

รายงานการวิจัย

แผนงานวิจัย เรื่อง

ความยั่งยืนของชุมชนสันติสุขท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้
Sustainability of a peaceful community amid diversity in the Southern
Border Provinces.

โดย

พระมหาวิเชียร วชิรธมฺโม, (กุลมณี) ผศ.

พระครูสุวรรณสุตาลังการ, ดร.

นายอำพร มณีเนียม

พระมหาสมคิด สมปนโน

นายจารึก ศิริบุบผะ

นายรังสรรค์ วัฒนาชัยวณิช

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี

พ.ศ. ๒๕๖๕

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนส่งเสริม วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

MCURS 800765033

รายงานการวิจัย

แผนงานวิจัย เรื่อง

ความยั่งยืนของชุมชนสันติสุขท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้
Sustainability of a peaceful community amid diversity in the Southern
Border Provinces

โดย

พระมหาวิเชียร วชิรธมโม, (กุลมณี) ผศ.

พระครูสุวรรณสุตาลังการ, ดร.

นายอำพร มณีเนียม

พระมหาสมคิด สมปนโน

นายจารึก ศิริบุบผะ

นายรังสรรค์ วัฒนาชัยวณิช

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี

พ.ศ. ๒๕๖๕

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนส่งเสริม วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

MCURS 800765033

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Research Report

Research Program

Sustainability of a peaceful community amid diversity in the Southern

Border Provinces

BY

Phramaha Wichian Vachirathommo (Kulmanee), Asst. Prof

Phrakhrusuwansutalangkan, Dr.

Mr. Umporn Maneeniam

Phramahasomkhid Sompanno (Inkaew)

Mr. Charuek sirinupong

Mr. Rangsan Wattanachaiwanich

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Pattani Buddhist College

B.E. 2565

Research Project Funded

By Thailand Science Research and innovation Fund.

MCURS 800765033

(Copyright Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

ชื่อรายงานการวิจัย:	ความยั่งยืนของชุมชนสันติสุขท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้
ผู้วิจัย:	พระมหาวิเชียร วชิรธมโม, (กุลมณี) ผศ. พระครูสุวรรณสุตาลังการ, ดร. นายอำพร มณีเนียม พระมหาสมคิด สมปนโน นายจารึก ศิริบุบผะ นายรังสรรค์ วัฒนาศัยวิช
ส่วนงาน:	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี
ปีงบประมาณ:	๒๕๖๕
ทุนอุดหนุนการวิจัย:	กองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “ความยั่งยืนของชุมชนสันติสุขท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้” เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) กับชุมชนในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑) ศึกษาความยั่งยืนของชุมชนภาคการเกษตรท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดยะลา ๒) ศึกษาความยั่งยืนของชุมชนภาคอุตสาหกรรมท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดปัตตานี และ ๓) ศึกษาความยั่งยืนของชุมชนภาคบริการท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดนราธิวาส ซึ่งผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) ได้แก่ ภาครัฐ ภาคประชาชน และ ภาคเอกชน จำนวน ๓ จังหวัด ๆ ละ ๖ คน รวมทั้งสิ้น ๑๘ คน โดยการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ตามความสำคัญของเรื่อง คือ เป็นบุคคลที่มีบทบาทและความสัมพันธ์เกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาความยั่งยืนของชุมชนสันติสุขท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยการสัมภาษณ์ และทำสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) กับกลุ่มเป้าหมายที่เข้าร่วมโครงการวิจัยฯ จังหวัดละ ๑๕ คน รวม ๔๕ คน

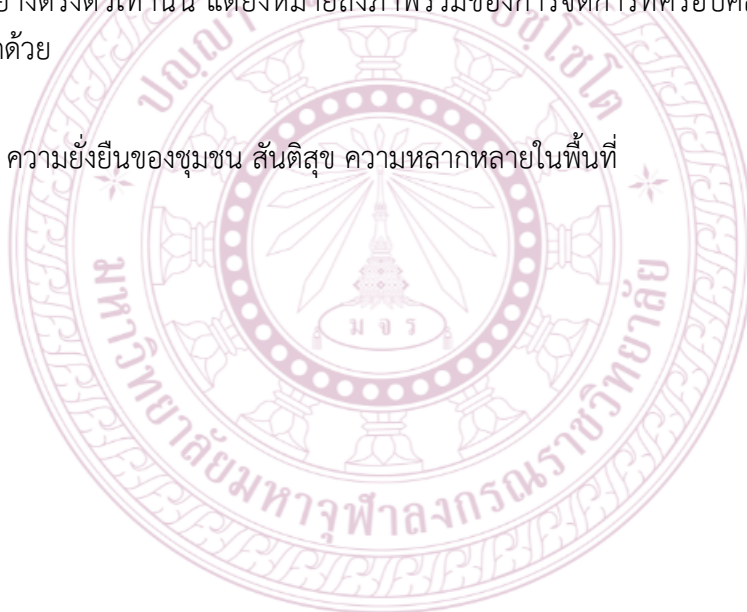
ผลการวิจัยพบว่า ความยั่งยืนของชุมชนภาคการเกษตรในพื้นที่จังหวัดยะลา มีรูปแบบความยั่งยืนของชุมชนภาคการเกษตร ประกอบด้วย ๑) แนวความคิดในการทำเกษตรกรรม ๒) เป้าหมายในการทำเกษตรกรรม ๓) แหล่งที่มาความรู้/ทักษะการทำเกษตรกรรมของเกษตรกร ในส่วนของการพัฒนากิจกรรมแบบมีส่วนร่วมของชุมชนภาคการเกษตร มีขั้นตอนการดำเนินการ คือ ๑) การสร้างระบบรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วมในพื้นที่ ๒) การสร้างตลาดแนวใหม่โดยใช้ช่องทางการค้าออนไลน์แบบมีส่วนร่วมในพื้นที่ และสุดท้ายการเสริมสร้างเครือข่ายของชุมชนภาคการเกษตร ประกอบไปด้วย ๑) การเชื่อมโยงตลาดในพื้นที่ชุมชน ๒) หลักเศรษฐกิจพอเพียง ๓) การตลาดยุค ๔.๐ ๔) ตลาดเป็นธรรม ๕) การเชื่อมโยงตลาด

ส่วนรูปแบบความยั่งยืนของกลุ่มชุมชนภาคอุตสาหกรรมในพื้นที่จังหวัดปัตตานี มี ๔ รูปแบบใหญ่ ๆ ประกอบไปด้วย ๑) รูปแบบความยั่งยืนของกลุ่ม มี ๕ รูปแบบ คือ (๑) รูปแบบผู้นำทางปัญญา (๒) รูปแบบการมีส่วนร่วม (๓) รูปแบบการพึ่งพาตนเอง (๔) รูปแบบริเริ่มสร้างสรรค์เป็นนวัตกรรมของ

ชุมชน (๕) รูปแบบการถ่ายทอดองค์ความรู้และการสืบทอดภูมิปัญญา ๒) รูปแบบความยั่งยืนของชุมชนและสังคม มี ๒ รูปแบบ คือ (๑) ชุมชนเป็นเจ้าของและดำเนินการ (๒) การแบ่งปันผลกำไรสู่ชุมชน ๓) รูปแบบความยั่งยืนทางเศรษฐกิจ มี ๒ รูปแบบ คือ (๑) การสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ที่เป็นนวัตกรรมของชุมชน (๒) การเสริมรายได้ให้กับสมาชิกและคนภายในชุมชน ๔) รูปแบบความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม มี ๒ รูปแบบ คือ (๑) การนำวัสดุธรรมชาติมาใช้ในการผลิต (๒) การใช้ทรัพยากรอย่างมีคุณค่า

และรูปแบบความยั่งยืนของกลุ่มของชุมชนภาคบริการในพื้นที่จังหวัดนราธิวาส เป็นการเริ่มต้นมาจากระดับนโยบายสู่ระดับปฏิบัติการโดยมีการดำเนินการใน ๒ ภาคส่วน ได้แก่ ภาครัฐที่เป็นฝ่ายขับเคลื่อนด้านนโยบายและภาคเอกชนหรือประชาชนที่เป็นฝ่ายรับนโยบายมาขับเคลื่อนในเชิงปฏิบัติ โดยหน้าที่ของภาครัฐไม่เพียงแต่เป็นผู้อยู่ในฐานะมอบนโยบายให้ภาคเอกชนหรือประชาชนได้ปฏิบัติเท่านั้นแต่ยังเป็นผู้ปฏิบัติไปในตัวในคราวเดียวกันด้วย ทั้งนี้ รูปแบบการให้บริการดังกล่าวไม่เพียงแต่จะมีความหมายถึงการดำเนินการต่าง ๆ ในลักษณะของการปฏิบัติการเพื่อให้บริการด้านการท่องเที่ยวอย่างตรงตัวเท่านั้น แต่ยังหมายถึงภาพรวมของการจัดการที่ครอบคลุมทุกมิติในด้านการท่องเที่ยวอีกด้วย

คำสำคัญ : ความยั่งยืนของชุมชน สันติสุข ความหลากหลายในพื้นที่

Research Title: Sustainability of a peaceful community amid diversity in the Southern Border Provinces.

Researchers: Phramaha Wichian Vachirathommo (Kulmanee), Asst. Prof
Phrakhrusuwansutalangkan, Dr.
Mr. Umporn Maneeniam
Phramahasomkhid Sompanno (Inkaew)
Mr. Charuek sirinupong
Mr. Rangsang Wattanachaiwanich

Department: Mahachulalongkornrajavidyalaya University Pattani Buddhist College

Fiscal Year: 2565/2022

Research Scholarship Sponsor : Thailand Science Research and innovation Fund.

ABSTRACT

Research study on “Sustainability of the Peaceful Community amid Diversity in the Southern Border Provinces This is a participatory action research (PAR) with communities in the three southern border provinces. The objectives are: ๑) to study the sustainability of the agricultural community among the diversity in Yala Province. ๒) to study the sustainability of communities in the industrial sector amid diversity in Pattani. and ๓) to study the sustainability of communities in the service sector amid diversity in Narathiwat Province. The key informants are the government sector, the public sector and the private sector, totaling ๖ people in ๓ provinces each, totaling ๑๘ people. By random sampling (Purposive Sampling) according to the importance of the story is a person who plays a role and relationship in the process of sustainable development of the peace community amid diversity in the southern border provinces. by interview and doing Focus Group Discussion with the target groups participating in the research project, ๑๕ people per province, total ๔๕ people.

The results showed that Sustainability of agricultural communities in Yala Province There is a sustainable model for community in the agricultural sector, consisting of ๑) agricultural concepts ๒) agricultural goals ๓) sources of farming knowledge/skills of farmers. As for the development of participatory activities of the agricultural community There are steps to follow: ๑) creating a system for certification of organic agriculture with participation in the area. ๒) creating a new market by Implement a local, participatory online commerce channel. And finally, the strengthening of community networks in the agricultural sector consists of ๑) linking

markets in community areas. ๒) sufficiency economy principles. ๓) ๔.๐ era marketing. ๔) fair market. ๕) linking markets.

As for the sustainability model of the industrial community group in Pattani Province, there are ๔ main forms, consisting of ๑) the group's sustainability model, there are ๕ types: (๑) the intellectual leadership model. (๒) the group's sustainability model. Participation. (๓) a model of self-reliance. (๔) a model of community innovation and creativity. (๕) a model of knowledge transfer and wisdom inheritance. ๒) There are two forms of sustainability for communities and society: (๑) Community-owned and operated (๒) Profit-sharing to the community. ๓) There are two models of economic sustainability: (๑) Creation of innovative products for the community (๒) to increase income for members and people within the community. ๔) There are two forms of environmental sustainability: (๑) the use of natural materials in the production; (๒) the Use resources wisely.

and the sustainability model of community service sector groups in Narathiwat Province It starts from the policy level to the operational level, which is implemented in ๒ sectors, namely the government sector that drives the policy and the private sector or the people who take the policy to drive it in practice. The duty of the government sector is not only the person in the position of delivering the policy to the private sector or the people to act, but also the person who acts at the same time. The service model is not only meant to directly imply operations in the form of direct tourism services. It also means an overview of management that covers all dimensions in tourism.

Keyword : Community sustainability., peace., Variety in the area.

กิตติกรรมประกาศ

วิจัยเรื่องนี้ ได้รับทุนสนับสนุนจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นทุนวิจัยประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๕ ภายในแผนงานวิจัยของสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.)

คณะผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ พระเดชพระคุณ พระสุธีรัตนบัณฑิต (สุทิตย์ อาภากรโร) รศ.ดร. ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ ที่ได้พิจารณาให้ทุนอุดหนุนการวิจัยในครั้งนี้ และยังเมตตาให้คำแนะนำแนวทางในการดำเนินการ พระมหาชุตีภัก อภินนโท อำนวยการส่วนงานวางแผนและส่งเสริมการวิจัย สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ และ ดร.ทวีศักดิ์ พุฒสุชี อาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตรวิทยาลัยนานาชาติ สาขาการพัฒนาที่ยั่งยืน มหาวิทยาลัยทักษิณ ที่ได้ให้คำปรึกษา แนะนำ ตรวจสอบปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ทำให้การศึกษาค้นคว้ามีความถูกต้อง สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขอขอบคุณคณะผู้วิจัยและผู้ช่วยนักวิจัยทุกท่าน ที่ได้ทุ่มเทเสียสละทั้งกำลังกาย กำลังความคิด และความรู้ความสามารถ ได้ดำเนินการจัดกิจกรรม เก็บและรวบรวมข้อมูล ตรวจสอบพร้อมจัดพิมพ์รูปเล่มงานวิจัยที่สมบูรณ์

คุณงามความดีในการศึกษาค้นคว้าและการจัดงานวิจัยเล่มนี้ คณะผู้วิจัยขอน้อมบูชาคุณต่อบุพการีตลอดถึงครูอาจารย์และท่านผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกท่านที่ได้กรุณาประสิทธิประสาทวิชาความรู้ อนุเคราะห์ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ ยังผลให้คณะผู้วิจัยและงานวิจัยเล่มนี้ประสบความสำเร็จด้วยดี

พระมหาวิเชียร วชิรธมฺโม, (กุลมณี) ผศ. และคณะ
กันยายน ๒๕๖๕

สารบัญ

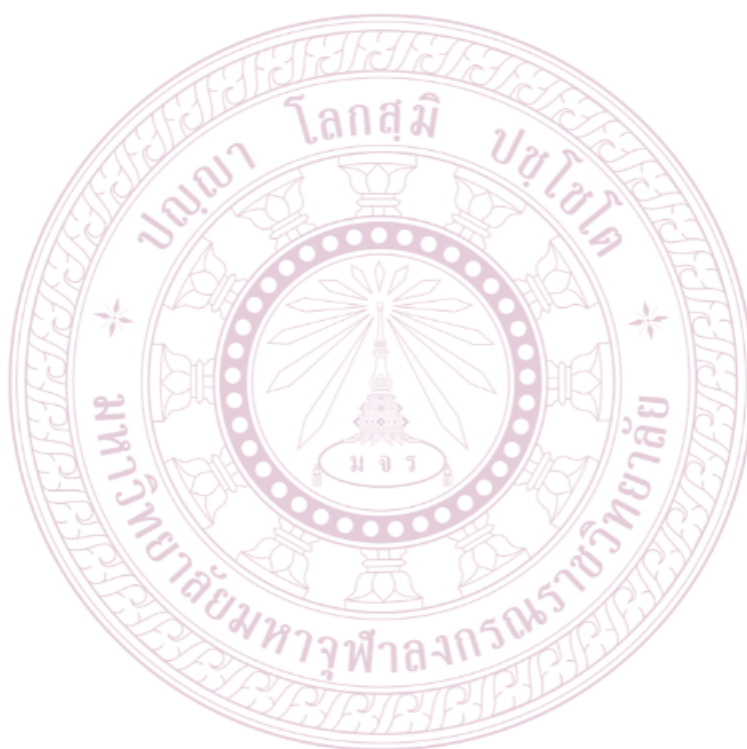
	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ.....	ฉ
สารบัญตาราง.....	ช
สารบัญแผนภาพประกอบ.....	ณ
บทที่ ๑ บทนำ.....	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์การวิจัย.....	๓
๑.๓ ปัญหาการวิจัย.....	๔
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย.....	๔
๑.๕ นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย.....	๕
๑.๖ กรอบแนวคิดการวิจัย	๗
๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	๗
บทที่ ๒ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๘
๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน.....	๘
๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการสร้างแบรนด์ชุมชน.....	๑๓
๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์.....	๑๕
๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับกิจกรรม.....	๒๒
๒.๕ แนวคิดเกี่ยวกับความหลากหลายทางสังคมและวัฒนธรรมของโลก.....	๒๕
๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๓๔
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย.....	๔๓
๓.๑ รูปแบบการวิจัย.....	๔๓
๓.๒ พื้นที่ศึกษา ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ.....	๔๔
๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัย.....	๔๖
๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	๔๖
๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล.....	๔๗
๓.๖ การนำเสนอผลการศึกษาวิจัย.....	๔๘
๓.๗ สรุป.....	๔๘

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ ๔ ผลการวิจัย	๔๙
๔.๑ ผลการศึกษา ความยั่งยืนของชุมชนภาคการเกษตรท่ามกลางความหลากหลาย ในพื้นที่จังหวัดยะลา.....	๔๙
๔.๒ ผลการศึกษาความยั่งยืนของชุมชนภาคอุตสาหกรรมท่ามกลางความหลากหลาย ในพื้นที่จังหวัดปัตตานี.....	๗๒
๔.๓ ผลการศึกษาความยั่งยืนของชุมชนภาคบริการท่ามกลางความหลากหลายใน พื้นที่จังหวัดนราธิวาส.....	๑๐๑
บทที่ ๕ สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	๑๑๘
๕.๑ สรุปผลการวิจัย.....	๑๒๑
๕.๒ การอภิปรายผล.....	๑๔๖
๕.๓ องค์ความรู้จากการวิจัย.....	๑๖๓
๕.๔ ข้อเสนอแนะ.....	๑๖๘
บรรณานุกรม	๑๗๑
ภาคผนวก	๑๗๖
ภาคผนวก ก เครื่องมือวิจัย.....	๑๗๗
ภาคผนวก ข หนังสือเชิญ และ อื่น ๆ.....	๑๙๘
ภาคผนวก ค ภาพถ่ายกิจกรรมวิจัยต่าง ๆ.....	๒๐๖
ภาคผนวก ง การรับรองการนำวิจัยไปใช้ประโยชน์.....	๒๑๕
ภาคผนวก จ ผลลัพธ์ ผลิต และผลกระทบจากงานวิจัย (Output/Outcome/Impact). ภาคผนวก ฉ แบบสรุปโครงการวิจัย.....	๒๑๗
ประวัติคณะผู้วิจัย	๒๒๑
	๒๕๖

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
๑	กำหนดขอบเขตเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของไทย.....	๑๗
๒	การแบ่งเป็นโลกตะวันตกและโลกตะวันออก.....	๒๖
๓	ชุมชนอุตสาหกรรม.....	๗๕

สารบัญแผนภาพประกอบ

แผนภาพที่	หน้า
๑ แสดงกรอบแนวคิดในการศึกษาวิจัย.....	๗
๒ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืนของประเทศไทย จากมูลนิธิมั่นพัฒนา.....	๙
๓ กระบวนการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของไทย.....	๑๓
๔ กิจกรรมการขับเคลื่อนการพัฒนาพื้นที่โครงการต้นแบบ หมู่ที่ ๕ ตำบลธารโต อำเภอธารโต.....	๕๑
๕ คณะผู้วิจัยลงพื้นที่หมู่ที่ ๕ ตำบลธารโต อำเภอธารโต จังหวัดยะลา.....	๕๑
๖ สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอบันนังสตา ลงพื้นที่ดำเนินโครงการพัฒนา หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง.....	๕๔
๗ คณะผู้วิจัยลงพื้นที่หมู่ ๑ ตำบลบาเจาะ อำเภอบันนังสตา จังหวัดยะลา.....	๕๔
๘ พัฒนาการอำเภอเมืองยะลา พร้อมด้วย นางสาวสุดารัตน์ วิรัชต์ พัฒนาการผู้ ประสานงานตำบลยุโป นักพัฒนารัฐบาลดิจิทัล (นพร.) ลงพื้นที่ศูนย์เรียนรู้ เศรษฐกิจพอเพียง บ้านยุโปของนายพินัย แก้วจันทร์ ปราชญ์ชาวบ้านตำบลยุโป	๕๗
๙ คณะผู้วิจัยลงพื้นที่หมู่ ๑ ตำบลยุโป อำเภอเมือง จังหวัดยะลา.....	๕๘
๑๐ แผนที่จังหวัดปัตตานี.....	๗๓
๑๑ ขั้นตอนการขอใบรับรองแสดงเครื่องหมายมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน.....	๗๕
๑๒ สมาชิกกลุ่มร่วมกันผลิตสินค้า.....	๗๗
๑๓ ผลิตภัณฑ์จากย่านต่อให้.....	๗๘
๑๔ ผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่.....	๗๘
๑๕ ผลิตภัณฑ์จากฟางข้าว.....	๗๙
๑๖ ผังการบริหารจัดการกลุ่มเกษตรกรบ้านทุ่ง.....	๘๐
๑๗ เจ้าหน้าที่จากมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี สาธิตการใช้ เครื่องซีลสุญญากาศ.....	๘๔
๑๘ ผังการบริหารจัดการกลุ่มยาริงบาติก.....	๘๗
๑๙ เพจเฟซบุ๊กกลุ่มยาริงบาติก.....	๘๘
๒๐ เข้าเฝ้าฯ ในงานประกวดผ้าลายขอพระราชทาน.....	๘๙
๒๑ สีย้อมผ้าจากครามธรรมชาติ.....	๙๒
๒๒ ผ้าสำเร็จรูปจากการผลิตในชุมชน.....	๙๓
๒๓ ผังการบริหารงานกลุ่มสตรีสันติสุข.....	๙๔
๒๔ สินค้าของกลุ่มสตรีสันติสุขจัดจำหน่ายภายในที่ทำการกลุ่ม.....	๙๕
๒๕ เพจเฟซบุ๊กกลุ่มสตรีสันติสุข.....	๙๖
๒๖ การทำการตลาดออนไลน์ผ่านเพจเฟซบุ๊ก.....	๙๖

สารบัญแผนภาพประกอบ (ต่อ)

แผนภาพที่		หน้า
๒๗	องค์ความรู้เรื่องรูปแบบความยั่งยืนของชุมชนภาคอุตสาหกรรมท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดปัตตานี.....	๑๐๐
๒๘	พระพุทธรูปทักขิณมิ่งมงคล วัดเขากง.....	๑๐๓
๒๙	มัสยิดวาดีลฮูเซ็น หรือมัสยิด ๓๐๐ ปี.....	๑๐๓
๓๐	ศาลเจ้าแม่โต๊ะโม๊ะ.....	๑๐๔
๓๑	เทวสถานองค์พระพิฆเนศ.....	๑๐๔
๓๒	แสดงรูปแบบการให้บริการด้านการท่องเที่ยวในระดับการขับเคลื่อนนโยบาย...	๑๐๖
๓๓	แสดงการขับเคลื่อนนโยบายในการให้บริการด้านการท่องเที่ยวแบบบูรณาการ...	๑๐๘
๓๔	แสดงการให้บริการด้านการท่องเที่ยวโดยชาวชุมชนภายใต้นโยบายรัฐ.....	๑๑๔

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การพัฒนาในปัจจุบัน ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔^๓ ให้ยึด “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” มุ่งสร้างคุณภาพชีวิตและสุขภาวะที่ดีสำหรับคนไทย พัฒนาคอนให้มีความเป็นคนที่สมบูรณ์ มีวินัย ใฝ่รู้ มีความรู้ มีทักษะ มีความคิดสร้างสรรค์ มีทัศนคติที่ดี รับผิดชอบต่อสังคม มีจริยธรรมและคุณธรรม พัฒนาคอนทุกช่วงวัยและเตรียมความพร้อมเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างมีคุณภาพ รวมถึงการสร้างคนให้ใช้ประโยชน์และอยู่กับสิ่งแวดล้อมอย่างเกื้อกูล อนุรักษ์ฟื้นฟู ใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างเหมาะสมในการนี้จึงต้องอาศัยกลไกประชารัฐที่เป็นการรวมพลังขับเคลื่อนจากทั้งภาครัฐ เอกชน และประชาชน และการกำหนดประเด็นบูรณาการที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของสังคมพหุวัฒนธรรมของคนในพื้นที่ เป็นตัวเชื่อมโยงให้คนเข้ามาร่วมกัน โดยเริ่มต้นจากการรวมกลุ่มเล็ก ๆ และขยายเป็นเครือข่าย นอกจากนี้ กระทรวงวัฒนธรรมได้ยกระดับการดำเนินการชุมชนคุณธรรมน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ขับเคลื่อนด้วยพลังบวร ตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑ (พ.ศ. ๒๕๕๙ - ๒๕๖๔) ซึ่งมีจำนวนกว่า ๒๒,๐๐๐ แห่งทั่วประเทศ ได้ดำเนินการในรูปแบบ “บวร On Tour” โดยใช้พลังบวรในการส่งเสริมการท่องเที่ยว และกระตุ้นเศรษฐกิจฐานราก ชุมชน นำวิถีวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน มาสร้างแหล่งเรียนรู้และเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยประสานความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ในการเข้ามาช่วยสนับสนุนการดำเนินงานเพื่อสร้างความสามัคคี และสร้างให้คนไทยมีคุณธรรมจริยธรรม และดำเนินชีวิตโดยมีหลักธรรมคำสอนทางศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ นำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ และสืบสานวัฒนธรรมไทยที่ดั่งาม ตามนโยบายของรัฐบาลที่เน้นส่งเสริมให้น้ำพลัง “บวร” (บ้าน-ชุมชน/วัด-ศาสนสถาน/โรงเรียน-ราชการ) ให้มีบทบาทในการสร้างสังคมคุณธรรมจนเกิดสันติสุขแบบบูรณาการ^๔

พงศ์เทพ สุธีรัฐ^๕ ได้นำหลักการพัฒนาสันติสุขแบบบูรณาการของ นพ. ประเวศ วะสี ในเวทีนโยบายสาธารณะเรื่อง การเสริมสร้างสันติสุขใน ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่กล่าวถึง เรื่อง “การพัฒนาสันติสุขแบบบูรณาการโดยใช้แนวทางตามพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช “เข้าใจ เข้าถึง และร่วมพัฒนา” คือ การพัฒนาให้เกิดสันติสุขท่ามกลางความเป็นพหุ

^๓สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔, สำนักนายกรัฐมนตรี, (๒๕๕๙), หน้า ๕

^๔คณะกรรมการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ, (๒๕๖๓). คุณธรรมนำการพัฒนา ป ๒๕๖๓ ภายใต้แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑ (พ.ศ. ๒๕๕๙ - ๒๕๖๔), กรมการศาสนา, กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด. หน้า ๓

^๕พงศ์เทพ สุธีรัฐ, (๒๕๔๘). เวทีนโยบายสาธารณะเรื่อง การเสริมสร้างสันติสุขใน ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้. สถาบันวิจัยระบบสุขภาพภาคใต้ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, แหล่งที่มา

วัฒนธรรมของพื้นที่ จำเป็นต้องพัฒนาแบบบูรณาการบนพื้นฐานชุมชนเข้มแข็ง โดยฟื้นฟูและสร้างทุนทางสังคม ซึ่งได้แก่ ทุนอันมาจากพลังความหลากหลายทางวัฒนธรรม ทุนจากการเข้าถึงหัวใจของศาสนา ทุนที่ได้จากการส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น นำไปสู่เศรษฐกิจชุมชน รวมถึงทุนจากการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ จะต้องมีการบูรณาการโครงสร้างที่มีอยู่ของชุมชนให้เกิดพลังการขับเคลื่อนตามแนวคิดสามเหลี่ยมเขยื้อนภูเขา คือ โครงสร้างที่เป็นภาคความรู้ ได้แก่ กลุ่มโต๊ะครู กลุ่มครูสอนศาสนา ภาคประชาสังคม ได้แก่ กลุ่มโต๊ะอิหม่าม และภาคการเมือง ได้แก่ คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด หากโครงสร้างทั้ง ๓ ภาคส่วนเชื่อมรวมพลังกัน ผลักดันให้เกิดการพัฒนาที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชนในพื้นที่ เช่น ทำให้เกิดแผนแม่บทชุมชนบูรณาการ ก็จะทำให้เกิดสันติสุขได้ทางหนึ่ง ดังนั้นการพัฒนาดังกล่าวจะเกิดขึ้นได้ คนไทยจะต้องมีหลักคิด ๔ เรื่องคือ เรื่องแรกจะต้องเปลี่ยนคำถามของสังคมไทย จากจะทำอย่างไรจึงจะรวยเป็นจะทำความดีได้อย่างไร เป็นการเปลี่ยนกระบวนทัศน์ของการดำเนินชีวิตสู่แนวทางที่ถูกต้อง เรื่องที่สองคือการเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ให้ความสำคัญกับความเป็นธรรม ความเสมอภาค ความรักความเอื้ออาทรต่อกัน เรื่องที่สามคือจะต้องเชื่อว่าพลังจากชุมชนเข้มแข็งจะขับเคลื่อนสังคมได้ จะต้องทำให้พลังในแนวราบขยายเพิ่มมากขึ้นเสริมพลังในแนวดิ่งที่มีอยู่เดิม และเรื่องสุดท้ายคือ จะต้องพยายามกันขับเคลื่อนเป็นเครือข่ายที่เข้มแข็ง เริ่มจากเครือข่ายเล็ก ๆ ขยายออกอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน กลไกสำคัญที่จะทำให้เกิดการบูรณาการ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องสร้างพื้นที่เพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยการจัดเวทีในระดับต่าง ๆ และต้องสร้างกลไกหรือช่องทางการเชื่อมประสาน ถักทอ กับภาคส่วนต่าง ๆ...”

โดยที่พล.ร.ต.สมเกียรติ ผลประยูร เลขาธิการศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศอ.บต.) กล่าวถึงความสำเร็จของการสร้างพื้นที่สันติสุขขนาดเล็กกว่า ภายใต้บริบทการออกแบบสร้างชุมชนให้น่าอยู่เพื่อสันติสุขที่ยั่งยืน ที่มีผลสำเร็จ ที่เป็นตัวอย่าง เช่น ชุมชนบ้านเลียบ ต.สะกอม อ.จะนะ จ.สงขลา กลุ่มเลี้ยงปลาทาบิหมของที่นี่จำหน่ายปลาทาบิหม ๒ สัปดาห์ต่อครั้ง มีรายได้จากการขายปลา ๑๔๐,๐๐๐ บาท และชุมชนคุนารอบ ต.นาทับ อ.จะนะ จ.สงขลา ที่ขายน้ำตาลโดนตสด ได้เงินวันละ ๑,๗๐๐ บาท หรือชุมชนบ้านบุโรง ต.บุโรง อ.กรงปินัง จ.ยะลา มีรายได้จากการท่องเที่ยวชุมชน สัปดาห์ละ ๓,๐๐๐ บาท ชุมชนบ้านย่านตลาดเก่า เขตเทศบาลนครยะลา มีรายได้จากการขายขนมที่ผลิตจากไข่เค็ม สัปดาห์ละ ๑,๕๐๐ บาท ชุมชนบ้านเจาะปูแน ต.บาโงยซิแน อ.ยะหา จ.ยะลา ชุมชนนี้มีรายได้จากการขายเป็ด สัปดาห์ละ ๒,๕๐๐ บาท และชุมชนบ้านคลองระ ต.บาเราะใต้ อ.บาเจาะ จ.นราธิวาส ขายไข่ไก่สดจากฟาร์ม มีรายได้วันละ ๑,๔๐๐ บาท เป็นต้น ซึ่งยังมีชุมชนอีกมากที่ประสบความสำเร็จจากการสร้างพื้นที่สันติสุขขนาดเล็กใน ๓ จังหวัด ๔ อำเภอของ จ.สงขลา ซึ่ง ศอ.บต.ได้ติดตามประเมินผลแล้ว พบว่า โครงการสร้างพื้นที่สันติสุขขนาดเล็กเหมาะสมกับชุมชนที่เป็นชุมชนขนาดเล็ก ที่บริหารจัดการกับปัญหาและความต้องการของชุมชนอย่างได้ผลสอดคล้องกับความต้องการของคนในชุมชน การบริหารจัดการไม่เหินห่างยุ่งยาก เหมาะกับสภาพพื้นที่ วิถีวัฒนธรรมของคนในพื้นที่ ซึ่ง ศอ.บต.จะได้ขับเคลื่อนต่อไป โดยการปรับกระบวนการทำงานให้มีความรวดเร็ว มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ที่ผ่านมา ศอ.บต.ได้ขับเคลื่อนสร้างพื้นที่ “สันติสุขขนาดเล็ก” ใน ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ คือ ปัตตานี ยะลา นราธิวาส และใน ๔ อำเภอของ จ.สงขลา นั่นคือ อ.จะนะ เทพานาหวี และสะบ้าย้อย รวม ๔๐ กว่าพื้นที่ โดยการร่วมมือกับภาคเอกชน ภาคประชาสังคม ภาค

ประชาชน ในปี ๒๕๖๔ ได้มีการกำหนดเป้าหมายในการสร้างพื้นที่สันติสุขขนาดเล็กให้เกิดขึ้นตามความต้องการของชุมชนอีก ๒๐ พื้นที่ ซึ่งใน ๒๐ พื้นที่นี้ ศอ.บต.จะร่วมมือกับสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) สภาองค์กรชุมชนตำบล เครือข่ายภาคประชาสังคม และชุมชน เพื่อขับเคลื่อนการสร้างพื้นที่สันติสุขขนาดเล็ก (Small Peace Area) อย่างต่อเนื่อง เพื่อสร้างให้กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนภายใต้บริบทของชุมชน ในการดูแลความปลอดภัยและออกแบบการสร้างชุมชนให้น่าอยู่เพื่อสันติสุขที่ยั่งยืน โดยมีจุดเน้นสำคัญ คือการเปิดพื้นที่ “สาธารณะ” เพื่อการรับฟังความคิดเห็นเพื่อให้เกิดความร่วมมือ และสร้างความเข้าใจต่อการสร้างพื้นที่สันติสุขขนาดเล็ก อาศัยกลไกสภาสันติสุขตำบลร่วมกันขับเคลื่อน มีคณะทำงาน (Facilitator) ในการร่วมเอื้ออำนวยให้มีกระบวนการขับเคลื่อนที่มีประสิทธิภาพ เกิดเป็นรูปธรรมที่เป็นจริง จับต้องได้ ซึ่งจะนำไปสู่ความเข้มแข็งที่นำไปสู่การพึ่งตนเองที่ยั่งยืน เป็นการสร้างงาน สร้างรายได้ ขจัดปัญหาความยากจนในองค์กรรวม โดยมีประชาชนชุมชน ท้องถิ่น เป็นศูนย์กลางของการพัฒนาที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต สังคมพหุวัฒนธรรม ที่สุดท้ายจะจบลงที่ชุมชนพึ่งตนเองได้ มีภูมิคุ้มกัน มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น และยั่งยืน^๖

ดังนั้นคณะผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษา เรื่อง ความยั่งยืนของชุมชนสันติสุขท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยการอาศัยกลไกความร่วมมือของประชาชน ชุมชน ท้องถิ่น และนักวิจัยของวิทยาลัยสงฆ์ปัตตานีร่วมกันขับเคลื่อนการทำงานที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของสังคมพหุวัฒนธรรมของคนในพื้นที่ ซึ่งหากดำเนินการโครงการวิจัยชุดนี้เสร็จสิ้น สามารถตอบโจทย์ยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี นำไปสู่ความเข้มแข็งของประชาชนคนในชุมชนจนเกิดคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นและสามารถพึ่งตนเองได้ ด้วยการนำองค์ความรู้จากการวิจัยไปสังเคราะห์เป็นนโยบายและแนวทางการพัฒนาประชาชนในสังคมไทยในหน่วยงานที่เกี่ยวข้องร่วมจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายมอบให้หน่วยงานทั้งระดับท้องถิ่นและระดับชาติแล้วนำผลงานวิจัยเชิงนโยบายไปพัฒนาต่อยอดกำหนดแผนงานการส่งเสริมและพัฒนาประชาชนในสังคมไทย การพัฒนาผู้คนทุกกลุ่มที่ทำงาน เพื่อจะได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจตั้งแต่ระดับชุมชนไปถึงระดับประเทศให้มีความเข้มแข็งและยั่งยืน

๑.๒ วัตถุประสงค์การวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาความยั่งยืนของชุมชนภาคการเกษตรท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดยะลา

๑.๒.๒ เพื่อศึกษาความยั่งยืนของชุมชนภาคอุตสาหกรรมท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดปัตตานี

๑.๒.๓ เพื่อศึกษาความยั่งยืนของชุมชนภาคบริการท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดนราธิวาส

^๖ผู้จัดการออนไลน์, เริ่มจาก “พื้นที่สันติสุขขนาดเล็ก” ที่ตอบโจทย์การแก้ไขปัญหาชุมชน สู่สันติสุขอันยั่งยืนของชายแดนใต้, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา, <https://mgronline.com/south/detail/9640000061328>, เผยแพร่: ๒๔ มิ.ย. ๒๕๖๔

๑.๓ ปัญหาการวิจัย

การพัฒนาชุมชนให้เกิดความยั่งยืนที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของสังคมพหุวัฒนธรรมของคนในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ มีรูปแบบ กระบวนการและแนวทางในพัฒนาอย่างไร

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “ความยั่งยืนของชุมชนสันติสุขท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้” เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) กับชุมชนในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ประกอบไปด้วย จังหวัดยะลา จังหวัดปัตตานี และจังหวัดนราธิวาส ซึ่งคณะผู้วิจัยกำหนดขอบเขตการวิจัยไว้ดังนี้

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

ทำการศึกษา ค้นคว้า และรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้องทั้งหนังสือ รายงานการวิจัย และเอกสารอื่น ๆ โดยอาศัยข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับความยั่งยืนของชุมชนสันติสุขท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยการอาศัยกลไกความร่วมมือของประชาชน ชุมชน ท้องถิ่นและนักวิจัยของวิทยาลัยสงฆ์ปัตตานีร่วมกันขับเคลื่อนการทำงานที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของสังคมพหุวัฒนธรรมของคนในพื้นที่ ในการจัดกิจกรรมส่งเสริมชุมชนสร้างสรรค์ ประกอบด้วย ๑) การส่งเสริมการเรียนรู้ ๒) การเสริมสร้างจิตอาสา ๓) การพัฒนาความร่วมมือ ๔) การจัดการทรัพยากรธรรมชาติด้านพื้นที่สีเขียว และ ๕) การพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศ โดยใช้กิจกรรมการผลิตสื่อ Social Media ด้วยโทรศัพท์มือถือ ซึ่งหากดำเนินการโครงการวิจัยชุดนี้เสร็จสิ้น สามารถตอบโจทยยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี นำไปสู่ความเข้มแข็งของประชาชนคนในชุมชนจนเกิดคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นและสามารถพึ่งตนเองได้ ด้วยการนำองค์ความรู้จากการวิจัยไปสังเคราะห์เป็นนโยบายและแนวทางการพัฒนาประชาชนในสังคมไทยในหน่วยงานที่เกี่ยวข้องร่วมจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายมอบให้หน่วยงานทั้งระดับท้องถิ่นและระดับชาติแล้วนำผลงานวิจัยเชิงนโยบายไปพัฒนาต่อยอดกำหนดแผนงานการส่งเสริมและพัฒนาประชาชนในสังคมไทย การพัฒนาผู้คนทุกกลุ่มที่ทำงาน เพื่อจะได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจตั้งแต่ระดับชุมชนไปถึงระดับประเทศให้มีความเข้มแข็งและยั่งยืน

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านพื้นที่

ได้แก่ ชุมชนในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ประกอบไปด้วย จังหวัดยะลา จังหวัดปัตตานี และจังหวัดนราธิวาส ประกอบไปด้วย

- ศูนย์เรียนรู้ทฤษฎีใหม่รูปแบบ “โคก หนอง นา โมเดล” บ้านบังนังกระแจะ ตำบลธารโต อำเภอดุสิต จังหวัดยะลา
- ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงตำบลยุโป หมู่ที่ ๑ ตำบลยุโป อำเภอเมือง จังหวัดยะลา
- หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง บ้านอุแบ หมู่ที่ ๑ ตำบลบาเจาะ อำเภอบันนังสตา จังหวัดยะลา
- บริษัท รอยัลฟู้ดส์ จำกัด สาขาปัตตานี ๑๓๒/๘ หมู่ที่ ๘ ถ. นาเกลือ ตำบล บานา อำเภอเมืองปัตตานี ปัตตานี
- กลุ่มลูกหยีวีระวงศ์ ตำบลยะรัง อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี
- กลุ่มวิสาหกิจชุมชนกือโป๊ะตรวดอกแก้ว ตำบลตะลุโบะ อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี

- ชุมชนท่องเที่ยว โก-ลก จังหวัดนราธิวาส
- สาธารณสุข อำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส
- กุ๊กย จิตอาสา อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร (Population) ได้แก่ ประชาชนในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ประกอบไปด้วย จังหวัดยะลา จังหวัดปัตตานี และจังหวัดนราธิวาส

กลุ่มตัวอย่าง (Sample) ได้แก่ การคัดเลือกตัวแทนจาก

- ศูนย์เรียนรู้ทฤษฎีใหม่รูปแบบ “โคก หนอง นา โมเดล” บ้านบังนังกระเจาะ ตำบลธารโต อำเภอธารโต จังหวัดยะลา จำนวน ๕ คน

- ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงตำบลยุโป หมู่ที่ ๑ ตำบลยุโป อำเภอเมือง จังหวัดยะลา จำนวน ๕ คน

- หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง บ้านอุแบ หมู่ที่ ๑ ตำบลบาเจาะ อำเภอบันนังสตา จังหวัดยะลา จำนวน ๕ คน

- บริษัท รอยัลฟู้ดส์ จำกัด สาขาปัตตานี ๑๓๒/๘ หมู่ที่ ๘ ถ. นาเกลือ ตำบล บานา อำเภอเมืองปัตตานี ปัตตานี จำนวน ๕ คน

- กลุ่มลูกหยีวีระวงศ์ ตำบลยะรัง อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี จำนวน ๕ คน

- กลุ่มวิสาหกิจชุมชนกือโป๊ะตรวดอกแก้ว ตำบลตะลุโบะ อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี จำนวน ๕ คน

- ชุมชนท่องเที่ยว โก-ลก จังหวัดนราธิวาส จำนวน ๕ คน

- สาธารณสุข อำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส จำนวน ๕ คน

- กุ๊กย จิตอาสา อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส จำนวน ๕ คน

รวมทั้งสิ้น ๓ จังหวัด เท่ากับ ๔๕ คน โดยการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยการจัดฝึกอบรมเป็นเวลา ๓ วันต่อเนื่อง

๑.๔.๔ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) ได้แก่ ภาครัฐ ภาคประชาชน และ ภาคเอกชน จำนวน ๓ จังหวัด ๆ ละ ๖ คน รวมทั้งสิ้น ๑๘ คน โดยการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ตามความสำคัญของเรื่อง คือ เป็นบุคคลที่มีบทบาทและความสัมพันธ์เกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาความยั่งยืนของชุมชนสันติสุขท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยการสัมภาษณ์ และทำสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) กับกลุ่มเป้าหมายที่เข้าร่วมโครงการวิจัยฯ จังหวัดละ ๑๕ คน รวม ๔๕ คน

๑.๕ นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

๑.๕.๑ ความยั่งยืนของชุมชนสันติสุขท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ หมายถึง การพัฒนาชุมชนในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ประกอบไปด้วย จังหวัดยะลา จังหวัดปัตตานี และจังหวัดนราธิวาส ด้วยการอาศัยกลไกความร่วมมือของประชาชน ชุมชน ท้องถิ่นและนักวิจัยของวิทยาลัยสงฆ์ปัตตานีร่วมกันขับเคลื่อนการทำงานที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของสังคมพหุวัฒนธรรมของ

คนในพื้นที่ชุมชนภาคการเกษตร ชุมชนภาคอุตสาหกรรม และ ชุมชนภาคบริการ ผ่านการจัดกิจกรรม ส่งเสริมชุมชนสร้างสรรค์ ประกอบด้วย ๑) การส่งเสริมการเรียนรู้ ๒) การเสริมสร้างจิตอาสา ๓) การพัฒนาความร่วมมือ ๔) การจัดการทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่สีเขียว และ ๕) การพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศ โดยใช้กิจกรรมการผลิตสื่อ Social Media ด้วยโทรศัพท์มือถือ ซึ่งหากดำเนินการ โครงการวิจัยชุดนี้เสร็จสิ้น สามารถตอบโจทย์ยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี นำไปสู่ความเข้มแข็งของประชาชนคนในชุมชนจนเกิดคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นและสามารถพึ่งตนเองได้ โดยแบ่งออกเป็น ๓ เรื่อง ดังนี้

๑) ความยั่งยืนของชุมชนภาคการเกษตรท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่ จังหวัดยะลา หมายถึง การพัฒนาชุมชนในพื้นที่จังหวัดยะลา ด้วยการอาศัยกลไกความร่วมมือของประชาชน ชุมชน ท้องถิ่นและนักวิจัยของวิทยาลัยสงฆ์ปัตตานีร่วมกันขับเคลื่อนการทำงานที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของสังคมพหุวัฒนธรรมของคนในพื้นที่ชุมชนภาคการเกษตร ผ่านการจัดกิจกรรม ส่งเสริมชุมชนสร้างสรรค์ ประกอบด้วย ๑) การส่งเสริมการเรียนรู้ ๒) การเสริมสร้างจิตอาสา ๓) การพัฒนาความร่วมมือ ๔) การจัดการทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่สีเขียว และ ๕) การพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศ โดยใช้กิจกรรมการผลิตสื่อ Social Media ด้วยโทรศัพท์มือถือ ซึ่งหากดำเนินการ โครงการวิจัยชุดนี้เสร็จสิ้น สามารถตอบโจทย์ยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี นำไปสู่ความเข้มแข็งของประชาชนคนในชุมชนจนเกิดคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นและสามารถพึ่งตนเองได้

๒) ความยั่งยืนของชุมชนภาคอุตสาหกรรมท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่ จังหวัดปัตตานี หมายถึง การพัฒนาชุมชนในพื้นที่จังหวัดปัตตานี ด้วยการอาศัยกลไกความร่วมมือของประชาชน ชุมชน ท้องถิ่นและนักวิจัยของวิทยาลัยสงฆ์ปัตตานีร่วมกันขับเคลื่อนการทำงานที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของสังคมพหุวัฒนธรรมของคนในพื้นที่ชุมชนภาคอุตสาหกรรม ผ่านการจัดกิจกรรมส่งเสริมชุมชนสร้างสรรค์ ประกอบด้วย ๑) การส่งเสริมการเรียนรู้ ๒) การเสริมสร้างจิตอาสา ๓) การพัฒนาความร่วมมือ ๔) การจัดการทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่สีเขียว และ ๕) การพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศ โดยใช้กิจกรรมการผลิตสื่อ Social Media ด้วยโทรศัพท์มือถือ ซึ่งหากดำเนินการโครงการวิจัยชุดนี้เสร็จสิ้น สามารถตอบโจทย์ยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี นำไปสู่ความเข้มแข็งของประชาชนคนในชุมชนจนเกิดคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นและสามารถพึ่งตนเองได้

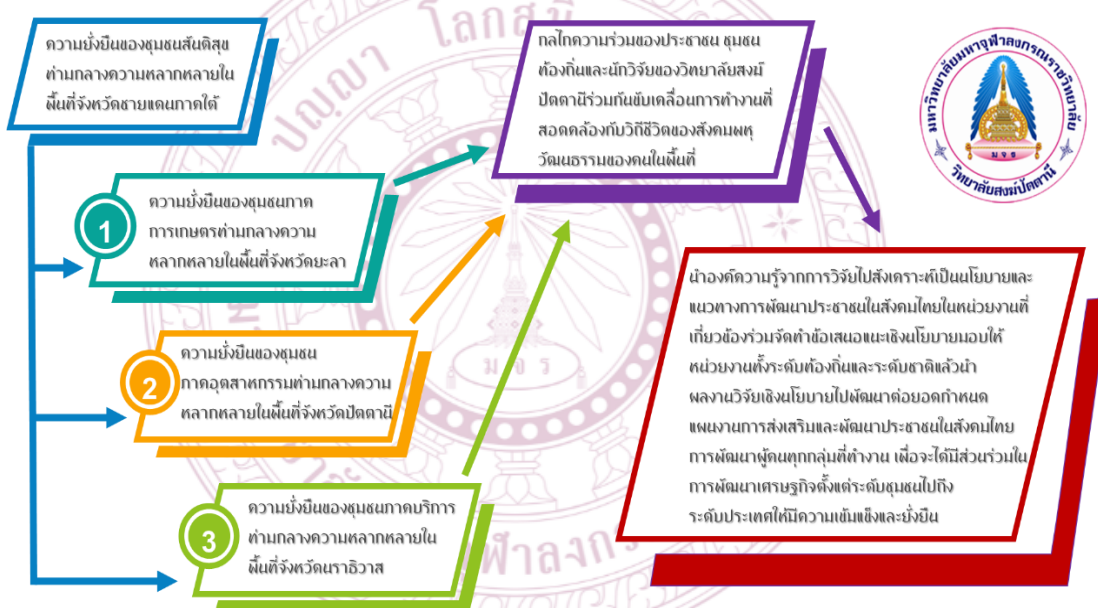
๓) ความยั่งยืนของชุมชนภาคบริการท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัด นราธิวาส หมายถึง การพัฒนาชุมชนในพื้นที่จังหวัดนราธิวาส ด้วยการอาศัยกลไกความร่วมมือของประชาชน ชุมชน ท้องถิ่นและนักวิจัยของวิทยาลัยสงฆ์ปัตตานีร่วมกันขับเคลื่อนการทำงานที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของสังคมพหุวัฒนธรรมของคนในพื้นที่ชุมชนภาคบริการ ผ่านการจัดกิจกรรม ส่งเสริมชุมชนสร้างสรรค์ ประกอบด้วย ๑) การส่งเสริมการเรียนรู้ ๒) การเสริมสร้างจิตอาสา ๓) การพัฒนาความร่วมมือ ๔) การจัดการทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่สีเขียว และ ๕) การพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศ โดยใช้กิจกรรมการผลิตสื่อ Social Media ด้วยโทรศัพท์มือถือ ซึ่งหากดำเนินการ โครงการวิจัยชุดนี้เสร็จสิ้น สามารถตอบโจทย์ยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี นำไปสู่ความเข้มแข็งของประชาชนคนในชุมชนจนเกิดคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นและสามารถพึ่งตนเองได้

๑.๔.๒ ความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ หมายถึง ความแตกต่างในเรื่องของแนวคิดวัฒนธรรม ประเพณี เชื้อชาติ ภาษา ศาสนา ลัทธิ การเป็นอยู่ และความเชื่อ ของคนใน

ชุมชนพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ แต่สามารถอยู่ร่วมกันในชุมชนหรือสังคมเดียวกันได้ ด้วยการพึ่งพาอาศัยช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ไม่มีการเบียดเบียนกัน ไม่ทำร้ายกัน หรือไม่ละเมิดสิทธิของกันและกัน แต่ละกลุ่มชนสามารถประกอบพิธีกรรมทางศาสนาได้ตามความเชื่อและศรัทธาของตนเอง อย่างมีเสรีภาพ โดยไม่มีการกีดกัน ก้าวก้าว ล่วงละเมิด หรือก่อความวุ่นวายซึ่งกันและกัน ทำให้สามารถอยู่ร่วมกันบนความแตกต่างทางสังคมและวัฒนธรรมได้อย่างสันติสุข

๑.๖ กรอบแนวคิดการวิจัย

การศึกษาวิจัย เรื่อง ความยั่งยืนของชุมชนสันติสุขท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยการอาศัยกลไกความร่วมมือของประชาชน ชุมชน ท้องถิ่นและนักวิจัยของวิทยาลัยสงฆ์ปัตตานีร่วมกันขับเคลื่อนการทำงานที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของสังคมพหุวัฒนธรรมของคนในพื้นที่ โดยกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework) ดังนี้

แผนภาพที่ ๑ แสดงกรอบแนวคิดในการศึกษาวิจัย

๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑.๗.๑ ได้องค์ความรู้เรื่องความยั่งยืนของชุมชนสันติสุขท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ จำนวน ๓ องค์ความรู้

๑.๗.๒ ได้องค์ความรู้เรื่องการพัฒนากิจกรรมแบบมีส่วนร่วมท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ จำนวน ๓ องค์ความรู้

๑.๗.๓ ได้เครือข่ายท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ จำนวน ๓ เครือข่าย

๑.๗.๔ สามารถนำผลการวิจัยไปเป็นฐานข้อมูลอ้างอิงในทางวิชาการได้

บทที่ ๒

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง ความยั่งยืนของชุมชนสันติสุขท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ คณะผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นพื้นฐานสำหรับการดำเนินการวิจัย โดยแบ่งตามหัวข้อดังต่อไปนี้

- ๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน
- ๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการสร้างแบรนด์ชุมชน
- ๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์
- ๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับกิจกรรม
- ๒.๕ แนวคิดเกี่ยวกับความหลากหลายทางสังคมและวัฒนธรรมของโลก
- ๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้มีการจัดทำแผนพัฒนาประเทศมาแล้วรวม ทั้งสิ้น ๑๒ ฉบับ โดยได้มีการนำเอาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเข้ามาใช้ในการอธิบาย การพัฒนาประเทศ ประกอบด้วยทฤษฎีการพัฒนากระแสหลักและทฤษฎีการพัฒนากระแสรอง การพัฒนามีความสำคัญ คือ เป็นการพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหาของสังคมและการพัฒนาสิ่งที่มีอยู่แล้วให้ดีขึ้นกว่าเดิม ซึ่งแนวทางทั้ง ๒ นี้เป็นแนวทางของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติตั้งแต่ฉบับที่ ๘ จนกระทั่งถึงฉบับปัจจุบัน คือฉบับที่ ๑๒ โดยการพัฒนาจะมีแนวคิดแตกต่างหลายแนวความคิด คือ แนวคิดด้านมนุษยนิยม แนวคิดด้านเศรษฐกิจ แนวคิดด้านความจำเป็นขั้นพื้นฐานแนวคิดแบบการปฏิบัติการทางสังคม แนวคิดแบบความขัดแย้งทางสังคม แนวคิดแบบการพัฒนาชุมชน และแนวคิดแบบการพัฒนาที่ยั่งยืน ประเทศไทยได้ผ่านยุคของการพัฒนามาแล้วระยะหนึ่ง ซึ่งมีพัฒนาการของการพัฒนาในตัวของมันเอง การพัฒนาที่ผ่านมาดังกล่าวมีผลกระทบต่อชุมชน สังคมเป็นอย่างมาก จนกระทั่งมีการนำแนวคิดการพัฒนาตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเข้ามาใช้ปรับปรุงคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ของคนไทย ทำให้ประเทศไทยรอดพ้นจากวิกฤติเศรษฐกิจ นอกจากนี้^๗

^๗ ธีรยุทธภูมิ ทรัพย์อุปลัมภ์, (๒๕๕๘). **ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน**, สาขาวิชาการพัฒนาชุมชน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี, หน้า ๓๕-๓๖

แผนภาพที่ ๒ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศไทย
จากมูลนิธิมั่นพัฒนา

นี่เป็นการนำเสนอว่าปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนมีการพัฒนาอย่างไร ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเน้นคุณค่าของภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อตอบสนองความท้าทายในการพัฒนาท้องถิ่นและปลูกฝังแนวความคิดที่ยั่งยืนให้กับคนในท้องถิ่น ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงได้ถูกนำไปประยุกต์ใช้ในหลาย ๆ ด้านของชีวิตอย่างมีนัยสำคัญก่อนที่จะนำมาใช้เพื่อให้บรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน ทั้งปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนได้มีการบูรณาการไว้ในกรอบยุทธศาสตร์ชาติระยะ ๒๐ ปี และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๑๒ (พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔) รวมทั้งนโยบายประเทศไทย ๔.๐ ดังนั้นแผนงานและแผนงบประมาณของหน่วยงานรัฐบาลทั้งหมดจึงถูกกำหนดให้สอดคล้องกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน^๔

หลักพิจารณาของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง^๕

๑) กรอบแนวคิดที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็น มีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลาและเป็นการมองโลกเชิง

^๔ Open Development Thailand, (๒๕๖๑). เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน, [ออนไลน์], แหล่งที่มา <https://thailand.opendevlopmentmekong.net/th/topics/sustainable-development-goals/>

^๕ เทิดชาย ช่วยบำรุง, (๒๕๕๔). ภูมิปัญญาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นเชิงสร้างสรรค์, วิทยาลัยพัฒนาการปกครองท้องถิ่น กรุงเทพฯ : สถาบันพระปกเกล้า. หน้า ๒๐-๒๑

ระบบที่ มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัยและวิกฤต เพื่อความมั่นคงและความยั่งยืนของการพัฒนา

๒) คุณลักษณะเศรษฐกิจพอเพียง สามารถประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ในทุกระดับ โดยเน้นการปฏิบัติบนทางสายกลางและการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน

๓) ค่านิยม ความพอเพียงจะต้องประกอบด้วย ๓ คุณลักษณะพร้อม ๆ กัน ดังนี้

๓.๑) ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น

๓.๒) ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่ คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ อย่างรอบคอบ

๓.๓) การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นโดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่าง ๆ ที่ คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล

๔) เงื่อนไข การตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้น ต้องอาศัยทั้งความรู้และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน กล่าวคือ

- เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้ เกี่ยวกับวิ ชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกันเพื่อประกอบการวางแผน และความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ

- เงื่อนไขคุณธรรม ที่จะต้องเสริมสร้างประกอบไปด้วยการมีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต ไม่โลภและไม่ตระหนี่

๕) แนวทางปฏิบัติ/ผลที่คาดว่าจะได้รับจากการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ คือ การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงในทุกด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ความรู้ และเทคโนโลยี

การพัฒนาท้องถิ่นของไทย^{๑๐}

ฐานของสังคม คือ ชุมชนท้องถิ่น และส่วนล่างของสังคม คือ ฐานความเป็นจริงของชีวิต สังคม วัฒนธรรมและฐานทรัพยากรของประเทศ ในขณะที่ส่วนบนของสังคมเป็นเรื่องของอำนาจ เงิน รูปแบบมากกว่าสาระและความฉ้อฉลต่าง ๆ การพัฒนาโดยอำนาจรัฐรวมศูนย์จึงขัดแย้งกับความเป็นจริงของชีวิตข้างล่างเต็มไปหมดทั่วประเทศ จึงต้องมีกระบวนการพัฒนาใหม่ ซึ่งเป็นการปฏิวัติความคิด คือ ต้องหมุนกลับไปใช้ข้างล่างหรือชุมชนท้องถิ่นเป็นตัวตั้ง ชุมชนท้องถิ่นเป็นฐานของความจริงของชีวิตสังคม วัฒนธรรมและทรัพยากร การพัฒนาโดยเอาความจริงเป็นตัวตั้งง่ายกว่าการพัฒนาจากข้างบนซึ่งเป็นเรื่องของอำนาจ เงินและมายาคติ เมื่อชุมชนท้องถิ่นหรือฐานล่างของสังคมมั่นคงแข็งแรงก็จะรองรับให้สังคมทั้งหมดลงตัวและยั่งยืน กระบวนทัศน์ใหม่ ในการพัฒนาประเทศไทย คือ การเอาท้องถิ่นเป็นตัวตั้งและกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นโดยเน้น “คน” เป็นศูนย์กลางการพัฒนา

^{๑๐} เรื่องเดียวกัน หน้า ๒๘

ทิศทางพัฒนาท้องถิ่นที่เหมาะสม^{๑๑}

อุดมทัศน์การพัฒนาประเทศ คือ ประเทศไทยเป็นประเทศที่น่าอยู่ที่สุดในโลกและท้องถิ่นเป็นท้องถิ่นที่น่าอยู่ที่สุด คุณลักษณะของท้องถิ่นน่าอยู่ที่สุดมี ๘ ประการ ดังต่อไปนี้

๑) เป็นท้องถิ่นแห่งความเป็นธรรม ความเป็นธรรมเป็นเรื่องสำคัญที่สุดของการอยู่ร่วมกัน ถ้าขาดความเป็นธรรมแล้วจะเกิดความขัดแย้ง ความรุนแรงขาดความสงบสุข ถ้ามีความเป็นธรรมแล้วผู้คนจะรักกันและเห็นแก่ส่วนรวมทำอะไรก็สำเร็จง่าย ทำให้ท้องถิ่นน่าอยู่ ฉะนั้น ทุกท้องถิ่นต้องมีจิตสำนึกแห่งความเป็นธรรมและช่วยกันดูแลให้มีความเป็นธรรมในทุกด้าน ความเป็นธรรมเป็นร่มใหญ่ที่ครอบคลุมทุกเรื่อง ข้ออื่น ๆ ที่ตามมาเป็นส่วนประกอบของความเป็นธรรม

๒) เป็นท้องถิ่นแห่งความพอเพียง ความพอเพียงเป็นฐานของความสุขความสงบและความพอดี ความพอดี คือ ความงาม ทุกคนในชุมชนท้องถิ่นต้องมีปัจจัยพื้นฐานแห่งการยังชีพพอเพียง โดยมีสัมมาชีพเต็มพื้นที่ มีการจัดเหตุปัจจัยสนับสนุนให้ทุกคนรอบคร้วมีสัมมาชีพที่สมาชิกทุกคนสามารถดำรงชีวิตได้ในฐานะพลเมืองที่มีเกียรติมีศักดิ์ศรี

๓) เป็นท้องถิ่นแห่งความมีน้ำใจไม่ทอดทิ้งกัน ทุกชุมชนท้องถิ่นจัดให้มีการสำรวจว่ามีใครถูกทอดทิ้งบ้าง เช่น คนแก่ คนจน คนพิการ เด็กกำพร้า และจัดให้มีอาสาสมัครดูแลอย่างถ่วงหน้า มีกองทุนสวัสดิการชุมชน

๔) เป็นท้องถิ่นแห่งความปลอดภัยและสันติภาพผู้คนมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินปลอดภัยจากภัยอันตราย รวมทั้งสารพิษทั้งหลาย มีความสามารถแก้ไขความขัดแย้งด้วยสันติวิธี

๕) เป็นท้องถิ่นที่มีความเป็นประชาธิปไตย คือ ผู้คนเข้ามารวมตัวกัน ร่วมคิด ร่วมทำด้วยความสมัครใจในทุกพื้นที่ องค์กรและทุกเรื่อง ท้องถิ่นต้องไม่มีแต่ความเป็นทางการเท่านั้น ซึ่งจะอ่อนแอและผิดพลาดได้ง่าย แต่ต้องมีความเป็นประชาธิปไตย คือ มีการรวมตัว ร่วมคิด ร่วมทำอย่างหลากหลายเต็มพื้นที่ เกิดเป็นสังคมเข้มแข็งซึ่งจะทำให้เกิดความสุขและความสร้างสรรค์มหาศาล

๖) เป็นท้องถิ่นแห่งความงาม มีการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม มีความสะอาด มีศิลปะ มีวัฒนธรรมอันดีงาม

๗) เป็นท้องถิ่นแห่งการเรียนรู้ และปัญญาบุคคลเป็นบุคคลเรียนรู้ องค์กรเป็นองค์กรเรียนรู้ สังคมเป็นสังคมเรียนรู้ การเป็นท้องถิ่นแห่งการเรียนรู้ ทำให้มีปัญญา ปัญญาทำให้สำเร็จอย่างงดงาม

๘) เป็นท้องถิ่นแห่งสุขภาวะ เป็นท้องถิ่นที่คนทั้งมวลมีสุขภาวะทั้งทางกาย จิต สังคมและปัญญา จากคุณลักษณะดังกล่าวจะเห็นได้ว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นพลังขับเคลื่อนการพัฒนาให้ท้องถิ่นมีคุณลักษณะข้างต้นมากที่สุดเพื่อส่งเสริมให้ประเทศไทยกลายเป็นประเทศที่น่าอยู่ที่สุดในโลกบนฐานของทุนทางภูมิปัญญาท้องถิ่น

การพัฒนาของไทยที่ผ่านมาสะท้อนให้เห็นบทเรียนหลายอย่าง ในอดีตหลายประเทศยึดหลักการพัฒนาตามแนวทางตะวันตกรวมถึงประเทศไทย จากปัจจัยภายนอกที่บีบคั้นและปัจจัยภายในที่ผลักดันร่วมผลักดันให้ไทยยึดแนวทางการพัฒนาดังกล่าวด้วย ถึงเวลาแล้วที่ประเทศไทยต้องกลับมาทบทวนบทเรียนดังกล่าว เพื่อปรับเปลี่ยนกระบวนการพัฒนาที่เน้นการเสริมสร้างความเข้มแข็งในระดับท้องถิ่นเพื่อหนุนเสริมให้ประเทศชาติแข็งแกร่งบนรากฐานที่แข็งแกร่งด้วยกลไกการพัฒนาโดยอาศัยภูมิปัญญาท้องถิ่น

^{๑๑} เรื่องเดียวกัน หน้า ๓๐-๓๒

กระบวนการอนุรักษ์ทุนภูมิปัญญาท้องถิ่นของไทย^{๑๒}

ภูมิปัญญาท้องถิ่นของไทยถือเป็นทุนทางสังคมและวัฒนธรรมที่ต้องเก็บรักษาไว้ โดยมีกระบวนการในการอนุรักษ์ทุนภูมิปัญญาท้องถิ่นของไทย ดังนี้

๑) การค้นคว้าวิจัย ควรศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลภูมิปัญญาของไทยในด้านต่าง ๆ ในระดับท้องถิ่นจังหวัด ภูมิภาคและประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งภูมิปัญญาของท้องถิ่นควรมุ่งศึกษาให้รู้ความเป็นมาในอดีตและสภาพการณ์ในปัจจุบัน

๒) การอนุรักษ์ ควรกระทำโดยการปลูกจิตสำนึกให้คนในท้องถิ่นตระหนักถึงคุณค่าแก่นสาระและความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นต่าง ๆ ส่งเสริมสนับสนุนการจัดกิจกรรมตามประเพณีและวัฒนธรรมต่าง ๆ สร้างจิตสำนึกของความเป็นคนในท้องถิ่นที่จะต้องร่วมกันอนุรักษ์ภูมิปัญญาที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น รวมทั้งสนับสนุนให้มีพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นหรือพิพิธภัณฑ์ชุมชนขึ้น เพื่อแสดงสภาพวิถีชีวิตและความเป็นมาของชุมชนอันจะสร้างความรู้ และความภูมิใจในชุมชนท้องถิ่นด้วย

๓) การฟื้นฟู โดยการเลือกสรรภูมิปัญญาที่กำลังจะสูญหายหรือที่สูญหายไปแล้วมาทำให้มีคุณค่าและมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตในท้องถิ่นโดยเฉพาะพื้นฐานทางจริยธรรม คุณธรรมและค่านิยม

๔) การพัฒนา ควรริเริ่มสร้างสรรค์และปรับปรุงภูมิปัญญาให้เหมาะสมกับยุคสมัยและเกิดประโยชน์ในการดำเนินชีวิตประจำวัน โดยใช้ภูมิปัญญาเป็นพื้นฐานในการรวมกลุ่มในการพัฒนาอาชีพ ควรนำความรู้ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมาต่อยอดในการผลิต การตลาดและการบริหาร ตลอดจนการป้องกันและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

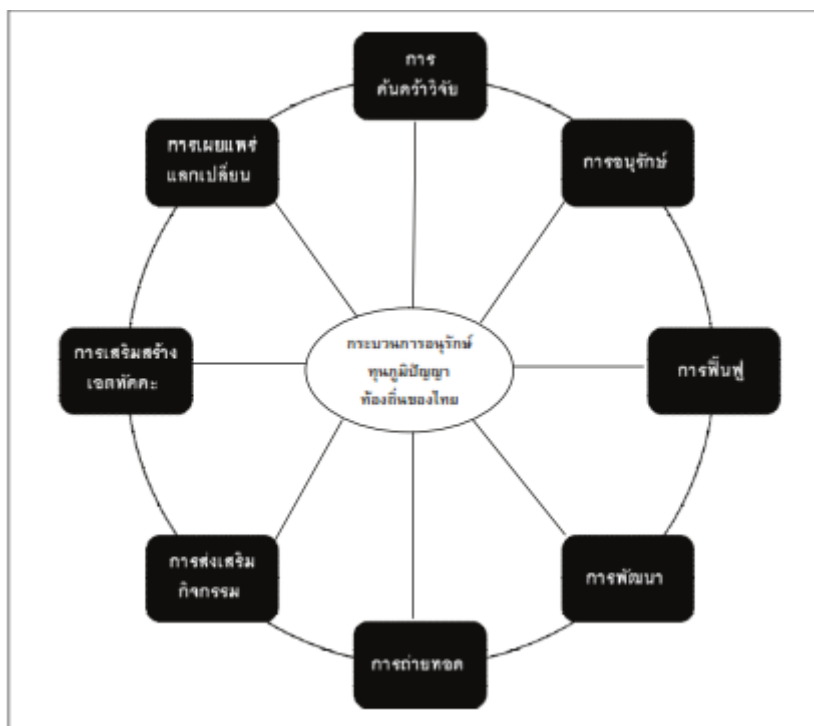
๕) การถ่ายทอด โดยการนำภูมิปัญญาที่ผ่านการเลือกสรรกลั่นกรองด้วยเหตุผลอย่างรอบคอบและรอบด้านแล้วไปถ่ายทอดให้แก่คนในสังคมได้รับรู้ เกิดความเข้าใจ ตระหนักในคุณค่า คุณประโยชน์และปฏิบัติได้อย่างเหมาะสมผ่านสถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษาและการจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมต่าง ๆ

๖) การส่งเสริมกิจกรรม โดยการส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดเครือข่ายการสืบสานและพัฒนาภูมิปัญญาของชุมชนต่าง ๆ เพื่อจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง

๗) การเสริมสร้างอัตลักษณ์ ควรส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาศักยภาพของชาวบ้านผู้ดำเนินงานและปราชญ์ท้องถิ่นให้มีโอกาสแสดงศักยภาพด้านภูมิปัญญาและพัฒนาความรู้ความสามารถได้อย่างเต็มที่ จัดให้มีการยกย่องและประกาศเกียรติคุณในลักษณะต่าง ๆ รวมทั้งส่งเสริมให้มีโอกาสได้รับการยกย่องและประกาศเกียรติคุณในระดับที่สูงขึ้นไป

๘) การเผยแพร่แลกเปลี่ยน การส่งเสริมและสนับสนุนกิจกรรมให้เกิดการเผยแพร่ แลกเปลี่ยนภูมิปัญญาและวัฒนธรรมอย่างกว้างขวาง โดยให้มีการเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นต่าง ๆ ด้วยสื่อและวิธีการต่าง ๆ ส่งเสริมและสนับสนุนการเผยแพร่และแลกเปลี่ยนระหว่างกลุ่มชนและท้องถิ่นต่าง ๆ อย่างกว้างขวางรวมทั้งประเทศอื่น ๆ ทั่วโลก

^{๑๒} จักรกฤษณ์ ดาวไธสง. โรงเรียนพินายวิทยา, แหล่งที่มา <http://www.pm.ac.th> ๑ มีนาคม ๒๕๕๔.

แผนภาพที่ ๓ กระบวนการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของไทย

ซึ่งการรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่นของไทยเป็นหน้าที่ของทุกคนที่ต้องร่วมมือร่วมใจกันดำเนินการ ไม่เพียงการรักษาให้คงอยู่เท่านั้น หากแต่ต้องสามารถยกระดับภูมิปัญญาท้องถิ่นไปสู่การใช้ประโยชน์ในลักษณะต่าง ๆ โดยเฉพาะเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นและเมื่อพัฒนาท้องถิ่นซึ่งเป็นฐานสำคัญของประเทศ ประเทศก็จะเติบโตด้วยฐานที่มั่นคงและยั่งยืน

๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการสร้างแบรนด์ชุมชน

กรมส่งเสริมวัฒนธรรม^{๓๓} ได้กล่าวถึงการสร้างมูลค่าของวัฒนธรรมทางเศรษฐกิจไว้ว่า แบรนด์ไม่ใช่แค่ชื่อ หรือโลโก้ของสินค้า แต่แบรนด์คือตัวตนของสินค้า ทำไมต้องสร้างแบรนด์ เพราะแบรนด์คือ เครื่องมือสื่อสารทางการตลาดที่สร้างความแตกต่างทางการแข่งขัน ทำให้เราอยู่เหนือคู่แข่ง อยู่เหนือสงครามการตัดราคาทั้งปวง การสร้างแบรนด์ คือ การสร้างภาพลักษณ์ของสินค้าออกไปสู่สายตาของผู้บริโภค สร้างการจดจำ ความน่าเชื่อถือในสินค้า ไม่ว่าสินค้านั้น ๆ จะอยู่ในรูปแบบใดก็ตาม อาจอยู่ในรูปแบบผลิตภัณฑ์ การบริการ หรืออยู่ในรูปแบบของชุมชนท่องเที่ยว เมื่อผู้บริโภค เกิดความเชื่อมั่นก็จะสร้างโอกาส ทำให้ลูกค้าหรือนักท่องเที่ยวมาถึงเราเป็นอย่างแรก แต่ก่อนจะสร้างแบรนด์ ต้องสร้างจุดเด่น เน้นจุดขาย สร้างภาพลักษณ์ให้ชัดเจน เพื่อให้สินค้าเกิดความแตกต่าง ต้องรู้ก่อนว่าตัวเองเป็นใคร หาตัวตนที่แท้จริงให้เจอ ว่าเป็นชุมชนแบบไหน มีอัตลักษณ์และวิถีชีวิตท้องถิ่นอย่างไร จะขายอะไรให้ นักท่องเที่ยวและอีกหนึ่งสิ่งสำคัญก่อนการสร้างแบรนด์ คือ ต้องสร้างคุณภาพของสินค้าและ บริการก่อน เพื่อให้แน่ใจว่า ผู้บริโภคจะได้รับสิ่งที่ดีที่สุดจากสินค้าและบริการ

^{๓๓}กรมการส่งเสริมวัฒนธรรม. (๒๕๖๒). วัฒนธรรม คุณค่าสู่มูลค่า. [ออนไลน์] แหล่งที่มา. http://www.culture.go.th/culture_th/ewt_news.php?nid=3972&filename=index

ของเรา ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยให้ผลิตภัณฑ์หรือแบรนด์สินค้ามีอายุยืนยาว เมื่อชุมชนเจ้าของผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมค้นหาตัวตนเจอแล้ว จะทำให้ภาพของแบรนด์นั้น ๆ เด่นชัดขึ้น

โดยได้กำหนดวิธีการสร้างแบรนด์ไว้ ๗ อย่าง คือ

๑) สร้างโลโก้ (Logo) เนื่องจากการสร้างโลโก้ หรือสัญลักษณ์ที่เป็นตัวแทนของสินค้าบริการองค์กร รวมถึงความรู้สึกด้วย ไม่ว่าจะเป็นชื่อสัญลักษณ์ที่เป็นโลโก้สีของแบรนด์ ซึ่งบางทีอาจต้องจดลิขสิทธิ์เอาไว้ เพื่อให้มีผลทางกฎหมาย ป้องกันการลอกเลียนแบบ เทคนิคการสร้างโลโก้ คือ ควรกำหนดเป้าหมายของโลโก้เอาไว้ว่า เมื่อผู้บริโภคเห็นแล้ว จะทำให้เขานึกถึงอะไร การออกแบบโลโก้ต้องสื่อให้เชื่อมโยงกับสินค้าและบริการของชุมชน

๒) สร้างสโลแกน (Slogan) โดยทั่วไปแล้วสโลแกนจะเป็น คำนิยาม หรือคำบรรยายสั้นๆ ที่จะบอกเล่าภาพลักษณ์ของชุมชน มีไว้เพื่อเกื้อหนุนตัวโลโก้ ทำให้ผู้บริโภคจดจำแบรนด์ได้ง่ายขึ้น ตัวอย่าง เช่น ชุมชนบ้านโคกไคร เป็นชุมชนที่รองรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศทางทะเลอย่างครบวงจรใช้สโลแกน "จริงใจ ดิดดิน ผจญภัย ชาวประมง" เป็นการสร้างการรับรู้ บ่งบอกตัวตนความเป็นชุมชนบ้านโคกไคร

๓) สร้างเรื่องราว (Brand Story) ซึ่งเรื่องราว คือ พลังเรื่องเล่าที่อยู่เบื้องหลังความสำเร็จของแบรนด์ เป็นสิ่งหนึ่งที่ทำให้แบรนด์ มีแต้มต่อเหนือกว่าคู่แข่ง หากแบรนด์ไหนมี "เรื่องเล่า" จะได้เปรียบในแง่ของการเป็นที่จดจำการติดต๋านานเรื่องราวและภูมิปัญญาของชุมชนที่มีอยู่มากมายมาถ่ายทอด บอกกล่าวถึงผลิตภัณฑ์และที่มาของชุมชนให้ผู้คนได้รู้จัก เป็นการเพิ่มเสน่ห์ให้กับแบรนด์ เรื่องราวที่ดีนั้นยังสามารถเชื่อมเข้าสู่อารมณ์ของผู้บริโภคได้ เป็นกุญแจสำคัญทางการตลาดที่สามารถดึงดูดตัวของแบรนด์นั้นเข้าไปอยู่ในใจของผู้บริโภคได้ การบอกเล่าเรื่องราวที่เชื่อมโยงวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าไปในบรรจุภัณฑ์ด้วย จึงช่วยสร้างตราयीหรือหรือสร้างแบรนด์ให้โดนใจผู้ซื้อหรือผู้บริโภคได้ดียิ่งขึ้น

๔) สร้างการรับรู้แบรนด์ (Brand Awareness) โดยที่เราสามารถสร้างการรับรู้แบรนด์ หรือทำให้แบรนด์เป็นที่รู้จักและจดจำทำให้ผู้บริโภคทราบว่า เราคือใคร เป็นสินค้าและบริการประเภทใด ได้มาตรฐานหรือรางวัลอะไรมาบ้าง โดยเลือกวิธีการสื่อสารและช่องทางที่เหมาะสม สร้างความคุ้นเคยระหว่างสินค้าและผู้บริโภค เมื่อได้ยินชื่อแบรนด์บ่อยๆ เขาจะจำได้ และจำได้เป็นชื่อแรกในที่สุด สร้างกลยุทธ์ (Strategy) สร้างกลยุทธ์ หรือเส้นทางในการสร้างแบรนด์อย่างชัดเจน ทำให้คนในชุมชนหรือองค์กรของเรา เข้าใจถึงเป้าหมายหรือจุดประสงค์ที่จะต้องร่วมเดินไปในทิศทางเดียวกัน เป็นเสมือนแผนที่หรือเส้นทางไปสู่ความสำเร็จ ซึ่งจะทำให้เกิดความเชื่อมั่นในชุมชนหรือองค์กรมากยิ่งขึ้น อีกทั้งเป็นการสร้างความรู้ความเข้าใจในตัวสินค้าและบริการ ทำให้ผู้บริโภคได้ทำความรู้จักกับเรามากขึ้น ความหมายยาวชนทางพระพุทธศาสนา

๕) สร้างการประชาสัมพันธ์ (Public Relations) ในยุคดิจิทัลนี้เราสามารถใช่ Social media เป็นเครื่องมือหรือตัวช่วยในการประชาสัมพันธ์ให้แบรนด์เป็นที่รู้จัก ใช้ต้นทุนน้อยแต่กระจายการรับรู้ ไปได้กว้างไกลไร้ขีดจำกัด ซึ่งรูปแบบที่ดีที่สุดของการตลาด คือ "การบอกต่อของผู้บริโภค" ภาพลักษณ์ของแบรนด์ที่แข็งแกร่งจะจุดประกาย สร้างการบอกต่อได้ดีที่สุด

๖) สร้างความพึงพอใจ (Customer Satisfaction) การสร้างความพึงพอใจด้วยการพัฒนาสินค้าและบริการรวมถึงผลิตภัณฑ์ให้มีคุณภาพ ออกแบบบรรจุภัณฑ์ให้โดนใจและเป็นที่จดจำ

อีกทั้งเราควรศึกษาพฤติกรรมหรือวัฒนธรรมของกลุ่มเป้าหมาย ตรวจวัดความรู้สึกและความพึงพอใจของลูกค้าว่า "คุณค่าหรือประสบการณ์" ที่เรามอบให้ เป็นที่พอใจของลูกค้าหรือไม่ ใช้สิ่งที่ลูกค้าต้องการหรือยัง เพราะบางอย่างอาจเข้าใจไม่ตรงกัน หลังจากสิ้นสุดกิจกรรมในชุมชนควรสอบถามความคิดเห็นความพึงพอใจในตัวสินค้าหรือบริการหรือทำประเมินผล เช่น ให้นักท่องเที่ยวลงสมุดเยี่ยมกรอกแบบสอบถาม หรืออย่างน้อยอาจเข้าไปซักถามดูว่าขาดตกบกพร่องสิ่งใด และควรจะบันทึกเอาไว้ เพื่อคราวหน้าจะได้ไม่ผิดพลาดซ้ำสองอีก เป็นการบันทึกประวัติลูกค้าหรือนักท่องเที่ยวไปในตัว

และ๗) สร้างความเชื่อมั่นและสร้างความจงรักภักดีต่อแบรนด์ (Brand Loyalty) สุดท้ายการใส่ใจสร้างความใกล้ชิด สร้างความสัมพันธ์กับลูกค้า ติดตามการใช้งานของสินค้า ทั้งเพื่อรักษฐานลูกค้าเดิมและเติมความซื่อสัตย์ต่อแบรนด์ตลอดไป การที่ผู้บริโภครักและศรัทธาในแบรนด์หรือสินค้าของเรา ก็ยากที่จะเปลี่ยนใจไปใช้สินค้ายี่ห้ออื่น เพราะมีความรู้สึกคุ้นเคยและซื้อสินค้านั้นด้วยความเคยชิน แบรนด์เป็นสิ่งที่ต้องใช้เวลาในการสร้าง เมื่อสามารถสร้างแบรนด์ให้เป็นที่จดจำโดยผ่านคุณภาพได้แล้ว ก็ต้องรักษาชื่อเสียงจนเป็นที่มั่นใจของลูกค้า สินค้าและบริการของชุมชนนั้น ๆ ก็จะเข้าไปนั่งในใจของลูกค้า เกิดความจงรักภักดีต่อแบรนด์ ยกตัวอย่างเช่น สินค้าเดียวกัน เหมือนกันทุกประการ แต่ติดยี่ห้อหรือแบรนด์ต่างกัน แน่นนอนว่า แบรนด์ที่มีชื่อเสียงกว่าย่อมทำให้ลูกค้าตัดสินใจซื้อได้ง่ายกว่า เพราะลูกค้าให้ความเชื่อถือในชื่อเสียงของแบรนด์นั้นๆ ผู้บริโภคในยุคนี้ต่างมองหาแบรนด์ที่มีคุณค่าทางจิตใจ และตัดสินใจซื้อสินค้าจากแบรนด์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมหรือช่วยให้สังคมดีขึ้น การทำให้ลูกค้าเชื่อมั่นในแบรนด์ เป็นการเพิ่มมูลค่าสินค้าจากความเชื่อใจ ทำให้แบรนด์นั้น ๆ แข็งแรงจนเป็นที่กล่าวถึงของลูกค้าต่อ ๆ ไป ขอกกล่าวถึงชุมชนและแหล่งท่องเที่ยวที่ประสบความสำเร็จจากการนำคุณค่าทางวัฒนธรรมมาเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจด้วยการสร้างแบรนด์จากเรื่องราวของพื้นที่นั้น ๆ เมื่อนึกถึงโนราภาคใต้ ชุมชนแรกที่เรานึกถึง คือ ชุมชนวิถีพุทธคลองแดน จังหวัดสงขลา "ดินแดน ๓ คลอง ๒ เมือง" เป็นชุมชนตัวอย่างที่ใช้ศิลปวัฒนธรรมโนราท้องถิ่น มาสร้างการท่องเที่ยวชุมชน จนประสบความสำเร็จ สร้างรายได้เข้าท้องถิ่นจนสามารถตั้งโรงงานลูกหลานวัยหนุ่มสาวกลับมาพัฒนาสถานประกอบการของชุมชนได้อีกด้วย เมื่อนึกถึงหัตถกรรมงานไม้แกะสลัก ชุมชนแรกที่เรานึกถึง หมู่บ้านถวายเป็นอภินิหาร จังหวัดเชียงใหม่ "หมู่บ้านโอท็อป ต้นแบบ" เพราะเป็นแหล่งศิลปหัตถกรรมชั้นยอดของเมืองไทย ที่สร้างผลงานไม้แกะสลัก ส่งออกขายทั้งไทยและต่างประเทศ แม้กระทั่ง "ปลาเค็มฝงทราย" ผลิตภัณฑ์อาหารท้องถิ่นที่ขึ้นชื่อของชาวเกาะพิทักษ์ อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร ด้วยกระบวนการผลิตที่นำไปฝงทราย ปลาเค็มจึงหอมและแห้งกำลังดี มีรสชาติอร่อยกลมกล่อม ไม่เหมือนที่ไหน

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์^{๑๔}

แนวคิดเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ได้รับความนิยมและมีการนำไปใช้อย่างจริงจังในหลายประเทศทั่วโลก เช่น ประเทศอังกฤษ ออสเตรเลีย จีน เกาหลีใต้ และสิงคโปร์ เป็นต้น โดยประเทศอังกฤษนั้นถือได้ว่าเป็นผู้นำในเรื่องนโยบายเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ เนื่องจากได้เริ่มมีการดำเนินการ

^{๑๔}เกิดชาย ช่วยบำรุง, (๒๕๕๔). ภูมิปัญญาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นเชิงสร้างสรรค์, วิทยาลัยพัฒนการปกครองท้องถิ่น กรุงเทพฯ : สถาบันพระปกเกล้า. หน้า ๕๖-๖๑

สนับสนุนอุตสาหกรรมสร้างสรรค์และกลุ่มคนที่มีความคิดสร้างสรรค์มาเป็นเวลากว่า ๑๐ ปี ตั้งแต่ในช่วง พ.ศ. ๒๕๔๐ ซึ่งเป็นปีก่อตั้ง Creative Task Force ภายใต้กระทรวงวัฒนธรรมสื่อและการกีฬา (Department of Culture, Media and Sport : DCMS) เพื่อรับผิดชอบดูแลอุตสาหกรรมความคิดสร้างสรรค์ ซึ่งต่อมาในปี พ. ศ. ๒๕๔๘ ได้พัฒนาต่อเนื่องกลายเป็นโครงการเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ (The Creative Economy Program) เนื่องจากประเทศอังกฤษได้ตระหนักถึงความสำคัญของอุตสาหกรรมความคิดสร้างสรรค์ เนื่องจากเป็นอุตสาหกรรมที่นำรายได้เข้าประเทศสูงถึงร้อยละ ๗. ๓ ของผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ มีอัตราการเติบโตสูงถึงร้อยละ ๕ ต่อปี ซึ่งคิดเป็นสองเท่าของอุตสาหกรรมอื่น และมีการจ้างงานในอุตสาหกรรมดังกล่าวถึงกว่า ๑.๘ ล้านคน^{๑๕}

คำว่า “เศรษฐกิจสร้างสรรค์” ถูกกล่าวถึงและเป็นที่ยอมรับอย่างเป็นทางการในระดับรัฐบาลครั้งแรกในประเทศอังกฤษเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๐ ต่อมาปี พ.ศ. ๒๕๔๔ Department of Culture, Media and Sport ได้ให้คำจำกัดความของ “อุตสาหกรรมสร้างสรรค์ (Creative Industries)” ไว้ว่า “Those industries which have their origin in individual creativity, skill and talent and which have a potential for wealth and job creation through the generation and exploitation of intellectual property.”^{๑๖} และคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้แปลความหมายของคำจำกัดความนี้ว่า “เศรษฐกิจที่ประกอบด้วยอุตสาหกรรมที่มีรากฐานมาจากความคิดสร้างสรรค์ ของบุคคล ทักษะความชำนาญ และความสามารถพิเศษซึ่งสามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการสร้างความมั่งคั่งและสร้างงานให้เกิดขึ้นได้โดยที่ สามารถส่งผ่านและส่งผ่านจากคนรุ่นเก่าสู่รุ่นใหม่ด้วยการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา”^{๑๗}

ในยุคที่ อังกฤษเริ่มนำเศรษฐกิจสร้างสรรค์มาใช้ในการพัฒนาประเทศ มาจากการเน้นพัฒนาประเทศเป็นอุตสาหกรรม ผลิตรายการค้าส่งออกไปขาย แต่ทำไปทำมาเกิดปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคมสูง อย่างที่นักวิชาการเรียกว่า “รวยกระจุก จนกระจาย” นายทุนเจ้าของโรงงาน เจ้าของธุรกิจรายราย แต่ประชากรส่วนใหญ่ของประเทศยากจน เป็นได้เพียงลูกจ้างโรงงาน เพราะสินค้าของอังกฤษจะขายดีขายแข่งกับประเทศอื่นได้ ต้องทำให้มีราคาถูกลดต้นทุน กดค่าจ้างแรงงาน แถมยังเป็นอุตสาหกรรมที่สิ้นเปลืองทรัพยากรสูงแต่ขายได้ราคาต่ำ หากปล่อยไปอย่างนี้ประเทศมีปัญหาแน่ รัฐบาลอังกฤษเลยมีนโยบายปรับปรุงแบบการพัฒนาใหม่ หันมาใช้เศรษฐกิจแบบอุตสาหกรรมเชิงสร้างสรรค์ ส่งเสริมการผลิตสินค้าเชิงวัฒนธรรม ภาพยนตร์ ดนตรี สิ่งพิมพ์ กิจกรรมวิทยุกระจายเสียง โทรทัศน์ การโฆษณา การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ซึ่งเป็นอุตสาหกรรมที่ใช้ความคิดสร้างสรรค์พัฒนา

^{๑๕}ภัทรพงศ์ อินทรกำเนิด และคณะ, รายงานการวิจัยระบบนวัตกรรมรายสาขาเพื่อพัฒนาระบบเศรษฐกิจฐานความรู้และเชิงสร้างสรรค์: กรณีศึกษาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์. (กรุงเทพมหานคร: บริษัทพิมพ์ดีการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๕๓), หน้า ๑๑.

^{๑๖}Department of Culture, Media and Sport, (๒๕๔๔). อ้างถึงในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา [http:// www.chulapedia.chula.ac.th](http://www.chulapedia.chula.ac.th)

^{๑๗}วาคม เดิมพิทยาไพสิฐ, (๒๕๕๓). อ้างถึงในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา [http:// www.chulapedia.chula.ac.th](http://www.chulapedia.chula.ac.th)

สินค้าให้มีคุณภาพ ใช้ทรัพยากรน้อยลง แต่ได้ราคามากขึ้น เพื่อให้คนอังกฤษมีทางเลือกมากขึ้น ไม่ใช่เป็นได้เพียงลูกจ้างโรงงานแต่ช่วยกระจายรายได้ไปสู่ประชาชนในวงกว้างมากขึ้น^{๑๘}

องค์ประกอบของเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.)^{๑๙} กำหนดขอบเขตเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของไทยโดยแยกเป็น ๔ กลุ่มหลักและ ๑๕ สาขาย่อยดังตาราง ๑

ตารางที่ ๑ ขอบเขตเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของไทย

ประเภท	กลุ่มย่อย	รายละเอียดของขอบเขต
การสืบทอดทางวัฒนธรรม (Heritage)	งานฝีมือและหัตถกรรม (Crafts)	ผลิตภัณฑ์งานจักสานถักทอเครื่องใช้ในการเดินทางจากหนัง ผลิตภัณฑ์ในครัวเรือนจากไม้ดอกไม้ใบไม้ ประติมากรรม เซรามิกที่ใช้วิธีผลิตด้วยมือ เครื่องประดับ โลหะมีค่า เพชร พลอยเจียระไนหรือเพชรพลอยร่วง
	การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Cultural and Heritage Tourism)	การท่องเที่ยวที่มุ่งเรียนรู้จากวัฒนธรรมและมรดกทางประวัติศาสตร์ เพื่อให้เกิดโลกทัศน์ใหม่ ๆ ที่กว้างไกลจากการมีประสบการณ์ในแหล่งวัฒนธรรมที่คงเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น
	การแพทย์แผนไทย (Thai Traditional Medicine)	ยาไทย ยาสมุนไพร นวดแผนไทย การผดุงครรภ์ อุปกรณ์เครื่องมือทางการแพทย์ไทย โดยอาศัยความรู้ หรือตำราที่ได้ถ่ายทอดและสืบทอดมา
	อาหารไทย (Thai Food)	อาหารที่มีการผสมผสานกับวัฒนธรรมการดำรงชีวิตของคนไทยในแต่ละท้องถิ่น เช่น อาหารพื้นเมือง ขนมไทย อาหารในงานเทศกาล เป็นต้น
ศิลปะ (Arts)	ศิลปะการแสดง (Performing arts)	การจัดกิจกรรม บริการทางศิลปะการแสดง และบริการทางด้านมหรสพ เช่น ละครเวที วงดนตรี ละครเวทีต่าง ๆ
	ทัศนศิลป์ (Visual arts)	งานจิตรกรรม ภาพพิมพ์ ภาพถ่ายและงานประติมากรรม
สื่อ (Media)	การพิมพ์และสื่อการพิมพ์ (Publishing)	การทำสำเนาสิ่งพิมพ์ สำเนาสื่อบันทึกข้อมูลรวมถึงการบริการที่เกี่ยวข้องกับการพิมพ์ อื่น ๆ เช่น การเรียง พิมพ์ การแกะแม่พิมพ์ และการเข้าเล่ม การพิมพ์หนังสือ หนังสือพิมพ์ แผ่นพับ ใบปลิว ปฏิทิน สิ่งพิมพ์ต่าง ๆ และการบริการทางการพิมพ์อื่น ๆ

^{๑๘}หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ ฉบับวันที่ ๑๕ ธันวาคม ๒๕๕๓, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา <http://www.thairath.co.th>

^{๑๙}สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, (๒๕๕๒), รายงานการศึกษาเบื้องต้นเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (The Creative Economy). กรุงเทพมหานคร: บริษัท บี.ซี.เพรส (บุญชิน) จำกัด, หน้า ๗๓-๗๕.

	การกระจายเสียง (Broadcasting)	การกระจายเสียงทางโทรทัศน์ การกระจายเสียงทางวิทยุ และการบริการทางการกระจายเสียง สถานีวิทยุกระจายเสียงและโทรทัศน์ และห้องส่งซึ่งดำเนินการหลักเกี่ยวกับการผลิตรายการวิทยุและโทรทัศน์ทุกประเภท เช่น รายการบันเทิง รายการเพื่อส่งเสริมการศึกษา รายการข่าวกีฬา พยากรณ์อากาศ สัมภาษณ์บุคคล ฯลฯ โดยเป็นรายการสดหรือบันทึกลงแถบบันทึกในสื่อต่าง ๆ เพื่อเผยแพร่และกระจายเสียง รวมถึง การขาย ให้เช่า เก็บรักษาเพื่อการกระจายเสียง หรือ แพร่ภาพและการนำกลับมาแพร่ภาพซ้ำ
	ภาพยนตร์ และ วิดิทัศน์ (Film & Video)	การบริการ การผลิต หรือ จำหน่ายภาพยนตร์ และ แถบวิดิทัศน์ รวมทั้งการจำหน่ายหรือให้เช่าฟิล์มและแถบวิดิทัศน์ สถานประกอบการที่ดำเนินการหลักเกี่ยวกับการขายหรือให้เช่าภาพยนตร์ หรือ แถบวิดิทัศน์แก่อุตสาหกรรมอื่นซึ่งมิใช่เป็นการจำหน่ายให้แก่สาธารณชนทั่วไป รวมถึงการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกัน
	ดนตรี (Music)	การบันทึกเสียง การทำซ้ำ และ เครื่องดนตรี
	งานสร้างสรรค์ แบ่งตาม ลักษณะของ งาน (Functional creations)	งานออกแบบ (Design)
		การผลิตและขายเฟอร์นิเจอร์ การตกแต่งภายใน เครื่องครัว เครื่องแก้ว ของเล่นต่าง ๆ การออกแบบกราฟิก ออกแบบบรรจุภัณฑ์ รวมทั้งบริการออกแบบต่าง ๆ ยกเว้นการผลิตและขายเครื่องแต่งกายเสื้อผ้าจากผ้าฝ้ายที่ผลิตขึ้นเอง และเครื่องสวมสำหรับกีฬา
	แฟชั่น (Fashion)	การผลิตเครื่องแต่งกาย การออกแบบ จัดทำ ตัวอย่าง จัดเตรียมการผลิต การขายเครื่องแต่งกายสำเร็จรูปและการรับจ้างตัดเสื้อผ้าให้ลูกค้า ยกเว้น การผลิตเสื้อผ้าจากผ้าฝ้ายที่ผลิตขึ้นเอง และเครื่องสวมสำหรับกีฬา
	งานโฆษณา (Advertising)	การดำเนินการเกี่ยวกับการโฆษณา ทั้งทางสื่อสิ่งพิมพ์ สื่อบันทึก สื่อบันทึกเสียงอื่น ๆ และงานออกแบบงานโฆษณา งานบริการทางการโฆษณา และการดำเนินงานที่เกี่ยวข้อง
	สถาปัตยกรรม (Architecture)	การดำเนินงานเกี่ยวกับการก่อสร้างทั่วไป การก่อสร้างเฉพาะงานและงานวิศวกรรมโยธา การต่อ

		เติม ดัดแปลง การก่อสร้างลักษณะชั่วคราว การซ่อมแซม งานวิศวกรรมโยธา ซึ่งงานดังกล่าวสามารถดำเนินการด้วยตนเองหรือโดยได้รับค่าธรรมเนียม ตอบแทนหรือโดยการทำสัญญาจ้างงานบางส่วนทั้งหมดหรือทำสัญญารับ ช่วงกิจกรรมด้านสถาปัตยกรรมและวิศวกรรม รวมถึงการบริหารโครงการงานก่อสร้าง ออกแบบก่อสร้าง จัดประเภทบริการทางสถาปัตยกรรม วิศวกรรมและการให้คำปรึกษาทางเทคนิคที่เกี่ยวข้อง
	ซอฟต์แวร์ (Software)	ซอฟต์แวร์ที่ใช้ในการจัดเก็บและประมวลผลข้อมูล ทั้งการใช้งานบนคอมพิวเตอร์หรืออุปกรณ์อื่น เช่น โทรศัพท์มือถือและเครื่องใช้ไฟฟ้าต่าง ๆ โดยไม่รวมถึงงานแอนิเมชันและเกมส์

จากองค์ประกอบและประเภทของเศรษฐกิจสร้างสรรค์ จะพบว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นสามารถสอดแทรกอยู่ได้ในทุกประเภท หากแต่ส่วนใหญ่จะพบเห็นในประเภทของการสืบทอดทางวัฒนธรรมและศิลปะ

เทคนิคการยกระดับภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่การพัฒนาเชิงสร้างสรรค์^{๒๐}

ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นกระบวนการปรับตัว การเรียนรู้และเป็นเรื่องของกระบวนการ การเรียนรู้ที่มีการกระทำอย่างต่อเนื่องและการเรียนรู้ที่ขึ้นอยู่กับปรับเปลี่ยนไปตามสถานการณ์ ที่มีกระบวนการต่อเนื่อง มีการปรับตัว จึงเรียกว่าเป็น Situated Knowledge ที่สำคัญ คือ กระบวนการจัดการที่มีลักษณะที่ซ้อนทับกันอยู่หลายมิติซึ่งความรู้ในปัจจุบันมักจะทำให้ความสำคัญที่เน้นความรู้ในมิติเดียว โดยการจัดการเชิงเดี่ยว เช่น แนวทางการพัฒนาเชิงเดี่ยวที่เน้นการพัฒนาอุตสาหกรรมต้องการให้ประเทศเป็นสังคมนิคส์และสร้างสังคมที่เป็นโลกอุตสาหกรรมแบบใหม่ขึ้นในสังคมไทยจึงทำให้การส่งเสริมการเกษตรมักเป็นการปลูกพืชเชิงเดี่ยวที่เน้นเพื่อประโยชน์ในเชิงการค้า เช่น การทำสวนยางพารา ปลูกมันสำปะหลัง ปลูกอ้อย แม้กระทั่งการปลูกพืชผลอื่น ๆ อาทิ เงาะ ทุเรียน มังคุด สับปะรด ซึ่งในพืชผลเหล่านี้ แท้ที่จริงก็สามารถอยู่ร่วมกันได้หรือการเก็บเกี่ยวพันธุ์พืชก็จะมีลักษณะที่มีพันธุ์พืชอย่างหลากหลาย ส่วนในการจัดการก็สามารถนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามาจัดการผสมผสานกับการผลิตแบบใหม่ได้ ถือเป็นการจัดการเชิงซ้อน นั่นก็คือ การดึงความรู้จากที่อื่น ๆ เข้ามาผสมผสาน การปรับตัวให้เข้ากับประเพณีเดิมเพื่อให้เกิดความหมายใหม่อย่างสอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบันทำให้ความรู้ท้องถิ่นเป็นความรู้ที่ต้องผ่านกระบวนการเรียนรู้ การผสมผสานและการปรับตัวตลอดเวลาไม่หยุดนิ่ง ซึ่งในการจัดการภูมิปัญญาถือเป็นความรู้ที่ซ้อนทับกันหลายมิติมิใช่มิติเดียว

^{๒๐}อานันท์ กาญจนพันธุ์, (๒๕๔๔). มิติชุมชน: วิธีคิดท้องถิ่นว่าด้วยสิทธิ อำนาจและการจัดการทรัพยากร. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, หน้า ๑๕๖-๑๖๖.

ดังนั้น ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการพัฒนาจึงเป็นเรื่องสำคัญที่ต้องคิดถึงกระบวนการจัดการที่มีลักษณะเชิงซ้อน อันเป็นการปฏิเสธแนวทางการพัฒนาประเทศที่ผ่านมา ที่ใช้ฐานความรู้ประเภทเดียวซึ่งเรียกว่า “ความรู้ทางวิทยาศาสตร์” เพียงประการเดียวเท่านั้น แม้ว่าความรู้ ทางวิทยาศาสตร์จะมีความสำคัญก็ตาม ในขณะเดียวกันโลกปัจจุบันก็มีวัฒนธรรมที่หลากหลาย มีมนุษย์ต่างวัฒนธรรม ซึ่งล้วนแต่ได้สร้างภูมิปัญญาของตนเองขึ้นมา ทำให้มนุษย์แต่ละชุมชนท้องถิ่นสามารถเดินไปข้างหน้าได้อย่างภาคภูมิใจ ดังนั้น แนวโน้มการพัฒนาในวันข้างหน้า จึงต้องให้ความสำคัญกับภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีความหลากหลาย และต้องเข้าใจด้วยว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นต่าง ๆ มีความสำคัญ สามารถช่วยให้การพัฒนาก้าวไปบนพื้นฐานของการเคารพในสิทธิของคนกลุ่มต่าง ๆ ได้ดีกว่าในอดีต

หากจะกล่าวถึง เทคนิคการยกระดับภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่การพัฒนาเชิงสร้างสรรค์ มี ๔ เทคนิคหลัก ดังนี้

๑) การอนุรักษ์ คือ การรักษาสิ่งที่เหลืออยู่เพียงเล็กน้อยให้คงอยู่สืบต่อไป เช่น การอนุรักษ์ประเพณีรดน้ำดำหัวผู้ใหญ่ การลงแขกเกี่ยวข้าวหรือการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ เป็นต้น

๒) การฟื้นฟู คือ การนำสิ่งที่สูญหายไปแล้วให้กลับมาอีก เช่น การฟื้นฟูการเล่นไทยโบราณ การฟื้นฟูเกษตรแบบผสมผสาน การฟื้นฟูประเพณีก่อกองทราย เป็นต้น

๓) การประยุกต์ คือ การนำสิ่งเดิมมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับยุคสมัย เช่น ประยุกต์การบวชพระเป็นการบวชป่าเพื่อให้เกิดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

๔) การสร้างใหม่ คือ การคิดค้นสิ่งใหม่จากฐานความรู้ดั้งเดิม เช่น การสร้างชลประทานแทนเหมืองฝาย การผลิตเตาแก๊สแทนเตาถ่าน เป็นต้น

การพัฒนาสื่อสร้างสรรค์

พระราชบัญญัติกองทุนพัฒนาสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์ พ.ศ. ๒๕๕๘^{๒๑} ให้ความหมายของ “สื่อ” หมายความว่า สิ่งที่ทำให้ปรากฏด้วยตัวอักษร เครื่องหมาย ภาพ หรือเสียง ไม่ว่าจะจัดทำในรูปของเอกสาร สิ่งพิมพ์ ภาพเขียน ภาพพิมพ์ ภาพระบายสี รูปภาพ ภาพโฆษณา เครื่องหมาย รูปถ่าย ภาพยนตร์ วิดีทัศน์ การแสดง ข้อมูลคอมพิวเตอร์ในระบบคอมพิวเตอร์ หรือได้จัดทำในรูปแบบอื่นใด และให้ความหมายของ “สื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์” ว่าหมายถึง สื่อที่มีเนื้อหาส่งเสริมศีลธรรม จริยธรรม และวัฒนธรรม ส่งเสริมการเรียนรู้ทักษะการใช้ชีวิตของประชาชน โดยเฉพาะเด็ก และเยาวชน และส่งเสริมความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัวและสังคม รวมถึงการส่งเสริมให้ ประชาชนสามัคคี สามารถใช้ชีวิตในสังคมที่มีความหลากหลายได้อย่างเป็นสุข

สื่อแบ่งตามประสบการณ์การเรียนรู้ เอดการ์ เดล (Edgar Dale)^{๒๒} จำแนกสื่อการสอนตามประสบการณ์ที่ได้รับ โดยเขาเชื่อว่าประสบการณ์ตรงที่เป็นรูปธรรมจะทำให้เกิดการเรียนรู้แตกต่างกับประสบการณ์ที่เป็นนามธรรม ดังนั้น จึงจำแนกสื่อการสอนโดยยึดประสบการณ์ เป็นหลักเรียงตามลำดับจากประสบการณ์ที่ง่ายไปยาก ๑๐ ชั้น เรียกว่า กรวยประสบการณ์ (Cone of Experience)

^{๒๑}พระราชบัญญัติ กองทุนพัฒนาสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์ พ.ศ. ๒๕๕๘. สืบค้นจาก <http://www.mc-culture.go.th/surveillance/files/๘๓๕/๕๘/safe-creative-media-law๕๘.pdf> p ๓๐

^{๒๒}Dale, Edgar. (๑๙๖๙). Audio-Visual Methods in Teaching. ๓ Ed. New York : The Dryden Press Holt, Rinehart and Winston. Inc p ๑๐๗

ขั้นที่ ๑ ประสบการณ์ตรงและมีความมุ่งหมาย (Direct Purposeful Experience) ประสบการณ์ตรงและมีความมุ่งหมาย ประสบการณ์ขั้นนี้ เป็นรากฐานสำคัญ ของการศึกษาทั้งปวง เป็นประสบการณ์ที่ผู้เรียนได้รับมาจากความเป็นจริงและด้วยตัวเองโดยตรง ผู้รับประสบการณ์นี้จะได้เห็น ได้จับ ได้ทำ ได้รู้สึก และได้त्मกลืน จากของจริง ดังนั้นสื่อการสอนที่ให้ประสบการณ์การเรียนรู้ ในขั้นนี้ก็คือของจริงหรือ ความเป็นจริงในชีวิตของคนเรานั้นเอง

ขั้นที่ ๒ ประสบการณ์จำลอง (Contrived Simulation Experience) ประสบการณ์จำลอง เป็นที่ยอมรับกันว่าศาสตร์ต่าง ๆ ในโลกมีมากเกินไปที่จะเรียนรู้ได้หมดสิ้นจากประสบการณ์ตรงในชีวิต บางกรณีก็อยู่ในอดีต หรือซับซ้อน เร้นลับหรือเป็นอันตรายไม่สะดวกต่อการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง จึงมีการจำลองสิ่งต่าง ๆ เหล่านั้นมาเพื่อการศึกษา ของจำลองบางอย่างอาจจะเรียนรู้ได้ง่ายกว่าและสะดวกกว่า

ขั้นที่ ๓ ประสบการณ์นาฏการ (Dramatized Experience) ประสบการณ์นาฏการ เป็นประสบการณ์ต่าง ๆ ของคนเราที่มีหลายสิ่งหลายอย่างที่เราไม่สามารถประสบได้ด้วยตนเอง เช่น เหตุการณ์ในอดีต เรื่องราวในวรรณคดี การเรียนในเรื่องที่มีปัญหาเกี่ยวกับสถานที่ หรือเรื่องธรรมชาติที่เป็นนามธรรม การแสดงละครจะช่วยให้เราได้เข้าไปใกล้ความเป็นจริงมากที่สุด เช่น ฉาก เครื่องแต่งตัว เครื่องมือหุ่นต่าง ๆ เป็นต้น

ขั้นที่ ๔ การสาธิต (Demonstration) การสาธิต คือ การอธิบายถึงข้อเท็จจริงหรือแบ่งความคิด ผู้ฟังแลเห็นไปด้วย เช่น ครูวิทยาศาสตร์เตรียมก๊าซออกซิเจนให้นักเรียนดู ก็เป็นการสาธิต การสาธิตก็เหมือนกับนาฏการ หรือการศึกษานอกสถานที่ เราถือเป็นสื่อการสอนอย่างหนึ่ง ซึ่งในการสาธิตนี้อาจรวมเอาสิ่งของที่ใช้ประกอบหลายอย่าง นับตั้งแต่ของจริงไปจนถึงตัวหนังสือ หรือคำพูดเข้าไว้ด้วย แต่เราไม่เพ่งเล็งถึงสิ่งเหล่านี้ เราจะให้ความสำคัญกับกระบวนการ ทั้งหมดที่ผู้เรียนจะต้องเฝ้าสังเกตอยู่โดยตลอด

ขั้นที่ ๕ การศึกษานอกสถานที่ (Field Trip) การศึกษานอกสถานที่ การพานักเรียนไปศึกษานอกสถานที่ เป็นการสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตเพื่อให้นักเรียนได้เรียนจากแหล่งข้อมูล แหล่งความรู้ที่มีอยู่จริงภายนอกห้องเรียน ดังนั้น การศึกษานอกสถานที่จึงเป็นวิธีการหนึ่งที่เป็นสื่อกลางให้นักเรียนได้เรียนจากของจริง

ขั้นที่ ๖ นิทรรศการ (Exhibition) นิทรรศการมีความหมายที่กว้างขวาง เพราะหมายถึงการจัดแสดงสิ่งต่าง ๆ เพื่อให้ความรู้แก่ผู้ชม ดังนั้นนิทรรศการจึงเป็นการรวมสื่อต่าง ๆ มากมายหลายชนิด การจัดนิทรรศการที่ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการจัด จะส่งเสริมให้ผู้เรียนได้มีโอกาส คิดสร้างสรรค์มีส่วนร่วม และได้รับข้อมูลย้อนกลับด้วยตนเอง

ขั้นที่ ๗ ภาพยนตร์ และโทรทัศน์ (Motion Picture and Television) โทรทัศน์เป็นสื่อการสอนที่มีบทบาทมาก เพราะได้เห็นทั้งภาพและได้ยินเสียง ในเวลาเดียวกัน และยังสามารถแพร่และถ่ายทอดเหตุการณ์ที่กำลังเกิดขึ้นได้ด้วย นอกจากนั้นโทรทัศน์ยังมีหลายรูปแบบ เช่น โทรทัศน์วงจรปิด ซึ่งโรงเรียนสามารถ นำมาใช้ในการเรียนการสอนได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ยังมีโทรทัศน์วงจรปิดที่เอื้อประโยชน์ ต่อการศึกษาอย่างกว้างขวาง ภาพยนตร์เป็นสื่อที่จำลองเหตุการณ์มาให้ผู้ชมหรือผู้เรียน ได้ดูและได้ฟังอย่างใกล้ชิดเคียงกับความจริง แต่ไม่สามารถถ่ายทอดเหตุการณ์ที่กำลังเกิดขึ้นได้

ถึงอย่างไรก็ตามภาพยนตร์ก็ยังนับว่าเป็นสื่อที่มีบทบาทมากในการเรียนการสอนเช่นเดียวกันกับโทรทัศน์

ขั้นที่ ๘ การบันทึกเสียง วิทยู และภาพนิ่ง (Recording, Radio and Picture) ภาพนิ่ง การบันทึกเสียง และวิทยู ภาพนิ่ง ได้แก่ ภาพถ่าย ภาพวาดซึ่งมีทั้ง ภาพทึบแสงและโปร่งแสง ภาพทึบแสง คือ รูปถ่าย ภาพวาด หรือภาพในสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ส่วนภาพนิ่งโปร่งใสหมายถึงสไลด์ फिल्मสตริป ภาพโปร่งใสที่ใช้กับเครื่องฉายวัสดุ โปร่งใส เป็นต้น ภาพนิ่งสามารถจำลองความเป็นจริงมาให้เราศึกษาจนจบได้ การบันทึกเสียง ได้แก่ แผ่นเสียงและเครื่องเล่นแผ่นเสียง เทปและเครื่องบันทึกเสียง และ เครื่องขยายเสียงตลอดจนอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับเสียงซึ่งนอกจากจะสามารถนำมาใช้อย่างอิสระในการเรียนการสอนด้วยแล้ว ยังใช้กับรายการวิทยุและกิจกรรมการศึกษา อื่น ๆ ได้ด้วย ส่วนวิทยูนั้นยอมรับกันแล้วว่าช่วยการศึกษาและการเรียนการสอนได้มาก ซึ่งไม่จำกัดอยู่แต่เพียงวิทยุโรงเรียนเท่านั้น แต่ยักรวมถึงวิทยุทั่วไปอีกด้วย

ขั้นที่ ๙ ทศนสัญลักษณ์ (Visual Symbol) ทศนสัญลักษณ์ สื่อการสอนประเภททศนสัญลักษณ์นี้มีมากมายหลายชนิด เช่น แผนภูมิ แผนภาพ แผนที่ แผนที่ แผนผัง ภาพโฆษณา การ์ตูน เป็นต้น สื่อเหล่านี้เป็นสื่อที่มีลักษณะเป็นสัญลักษณ์สำหรับถ่ายทอดความหมายให้เข้าใจได้รวดเร็วขึ้น

ขั้นที่ ๑๐ วจนสัญลักษณ์ (Verbal Symbol) วจนสัญลักษณ์ สื่อขั้นนี้เป็นสื่อที่จัดว่า เป็นขั้นที่เป็นนามธรรมมากที่สุด ซึ่งได้แก่ ตัวหนังสือหรืออักษร สัญลักษณ์ทางคำพูดที่เป็นเสียงพูด ความเป็นรูปธรรมของสื่อประเภทนี้จะไม่คงเหลืออยู่เลย อย่างไรก็ตาม ถึงแม้สื่อประเภทนี้จะมีลักษณะที่เป็นนามธรรม ที่สุดก็ตาม เราก็ใช้ประโยชน์จากสื่อประเภทนี้มาก เพราะต้องใช้ในการสื่อความหมาย อยู่ตลอดเวลา^{๒๓}

๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับกิจกรรม

ความหมายของกิจกรรม

กิจกรรม หมายถึง กระบวนการสร้างรูปแบบกิจกรรมที่ผู้วิจัยได้สร้างและพัฒนาขึ้นบนพื้นฐานของการศึกษาทฤษฎีพัฒนาพฤติกรรมทางพุทธศาสนา และทฤษฎีพัฒนาพฤติกรรมทางตะวันตก และจากวารสาร หนังสือ ที่เกี่ยวกับการรู้เท่าทันสื่อโซเชียล เพื่อให้เกิดวิจรณ์ญาณการสร้างกระบวนการคิดตระหนักรู้ การเปลี่ยนแปลงเจตคติ การปรับพฤติกรรมเพื่อนำไปสู่การพัฒนาพฤติกรรมในการบริโภคสื่อโซเชียลอย่างรู้วิเคราะห์

^{๒๓}จินตนา กลิ่นนัท, สื่อสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างจิตสำนึกรักษ์น้ำของเยาวชน กรณีศึกษา : คนปลายน้ำคลองท่าแนะ จังหวัดพัทลุง, วารสารร่วมพฤษ มหาวิทยาลัยเกริก ปีที่ ๓๕(๒) พฤษภาคม – สิงหาคม ๒๕๖๐, หน้า ๑๕-๑๘

ปีช^{๒๔} กล่าวว่า การฝึกอบรม หมายถึง กระบวนการที่จัดขึ้น เพื่อให้บุคคลได้เรียนรู้ และมีความชำนาญ เพื่อวัตถุประสงค์ให้บุคคลรู้เรื่องหนึ่งเรื่องใดโดยเฉพาะหรือเพื่อเปลี่ยนพฤติกรรม (Behavior) ของบุคคลไปในทางที่ต้องการ

กูด^{๒๕} ได้ให้ความหมายการฝึกอบรมว่า หมายถึง กระบวนการให้ความรู้ และฝึกทักษะแก่บุคคล ภายใต้เงื่อนไขบางประการ โดยการจัดการฝึกอบรม ไม่ได้จัดกระทำรูปแบบใหญ่เหมือนกับการจัดการเรียนการสอน

โคลบ^{๒๖} กล่าวว่า การเรียนรู้ด้วยกระบวนการกลุ่มเป็นการเรียนรู้พื้นฐานที่สำคัญอย่างหนึ่ง เมื่อประกอบไปกับการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ กระบวนการกลุ่มจะช่วยทำให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมสูงสุดและทำให้บรรลุสูงสุด การจัดกิจกรรมการอบรมหรือการเรียนการสอน มีความมุ่งหมายโดยรวมคือการสร้างความสามารถต่างๆให้เกิดขึ้นในตัวผู้เรียนอย่างรอบด้าน การแสดงออกของผู้เรียนในชีวิตจริงก็จะเป็นการสร้างปัญหาใหม่ ๆ ขึ้นมา การจัดการศึกษารูปแบบการอบรมเพื่อพัฒนาคนให้มีความสามารถเต็มศักยภาพที่ควรจะเป็น

องค์ประกอบของกิจกรรม^{๒๗}

การประเมินพฤติกรรมคุณธรรมพื้นฐานของนักเรียน พบว่ามี ๔ ด้านที่ต้องได้รับการพัฒนาจากทั้งหมด ๘ ด้าน ได้แก่ ด้านความมีวินัย ด้านความสามัคคี ด้านความประหยัด และด้านความมีน้ำใจ จากการพัฒนาโปรแกรมการพัฒนาด้านคุณธรรมพื้นฐานฯ มีองค์ประกอบคือ วัตถุประสงค์ของโปรแกรม คำชี้แจงในการปฏิบัติตามโปรแกรมพัฒนาด้านคุณธรรมพื้นฐานฯ กิจกรรมการพัฒนาด้านคุณธรรมพื้นฐานฯ ระยะเวลาของโปรแกรม เนื้อหาของโปรแกรม และการวัดและการประเมินผล มีค่าประสิทธิภาพจากการทดลองโปรแกรมการพัฒนาด้านคุณธรรมพื้นฐานฯ เท่ากับ ๗๙.๘๓/๘๓.๒๕ และประสิทธิผลของโปรแกรมการพัฒนาด้านคุณธรรมพื้นฐานฯ ด้านความรู้ของนักเรียนเกี่ยวกับคุณธรรมพื้นฐานทั้ง ๔ ประการ มีคะแนนเฉลี่ยก่อนการพัฒนา ร้อยละ ๖๓.๐๘ หลังการพัฒนา ร้อยละ ๙๓.๕๐ ผลการประเมินระดับการพัฒนาคุณธรรมพื้นฐานทั้ง ๔ ด้านพบว่า มีคะแนนเฉลี่ยก่อนการพัฒนา ร้อยละ ๗๖.๐๐ หลังการพัฒนา ร้อยละ ๙๘.๕๐ ตลอดถึงครูและผู้บริหารมีความคิดเห็นในระดับเหมาะสมมากต่อความรู้เรื่องคุณธรรมพื้นฐานของนักเรียน

^{๒๔} Beach, Dale S., *Personnel : The Management of People at Work*, (New York : Macmilan Publishing Co., ๑๙๗๐), p. ๑๙๓.

^{๒๕} Good, Carter V, *Dictionary of Education*, (New York : McGraw-Hill Book Company, ๑๙๗๓), .p. ๖๑๓.

^{๒๖} Kolb, A. David, *Experiential Learning: Experience as The source of Learning and Development*, (New Jersey : Prentice-Hall, ๑๙๘๔), p ๒๐.

^{๒๗} ชาติ สุขราช “โปรแกรมการพัฒนาด้านคุณธรรมพื้นฐานสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษา” วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต ปีที่ ๑๒, ฉบับที่ ๑ มกราคม-มิถุนายน ๒๕๕๙, หน้า ๑๕๑-๑๕๒.

ขั้นตอนการทำกิจกรรมกลุ่ม

สุวิทย์ มูลคำ และ อรทัย มูลคำ^{๒๘} ได้เสนอขั้นตอนกระบวนการกลุ่มดังนี้

๑) ขั้นตั้งจุดมุ่งหมายของการจัดการเรียนรู้ ก่อนที่จะจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ผู้สอนจะต้องตั้งจุดมุ่งหมายของการเรียนรู้

๒) ขั้นการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ โดยเน้นให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติกิจกรรมด้วยตนเอง และทำงานเป็นกลุ่ม มีขั้นตอน คือ

(๑) ขั้นนำ เป็นการสร้างบรรยากาศและสมาชิกของผู้เรียนให้มีความพร้อมในการเรียนการสอน การจัดสถานที่ การแบ่งผู้เรียนออกเป็นกลุ่มย่อย แนะนำวิธีดำเนินการสอน กติกาหรือกฎเกณฑ์การทำงาน ระยะเวลาในการทำงาน

(๒) ขั้นสอน เป็นขั้นที่ผู้สอนลงมือสอน ให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติกิจกรรมเป็นกลุ่ม เพื่อให้เกิดประสบการณ์ตรง โดยที่กิจกรรมต่าง ๆ จะต้องคัดเลือกให้เหมาะสมกับเนื้อเรื่องในบทเรียน เช่น กิจกรรมเกมและเพลง บทบาทสมมุติ สถานการณ์จำลอง การอภิปรายกลุ่ม

(๓) ขั้นวิเคราะห์ เมื่อดำเนินการจัดประสบการณ์การเรียนรู้แล้ว จะให้ผู้เรียนวิเคราะห์และแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับพฤติกรรมต่าง ๆ ความสัมพันธ์ในกลุ่ม ตลอดจนความร่วมมือในการทำงานร่วมกัน โดยวิเคราะห์ประสบการณ์ที่ได้รับจากความรู้สึกและการรับรู้ของผู้เรียน แสดงข้อคิดที่ได้จากการทำงานกลุ่มให้คนอื่นได้รับรู้

(๔) ขั้นสรุปและนำหลักการไปประยุกต์ใช้ ผู้เรียนสรุปรวบรวมความคิดให้เป็นหมวดหมู่ โดยผู้สอนกระตุ้นให้แนวทางและหาข้อสรุป จากนั้นนำข้อสรุปที่ค้นพบจากเนื้อหาวิชาที่เรียนไปประยุกต์ใช้ให้เข้ากับตนเองและนำหลักการที่ได้ไปใช้เพื่อปรับปรุงตนเอง ประยุกต์ใช้กับคนอื่นได้

๓) ขั้นประเมินผล ผู้เรียนบรรลุผลตามจุดมุ่งหมายมากน้อยเพียงใด โดยจะประเมินทั้งด้านเนื้อหาวิชาและด้านกลุ่มสัมพันธ์ ได้แก่ ประเมินด้านมนุษยสัมพันธ์ ผลสัมฤทธิ์ของกลุ่ม เช่น ผลของการทำงาน ความสามัคคี คุณธรรมหรือค่านิยมของกลุ่ม

เทคนิคการทำกิจกรรมกลุ่ม

รัตติกาล จงวิศาล^{๒๙} ได้เสนอเทคนิคการทำกิจกรรม เพิ่มเติมจากวิธีการของกระบวนการกลุ่มดังนี้

๑) การบรรยาย (Lecture) เป็นเทคนิควิธีที่ใช้ในการถ่ายทอดความรู้ข้อมูล ข้อเท็จจริง และแนวทางในการปฏิบัติต่าง ๆ โดยวิทยากร เป็นการสื่อสารทางเดียวจากวิทยากรสู่ผู้รับการอบรม มีข้อดีคือ สามารถถ่ายทอดสาระข้อมูลต่าง ๆ ได้รวดเร็ว ประหยัดเวลา และทรัพยากร

^{๒๘} สุวิทย์ มูลคำ และอรทัย มูลคำ, ๑๙ วิธีจัดการเรียนรู้: เพื่อพัฒนาความรู้และทักษะ, พิมพ์ครั้งที่ ๘. กรุงเทพฯ : ภาพพิมพ์, ๒๕๕๒. หน้า ๑๒๕-๑๒๖.

^{๒๙} รัตติกาล จงวิศาล, ภาวะผู้นำ : ทฤษฎีการวิจัยและแนวทางสู่การพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ๔๖๘-๔๖๙.

๒) การระดมสมอง (Brainstorming) เป็นการประชุมกลุ่ม ซึ่งเปิดโอกาสและกระตุ้นให้สมาชิกทุกคนได้แสดงความคิดเห็นอย่างเสรี โดยไม่มีข้อจำกัดและไม่มีการวิพากษ์วิจารณ์หรือตัดสินคุณค่าใด ๆ เพื่อให้ได้ความคิดที่หลากหลายและมีปริมาณมากที่สุด ข้อดี คือ เป็นวิธีการที่เหมาะสมสำหรับการระดมความคิดเห็นหรือการหาหนทางในการแก้ปัญหา โดยทุกคนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นอย่างเท่าเทียมกันและเป็นการฝึกให้ผู้รับการอบรมรู้จักฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน

๓) กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ (Group dynamics) เป็นกระบวนการที่ใช้กลุ่มในการกระทำให้สิ่งใดสิ่งหนึ่งร่วมกันหรือแก้ปัญหา เพื่อการเรียนรู้ต่าง ๆ จากการกระทำหรือจากประสบการณ์ผู้รับการอบรม กิจกรรมจะมุ่งเน้นการเรียนรู้จากการกระทำ ทำให้เกิดผลทางจิตใจ เช่น สร้างความรู้สึก ความสะดวกสบาย โดยการใช่วิธีวิเคราะห์พฤติกรรมของผู้เรียน ให้การติชม ให้ผู้รับการอบรมมีการคิดพิจารณาไตร่ตรอง และเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง

๔) การฝึกปฏิบัติ (Exercise) เป็นการนำทฤษฎีหรือแนวคิดตามที่ได้เรียนรู้มาทดลองปฏิบัติในตอนท้ายของการฝึกอบรม ภายใต้การดูแลของผู้ให้การอบรม ผู้ให้การอบรมจะเป็นผู้เตรียมกิจกรรมหรือสิ่งที่จะให้ฝึกปฏิบัติไว้ล่วงหน้า หลังจากการฝึกอบรมทฤษฎีมาแล้ว มีข้อดี คือ ผู้รับการอบรมได้ปฏิบัติจริง ๆ ก่อนที่จะนำทักษะไปใช้ ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเอง และเป็นเทคนิคที่จูงใจให้คนอยากเรียนรู้มากยิ่งขึ้น

จากเทคนิคกิจกรรมการเรียนรู้ข้างต้น ผู้วิจัยได้เลือกให้เทคนิคการดำเนินการกระบวนการกลุ่ม ด้วยวิธีการทำกิจกรรมที่ผสมผสานกัน ในแต่ละกิจกรรม ด้วยการใช้เทคนิค ดังนี้ คือ การบรรยาย การระดมสมอง กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ การฝึกปฏิบัติ เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้รับการอบรมมีการพัฒนาตนเองและเรียนรู้ร่วมกับผู้อื่น สามารถนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่ดีขึ้นได้

๒.๕ แนวคิดเกี่ยวกับความหลากหลายทางสังคมและวัฒนธรรมของโลก^{๓๐}

สังคมในโลกมีหลายระดับ ตั้งแต่ระดับประเทศ ชุมชน และท้องถิ่น ในแต่ละสังคมจะมีวัฒนธรรมเฉพาะเป็นของตนเอง ด้วยเหตุนี้จึงทำให้สังคมโลกมีความหลากหลายทางสังคมและวัฒนธรรมในทั่วทุกภูมิภาคของโลก ทั้งในระดับประเทศและระหว่างประเทศ

สาเหตุของความหลากหลายทางสังคมและวัฒนธรรมของโลก

๑) สภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์

ความแตกต่างของสภาพแวดล้อมที่กำหนดลักษณะถิ่นที่อยู่อาศัยของมนุษย์ในภูมิภาคต่าง ๆ ของโลก ทำให้วิถีชีวิตหรือรูปแบบการดำเนินชีวิตแตกต่างกันเพราะวัฒนธรรมล้วนเกิดจากการเรียนรู้เพื่อปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม เช่น ประชากรที่อาศัยอยู่ตามลุ่มน้ำก็จะมีวิถีชีวิตสังคมเกษตร ซึ่งเป็นวิถีชีวิตที่เรียบง่ายอยู่กับธรรมชาติ มีพิธีกรรมและประเพณีเกี่ยวกับน้ำ ขณะภูมิภาคที่มีทะเลทรายที่ทำการเพาะปลูกได้ไม่ดีเพราะขาดแคลนน้ำและแร่ธาตุในดิน ประชากรที่อาศัยในสภาพแวดล้อม

^{๓๐} ญัฐชยาภรณ์ ชาติภูมิ, (๒๕๖๔). **หน้าที่พลเมือง**, บทเรียนออนไลน์, แหล่งที่มา <https://sites.google.com/site/kroonnat20206/home>

ดังกล่าว ต้องมีความอดทนต่อสู้กับความยากลำบาก ต้องมีชีวิตเร่ร่อนเพื่อหาแหล่งทรัพยากรที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต มักมีการปกครองแบบชนเผ่า เพราะมีชุมชนขนาดเล็ก

๒) ความหลากหลายทางศาสนาและเชื้อชาติ

ศาสนาและเชื้อชาติมีอิทธิพลในการกำหนดความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรม อาหาร รูปแบบการบริโภค และการแต่งกาย เช่น ผู้ที่นับถือศาสนาอิสลามจะมีการกำหนดหลักในการปฏิบัติตน เช่น ห้ามการเก็บดอกเบี๋ยและกักตุนสินค้า ห้ามรับประทานเลือด ห้ามรับประทานเนื้อหมู ห้ามเตะสุนัข ห้ามนำเชื้อสัตว์มาตั้งเป็นชื่อคน ห้ามการกราบสิ่งใด ๆ การแต่งกายต้องสุภาพเรียบร้อย ผู้ชายห้ามใส่ทองคำและผ้าไหม มีพิธีกรรมที่สำคัญ คือ การถือศีลอดในเดือนเราะมะฎอน และการบริจาคซะกาตแก่ผู้ยากไร้

๓) รูปแบบทางเศรษฐกิจ

รูปแบบเศรษฐกิจมีส่วนในการกำหนดกระบวนการผลิต การบริโภค และการแลกเปลี่ยน และส่งผลต่อความเชื่อและค่านิยมของคนในสังคม เช่น ผู้คนที่อยู่ในสังคมเกษตรจะผูกพันกับธรรมชาติ เพราะต้องใช้ทรัพยากรดินและน้ำในกระบวนการผลิต ไม่ต้องอาศัยเทคโนโลยีที่ซับซ้อน แต่อย่างไรก็ดีการเปลี่ยนแปลงทางธรรมชาตก็เป็นอุปสรรคต่อการเกษตร จึงทำให้เกิดความเชื่อในเรื่องเหนือธรรมชาติ ซึ่งสะท้อนออกมาในรูปแบบพิธีกรรมต่าง ๆ เช่น พิธีการแห่นางแมวขอฝน การบูชาแม่พระคงคาและแม่โพสพ ส่วนในสังคมอุตสาหกรรม ผู้คนจะมีวิถีชีวิตที่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีและการใช้ความรู้ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน มีค่าครองชีพที่สูง มีวัฒนธรรมการบริโภคตามแนวคิดวัตถุนิยม ทุนนิยม และบริโภคนิยม มีวิถีชีวิตแบบสังคมเมือง ผู้คนมีความสัมพันธ์กันน้อยค่อนข้างห่างเหิน มีการติดต่อกันส่วนใหญ่เฉพาะเป็นทางการเท่านั้น

ความหลากหลายทางสังคมและวัฒนธรรมในภูมิภาคต่าง ๆ ของโลก

เนื่องจากสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ทำให้เกิดความแตกต่างด้านเชื้อชาติและศาสนา และรูปแบบเศรษฐกิจที่หลากหลาย จึงทำให้ภูมิภาคต่าง ๆ มีลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรมที่ต่างกััน และเกิดลักษณะเฉพาะในแต่ละพื้นที่เรียกว่า “บริเวณวัฒนธรรม” (Culture Area) ซึ่งเราสามารถแบ่งบริเวณวัฒนธรรมออกได้เป็นหลายระดับ ดังตารางที่ ๒

๑) การแบ่งเป็นโลกตะวันตกและโลกตะวันออก

ตารางที่ ๒ การแบ่งเป็นโลกตะวันตกและโลกตะวันออก

โลกตะวันตก	โลกตะวันออก
- มีความเชื่อมั่นในตนเองสูง ความเป็นปัจเจกบุคคล	- ยึดถือแนวปฏิบัติตามสังคมส่วนใหญ่มากกว่าความคิดของตนเอง
- ยึดถือหลักการและเหตุผลเป็นแนวปฏิบัติ	- ยึดถือพวกพ้องและแนวปฏิบัติที่สืบทอดกันมา
- ส่วนใหญ่มีความเชื่อในศาสนาคริสต์	- ส่วนใหญ่มีความเชื่อในพระพุทธศาสนา ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ศาสนาอิสลาม
- ความเป็นสังคมเมืองสูง	- ความเป็นสังคมชนบทสูง ผูกพันกับธรรมชาติ
- สังคมอุตสาหกรรม	- สังคมเกษตร
- สังคมทุนนิยม	

- สังคมบริโภคนิยม	
- สังคมประชาธิปไตย	

๒) การแบ่งบริเวณวัฒนธรรมตามประเทศต่าง ๆ

เช่น วัฒนธรรมไทยที่มีลักษณะเด่น คือ โอบอ้อมอารี เกรงใจผู้อื่นในสังคม ยิ้มแย้มแจ่มใส วัฒนธรรมญี่ปุ่นมีความสุภาพ มีระเบียบวินัยต่อตนเองและสังคม

๓) การแบ่งบริเวณวัฒนธรรมในระดับท้องถิ่น

วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น เพื่อเป็นแบบแผนในการดำเนินชีวิต เกิดจากการเรียนรู้ และปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม ดังนั้น วัฒนธรรมในแต่ละสังคมจึงมีความแตกต่างกัน มีลักษณะเฉพาะของตนเอง ในอดีตแต่ละภูมิภาคจะได้รับอิทธิพลภายนอกจากการติดต่อค้าขาย ซึ่งตรงข้ามกับวัฒนธรรมที่สามารถส่งผ่านได้ในระยะเวลาอันสั้น จากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีการสื่อสาร และการคมนาคมขนส่ง ทำให้ภูมิภาคต่าง ๆ ของโลกมีการรับและการเผยแพร่ของวัฒนธรรมอย่างรวดเร็ว นอกจากนี้ในปัจจุบันเรากำลังบริโภควัฒนธรรมต่างชาติมากขึ้นโดยไม่รู้ตัว ซึ่งสะท้อนในรูปแบบการใช้ชีวิต เช่น กระแสการฟังเพลงเกาหลีและญี่ปุ่น การนิยมบริโภคอาหารญี่ปุ่น การใช้สินค้าชื่อดังจากต่างประเทศ ด้วยเหตุนี้เราทุกคนจึงอยู่ในสังคมที่มีความหลากหลายทางสังคมและวัฒนธรรมมากขึ้น กระแสโลกาภิวัตน์มีอิทธิพลอย่างมากที่ทำให้วัฒนธรรมของต่างชาติเข้ามาแทนที่วัฒนธรรมไทย จนทำให้วัฒนธรรมไทยถูกมองว่าเป็นวัฒนธรรมที่ล้าหลังและโบราณ ไม่เจริญเท่า วัฒนธรรมตะวันตก ซึ่งเป็นความเชื่อที่ผิด ทั้งนี้เพราะวัฒนธรรมแต่ละที่เป็นผลผลิตมาจากการปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมนั้น ๆ ผ่านการคัดกรองและส่งต่อมาจากบรรพบุรุษอย่างต่อเนื่อง ดังนั้น เราต้องรู้จักเลือกรับ-ปรับ ใช้วัฒนธรรมต่างชาติ เพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่าง ความเป็นไทย และ ความเป็นสากล

ความแตกต่างที่กลมเกลียวของพหุวัฒนธรรมในประเทศสาธารณรัฐสิงคโปร์

ซัซงศ์ รัตนภิรมย์^{๓๑)} ได้กล่าวถึงบทความ เรื่อง พหุวัฒนธรรม : ความแตกต่างที่กลมเกลียว ไว้ว่า การอยู่ร่วมกันเป็น “สังคม” ของมนุษย์ แม้จะเป็นการรวมตัวกันของ “คน” ที่ตั้งอยู่บนปัจจัยพื้นฐานทั้งด้านเชื้อชาติ ศาสนา และ วัฒนธรรม ที่เหมือนกันทุกประการ มีอัตลักษณ์ตลอดจน ค่านิยมของสังคมเป็นหนึ่งเดียวกัน แต่แท้ที่จริงแล้วเมื่อพิจารณาถึงลงไปถึงระดับปัจเจกบุคคลจะเห็นว่าแต่ละคนในสังคมย่อมมีความแตกต่างหลากหลายทั้งในแง่ของความคิดและพฤติกรรมไม่ประการใด ก็ประการหนึ่งอย่างไม้อาจหลีกเลี่ยงได้ ทั้งนี้ ความแตกต่างหลากหลายเหล่านั้นอาจเกิดขึ้นได้จากหลายปัจจัยทั้งจากมิติทางด้านกายภาพ รวมทั้งมิติทางจิตใจอันเป็นผลมาจากการหล่อหลอมเลี้ยงดูจากหน่วยย่อยของสังคมในระดับครอบครัว หรือแม้กระทั่งจากประสบการณ์การใช้ชีวิตของแต่ละบุคคลในแต่ละช่วงวัยก็อาจส่งผลให้แม้กระทั่งคนที่มาจากครอบครัวเดียวกันก็อาจมีความแตกต่างทางความคิด มีความหลากหลายทางพฤติกรรมมีความชื่นชอบและความคาดหวังที่แตกต่างกันออกไปได้เช่นกัน อย่างไรก็ตาม ยิ่งหากสังคมใดเกิดจากการรวมตัวของคนที่มีความหลากหลายทางเชื้อชาติ ศาสนา และวัฒนธรรมด้วยแล้ว จะยิ่งทำให้ความแตกต่างหลากหลายในสังคมนั้นมีมาก ประเด็นการจัดการความแตกต่างหลากหลายของพลเมืองจึงเป็นสิ่งที่ท้าทายของรัฐบาลอย่างยิ่งในการที่จะต้อง

^{๓๑)}ซัซงศ์ รัตนภิรมย์, (๒๕๖๒). พหุวัฒนธรรม : ความแตกต่างที่กลมเกลียว, OCSC Wiki คลังกลางความรู้ด้าน HR, แหล่งที่มา https://wiki.ocsc.go.th/_media/ซัซงศ์_รัตนภิรมย์009.pdf

แสวงหาหนทางจัดการให้แต่ละกลุ่มคนที่มีความแตกต่างหลากหลายดังกล่าวรวมตัวกันโดยมีจุดเชื่อมระหว่างกันจนสามารถเกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียว มีความกลมเกลียวสามัคคี สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุขพร้อมทั้งมีสำนึกของความเป็นชาติ เป็นเจ้าของประเทศที่พร้อมจะร่วมแรงร่วมใจเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาประเทศต่อไป

ในส่วนของประเทศสาธารณรัฐสิงคโปร์ เมื่อพิจารณาย้อนไปในทางประวัติศาสตร์ จะเห็นว่าประเทศสาธารณรัฐสิงคโปร์เกิดขึ้นจากการรวมตัวของกลุ่มคนที่มีความหลากหลายทางด้านเชื้อชาติ ศาสนา และวัฒนธรรม อันเป็นผลมาจากนโยบายการปกครองของประเทศเจ้าอาณานิคมสมัยที่สิงคโปร์อยู่ภายใต้การปกครองของอังกฤษ ซึ่งในขณะนั้นประเทศอังกฤษในฐานะประเทศเจ้าอาณานิคมได้ใช้นโยบายการปกครองแบบ “แบ่งแยกและปกครอง (Divide-and-rule Policy)” โดยจะแบ่งการปกครองออกเป็นชุมชนตามความสามารถทางเศรษฐกิจที่เห็นว่าเหมาะสมสำหรับแต่ละชาติพันธุ์ ได้แก่ ชาวจีนจะเป็นกลุ่มที่ทำการค้ากับอังกฤษ เนื่องจากความสามารถทางด้านภาษาและทักษะเชี่ยวชาญทางการค้าขาย ในขณะที่กลุ่มชาวมาเลย์ส่วนใหญ่จะถูกแบ่งให้เข้ารับราชการช่วยอังกฤษในการบริหารการปกครอง และชาวอินเดียนักจะถูกแบ่งให้เป็นกลุ่มผู้ใช้แรงงานหรือเป็นกลุ่มทหารที่อังกฤษนำเข้ามาจากอาณานิคมอินเดียของตนเอง^{๓๒} อย่างไรก็ตามเมื่อสภาพการเมืองและสังคมของประเทศสิงคโปร์ รวมทั้งวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของประชากรเริ่มมีพัฒนาการในทางที่ดีขึ้น จึงส่งผลให้เริ่มเห็นความแตกต่างของวิถีชีวิตความเป็นอยู่ระหว่างชุมชนของแต่ละเชื้อชาติมากขึ้น จนนำมาสู่เหตุการณ์ความขัดแย้งทางด้านเชื้อชาติในปี ๑๙๖๔ หรือเพียง ๑ ปี ก่อนการประกาศตนแยกตัวออกจากสหพันธรัฐมาเลเซีย โดยได้เกิดความขัดแย้งรุนแรงระหว่างชาวจีนกับชาวมาเลย์^{๓๓} ซึ่งมีผู้เสียชีวิต ๓๓ คน บาดเจ็บ ๕๕๖ คน และมีผู้ถูกจับกุมประมาณ ๓,๐๐๐ คน^{๓๔}

ทั้งนี้ เหตุการณ์ดังกล่าวทำให้รัฐบาลสิงคโปร์ ภายหลังจากประกาศอิสรภาพตระหนักถึงอันตรายและผลเสียอันเกิดจากความขัดแย้งระหว่างเชื้อชาติจึงทำให้รัฐบาลสิงคโปร์มุ่งบริหารประเทศที่มีลักษณะของสังคมพหุวัฒนธรรมให้เกิดเสถียรภาพและสันติสุขบนหลักการของการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขสามัคคีภายใต้ความหลากหลายด้านเชื้อชาติ (Multiracial Principle) ผ่านนโยบายและโครงการในมิติต่าง ๆ ทั้งที่เป็นเชิงนโยบายที่มุ่งปลูกฝังทัศนคติที่สอดคล้องกับความเป็นพหุวัฒนธรรม และนโยบายเชิงประจักษ์ที่มุ่งเน้นให้เกิดการอยู่ร่วมกันมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันของคนแต่ละเชื้อชาติในสิงคโปร์ ให้เรียนรู้และเข้าใจซึ่งกันและกันอย่างเป็นรูปธรรมไม่แบ่งแยกเป็นหมู่เหล่าเป็นก๊กเป็นพวกให้คนทุกคนตระหนักถึงความเป็น “ชาวสิงคโปร์” บนพื้นฐานเชื้อชาติศาสนา วัฒนธรรม และอัตลักษณ์ของตนเอง เพื่อร่วมกันเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาประเทศต่อไป

^{๓๒} สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (2558, พฤศจิกายน). “รายงานฉบับสมบูรณ์ โครงการข้อมูลกฎหมายอาเซียนระยะต่อเนื่อง เรื่อง กฎหมายของประเทศสิงคโปร์และข้อมูลกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสังคม วัฒนธรรม การเมือง และความมั่นคงของประเทศสิงคโปร์.” [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก <http://web.krisdika.go.th/asean/index.php/files/download/ed18c4a4de83f71>. (วันที่ค้นข้อมูล : 15 มีนาคม 2561), หน้า 15.

^{๓๓} Toh Yong Chuan (2017, July). “Racial Harmony Day in Singapore : 20 Year on.” [Online]. Retrieved from <http://www.straitstimes.com/singapore/racial-harmonyday-in-singapore-20-years-on>.

^{๓๔} สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย. อ้างแล้ว, หน้า ๑๖

นโยบายหนึ่งที่รัฐบาลสิงคโปร์ใช้เพื่อบริหารจัดการสังคมที่มีความเป็นพหุวัฒนธรรมให้เกิดความกลมเกลียวบนความแตกต่างหลากหลายทางเชื้อชาติ ศาสนา วัฒนธรรมของพลเมืองชาวสิงคโปร์ที่เห็นผลเป็นที่ประจักษ์ค่อนข้างชัดเจนที่สุดคือ “นโยบาย Ethnic Integration Policy (EIP)” กล่าวคือ นโยบาย EIP เป็นนโยบายที่มีวัตถุประสงค์ในการมุ่งเน้นให้ชาวสิงคโปร์ทุกคนมีที่อยู่อาศัยที่มีคุณภาพและได้มาตรฐานเป็นของตนเองไม่ว่าคน ๆ นั้นจะมีฐานะทางเศรษฐกิจเป็นอย่างไร รวมทั้งเป็นการส่งเสริมให้เกิดบรรยากาศการอาศัยอยู่ร่วมกันระหว่างคนต่างเชื้อชาติ ต่างศาสนา ต่างวัฒนธรรมโดยอาศัยกลไกการจัดชุมชนที่อยู่อาศัยเป็นเครื่องมือหลักในการกระตุ้นให้เกิดการอาศัยอยู่ร่วมกัน ผ่านการดำเนินงานของหน่วยงานในลักษณะเทียบเท่ากับการเคหะแห่งชาติของประเทศไทย ที่เรียกว่า Housing Development Board (HDB) ซึ่งจะมีหน้าที่รับผิดชอบในการสร้างที่อยู่อาศัยให้แก่ชาวสิงคโปร์ โดยสร้างเป็นลักษณะอาคารสูงหรือที่เรียกว่า HDB Flat เพื่อใช้เป็นที่อยู่อาศัยเนื่องจากข้อจำกัดในเรื่องพื้นที่ของประเทศ จึงไม่สามารถสร้างที่อยู่อาศัยในลักษณะอื่นได้ลักษณะการวางผังการสร้าง HDB Flat ดังกล่าว จะไม่เพียงแต่เป็นการสร้างเป็นอาคารสูงตึ๊งตืด ๆ เท่านั้น แต่การออกแบบและการวางผังเมืองจะสอดแทรกมิติของการใช้ชีวิตของคนที่พักอาศัยโดยจะสร้างให้เกิดบรรยากาศของการเป็นชุมชนที่มีความครบวงจรสำหรับการใช้ชีวิตที่จะแบ่งโซนเป็น Block กระจายไปตามย่านต่าง ๆ ของเมืองทั่วประเทศ มีระบบขนส่งสาธารณะ อาทิ รถไฟฟ้าบนดินและใต้ดินรถประจำทางที่สะดวกสบาย สามารถวางแผนเวลาในการเดินทางได้อย่างแม่นยำ เป็นเครื่องมือเชื่อมโยงคนในแต่ละพื้นที่เข้าถึงกัน สำหรับในแต่ละ Block หรือที่เรียกว่า “ชุมชน HDB” จะประกอบด้วย HDB Flat หลายตึกพร้อมทั้งมีร้านสะดวกซื้อ มียานการค้ำที่ครบวงจร สามารถซื้อของใช้ที่จำเป็นในชีวิตประจำวันได้โดยไม่ต้องให้ผู้อยู่อาศัยเดินทางไกลเพื่อซื้อของ มีโรงเรียน คลินิกให้บริการงานสุขภาพ พื้นที่สีเขียว สถานที่ออกกำลังกายและพักผ่อนหย่อนใจ ทั้งนี้ รัฐบาลใช้กลวิธีในการเชื่อมโยงชาวสิงคโปร์ในแต่ละเชื้อชาติเข้าหากัน โดยการกำหนดสัดส่วนผู้พักอาศัยในชุมชน HDB ให้มีผู้พักอาศัยแต่ละเชื้อชาติในสัดส่วนที่เหมาะสม ซึ่งใช้ข้อมูลสำมะโนประชากรของประเทศเป็นฐานในการกำหนดสัดส่วน กล่าวคือ ให้อาคาร HDB Flat หลังหนึ่งต้องมีชาวจีนอาศัยอยู่ไม่เกินร้อยละ ๘๗ ของผู้อาศัยทั้งหมด และต้องไม่เกินร้อยละ ๘๔ ในหนึ่งชุมชน HDB มีชาวมาเลย์ไม่เกินร้อยละ ๒๕ ในหนึ่งอาคาร โดยไม่เกินร้อยละ ๒๒ ในหนึ่งชุมชน และมีชาวอินเดียและชนกลุ่มอื่นไม่เกินร้อยละ ๑๓ ในหนึ่งอาคารและไม่เกินร้อยละ ๑๐ ในหนึ่งชุมชน^{๓๔}

อย่างไรก็ดีจากการได้มีโอกาสเยี่ยมชมศึกษาดูงาน ณ อาคารสำนักงาน Housing Development Board (HDB Hub) พบว่า ทางรัฐบาลสิงคโปร์มีนโยบายการพัฒนาและขยายการสร้างชุมชนHDB กระจายไปทั่วประเทศอย่างต่อเนื่องซึ่งก็มีชาวสิงคโปร์เชื้อชาติต่าง ๆ ให้ความสนใจเลือกชมห้องตัวอย่างประเภทต่าง ๆ (แบ่งตามระดับรายได้ของผู้ซื้อ/ผู้เช่า) ที่จัดแสดงภายในตัวอาคารสำนักงาน HDB เป็นจำนวนมาก อันแสดงให้เห็นถึงความสำเร็จในระดับหนึ่งของนโยบายดังกล่าว ทั้งนี้การที่รัฐบาลออกแบบการสร้างชุมชน HDB ให้มีบรรยากาศของความเป็นชุมชนเพื่อที่จะคำนึงถึงการใช้ชีวิตของผู้อาศัยเป็นสำคัญ รวมทั้งคุณภาพของที่พักอาศัยที่มีมาตรฐานสูง แม้จะเป็นที่พักอาศัยในระดับราคาสำหรับผู้มีรายได้น้อยเป็นเหตุปัจจัยหนึ่งที่สามารถจูงใจให้ชาวสิงคโปร์ในแต่ละเชื้อชาติเลือกที่จะอาศัยใน HDB Flat เลือกที่อยู่อาศัย ร่วมกันตามนโยบาย EIP ข้างต้น

^{๓๔} สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย. อ้างแล้ว, หน้า ๑๗.

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาในทางปฏิบัติ นโยบายการกำหนดสัดส่วนชาวสิงคโปร์ในแต่ละเชื้อชาติที่มีความแตกต่างกันในทางศาสนาและวัฒนธรรมให้เข้ามาอยู่ร่วมกันในชุมชน HDB เพื่อสร้างความกลมเกลียวเป็นหนึ่งเดียวกันั้น อาจไม่ได้เป็นการการันตีได้ว่าคนแต่ละเชื้อชาติที่เข้ามาอาศัยในชุมชนจะต้องมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันเข้าใจซึ่งกันและกันในเชิงลึก หรือมีการช่วยเหลือเกื้อกูล พุดคุยให้คำปรึกษาซึ่งกันและกัน ซึ่งในทางปฏิบัติอาจจะปฏิสัมพันธ์เพียงแค่การพักอาศัยกันตามธรรมเนียมหรือเป็นความสัมพันธ์กันแบบหลวมเท่านั้นด้วยเหตุนี้ จึงทำให้ข้าพเจ้าใคร่รู้เพิ่มเติมว่ารัฐบาลสิงคโปร์มีนโยบายหรือแนวทางการดำเนินการอย่างไรบ้างในการบริหารจัดการสังคมพหุวัฒนธรรมให้สามารถอยู่ร่วมกันได้โดยปราศจากปัญหาความขัดแย้งซึ่งจากการค้นคว้าหาข้อมูลเกี่ยวกับนโยบายบริหารจัดการสังคมพหุวัฒนธรรมของประเทศสิงคโปร์เพิ่มเติม พบว่า นอกเหนือจากนโยบาย EIP แล้ว รัฐบาลได้ใช้ “ระบบการศึกษา” เป็นกลไกสำคัญในการสร้างความตระหนักให้แก่คนในชาติยอมรับในความหลากหลาย ยอมรับความแตกต่างซึ่งกันและกันมีฐานคติที่รู้จักสามัคคีกลมเกลียวกันในระดับบนโมสำนึก โดยในปี ๑๙๙๗ รัฐบาลได้กำหนดนโยบาย National Education (NE) ขึ้น ซึ่งมีประเด็นสำคัญที่เรียกว่า NE Messages ๖ ประการ ที่จะใช้ปลูกฝังแก่ครูและผู้บริหารโรงเรียนในเบื้องต้น และจะขยายผลในการถ่ายทอดแก่นักเรียนระดับต่าง ๆ อันจะเป็นทรัพยากรสำคัญของประเทศต่อไป^{๓๖} ได้แก่ (๑) สิงคโปร์เป็นบ้านเกิดเมืองนอนของเรา และนี่คือที่ที่เราสมควรอยู่ (๒) เราต้องรักษาความปรองดองทางด้านเชื้อชาติและศาสนา (๓) เราต้องคงไว้ซึ่งระบบที่สนับสนุนให้ความสำเร็จขึ้นอยู่กับความสามารถของบุคคลและการไม่ทุจริต (๔) เราต้องพึ่งพาตนเองได้ (๕) เราต้องปกป้องสิงคโปร์ด้วยตัวเราเอง (๖) เราเชื่อมั่นในอนาคตของเรานอกจากนั้น รัฐบาลยังได้กำหนดนโยบายเกี่ยวกับ “ภาษา” ซึ่งถือเป็นอัตลักษณ์ที่สำคัญและละเอียดอ่อนในการแสดงตัวตนหรือกำหนดตำแหน่งแห่งที่ของคนในแต่ละเชื้อชาติโดยรัฐบาลกำหนด ให้สิงคโปร์เป็นประเทศที่เป็นรัฐหลายภาษา (Multilingual State) มีการกำหนดภาษาหลักจำนวน ๔ ภาษา คือ ภาษาอังกฤษ ภาษามลายู ภาษาจีนกลาง และ ภาษาทมิฬ โดยใช้ ภาษาอังกฤษเป็นภาษากลาง (Common Language)^{๓๗} ที่สามารถใช้ภาษาอังกฤษเป็นภาษาที่เชื่อมความสัมพันธ์ของคนแต่ละเชื้อชาติเข้าหากัน ใช้เป็นภาษาสำหรับการทำการเรียน ควบคู่ไปกับภาษาที่พูดแต่กำเนิดโดยไม่จำเป็นต้องละทิ้ง “ภาษาแม่ (Mother Tongue Language)” ที่เป็นหนึ่งในอัตลักษณ์ของตนเองและครอบครัวเหนือสิ่งอื่นใด นอกจากนโยบายของรัฐบาลที่กล่าวไปแล้ว รัฐบาลยังเปิดโอกาสให้ภาคเอกชนและภาคประชาสังคมตลอดจนภาคประชาชนเองมีส่วนร่วมในการส่งเสริมให้เกิดบรรยากาศที่เอื้อให้เกิดความกลมเกลียวบนฐานของความเป็นสังคมพหุวัฒนธรรมด้วยเช่น การจัดกิจกรรม HDB Harmony Week มีการส่งเสริมให้เกิด Harmony Centre เพื่อการเผยแพร่หลักศาสนาอิสลามที่ถูกต้องให้คนต่างศาสนาสามารถเข้าใจวิถีชีวิตของชาวมุสลิมในสิงคโปร์มากขึ้น การปลูกฝังทัศนคติไม่รับความรุนแรงต่อต้านการก่อการร้าย การสร้างจิตวิญญาณของการ Give and Take อันจะเป็นพื้นฐานในการสร้างความรักและสามัคคีให้เกิดขึ้นในสังคมสร้างทัศนคติการยึดมั่นในความสำเร็จของการกระทำมากกว่าสิทธิพิเศษของเชื้อชาติการสร้างโครงการ ONEPEOPLE.SG เพื่อเป็นศูนย์กลางการจัดกิจกรรมส่งเสริมความกลมเกลียวระหว่างเชื้อชาติและศาสนาผ่านการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อให้คนต่างเชื้อชาติต่างศาสนา ต่าง

^{๓๖} สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย. อ้างแล้ว, หน้า ๑๘.

^{๓๗} สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย. อ้างแล้ว, หน้า ๑๘.

วัฒนธรรม โดยเฉพาะเด็กและเยาวชนได้มาเรียนรู้สร้างความเข้าใจซึ่งกันและกัน การส่งเสริมให้คนสิงคโปร์ภูมิใจและรักซรักรเหง้า/วัฒนธรรมตามเชื้อชาติของตน พร้อมทั้งสร้างบรรยากาศความหลากหลายในสังคม ผ่านการส่งเสริมให้เด็กแต่งกายใส่ชุดตามเชื้อชาติ/วัฒนธรรมของตนเองไปโรงเรียนในวันศุกร์ หรือแม้แต่การกำหนดให้วันที่ ๒๑ กรกฎาคมของทุกปีเป็นวัน Racial Harmony Day เพื่อหวนระลึกถึงเหตุการณ์ความสูญเสียจากความขัดแย้งของคนต่างเชื้อชาติในอดีต เพื่อเป็นอุทาหรณ์ไม่ให้เกิดเหตุการณ์เหล่านั้นขึ้นอีกเป็นต้น^{๓๔}

ทั้งนี้ จากนโยบายและแนวทางต่าง ๆ ที่กล่าวไป จะเห็นว่า หลักคิดพื้นฐานของรัฐบาลสิงคโปร์ไม่ได้มีแนวคิดในลักษณะพยายามให้เกิด “การกลืนกลาย” หรือ “หลอมรวม” ทางวัฒนธรรม ให้ความสำคัญถูกกำหนดอยู่ภายใต้เชื้อชาติและวัฒนธรรมเดียว อันจะก่อให้เกิดผลร้ายมากกว่าผลดี เนื่องจากรัฐบาลสิงคโปร์ตระหนักและเข้าใจในรากเหง้าและธรรมชาติของพลเมืองของตนเอง ยอมรับในความแตกต่างหลากหลาย ในความเป็นพหุวัฒนธรรม ซึ่งแนวคิดนี้จะไม่ทำให้ประชาชนคนใดหรือกลุ่มใดรู้สึกเหมือนถูกกดขี่ข่มเหง ถูกทำให้เป็น “คนอื่น” หรือไม่ได้รับความเป็นธรรม สามารถเรียกตนเองว่า “ชาวสิงคโปร์” ได้โดยไม่ต้องละทิ้งรากเหง้าของตนเองอันจะเป็นการสร้างความกลมเกลียวสามัคคีเป็นหนึ่งเดียวแก่คนในชาติได้อย่างแท้จริงซึ่งความสำเร็จดังกล่าวก็สามารถแสดงให้เห็นอย่างเป็นรูปธรรมสะท้อนผ่านการใช้ชีวิตของคนสิงคโปร์ในปัจจุบัน ที่ไม่ว่าจะมีรากเหง้ามาจากเชื้อชาติใดศาสนาใด วัฒนธรรมใดก็ล้วนมีศักดิ์ศรีมีความเป็น “ชาวสิงคโปร์” อย่างเท่าเทียมกัน เคารพและเข้าใจซึ่งกันและกัน สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุขจากการถอดบทเรียนความสำเร็จในการบริหารจัดการสังคมพหุวัฒนธรรมของประเทศสิงคโปร์ให้คนที่มีความแตกต่างหลากหลายทั้งทางเชื้อชาติ ศาสนา และวัฒนธรรมสามารถอยู่ร่วมกัน พร้อมทั้งมีสำนึกของความเป็นชาติได้บนฐานของความแตกต่างที่กลมเกลียวกัน

เมื่อกลับมาพิจารณาในบริบทของประเทศไทย จะพบว่า โดยภาพรวมแม้ในสังคมไทย คล้ายคลึงกับว่าจะเป็นสังคมที่มีภาพของความเป็นเอกภาพทางเชื้อชาติและวัฒนธรรมสูง ปราศจากปัญหาด้านความขัดแย้งระหว่างเชื้อชาติ ศาสนา และวัฒนธรรมที่แตกต่างกันอย่างชัดเจน แต่ความเป็นจริงแล้วเมื่อพิจารณาลงไปในระดับพื้นที่ จะพบว่าในบางพื้นที่ยังคงมีปัญหาอันสืบเนื่องสาเหตุมาจากความแตกต่างทางเชื้อชาติ ศาสนา และวัฒนธรรม ทั้งรูปแบบปัญหาความขัดแย้งที่รุนแรงที่สร้างความสูญเสียทั้งชีวิตและทรัพย์สินแก่คนในพื้นที่อย่างชัดเจน เช่น ปัญหาความรุนแรงในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ หรือแม้กระทั่งปัญหาการ “ลักลั่น” ในด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตทั้งด้าน เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม อัตลักษณ์และการดำรงชีวิตที่ไม่เท่าเทียม ตลอดจนปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนเพื่อการเข้าถึงสวัสดิการต่าง ๆ ของรัฐ รวมทั้งปัญหาการอคติทางชาติพันธุ์ การดูถูกเหยียดหยาม หรือการกีดกันการเข้าถึงทรัพยากร ซึ่งมักจะเป็นปัญหาที่ชาวเขาชนเผ่าต่าง ๆ หรือที่ถูกนิยามว่าเป็น “ชนกลุ่มน้อย” ต้องเผชิญเสมอมา

ทั้งนี้ สาเหตุของปัญหาดังกล่าว ประการหนึ่งอาจเกิดขึ้นจากฐานคิดและวิธีการจัดการทางสังคมของรัฐ ในอดีต กล่าวคือ เมื่อพิจารณาในทางประวัติศาสตร์จะเห็นว่า ประเทศไทยไม่เคยมีนโยบายในลักษณะของการยอมรับความเป็นพหุวัฒนธรรมและนโยบายในลักษณะการส่งเสริมความ

^{๓๔} Toh Yong Chuan (2017, July). “Racial Harmony Day in Singapore : 20 Year on.” [Online]. Retrieved from <http://www.straitstimes.com/singapore/racial-harmonyday-in-singapore-20-years-on>.

หลากหลายทางเชื้อชาติและวัฒนธรรมอย่างเป็นที่ประจักษ์ ในอดีตรัฐจะเน้นการหลอมรวมให้ทุกคนเป็น “คนไทย” ไม่ว่าจะเป็นรากเหง้าของคนเหล่านั้นจะมาจากเชื้อชาติใดโดยผ่านเครื่องมือสำคัญ คือ “นโยบายรัฐนิยม” ที่เป็นนโยบายที่มุ่งเน้นการกำหนดวิถีชีวิตของคนไทยในทุก ๆ ด้านให้มีความทันสมัยบนพื้นฐานของแนวคิดชาตินิยม จะเห็นได้จากตัวอย่างประกาศรัฐนิยมฉบับที่ ๙ ที่เป็นนโยบายด้านภาษาและการศึกษาที่กำหนดให้ใช้หลักสุตรมาตรฐานจากส่วนกลางและใช้ภาษาไทยกลางเป็นสื่อในการศึกษาและเป็นภาษาราชการ^{๓๙} เป็นต้น

แนวคิดและวิธีการบริหารจัดการทางสังคมและวัฒนธรรมของ รัฐในอดีตที่มองว่าการสร้างชาติให้มีความเอกภาพจำเป็นจะต้องดำเนินการโดยการสร้างอัตลักษณ์บนพื้นฐานของการมีเชื้อชาติและวัฒนธรรมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันนี้ ส่งผลกระทบสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบันที่แม้ภาพรวมของประเทศจะสามารถกลืนกลายและหลอมรวมให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทางวัฒนธรรมได้แล้วแต่ก็ยังคงสืบทอดปัญหาความขัดแย้งในประเด็นเชื้อชาติและวัฒนธรรมในพื้นที่ที่คนมีอัตลักษณ์ทางเชื้อชาติ ศาสนา และวัฒนธรรมสูง ตลอดจนความไม่เท่าเทียมระหว่าง “คนกลุ่มใหญ่” และ “คนกลุ่มน้อย” กระจายอยู่ในพื้นที่ต่าง ๆ จนบางครั้งคนส่วนใหญ่อาจมองไม่เห็นว่าเป็นสิ่งเหล่านี้เป็น “ปัญหา” ลูกหลานมาจนถึงปัจจุบัน

ฉะนั้น จึงเป็นหน้าที่ของรัฐที่จะต้องแสวงหาหนทางแก้ไขและยุติปัญหาเหล่านั้นลงอย่างไรก็ดี สำหรับปัญหาความขัดแย้งดังกล่าว จากการเรียนรู้บทเรียนจากประเทศสิงคโปร์ ข้าพเจ้ามองว่า รัฐจะต้องดำเนินการเป็นสองแนวทางเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นกล่าวคือ (๑) การขจัดและแก้ไขปัญหาความขัดแย้งเฉพาะหน้าที่เกิดขึ้นในส่วนต่าง ๆ ซึ่งรัฐบาลก็ดำเนินการในหลายรูปแบบทั้งในด้านการเจรจาสันติสุข หรือการกำหนดนโยบายความมั่นคงแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๘ – ๒๕๖๔ นโยบายบริหารและการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. ๒๕๖๐ – ๒๕๖๒ และแผนพัฒนาสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ตลอดจนแผนและนโยบายการพัฒนาพื้นที่สูงต่าง ๆ เป็นต้น เพื่อเป็นกรอบในการดำเนินการแก้ไขปัญหา และ (๒) รัฐควรดำเนินการปรับเปลี่ยนทัศนคติ/ฐานคิดของรัฐเองตลอดจนของคนทุกคนในสังคมไทย ไม่เฉพาะของคนในพื้นที่ที่เกิดปัญหาเท่านั้นควมควรไปกับการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า ให้มีการยอมรับธรรมชาติของความเป็นพหุวัฒนธรรมของสังคมไทย ให้ทุกคนตระหนักเคารพ และให้ความสำคัญ ตลอดจนเข้าใจอัตลักษณ์ ศาสนา และวัฒนธรรมที่แตกต่างกันของคนแต่ละคน เรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข บนความแตกต่างหลากหลายโดยไม่แบ่งพรรคแบ่งพวก ไม่มองว่าใครเป็น “คนกลุ่มใหญ่” และใครเป็น “คนกลุ่มน้อย” มีสิทธิขั้นพื้นฐาน รวมทั้งตำแหน่งแห่งที่ในสังคมที่จะสามารถแสดงอัตลักษณ์และตัวตนของตนเอง พร้อมทั้งมีสิทธิการเข้าถึงสวัสดิการแห่งรัฐอย่างเท่าเทียมในฐานะ “ประชาชนคนไทย” ซึ่งข้าพเจ้ามองว่าฐานคิดในลักษณะนี้เป็นพื้นฐานที่สำคัญมากในการบริหารจัดการสังคมพหุวัฒนธรรมที่จะสามารถทำให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันได้อย่างกลมเกลียว มีความสามัคคีแม้วิถีชีวิตและแนวความคิดจะแตกต่างกัน

อย่างไรก็ดีเมื่อพิจารณาจากนโยบายความมั่นคงแห่งชาติ และนโยบายบริหารและการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ดังกล่าว จะเห็นว่า แนวคิดของรัฐในปัจจุบันเริ่มมีความตระหนักและให้ความสำคัญกับการดำรงอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรม โดยไม่มุ่งเน้นให้เกิดการหลอมรวมทาง

^{๓๙} ศิริจิต สุนันตะ. (๒๕๖๑). “สถานะการโต้แย้งเรื่องพหุวัฒนธรรมในประเทศไทย.” [ออนไลน์]. แหล่งที่มา <http://www.lc.mahidol.ac.th/lcjournal/FullPaper/JLC32-1-Sirijit-SN.pdf>. หน้า ๑๔..

วัฒนธรรมอีกต่อไป แต่ถึงกระนั้น รัฐบาล ควรดำเนินการขับเคลื่อนการเผยแพร่ฐานคิดดังกล่าวให้แพร่หลายและเป็นฐานคิดที่คนไทยทุกคนควรมี โดยอาจดำเนินการได้ในหลายรูปแบบ เช่น การใช้ระบบการศึกษาเป็นเครื่องมือในการปรับเปลี่ยนทัศนคติของคนผ่านการกำหนดหลักสูตร หรือสอดแทรกเนื้อหาในรายวิชาเรียนต่าง ๆ ให้เด็กและเยาวชนที่ต่อไปจะเติบโตเป็นกำลังสำคัญของชาติมีความเข้าใจในความเป็นพหุวัฒนธรรม เคารพ และเข้าใจในความแตกต่างหลากหลายทางเชื้อชาติ ศาสนา และวัฒนธรรมของคนกลุ่มต่าง ๆ ในสังคมไทยทุกกลุ่มด้วยความเข้าใจที่ลุ่มลึกซึ้งแท้จริงในมิติต่าง ๆ ที่ต้องสะท้อนให้เห็นว่าความแตกต่างเหล่านี้ไม่ใช่เรื่องผิดแผกแตกต่างไปจากวิถีชีวิตของตนเอง หรือให้คุณค่าแก่ความคิดและความเชื่อของเราว่าดีกว่าของคนอื่นจนนำมาสู่การแบ่งแยกกลุ่มเป็น “พวกเขา/พวกเรา” โดยควรสำนึกไว้เสมอว่าคนทุกคนสามารถอยู่ร่วมกันอย่างกลมเกลียวกันได้แม้ว่าจะมีความคิดและความเชื่อแตกต่างกัน นอกจากนั้น รัฐบาลอาจส่งเสริมการเกิดบรรยากาศสังคมพหุวัฒนธรรมผ่านการดำเนินการกิจกรรมทางสังคมหรือรูปแบบอื่น ๆ อย่างต่อเนื่องเช่นที่รัฐบาลสิงคโปร์ดำเนินการเสมอมาโดยการตั้งให้ภาคเอกชน ภาคประชาสังคมตลอดจนภาคประชาชนมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนร่วมกับภาครัฐในส่วนต่าง ๆ อาทิการกำหนดนโยบายการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ให้แต่ละชุมชนมีการอยู่ร่วมกันของกลุ่มคนที่มีความหลากหลาย โดยเฉพาะในพื้นที่ที่มีปัญหา เพื่อลดความเข้มข้นในการอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มก้อนของคนที่มีเชื้อชาติ ศาสนา และวัฒนธรรมเดียวกัน จนตัดขาดและละเลยการเรียนรู้กลุ่มอื่น ๆ อันจะส่งเสริมให้เกิดบรรยากาศความเคารพให้เกียรติ และเข้าใจซึ่งกันและกันของคนในสังคม นอกจากนั้น อาจส่งเสริมให้มีการเปิดพื้นที่สื่อสารสาธารณะให้มีการถ่ายทอดกิจกรรมสำคัญ ๆ ทางศาสนาหรือวัฒนธรรมอื่น ๆ ที่มีอยู่ในสังคมไทยที่นอกเหนือจากวัฒนธรรมหลักอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้สังคมตระหนักถึงการดำรงอยู่ของความหลากหลายทางความเชื่อและวัฒนธรรมในสังคม เป็นต้น

ท้ายที่สุดนี้ แม้การบริหารจัดการสังคมพหุวัฒนธรรมตลอดจนการขจัดปัญหาความขัดแย้งที่สืบเนื่องจากความแตกต่างหลากหลายทางเชื้อชาติ ศาสนา และวัฒนธรรมจะถือเป็นเรื่องยากและต้องอาศัยระยะเวลายาวนานในการปลูกฝังให้คนในสังคมเกิดการรับรู้และปรับเปลี่ยนความคิด ตลอดจนยอมรับความแตกต่างหลากหลาย โดยเฉพาะในสังคมไทยที่คนส่วนใหญ่มีความเชื่อมั่นในความเป็นเอกภาพความเป็นหนึ่งเดียวทางวัฒนธรรมเสมอมา แต่ถึงกระนั้นสิ่งเหล่านี้ก็ถือเป็นแนวคิดที่สำคัญและจำเป็นที่รัฐควรส่งเสริมให้คนทุกคน ทั้งเด็กและผู้ใหญ่ตระหนักในสัจธรรมของสังคมไทยว่าสังคมไทยมีความแตกต่างหลากหลายทางวัฒนธรรมอันถือว่าเป็นความคิดพื้นฐานของคนในสังคมที่ขึ้นชื่อว่าเป็น “สังคมประชาธิปไตย” ที่จะต้องยอมรับเข้าใจ เคารพ และให้เกียรติซึ่งกันและกันแม้ความคิดและความเชื่อจะแตกต่างกันก็ตาม ซึ่งข้าพเจ้าเชื่อเป็นอย่างยิ่งว่าหากคนไทยทุกคนสามารถตระหนักและปรับเปลี่ยนทัศนคติให้เป็นไปดังที่กล่าวมาได้แล้วนั้น ประเทศไทยจะต้องปราศจากปัญหาความขัดแย้งอันเกิดจากการแตกต่างหลากหลายทางเชื้อชาติ ศาสนา และวัฒนธรรมเป็นสังคมพหุวัฒนธรรมที่แตกต่างแต่กลมเกลียวเช่นประเทศสิงคโปร์ได้อย่างแน่นอน

ชุมชนต้นแบบสืบสานมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมสู่เศรษฐกิจสร้างสรรค์^{๔๐}

กรมส่งเสริมวัฒนธรรม มีภารกิจสำคัญประการหนึ่งในการส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคม เพื่ออนุรักษ์ พื้นฟูสืบสานปกป้องคุ้มครอง จาริตประเพณีและสนับสนุนการนำเนื้อหาสาระทางวัฒนธรรมมาใช้ในการพัฒนาเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์และได้คำนึงถึงความสำคัญ ในการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์การดำเนินกิจกรรมของชุมชน ให้เป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางมากยิ่งขึ้นทั้งในประเทศและต่างประเทศ ให้ทราบถึงคุณค่ามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ในชุมชน วิถีชีวิต การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนและองค์ประกอบต่าง ๆ ในสังคม เกิดการรวมกลุ่มเพื่อดำเนินกิจกรรมของชุมชนด้วยความสามัคคีร่วมกันคิด ร่วมกันตัดสินใจ ร่วมกันสร้างโดยต่อยอดจากต้นทุนมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชุมชน นำมาพัฒนาในเชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ในรูปแบบของผลิตภัณฑ์หรือ การบริการ หรือการแสดงออกทางวัฒนธรรมในรูปแบบใหม่ทำให้เกิดประโยชน์และได้รับผลประโยชน์ร่วมกันก่อให้เกิดรายได้ต่อประชาชน ชุมชนและท้องถิ่นเพื่อเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ชุมชนที่มีการนำมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ของตนเองมาพัฒนาต่อยอดเพื่อสร้างรายได้และความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนสู่สาธารณชนอย่างกว้างขวาง รวมทั้งส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน ความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์และวิถีชีวิตของชุมชน และสร้างแรงบันดาลใจให้แก่ชุมชนอื่น ๆ ต่อไป

๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พระมหามงคลกานต์ จิตธมโม คณฤศณฯ แพ่งทรัพย์ และ พูนศักดิ์ กมล^{๔๑} ได้ศึกษาถึงเรื่องการอยู่ร่วมกันของคนในสังคมพหุวัฒนธรรมในประเทศไทย กรณีศึกษาสังคมพหุวัฒนธรรมในอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ผลการวิจัยพบว่า ๑) หลักการอยู่ร่วมกันของคนในสังคมพหุวัฒนธรรมในชุมชนประจําอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ด้วยการสร้างให้ประชาชนในชุมชนประจําอำเภอเมือง และยอมรับซึ่งความแตกต่างในเรื่องของแนวคิดวัฒนธรรมประเพณี และความแตกต่างทางด้านเชื้อชาติ ภาษา ศาสนา ลัทธิ ความเชื่อ ๒) ความสอดคล้องของหลักการอยู่ร่วมกันของคนในสังคมพหุวัฒนธรรม ตามหลักการของแต่ละศาสนา คือ การอยู่ร่วมกันของชุมชนชาวพุทธ คือ การรักษาศีล ๕ พุทธจําที่โพธิ์ไม่สร้างความแตกแยกให้เกิดในชุมชน ทำตนให้เป็นประโยชน์ ชุมชนชาวคริสต์ ส่งเสริมให้มีการพัฒนาเปิดกว้างแต่ละชุมชนสู่สังคมอย่างเท่าเทียมกัน ให้ทุกคนในสังคมหันมาเข้าใจความแตกต่าง และสนใจเรียนรู้ความแตกต่างกับความรู้ที่มีอยู่ ๓) การอยู่ร่วมกันของคนในสังคมพหุวัฒนธรรมในประเทศไทย : กรณีศึกษาสังคมพหุวัฒนธรรมในอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อนำเสนอรูปแบบและวิธีการอยู่ร่วมกันของคนในสังคมพหุวัฒนธรรมที่เหมาะสมสำหรับสังคมไทยอย่างเป็นรูปธรรม คือ ในชุมชนชาวพุทธ ส่งเสริมเยาวชนและประชาชนที่อยู่รอบวัด ชุมชนชาวคริสต์ คือ

^{๔๐}กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, (๒๕๕๙). ชุมชนต้นแบบสืบสานมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมสู่เศรษฐกิจสร้างสรรค์, กลุ่มส่งเสริมเครือข่ายท้องถิ่นและชุมชน กองกิจการเครือข่ายทางวัฒนธรรม กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม, หน้า ๘-๙

^{๔๑}พระมหามงคลกานต์ จิตธมโม คณฤศณฯ แพ่งทรัพย์ และ พูนศักดิ์ กมล, (๒๕๖๒). การอยู่ร่วมกันของคนในสังคมพหุวัฒนธรรมในประเทศไทย กรณีศึกษาสังคมพหุวัฒนธรรมในอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่, วารสารมหาจุฬาริชาการ ปีที่ ๖(๒), หน้า ๔๖-๔๗

ส่งเสริมการยอมรับในเรื่องความแตกต่างในเรื่องความคิดตลอดจนมีทัศนคติที่ดีในการอยู่ร่วมกัน อันจะเป็นผลให้การอยู่ร่วมกันในชุมชนที่มีความหลากหลายอย่างมีประสิทธิภาพ

ปริศนา เพชรบุรณิน และ อธิวัฒน์ รัตนวงศ์แซ่^๒ ได้ศึกษาถึงเรื่อง ศึกษาแนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูวิถีชีวิต วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และการใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพของชุมชนบ้านคร้ว ผลการวิจัยพบว่า ๑. ภูมิปัญญาของชุมชนบ้านคร้ว มี ๕ ด้าน คือ ๑) ด้านอาหารคาว มี ๑๒ ชนิด อาทิ บอบบอญวน แกงส้มเขมร ซำเป็อน ๒) ด้านอาหารหวาน มี ๑๗ ชนิด อาทิ บาบอสะแต๊ต อาป่า มุดากำปง ๓) ด้านการทอผ้าไหม ๔) ด้านการแต่งกาย และ ๕) ด้านการแสดงนาเสบ และการใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพมี ๒ ด้าน คือ ๑) ด้านพันธุ์พืชที่ปลูกในชุมชน คือ พืชสมุนไพรและพืชผักสวนครัว ๒) ด้านชาติพันธุ์วรรณนาของมนุษย์ คือ มีความหลากหลายทางศาสนา ๒. จากการสัมภาษณ์ผู้ถ่ายทอดองค์ความรู้ชุมชนทำให้ได้คู่มือเกี่ยวกับภูมิปัญญาของชุมชนบ้านคร้ว จำนวน ๑ เล่ม โดยมีเนื้อหาเกี่ยวกับประวัติความเป็นมา กรรมวิธี แนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูภูมิปัญญาในด้านอาหารคาว ด้านอาหารหวาน ด้านการทอผ้าไหม ด้านการแต่งกาย และด้านการแสดงนาเสบ

เกษศิริรินทร์ สาริการ และ การุณย์ บัวเผื่อน^๓ ได้ศึกษาถึงเรื่อง วิถีชีวิตชาวบ้านริมแม่น้ำโขงในชุมชนตลาดท่าเสด็จ อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย ผลการศึกษาพบว่า ชาวบ้านริมแม่น้ำโขงในชุมชนตลาดท่าเสด็จ ส่วนมากเป็นคนในพื้นที่ประกอบอาชีพค้าขาย มีการดำเนินชีวิตแบบเรียบง่าย ดั้งเดิมเหมือนคนสมัยก่อน ว่จากการค้าขาย จะมารวมกลุ่มเดินแอโรบิคที่ลานหายโสภ เป็นการออกกำลังกายคลายเครียด มีอุปนิสัยเชื่อฟังผู้นำชุมชน รับฟังเหตุผล ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น มีหลายเชื้อชาติและใช้ภาษาในการสื่อสารกันหลายภาษา มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม อุปนิสัยการกิน คำนึงถึงความสะดวกและความปลอดภัยเป็นสิ่งสำคัญ มีความผูกพันกับแม่น้ำโขงจะไม่ทิ้งขยะหรือปล่อยน้ำเสียลงแม่น้ำโขง มีความเป็นอยู่ที่ดี มีความสุขในการใช้ชีวิต ให้ความสำคัญกับการศึกษา โดยส่งเสียลูกหลานให้เรียนสูงที่สุดเท่าที่ทำได้ ชาวบ้านมีรายได้เพียงพอต่อการใช้ชีวิตอย่างมีความสุข พอกินพออยู่ ใช้ชีวิตเรียบง่าย ไม่แก่งแย่งแข่งขัน ไม่รีบเร่ง ทำให้ไม่เครียด สุขภาพจิตดี ส่วนใหญ่ค้าขายมานาน รู้จักกันร้านค้าใกล้กันจะสนิทกัน ไม่มีความขัดแย้งในชุมชน ความเป็นพวกเดียวกัน ความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน เชื่อและศรัทธาเกี่ยวกับพญานาคมาอย่างยาวนาน เคารพในอาวุโส ผู้ใหญ่ ผู้น้อย มีความกตัญญูกตเวทิต่อบุพการี ผู้คนมีความหลากหลายเชื้อชาติจึงมีความหลากหลายทางวัฒนธรรม แต่อยู่อาศัยกันอย่างกลมกลืน

^๒ปริศนา เพชรบุรณิน และ อธิวัฒน์ รัตนวงศ์แซ่, (๒๕๖๐). ศึกษาแนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูวิถีชีวิต วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และการใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพของชุมชนบ้านคร้ว, **สมาคมสถาบันอุดมศึกษาเอกชนแห่งประเทศไทย** ในพระราชูปถัมภ์ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ปีที่ ๒๓(๑), มกราคม-กรกฎาคม หน้า ๖๔

^๓เกษศิริรินทร์ สาริการ และ การุณย์ บัวเผื่อน, (๒๕๕๘). วิถีชีวิตชาวบ้านริมแม่น้ำโขงในชุมชนตลาดท่าเสด็จ อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย, **วารสารสหวิทยาการวิจัย: ฉบับบัณฑิตศึกษา** ปีที่ ๔(๒), เมษายน-มิถุนายน หน้า ๘๗

วิจิต เรื่องแป้น, นูมาน หะยิมะแซ, อีสมาแอ กาเต๊ะ, รอมสัน หมาดมานัง และดวงพร หนูจันทร์^{๔๔} ได้ศึกษาถึงเรื่อง ความหลากหลายทางวัฒนธรรมในการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ของความหลากหลายทางชีวภาพในพื้นที่ลุ่มน้ำปัตตานี ผลการศึกษาสรุปได้ดังนี้ ๑) ด้านความคิดเห็นด้านความหลากหลายทางวัฒนธรรมด้านการใช้ประโยชน์เพื่อการรักษาโรคอยู่ในระดับน้อย ๒) ด้านความหลากหลายทางวัฒนธรรมด้านแนวทางการอนุรักษ์เพื่อการดูแลสุขภาพอยู่ในระดับปานกลาง ๓) ด้านความหลากหลายทางวัฒนธรรมความเชื่อที่มีการใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพอยู่ในระดับน้อย ๔) ด้านความหลากหลายทางวัฒนธรรมประเพณีปฏิบัติที่มีการใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพอยู่ในระดับน้อย ๕) ด้านความหลากหลายทางวัฒนธรรมการตั้งชื่อบ้านนามเมืองของประชาชนในลุ่มน้ำปัตตานีอยู่ในระดับน้อย ๖) ความสัมพันธ์ของความหลากหลายทางวัฒนธรรมและการใช้ประโยชน์เชิงอนุรักษ์ของความหลากหลายทางชีวภาพของประชาชนในลุ่มแม่น้ำปัตตานีมีความสัมพันธ์กันเชิงเส้นตรงกับตัวแปรความหลากหลายทางวัฒนธรรมของประชาชนในลุ่มน้ำปัตตานี ๔ ด้าน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ โดยส่งผลทางลบในการดูแลสุขภาพนอกนั้น มีความสัมพันธ์เชิงบวก

ศรินญา ภูผาจิตต^{๔๕} ได้ศึกษาถึงเรื่อง การจัดการความหลากหลายทางชีวภาพเชิงวัฒนธรรมและประเพณีเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนของชนเผ่าผู้ไทยบ้านโคกโก่ง ตำบลกุดหว้า อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ ผลการศึกษาพบว่า บ้านโคกโก่งเป็นหมู่บ้านที่มีความโดดเด่นด้านวัฒนธรรมและประเพณีของชนเผ่าผู้ไทย โดยนำความหลากหลายทางชีวภาพของพืชมาปรับใช้ให้เกิดเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรม และประเพณีเพื่อตอบสนองปัจจัยสี่ในการดำรงชีวิต ได้แกภูมิปัญญาด้านอาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค นอกจากนี้ชนเผ่าผู้ไทยได้นำความหลากหลายทางชีวภาพมาใช้ประโยชน์ด้านพิธีกรรมและความเชื่อ และภูมิปัญญาด้านอื่น เช่น การจักสาน และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและประเพณี เป็นต้น ตัวอย่างภูมิปัญญาและวัฒนธรรมด้านอาหาร เช่น แกงหน่อไม้ แกงเห็ด แกงครีว และ แกงหวาย เป็นต้น เป็นเครื่องสะท้อนถึงวิถีชีวิตสภาพแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน ในปัจจุบันถึงแม้ลักษณะที่อยู่อาศัยได้เปลี่ยนแปลงไปตามสมัยนิยม แต่ชนเผ่าผู้ไทยยังคงรักษาเอกลักษณ์บ้านทรงยกสูงและมีใต้ถุนบ้าน โดยซื้อไม้จากภายนอกสำหรับการปลูกบ้านเนื่องจากชุมชนมีการอนุรักษ์ป่าชุมชนในพื้นที่ในสวนของวัฒนธรรมด้านเครื่องนุ่งห่มมีการถ่ายทอดวัฒนธรรมจากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง เพื่อใช้ประโยชน์และเป็นเครื่องนุ่งห่มในชีวิตประจำวัน มีการนำความหลากหลายทางชีวภาพของพืชมาใช้ ประโยชน์ในการย้อมผ้าโดยการนำต้นครามและเมล็ดของหมากสะตริมาใช้ในการย้อมสีฝ้าย วัสดุและเครื่องมือที่ใช้สวนใหญ่ทำมาจากไม้แดง ไม้ประดู่ และไม้เนื้ออ่อน เป็นต้น โดยนำมาจากป่าชุมชนและไรนาของชาวบ้าน ด้านการรักษาโรคถึงแม้ว่าในปี

^{๔๔}วิจิต เรื่องแป้น, นูมาน หะยิมะแซ, อีสมาแอ กาเต๊ะ, รอมสัน หมาดมานัง และดวงพร หนูจันทร์, (๒๕๕๑). ความหลากหลายทางวัฒนธรรมในการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ของความหลากหลายทางชีวภาพในพื้นที่ลุ่มน้ำปัตตานี, รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา, หน้า ข

^{๔๕}ศรินญา ภูผาจิตต, (๒๕๕๔). การจัดการความหลากหลายทางชีวภาพเชิงวัฒนธรรมและประเพณีเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนของชนเผ่าผู้ไทยบ้านโคกโก่ง ตำบลกุดหว้า อำเภอกุฉินารายณ์จังหวัดกาฬสินธุ์, หลักสูตรวิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต (การจัดการสิ่งแวดล้อม) คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, หน้า (๑)

ปัจจุบัน ชนเผ่าผู้ไทยจะมีการใช้บริการจากโรงพยาบาลแต่ยังคงใช้ยาสมุนไพรรักษาโรคควบคู่กับการรักษาโรคแผนปัจจุบัน สมุนไพรที่นำมาใช้ส่วนใหญ่จะพบได้ตามป่าชุมชน และมีการนำมาปลูกไว้ในชุมชนด้วย นอกจากนี้ชาวบ้านจะมีความเชื่อทางพระพุทธศาสนาแล้ว บรรพบุรุษยังได้มีการปลูกฝังความเชื่อเกี่ยวกับการนับถือผีต่าง ๆ เช่น ผีบรรพบุรุษ ผีปูด และผีฟ้า เป็นต้น ใ้กับลูกหลานโดยเชื่อว่าผีมีอยู่ทุกแห่งจึงอาศัยผีต่าง ๆ เป็นเครื่องปกป้องธรรมชาติให้ดำรงอยู่ต่อไป ด้านการมีส่วนร่วมในการใช้ประโยชน์และอนุรักษ์พืชในท้องถิ่นและพืชในวัฒนธรรมประเพณีชนเผ่าผู้ไทยได้อนุรักษ์พื้นที่ริมเขาภูเก้าเป็นป่าชุมชน โดยจะกันพื้นที่แห่งนี้ไม่ให้ผู้ใดเข้าไปครอบครองและสามารถใช้ประโยชน์จากป่าแห่งนี้ได้ทั้งทางตรงและทางอ้อมโดยการเข้าไปเก็บหาของป่า นอกจากนี้ยังมีการรณรงค์ให้ปลูกพืชผักสวนครัวเพื่อใช้ประกอบอาหารหรือพืชสมุนไพรเพื่อใช้เป็นยารักษาโรคบริเวณรอบบ้าน และปลูกไม้ดอกไม้ประดับไว้บริเวณหน้าบ้านเพื่อความสวยงามและเพื่อใช้ประโยชน์ในงานพิธีต่าง ๆ รวมทั้งด้านการท่องเที่ยว

สุรชาติพิทย์ จันทมาศ ชลธิชา จำนงค์ วรรณุญ หน่องมา เสฏฐวุฒิ จันทร์แสง สุวีรยา สังข์แก้ว และชลลดา แสงมณี ศิริสาธิตกิจ^{๔๖} ได้ศึกษาถึงเรื่อง ประเพณีสองศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรมกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชนกรณีศึกษา: ชุมชนตำบลตะโหนด อำเภอตะโหนด จังหวัดพัทลุง ผลการศึกษา พบว่า ชุมชนตะโหนดเป็นชุมชนพหุวัฒนธรรมที่มีประเพณีสองศาสนาเป็นประเพณีสำคัญและมีการสืบทอดมายาวนาน ซึ่งเป็นประเพณีที่ให้ความสำคัญกับการนับถือบรรพบุรุษ การให้เกียรติซึ่งกันและกัน และการทำบุญร่วมกันระหว่างชาวไทยพุทธและไทยมุสลิม สำหรับการมีส่วนร่วมของชุมชนในประเพณีสองศาสนา ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการจัดเตรียมสถานที่ การติดต่อประสานงาน การจัดเตรียมอาหาร และการเข้าร่วมกิจกรรมประเพณี นอกจากนี้ยังมีคนจากภายนอกชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมอีกด้วย จากการมีส่วนร่วมของชุมชนได้ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชน สำหรับแนวทางในการส่งเสริมและอนุรักษ์ประเพณีสองศาสนา ได้แก่ การปลูกฝังเด็กและเยาวชนให้เกิดความตระหนักและเห็นคุณค่าของประเพณีสองศาสนา การนำเรื่องราวของประเพณีสองศาสนาไปจัดทำเป็นหลักสูตรท้องถิ่น การส่งเสริมการสร้างจิตสำนึกเกี่ยวกับชุมชนสองศาสนา และการประชาสัมพันธ์ให้บุคคลภายนอกได้รู้จักประเพณีสองศาสนา

สิริกานต์ ทองพูน คัมภีร์ ทองพูน และ คงทัต ทองพูน^{๔๗} ได้ศึกษาถึงเรื่อง อัตลักษณ์ชุมชนเพื่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนบ้านลานคา จังหวัดสุพรรณบุรี ผลการศึกษา พบว่า อัตลักษณ์ชุมชนบ้านลานคามีลักษณะที่จำต้องได้คือ ด้านโบราณสถาน ได้แก่ วัดลานคา รอยพระพุทธรูปไม้ตะเคียนทอง ศาลปู่เจ้าย่าเมือง ด้านสถาปัตยกรรม ได้แก่ สะพานแขวนบ้านลานคา ด้านโบราณวัตถุ ได้แก่ เรือศรีวันนา อัตลักษณ์ชุมชนที่มีลักษณะจำต้องไม่ได้ คือ ด้านวัฒนธรรมประเพณี ได้แก่

^{๔๖}สุรชาติพิทย์ จันทมาศ ชลธิชา จำนงค์ วรรณุญ หน่องมา เสฏฐวุฒิ จันทร์แสง สุวีรยา สังข์แก้ว และชลลดา แสงมณี ศิริสาธิตกิจ, (๒๕๖๔). ประเพณีสองศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรมกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชนกรณีศึกษา: ชุมชนตำบลตะโหนด อำเภอตะโหนด จังหวัดพัทลุง, คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ, หน้า บทคัดย่อ

^{๔๗}สิริกานต์ ทองพูน คัมภีร์ ทองพูน และ คงทัต ทองพูน, (๒๕๖๓). อัตลักษณ์ชุมชนเพื่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนบ้านลานคา จังหวัดสุพรรณบุรี, proceedings, การประชุมมหาดใหญ่วิชาการระดับชาตินานาชาติครั้งที่๑๑, มหาวิทยาลัยหาดใหญ่, หน้า ๙๔๘

ประเพณีวันสารทไทยพวน.ประเพณีทำบุญหลังบ้าน.ประเพณีสงกรานต์บั้งไฟไทยพวน.ด้านพิธีกรรมและความเชื่อ.ได้แก่.การไหว้ปู่เจ้าย่าเมือง.ประเพณีกำฟ้า.หรือค้ำฟ้า.ด้านการแสดงและการละเล่น.ได้แก่.การร่ายงิ้ว.การรำโชน.และการเต้นบาสโลบ.แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยใช้อัตลักษณ์ชุมชน.ควรมีแนวทาง.คือ.การพัฒนาพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว.การจัดการสภาพแวดล้อม.การปรับปรุงภูมิทัศน์แหล่งท่องเที่ยวในชุมชน.การจัดทำเส้นทางท่องเที่ยว.และการสื่อสารการตลาดแบบบูรณาการ.รวมถึงการสร้างตราสินค้าของชุมชน

จินตนา กลิ่นนันท^{๔๘} ได้ศึกษาถึงเรื่อง สื่อสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างจิตสำนึกรักษ์น้ำของเยาวชนกรณีศึกษา : คนปลายน้ำคลองท่าแนะ จังหวัดพัทลุง เป็นโครงการสืบเนื่องจากโครงการวิจัยเรื่อง “การพัฒนากระบวนการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตสำนึกรักษ์น้ำของเยาวชนคนปลายน้ำคลองท่าแนะ” โดยมุ่งเน้นการพัฒนาจิตสำนึกในการอนุรักษ์น้ำแก่เยาวชนในพื้นที่ปลายน้ำ คลองท่าแนะ จังหวัดพัทลุง อันมีสาเหตุเนื่องจากในสภาพปัจจุบัน พื้นที่ปลายน้ำคลองท่าแนะมีทั้งภาวะน้ำแล้ง น้ำท่วม น้ำเสีย ทางผู้บริหารโรงเรียน ครู อาจารย์ และนักวิจัยชุมชนได้ร่วมกันวิเคราะห์สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นและพบว่าเกิดจากการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต สภาพความเป็นอยู่ส่งผลให้คนขาดจิตสำนึกและมองเห็นว่าโรงเรียนมีหน้าที่ปลูกจิตสำนึกให้กับเด็กและเยาวชน ซึ่งหลังจากการดำเนินการวิจัย ในระยะแรกเสร็จสิ้นผู้วิจัยพบว่ายังคงมีประเด็นที่น่าสนใจเกี่ยวกับ “สื่อสร้างสรรค์” ซึ่งจากการสังเกตและซักถามนักวิจัยชุมชน ครู ในมุมมองของการใช้สื่อประกอบในแผนการจัดการเรียนรู้เรื่อง “สื่อรักษ์น้ำ” ทั้งนี้ผู้วิจัย นักวิจัยชุมชนเห็นว่าควรมีการขยายผลการใช้สื่อเพื่อเสริมสร้างและเน้นย้ำให้เยาวชนคนปลายน้ำเกิดจิตสำนึกรักษ์น้ำอย่างยั่งยืนต่อไป กระบวนการสื่อสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างจิตสำนึกรักษ์น้ำของเยาวชนคนปลายน้ำได้นำเสนอผ่านรูปแบบของแผนการจัดกิจกรรมทั้ง ๔ แผน ประกอบด้วยแผนการจัดกิจกรรม “นิทาน ป. ปลา” “หุ่นมีรักษ์น้ำ” “คลิปรักษ์น้ำ” และ “สื่อ(สาร)รักษ์น้ำ” โดยที่ผลการวิจัย พบว่า ทุกแผนมีคุณภาพโดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อแยกเป็นรายด้าน ได้แก่ ด้านความเหมาะสม ด้านความถูกต้อง ด้านความชัดเจน และด้านความง่ายต่อการนำไปใช้ มีคุณภาพอยู่ในระดับมากทุกด้าน และพบว่า ผลการเปรียบเทียบระดับจิตสำนึกรักษ์น้ำของเยาวชนคนปลายน้ำก่อนและหลังการเข้าร่วมโครงการวิจัยสื่อสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างจิตสำนึกรักษ์น้ำของเยาวชนคนปลายน้ำคลองท่าแนะ จังหวัดพัทลุง มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

ณิศา ททรัพย์สินวิวัฒน์ และ รัตนา ศุภะวรรณ^{๔๙} ได้ศึกษาถึงเรื่อง การสร้างสรรค์สื่อเพื่อการเรียนรู้จากงานวิจัย ซึ่งบทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง การสร้างสรรค์สื่อเพื่อการเรียนรู้จากงานวิจัย โดยมีวัตถุประสงค์หลักคือ เพื่อสร้างสรรค์และผลิตสื่อเพื่อการเรียนรู้จากงานวิจัยให้มีประสิทธิภาพ ออกมาในรูปแบบคลิปความยาวไม่เกิน ๑๕ นาทีในชื่อรายการ วิจัยวาไรตี้ ๑๐ คลิป ๑๐ เรื่อง ได้แก่ ปริศนาแห่งเปลือกหอย, เทคโนโลยีอวกาศ, นานาเรื่องนม, กินอย่างไทยให้ไร้โรค, เรื่องผีตลุม ของพริก (ตอนที่ ๑), เรื่องผีตลุม ของพริก (ตอนที่ ๒), เรื่องกล้วยกล้วย, มะพร้าว ๓๖๐

^{๔๘}จินตนา กลิ่นนันท, สื่อสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างจิตสำนึกรักษ์น้ำของเยาวชน กรณีศึกษา : คนปลายน้ำคลองท่าแนะ จังหวัดพัทลุง, วารสารร่มพญักษ์ มหาวิทยาลัยเกริก ปีที่ ๓๕(๒) พฤษภาคม – สิงหาคม ๒๕๖๐, หน้า ๖๓-๖๕

^{๔๙}ณิศา ททรัพย์สินวิวัฒน์ และ รัตนา ศุภะวรรณ, การสร้างสรรค์สื่อเพื่อการเรียนรู้จากงานวิจัย, วารสารวิชาการ นวัตกรรมสื่อสารสังคม ปีที่ ๖(๑) ๒๕๖๑, หน้า ๑๔๖

องศา, ข้าว...สายใยอาเซียน, งานวิจัยไทย โดย สกว. โดยงานวิจัยนี้ เนื้อหาในการผลิตได้รับความร่วมมือและการทำงานร่วมกับสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยและอุทยานการเรียนรู้ TK Park ในการเลือกเนื้อหางานวิจัยที่น่าสนใจ ที่เคยถูกนำเสนอผ่านกิจกรรมพิเศษในรูปแบบนิทรรศการที่อุทยานการเรียนรู้ TK Park เป็นการต่อยอดงานวิจัยไปสู่กลุ่มเป้าหมายให้มากขึ้น กลุ่มเป้าหมายสำหรับงานวิจัย ครั้งนี้คือ นักเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัด สพฐ. หลังจากผลิตออกมาในรูปแบบคลิป ได้นำไปทดสอบกับกลุ่มเป้าหมายและได้เก็บข้อมูลความพึงพอใจในการใช้สื่อโดยการสัมภาษณ์ พบว่า ความยาวของคลิปอยู่ในช่วงเวลาที่พอดีไม่ยาวหรือสั้นจนเกินไปและเป็นสื่อการเรียนการสอนที่น่าสนใจกว่าการอ่านหนังสือหรือแค่ศึกษาในห้องเรียน พร้อมทั้งได้คำแนะนำในเรื่องอื่น ๆ ที่กลุ่มเป้าหมายอยากให้จัดทำในโอกาสต่อไป

เอกนถน บางท่าไม้ สิริธร บุญประเสริฐ และนรภัทร เสนีย์วงศ์ ณ อยุธยา^{๕๐} ได้ศึกษาถึงเรื่องการพัฒนาสื่อการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมกับชุมชนโดยใช้แหล่งเรียนรู้โบราณคดีหนองราชวัตร จังหวัดสุพรรณบุรี เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ ผลการวิจัยพบว่า ๑) แหล่งเรียนรู้แหล่งโบราณคดีหนองราชวัตร เดิมเป็นเนินดินสูงจากพื้นที่รอบๆ ตั้งอยู่ในท้องที่หมู่ ๕ บ้านหนองเปกล้า ตำบลหนองราชวัตร อำเภอหนองหญ้าไซ จังหวัดสุพรรณบุรี เป็นสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ สมัยก่อนประวัติศาสตร์ ยุคหินใหม่ มีอายุราว ๓,๕๐๐ – ๔,๐๐๐ ปี โดยในการจัดแสดงที่ศูนย์เรียนรู้ชุมชนหนองราชวัตร มีการนำวัตถุโบราณที่ค้นพบบางส่วน มาจัดแสดงไว้ ๒) แนวทางการพัฒนาสื่อการเรียนรู้ร่วมกับกิจกรรมแบบมีส่วนร่วมกับชุมชน โดยใช้แหล่งเรียนรู้โบราณคดีหนองราชวัตร จังหวัดสุพรรณบุรี เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ คือ การพัฒนาสื่อการเรียนรู้ให้กับแหล่งโบราณคดีหนองราชวัตร รวมทั้งส่งต่อไปยังหน่วยงานหรือสถาบันต่าง ๆ ในชุมชนที่มีความต้องการสื่อการเรียนรู้ชุดนี้ และจัดกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ ๓) ผลการประเมินการใช้สื่อการเรียนรู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์แบบมีส่วนร่วมกับชุมชนโดยใช้แหล่งเรียนรู้โบราณคดีหนองราชวัตร เพื่อการเรียนรู้ที่สร้างสรรค์ผลการทดลองใช้สรุปได้ดังนี้ ๓.๑) ด้านผลผลิตของโครงการ ได้ผลผลิต ประกอบด้วย ๑) สื่อมัลติมีเดียเพื่อการเรียนรู้ เรื่องแหล่งโบราณคดีหนองราชวัตร ๒) สื่อวีดิทัศน์เพื่อการเรียนรู้ เรื่องแหล่งโบราณคดีหนองราชวัตร ๓) สื่อประเภทสิ่งพิมพ์โปสเตอร์และแผ่นพับประชาสัมพันธ์แหล่งโบราณคดีหนองราชวัตร ๔) ผลผลิตที่ได้จากการพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมกับชุมชนจำนวน ๔ ฐานกิจกรรม ๓.๒) ด้านผลกระทบที่เกิดขึ้น ๑) หน่วยงานบริหารส่วนตำบลหนองราชวัตร ผู้นำและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องได้ตระหนักและเห็นถึงความสำคัญของการพัฒนาแหล่งโบราณคดีหนองราชวัตร ๒) โรงเรียนในเขตที่ตั้งของแหล่งโบราณคดีหนองราชวัตร ได้เล็งเห็นถึงการส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ตามศักยภาพที่ตนมีโดยใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชนของตน ๓) นักโบราณคดีประจำแหล่งโบราณคดีหนองราชวัตรได้รับการสนับสนุนในด้านการพัฒนาแหล่งโบราณคดีหนองราชวัตรมากขึ้น ๔) ผลกระทบด้านอื่น ๆ เกิดได้ขึ้นงานที่เป็นสื่อการเรียนรู้รูปแบบสื่อมัลติมีเดียและสื่อวีดิทัศน์ รวมถึงสื่อสิ่งพิมพ์สำหรับประชาสัมพันธ์ ๓.๓) ด้านความยั่งยืน ๑) ได้นำแนวทางในการจัดกิจกรรมเชิง

^{๕๐}เอกนถน บางท่าไม้ สิริธร บุญประเสริฐ และนรภัทร เสนีย์วงศ์ ณ อยุธยา, (๒๕๕๘). การพัฒนาสื่อการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมกับชุมชนโดยใช้แหล่งเรียนรู้โบราณคดีหนองราชวัตร จังหวัดสุพรรณบุรี เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์, Veridian E-Journal, Silpakorn University, ฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ ปีที่ ๘(๑) มกราคม – เมษายน หน้า ๑-๒ .

สร้างสรรค์นี้ไปประยุกต์ต่อยอดสำหรับการจัดกิจกรรมให้ความรู้แก่คนในชุมชน ในวาระ ๒) ได้รับความรู้เกี่ยวกับความเป็นมาและความสำคัญของแหล่งโบราณคดีหนองราชวัตร ๓) ทำให้หน่วยงานภายในชุมชนเกิดการตื่นตัว ให้ความสนใจและให้ความร่วมมือในการร่วมกันพัฒนาแหล่งโบราณคดีหนองราชวัตรให้เป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญของชุมชน

เกศินี ประทุมสุวรรณ^{๕๑} ได้ศึกษาถึงเรื่อง เมืองสี่สร้างสรรค์: ตัวชี้วัดเพื่อการพัฒนาเยาวชน ผลการศึกษา พบว่า เมืองสี่สร้างสรรค์ควรยึดหลักการ ๓ ดี คือ สื่อดี พื้นที่ดี และภูมิดี เพราะการมี “สื่อดี” เปรียบเหมือน “ต้นน้ำ” ที่ก่อให้เกิดกระบวนการของการออกแบบ และจัดการ “พื้นที่” ทำให้เกิด “พื้นที่ดี” อันเปรียบได้กับกลางน้ำและท้ายที่สุดทั้งสื่อดีและพื้นที่ดีก็จะทำให้คนมีภูมิปัญญาที่เป็นภูมิคุ้มกัน ซึ่งเป็น “ปลายน้ำ” ในทางกลับกัน การที่บุคคลและชุมชนมีภูมิปัญญาและภูมิคุ้มกันที่ดี พวกเขาจะเป็นผู้สร้างสรรค์นวัตกรรมที่ทำให้เกิด “สื่อดี” และ “พื้นที่ดี” ต่อไป องค์ประกอบหลักของตัวชี้วัด ประกอบด้วย องค์ประกอบด้านกิจกรรม ด้านปัจจัยแวดล้อม และด้านผลลัพธ์ ส่วนการขับเคลื่อนชุมชนสู่การเป็นเมืองสี่สร้างสรรค์นั้น ต้องอาศัยความร่วมมือจากสถาบันหลักต่าง ๆ ในชุมชน ผลลัพธ์สุดท้าย ก็คือ การที่ประชาชนมีความรู้เท่าทันสื่อและเกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม ทั้งพฤติกรรมการสื่อสาร พฤติกรรมการบริโภคและพฤติกรรมสังคม

ณัฐพงษ์ พระลัทธิรักษา^{๕๒} ได้ศึกษาถึงเรื่อง การผลิตสื่อมัลติมีเดียเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ผลการศึกษาพบว่า ๑) ชุมชนต้องการสื่อมัลติมีเดียที่มีคุณภาพ เพื่อใช้ในการเรียนรู้และเผยแพร่องค์ความรู้ชุมชน ดังนั้นในขั้นตอนการพัฒนาสื่อมัลติมีเดียจึงต้องใช้องค์ความรู้ด้านการพัฒนาสื่อมัลติมีเดียจากมหาวิทยาลัย และเพื่อให้สื่อที่พัฒนาขึ้นมีคุณภาพสามารถนำไปเผยแพร่ได้ จำเป็นต้องมีการประเมินคุณภาพโดยผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญ ด้านเนื้อหาโดยภูมิปัญญาท้องถิ่น และด้านสื่อมัลติมีเดียโดยมหาวิทยาลัย ๒) ผลิตสื่อมัลติมีเดียสารคดีภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนบ้านหนองข่า อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดมหาสารคาม ๕ เรื่อง คือ เกษตรทางเลือก, ปู่อินทรีย์ชีวภาพ, การทอผ้าพื้นเมือง, การปลูกหม่อนเลี้ยงไหม และ น้ำยาอเนกประสงค์ ๓) เผยแพร่สื่อมัลติมีเดียสารคดีภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนบ้านหนองข่า อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดมหาสารคาม และประเมินความเหมาะสมโดยผู้เชี่ยวชาญ พบว่า สื่อมัลติมีเดียรูปแบบสารคดีภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยการมีส่วนร่วมของหมู่บ้านหนองข่า อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดมหาสารคามโดยรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยสารคดีเรื่อง เกษตรทางเลือก มีค่า $\bar{X}=4.77$, $S.D.=0.42$ สารคดีเรื่องปู่อินทรีย์ชีวภาพ มีค่า $\bar{X}=4.75$, $S.D.=0.37$ สารคดีเรื่อง การทอผ้าพื้นเมือง มีค่า $\bar{X}=4.73$, $S.D.=0.37$ สารคดีเรื่องการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมมีค่า $\bar{X}=4.76$, $S.D.=0.32$ และสารคดีเรื่องน้ำยาอเนกประสงค์ มีค่า $\bar{X}=4.82$, $S.D.=0.30$)

^{๕๑}เกศินี ประทุมสุวรรณ, (๒๕๕๙). เมืองสี่สร้างสรรค์: ตัวชี้วัดเพื่อการพัฒนาเยาวชน, วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยหอการค้าไทย มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, ปีที่ ๓๖(๒) เมษายน - มิถุนายน หน้า ๕๕-๕๖.

^{๕๒}ณัฐพงษ์ พระลัทธิรักษา, (๒๕๕๙). การผลิตสื่อมัลติมีเดียเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน, รายงานการวิจัย สาขาเทคโนโลยีมัลติมีเดียแอนิเมชัน คณะเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, หน้า บทคัดย่อ

ประสิทธิ์ สิงหาสิน^{๕๓} ได้ศึกษาถึงเรื่อง การออกแบบและพัฒนาสื่อประชาสัมพันธ์เทศกาลรับ ตะวันใหม่ก่อนใครในสยาม การวิจัยในครั้งนี้มีจุดประสงค์เพื่อศึกษาและออกแบบและพัฒนาสื่อ ประชาสัมพันธ์เพื่อพัฒนาสื่อประชาสัมพันธ์และเชิญชวนให้ไปร่วมงานเทศกาล ทั้งนี้ก็เพื่อเป็นการ ส่งเสริมการท่องเที่ยวและเป็นการกระตุ้นเศรษฐกิจอีกด้วย โดยการออกแบบสื่อประชาสัมพันธ์นั้นจะทำ สื่อที่ทางอุทยานแห่งชาติไม่เคยผลิตออกมาก่อนหน้านี้คือสื่อวิดีโออินโฟกราฟิก ที่เป็นภาพเคลื่อนไหวที่มี ความทันสมัย จากผลการวิจัยพบว่าแนวทางในการออกแบบต้องออกแบบสื่อประชาสัมพันธ์ที่มีความ น่าสนใจไม่ซ้ำใครและเข้าถึงกับทุกกลุ่มเป้าหมาย สามารถเชิญชวนให้ทุกคนมางานเทศกาลนี้ได้เป็น อย่างดีการออกแบบและพัฒนาสื่อประชาสัมพันธ์ครั้งนี้ สามารถสร้างความน่าสนใจให้กับคนที่มาดูได้ และหากได้รับการพัฒนาต่อโดยนำเอาเอกลักษณ์และกิจกรรมที่น่าสนใจของเทศกาลนี้จะเป็นการ พัฒนาต่อไปได้เป็นอย่างดี

ณัฐวุฒิ สุวรรณทิพย์ ทศนาวดีแก้วสนธิ และ กรกฎ จำเนียร^{๕๔} ได้ศึกษาถึงเรื่อง การสื่อสาร การตลาดเชิงวัฒนธรรมเพื่อการอนุรักษ์ความหลากหลายทางศิลปวัฒนธรรมตลาดน้ำคลองแดน: ตลาดน้ำสามคลองสองเมืองของจังหวัดสงขลาและจังหวัดนครศรีธรรมราช ผลการวิจัยพบว่าการ ก่อตั้งคลองแดนตามหลักฐานมีมาตั้งแต่ปี ๒๔๐๖ โดยมีการสัญจรทางน้ำเป็นหลักจากนั้นการ คมนาคมทางบกมีบทบาทมากขึ้นทำให้ตลาดน้ำคลองแดน ลดความนิยมลงต่อมาปี ๒๕๕๒ มีการ รวมตัวของชุมชนพื้นฟูตลาดน้ำคลองแดน โดยยึดแนวคิดว่าการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และเชิงวัฒนธรรม มาเป็นแนวทางดำเนินการ โดยการสำรวจรูปแบบและเนื้อหาการสื่อสารการตลาดเชิงวัฒนธรรมของ ตลาดน้ำคลองแดน ซึ่งพบว่า มีความหลากหลายทั้งสื่อสังคมออนไลน์สื่อบุคคลสื่อสิ่งพิมพ์สื่อโทรทัศน์ สื่อดนตรีของที่ระลึก ฯลฯ โดยเนื้อหาที่ใช้ในการสื่อสารการตลาดเชิงวัฒนธรรม คือ การเป็นสถานที่ ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรมตามแนววิถีพุทธ การเน้นสื่อสารวัฒนธรรมบรรยากาศที่ดีน่าเที่ยว ความสะอาด และ การใช้ภาษาจกธรรมชาติ ในการค้าขายสินค้าภายในตลาดน้ำคลองแดน

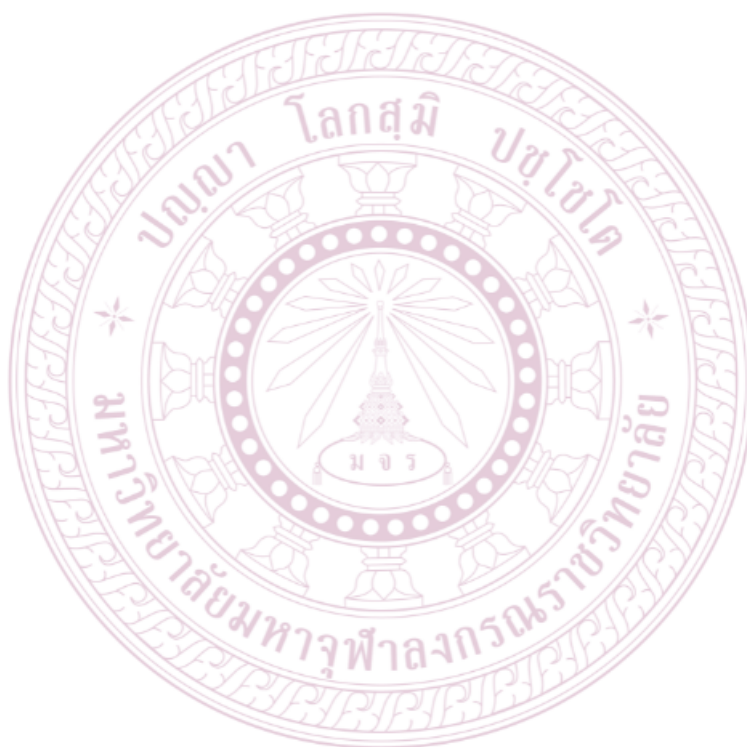
สิริยา รัตนช่วย^{๕๕} ได้ศึกษาถึงเรื่อง การพัฒนาชุมชนท้องถิ่นภายใต้พลวัตของโลกยุคใหม่ การ พัฒนาชุมชนท้องถิ่นภายใต้พลวัตการเปลี่ยนแปลงของโลกยุคใหม่นั้น ชุมชนท้องถิ่นควรเน้นการพัฒ นาความเข้มแข็งของชุมชนให้เกิดขึ้นอย่างแท้จริง ด้วยแนวคิดว่าพึ่งตนเองและแนวคิดว่าจัดการ ตนเอง ของชุมชนท้องถิ่น ควบคู่กับการดำเนินการตามวิถีแห่งประชาธิปไตยท้องถิ่น ที่เน้นหลักการมี ส่วนร่วมของประชาชน ที่เป็นทั้งหลักการที่สำคัญ และกระบวนการแห่งการพัฒนาของโลกยุคใหม่ ตลอดจนเป็นหนึ่งในเป้าหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืนอีกด้วย ที่ทุกภาคส่วนในชุมชนจะต้องมีความ ศรัทธาและยึดถือสำหรับใช้เป็นกรอบใหญ่ในการเลือกหลักการและวิถีแห่งการปฏิบัติจริงโดยคำนึงถึง

^{๕๓}ประสิทธิ์ สิงหาสิน, (๒๕๖๐). การออกแบบและพัฒนาสื่อประชาสัมพันธ์เทศกาลรับตะวันใหม่ก่อนใครในสยาม, ปริญญาศิลปประยุกต์บัณฑิต สาขาวิชาออกแบบอุตสาหกรรม คณะศิลปประยุกต์และสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี, หน้า ข

^{๕๔}ณัฐวุฒิ สุวรรณทิพย์ ทศนาวดีแก้วสนธิ และ กรกฎ จำเนียร, (๒๕๖๐). การสื่อสารการตลาดเชิงวัฒนธรรมเพื่อการอนุรักษ์ความหลากหลายทางศิลปวัฒนธรรมตลาดน้ำคลองแดน: ตลาดน้ำสามคลองสองเมืองของจังหวัดสงขลาและจังหวัดนครศรีธรรมราช, วารสารการจัดการสมัยใหม่ ปีที่ ๑๕(๒) กรกฎาคม – ธันวาคม หน้า ๗๗

^{๕๕}สิริยา รัตนช่วย, (๒๕๖๐). การพัฒนาชุมชนท้องถิ่นภายใต้พลวัตของโลกยุคใหม่, วารสารการเมืองการปกครอง ปีที่ ๗(๑) มกราคม – เมษายน หน้า ๗๒

การให้คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา เช่นเดียวกับปรัชญาในการพัฒนาระดับประเทศ ที่จะต้องดำเนินการให้สอดคล้องกันเพื่อรับมือกับข้อท้าทายและประเด็นอุบัติใหม่ที่กำลังจะเกิดขึ้นในอนาคต

บทที่ ๓

วิธีการดำเนินการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง ความยั่งยืนของชุมชนสันติสุขท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อพัฒนาความยั่งยืนของชุมชนภาคการเกษตรท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดยะลา ๒) เพื่อพัฒนาความยั่งยืนของชุมชนภาคอุตสาหกรรมท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดปัตตานี และ ๓) เพื่อพัฒนาความยั่งยืนของชุมชนภาคบริการท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดนราธิวาส ในบทนี้คณะผู้วิจัยจะกล่าวถึงประเด็นต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับระเบียบวิธีวิจัย ดังนี้

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

๓.๑.๒ พื้นที่ศึกษา ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัย

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๖ การนำเสนอผลการศึกษาวิจัย

๓.๗ สรุป

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development (R&D)) ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ประกอบไปด้วย จังหวัดยะลา จังหวัดปัตตานี และจังหวัดนราธิวาส โดยใช้วิธีทฤษฎีวิจัย ดังนี้

๑) การศึกษาในเชิงเอกสาร (Documentary Study) ทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และข้อมูลจากการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) รวมถึงงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

๑.๑) ศึกษา ค้นคว้า และรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้องทั้งหนังสือ รายงานการวิจัย และเอกสารอื่น ๆ โดยอาศัยข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบความยั่งยืนของชุมชนสันติสุขท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นต้น

๑.๒) ทำการศึกษาวิเคราะห์บริบทเชิงพื้นที่เกี่ยวกับค่านิยม จารีตประเพณี วัฒนธรรม ภาษา และศาสนา ของคนในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้

๑.๓) สรุปผลการศึกษาที่แสดงให้เห็นถึงแนวคิด หลักการ ความเป็นมา รูปแบบกระบวนการและรูปแบบความยั่งยืนของชุมชนสันติสุขท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้

๒) การศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ในภาคสนาม (Field Study) เพื่อทราบถึงแนวคิด หลักการ ความเป็นมา รูปแบบ ความสัมพันธ์ กระบวนการบริหารจัดการชุมชน วัฒนธรรม ความรับผิดชอบต่อสังคม ค่านิยม จารีตประเพณี ของคนในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ โดยมีขั้นตอนการศึกษาค้นคว้า คือ

๒.๑) ทำการสัมภาษณ์ภาครัฐ ภาคประชาชน และ ภาคเอกชน จำนวน ๓ จังหวัด ๆ ละ ๖ คน รวมทั้งสิ้น ๑๘ คน โดยการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ตามความสำคัญของเรื่อง คือ เป็นบุคคลที่มีบทบาทและความสัมพันธ์เกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาความยั่งยืนของชุมชน สันติสุขท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้

๒.๒) ทำการจัดกิจกรรมส่งเสริมชุมชนสร้างสรรค์ ประกอบด้วย ๑) การส่งเสริมการเรียนรู้ ๒) การเสริมสร้างจิตอาสา ๓) การพัฒนาความร่วมมือ ๔) การจัดการทรัพยากรธรรมชาติด้านพื้นที่สีเขียว และ ๕) การพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศ โดยจัดฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ในภาคสนาม (Field Study) โดยใช้กิจกรรมการผลิตสื่อ Social Media ด้วยโทรศัพท์มือถือ ซึ่งทำการศึกษาและคัดเลือกตัวแทน จังหวัดละ ๓ กลุ่ม ๆ ละ ๕ คน รวม ๑๕ คน รวมทั้ง ๓ จังหวัด เท่ากับ ๔๕ คน โดยการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

๒.๓) ทำการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) กับกลุ่มเป้าหมายที่เข้าร่วมโครงการวิจัยฯ จังหวัดละ ๑๕ คน รวม ๔๕ คน แล้วนำมาสรุปผลและวิเคราะห์ผล

๒.๔) ทำการสร้างเครือข่ายท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ โดยการจัดเวทีประกวดแข่งขัน “กิจกรรมส่งเสริมชุมชนสร้างสรรค์ท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่” การนำข้อมูลคืนสู่ชุมชน

๓) สรุปผลการศึกษาวิจัย และข้อเสนอแนะ

๓.๒ พื้นที่ศึกษา ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยและพัฒนาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ประกอบไปด้วย จังหวัดยะลา จังหวัดปัตตานี และจังหวัดนราธิวาส ดังนั้น คณะผู้วิจัยจึงกำหนดประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ดังนี้

ประชากร (Population) ได้แก่ ชุมชนในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ประกอบไปด้วย จังหวัดยะลา จังหวัดปัตตานี และจังหวัดนราธิวาส ประกอบไปด้วย

- ศูนย์เรียนรู้ทฤษฎีใหม่รูปแบบ “โคก หนอง นา โมเดล” บ้านบังนังกระจะและ ตำบลธารโต อำเภอธารโต จังหวัดยะลา

- ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงตำบลยุโป หมู่ที่ ๑ ตำบลยุโป อำเภอเมือง จังหวัดยะลา

- หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง บ้านอูแบ หมู่ที่ ๑ ตำบลบาเจาะ อำเภอบันนังสตา จังหวัดยะลา

- บริษัท รอยัลฟู้ดส์ จำกัด สาขาปัตตานี ๑๓๒/๘ หมู่ที่ ๘ ถ. นาเกลือ ตำบล บานา อำเภอมืองปัตตานี ปัตตานี

- กลุ่มลูกหยีวีระวงศ์ ตำบลยะรัง อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี
- กลุ่มวิสาหกิจชุมชนกือโป๊ะตราดอกแก้ว ตำบลตะลุโบะ อำเภอมือง จังหวัดปัตตานี
- ชุมชนท่องเที่ยว โก-ลก จังหวัดนราธิวาส
- สาธารณสุข อำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส
- กุ๊ยกัย จิตอาสา อำเภอมือง จังหวัดนราธิวาส

กลุ่มตัวอย่าง (Sample) ได้แก่ การคัดเลือกตัวแทนจาก

- ศูนย์เรียนรู้ทฤษฎีใหม่รูปแบบ “โคก หนอง นา โมเดล” บ้านบังนังกระแจะ ตำบลธารโต อำเภอดุสิต จังหวัดยะลา จำนวน ๕ คน
- ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงตำบลยุโป หมู่ที่ ๑ ตำบลยุโป อำเภอมือง จังหวัดยะลา จำนวน ๕ คน
- หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง บ้านอุแบ หมู่ที่ ๑ ตำบลบาเจาะ อำเภอบันนังสตา จังหวัดยะลา จำนวน ๕ คน
- บริษัท รอยัลฟู้ดส์ จำกัด สาขาปัตตานี ๑๓๒/๘ หมู่ที่ ๘ ถ. นาเกลือ ตำบล บานา อำเภอมืองปัตตานี ปัตตานี จำนวน ๕ คน
- กลุ่มลูกหยีวีระวงศ์ ตำบลยะรัง อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี จำนวน ๕ คน
- กลุ่มวิสาหกิจชุมชนกือโป๊ะตราดอกแก้ว ตำบลตะลุโบะ อำเภอมือง จังหวัดปัตตานี จำนวน ๕ คน
- ชุมชนท่องเที่ยว โก-ลก จังหวัดนราธิวาส จำนวน ๕ คน
- สาธารณสุข อำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส จำนวน ๕ คน
- กุ๊ยกัย จิตอาสา อำเภอมือง จังหวัดนราธิวาส จำนวน ๕ คน

รวมทั้งสิ้น ๓ จังหวัด เท่ากับ ๔๕ คน โดยการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยการจัดฝึกอบรมเป็นเวลา ๓ วันต่อเนื่อง

๑.๔.๔ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) ได้แก่ ภาครัฐ ภาคประชาชน และ ภาคเอกชน จำนวน ๓ จังหวัด ๆ ละ ๖ คน รวมทั้งสิ้น ๑๘ คน โดยการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ตามความสำคัญของเรื่อง คือ เป็นบุคคลที่มีบทบาทและความสัมพันธ์เกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาความยั่งยืนของชุมชนสันติสุขท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยการสัมภาษณ์

และทำสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) กับกลุ่มเป้าหมายที่เข้าร่วมโครงการวิจัยฯ จังหวัดละ ๑๕ คน รวม ๔๕ คน

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัย

ในเรื่องของเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัยนั้น มุ่งเน้นการศึกษาวเคราะห์จากการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) การศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) และการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ส่วนการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลนั้นเน้นวิธีการแสวงหาความรู้ จากการตั้งประเด็นหลักในการศึกษาเชิงพื้นที่เพื่อให้ได้มาซึ่งความสัมพันธ์และสอดคล้องกับ “ความยั่งยืนของชุมชนสันติสุขท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้” ก่อนที่เสนอเป็นองค์ความรู้ต่อสาธารณชน โดยมีการดำเนินการและใช้เครื่องมือที่สำคัญ ได้แก่

๑) แบบสัมภาษณ์ (Interview Guideline) โดยคณะผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) กับภาครัฐ ภาคประชาชน และ ภาคเอกชน จำนวน ๓ จังหวัด ๆ ละ ๖ คน รวมทั้งสิ้น ๑๘ คน โดยการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ตามความสำคัญของเรื่อง คือ เป็นบุคคลที่มีบทบาทและความสัมพันธ์เกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาความยั่งยืนของชุมชนสันติสุขท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้

๒) การศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) โดยการจัดกิจกรรมส่งเสริมชุมชนสร้างสรรค์ ประกอบด้วย ๑) การส่งเสริมการเรียนรู้ ๒) การเสริมสร้างจิตอาสา ๓) การพัฒนาความร่วมมือ ๔) การจัดการทรัพยากรธรรมชาติด้านพื้นที่สีเขียว และ ๕) การพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศ โดยจัดฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ในภาคสนาม (Field Study) โดยใช้กิจกรรมการผลิตสื่อ Social Media ด้วยโทรศัพท์มือถือ ซึ่งทำการศึกษาและคัดเลือกตัวแทน จังหวัดละ ๓ กลุ่ม ๆ ละ ๕ คน รวม ๑๕ คน รวมทั้ง ๓ จังหวัด เท่ากับ ๔๕ คน โดยการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

๓) แบบสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) กับกลุ่มเป้าหมายที่เข้าร่วมโครงการวิจัยฯ จังหวัดละ ๑๕ คน รวม ๔๕ คน แล้วนำมาสรุปผลและวิเคราะห์ผล

๔) ทำการสร้างเครือข่ายท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ โดยการจัดเวทีประกวดแข่งขัน “กิจกรรมส่งเสริมชุมชนสร้างสรรค์ท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่” การนำข้อมูลคืนสู่ชุมชน

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

สำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูลนั้น คณะผู้วิจัยจะใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่หลากหลายเพื่อให้ได้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา โดยมีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

๑) การลงพื้นที่เพื่อสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) กับภาครัฐ ภาคประชาชน และ ภาคเอกชน จำนวน ๓ จังหวัด ๆ ละ ๖ คน รวมทั้งสิ้น ๑๘ คน โดยการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ตามความสำคัญของเรื่อง คือ เป็นบุคคลที่มีบทบาทและความสัมพันธ์เกี่ยวกับ

กระบวนการพัฒนาความยั่งยืนของชุมชนสันติสุขท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้

๒) จัดกิจกรรมส่งเสริมชุมชนสร้างสรรค์ ประกอบด้วย ๑) การส่งเสริมการเรียนรู้ ๒) การเสริมสร้างจิตอาสา ๓) การพัฒนาความร่วมมือ ๔) การจัดการทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่สีเขียว และ ๕) การพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศ โดยจัดฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ในภาคสนาม (Field Study) โดยใช้กิจกรรมการผลิตสื่อ Social Media ด้วยโทรศัพท์มือถือ ซึ่งทำการศึกษาและคัดเลือกตัวแทน จังหวัดละ ๓ กลุ่ม ๆ ละ ๕ คน รวม ๑๕ คน รวมทั้ง ๓ จังหวัด เท่ากับ ๔๕ คน โดยการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

๓) ทำการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) กับกลุ่มเป้าหมายที่เข้าร่วมโครงการวิจัยฯ จังหวัดละ ๑๕ คน รวม ๔๕ คน แล้วนำมาสรุปผลและวิเคราะห์ผล

๔) ทำการสร้างเครือข่ายท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ โดยการจัดเวทีประกวดแข่งขัน “กิจกรรมส่งเสริมชุมชนสร้างสรรค์ท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่” การนำข้อมูลคืนสู่ชุมชน

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลนั้น ในการศึกษาทั้งในเชิงเอกสาร (Documentary Research) และข้อมูลเชิงประจักษ์เชิงพื้นที่ที่ได้จากการสังเกต (Observations) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ซึ่งเป็นกระบวนการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยคณะผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล โดยมุ่งเน้นการวิเคราะห์โดยการสรุปตามสาระสำคัญด้านเนื้อหาที่กำหนดไว้ โดยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) ตามประเด็นหัวข้อดังนี้

๑) วิเคราะห์แนวคิด ความหมายที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบความยั่งยืนของชุมชนสันติสุขท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้

๒) ศึกษาวิเคราะห์เพื่อให้ได้กรอบความคิดที่นำไปสู่การสร้างกรอบคำถามเพื่อนำไปสู่การลงพื้นที่สัมภาษณ์เชิงลึกและเก็บข้อมูลจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

๓) นำผลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก ไปจัดกิจกรรมส่งเสริมชุมชนสร้างสรรค์ ประกอบด้วย ๑) การส่งเสริมการเรียนรู้ ๒) การเสริมสร้างจิตอาสา ๓) การพัฒนาความร่วมมือ ๔) การจัดการทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่สีเขียว และ ๕) การพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศ โดยจัดฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ในภาคสนาม (Field Study) โดยใช้กิจกรรมการผลิตสื่อ Social Media ด้วยโทรศัพท์มือถือ ซึ่งทำการศึกษาและคัดเลือกตัวแทน จังหวัดละ ๓ กลุ่ม ๆ ละ ๕ คน รวม ๑๕ คน รวมทั้ง ๓ จังหวัด เท่ากับ ๔๕ คน โดยการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

๔) วิเคราะห์ผลสรุปที่ได้จากการฝึกอบรมสัมมนาเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ในรูปแบบการประเมิน (Pretest-Posttest) และผลสรุปจากตัวแทนผู้เข้ารับการฝึกอบรม เพื่อนำเข้าสู่กระบวนการวิเคราะห์ (SWOT Analysis) ในเชิงพื้นที่หรือหมู่บ้านชุมชนที่เป็นตัวแทนในแต่ละจังหวัด

๕) นำผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้ทั้งจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผลวิเคราะห์บริบทเชิงปัญหาและข้อเท็จจริงที่รวบรวมได้จากการลงพื้นที่สัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูล

สำคัญ และจากการฝึกอบรมสัมมนาเชิงปฏิบัติการ นำเข้าสู่การประชุมสนทนากลุ่มเฉพาะกับกลุ่มเป้าหมายที่เข้าร่วมโครงการวิจัยฯ จังหวัดละ ๑๕ คน รวม ๔๕ คน แล้วนำมาสรุปผลและวิเคราะห์ผล

๖) นำปัญหาและข้อเสนอแนะที่ได้ จัดเวทีประกวดแข่งขัน “กิจกรรมส่งเสริมชุมชนสร้างสรรค์ท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่” การนำข้อมูลคืนสู่ชุมชน

๓.๖ การนำเสนอผลการศึกษาวิจัย

ในการนำเสนอผลการศึกษาวิจัยนั้น จะเป็นการนำเสนอข้อมูลจะอยู่ในลักษณะการพรรณนาความ (Descriptive Presentation) ประกอบฐานข้อมูล ภาพถ่ายกิจกรรม และการพรรณนาความ ประกอบการบรรยายข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นเชิงพื้นที่ เพื่อให้เห็นรูปแบบ กระบวนการที่จะส่งต่อก่อให้เกิดการพัฒนา ปรับปรุง เปลี่ยนแปลงทั้งในเชิงคุณภาพและศักยภาพบนพื้นฐานแห่งชุมชนและสังคมที่เปี่ยมด้วยคุณธรรมและจริยธรรม ที่จะนำไปสู่การเชื่อมต่อความยั่งยืนของชุมชนสันติสุขท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ เพื่อนำไปสู่การประยุกต์ใช้ทั้งในระดับนโยบาย ชุมชนองค์กรที่สนใจในโอกาสต่อไป

๓.๗ สรุป

แผนบูรณาการการวิจัยนี้ เป็นโครงการ ความยั่งยืนของชุมชนสันติสุขท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยการอาศัยกลไกความร่วมมือของประชาชน ชุมชน ท้องถิ่น และนักวิจัยของวิทยาลัยสงฆ์ปัตตานีร่วมกันขับเคลื่อนการทำงานที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของสังคมพหุวัฒนธรรมของคนในพื้นที่ ซึ่งหากดำเนินการโครงการวิจัยชุดนี้เสร็จสิ้น สามารถตอบโจทย์ยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี นำไปสู่ความเข้มแข็งของประชาชนคนในชุมชนจนเกิดคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นและสามารถพึ่งตนเองได้ ด้วยการนำองค์ความรู้จากการวิจัยไปสังเคราะห์เป็นนโยบายและแนวทางการพัฒนาประชาชนในสังคมไทยในหน่วยงานที่เกี่ยวข้องร่วมจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายมอบให้หน่วยงานทั้งระดับท้องถิ่นและระดับชาติแล้วนำผลงานวิจัยเชิงนโยบายไปพัฒนาต่อยอดกำหนดแผนงานการส่งเสริมและพัฒนาประชาชนในสังคมไทย การพัฒนาผู้คนทุกกลุ่มที่ทำงาน เพื่อจะได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจตั้งแต่ระดับชุมชนไปถึงระดับประเทศให้มีความเข้มแข็งและยั่งยืน

บทที่ ๔

ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง ความยั่งยืนของชุมชนสันติสุขท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้” ได้ศึกษาค้นคว้าจาก เอกสาร หนังสือ ตำราทางวิชาการ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และการลงพื้นที่เพื่อสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) กับภาครัฐ ภาคประชาชน และ ภาคเอกชน จำนวน ๓ จังหวัด ๆ ละ ๖ คน รวมทั้งสิ้น ๑๘ คน โดยการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ตามความสำคัญของเรื่อง คือ เป็นบุคคลที่มีบทบาทและความสัมพันธ์เกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาความยั่งยืนของชุมชนสันติสุขท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ เพื่อให้ข้อมูลในการตอบตามวัตถุประสงค์ทั้ง ๓ ข้อ ดังนี้ ๑) เพื่อพัฒนาความยั่งยืนของชุมชนภาคการเกษตรท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดยะลา ๒) เพื่อพัฒนาความยั่งยืนของชุมชนภาคอุตสาหกรรมท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดปัตตานี และ ๓) เพื่อพัฒนาความยั่งยืนของชุมชนภาคบริการท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดนราธิวาส ดังนั้นในการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยดังกล่าวและแบ่งตามหัว ข้อดังนี้

๔.๑ ผลการศึกษาคความยั่งยืนของชุมชนภาคการเกษตรท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดยะลา

๔.๒ ผลการศึกษาคความยั่งยืนของชุมชนภาคอุตสาหกรรมท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดปัตตานี

๔.๓ ผลการศึกษาคความยั่งยืนของชุมชนภาคบริการท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดนราธิวาส

๔.๑ ผลการศึกษารูปแบบความยั่งยืนของชุมชนภาคการเกษตรท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดยะลา

๑) ชุมชนภาคการเกษตรพื้นที่อำเภอธารโต จังหวัดยะลา

(๑) สภาพทั่วไปของพื้นที่อำเภอธารโต จังหวัดยะลา

ที่ตั้งองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านแห่ ตั้งอยู่ในบริเวณพื้นที่สี่แยกทางเข้าหมู่บ้านชาโก หมู่ที่ ๔ ตำบลบ้านแห่ อำเภอธารโต จังหวัดยะลา องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านแห่ ได้มีการยกฐานะสภาตำบลเป็นองค์การบริหารส่วนตำบล ประจำปี ๒๕๔๐ ซึ่งประกาศลงในราชกิจจานุเบกษา ฉบับประกาศทั่วไป เล่ม ๑๑๓ ตอนพิเศษ ๕๒ ลงวันที่ ๒๕ ธันวาคม ๒๕๓๙ มีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๐ และอยู่ห่างจากอำเภอธารโตเป็นระยะทางประมาณ ๗ กิโลเมตร ห่างจากจังหวัดยะลา ประมาณ ๖๗ กิโลเมตร ซึ่งอยู่ทางทิศใต้ของจังหวัดยะลา ใช้ระยะเวลาในการเดินทางจากองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านแห่ ถึงจังหวัดยะลา ๑ ชั่วโมง ๒๐ นาที และอยู่ห่างจากอำเภอเบตง จังหวัดยะลา เป็นระยะทางประมาณ ๖๖ กิโลเมตร ห่างจากจังหวัดปัตตานี เป็นระยะทางประมาณ ๑๐๐ กิโลเมตร ห่างจากจังหวัดนราธิวาสเป็นระยะทางประมาณ ๑๒๘ กิโลเมตร ห่างจากจังหวัดสงขลา เป็นระยะทางประมาณ ๑๗๗ กิโลเมตร และ ห่างจากกรุงเทพฯ เป็นระยะทางประมาณ ๑,๑๒๒ กิโลเมตร

(๒) เนื้อที่และอาณาเขต

องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านแห มีเนื้อที่โดยประมาณ ๖๕,๖๒๕ ไร่ หรือประมาณ ๙๕ ตารางกิโลเมตร

- ทิศเหนือ จรด ตำบลธารโต อำเภอธารโต จังหวัดยะลา
- ทิศใต้ จรด ตำบลแม่หวาด อำเภอธารโต จังหวัดยะลา
- ทิศตะวันออก จรด ตำบลแม่หวาด อำเภอธารโต จังหวัดยะลา
- ทิศตะวันตก จรด ประเทศมาเลเซีย

(๓) ภูมิประเทศ

ลักษณะภูมิประเทศของตำบลบ้านแห พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นภูเขา ลาดชัน และมีทรัพยากรป่าไม้ เป็นจำนวนมาก มีลำธารสายเล็ก ๆ จำนวนหลายสาย มีน้ำไหลตลอดทั้งปี มีพื้นที่เพียงส่วนน้อยที่เป็นพื้นที่ราบ

(๔) ภูมิอากาศ

เป็นแบบมรสุม มี ๒ ฤดู ฤดูร้อน ประมาณ ๕ เดือน เริ่มตั้งแต่เดือนมกราคม ถึง เดือน พฤษภาคม อุณหภูมิเฉลี่ย ๓๓ องศาเซลเซียส ฤดูฝน ประมาณ ๗ เดือน เริ่มตั้งแต่เดือนมิถุนายน ถึง เดือนธันวาคม อุณหภูมิเฉลี่ย ๒๒ องศาเซลเซียส ปริมาณน้ำฝน ๑,๘๐๑.๙๐ ต่อปี

(๕) การปกครองแบ่งออกเป็น ๑๑ หมู่บ้าน

หมู่ที่ ๑	บ้านแห	กำนันชื่อ นายอุเช็ง ยุมอ
หมู่ที่ ๒	บ้านบัวทอง	ผู้ใหญ่บ้านชื่อ นายเพาซี ยะโต๊ะ
หมู่ที่ ๓	บ้านซาไก	ผู้ใหญ่บ้านชื่อ นายรอมลี โต๊ะบู
หมู่ที่ ๔	บ้านบุโละสะนีแย	ผู้ใหญ่บ้านชื่อ นายมุฮัมหมัด อาบู
หมู่ที่ ๕	บ้านบ่อหินใน	ผู้ใหญ่บ้านชื่อ นายอับดุลมานะห์ วาเฮง
หมู่ที่ ๖	บ้านบาตูปูเต๊ะ	ผู้ใหญ่บ้านชื่อ นางไชนง ราแดง
หมู่ที่ ๗	บ้านวังศิลา	ผู้ใหญ่บ้านชื่อ นายโกศล จันทรนิต
หมู่ที่ ๘	บ้านเจาะซีโป๊ะ	ผู้ใหญ่บ้านชื่อ นายมะตอเฮ หะยิดอเลาะ
หมู่ที่ ๙	บ้านบัวทองใต้	ผู้ใหญ่บ้านชื่อ นายอาแซ มามะ
หมู่ที่ ๑๐	บ้านควนดินดำ	ผู้ใหญ่บ้านชื่อ นายต่วนกามารุดิง ดอนิ
หมู่ที่ ๑๑	บ้านบ่อหินนอก	ผู้ใหญ่บ้านชื่อ นายสุ สาและ

(๖) ประชากร

ประชากร ข้อมูล ณ เดือนมกราคม ๒๕๖๕ ประชากรตำบลบ้านแห รวมทั้งสิ้น ๗,๙๗๑ คน

- ประชากรชาย จำนวน ๔,๐๖๙ คน
- ประชากรหญิง จำนวน ๓,๙๐๒ คน

จำนวนครัวเรือน ๒,๕๓๓ ครัวเรือน (ที่มา : สำนักบริหารการทะเบียน กรมการปกครอง)

โดยการขับเคลื่อนโครงการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิต ตามหลักทฤษฎีใหม่ประยุกต์สู่ “โคก หนอง นา พช.” โดยมีผู้นำท้องที่ ท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐ ประชาชน และเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชน ร่วมจัดกิจกรรมเอามื้อสามัคคี ณ แปลงครัวเรือนต้นแบบการพัฒนาคุณภาพ

ชีวิต (Household Lab Model for quality of life : HLM) นายอุดร แก้วเจริญ หมู่ที่ ๕ ตำบลธารโต อำเภอธารโต เพื่อพัฒนาพื้นที่ให้เป็นแหล่งเรียนรู้รูปแบบ “โคก หนอง นา โมเดล” แก่ประชาชน และหน่วยงานในพื้นที่ โดยกำหนดกิจกรรมการพัฒนาประกอบด้วย การเปิดป้ายศูนย์เรียนรู้ฯ การปลูกป่า ๓ อย่างประโยชน์ ๔ อย่าง โดยได้รับการสนับสนุนพันธุ์ไม้จากสถานีเพาะชำกล้าไม้จังหวัดยะลา และศูนย์วิจัยพืชสวนยะลา การปลูกหญ้าแฝก โดยได้รับการสนับสนุนจากสถานีพัฒนาที่ดินยะลา การปล่อยปลาหน้าจืด โดยได้รับการสนับสนุนจากศูนย์วิจัยและพัฒนาประมงน้ำจืดยะลา และการสาธิตทำปุ๋ยหมักอินทรีย์จากปราชญ์ชาวบ้านบ้านบันนังกระเจาะ การขับเคลื่อนวิถีชีวิตเศรษฐกิจพอเพียง

แผนภาพที่ ๔ กิจกรรมการขับเคลื่อนการพัฒนาพื้นที่โครงการต้นแบบหมู่ที่ ๕ ตำบลธารโต อำเภอธารโต

ในพื้นที่ศูนย์เรียนรู้ทฤษฎีใหม่รูปแบบ “โคก หนอง นา โมเดล” เป็นการประยุกต์ทฤษฎีใหม่ของในหลวงรัชกาล ที่ ๙ ในการบริหารจัดการพื้นที่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ควรส่งเสริม สนับสนุน และขยายผลองค์ความรู้ด้านนี้ให้แพร่หลาย เพื่อประชาชนได้นำองค์ความรู้ไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันให้เกิดประโยชน์สูงสุด อีกทั้งเป็นการสืบสานหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของในหลวงรัชกาลที่ ๙ ให้คนไทยนำไปใช้ประโยชน์สืบไป

แผนภาพที่ ๕ คณะผู้วิจัยลงพื้นที่หมู่ที่ ๕ ตำบลธารโต อำเภอธารโต จังหวัดยะลา

โดยการขับเคลื่อนโครงการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิต ตามหลักทฤษฎีใหม่ประยุกต์สู่ “โคก หนอง นา พช.” ในครั้งนี้ มีผู้นำท้องที่ ท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐ ประชาชน และเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชน ร่วมจัดกิจกรรมเอามื้อสามัคคี ณ แปลงครัวเรือนต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิต (Household Lab Model for quality of life : HLM) นายอุดร แก้วเจริญ หมู่ที่ ๕ ตำบลธารโต อำเภอธารโต เพื่อพัฒนาพื้นที่ให้เป็นแหล่งเรียนรู้รูปแบบ “โคก หนอง นา โมเดล” แก่ประชาชนและหน่วยงานในพื้นที่ โดยกำหนดกิจกรรมการพัฒนาประกอบด้วย การเปิดป้ายศูนย์เรียนรู้ฯ การปลูกป่า ๓ อย่างประโยชน์ ๔ อย่าง โดยได้รับการสนับสนุนพันธุ์ไม้จากสถานีเพาะชำกล้าไม้จังหวัดยะลา และศูนย์วิจัยพืชสวนยะลา การปลูกหญ้าแฝก โดยได้รับการสนับสนุนจากสถานีพัฒนาที่ดินยะลา การปล่อยปลาหน้าจืด โดยได้รับการสนับสนุนจากศูนย์วิจัยและพัฒนาประมงน้ำจืดยะลา และการสาธิตทำปุ๋ยหมักอินทรีย์จากปราชญ์ชาวบ้านบ้านบันนังกระเจาะ

๒) ชุมชนภาคการเกษตรพื้นที่อำเภอบันนังสตา จังหวัดยะลา

(๑) สภาพทั่วไป

ตำบลบาเจาะเป็นตำบลเก่าแก่ก่อตั้งมาประมาณ ๙๘ ปีแล้ว คำว่า"บาเจาะ" มาจากคำว่า"มือเจาะ" แปลว่าที่ราบขึ้นและ ประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม สภาพและข้อมูลพื้นฐานสภาพทั่วไปเนื้อที่คิดเป็นตารางกิโลเมตรได้ ๖๒ ตารางกิโลเมตร คิดเป็นไร่ได้ ๓๖,๖๗๕ ไร่ลักษณะภูมิประเทศตำบลบาเจาะ ภูมิประเทศเป็นที่ราบขึ้น และภูเขา หนาไปด้วยแม่น้ำทั้งฝั่งตะวันตกมีแม่น้ำปัตตานีทอดตลอด แนวจากทิศเหนือเขตการปกครององค์กรบริหารส่วนตำบลบาเจาะ แบ่งเขตการปกครองออกเป็น ๕ หมู่บ้าน

- หมู่ที่ ๑ บ้านอุแบ พื้นที่ ๘ ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ ๕,๐๐๐ ไร่
- หมู่ที่ ๒ บ้านบาเจาะ พื้นที่ ๔ ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ ๒,๕๐๐ ไร่
- หมู่ที่ ๓ บ้านบางกลาง พื้นที่ ๑๘ ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ ๑๑,๒๕๐ ไร่
- หมู่ที่ ๔ บ้านปิยอ พื้นที่ ๑๖ ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ ๑๐,๐๐๐ ไร่
- หมู่ที่ ๕ บ้านคอลอกาเอ พื้นที่ ๑๓ ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ ๘,๑๒๕ ไร่

(๒) อาณาเขตติดต่อ

- ทิศเหนือ ติดต่อกับ อบต. บันนังสตา และ อบต.ตลิ่งชัน
- ทิศใต้ ติดต่อกับ เทศบาลตำบลเขื่อนบางลาง
- ทิศตะวันออก ติดต่อกับ อบต.ตลิ่งชันทิศ
- ตะวันตก ติดต่อกับ อบต.บันนังสตา โดยมีแม่น้ำปัตตานีเป็นเส้นแบ่งเขต

(๓) จำนวนประชากร

ประชากรของตำบลจำนวนประชากรในเขต อบต. ๗,๒๕๗ คน และจำนวนหลังคาเรือน ๑,๗๖๒ หลังคาเรือน

(๔) สภาพทางเศรษฐกิจ

ข้อมูลอาชีพของตำบลอาชีพหลัก คือ การทำสวน อาชีพรอง คือ การเลี้ยงวัว เลี้ยงแพะ แปรูปมะนาว

(๕) สภาพทางสังคมการศึกษา

ราษฎรในเขตองค์กรบริหารส่วนตำบลบาเจาะ ได้รับการศึกษาในภาคบังคับในระดับประถมศึกษา ส่วนใหญ่จะศึกษาต่อในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม และมีบางส่วนที่ศึกษาต่อระดับมัธยมศึกษา

จำนวนโรงเรียนที่มีอยู่ในเขตพื้นที่ตำบลบาเจาะที่สังกัดสำนักงานเขตการศึกษา เขต ๒ จ.ยะลา มีจำนวน ๓ โรงเรียน คือ

- โรงเรียนบ้านบาเจาะ หมู่ที่ ๒
- โรงเรียนบ้านบางกลาง หมู่ที่ ๓
- โรงเรียนบ้านสาคุ หมู่ที่ ๔

ในระดับก่อนวัยเรียนองค์การบริหารส่วนตำบลบาเจาะ มีศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก จำนวน ๒ แห่ง คือ

- ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านบาเจาะ มีจำนวนเด็กนักเรียน ๖๐ คน มีผู้ดูแลเด็ก ๓ คน
- ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านบางกลาง มีจำนวนเด็กนักเรียน ๔๐ คน มีผู้ดูแลเด็ก ๒ คน

ในระดับมัธยมศึกษา มีโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ๑ แห่ง คือ โรงเรียนอิสลามบาเจาะวิทยา

(๖) สาธารณสุข

- ครอบคลุมส่วนใหญ่ไม่นิยมใช้การวางแผนครอบครัว
- อาคารศูนย์สาธารณสุขมูลฐานยังมีไม่ครบทุกหมู่บ้าน
- สถานีอนามัยมี ๑ แห่ง

การบริการพื้นฐานความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินประชาชนในเขตองค์กรบริหารส่วนตำบลบาเจาะ ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ เนื่องจากพื้นที่ตำบลบาเจาะถือเป็นพื้นที่สีแดง มีเหตุการณ์ความไม่สงบเกิดขึ้น

(๗) ทรัพยากรธรรมชาติ

ทรัพยากรธรรมชาติในเขตตำบลบาเจาะ มีพื้นที่สาธารณะซึ่งเป็นพื้นที่ราชพัสดุ อยู่ในเขตหมู่ที่ ๒ มีภูเขาซึ่งมีถ้ำลำนารน้ำไหลผ่าน และมีพื้นที่ป่าเป็นบางส่วน พื้นที่บางส่วนประชาชนได้เข้าไปทำสวนผลไม้ และปลูกยางพารา

แนวความคิดในเรื่องอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ยังต้องปลูกฝังจิตสำนึกการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้กับประชาชน

สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอบันนังสตา โดยนางณัฐวิภา วาบา พัฒนาการอำเภอบันนังสตา พร้อมด้วยนางจิรพรรณ อักโขสุวรรณ พัฒนาการประจำตำบลบาเจาะ นางสาวพาริซาร์ สะมะ อาสาพัฒนา ลงพื้นที่ดำเนินโครงการพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง จัดสัมมนาการเรียนรู้วิถีชีวิตเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อ

- การสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวพัฒนา ๓ สร้าง คือ สร้างความมั่นคงทางอาหาร สร้างสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน และสร้างภูมิคุ้มกัน
- บันได ๙ ขั้นสู่ความพอเพียง
- การบริหารการจัดการชุมชน

- การพัฒนาให้เป็นศูนย์เรียนรู้ชุมชน การออกแบบพื้นที่เพื่อการพึ่งตนเองและรองรับภัยพิบัติ

- การพัฒนาตามแนวทาง ๔ ด้าน ๒๓ ตัวชี้วัด และการประเมินความ “ความอยู่เย็นเป็นสุข” หรือความสุขมวลรวมของหมู่บ้าน/ชุมชน

แผนภาพที่ ๖ สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอบันนังสตา ลงพื้นที่ดำเนินโครงการพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง

โดยมุ่งเน้นการปรับกรอบความคิด/กระบวนการทางความคิด (mindset) ให้กลุ่มเป้าหมายตระหนักถึงความสำคัญในการปรับเปลี่ยนชีวิตและการพัฒนาหมู่บ้านที่สมดุลสอดคล้องกับการน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปสู่การปฏิบัติ โดยมีนายอดิเร สอริ หมู่ ๑ ตำบลบาเจาะ อำเภอบันนังสตา และกลุ่มเป้าหมาย จำนวน ๓๐ ครั้วเรือน

แผนภาพที่ ๗ คณะผู้วิจัยลงพื้นที่หมู่ ๑ ตำบลบาเจาะ อำเภอบันนังสตา จังหวัดยะลา

๓) ชุมชนภาคการเกษตรพื้นที่อำเภอเมืองยะลา จังหวัดยะลา

(๑) สภาพทั่วไป

ตำบลลุโป เป็นหนึ่งใน ๑๔ ตำบล ของอำเภอเมืองยะลา จังหวัดยะลา สำนักงานเทศบาลตำบลลุโป ตั้งอยู่ที่ หมู่ที่ ๑ เนื้อที่ประมาณ ๒๑,๐๐๖.๒๕ ไร่ หรือประมาณ ๓๓.๗๗ ตารางกิโลเมตร ห่างจากที่ว่าการอำเภอเมืองยะลา ประมาณ ๘ กิโลเมตร ประวัติความเป็นมาในอดีตตำบลลุโปมีราษฎรที่นับถือศาสนาอิสลามอาศัยอยู่ประมาณ ๕๐ ครั้วเรือน มีต้นไม้ชนิดหนึ่งชาวบ้านเรียกว่า “ต้น

ดูโป” เป็นภาษามลายูท้องถิ่น ซึ่งมีเป็นจำนวนมาก จึงเรียกชื่อบ้านดูโปกันเรื่อยมา ต่อมา มีชาวบ้านที่นับถือศาสนาพุทธ ได้เข้ามาอาศัยมากขึ้นและได้เรียก “บ้านดูโป” เปลี่ยนตามสำเนียงใหม่ว่า “บ้านยูโป” หรือตำบลยูโป ซึ่งแปลเป็นภาษาไทยว่า “ต้นมะไฟ”

(๒) พื้นที่

ตำบลยูโปเป็นตำบลหนึ่งใน ๑๔ ตำบลของอำเภอเมืองยะลา ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของอำเภอเมืองยะลา ระยะทางห่างจากตัวอำเภอประมาณ ๗ กิโลเมตร มีพื้นที่ทั้งหมด ๓๓.๗๗ ตารางกิโลเมตรหรือประมาณ ๒๑,๑๐๖.๒๕ ไร่ ลักษณะพื้นที่เป็นที่ราบลุ่ม

(๓) เขตพื้นที่

ทิศเหนือ ติดกับ ตำบลตาเซะ อำเภอเมืองยะลา จังหวัดยะลา

ทิศใต้ ติดกับ ตำบลท่าสาป อำเภอเมืองยะลา จังหวัดยะลา

ทิศตะวันออก ติดกับ แม่น้ำตาปี และเขตอ.ยะรัง

ทิศตะวันตก ติดกับ ตำบลลำใหม่ อำเภอเมืองยะลา จังหวัดยะลา

(๓) อาชีพ

อาชีพหลัก ได้แก่ การทำนา ทำสวนผลไม้ สวนยางพารา ทำไร่ข้าวโพด พืชสวนครัว ปราสจากสารพิษริมแม่น้ำปัตตานี (สวนผลไม้ทุเรียน มังคุด เงาะ ส้มโอ ลองกอง กล้วย ฯลฯ) อาชีพรับราชการ ค้าขาย และรับจ้างทั่วไป

(๔) สาธารณูปโภค

จำนวนบ้านที่มีโทรศัพท์ ๗๐๐ หลังคาเรือน คิดเป็นร้อยละ ๕๖.๐๐ ของจำนวน
หลังคาเรือน

(๕) การเดินทาง

ชาวตำบลยูโปสามารถเดินทางติดต่อกับอำเภอเมืองยะลาโดยทางรถยนต์ได้ ๓ ทาง
คือ

- ถนนเพชรเกษม เป็นถนนลาดยางผ่านตำบลท่าสาปถึงตำบลยูโป ระยะทาง ๗
กิโลเมตร

- ถนนสายตลาดเมืองใหม่ผ่านหมู่ที่ ๓ ตำบลยูโป ไปบรรจบกับถนนสายท่าสาป-ยู
โป ระยะทาง ๓ กิโลเมตร

- ถนนสายเพชรเกษมผ่านตำบลพร่อนถึงตำบลยูโป ระยะทาง ๘ กิโลเมตร

(๖) ผลิตภัณฑ์

ข้าวซ้อมมือ มโนราห์ (ศิลปินพื้นบ้านภูมิปัญญาท้องถิ่น)

(๗) สถานที่

- วัดยุพาราม (บ้านยูโป)

- วัดวาลุการาม (บ้านคลองทรายใน)

- วัดชมพูสถิต

- วัดพุทธเฉลิม (วัดหัวสะพาน)

- บึงบาโด

(๘) เขตการปกครอง

ตำบลยุโป แบ่งการปกครองออกเป็น ๖ หมู่บ้าน ดังนี้

หมู่ที่ ๑ บ้านยุโป นายวิสุทธิ์ หัวเพชร ผู้ใหญ่บ้าน เบอร์โทร. ๐-๗๓๒๗-๐๑๖๓

หมู่ที่ ๒ บ้านทุ่งเหียง นายทักษิณ ปือราแง ผู้ใหญ่บ้าน เบอร์โทร. ๐๘๔ - ๙๖๖๖๑๒๖

หมู่ที่ ๓ บ้านบาโต นายรอฮิง มามะ ผู้ใหญ่บ้าน เบอร์โทร. ๐๘๒ -๒๖๒๑๕๕๗

หมู่ที่ ๔ บ้านทุ่งยามู นายสุริยะ สองแก้ว ผู้ใหญ่บ้าน เบอร์โทร. ๐๘๗- ๒๘๘๐๔๕๗

หมู่ที่ ๕ บ้านคลองทราย นายปรีชา สมบูรณ์แก้ว กำนัน เบอร์โทร. ๐๘๐- ๑๓๗๙๖๖๘

หมู่ที่ ๖ บ้านบ่อเจ็ดลูก นายรอนิง ชาและ ผู้ใหญ่บ้าน เบอร์โทร. ๐๘๔- ๑๙๔๗๘๑๖

(๙) จำนวนประชากร

ตำบลยุโป มีประชากรทั้งสิ้น ๖,๖๗๗ คนแยกเป็นชาย ๓,๒๒๖ คน หญิง ๓,๔๕๑ คน มีครัวเรือนทั้งสิ้น ๑,๔๘๑ ครัวเรือน โดยหมู่ที่ ๒ มีประชากรอาศัยอยู่มากที่สุดและหมู่ที่ ๕ บ้านคลองทรายมีประชากรน้อยที่สุด การนับถือศาสนา (ร้อยละ) พุทธ ๔๔.๔ อิสลาม ๕๕.๖ โดยบ้านคลองทราย นับถือศาสนา (ร้อยละ) พุทธ ๑๐๐ และบ้านบาโตและบ้านบ่อเจ็ดลูกนับถือศาสนา (ร้อยละ) อิสลาม ๑๐๐ ข้อมูล : สำนักทะเบียนราษฎร์ อำเภอเมืองยะลา ณ เดือน พฤษภาคม ๒๕๕๖

(๑๐) ประวัติการก่อตั้งและความเป็นมาของศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง บ้านยุโป

ศูนย์เรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้านตำบลยุโปเกิดขึ้นจากความคิดของคนในชุมชน ร่วมคิด ร่วมทำ เพื่อให้ชุมชนมีศูนย์กลางรวบรวมข้อมูลข่าวสาร และความรู้ที่จะนำไปสู่การส่งเสริม กระบวนการเรียนรู้สำหรับประชาชนในชุมชน เป็นแหล่งเสริมสร้างโอกาสในการเรียนรู้การถ่ายทอด ความรู้ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้และประสบการณ์ การสืบทอดภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่น ค่านิยม และเอกลักษณ์ของชุมชนเพื่อให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม ก่อให้เกิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ และ มุ่งการพัฒนาแบบพึ่งตนเอง เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของประชาชน ที่ดำเนินการโดยประชาชน และ เพื่อประชาชน เพื่อก่อให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชนอย่างยั่งยืน ทั้งนี้ ศูนย์ฯ ได้เข้าร่วมโครงการ พัฒนาการเกษตรตามแนวทฤษฎีใหม่ โดยยึดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ของสำนักงานปลัดกระทรวง เกษตร และสหกรณ์ ตั้งแต่ปี ๒๕๕๒

(๑๑) หลักสูตรที่จัดฝึกอบรม

แนวคิดการดำรงชีวิตโดยยึดเศรษฐกิจพอเพียง การทำบัญชีครัวเรือน การทำของใช้ในครัวเรือนจากสมุนไพร เช่น ทำน้ำยาอเนกประสงค์ ทำสบู่จากเปลือกมังคุด การทำน้ำมันมะพร้าว พลังงานทดแทน การทำเตาเผาถ่านน้ำส้มควันไม้ ก๊าซชีวภาพในครัวเรือน ตู้อบพลังงานแสงอาทิตย์ การทำไร่นาสวนผสม การทำปุ๋ยหมักน้ำและแห้ง สารปราบศัตรูพืชจากสมุนไพร และการปฏิบัติ ศาสนกิจ

(๑๒) ความพร้อมของศูนย์ฯ

ศูนย์มีความพร้อมในการจัดการฝึกอบรม และมีการจัดสถานที่พักสำหรับผู้เข้ารับการฝึกอบรมตามบ้านเรือนบริเวณใกล้เคียงแบบโฮมสเตย์ สามารถรองรับผู้เข้าอบรมได้รุ่นละ ๔๐ คน มีโรงครัว มีฐานการเรียนรู้ที่เหมาะสม และสถานที่จัดกิจกรรมภาคการปฏิบัติ

แผนภาพที่ ๘ พัฒนาการอำเภอเมืองยะลา พร้อมด้วย นางสาวสุดารัตน์ วิรัชต์ พัฒนาการผู้ประสานงานตำบลยุโป นักพัฒนารัฐบาลดิจิทัล (นพร.) ลงพื้นที่ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง บ้านยุโป ของนายพินัย แก้วจันทร์ ปราชญ์ชาวบ้านตำบลยุโป

นางกัลยดา หล่อยวรรณ นักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการ รักษาการแทน พัฒนาการอำเภอเมืองยะลา พร้อมด้วย นางสาวสุดารัตน์ วิรัชต์ พัฒนาการผู้ประสานงานตำบลยุโป นักพัฒนารัฐบาลดิจิทัล (นพร.) ลงพื้นที่ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง บ้านยุโป ของนายพินัย แก้วจันทร์ ปราชญ์ชาวบ้านตำบลยุโป ซึ่งมีแนวคิดการดำรงชีวิตและการปฏิบัติตนบนพื้นฐานจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย โดยเน้นการพัฒนาอย่างเป็นขั้นเป็นตอนเพื่อให้รอดพ้นจากวิกฤตการณ์ และนำไปสู่ความสมดุล ความมั่นคงและยั่งยืน พร้อมกันนี้ได้มอบหมวกที่ระลึกโลโก้ พช. แก่นายพินัย แก้วจันทร์ และรับมอบคู่มือองค์ความรู้และภูมิปัญญาของปราชญ์ชาวบ้าน เพื่อเป็นแนวทางการดำเนินงานของงานพัฒนาชุมชนต่อไป

(๑๓) ข้อมูลทั่วไปของปราชญ์ชาวบ้าน

ชื่อ-สกุล นายพินัย แก้วจันทร์ ที่อยู่ ๗๒/๓ หมู่ที่ ๑ ตำบลยุโป อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ๙๕๐๐๐ โทรศัพท์ ๐๗๓-๒๗๐๐๕๕, ๐๘-๑๓๘๘-๕๑๖๑ นายพินัยจบการศึกษาจากแผนกช่างกลโลหะ ในปี ๒๕๒๐ และได้เริ่มต้นชีวิตการทำงานโดยเป็นลูกจ้างของกรมชลประทานต่อมาได้โอนย้ายไปทำงานในกรมทรัพยากรธรณี กระทรวงอุตสาหกรรม และทำงานในเทศบาลนครยะลา ซึ่งรวมระยะเวลาในการทำงานเป็นเวลา ๑๘ ปี ก่อนที่นำแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ โดยเริ่มจากในปี ๒๕๓๙ ได้ซื้อที่ดิน ๑ แปลง ขนาด ๓ ไร่ ซึ่งเป็นที่นาในขณะที่ทำงานที่เทศบาลนครยะลา เพื่อวางแผนจัดทำไร่นาสวนผสม จนได้รับนามว่า “คนบ้าแห่งบ้านยุโป” เนื่องจากในขณะนั้นทุกพื้นที่ของบ้านยุโปจะเป็นที่นาทุกผืน มีเพียงนายพินัยที่เป็นผู้ริเริ่มพลิกผืนนาเป็นการทำไร่นาสวนผสม โดยได้รับแนวคิดจากบิดามารดาของตนซึ่งสามารถเลี้ยงดูบุตรได้ถึง ๖ คน จากการทำนาในพื้นที่จังหวัดสงขลา จึงเป็นแรงบันดาลใจในการประยุกต์ใช้ให้เห็นผลสำเร็จอย่างเป็นรูปธรรม

แผนภาพที่ ๙ คณะผู้วิจัยลงพื้นที่หมู่ ๑ ตำบลยุโป อำเภอเมือง จังหวัดยะลา

(๑๔) ความชำนาญพิเศษ/จุดเด่นของศูนย์

การสร้างกระบวนการประสานความร่วมมือกับชุมชนด้านการเกษตร โดยให้ความสำคัญกับ การพัฒนาเยาวชน และการให้ความรู้ด้านการเกษตร รวมทั้ง ชำนาญด้านการจัดการไร่นาสวนผสม

(๑๕) ประสบการณ์

ปี ๒๕๓๘ เริ่มงานด้านเกษตรโดยปรับพื้นที่นาจำนวน ๓ ไร่ เพื่อทำการเกษตรผสมผสาน แบบไร่นาสวนผสม โดยได้รับเงินกู้จากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร จำนวน ๗๕,๐๐๐ บาท เพื่อขยายพื้นที่ดำเนินการเกษตร ปัจจุบันเป็นจุดสาธิตการถ่ายทอดเทคโนโลยีทางการเกษตร เรื่อง การจัดการไร่นาสวนผสม ศูนย์การเรียนรู้เรื่องการพัฒนาที่ดินจังหวัดยะลา และเป็นที่ศึกษาดูงานของเกษตรกรทั้งในและนอกพื้นที่จังหวัดยะลา รวมทั้ง ได้ร่วมทำกิจกรรมเพื่อสังคม ได้แก่ ประสานศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล ประสานกลุ่มปรับปรุงคุณภาพไม้ผลและส่งเสริมการเลี้ยงปลา ประสานคณะกรรมการ บริหารกองทุนสมทบกิจกรรมชุมชน โครงการเพิ่มขีดความสามารถในการพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืน ประสานกรรมการบริหารกองทุนฟื้นฟูเกษตรกรตำบลยุโป ประมงอาสา ครูบัญชีอาสา หมอดินอาสา ประสานกลุ่มกิจกรรมธรรมชาติ ประสานอาสาสมัครจิตอาสา จังหวัดยะลา ประสานศูนย์เรียนรู้ชุมชน บ้านพ่อพอเพียง คณะกรรมการพลังงานทดแทน และคณะกรรมการหมู่บ้านยุโป

(๑๖) รางวัลเชิดชูเกียรติที่เคยได้รับ

- ปี ๒๕๕๑ ประกาศเกียรติคุณ รางวัลสิ่งทอง ด้านผู้นำวิถีเศรษฐกิจพอเพียงดีเด่น ระดับเขต ๙

- ปี ๒๕๕๑ วิทยากรเกษตรกรคนเก่งธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร
- ปี ๒๕๕๐ เกษตรกรผู้ดำรงชีวิตตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม

- ปี ๒๕๔๖ คนดีศรียะลาในสายตาเยาวชนจังหวัดยะลา
- ปี ๒๕๔๖ เกษตรกรดีเด่นด้านเกษตรอินทรีย์ งานมหกรรมผลไม้เมืองยะลา กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

- ปี ๒๕๔๖ ประสานศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลดีเด่น ระดับจังหวัด

- ปี ๒๕๔๖ เกษตรกรดีเด่น สาขาไร่นาสวนผสม ระดับจังหวัด

สรุปได้ว่า การศึกษาวิจัยในครั้งนี้เป็นการศึกษาถึงรูปความยั่งยืนของชุมชนภาคการเกษตรท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดยะลา เพื่อการเสริมสร้างในการพัฒนาระบบเกษตรกรรมเพื่อความยั่งยืนของชุมชน เพื่อร่วมกันพัฒนาองค์ความรู้ของเกษตรกรสู่การพัฒนาการเกษตรที่ยั่งยืนและนำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชนจังหวัดยะลา จากการศึกษาจะพบว่าชุมชนบ้านอุแบ ตำบลบาเจาะ อำเภอบันนังสตา และบ้านบันนังกะเจาะ ตำบลธารโต อำเภอธารโต ส่วนใหญ่มีอาชีพทำการเกษตรกรรม โดยอาศัยแหล่งน้ำในการทำเกษตรกรรม สามารถจำแนกได้ดังนี้

๑) สถานการณ์การผลิตเกษตรกรรมทางเลือกในพื้นที่ชุมชนบ้านอุแบ ตำบลบาเจาะ อำเภอบันนังสตา และบ้านบันนังกะเจาะ ตำบลธารโต อำเภอธารโต การทำเกษตรทางเลือกในชุมชนนั้น มีการปลูกพืชผักตามฤดูกาลที่สามารถสร้างเป็น แหล่งอาหารให้กับครอบครัวของตนเองได้ โดยจะมีการผลิตตามช่วงฤดูกาล แต่ละฤดูจะมีการปลูกพืชที่เหมือนและต่างกัน สามารถจำแนกพืชผัก ไม้ล้มลุก หรือไม้ยืนต้นได้ ๖ ประเภท ได้แก่ พืชผัก ไม้ยืนต้น ไม้ล้มลุก ไม้พุ่ม ไม้เลื้อย และ พืชสมุนไพร การผลิตเกษตรกรรมทางเลือกนั้นไม่ส่งผลกระทบต่อสุขภาพที่ เนื่องจากไม่ได้ใช้ สารเคมี และไม่ได้หักโหมการทำงานมากเหมือนการทำเกษตรเชิงเดี่ยว ในการทำเกษตรกรรมทางเลือกนั้น มีการถ่ายทอดองค์ความรู้จากรุ่นสู่รุ่น โดยอาศัยประสบการณ์ และการลงมือปฏิบัติ เป็นการทำเกษตรโดย การพึ่งพาตนเองเป็นหลัก ทำให้เกษตรกรลดต้นทุนในการผลิต และลดรายจ่ายในครัวเรือน

๒) แนวทางการพัฒนาวิธีการผลิตเกษตรกรรม เพื่อสร้างความมั่นคงทางอาหาร ชุมชนบ้านอุแบ ตำบลบาเจาะ อำเภอบันนังสตา และบ้านบันนังกะเจาะ ตำบลธารโต อำเภอธารโต มีปราชญ์ซึ่งเป็นผู้ที่มีองค์ความรู้และภูมิปัญญาด้านการเกษตรกรรมของชุมชน ในด้านการเพาะปลูกจะมีการเลือกพื้นที่เพาะปลูกที่เหมาะสม และการเตรียมพื้นที่สำหรับเพาะปลูก ด้านการวางแผนเพาะปลูกก็จะการเลือกพืชที่เหมาะสมกับการเพาะปลูกตามฤดูกาล ด้านการจัดการวัชพืชและจัดการโรค แมลง พร้อมทั้งยังเป็น การดูแลจัดการกันเองของพืช เพราะพืชบางชนิดจะมีประโยชน์ในการคลุมหญ้า พืชบางชนิดจะเป็นตัวล่อ แมลง พืชบางชนิดจะเป็นตัวไล่แมลง ดังนั้นจะต้องมีการรวบรวมองค์ความรู้ ภูมิปัญญาด้านการทำเกษตรกรรมในชุมชน เพื่อให้คนรุ่นใหม่เรียนรู้ได้ อีกทั้งยังให้คนใน ชุมชนเรียนรู้องค์ความรู้ที่ยังไม่ได้ทราบ เพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้ที่ได้ให้กับคนรุ่นต่อไป และยังเป็น การ พัฒนาการผลิตเพื่อสร้างความมั่นคงทางอาหารในชุมชนต่อไป

๑. ผลการศึกษารูปแบบความยั่งยืนของชุมชนภาคการเกษตรท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดยะลา

การศึกษารูปแบบความยั่งยืนของชุมชนภาคการเกษตรท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดยะลา คณะผู้วิจัยได้ศึกษาในด้านแนวความคิดในการทำเกษตรกรรม ด้านเป้าหมายของเกษตรกร และด้านแหล่งที่มาความรู้/ทักษะการทำเกษตรของเกษตรกร ซึ่งผลการวิจัยครั้งนี้ สามารถสรุปประเด็นสำคัญได้ดังนี้ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการศึกษารูปแบบความยั่งยืนของชุมชนภาคการเกษตรท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดยะลา พบว่า แนวคิดที่มีต่อการทำเกษตร

เชิงเดียวใช้เวลาในการทำรวดเร็ว โตไว ได้ผลผลิตเร็ว และจำนวนมาก การจัดการในแปลงหรือผลผลิตง่าย เพราะใช้สารเคมีในการกำจัดศัตรูพืชหรือโรคและแมลงได้ตรงจุด เนื่องจากมีสารเคมีให้เลือกใช้ที่หลากหลายตรงตามความต้องการของเกษตรกร ไม่ต้องผลิตยาขึ้นเองให้ยุ่งยากซื้อจากร้านค้าสะดวกกว่า และไม่เสียเวลาอีกด้วย ที่สำคัญนั้นได้คำตอบแทนเป็นก้อน ทำแล้วไม่ขาดทุน หากเป็นช่วงที่ผลผลิตมีราคาสูง กำไรที่ได้ก็คุ้มค่ากับการลงทุนโดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างรายได้ให้กับตัวเองและครอบครัว ส่วนแนวคิดที่มีต่อการทำเกษตรทางเลือก มีกระบวนการทำที่ยุ่งยาก หลากหลายขั้นตอน ทั้งยังขาดองค์ความรู้ความเข้าใจในการทำ มองว่าไม่ได้สร้างรายได้ให้แก่ตน หากจำหน่ายก็ได้เท่ากับตลาดทั่วไปราคาไม่เกือบาท ไม่ได้คำตอบแทนในจำนวนที่มาก โดยส่วนใหญ่แล้วถ้าเพาะปลูกก็จะทำในพื้นที่ขนาดเล็ก ปลูกพืชไม่กี่ชนิดแค่เพียงพอสำหรับบริโภคเท่านั้น และโรคแมลงก็เกิดขึ้นได้ง่ายจัดการยาก แต่สิ่งที่ได้รับจากการทำเกษตรทางเลือก ๑) ความสุข ทุกคนที่ทำเกษตรทางเลือกนั้นจะทำได้ด้วยความสุข ทำด้วยความใส่ใจ การใช้เวลาร่วมในการปลูกผักและได้บริโภคผักที่สะอาดปลอดภัย ๒) เกิดการพึ่งพาตนเอง ซึ่งกระบวนการหรือขั้นตอนการทำงานต่างๆเป็นการลงมือปฏิบัติ ด้วยตนเองทั้งสิ้น มีการเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์เพื่อไว้ปลูกต่อไป มีความหลากหลายของพืชผักที่ปลูก ซึ่งมีผลดีในระยะยาว เช่น ธนาคารเมล็ดพันธุ์ “สร้างความมั่นคงด้านอาหาร ที่ยั่งยืน มั่นคง” กิจกรรมปลูกผักสวนครัวใช้บริโภคในครัวเรือนเพื่อลดปัญหาการขาดแคลนอาหาร ต้องมีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน การบริหารจัดการเมล็ดพันธุ์พืช เพื่อให้ครัวเรือนและชุมชนได้มีเมล็ดพันธุ์พืชผักได้ปลูกหมุนเวียนในชุมชน ลดปัญหาการขาดแคลนเมล็ดพันธุ์พืชผัก เพื่อการสร้างความมั่นคงทางอาหารให้แก่ครัวเรือนอย่างยั่งยืนเป็นการแบ่งปัน แลกเปลี่ยน เกิดความเกื้อกูลของคนในหมู่บ้าน/ชุมชน วิธีการจัดหาเมล็ดพันธุ์ ได้รับบริจาคจากเกษตรกร ส่วนราชการ ประชาชนทั่วไปทำเป็นธนาคารเมล็ดพันธุ์ระดับหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ ให้คนที่ต้องการปลูกพืชผัก ยืมเมล็ดพันธุ์ไปปลูก และ คืนเมล็ดพันธุ์กลับคืนธนาคาร เพื่อหมุนเวียนต่อไป การมีพืชผักไว้บริโภคเกือบทั้งปี การไม่ต้องซื้อเมล็ดพันธุ์เป็นต้น สิ่งสำคัญอีกข้อของการพึ่งพาตนเอง คือ การพอเพียงและพอประมาณ ๓) เกษตรเป็นพื้นฐานของการดำรงชีวิต เพราะเกษตรทางเลือกสามารถทำได้ทุกคน ทุกเพศ ทุกวัย อีกทั้งยังเป็นการใช้พื้นที่ให้เกิดประโยชน์มากที่สุดและเกษตรกรได้ยังสืบลวิถีชีวิตของคนในชุมชน ส่วนแหล่งที่มาความรู้/ทักษะการทำเกษตรกรรมของเกษตรกรได้จาก ๑) การถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น การทำเกษตรกรรม จึงต้องมีการถ่ายทอดให้คนรุ่นหลังได้ทำ ผ่านการลงมือปฏิบัติทำให้เกิด การเรียนรู้และลงมือปฏิบัติต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน ๒) การลองผิดลองถูก การทำเกษตรทางเลือกนั้นไม่มีสูตรหรือองค์ความรู้ที่ตายตัว แต่จะสามารถเกิดองค์ความรู้ใหม่ได้จากการลงมือปฏิบัติแบบลองผิดลองถูก ซึ่งไม่ยึดติดกับตำราที่ได้เรียน อยู่ที่ยืดหยุ่นปรับแนวคิดกับพื้นที่ของตนเอง ๓) เครือข่าย การมีเครือข่ายนั้นเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการทำเกษตรทางเลือก ซึ่งจะมีส่วนช่วยในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันถึงการทำเกษตรทางเลือก อีกทั้งยังช่วยหนุนเสริมในส่วนที่บางคน ขาด และยังช่วยสร้างพลังในการทำเกษตรให้กับกลุ่มและเครือข่าย ๔) สื่อ การเรียนรู้จากสื่อนั้นก็เป็อีกช่องทางหนึ่งที่สามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเองและเปิดกว้าง สำหรับการศึกษาหาองค์ความรู้ ซึ่งการทำเกษตรทางเลือกนั้นก็เป็อีกหนึ่งเรื่องที่สามารถหาองค์ความรู้ ผ่านสื่อตามความต้องการของเกษตรกร ๕) หน่วยงาน องค์กรต่างๆ เป็อีกหนึ่งช่องทางสำหรับการเรียนรู้และเสริมทักษะในการทำเกษตรทางเลือก ซึ่งปัจจุบันมีหน่วยงานท้องถิ่นที่เข้ามาบอองค์ความรู้ต่างๆเกี่ยวกับการทำเกษตรทางเลือกให้เกษตรกรได้เรียนรู้เพิ่มมากขึ้น

๖) มีการจัดอบรมให้เกษตรกรในอำเภอบ้านนั้งस्ता อำเภอรอด เกษตรกรในชุมชนบางส่วนมีโอกาสได้เข้าร่วมอบรมเรื่องการทำน้ำหมักบำรุงพืช น้ำหมักไล่แมลง การทำสารชีวภัณฑ์ต่างๆ เพื่อลดต้นทุนการผลิต ๗) หน่วยงาน/องค์กร สื่อสาธารณะ วิทยุ อินเทอร์เน็ต โทรศัพท์ ปรากฏชาวบ้าน ผู้นำท้องถิ่น “ชุมชนหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง บ้านอุแบ ตำบลบาเจาะ อำเภอบ้านนั้งस्ता และบ้านบันนังกะแจ ตำบลธารโต อำเภอรอด ระบบการทำการเกษตรที่ให้ความสำคัญกับระบบนิเวศ โดยจะต้องช่วยฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรในไร่นาและสิ่งแวดล้อม และลดการพึ่งพาปัจจัยการผลิตจากภายนอกให้ได้มากที่สุดและมีความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ และมีผลตอบแทนที่จะให้เกษตรกรสามารถดำรงชีพและประกอบอาชีพการเกษตรได้อย่างยั่งยืนเป็นความยั่งยืนของชุมชนภาคการเกษตร”

๒. การพัฒนากิจกรรมแบบมีส่วนร่วมท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดยะลาพบว่า

การจัดกิจกรรมส่งเสริมชุมชนสร้างสรรค์ ประกอบด้วย ๑) การส่งเสริมการเรียนรู้ ๒) การเสริมสร้างจิตอาสา ๓) การพัฒนาความร่วมมือ ๔) การจัดการทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่สีเขียว และ ๕) การพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศ โดยจัดฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ในภาคสนาม (Field Study) โดยใช้กิจกรรมการผลิตสื่อ Social Media ด้วยโทรศัพท์มือถือ ซึ่งทำการศึกษาและคัดเลือกตัวแทน จังหวัดยะลา จำนวน ๑๕ คน โดยการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๒.๑ การพัฒนากิจกรรมแบบมีส่วนร่วมท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดยะลา

๑) พัฒนาการของการเกษตรกรรมของชุมชน การทำเกษตรกรรมสมัยก่อนมีความสำคัญต่อชีวิตของคนในชุมชนสมัยก่อน ซึ่งเป็นการทำเกษตรกรรมเพื่อเป็นอาหาร เชื้อเพลิงชีวภาพ ยารักษาโรคและผลิตภัณฑ์อื่น ๆ เพื่อความยั่งยืนและเพิ่มสมรรถนะชีวิตมนุษย์ในการดำรงชีวิต การวิวัฒนาการและพัฒนากิจกรรมของชุมชนได้เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย และตามกระแสการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ของโลกมาตามลำดับ

พ.ศ. ๒๕๕๐-ปัจจุบัน เป็นช่วงเวลาที่มีการเปลี่ยนแปลงมากที่สุด มีการทำเกษตรเชิงเดี่ยวเต็มรูปแบบเกือบทุกครัวเรือน และเริ่มจากมีเครื่องทุ่นแรงขนาดใหญ่เช่น รถไถขนาดใหญ่ ที่สามารถบุกเบิกพื้นที่ได้ทุกที่ มีการขยายพื้นที่การเพาะปลูกมากขึ้น มีการใช้สารเคมีในปริมาณที่เพิ่มมากขึ้น มีผลกระทบกว้าง ทั้งด้านทรัพยากรธรรมชาติ ดิน น้ำ ป่า ด้านสุขภาพ ด้านเศรษฐกิจ และสังคม เริ่มจากทรัพยากรธรรมชาติ ดิน น้ำ ป่า ผลกระทบด้านดิน มีการเปิดพื้นที่ใหม่เพื่อการทำการเกษตรเชิงเดี่ยวโดยมีการตัดไม้ทำลายป่าและการเปิดหน้าดินเพื่อขยายพื้นที่ทำการเกษตรเพิ่มมากขึ้น ในการเปิดพื้นที่ใหม่นั้นทำให้มีการชะล้างหน้าดินลงในแม่น้ำลำธาร ส่งผลให้แม่น้ำลำธารมีปริมาณทรายที่เพิ่มมากขึ้น แม่น้ำตื้นเขิน ที่สำคัญทรายที่ลงมาแม่น้ำลำธารมาทับถมก้นดินที่เคยมีอยู่ที่เคยเห็นแหล่งอาศัยของสัตว์น้ำจืด จึงทำให้เหล่าสัตว์น้ำไม่มีแหล่งที่อยู่อาศัยรวมไปถึง แหล่งอนุบาลสัตว์น้ำจืดที่เคยมีอยู่ก็ถูกทรายทับถมไป เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้สัตว์น้ำจืดที่เคยมีอยู่ได้ลดลง และหายไปมากที่สุด ส่วนคุณภาพของดินที่เสื่อมโทรมลงมากเพราะมีการปลูกพืชเชิงเดี่ยวซ้ำ ๆ กันมา เป็น

เวลานานและไม่มี การปรับปรุงบำรุงดิน การปลูกพืชเชิงเดี่ยวมีการใช้ปุ๋ยเคมีและสารเคมีในปริมาณที่เพิ่มมากขึ้นและมีราคาที่สูงขึ้นมากเมื่อเทียบกับสมัยก่อน

ผลกระทบด้านน้ำจากเดิมที่มีการใช้น้ำทำการเกษตรในฤดูฝน และจะไม่ทำเกษตรในฤดูแล้ง เพื่อให้ น้ำเพียงพอต่อการอุปโภคบริโภค และยังเป็น การเก็บน้ำไว้ให้เพื่อสิ่งมีชีวิตได้ดื่มได้ใช้ในฤดูแล้ง แต่ช่วงเวลาดังกล่าวมีการปลูกพืชเชิงเดี่ยวเพิ่มมากขึ้น ทำให้น้ำที่ใช้ในการทำเกษตรไม่เพียงพอไปถึงน้ำอุปโภคบริโภคนั้นไม่เพียงพอเช่นเดียวกัน เมื่อมีการปลูกพืชเชิงเดี่ยวเพิ่มมากขึ้นน้ำที่ใช้ทำเกษตรก็ไม่เพียงพอ จึงทำให้มีการแย่งน้ำ เพื่อทำการเกษตร ส่งผลให้สิ่งมีชีวิตและสัตว์ต่างๆไม่มีแหล่งน้ำดื่มกิน ทำให้บางชนิดตาย บางชนิดอ่อนแอลง

ผลกระทบด้านป่า มีการใช้พื้นที่เพิ่มมากขึ้นทำให้พื้นที่ป่าลดลง การเปิดพื้นที่ป่านั้นมีเพิ่มมากขึ้นในสมัยนี้ เพราะมีเครื่องทุ่นแรงและเครื่องจักรที่สามารถช่วยห่นระยะเวลาในการทำงาน ได้มีประสิทธิภาพมากขึ้นกว่าสมัยก่อน เมื่อมีการเปิดพื้นที่ใหม่ทำให้มีการตัดไม้ทำลายแหล่งต้นน้ำลำธาร เพราะบางพื้นที่ในชุมชน จากเดิมที่มีน้ำไหลตลอดปี พอมีการเปิดพื้นที่ใหม่จากน้ำที่เคยไหลตลอดปีก็ ไม่มีน้ำในฤดูแล้ง

ผลกระทบด้านสุขภาพ เดิมทีสมัยก่อนชุมชนมีการเกิดโรคเพียงแค่นี้ไม่กี่ชนิด เช่น ไข้หวัด ไข้ ปวดท้องร่วง และปวดเมื่อยตามร่างกาย แต่ปัจจุบันได้เกิดโรคเพิ่มมากขึ้นทั้งโรคติดต่อและไม่ติดต่อ โรคเกี่ยวกับสุขภาพจิต โรคเกี่ยวกับทางเดินหายใจ แสดงให้เห็นว่าในปัจจุบันมีการเกิดโรคเพิ่มมากขึ้นกว่าสมัยก่อน ด้านเศรษฐกิจ มีการปลูกพืชเชิงเดี่ยวเพิ่มมากขึ้นทำให้มีการจ้างงานในชุมชน และชุมชนมีรายได้เพิ่มมากขึ้น ถ้าเทียบกับสมัยก่อนชาวบ้านไม่มีรายได้และไม่ได้ทำเกษตรเชิงเดี่ยวแบบทั้งปีเหมือนเช่นทุกวันนี้ ซึ่งปัจจุบันเกษตรกรหันมาปลูกพืชเชิงเดี่ยวเกือบทั้งหมดทั้งหมู่บ้านและทำเกษตรแบบตลอดทั้งปี มีการจับจ่ายซื้อของในปริมาณที่มากขึ้น ปริมาณความต้องการในการซื้อก็เพิ่มมากขึ้น เพราะปัจจุบันไม่ค่อยมีการปลูกพืชไว้บริโภคเหมือนแต่ก่อนจึงทำให้มีความต้องการซื้อพืชผักในปริมาณที่สูงขึ้น

ผลกระทบด้านสังคม เมื่อมีการปลูกพืชผักเชิงเดี่ยวเพิ่มมากขึ้น ทำให้การมีเวลาให้กับครอบครัวน้อยลง เพราะต้องออกไปทำงานตั้งแต่เช้าถึงเย็น ไม่ค่อยได้มีเวลาในการสนทนากับครอบครัว และการใช้ชีวิตของคนก็เปลี่ยนไปจากแต่ก่อน ความเห็นแก่ตัวเริ่มมากขึ้น แต่กิจกรรมร่วมกันของชุมชน เช่น งานบุญต่างๆ งานเทศกาลต่างๆ คนให้ความสำคัญน้อยลง ปัจจุบันกลายเป็นสังคมที่ใช้เงินเป็นตัวตั้ง อยากได้อะไรก็ใช้เงินซื้อ ไม่ค่อยมีการแลกเปลี่ยนด้วยสิ่งของเหมือนแต่ก่อน ความสุขของคนสมัยนี้เริ่มน้อยลงเพราะมัวแต่ใช้เวลาไปกับการหาเงิน ยิ่ง ปัจจุบันสถานการณ์ของโลกเปลี่ยนมาสู่ยุคที่มีเทคโนโลยี เข้ามามีบทบาทในการใช้ชีวิตของคนในชุมชน มีเครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์ เครื่องมือสื่อสาร ซึ่งไม่ต้องเสียเวลาไปมาหาสู่เหมือนสมัยก่อน แม้อยู่ไกลกันก็สามารถพูดคุยเห็นหน้ากันได้ ทั้งเด็กเล็กไปจนถึงคนแก่ชราสามารถใช้เครื่องมือสื่อสาร เหล่านี้ได้ ยิ่งกับเด็กๆและเยาวชนยิ่งสร้างปัญหาให้กับชุมชนเป็นอย่างมาก เพราะใช้เครื่องมือสื่อสารไปกับการเล่นเกมส์ แทนที่จะใช้เวลา

ในการไปช่วยพ่อแม่ทำงานเหมือนสมัยแต่ก่อน จึงทำให้เด็กและเยาวชนปัจจุบันเติบโตขึ้นที่มีความเป็นไปได้อาจจะล้มเหลวเชื่อเป็นประเพณีและวัฒนธรรมของชุมชน

ในสถานการณ์อดีต-ปัจจุบันแนวโน้มอาหารและการทำการเกษตรมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว โดยปัจจุบันมีปริมาณอาหารลดลง เนื่องจากการเพิ่มขึ้นของประชากรโลก ซึ่งทำให้สถานการณ์เปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศทางด้านอาหารของสิ่งมีชีวิตทางธรรมชาติเกิดความเสื่อมโทรม โดยได้รับผลกระทบจากภัยธรรมชาติ และการทำลายจากสิ่งมีชีวิต

๒.๒ การสร้างการมีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัย ชุมชน หน่วยงานภายนอก

เนื่องจากชุมชนหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง บ้านอุบะ ตำบลบาเจาะ อำเภอบันนังสตา และบ้านบันนังกะเจาะ ตำบลธารโต อำเภอธารโต เป็นชุมชนของชาวไทยพุทธ และชาวไทยมุสลิมซึ่งจะมีความเป็นพี่น้อง มีการช่วยเหลือเกื้อกูล ยังคงความเป็นชุมชนแห่งการเอื้อเฟื้อ หากในชุมชนมีกิจกรรมต่างๆ ที่จัดขึ้น คนในชุมชนต่างมีส่วนร่วมในการช่วยกันเพื่อให้กิจกรรมที่จัดขึ้นสำเร็จ ทีมคนรุ่นใหม่ก็ได้ทำกิจกรรมในชุมชนจึงเกิดความเชื่อใจ ความเชื่อมั่นจากคนในชุมชนรวมถึงผู้นำชุมชน จึงทำให้ชาวบ้านในชุมชนมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมด้วย ทีมคนรุ่นใหม่เองก็มีการทำงานร่วมกับผู้นำชุมชน ผู้นำศาสนา โดยมีการประสานงานร่วมกันอยู่เสมอ รวมทั้งการประสานงานร่วมกับหน่วยงานท้องถิ่น เช่น พัฒนาชุมชนประจำอำเภอ องค์รกรปกครองส่วนท้องถิ่น ศูนย์เรียนรู้ เป็นต้น ซึ่งแต่ละหน่วยงานก็มีบทบาท แตกต่างกันไปตามกิจกรรมที่จัดขึ้น

การสร้างการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในชุมชน โดยเริ่มจากการทำความเข้าใจร่วมกัน ระหว่างทีมวิจัย และเกษตรกรในชุมชน เกี่ยวกับการสร้างแหล่งอาหารของตนเอง ที่มีความปลอดภัย และความหลากหลายของพืชผัก ทั้งนี้จะทำให้เกษตรกรได้ตระหนักถึงคุณค่าของ การสร้างแหล่งอาหารของตนเอง เมื่อทำความเข้าใจร่วมกันแล้วก็เกิดการมีส่วนร่วมในการลงมือปฏิบัติ ซึ่งเกษตรกรจะช่วยเหลือลงมือปฏิบัติเอง โดยมีทีมวิจัยเป็นผู้แนะนำและติดตามการปฏิบัติงาน หน่วยงานภายนอกที่เข้ามามีส่วนร่วมเกี่ยวข้องกับการพัฒนาวิถีการผลิตเกษตรกรรม เพื่อสร้างความมั่นคงทางอาหารและพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืนของชุมชน ได้แก่ พัฒนาชุมชนประจำอำเภอ องค์รกรปกครองส่วนท้องถิ่น ศูนย์เรียนรู้ ซึ่งหน่วยงานนี้จะเข้ามามีบทบาทในเรื่องของ การสร้างองค์ความรู้และการพัฒนา

๒.๓ การสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน

ชุมชนหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง บ้านอุบะ ตำบลบาเจาะ อำเภอบันนังสตา และบ้านบันนังกะเจาะ ตำบลธารโต อำเภอธารโต เป็นชุมชนที่อาศัยอยู่กันแบบเครือญาติ มีการเกื้อหนุน ช่วยเหลือกันอย่างสม่ำเสมอ ยังคงความเป็นชุมชนแห่งการเอื้อเฟื้อ เกษตรกรก็เป็นคนในชุมชน มีการทำกิจกรรมต่าง ๆ อย่างสม่ำเสมอมาเป็นระยะเวลาหนึ่งแล้ว เพราะก่อนที่จะมีโครงการวิจัยเกิดขึ้น ทางกลุ่มเกษตรกร ชุมชนหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง บ้านอุบะ ตำบลบาเจาะ อำเภอบันนังสตา และบ้านบันนังกะเจาะ ตำบลธารโต อำเภอธารโต ได้มีการทำกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การสร้างฝายชะลอน้ำ การเก็บขยะ การทำงานสาธารณประโยชน์ การทำเกษตรกรรม และการลงแขก หรือที่ภาคใต้เรียกว่า ซอ

มือ เป็นวิธีการแลกเปลี่ยนแรงงานช่วยเหลือในการผลิต และเป็นส่วนสำคัญในการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างคนในหมู่บ้าน สมัยก่อน คนไทยอยู่ร่วมกันแบบพึ่งพาอาศัยกัน ใครทำอะไรที่หนักหนาเกินความสามารถของครอบครัวตน หรือแรงจะให้งานเสร็จรวดเร็วมักจะไหว้วานขอความช่วยเหลือเพื่อนบ้าน หรือมีฉะนั้น เพื่อนบ้านพอรู้ข่าวก็แห่มาช่วยเหลือ ทำงานนั้นไปจนเสร็จ โดยเจ้าของงานจะหุงหาอาหารไว้เลี้ยงแขก แม้กระทั่งการทำอะไรทำนา คนไทยมีประเพณีการลงแขก เพื่อไถนา เก็บเกี่ยวข้าว หรือนวดตีข้าว ซึ่งต่างคนต่างผลัดเปลี่ยนเวียนกันไปช่วยเหลือกันจนงานเสร็จสิ้นลงทั้งหมด ความเป็นมา (ภูมิหลัง/ความเชื่อ) ประเพณีลงแขกเกี่ยวข้าวนี้เป็นประเพณีไทยที่แสดงให้เห็นถึงความมีน้ำใจที่มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน อีกทั้งยังสามารถช่วยสร้างความสมัครสมานสามัคคีกันในหมู่บ้านได้อีกด้วย นอกจากนี้ทำให้เกิดวัฒนธรรมและการขับร้องเพลงอันเป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่งของ ผู้ที่ประกอบอาชีพทำนา ประเพณีลงแขกเกี่ยวข้าว เป็นประเพณีที่เจ้าของนาจะบอกเพื่อนบ้านให้รู้ว่าจะเกี่ยวข้าวเมื่อใด และเมื่อถึงวันที่กำหนดเจ้าของนาจะต้องปักธงที่ที่นาของตนเพื่อให้เพื่อน บ้านหรือแขกที่รู้จะได้มาช่วยเกี่ยวได้ถูกต้องทั้งนี้เจ้าของนาจะต้องจัด เตรียมอาหาร คาวหวาน สุรา บุหรี่ น้ำดื่ม ไว้รองรับด้วย และในการขณะเกี่ยวข้าวก็จะมีการเล่นร้องเพลงเกี่ยวช่องระหว่างหนุ่มสาว เป็นที่สนุกสนานและเพลิดเพลินเพื่อคลายความเหน็ดเหนื่อยได้ประเพณีลงแขกเกี่ยวข้าว เป็นประเพณีไทยอีกอย่างหนึ่งของชาวนาไทย ซึ่งนับวันจะหาได้ยากในสภาพปัจจุบัน ชาวนาส่วนใหญ่ จะเป็นผู้มีน้ำใจไมตรี ดังนั้นในการทำกิจการ งานใด ๆ ไม่ว่างานเล็กงานใหญ่ จะสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดีเพราะทุกคนต่างมีน้ำใจให้กันและกัน ช่วยงานกันคนละมือละไม้ใช้เวลาไม่นานงานก็สำเร็จลุล่วงไปได้สมปรารถนา การทำงานแบบนี้ คนอีสานเรียกว่า "ลงแขก" การลงแขกในภาคอีสานก็คือการบอกกล่าวขอแรงบรรดาญาติสนิทมิตรสหาย ให้มาช่วยทำงานนั่นเอง งานที่จะลงแขกกันนั้นอาจจะเป็นงานส่วนรวมหรืองานส่วนตัวก็ได้ สำหรับงานส่วนตัวนั้นส่วนมากมักจะเป็นงานใหญ่สุดกำลังคนในครอบครัวจะทำได้ หรืออาจจะเป็นงานหนักแต่จำเป็นต้องทำให้เสร็จภายในวันเดียว จึงต้องบอกกล่าวให้ญาติพี่น้องเพื่อนบ้านมาช่วยเหลือเพื่อให้งานเสร็จสิ้นไป งานที่มักลงแขก เช่น การลงแขกทำนา ซึ่งมีการลงแขกดำนา ลงแขกเกี่ยวข้าว ลงแขกตีข้าว (นวดข้าว) เป็นต้นนอกจากจะมีประเพณีลงแขกเกี่ยวข้าวแล้ว ยังมีประเพณีลงแขกทำนา ด้วยการทำนาเป็นงานหนักและในรอบปีหนึ่งต้องใช้ แรงงานมากถึง 4 วาระด้วยกันคือช่วงการดำนา การเกี่ยว การตี และเอาข้าวขึ้นเล้า ดังนั้นการทำงาน ทุก ๆ ระยะ ชาวนาส่วนมากจะใช้วิธีการลงแขก อาศัยแรงจากญาติพี่น้องเพื่อนบ้านมาช่วยกัน เมื่อลงแขกในนาตนเสร็จก็เปลี่ยนไปลงแขกนาของคนอื่น ๆ ต่อไปเป็นการตอบแทน ซึ่งเป็น การแสดงน้ำใจที่มีให้กันและกัน โดยเฉพาะในปัจจุบันลูกหลานคนหนุ่มสาวไปทำงานต่างถิ่น ปลอຍให้พ่อแม่และคนแก่อยู่บ้าน การลงแขกจึงยังมีความจำเป็นสำหรับชาวนา อัตลักษณ์ (ที่โดดเด่น) ลงแขก เป็นวัฒนธรรมประเพณีแห่งความเอื้อเฟื้อและเกื้อกูลกันของสังคมคนในอดีต ที่นับวันจะสูญหายไปเนื่องจากระบบเศรษฐกิจที่ใช้เงินตราเป็นตัวกำหนด แต่สำหรับคนอีสานแล้ว ลงแขก มีความหมายถึงน้ำใจที่ผู้คนในชุมชนมอบให้กัน ในการช่วยเหลือกิจการงานต่าง ๆ ให้สำเร็จลุล่วงโดยเร็ว ประเพณีเอามือเอาแรงนี้จึงเป็นการ

พึ่งพาอาศัยซึ่ง กันและกัน สร้างความสมัครสมานสามัคคี ทำให้งานเสร็จอย่างรวดเร็วโดยไม่ต้องอาศัย การว่าจ้าง และยังถือเป็นโอกาสที่ทำให้หนุ่มสาวได้รู้จักอุปนิสัยใจคอและพบรักกันได้อีก ด้วยเนื่องจาก ชีวิตของเกษตรกรไทยเกี่ยวข้องกับอาชีพด้านเกษตรกรรม ไม่ว่าจะเป็น การทำนา การทำไร่ ทำสวน ซึ่ง มีความสัมพันธ์กับระยะเวลาของฟ้าและฝน จะต้องเร่งรีบในการเพาะปลูก ปักดำ เก็บเกี่ยว ใน ครอบครัวย่อมมีแรงงานมากก็ทำได้เร็วและทันเวลา แต่ครอบครัวที่มีคนน้อยก็จะทำสำเร็จได้ยาก ณ จุดนี้เองที่ก่อให้เกิดประเพณี ลงแขก เพื่อช่วยเหลือกันด้านแรงงาน ไม่มีค่าจ้างตอบแทนมีเพียงน้ำใจ เลี้ยงอาหารข้าวปลาตามแต่จะหาได้ในท้องถิ่น หมุนเวียนกันไปจากครอบครัวหนึ่งสู่อีกครอบครัวหนึ่ง ทำให้กิจการงานสำเร็จลุล่วงมีอาหารเพียงพอไม่ขาดแคลน เมื่อเทคโนโลยีทางการเกษตรเข้ามาสู่ ชุมชนพร้อมกับการส่งเสริมให้มีการ ปลูกเพื่อขาย ยุคเศรษฐกิจเงินตราเป็นใหญ่จึงทำให้การช่วยเหลือ เกื้อกูลกันในอดีต กลายมาเป็นการว่าจ้างแรงงานแทน และวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามอย่าง การลง แยก จึงพลอยสูญหายไปด้วย และยิ่งมาถึงยุคสมัยที่ลูกหลานวัยรุ่น หนุ่ม-สาวของเราหนีความแห้งแล้ง ไปขายแรงงานในเมืองใหญ่ การทำไร่นาของบรรพบุรุษก็ยังขาดแคลนแรงงานหนัก ก็ได้อาศัยเงิน ทองที่ลูกหลานส่งมาให้มาจ้างแรงงานในหมู่บ้านใกล้เคียงมาช่วย เหลือ ก็ยิ่งทำให้การลงแขกถูกลืม เลือนเด็ดขาดไปเลย เพราะการช่วยงานต้องมีค่าจ้างตอบแทน เลี้ยงข้าวปลาอาหารอีก นี่จึงต้องมีการ ฟันฟูและกล่าวถึงวัฒนธรรมประเพณีอันดีงาม การลงแขก ให้หวนกลับมาอีกครั้งหนึ่ง ความสำคัญและ คุณค่าทางสังคมและทางจิตใจที่มีในวิถีการดำเนินชีวิตของชุมชน นั้น ๆ ประเพณีลงแขกเกี่ยวข้าวใน ปัจจุบันนี้แทบจะไม่พบเห็น เนื่องจากเกษตรกรสมัยใหม่นิยมใช้เครื่องทุ่นแรง ใช้เทคโนโลยีในการทำ การเกษตรแทนการใช้แรงงานคน ชุมชนหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง บ้านอุแบ ตำบลบาเจาะ อำเภอบันนังสตา และบ้านบันนังกะแจะ ตำบลธารโต อำเภอธารโต เห็นถึงความสำคัญของการอนุรักษ์ วัฒนธรรมประเพณีลงแขกเกี่ยวข้าวหรือที่ภาคใต้เรียกว่า ซอมือ ซึ่งมีมาแต่โบราณควรค่าแก่การ อนุรักษ์ให้เยาวชนคนรุ่นหลังได้ถือปฏิบัติเป็นแบบอย่างที่ดี จึงได้จัดประเพณีขึ้น ในรูปแบบร่วมจัด กิจกรรมเอามื้อสามัคคี ณ แปลงครัวเรือนต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิต (Household Lab Model for quality of life : HLM) ซึ่งในกิจกรรมต่างๆที่เกิดขึ้น เกิดจากการพูดคุย แลกเปลี่ยนกันภายใน กลุ่มเกษตรกร ทำให้เกิดความอยากในการทำกิจกรรมในชุมชน เมื่อเกิดความอยากแล้วก็พูดคุยตกลง กันในเรื่องของกิจกรรมที่จะทำ มีการคิด การวางแผน ร่วมกัน แล้วนำไปปรึกษากับผู้นำชุมชน เพื่อให้ ผู้นำชุมชนได้ทราบและช่วยประชาสัมพันธ์กิจกรรมของคนรุ่นใหม่ในชุมชนอีกด้วย โดยการทำกิจกรรม ต่าง ๆ ในชุมชนนั้น คนในชุมชนจะได้รับผลประโยชน์ร่วมกันเองภายในชุมชน การเห็นค่าหรือเห็น ความสำคัญของเกษตรกรชุมชนจากคนในชุมชน หรือผู้นำ ส่วนหนึ่งเกิดจากการที่เกษตรกรทุกคนก็ เป็นลูกหลานของคนในชุมชนเองอยู่แล้วเกิดความคุ้นเคย และที่สำคัญคือ การที่เกษตรกรลงมือปฏิบัติ จริง เท่านั้นยังไม่พอ เกษตรกรทำการลงมือปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง จึงทำให้เกิดความเชื่อมั่น ความไว้วางใจ และคนในชุมชนก็จะให้ความร่วมมืออย่างสม่ำเสมอ

ที่ผ่านมาเกษตรกรเองก็มีการทำงานร่วมกับผู้นำชุมชน ผู้นำศาสนา โดยมีการประสานงานร่วมกันอยู่เสมอ รวมทั้งการประสานงานร่วมกับหน่วยงานท้องถิ่น เช่น พัฒนาชุมชนประจำอำเภอ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ศูนย์เรียนรู้ เป็นต้น ซึ่งแต่ละหน่วยงานก็มีบทบาทแตกต่างกันไปตามกิจกรรมที่จัดขึ้น

๒.๔ การวางแผนและการจัดการผลผลิตเกษตรอินทรีย์ในพื้นที่ชุมชน

ผลผลิตเกษตรอินทรีย์ในพื้นที่ชุมชนหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง บ้านอุแบ ตำบลบาเจาะ อำเภอบันนังสตา และบ้านบันนังกะจะ ตำบลธารโต อำเภอธารโต นั้นมีหลายหลายชนิด ซึ่งผลผลิตส่วนใหญ่มาจากกลุ่มเกษตรกรในพื้นที่ ที่มีการรวมกลุ่มกันทำเกษตรอินทรีย์ในนามของกลุ่ม ซึ่งผลผลิตที่ออกมาในภาพรวมนั้นก็ยังมีปริมาณที่ไม่มากนัก แต่ก็พอเพียงพอต่อความต้องการของคนในพื้นที่ ผลผลิตจะหมุนเวียนสับเปลี่ยนไปตามฤดูกาล และค่อนข้างมีความหลากหลายทางชีวภาพของพันธุ์พืช โดยที่ผลผลิตที่ผลิตได้ส่วนมากเป็นพืชผักพื้นถิ่น ซึ่งความหลากหลายของผลผลิตที่ผลิตได้มีเพียงพอต่อความต้องการของผู้บริโภคในพื้นที่นั้น เกิดจากการดูแลเอาใจใส่ของเกษตรกรที่ใส่ใจการผลิต ตั้งแต่การคัดเลือกพันธุ์พืช การเตรียมพื้นที่เพาะปลูก การให้น้ำและการบำรุงพืชด้วยวัสดุธรรมชาติ การ ป้องกันกำจัดวัชพืช การเก็บเกี่ยว และการวางจำหน่าย แต่อย่างไรก็ตามปัญหาหนึ่งที่มักจะเกิดขึ้นเสมอ ภายหลังการเก็บเกี่ยวของผลผลิตเกษตรอินทรีย์ คือ การขาดการเชื่อมโยงตลาด ทำให้เมื่อมีผลผลิตไม่มี ตลาดรองรับที่แน่นอน และปัญหาการขาดความต่อเนื่องในการผลิตของกลุ่มเกษตรกรเอง ด้วย เหตุนี้ทางกลุ่มจึงได้มีการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ด้วยระบบการรับรองมาตรฐานแบบมีส่วนร่วม (PGS) ซึ่งเป็นเครือข่ายที่สร้างความร่วมมือกับทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ เกษตรกร ผู้บริโภค องค์การบริหารส่วนตำบล สาธารณสุขอำเภอ ศูนย์การเรียนรู้ เกษตรอำเภอ และพัฒนาชุมชนอำเภอ ในการทำงานร่วมกันเพื่อขับเคลื่อนให้เกิดระบบการรับรอง มาตรฐานแบบมีส่วนร่วม (PGS) ทั้งนี้เพื่อให้ผู้บริโภคทุกคนสามารถเข้าถึงอาหารอินทรีย์ ในพื้นที่ได้ง่ายขึ้น และที่สำคัญสามารถเลือกซื้อผลผลิตอินทรีย์ได้ตามความต้องการ ได้บริโภคอาหารที่ดีและปลอดภัยต่อสุขภาพ

โดยทางกลุ่มเกษตรกรจึงได้ประชุมเพื่อหาข้อตกลงในการแก้ปัญหาการผลิตความต่อเนื่องในการผลิต ตลอดจนการสร้างการเชื่อมโยงตลาดให้เกิดขึ้น โดยมีกระบวนการในการขับเคลื่อน ที่เริ่มต้นด้วยการหาข้อตกลงและแนวทางในการวางแผนการผลิต ซึ่งการวางแผนการผลิตพืชผักหรือการวางแผนจัดการเพาะปลูก เป็นกระบวนการกำหนดวัตถุประสงค์ เป้าหมาย ขั้นตอน วิธีการดำเนินการ ตั้งแต่การปลูกพืชไปจนถึงการใช้ประโยชน์หรือรายได้ที่ได้จากพืชที่ผลิต โดยมีความมุ่งหวังให้การปลูกพืช ได้รับผลตอบแทนที่คุ้มค่าต่อการลงกำลังแรงกายและเวลาที่เสียไปในการดูแล ซึ่งกลุ่มคนรุ่นใหม่ ประชาชน ชุมชน และกลุ่มองค์กรสนับสนุนได้ร่วมระดมความคิดและร่วมกำหนดแนวทางในการวางแผนการผลิต เพื่อเป็นแนวปฏิบัติของสมาชิกในการจัดการผลผลิตเกษตรอินทรีย์

๒.๕ การพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศ โดยจัดฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ในภาคสนาม (Field Study) โดยใช้กิจกรรมการผลิตสื่อ Social Media ด้วยโทรศัพท์มือถือ กิจกรรม

อบรมเชิงปฏิบัติการ การสร้างเพจในการเพิ่มช่องทางการจำหน่ายสู่ตลาดออนไลน์ วันที่ ๒๓-๒๔ กรกฎาคม ๒๕๖๕ ณ ห้องประชุมธารโตโฮมสเตย์ ตำบลธารโต อำเภอธารโต จังหวัดยะลา

โดยมีกลุ่มเกษตรกร

๑. น.ส. นาริรัตน์ สามะ
๒. น.ส.อนิตา พงษ์มูลี
๓. น.ส.นิรอมมา หยีดีอระ
๔. น.ส.สุพิศ พัดคง
๕. น.ส.สุนพร หัสแก้ว
๖. นางอุไรวรรณ คงสวัสดิ์
๗. นายคำนึง หัสแก้ว
๘. นางอาภรณ์ แก้วจิณ
๙. นางธัญญธิดา ทองแก้ว
๑๐. นางสุภาวดี โยพรหม

๒.๖ แนวทางการเสริมสร้างเครือข่ายท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดยะลาแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่ชุมชน

๑) การสร้างระบบรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วมในพื้นที่ชุมชนหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง บ้านอุแบ ตำบลบาเจาะ อำเภอบันนังสตา และบ้านบันนังกะจะ ตำบลธารโต อำเภอธารโต กลุ่มเกษตรกร ปรชาญชุมชน ได้ร่วมกันขับเคลื่อนการสร้างเครือข่ายระบบการรับรองมาตรฐานแบบมีส่วนร่วม (PGS) เพื่อเป็นการสร้างระบบการรับรองผลผลิตเกษตรอินทรีย์ ในพื้นที่ชุมชนหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง บ้านอุแบ ตำบลบาเจาะ อำเภอบันนังสตา และบ้านบันนังกะจะ ตำบลธารโต อำเภอธารโต ในการสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ผู้บริโภคและตัวเกษตรกร ผู้ผลิตเกษตรอินทรีย์เอง ในการสร้างมาตรฐานของการทำเกษตรอินทรีย์ว่ากลุ่มเกษตรกรหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง บ้านอุแบ ตำบลบาเจาะ อำเภอบันนังสตา และบ้านบันนังกะจะ ตำบลธารโต อำเภอธารโต นั้นได้ทำเกษตรอินทรีย์จริง มีมาตรฐานรองรับ สามารถสื่อสารกับผู้บริโภคได้อย่างเต็มภาคภูมิว่าผลผลิตที่ออกมาเป็นผลผลิตอินทรีย์ ซึ่งกระบวนการรับรองมาตรฐานอย่างมีส่วนร่วม นั้นมีกระบวนการส่วนหนึ่งที่ ผู้บริโภคหน่วยงานภาคีที่เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมในการตรวจ/เยี่ยมชมแปลงเกษตรกรได้สื่อสารให้แก่ผู้บริโภคโดยตรง ผู้บริโภครู้ถึงแหล่งที่มาของผลผลิต ทำให้เกิดความเชื่อมั่นและเกิดการบอกต่อ เป็นการเพิ่มช่องทางการตลาดในรูปแบบหนึ่ง การรับรองมาตรฐานแบบมีส่วนร่วม(PGS) นอกจากการสร้างเชื่อมั่นให้แก่ผู้บริโภค เป็นเครื่องรับรองการันตี ผลผลิตเกษตรอินทรีย์แล้วนั้น การรับการรับรองมาตรฐานแบบมีส่วนร่วม (PGS) ยังเป็นสิ่งที่ใช้ในการ จำแนกผลผลิตในพื้นที่ว่าเป็นผลผลิตอินทรีย์ ผลผลิตผักปลอดภัย ผลผลิตผักไฮโดรโปนิก หรือผลผลิต พืชผักทั่วไป ในบางสถานการณ์ที่มีการจัดระบบตลาดอินทรีย์ขึ้นในพื้นที่ก็จะสามารถแยกได้ เนื่องด้วยหากใครต้องการนำ

ผลผลิตมาขายในตลาดอินทรีย์ในพื้นที่ต้องผ่านระบบการรับรองมาตรฐานแบบมีส่วนร่วม(PGS) ก่อน จึงจะได้รับการรับรองและสามารถนำมาขายได้ในรูปแบบของผลผลิตเกษตรอินทรีย์ ซึ่งหากไม่มีระบบการรับรองมาตรฐานแบบมีส่วนร่วม (PGS) ผู้บริโภคก็ไม่สามารถจำแนกได้ว่าพืชผักที่มาจากไหนว่าเป็นพืชผักอินทรีย์จริงหรือไม่ อาจเป็นเพียงแค่การแอบอ้างว่าพืชผักที่มาจากไหนเป็นพืชผักอินทรีย์แต่ความเป็นจริงเป็นพืชผักปลอดภัยหรือพืชผักทั่วไป แต่ถ้ามีระบบการรับรองมาตรฐานแบบมีส่วนร่วม(PGS) ก็จะสามารถรู้ได้ว่าพืชผักที่นำมาจำหน่ายเป็นผลผลิตอินทรีย์

ระบบการรับรองแบบมีส่วนร่วม (PGS) การรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ในพื้นที่ชุมชนหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง บ้านอุแบ ตำบลบาเจาะ อำเภอบันนังสตา และบ้านบันนังกะจะ ตำบลธารโต อำเภอดุสิต นั้น เกิดจากการที่เกษตรกรได้เล็งเห็นว่า การรับรองสินค้าเกษตรในท้องตลาดทั่วไป ฉะนั้นกลุ่มเกษตรกร จึงรวมตัวกันเพื่อสร้างระบบการรับรองมาตรฐานแบบมีส่วนร่วม (PGS) ซึ่งการรับรองแบบมีส่วนร่วมของกลุ่มเป็นการรับรองมาตรฐานความร่วมมือของกลุ่มเกษตรกรผู้ทำเกษตรอินทรีย์ทุกคน ทำหน้าที่เป็นกรรมการร่วมกัน โดยมีหลักการสำคัญของการรับรองแบบมีส่วนร่วม PGS ดังนี้

๑.๑) การกำหนดวิสัยทัศน์ร่วม คือ การตั้งเป้าหมายร่วมกัน เพื่อให้ได้ข้อตกลงร่วมกันภายในกลุ่มได้ เป็นไปในทิศทางเดียวกัน โดยที่สมาชิกกลุ่มทุกคนมีความมุ่งมั่นที่จะประกอบอาชีพเกษตรอินทรีย์ ด้วย การลด ละ เลิกการใช้สารเคมีทุกประเภท และใส่ใจทุกขั้นตอนของกระบวนการผลิต เพื่อให้ผู้บริโภคได้รับประทานอาหารที่ดีและปลอดภัยต่อสุขภาพ

๑.๒) การมีส่วนร่วม คือ การร่วมกันตรวจแปลงเกษตรอินทรีย์ของสมาชิกภายในกลุ่ม รวมถึง คณะกรรมการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งการตรวจแปลง ถือได้ว่าเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ทั้ง ด้านการจัดการพื้นที่เพาะปลูก เมล็ดพันธุ์ ดูแลการรักษาพันธุ์พืช การกำจัดศัตรูพืช ด้วยกระบวนการอินทรีย์ มีสำนึกที่ดีในการผลิตที่ไม่เสี่ยงต่อการทำลายระบบนิเวศ และคุณภาพชีวิตของทุกสิ่ง

๑.๓) มีความโปร่งใส คือ โดยให้สมาชิกกลุ่มได้ร่วมกันตรวจสอบซึ่งกันและกัน ว่ามีใครแอบใช้สารเคมีในแปลงพืชผักของตนเอง ซึ่งการทำอาชีพเกษตรอินทรีย์นั้น เกษตรกรจะต้องยึดหลักคุณธรรม จริยธรรม ประกอบอาชีพด้วยความซื่อสัตย์ สุจริตต่อตนเองและผู้บริโภค

๑.๔) กระบวนการเรียนรู้ คือ กระบวนการ PGS เป็นเรื่องหนึ่งที่สร้างกระบวนการเรียนรู้ในชุมชน ทั้งผู้ผลิต ผู้บริโภค ผู้ประกอบการ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ แลกเปลี่ยนวิถีชีวิตซึ่งกันและกัน เพื่อสร้างความเข้าใจ สร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ในการขับเคลื่อนพื้นที่ชุมชนหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง บ้านอุแบ ตำบลบาเจาะ อำเภอบันนังสตา และบ้านบันนังกะจะ ตำบลธารโต อำเภอดุสิต สู่การเป็นชุมชนแห่งการบริโภคอาหารอินทรีย์ที่ยั่งยืน

๑.๕) สร้างความเชื่อมั่นต่อกัน คือ เป็นการสร้างความเชื่อถือไว้วางใจซึ่งกันและกันของสมาชิก ภายในกลุ่มด้วยการปลูกพืชที่ลด ละ เลิกการใช้สารเคมี รวมไปถึงการสร้างความมั่นใจต่อผู้บริโภค ได้บริโภคอาหารที่ดี ปลอดภัยต่อสุขภาพร่างกาย รวมถึงการบริโภคอาหารเป็นยา และบริโภคอาหารตามฤดูกาล

๑.๖) ความเชื่อมโยงในแนวราบ คือ เป็นการเชื่อมโยงเครือข่าย ทั้งเครือข่ายผู้ผลิตในพื้นที่ชุมชนหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง บ้านอุแบ ตำบลบาเจาะ อำเภอบันนังสตา และบ้านบันนังกะเจาะ ตำบลธารโต อำเภอธารโต และเครือข่ายการตลาด โดยขับเคลื่อนให้มีตลาดอินทรีย์ชุมชนหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง บ้านอุแบ ตำบลบาเจาะ อำเภอบันนังสตา และบ้านบันนังกะเจาะ ตำบลธารโต อำเภอธารโต เพิ่มขึ้น ทั้งในพื้นที่หน่วยงานราชการ โรงเรียน โรงพยาบาล องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น สาธารณสุขอำเภอ เป็นต้น รวมถึงหน่วยงานเอกชน และตลาดชุมชน ทั้งนี้ ก็เพื่อให้ผู้บริโภคได้เข้าถึงแหล่งอาหารอินทรีย์ได้มากยิ่งขึ้น กระบวนการรับรองมาตรฐานแบบมีส่วนร่วมของตลาดอินทรีย์ชุมชนหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง บ้านอุแบ ตำบลบาเจาะ อำเภอบันนังสตา และบ้านบันนังกะเจาะ ตำบลธารโต อำเภอธารโต เป็นกระบวนการรับรอง ภายใต้การรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม

เครือข่ายการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของ PGS การรับรองมาตรฐานแบบมีส่วนร่วมชุมชนหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง บ้านอุแบ ตำบลบาเจาะ อำเภอบันนังสตา และบ้านบันนังกะเจาะ ตำบลธารโต อำเภอธารโต (PGS) ถือได้ว่าเป็นระบบการรับรองหลักที่เชื่อมโยงกลุ่มผู้ผลิต กลุ่มผู้บริโภค กลุ่มผู้ประกอบการต่าง ๆ รวมถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้าด้วยกัน โดยการขับเคลื่อนการเป็นชุมชน สังคมแห่งการบริโภคอินทรีย์อย่างยั่งยืนดังนั้นก็เห็นได้ว่าระบบการรับรองมาตรฐานแบบมีส่วนร่วม (PGS) เป็นเครื่องมือหนึ่ง ซึ่งเป็นขั้นตอนหรือกระบวนการกลางน้ำ โดยจะเห็นได้ว่า การทำเกษตรอินทรีย์ต้องทำทุกขั้นตอนตั้งแต่กระบวนการต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ ดังนี้

ต้นน้ำ คือ เป็นการผลิตหรือเพาะปลูกพืช โดยไม่ใช้สารเคมี มีการวางแผนการผลิตที่ถูกต้อง และ ผลิตพืชผักในฤดูกาลต่างๆ ตามชนิดพืชที่ตลาดต้องการ

กลางน้ำ คือ กระบวนการแปรรูปผลิตภัณฑ์สินค้าอินทรีย์ ด้วยการใช้พลังงานทางธรรมชาติ และ การมีระบบการรับรองมาตรฐานแบบมีส่วนร่วม (PGS)

ปลายน้ำ คือ การตลาด การกระจายสินค้า และการประชาสัมพันธ์ เพื่อให้ผู้บริโภคสามารถซื้อ สินค้าได้หลากหลายช่องทางมากยิ่งขึ้น

๒) การสร้างตลาดแนวใหม่โดย ใช้ช่องทางการค้าออนไลน์แบบมีส่วนร่วมในพื้นที่ชุมชนหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง บ้านอุแบ ตำบลบาเจาะ อำเภอบันนังสตา และบ้านบันนังกะเจาะ ตำบลธารโต อำเภอธารโต

การทำการตลาดก็หันมาใช้ช่องทางการสร้างตลาดแนวใหม่โดย ใช้ช่องทางการค้าออนไลน์มากยิ่งขึ้น ซึ่งเกษตรกรรุ่นใหม่ในพื้นที่ต้องปรับตัว และพร้อมกับการใช้เทคโนโลยีมาใช้เป็นตัวช่วยใน

การจำหน่าย การทำการตลาดรูปแบบใหม่ เช่น การทำการตลาดเพื่อการเข้าถึงลูกค้าโดยตรงอย่างการขายพืชมัก ผลผลิตอินทรีย์ผ่านทาง Facebook, Line, Instagram, Tik Tok เป็นต้น

ผลการพัฒนากิจกรรมแบบมีส่วนร่วมท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดยะลา สรุปได้ว่า จากกระบวนการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม (PGS) และการสร้างตลาดแนวใหม่โดยใช้ช่องทางการค้าออนไลน์แบบมีส่วนร่วมในพื้นที่ชุมชนหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง บ้านอุแบ ตำบลบาเจาะ อำเภอบันนังสตา และบ้านบันนังกะเจาะ ตำบลธารโต อำเภอธารโต สู้สังคมแห่งการบริโภค อาหารอินทรีย์อย่างยั่งยืนในพื้นที่ อำเภอบันนังสตา และอำเภอธารโต จังหวัดยะลา ได้มีการรวมกลุ่มและจัดกลุ่มเกษตรกร เพื่อขับเคลื่อนกระบวนการรับรองมาตรฐานแบบมีส่วนร่วมและการสร้างตลาดแนวใหม่โดยใช้ช่องทางการค้าออนไลน์แบบมีส่วนร่วม สร้างความไว้วางใจ สร้างความเชื่อมั่นซึ่งกันและกันภายในกลุ่ม ด้วยการกำหนดเป้าหมายและกฎกติการ่วมกันตามกระบวนการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม (PGS) และการสร้างตลาดแนวใหม่โดยใช้ช่องทางการค้าออนไลน์แบบมีส่วนร่วม โดยมีการแบ่งกลุ่มในการขับเคลื่อน และทำการตรวจสอบร่วมกันในการรับรองมาตรฐานและการสร้างตลาดแนวใหม่โดยใช้ช่องทางการค้าออนไลน์แบบมีส่วนร่วม

๓ ผลการเสริมสร้างเครือข่ายท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดยะลา พบว่า

๓.๑ แนวทางการเสริมสร้างเครือข่ายท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดยะลา

การสร้างการมีส่วนร่วมในชุมชน หน่วยงานภายนอก การสร้างการมีส่วนร่วมของคนรุ่นใหม่ เกษตรกรในชุมชน โดยเริ่มจากการทำความเข้าใจร่วมกันของเกษตรกรในชุมชน เกี่ยวกับการสร้างแหล่งอาหารของตนเอง ที่มีความปลอดภัย และความหลากหลายของพืชผัก ทั้งนี้จะทำให้เกษตรกรได้ตระหนักถึงคุณค่าของการสร้างแหล่งอาหารของตนเอง หน่วยงานภายนอกที่เข้ามามีส่วนร่วมเกี่ยวข้องกับการพัฒนาวิถีการผลิต เกษตรกรรม เพื่อสร้างความมั่นคงทางอาหารและพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืนของชุมชน ได้แก่ พัฒนาชุมชน ซึ่งทั้งหน่วยงานนี้จะเข้ามามีบทบาทในเรื่องของการสร้างองค์ความรู้และการพัฒนาเกษตรกรให้มีความสมดุลเพิ่มมากขึ้น และแนวคิดที่จะช่วยกันพัฒนาชุมชนบนพื้นฐานศักยภาพของชุมชน

๑) การเชื่อมโยงตลาดในพื้นที่ชุมชน การเชื่อมโยงตลาดในพื้นที่หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง บ้านอุแบ ตำบลบาเจาะ อำเภอบันนังสตา และบ้านบันนังกะเจาะ ตำบลธารโต อำเภอธารโต เป็นกระบวนการขับเคลื่อนที่เกิดจากการทำงานร่วมกันของกลุ่มเกษตรกร ประชาชนชุมชน ในการเชื่อมโยงประสาน สร้างความเข้าใจแก่ผู้บริโภค หน่วยงานภาคีเครือข่ายในพื้นที่ทั้งหน่วยงานของรัฐและหน่วยงานเอกชน โดยเน้นการเชื่อมโยงกับหน่วยงานที่ให้ความสำคัญต่อการขับเคลื่อนการทำเกษตรอินทรีย์ ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบล สาธารณสุขอำเภอ ศูนย์การเรียนรู้ เกษตรอำเภอ และพัฒนาชุมชนอำเภอ เป็นต้น โดยใช้หลักในการขับเคลื่อนและยึดโยงสร้างความเข้าใจร่วมกัน

๒) หลักเศรษฐกิจพอเพียง เป็นการใช้ปรัชญาหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้และชี้ให้เห็น ถึงแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับบุคคล ครอบครัว

ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนฐานรากในพื้นที่ เพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ โดยยึดหลักความพอเพียงมาเป็นแนวทางในการ ดำเนินชีวิตของคนในพื้นที่ ซึ่งความพอเพียงในที่นี้หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความ จำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควร ต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลง ทั้งภายนอกและภายใน ซึ่งจะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังในการนำความรู้ต่างๆ ที่เกิดจากการศึกษาและพัฒนาตนเองมาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และที่สำคัญจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชุมชนให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญาและความรอบคอบ เพื่อให้สามารถปรับการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนให้สมดุลและพร้อมต่อการรับมือกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ทั้งด้านวัตถุ สิ่งแวดล้อม และ วัฒนธรรมจากโลกภายนอก บนฐานความพอเพียงและการทำเกษตรอินทรีย์

๓) การตลาดยุค ๔.๐ เป็นการนำความรู้หลักการการตลาดที่นำเอาเทคโนโลยีต่างๆ เข้ามาช่วย เพื่อให้เข้าถึงผู้บริโภคสินค้าหรือผลผลิตเกษตรอินทรีย์ การตลาดยุค ๔.๐ นั้น มีการพัฒนามาจากการตลาด ยุค ๑.๐ คือ การตลาดที่เน้นสินค้าเป็นหลัก ยุค ๒.๐ คือ การตลาดที่เน้นผู้บริโภคเป็นหลัก และ ยุค ๓.๐ คือ การตลาดที่เน้นให้ความสำคัญกับความเป็นมนุษย์เป็นหลัก และการตลาดยุค ๔.๐ เน้นอยู่ ๓ เรื่องใหญ่ๆ คือ ๑) เปลี่ยนแปลงจากการผลิตสินค้าทั่วไป เป็นสินค้าเชิงนวัตกรรมมากขึ้น ๒) มีการใช้เทคโนโลยี นวัตกรรม และความคิดสร้างสรรค์มาใช้ในอุตสาหกรรม และ ๓) เปลี่ยนจากประเทศที่รับจ้างการผลิตในเชิงอุตสาหกรรม เป็นการเน้นภาคบริการมากกว่าเดิม ซึ่งการตลาดยุค ๔.๐ นั้นจะเห็นได้จากการทำอาชีพเกษตรแบบดั้งเดิม ที่ใช้แรงงานคนในการเก็บเกี่ยว ก็หันมาใช้เทคโนโลยี ใช้อุปกรณ์ช่วยเก็บเกี่ยวที่ทันสมัย เพื่อเพิ่มผลผลิตมากขึ้นกว่าเดิม การทำการตลาดก็หันมาใช้ช่องทางในการสร้างตลาดแนวใหม่โดย ใช้ช่องทางการค้าออนไลน์มากยิ่งขึ้น ซึ่งเกษตรกรรุ่นใหม่ในพื้นที่ต้องปรับตัว และพร้อมกับการใช้เทคโนโลยีมาใช้เป็นตัวช่วยในการเพาะปลูก และดูแลพืชผัก เช่น การใช้ระบบการให้น้ำแก่พืชผักอัจฉริยะ ระบบการตรวจสอบคุณภาพของดินก่อนเพาะปลูก เป็นต้น และการทำการตลาดรูปแบบใหม่ เช่น การทำการตลาดเพื่อการเข้าถึงลูกค้าโดยตรงอย่างการขายพืชผัก ผลผลิตอินทรีย์ผ่านทาง Facebook, Line, Instagram เป็นต้น

๔) ตลาดเป็นธรรม เป็นการสร้างระบบตลาดที่ไม่ใช่แค่เป็นแหล่งซื้อขาย แต่เป็นแหล่งแลกเปลี่ยนเรียนรู้ แลกเปลี่ยนประสบการณ์ แลกเปลี่ยนวิถีชีวิตซึ่งกันและกัน ทั้งในส่วนของกลุ่มเกษตรกรและผู้บริโภค โดยในส่วนเกษตรกรคนรุ่นใหม่จะได้ในส่วนของกำหนดยุทธศาสตร์ที่เป็นธรรมจากทั้งสองฝ่าย ผู้บริโภคก็จะได้สินค้าที่ตรงตามความต้องการของตนเอง และได้บริโภคอาหารที่ดีและปลอดภัย มีราคาที่เป็นธรรม ถือได้เป็นตลาดที่เกื้อกูลกันและกัน ได้ประโยชน์ทั้งสองฝ่าย ทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภค ที่สำคัญในตลาดเป็นธรรม ทำให้ผู้บริโภครู้จักแหล่งผลิตสินค้า ใครเป็นผู้ผลิต กระบวนการผลิต ทั้งนี้เพื่อสร้างความไว้วางใจกัน ระหว่างผู้ผลิตกับผู้บริโภค

๕) การเชื่อมโยงตลาด ในอนาคตอาจเป็นไปได้ว่าการซื้อขายผลผลิตอินทรีย์ทำให้ผู้บริโภคเข้าถึงแหล่งผลิตได้ง่าย การซื้อขายจะเป็นในลักษณะการซื้อขายถึงสวนเกษตรกร รวมไปถึงผู้บริโภคสามารถเยี่ยมชมสวนเกษตรอินทรีย์ของกลุ่มเกษตรกรได้ ทั้งนี้เมื่อการตลาดเกิดความเข้มแข็งและยั่งยืน ผู้บริโภคในชุมชนและชุมชนใกล้เคียงก็สามารถที่จะเข้าถึงแหล่งอาหาร และหันมาใส่ใจสุขภาพตนเองและครอบครัว ให้ได้บริโภคอาหารที่ปลอดภัยมากยิ่งขึ้น การสร้างข้อตกลงร่วมระหว่างผู้ผลิต ผู้บริโภค และ หน่วยงานภาคีที่เกี่ยวข้องผ่านกระบวนการสร้างระบบการรับรองมาตรฐานแบบมีส่วนร่วม(PGS) จึงเป็นทางออกของเกษตรกรคนรุ่นใหม่ในพื้นที่ในการสร้างการเชื่อมโยงตลาดที่เห็นในเชิงรูปธรรม และเป็นการสร้างความเชื่อมั่นแก่ผู้บริโภคในการเข้าถึงอาหารอินทรีย์ในพื้นที่ชุมชนบ้านอุแบ ตำบลบาเจาะ อำเภอบันนังสตา และบ้านบันนังกะแจ ตำบลธารโต อำเภอธารโต

๔.๒ ผลการศึกษาความยั่งยืนของชุมชนภาคอุตสาหกรรมท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดปัตตานี

๔.๒.๑ ข้อมูลจังหวัดปัตตานี

ปัตตานี มีสภาพเป็นจังหวัด เมื่อมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติระเบียบราชการบริหารแห่งราชอาณาจักรสยาม พ.ศ.๒๔๗๖ ก่อนสมัยสุโขทัย ปัตตานีเป็นอาณาบริเวณส่วนหนึ่งของอาณาจักร “ลังกาสุกะ” หรือที่ปรากฏในเอกสารจีน คือ อาณาจักร “หลังยาซว” ระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๑๒ – ๑๖ ศูนย์กลางการปกครองของลังกาสุกะอยู่ที่ปาราวัน (Parawan หมายถึง พระราชวัง) ในเขตอำเภอยะรังในปัจจุบัน โดยมีเมือง “โกตามหลิฮัย” เป็นเมืองหลวงและเป็นศูนย์กลางการปกครอง ต่อมาในราวพุทธศตวรรษที่ ๑๘-๑๙ บริเวณชายทะเลแถบกรือเซะ – บานา มีหมู่บ้าน “ปะตานี” เกิดขึ้น มีเรือสินค้าชาติต่าง ๆ มาจอดแวะพักเป็นจำนวนมาก ศูนย์กลางความเจริญแห่งใหม่และพระราชวังจึงย้ายมาอยู่ที่ “ปะตานี” และเรียกเป็น “ปาตานี” และ “ปัตตานี” ในเวลาต่อมา หลังจากปี พ.ศ. ๒๓๘๘ ศูนย์กลางการปกครองย้ายมาอยู่ที่บังคอกติดกับแม่น้ำปัตตานี ในปัจจุบัน ส่วนศูนย์กลางการค้าในระยะแรกอยู่ที่ใกล้ปากแม่น้ำบริเวณหัวตลาด เมืองปัตตานีแห่งใหม่จึงเจริญรุ่งเรืองสืบต่อมาจนกระทั่งบัดนี้

จังหวัดปัตตานีเป็นจังหวัดหนึ่งในห้าจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทยที่มีพัฒนาการทางประวัติศาสตร์และอารยธรรมเจริญรุ่งเรือง มาเป็นเวลานาน เนื่องด้วยสภาพภูมิศาสตร์ของปัตตานีมีความเหมาะสมมาตั้งแต่ในอดีต โดยเฉพาะทำเลที่ตั้งที่ติดทะเล มีอ่าวที่สามารถบังคับคลื่นลม และเป็นที่พักจอดเรือเพื่อค้าขายหรือซ่อมแซม มีเส้นทางบกและทางแม่น้ำ ที่สามารถเชื่อมต่อกับฝั่งตะวันตกด้านมหาสมุทรอินเดียมาตั้งแต่สมัยโบราณ จึงสามารถติดต่อค้าขายทางทะเลกับเมืองท่าอื่น ๆ บนคาบสมุทรมาเลย์และภูมิภาคใกล้เคียงได้โดยสะดวก ประกอบกับปัตตานีมีทรัพยากรธรรมชาติ อุดมสมบูรณ์ เช่น สินแร่ เครื่องเทศ ของป่า และพืชพันธุ์ธัญญาหารอื่น ๆ รวมทั้งเป็นศูนย์รวมของสินค้าจากนานาประเทศ ทำให้ปัตตานีมีชื่อเสียงด้านการค้ามีความเจริญรุ่งเรือง และรับเอาอารยธรรมจากชนชาติต่าง ๆ มาผสมผสานจนเป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมเป็นมรดกตกทอดมาจนถึงปัจจุบัน

จังหวัดปัตตานี ตั้งอยู่ภาคใต้ของประเทศไทย ห่างจากกรุงเทพฯ ๑,๐๕๕ กม. มีเนื้อที่ประมาณ ๑,๙๔๐.๓๕ ตร.กม. หรือ ประมาณ ๑,๒๑๒,๗๒๓ ไร่ มีอาณาเขต ติดต่อกับจังหวัดใกล้เคียง

ทิศเหนือ ติดต่อกับอำเภอไทย

ทิศใต้ ติดต่อกับเขตอำเภอเมืองยะลา อำเภอรามัน จังหวัดยะลา และเขตอำเภอบาเจาะ จังหวัดนราธิวาส

ทิศตะวันออก ติดต่อกับอำเภอไทย

ทิศตะวันตก ติดต่อกับเขตอำเภอเทพา และอำเภอสะบ้าย้อย จังหวัดสงขลา

สภาพภูมิประเทศ แบ่งเป็น ๓ ลักษณะ ประกอบด้วย พื้นราบชายฝั่งทะเล ซึ่งเป็นพื้นที่ส่วนใหญ่ประมาณ ๑ ใน ๓ ของพื้นที่จังหวัด ได้แก่ ทางตอนเหนือและทางตะวันออกของจังหวัดมีหาดทรายยาว และเป็นพื้นที่ราบชายฝั่งกว้างประมาณ ๑๐ - ๓๐ กิโลเมตร พื้นที่ราบลุ่ม บริเวณตอนกลางและตอนใต้ของจังหวัด มีแม่น้ำปัตตานีไหลผ่านที่ดินมีความเหมาะสม ในการเกษตรกรรมและพื้นที่ภูเขา ซึ่งเป็นพื้นที่ส่วนน้อยอยู่ทางตอนใต้ของอำเภอโคกโพธิ์ อำเภอกะพ้อ และทางตะวันออกของอำเภอสายบุรี

ลักษณะอากาศทั่วไป จังหวัดปัตตานี อยู่ภายใต้อิทธิพลของลมมรสุมที่พัดประจำฤดูกาล ๒ ชนิด คือ ฤดูมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือหรือฤดูหนาว จะมีลมจากทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งเป็นลมเย็นและแห้งจากประเทศจีนพัดปกคลุมประเทศไทย ทำให้ประเทศไทยตอนบนตั้งแต่ ภาคกลางขึ้นไปมีอากาศหนาวเย็นและแห้งแล้งทั่วไป แต่ภาคใต้ตั้งแต่จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ลงไปกลับมีฝนตกชุก เพราะลมมรสุมนี้ พัดผ่านอ่าวไทยจึงพัดพาเอาไอน้ำไปตกเป็นฝนทั่วไป ตั้งแต่จังหวัดชุมพรลงไปอากาศจึงไม่หนาวเย็นดังเช่นภาคอื่น ๆ ที่อยู่ทางตอนบนของประเทศ และจังหวัดปัตตานีซึ่งอยู่ทางด้านฝั่งตะวันออกได้รับอิทธิพลของลมนี้เต็มที่จึงมีฝนตกอยู่ในเกณฑ์ปานกลางและมีอากาศเย็นเป็นครั้งคราว ลมมรสุมอีกชนิดหนึ่งคือลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ซึ่งพัดผ่านมหาสมุทรอินเดีย จึงพาเอาไอน้ำและความชุ่มชื้นมาสู่ประเทศไทย แต่เนื่องจากเทือกเขาตะนาวศรีด้านตะวันตกซึ่งปิดกั้นกระแสลมเอาไว้ จึงทำให้บริเวณภาคใต้ฝั่งตะวันออกและจังหวัดปัตตานีมีฝนน้อยกว่าภาคใต้ ฝั่งตะวันตกซึ่งเป็นด้านรับลมมรสุม

แผนที่แสดงที่ตั้งและอาณาเขตจังหวัดปัตตานี

แผนที่จังหวัดปัตตานี

ข้อมูลจาก <http://www.pattani.go.th/content/general>

๔.๒.๒) ข้อมูลชุมชนอุตสาหกรรมจังหวัดปัตตานี

จังหวัดปัตตานีได้จัดทำกรขึ้นทะเบียนผลิตภัณฑ์ชุมชนให้ได้มาตรฐาน เพื่อให้เป็นที่ยอมรับของผู้บริโภคและพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้ได้มาตรฐานคุณภาพตามที่หน่วยงานภาครัฐกำหนด มาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน (มผช.) คือ ข้อกำหนดด้านคุณภาพที่เหมาะสมกับผลิตภัณฑ์ชุมชนให้เป็นที่เชื่อถือ เป็นที่ยอมรับ และสร้างความมั่นใจให้กับผู้บริโภคในการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ โดยมุ่งเน้นให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน เพื่อยกระดับคุณภาพของผลิตภัณฑ์ชุมชนให้เป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนด และสอดคล้องกับนโยบาย OTOP โดยในแต่ละผลิตภัณฑ์ก็จะมีข้อกำหนดที่แตกต่างกันออกไป

ประโยชน์ที่ได้รับจากมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน คือ

๑. ผู้ผลิตผลิตภัณฑ์ชุมชน มีความเข้าใจ และมีความรู้ในการผลิตสินค้าที่มีคุณภาพ
๒. สินค้าที่มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น
๓. สินค้าเป็นที่น่าเชื่อถือ และเป็นที่ต้องการของตลาด
๔. สามารถนำผลิตภัณฑ์เข้าคัดสรร OTOP Product Champion (ระดับดาว)
๕. ได้รับการสนับสนุนเพื่อการพัฒนาที่เหมาะสมจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ทั้งนี้ สำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม หรือที่เรียกย่อ ๆ ว่า สมอ. ได้มีโครงการจัดทำมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน เพื่อรองรับการพัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์ชุมชนหรือระดับพื้นที่บ้านที่ยังไม่ได้รับการพัฒนาเท่าที่ควรซึ่งวัตถุประสงค์ของโครงการที่สำคัญคือ

๑. ส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพของผลิตภัณฑ์ชุมชนให้ได้รับการรับรองและแสดงเครื่องหมายการรับรอง

๒. ส่งเสริมด้านการตลาดของผลิตภัณฑ์ ให้เป็นที่ยอมรับอย่างแพร่หลาย

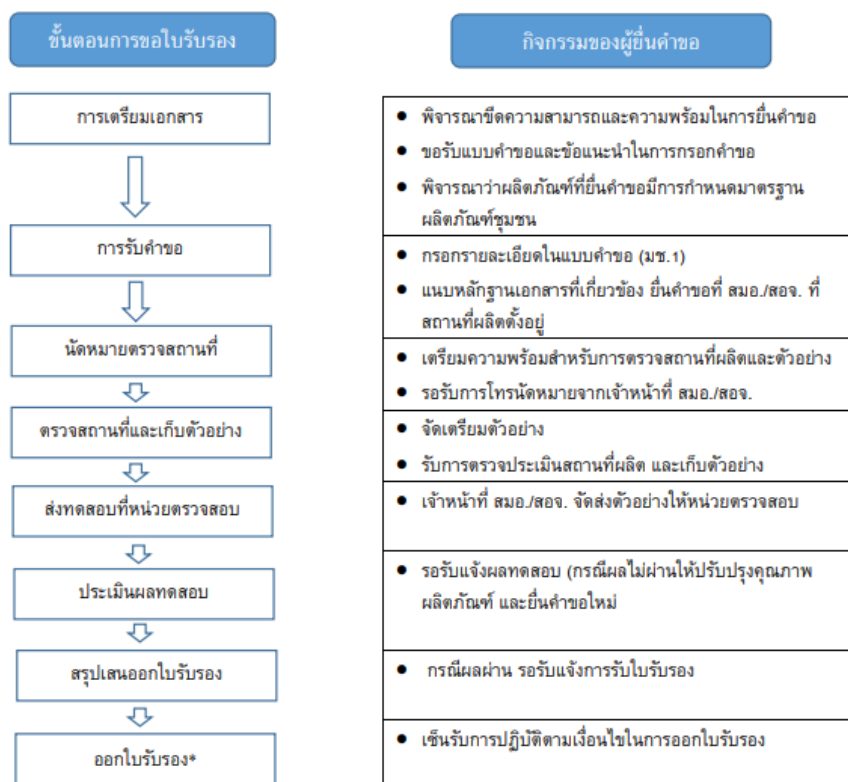
๓. สร้างความมั่นใจให้กับผู้บริโภคทั้งในประเทศและต่างประเทศในการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ชุมชน

๔. เน้นให้ชุมชนมีการพัฒนาแบบยั่งยืน

๕. สนับสนุนนโยบายสำคัญของรัฐบาล โครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ในการแก้ไข ปัญหาความยากจนของชุมชน

๖. ให้ความสำคัญของการนำภูมิปัญญาชาวบ้าน และทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่น มาพัฒนาและสร้างมูลค่าของผลิตภัณฑ์ให้สูงขึ้น มีคุณภาพ มีจุดเด่น มีเอกลักษณ์มีการพัฒนาท้องถิ่น สร้างชุมชนให้เข้มแข็ง พึ่งตนเองได้ สร้างงาน สร้างรายได้

การขอใบรับรองแสดงเครื่องหมายมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน

แผนภาพที่ ๑๑ ขั้นตอนการขอใบรับรองแสดงเครื่องหมายมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน

จังหวัดปัตตานี มีกลุ่มชุมชนอุตสาหกรรมผ่านการรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน จำนวน ๑๓๕ กลุ่ม^{๕๔} โดยผู้วิจัย ได้คัดเลือกกลุ่มอุตสาหกรรมชุมชน จำนวน ๓ กลุ่ม ดังตารางที่ ๓ คือ ตารางที่ ๓ ชุมชนอุตสาหกรรม

ลำดับ	ชื่อ ที่อยู่	ชื่อผลิตภัณฑ์ (มผช.)	รายละเอียดผลิตภัณฑ์ที่ได้รับการรับรอง
๑	กลุ่มเกษตรกรบ้านทุ่ง ตำบลท่าข้าม อำเภอปะนาเระ จังหวัดปัตตานี	ผลิตภัณฑ์สานจากไม้ไผ่	ผลิตภัณฑ์สานจากไม้ไผ่
๒	กลุ่มยาริงบาติก ๑ ม.๑ ซ.- ถ.- ต.หนองแรด อ.ยะหริ่ง จ.ปัตตานี ๙๔๑๕๐	ผ้าบาติก	ผ้าบาติก
๓	กลุ่มสตรีสันติสุข ๖๗/๒ ม.๒ ซ.- ถ.- ต.คลองมาบิง อ.เมือง จ.ปัตตานี ๙๔๐๐๐	กระเป๋าคาด	กระเป๋าคาด

^{๕๔} กองบริหารมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน สำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม. มาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน. สืบค้นเมื่อ วันที่ ๘ เมษายน ๒๕๖๕ จาก <https://tcps.tisi.go.th/public/certificatelist.aspx?province=๙๔&provincename=>

๔.๒.๓) การดำเนินงานของชุมชนภาคอุตสาหกรรมในพื้นที่จังหวัดปัตตานี

๑) กลุ่มเกษตรกรบ้านทุ่ง ตำบลท่าข้าม อำเภอบะนาเร จังหวัดปัตตานี

๑.๑) บริบทชุมชนบ้านทุ่ง

ชุมชนบ้านทุ่ง มีทั้งชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิมอาศัยอยู่ประมาณ ๑๑๖ ครัวเรือน ชาวบ้านบริเวณนี้ตั้งถิ่นฐานมาประมาณ ๓ ช่วงอายุคน หรือประมาณ ๓๐๐ ปี จึงมีฐานต้นทุนทรัพยากรคือพื้นที่นากับตาลโตนด อดีตหมู่บ้านค่อนข้างกันดาร เส้นทางสัญจรเป็นเพียงคันนาแคบ ๆ ยังไม่มีถนนหนทาง ใช้รถจักรยานในการเดินทาง เพราะรถยนต์ไม่สามารถสัญจรได้ ช่วงประมาณปี พ.ศ. ๒๕๔๗ องค์การบริหารส่วนตำบลได้ร่วมกับคณะกรรมการหมู่บ้าน จัดทำโครงการสร้างถนนสายบ้านทุ่งไปสู่ถนนใหญ่ด้วยระยะทางประมาณ ๓ กิโลเมตร โดยปกติวิถีชีวิตของคนบ้านทุ่ง ไม่นิยมออกไปสู่สังคมภายนอก จึงยึดอาชีพทำนาและป็นตาลโตนดมาตั้งแต่บรรพบุรุษแต่บริบทพื้นที่ที่โดยรอบจะมีการปลูกต้นไผ่บริเวณริ้วบ้าน บริเวณคันนา เพื่อจะได้นำลำต้นไผ่ไผ่มามัดกับต้นตาลโตนดในการปีนขึ้นไป และลำต้นไผ่ไผ่ยังมีประโยชน์ในการใช้ทำกระบอกรับน้ำตาลสด

๑.๒) ความเป็นมาของกลุ่ม

ในชุมชนบ้านทุ่งในอดีตมีอาชีพทำนาและอาชีพทำผลิตภัณฑ์จากตาลโตนด เช่น น้ำตาลสด ลูกตาลสด น้ำตาลโตนด ซึ่งสามารถมีผลผลิตเป็นช่วงฤดูกาล ทำให้มีเวลาว่างในช่วงนอกฤดูกาล จึงได้มีแนวคิดที่จะหารายได้เสริมจากทรัพยากรของท้องถิ่นเพื่อให้แม่บ้านหรือผู้ที่ต้องการหารายได้เสริมได้ทำงานอยู่ในชุมชนของตนเอง จึงได้เล็งเห็นถึงต้นไผ่ที่มีอยู่จำนวนมากในชุมชนบ้านทุ่ง ซึ่งต้นไผ่ นอกจากจะมีประโยชน์นำมาใช้เป็นวัสดุอุปกรณ์อาชีพป็นตาลโตนดแล้ว บรรพบุรุษในอดีตได้นำประโยชน์จากต้นไผ่มาเป็นเครื่องจักสาน เพื่อใช้สอยในวิถีชีวิตประจำวันของคนบ้านทุ่ง

“ตรงนี้มีพื้นที่ฐานอยู่แล้ว ประกอบกับเรามีแรงบันดาลใจในเรื่องนี้ จากที่ตั้งไม้ไผ่ลำหนึ่งก็กระด้างสองลูก ลูกละ ๑๐๐ เอง แต่ถ้าเราทำแค่นี้ แต่มันสวยก็ได้ลูกละ ๒๐๐ อยู่ก็เริ่มมีความคิดใหม่ว่าจะทำยังไงให้ขายได้ ก็เดินไปขอพัฒนาชุมชน”^{๕๕}

นางสาวสมปอง อัดอินโหม่ง มองเห็นคุณค่าในส่วนนี้ จึงได้เรียนรู้ ศึกษา เก็บข้อมูล จึงได้รู้ว่างานหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่มีมาตั้งแต่บรรพบุรุษ ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นงานจักสานที่มีความจำเป็นในวิถีชีวิตประจำวันในชุมชน เช่น กระดังใช้พัดข้าว กะเมอใช้หูลข้าวเปลือกบนศีรษะ กระดังใช้ตักน้ำผึ้ง แว่น เครื่องใช้สอยในครัวเรือน และเครื่องมือในการจับปลา เช่น ไทร ซ่อน สุ่มปลา ไทรโทนใส่ปลา ซึ่งเป็นมรดกที่มีคุณค่าของชุมชน จึงมีแรงบันดาลใจต้องการสืบสาน อนุรักษ์ และประยุกต์งานสานให้มีความละเอียด ประณีต การผสมผสาน และศึกษาลวดลายต่าง ๆ นำมาผลิตเครื่องจักสานให้มีความหลากหลายในการใช้งานและสร้างเครือข่ายการทำงานให้คนในชุมชนได้มีอาชีพเสริม

“.....ก็มาทำกระดังเคียวน้ำผึ้ง ก็เป็นวงๆที่อยู่ เขาตั้งบนกระทะไม่ให้ น้ำหวานมันล้นคะ...มีคนเป็นอยู่คนเดียว ไปสั่งก็ไม่ได้คิว ที่อื่นมาเอาก็รอคิวกัน ก็รอ แล้วรอทำไม ทำไมเราไม่ทำเองเลย บ้านใครบ้านมันทำ เริ่มจากการทำเองทำใช้ ตอนนั้นมันไม่มีครุ้งไฟ ฟ้าไม้ไผ่ไป ไม้ไผ่ที่ลอกออกจากกระบอก เวลารองน้ำหวานมันจะหนา เขาจะเอาเปลือก

^{๕๕} สัมภาษณ์ นางสาวสมปอง อัดอินโหม่ง, กลุ่มจักสานไม้ไผ่ ต.ท่าข้าม อ.ปะนาเระ จ.ปัตตานี เมื่อวันที่

ออกเอาเปลือกส่วนนั้นแหละ พอไปหาเขาก็จะสอนให้ เราก็กลับมาทำหลายๆอัน แล้วก็ไปหาไปทีละวัน ก็จะเสร็จไปเรื่องหนึ่ง จากนั้นคนไหนจะทำก็สอน เขาจะซื้อ แต่เราไม่ขายเราจะสอนให้”^{๕๖}

แผนภาพที่ ๑๒ สมาชิกกลุ่มร่วมกันผลิตสินค้า

การอนุรักษ์เครื่องจักสานไม้ไผ่ ซึ่งเป็นงานหัตถกรรมที่บรรพบุรุษได้คิดค้นไว้ในชุมชนทั้งด้านประกอบอาชีพ เครื่องใช้สอยในครัวเรือน ภาชนะใช้สอย เครื่องมือจับปลา เป็นต้น เช่น กระด้ง กะเฌอ ถาด รองแก้ว ไทร ซ่อน สุ่มปลา โดยเครื่องจักสานที่โดดเด่น คือ ลวดลายดอกพิกุล นอกจากนั้นยังมีการเพิ่มมูลค่าเครื่องจักสานไม้ไผ่ ด้วยการผสมผสานกับวัสดุอื่นๆ ที่มีอยู่ในชุมชน เช่น เครื่องจักสานผสมผสานกับย่านลิเภา เครื่องจักสานผสมผสานกับย่านต่อให้ มีการประยุกต์เครื่องจักสานไม้ไผ่ตามรูปแบบเป็นที่ต้องการของตลาดและกลุ่มลูกค้าทั่วไป เช่น โคมไฟ ตักแตนกระถางดอกไม้ของชำร่วย เป็นต้น ซึ่งต่อมาได้มีการนำทรัพยากรของท้องถิ่นด้านอื่น ๆ มาผลิตเป็นสินค้าที่สามารถเสริมรายได้ให้แก่ชุมชน เช่น การ นำฟางข้าว มาผลิตเป็นเป้ายิงธนูส่งออกไปยังประเทศอินโดนีเซีย และญี่ปุ่น การนำย่านต่อให้ มาผลิตเป็นบ้านแมว ซึ่งปัจจุบันมีหน่วยงานเอกชนนำเส้นในพลาสติกมา ให้กลุ่มผลิตเป็นบ้านแมว เป็นต้น

“ทำของใช้งานในบ้านเราก่อน กระด้ง กระดังอะไร ลูกใหญ่ๆอะไรแบบนี้คะ ลูก ๕๐ บาท ๑๐๐ บาท อะไรอย่างนี้ ทีนี้เราเริ่มคิดแล้วว่าทำไมต้องรอให้คนมาสั่ง เราอยากได้ตั้ง ช่วงนั้นเราไม่มีเงิน ทีนี้ทำงานเยอะก็จริงนะ รายได้ไม่มี แต่เขามีข้าวกิน เขาคิดกัน อย่างนี้เรื่องปลาเรื่องไรเขาคิดกันหากินได้”^{๕๗}

๑.๓) วัตถุประสงค์การผลิตสินค้า

การผลิตสินค้าของกลุ่มบ้านทุ่งมีวัตถุประสงค์ในการผลิตจำนวน ๒ รูปแบบ คือ ๑) วัตถุประสงค์ที่มีอยู่ในชุมชนหรือชุมชนใกล้เคียง เช่น ย่านต่อให้ ไผ่ ฟางข้าว เป็นต้น และ ๒) วัตถุประสงค์จากผู้สั่งสินค้า โดยผู้สั่งสินค้า นำวัตถุประสงค์การผลิตและรูปแบบมาให้กลุ่มเป็นผู้ผลิตตามคำสั่ง จากการศึกษาพบว่า วัตถุประสงค์การผลิตส่วนใหญ่จะเป็นวัตถุประสงค์การผลิตที่มีอยู่ในชุมชน และชุมชนใกล้เคียง

^{๕๖} สัมภาษณ์ นางเจ๊ะกระยะ ยะแม, กลุ่มจักสานไม้ไผ่ ต.ท่าข้าม อ.ปะนาเระ จ.ปัตตานี เมื่อวันที่ ๒๓ มกราคม ๒๕๖๕

^{๕๗} สัมภาษณ์ นางสาวสมปอง อัดอินโหม่ง, กลุ่มจักสานไม้ไผ่ ต.ท่าข้าม อ.ปะนาเระ จ.ปัตตานี เมื่อวันที่ ๒๓ มกราคม ๒๕๖๕

(๑) ย่านต่อไห ย่านต่อไห เป็นพืชชนิดหนึ่งมีลักษณะคล้ายกับเชือกหวาย มีความเหนียว คงทน ในอดีตชาวบ้านนำมาทำเป็นเชือกผูกสัตว์เลี้ยง เช่น วัว ควาย จากการสังเกตและภูมิปัญญาของชาวบ้าน จึงคิดหาวิธีที่จะนำมาใช้ให้เป็นประโยชน์ มีการศึกษาภูมิปัญญาด้านการจักสาน โดยนำเอาเชือกต่อไหมาพัฒนาต่อยอดเป็นผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ เช่น ตะกร้าใส่ของไปตลาด ตะกร้าใส่ผลไม้กระเช้าใส่สิ่งของ ใส่ส่วนผลิตภัณฑ์ของกลุ่มบ้านทุ่ง นำมาผลิตเป็นบ้านแมว ซึ่งเป็นที่สนใจต่อผู้เลี้ยงแมว ส่งผลให้ทางกลุ่มมีรายได้เพิ่มขึ้น

แผนภาพที่ ๑๓ ผลิตภัณฑ์จากย่านต่อไห

(๒) ใผ่ ใผ่เป็นวัตถุดิบหลักของการผลิตสินค้าโดยใผ่เป็นพืชที่ประชาชนในพื้นที่ปลูกเพื่อใช้ประโยชน์ ในการใช้ทำ “พะอง” (ลำใผ่ที่ลิดแขนงเหลือไว้พอให้เท้าเหยียบได้ ใช้พาดขึ้นต้นไม้สูง เช่น มะพร้าว ตาล หรือเก็บรังนกแอ่น) ในการทำอาชีพขึ้นตาลนำน้ำหวานมาผลิตเป็นน้ำตาลโตนด (น้ำตาลแว่น) และทำเครื่องใช้ภายในครัวเรือนอยู่แต่เดิม ชาวบ้านในแต่ละครัวเรือนจึงปลูกไว้ใช้ประโยชน์มาแต่เดิม

“ที่นี้มีอาชีพทำโหนดด้วย บ้านนี้จะไม่ฆ่าใผ่ใผ่ เขาจะตัดใผ่ใผ่ใช้ประโยชน์ เขาจะไม่ฆ่ามัน อย่างน้อยบ้านนี้ก็ ๔๐๐ กอ ในหมู่บ้านนี้ทำ ๓๕ คน ในบ้านนี้ต้องมี ๔ กออย่างน้อย เขามีตั้งเดิมมาแล้ว”^{๕๔}

แผนภาพที่ ๑๔ ผลิตภัณฑ์จากไผ่

(๓) ฟางข้าว พื้นที่ชุมชนบ้านทุ่ง มีพื้นที่ทำนาแทบทุกครัวเรือน ประชาชนส่วนใหญ่ในพื้นที่จะมีอาชีพหลัก คือ การทำนา ถึงแม้ว่าจะมีอาชีพอื่น ๆ เช่น รับราชการ ทำตาลโตนด แต่ชาวบ้านจะมีการทำนาไว้รับประทานรวมทั้งขายซึ่งแต่เดิมฟางข้าวจะไม่ได้ใช้ประโยชน์อะไร เมื่อกลุ่ม

^{๕๔} สัมภาษณ์ นางสาวประดับ แซ่ตัน, กลุ่มจักสานไผ่ ต.ท่าข้าม อ.ปะนาเระ จ.ปัตตานี เมื่อวันที่ ๒๓ มกราคม

ได้มีการศึกษาดูงาน และมีหน่วยงานมอบโจทย์การทำป่ายิงธนูให้กับกลุ่มทางกลุ่มจังหวัดอุตรดิตถ์ที่มีอยู่ในท้องถิ่น และได้นำฟางมาลองผลิตจนนำมาทดลองใช้ ซึ่งได้ผลดีกว่าวัตถุดิบอื่น ๆ จึงได้ผลิตจำหน่ายให้แก่หน่วยงานต่าง ๆ

“ชาวบ้านเขาขายฟาง เขาใช้รถเกี่ยว ฟางตอนนี้ทำโรงแล้ว ทุกที่ทำโรงไว้ ๒ โรงมันไม่พอ เขาเลี้ยงวัวด้วย ก็ต้องทำเพิ่มอีกโรงหนึ่ง มันไม่พอใจ รับซื้อจากชาวบ้าน จะมีคนอื่นมาสั่งต่ออีกที่นำไปทำเส้น คนที่เขาทำเส้นขายเขาก็ซื้ออีก” (สัมภาษณ์ นางสาวสมปอง อัดอินโหม่ง, วันที่ ๒๓ มกราคม ๒๕๖๕)

แผนภาพที่ ๑๕ ผลิตภัณฑ์จากฟางข้าว

๑.๔) รูปแบบการบริหารจัดการกลุ่มเพื่อให้เกิดความยั่งยืน

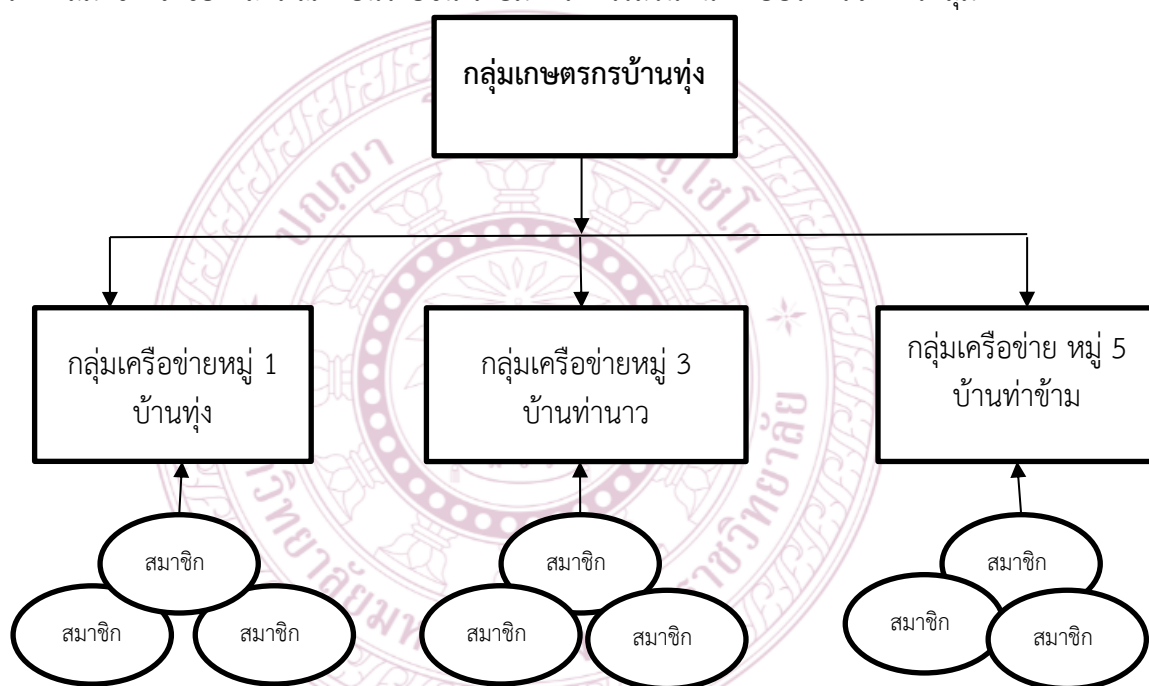
(๑) ภาวะผู้นำกับการบริหาร

การบริหารกลุ่มเกษตรกรบ้านทุ่ง เป็นรูปแบบการบริหารจัดการกลุ่มโดยการรวมตัวของประชาชนในพื้นที่เข้ามาร่วมงานกันและมีการแบ่งหน้าที่โดยมีตำแหน่งประธานกลุ่มคือ นางสาวสมปอง อัดอินโหม่ง ซึ่งเป็นผู้ที่มีหน้าที่ขับเคลื่อนกิจกรรมต่าง ๆ ของกลุ่ม ไม่ว่าจะเป็นการประสานงานกับหน่วยงานข้างนอก บริหารจัดการกลุ่ม จัดหาตลาด ติดต่อลูกค้า จัดแบ่งรายได้ให้แก่สมาชิกในกลุ่ม และเป็นผู้ที่คิดริเริ่มในการจัดตั้งกลุ่มขึ้นมา เพื่อจะสร้างผลิตภัณฑ์ให้เกิดขึ้นภายในชุมชน โดยที่ใช้ต้นทุนคือความรู้ที่ตนเองมีคือ ความรู้ด้านการสร้างผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่ ซึ่งเป็นทรัพยากรทางด้านธรรมชาติที่มีอยู่ในชุมชนอยู่แล้วส่วนหนึ่ง และในการบริหารกลุ่มนั้นได้มีโครงสร้างการบริหารแบบไม่เป็นทางการ เป็นการรวมตัวของคนในชุมชนและมีการจัดการแบ่งหน้าที่กันโดยการพูดคุย และมีลักษณะของการดำเนินงานแบบสัญญาใจกัน คือหากคนใดรับงานไปทำแล้วก็ต้องมีความรับผิดชอบ หากมีปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานก็มาพูดคุย และคอยช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ซึ่งในกลุ่มนั้นจะมีนางสมปอง อัดอินโหม่ง เป็นผู้นำและคอยแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ซึ่งชี้ได้ว่ากลุ่มเกษตรกรบ้านทุ่งได้ดำเนินมาตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๕๔๖ นั้นเป็นเพราะในกลุ่มได้มีผู้นำที่ดี มีวิสัยทัศน์ที่ดีและมีรูปแบบการบริหารที่ให้ความสำคัญกับสมาชิกทุกคน ซึ่งจะมีกลุ่มเครือข่ายอีกจำนวน ๒ กลุ่ม ในแต่ละกลุ่มก็จะมีสมาชิกเป็นของตนเองโดยมีหัวหน้ากลุ่มคอยจัดการกลุ่ม

การบริหารงานที่มีคำสั่งผลิตสินค้า จากหน่วยงานรัฐหรือเอกชน นางสาวสมปอง อัดอินโหม่ง จะเป็นผู้ดำเนินการแบ่งภาระงานให้กับสมาชิกในกลุ่มและสมาชิกเครือข่าย ซึ่ง นางสาวสมปอง จะเรียนรู้จากประสบการณ์ว่ากลุ่มใด หรือสมาชิกคนใดมีความสามารถหรือมีความเหมาะสม

กับงานชนิดใด ก็จะมีการแบ่งภาระงานให้กับผู้นั้น จากนั้นก็จะนัดรับงานและตรวจงาน โดย นางสาวสมปอง จะเป็นผู้ตรงงานและรวบรวมงานเพื่อนำส่งให้กับผู้สั่งผลิตเมื่อได้รับเงินมาก็จะนำมาชี้แจงให้กับสมาชิกและจัดสรรรายได้ให้แก่สมาชิก โดยมีการหักเปอร์เซ็นต์ไว้ส่วนหนึ่งเพื่อเป็นเงินกองกลางใช้ดูแลชุมชน ดูแลสมาชิกในกลุ่ม และใช้บริหารจัดการกลุ่ม

การบริหารงานที่ไม่มีคำสั่งผลิต การดำเนินงานของกลุ่มจะมีการผลิตสินค้าต่าง ๆ เป็นประจำโดย นางสาวสมปอง จะเป็นผู้อบรมหมายงานให้กับสมาชิกในกลุ่ม และสมาชิกเครือข่าย และ น.ส.สมปองฯ จะคอยรวบรวมจดบันทึกผลิตภัณฑ์ของสมาชิกแต่ละคน เมื่อมีงานแสดงสินค้าต่าง ๆ หรือมีสนใจจะซื้อสินค้า น.ส.สมปองฯ จะเป็นผู้นำไปขาย พร้อมสมาชิกที่มีเวลาว่าง เมื่อจำหน่ายได้ก็จะบันทึกว่าขายของสมาชิกท่านใดไปในราคาเท่าไร เมื่อแล้วเสร็จก็จะชี้แจงรายรับและจ่ายเงินให้แก่สมาชิกเจ้าของผลิตภัณฑ์เป็นรายขึ้น โดยมีการหักไว้ส่วนหนึ่งเพื่อบริหารจัดการกลุ่ม

แผนภาพที่ ๑๖ ผังการบริหารจัดการกลุ่มเกษตรกรบ้านทุ่ง

(๒) การประชุมวางแผน

การบริหารของกลุ่มเกษตรกรบ้านทุ่ง อีกอย่างหนึ่งที่เป็นรูปแบบของความยั่งยืนของกลุ่มที่ได้มีมาจนถึงวันนี้ นั่นคือการร่วมกันประชุม ซึ่งเป็นรูปแบบหนึ่งที่ทางกลุ่มได้มีข้อกติกาก่อนหรือการลงมติร่วมกันในการดำเนินงานของกลุ่ม ถึงกลุ่มจะมีผู้นำคือประธานที่สามารถจะตัดสินใจได้ แต่ทางกลุ่มก็ได้ให้ความสำคัญและได้เห็นถึงความสำคัญของสมาชิกภายในกลุ่ม ในการร่วมกันปรึกษาหารือ ในการร่วมกันตัดสินใจหากต้องการที่จะผลิตตัวสินค้าตัวใดตัวหนึ่ง ก็จะประชุมกันในลักษณะของงาน ความเป็นไปได้ในการจัดทำ หรือการหาวัตถุดิบในการสร้างผลิตภัณฑ์ขึ้นนั้น หรือมีปัญหาอะไรที่เกิดขึ้นภายในกลุ่มก็จะมีการพูดคุยกัน พร้อมทั้งจะแก้ไขปัญหาไปด้วยกัน และเพื่อประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นภายในกลุ่มและภายในชุมชนที่กลุ่มได้ตั้งขึ้น สอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ของ นางสาวสมปอง อัดอินโหม่งว่า

“การที่จะทำให้กลุ่มเกิดประโยชน์อย่างแท้จริง ก็จะมีการลงมติดในการสร้างผลิตภัณฑ์ สมมติเราลงมติดนั้นก็จะได้ทราบ ได้ถามปรึกษากันว่าเราจะเอาไหมแบบนี้ เหมือนนี้ตอนนี้เรามีแบบนี้มาเนี่ยก็กระเป๋างานเนี่ย แรก ๆ เนี่ยคือมีเป๋ามาขายกระเป๋างานเราจะทำกันไหม แล้วเรามีฟาง แล้วเราจะเก็บฟางได้ไหม เพราะถ้าทำแล้วเนี่ยถ้าสำเร็จขึ้นมา ปีหน้าเราต้องมีเก็บฟางไว้ ต้องดูน ต้องสต็อก คือก็ต้องตกลงกับลูกค้าว่าปีหน้าจะทำให้ดี แล้วก็จะมีเยอะกว่านี้ เราต้องตกลงกับเขาได้ ก็ทำสัญญาเป็นนักธุรกิจเลยนะต้องคุยแบบนักธุรกิจว่าเราต้องมาปรึกษากันว่า อย่างน้อย ๆ ต้องมาสร้างความเข้าใจที่ดีต่อกันก่อน คือต้องสัญญากันเลยว่าตกลงทำไหม คนนี้ทำนะ คนนี้ทำนะ ก็ต้องได้ก่อน อย่างน้อยต้องมีคนทำก่อน เพื่องานของกลุ่มจะได้สำเร็จ ส่วนงานจะสวยงามอย่างไรนั้นค่อยมาดูกันอีกครั้ง หรือนัดวันที่จะส่งงานกัน ก็ทำเป็นลักษณะของการพูดคุยปรึกษาหารือกัน”^{๕๙}

(๓) การบริหารด้านการตลาด

การบริหารด้านการตลาดของกลุ่มเกษตรกรบ้านทุ่งนั้น จะมีการสร้างผลิตภัณฑ์เพื่อการจัดการจำหน่ายผลิตของอุตสาหกรรมชุมชนโดยได้แบ่งการผลิตและจัดจำหน่ายไว้ด้วยกัน ๓ รูปแบบ คือ

(๓.๑) การผลิตสินค้า หรือผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ของกลุ่มอุตสาหกรรมเกษตรบ้านทุ่งนั้น ได้จัดการผลิตตามคำสั่งหรือตามความต้องการของลูกค้า ซึ่งได้จัดตั้งตามความต้องการของตนเองซึ่งทางกลุ่มก็จะจัดตามคำสั่งนั้น ซึ่งจะเป็นการสั่งลูกค้าต่าง ๆ ที่ได้เห็นผลิตภัณฑ์ และมีความต้องการให้ทางกลุ่มได้จัดการผลิตให้ตนเองตามความต้องการ

(๓.๒) การผลิตตามความต้องการหรือคำสั่งจากหน่วยงานของทางภาครัฐหรือองค์กร หน่วยงานต่าง ๆ ซึ่งการผลิตประเภทนี้จะเป็นลักษณะของการที่จะได้นำสินค้าของที่ระลึกในนามหน่วยงานบ้าง หรือนำไปใช้เพื่อเป็นการส่งเสริมกลุ่มให้มีรายได้อีกทางหนึ่ง

(๓.๓) การผลิตเพื่อนำสินค้าไปจำหน่ายหรือแสดงสินค้า ซึ่งเป็นรูปแบบของการผลิตสินค้าเพื่อไปจำหน่ายในรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งเป็นผลิตที่ทางกลุ่มได้ตกลงกันว่าจะทำผลิตภัณฑ์ประเภทไหนไปจำหน่าย หรือนำไปจัดแสดงเป็นผลิตภัณฑ์ประจำตำบลในงานต่าง ๆ เช่น งานประกวดผลิตภัณฑ์สินค้า OTOP เป็นต้น

การบริหารด้านการตลาดของกลุ่มเกษตรกรบ้านทุ่งนั้น จะเห็นได้ว่าเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้การดำเนินงานของกลุ่มเกิดความยั่งยืนและดำเนินงานมาเป็นเวลาหลายปี ซึ่งต่างจากหลากหลายกลุ่มที่สร้างขึ้นแล้ว แต่ก็ไม่สามารถที่จะดำเนินงานต่อไปได้ เพราะไม่มีผู้นำที่ดีหรือระบบการจัดการด้านการตลาดที่ดี แต่การดำเนินงานของกลุ่มเกษตรกรบ้านทุ่งนั้น กลับดำเนินมาได้จนถึงทุกวันนี้ได้เพราะทางกลุ่มนั้น ไม่ได้หวังเพียงแค่งบประมาณของทางภาครัฐที่จะลงมาคอยดูแล แต่กลับทางสร้างสรรค์ผลิตของชุมชนให้เป็นที่ต้องการของรัฐ และคนทั่วไป

(๔) การบริหารแบบการมีส่วนร่วม

(๔.๑) การมีส่วนร่วมของกลุ่มต่าง ๆ การดำเนินงานของกลุ่มเกษตรกรบ้านทุ่ง มีการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับการผลิตสินค้าที่มาจากชุมชนท้องถิ่นเป็นหลัก การนำวัตถุดิบของชุมชนได้รับ

^{๕๙} สัมภาษณ์ นางสาวสมปอง อัดอินโหม่ง, กลุ่มจักสานไม้ไผ่ ต.ท่าข้าม อ.ปะนาเระ จ.ปัตตานี เมื่อวันที่ ๒๓ มกราคม

ความร่วมมือจากกลุ่มต่าง ๆ ภายในชุมชน เช่น การผลิตเป้ายิงธนู ซึ่งต้องใช้ฟางข้าวจำนวนมาก ซึ่งได้รับความร่วมมือจากกลุ่มปลูกข้าวของชุมชน โดยทาง น.ส.สมปองฯ จะคอยประสานให้กลุ่มปลูกข้าวแจ้งสมาชิกให้ดำเนินการรวบรวมฟางข้าวไว้เพื่อเป็นวัตถุดิบการผลิต ซึ่งนางสมปอง อัดอินโหม่ง ได้ให้สัมภาษณ์ไว้ว่า

“เมื่อเราได้รับสั่งให้จัดผลิตภัณฑ์เป้ายิงธนู ก็ได้มีการปรึกษากับสมาชิกภายในกลุ่ม และวางแผนถึงการจัดหาวัตถุดิบ ไม่ว่าจะเป็น ฟาง หรือ เชือก เป็นต้น ก็ได้มีประสานไปยังกลุ่มที่เขปลูกข้าวภายในชุมชน เพื่อจะได้พูดคุยเกี่ยวกับการนำฟางมาสร้างเป็นผลิตภัณฑ์”^{๖๐}

(๔.๒) การมีส่วนร่วมของประชาชน และสมาชิกในกลุ่ม การดำเนินงานของกลุ่มเกษตรกรบ้านทุ่ง มีสมาชิกสองรูปแบบคือ สมาชิกประจำและสมาชิกแบบครั้งคราว กล่าวคือ แต่เดิมประชาชนในพื้นที่ชุมชนบ้านทุ่ง สามารถทำงานด้าน หัตถกรรม การจักสาน เป็นทุนเดิม เมื่อก่อตั้งกลุ่มขึ้นมา ก็จะมีผู้ที่สนใจเข้าร่วมเป็นสมาชิกซึ่งสามารถทำงานได้ประจำมีฝีมือการทำงานดีเมื่อว่างงานก็จะเข้ามาร่วมผลิตสินค้าให้แก่กลุ่ม สมาชิกประเภทที่สอง คือ สมาชิกที่ไม่มีเวลามาร่วมกิจกรรมของกลุ่ม แต่มีความรู้ความสามารถในการผลิต เมื่อกลุ่มมีคำสั่งซื้อเป็นจำนวนมาก หรือต้องนำสินค้าไปร่วมจัดแสดงในงานต่าง ๆ ประชาชนในชุมชนที่มีความสามารถก็จะรับงานไปทำที่บ้าน หรือหากชิ้นงานนั้นเป็นชิ้นงานที่ใหม่ทางสมาชิกในกลุ่มก็จะไปสอนให้กับผู้สนใจในการรับงานไปทำเพื่อให้มีรายได้เสริม และกลุ่มก็สามารถผลิตสินค้าได้ทันตามคำสั่งซื้อ ซึ่งถือได้ว่าเป็นการร่วมมือของประชาชนในชุมชนเป็นอย่างดี ซึ่งสอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ของ นางสาวสมปอง อัดอินโหม่งว่า

“การทำงานร่วมกันของสมาชิกภายในกลุ่มนั้นไม่ได้เน้นให้ทุกคนต้องมาทำงานในสถานที่ของกลุ่ม เพราะเรารู้ดีว่าสมาชิกทุกคนนั้นมีงานหลักและบางคนไม่มีเวลาที่จะร่วมกันทำผลิตภัณฑ์ในสถานที่ของกลุ่ม เลยได้มีการแบ่งงานกันโดยการให้สมาชิกในกลุ่มได้รับงานที่ตนเองถนัดนำไปจัดทำที่บ้านของตนเอง ซึ่งสมาชิกเองก็จะให้เวลาที่ว่างในการจัดทำ และได้มีการนัดเวลามาส่งหรือมาดูงานที่แต่ละคนได้ทำ หากงานชิ้นใดหรือส่วนใดที่กลุ่มไม่ถนัดก็จะไปพูดคุยกับสมาชิกกลุ่มอื่น ๆ ในชุมชนที่เป็นเครือข่ายกันอยู่แล้ว”^{๖๑}

(๕) การถ่ายทอดองค์ความรู้

การดำเนินงานของกลุ่มเกษตรกรบ้านทุ่ง ด้านการถ่ายทอดองค์ความรู้นั้นจากการที่ผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์และสังเกตพบได้ว่าปัจจัยอย่างหนึ่งที่สำคัญในการทำให้กลุ่มได้มีการพัฒนาและเกิด ความยั่งยืนมาจนถึงวันนี้ได้นั้นก็คือ การถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของ การผลิต ภัณฑ์ต่าง ๆ การสร้างกำลังใจแก่กัน การสร้างการตลาด การซื้อตรงต่อเวลา ซึ่งสิ่งเหล่านี้ได้ถูกถ่ายทอดกันอย่างเป็นทางการบ้างไม่เป็นทางการบ้างเช่น เรื่องขององค์ ความรู้ด้านการสร้างผลิตภัณฑ์ ก็จะมีการให้ความรู้แก่สมาชิกภายในกลุ่มได้เรียนรู้และมีการให้คำแนะนำ เพื่อให้สมาชิกภายในกลุ่มได้ปฏิบัติและเข้าใจในการทำงาน เพราะทางกลุ่มได้เห็นถึงความรู้ความเข้าใจในการสร้างสรรค์ผลงานว่าสมาชิกทุกคนจำเป็นต้องนำไปทำที่บ้าน ฉะนั้น จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่สมาชิกทุก

^{๖๐} สัมภาษณ์ นางสาวสมปอง อัดอินโหม่ง, กลุ่มจักสานไม้ไผ่ ต.ท่าข้าม อ.ปะนาเระ จ.ปัตตานี เมื่อวันที่ ๒๓ มกราคม

^{๖๑} สัมภาษณ์นางสาวสมปอง อัดอินโหม่ง,อ้างแล้ว

คนต้องมีความรู้ความเข้าใจ อีกทั้งไม่ปิดกั้นในการที่หากจะมีสมาชิกคนใดได้มีแนวคิดหรือความคิดสร้างสรรค์ขึ้นมา ก็สามารรถที่จะนำเสนอและพูดคุยกันได้และสิ่งหนึ่งที่ทางกลุ่มได้มีการถ่ายทอดให้สมาชิกภายในกลุ่มต้องทำให้ได้คือการ ตรงต่อเวลา ในการนัดส่งงานให้กับลูกค้า หากการส่งงานให้กับลูกค้าล่าช้าหรือช้าเกินไป จะทำให้ลูกค้าจะมีความรู้ สึกที่ไม่ดีและอาจจะไม่มาสั่งผลิตภัณฑ์กับกลุ่มอีกก็เป็นไปได้ซึ่งในการถ่ายทอดองค์ความรู้นี้ทาง นางสาวสมปอง อัดอินโหม่ง ได้ให้สัมภาษณ์ไว้ว่า

“ ทางกลุ่มของเราก็กลับมาพยายามทำ ทำได้ใหม่ มันก็ทำได้ทีละอย่าง ละอย่างก่อนต้องฝึกเองหมดเลย ในช่วงแรก ๆ เราก็ไม่มีครูช่วงนั้น ต้องพยายามฝึกฝนกันเอง เรียนรู้ไปพร้อม ๆ กัน เพื่อให้ทำงานของเราตอบสนองต่อความต้องการของคนที่เราสนใจ ซึ่งแต่ละคนก็มีความต้องการที่หลากหลายไม่เหมือน เรียนรู้ลองผิดลองถูกแล้วมันจะได้ใหม่ทำแบบนี้ แบบนั้น แต่คือใช้พื้นฐานเดิมคือรูปแบบเก่านั้นแหละ เราก็ทำให้มันละเอียดขึ้นและได้มีการเสริมความรู้ความเข้าใจจากหน่วยงานภายนอกที่มีเข้ามาถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านต่าง ๆ อีกทางหนึ่ง ทางกลุ่มก็ได้รูปแบบใหม่ ๆ ขึ้นมาเรื่อย ๆ จากที่ลูกค้านั้นแหละเป็นผู้ที่สะท้อนเข้ามา การให้ความรู้แก่สมาชิกภายในกลุ่มนั้น วันเดียวหนูก็นสอนอยู่สอนฟรีด้วย มาอยู่ ๒ ปี เสรีก็เอางานไปทำที่บ้าน ไม่ต้องมาทำที่นี่ แต่ตอนฝึกต้องมาที่นี่ก่อน ก็จะใช้วิธีนี้ในการถ่ายทอดความรู้ ถ้าเป็นโรงเรียนก็จะขอเข้าไปสอน ครูก็จะสนับสนุน เรื่องของงานจัดสานด้วย แต่ละโรงเรียน ถ้าเป็นโรงเรียนบ้านท่าข้ามก็จะเป็นมีเด็กเอาไปส่งประกวด มีการฝึกเป็นกลุ่มอยู่เรื่อย ๆ แล้วก็ผู้ปกครองลูก ๆ ก็จะทำเป็นหมด”^{๒๒}

(๖) ความเป็นพหุวัฒนธรรม

รูปแบบสุดท้ายของการดำเนินงานของกลุ่มของกลุ่มเกษตรกรบ้านทุ่ง คือการทำให้ความเป็นพหุวัฒนธรรม ซึ่งทางผู้วิจัยได้เห็นเชิงประจักษ์ว่า สมาชิกของกลุ่มเกษตรกรบ้านทุ่งนั้น ได้มีหลากหลาย ทั้งด้านศาสนา ก็จะได้เห็นว่ามียุทธพราหมณ์ชาวไทยพุทธและไทยมุสลิมที่ได้มาทำงานร่วมกันมาทำกิจกรรมร่วมกัน และยังมีเด็กเยาวชนที่สนใจในการสร้างสรรค์งานด้านผลิตภัณฑ์ที่มาจากไม้ไผ่ได้มาร่วมกันทำงานภายในกลุ่ม ซึ่งเป็นสิ่งสะท้อนให้เห็นกายของการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขภายในชุมชน และทางกลุ่มก็ได้ให้ความสำคัญของสมาชิกโดยเท่าเทียมกัน ถือได้ว่าทุกคนนั้นเป็นหน่วยหนึ่งของชุมชนเป็นผู้หนึ่งที่มีความสำคัญของกลุ่ม การทำงานร่วมกันก็ไม่มีปัญหาอะไร และได้เห็นว่ากลุ่มนี้แหละได้มีกิจกรรมที่ให้แก่คนชุมชนได้มีงานทำ และได้มีกิจกรรมร่วมกัน มีโอกาสที่จะได้สร้างความเข้าใจร่วมกัน เรียนรู้วิถีชีวิตร่วมกัน โดยมีกิจกรรมของกลุ่มเป็นแกนกลาง เมื่อชุมชนเข้มแข็งแล้วก็จะส่งต่อกลุ่มที่อยู่ในชุมชนเกิดความยั่งยืน เพราะมวลสมาชิกของกลุ่มที่ดี หรือคนที่อยู่ชุมชนที่ดี ได้เห็นว่ากลุ่มเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน ที่สามารถสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน สร้างรายได้ให้แก่คนในชุมชนในชุมชน ก็จะมีการช่วยกันดูแลและสนับสนุนกลุ่มจนทำให้เกิดความยั่งยืนมาได้จนวันนี้ และต่างคนต่างให้เกียรติซึ่งกันและกัน ให้ความเคารพซึ่งสอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ของ นางสาวสมปอง อัดอินโหม่ง ว่า

“ถ้าเป็นชุมชนเข้มแข็งจะมีความสุข ทำไมชุมชนนี้ถึงไม่ขัดแย้ง ชุมชนนี้มันไม่มีการฆ่ากันในชุมชน ทำไมชุมชนนี้มีวัฒนธรรมที่เขาไปทำร่วมกัน เช่น งานแต่งงานทำไมคนมุสลิมที่นี่กับไทยพุทธเขาไปร่วมกันได้ทั้งหมด เขาแบ่งปันกันเวลามีอะไร มันมีเรื่องศาสนา เรื่องความเชื่อเข้ามาด้วย มันต้องเจาะให้ลึกคะ แต่หนูรู้คร่าว ๆ ว่าที่นี่มีวัฒนธรรมที่หลากหลาย แล้วเราไม่ก้าวภายในเรื่อง

^{๒๒} สัมภาษณ์ นางสาวสมปอง อัดอินโหม่ง, อ้างแล้ว

ของวัฒนธรรม อันไหนที่เราทำร่วมกันได้ก็จะมา ก็เหมือนกับนี้วัดที่นี้คน มุสลิมก็เข้าวัดได้ เวลาทำงานก่อสร้างทำอะไรก็มุสลิมไปทำให้ แล้วก็คือกิจกรรมแข่งเรืออะไรอย่างนี้ ทอดกฐินเขาไปทอดกฐิน เขาไปร่วมกิจกรรมได้ แข่งเรือก็ร่วมได้ ทำไมคนเหล่านี้ที่นี้เขาอยู่ร่วมกันได้”^{๖๓}

๑.๕) ความร่วมมือกับองค์กรภายนอกและการสนับสนุนจากหน่วยงานต่าง ๆ

การดำเนินงานของกลุ่มเกษตรกรบ้านทุ่ง ได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานภาครัฐในจังหวัดปัตตานี ดังนี้

(๕.๑) มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี การดำเนินงานของกลุ่มเกษตรกรบ้านทุ่ง ได้รับความร่วมมือจากมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ในรูปแบบของการสนับสนุนวิชาการ การนำความรู้จากการวิจัยมาสนับสนุนการผลิตของกลุ่ม และสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ พร้อมงบประมาณในการส่งเสริมให้กลุ่มมีผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ รวมไปถึงการส่งนักศึกษาเข้ามาดูงานและร่วมทำกิจกรรมกับกลุ่ม ทำให้กลุ่มเกิดการพัฒนาด้านฝีมือความรู้ใหม่ ๆ ช่วยต่อยอดการผลิตสินค้าของกลุ่มได้เป็นอย่างดี

แผนภาพที่ ๑๗ เจ้าหน้าที่จากมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี
สาธิตการใช้เครื่องซีลสุญญากาศ

(๕.๒) อุตสาหกรรมจังหวัดปัตตานี การดำเนินงานของกลุ่มเกษตรกรบ้านทุ่ง ได้รับความร่วมมือจากอุตสาหกรรมจังหวัดปัตตานี ในรูปแบบการอบรมให้ความรู้ด้านการผลิต การขอใบรับรองมาตรฐานสินค้าชุมชน และได้สนับสนุนการตลาด นำสินค้าของชุมชนไปร่วมจำหน่ายในหลายพื้นที่

(๕.๓) พัฒนาชุมชนจังหวัดปัตตานี การดำเนินงานของกลุ่มเกษตรกรบ้านทุ่ง ได้รับความร่วมมือจากพัฒนาชุมชนจังหวัดปัตตานี ในรูปแบบการส่งเสริมองค์ความรู้ในการผลิต สนับสนุนการศึกษาดูงานนอกสถานที่ และสนับสนุนการตลาดโดยการจัดงานแสดงสินค้าและให้กลุ่มเข้าร่วมทั้งในระดับจังหวัดและในระดับประเทศ

(๕.๔) สำนักงานเกษตรจังหวัดปัตตานี การดำเนินงานของกลุ่มเกษตรกรบ้านทุ่ง ได้รับความร่วมมือจากสำนักงานเกษตรจังหวัดปัตตานี ในรูปแบบของการส่งเสริมการประกอบอาชีพ

^{๖๓} สัมภาษณ์ นางสาวฮัสสะ กาเซ็ง, กลุ่มจักสานไม้ไผ่ ต.ท่าข้าม อ.ปะนาเระ จ.ปัตตานี เมื่อวันที่ ๒๓ มกราคม

ของเกษตรกร การสนับสนุนงบประมาณในการประกอบอาชีพของกลุ่มเกษตรกร การสนับสนุนกระบวนการผลิต

(๕.๕) สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดปัตตานี การดำเนินงานของกลุ่มเกษตรกรบ้านทุ่ง ได้รับความร่วมมือจากสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดปัตตานี ในมิติของการพัฒนาคุณภาพชีวิตของกลุ่มสตรี ให้การสนับสนุนการอบรมอาชีพองค์ความรู้ด้านการประกอบอาชีพ การส่งเสริมการตลาด การมอบปัจจัยการผลิต

๒) กลุ่มยาริงบาติก ตำบลหนองแรด อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี

๒.๑) บริบทตำบลหนองแรด

ตำบลหนองแรดเป็นพื้นที่ลุ่ม มีทรัพยากรธรรมชาติ คือ คลองยาบ ซึ่งไหลผ่านทั้งตำบลหนองแรด ประชากรที่มีบ้านเรือนอยู่ริมลำคลองจึงได้ใช้ประโยชน์จากคลองยาบ โดยส่วนหนึ่งจะประกอบอาชีพเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ เช่น เลี้ยงปลาในกระชัง และการจับสัตว์น้ำ บางส่วนมีงานรับจ้างลอกใบจาก (ใบจากนำมาผึ่งกับยาเส้นใช้สูบเหมือนบุหรี่) นอกจากจะทำการเกษตรและรับจ้างทั่วไปในชุมชนแล้ว ประชาชนในตำบลหนองแรดยังมีการไปประกอบอาชีพในประเทศเพื่อบ้าน ทำให้ในชุมชนมีเด็ก คนชรา อาศัยอยู่เป็นส่วนใหญ่

“ฉีกใบจาก ทำไร่ ทำนา ทำสวน เลี้ยงปลา ผู้หญิงแถวนี้หมายถึงว่ารุ่นเดียวกับหนูหรือแก่กว่าเขาจะฉีกใบจาก ได้วันละประมาณ ๖๐ ได้นะ...บางคนรับจ้าง ในพื้นที่ข้างนอกพื้นที่บ้าง บางคนก็ไปมาเล”^{๖๔}

๒.๒) ความเป็นมาของกลุ่ม

กลุ่มยาริงบาติก มีนางสาวฮัสสือเมาะ ดอมะ เป็นผู้ริเริ่มดำเนินการจัดตั้งกลุ่ม โดยนางสาวฮัสสือเมาะ ดอมะ เป็นครูสอนด้านศิลปะ จึงอยากจะนำความรู้ที่มีอยู่มาพัฒนาชุมชน โดยการนำศิลปะมาประยุกต์ใช้ในการผลิตผ้าบาติก โดยนำลายช่องลมของบ้านโบราณมาประยุกต์ใช้ในการผลิตผ้า ซึ่งได้รับความนิยมจากข้าราชการ และหน่วยงานราชการหลายหน่วยงานสั่งผลิตผ้าบาติก จากนั้นจึงได้ชักชวนชาวบ้านให้มาช่วยงานในการผลิตผ้าขึ้น

“พี่สะใภ้แกมีความรู้ทางศิลปะ แกเป็นครู บ้านย่าแกอยู่ที่นี่แกเลยรับมรดก จึงเห็นว่าที่นี่ทำงานศิลปะได้ เอาแบบบ้านโบราณ มีธรรมชาติมาปรับใช้ได้ จึงทำจนเป็นที่รู้จักกับครูหรือราชการอื่น ๆ บ้าง”^{๖๕}

ต่อมานางสาวฮัสสือเมาะฯ มีภารกิจในการสอนและได้ย้ายไปอาศัยในจังหวัดยะลา ส่งผลให้กลุ่มหยุดดำเนินการไปช่วงระยะหนึ่ง เมื่อนางอาลีเยาะ มาหมัด ซึ่งเป็นน้องสะใภ้มีความสนใจในศิลปะและย้ายภูมิลำเนาจากกรุงเทพฯ มาอาศัยอยู่ในตำบลหนองแรด จึงคิดจะรื้อฟื้นกลุ่มผ้าบาติกขึ้น โดยการแนะนำของนางสาวฮัสสือเมาะฯ โดยเริ่มจากลายง่าย ๆ จนเป็นลายที่มีความซับซ้อนมากขึ้น

^{๖๔} สัมภาษณ์นางอาลีเยาะ มาหมัด, กลุ่มยาริงบาติก ต.หนองแรด อ.ยะหริ่ง จ.ปัตตานี เมื่อวันที่ ๑ มีนาคม ๒๕๖๕

^{๖๕} สัมภาษณ์นางอาลีเยาะ มาหมัด, กลุ่มยาริงบาติก ต.หนองแรด อ.ยะหริ่ง จ.ปัตตานี เมื่อวันที่ ๑ มีนาคม ๒๕๖๕

“พอแกย้ายไปยะลาที่นี้บ้านว่างหนูก็เลยมาอยู่ก็ได้เข้ามาทำต่อโดยแกก็สอนให้ทำจับมือทำจากง่าย ๆ ซึ่งเราก็อชอบงานศิลปะแบบนี้อยู่แล้ว เลยไม่ยากพอทำได้เลยชอบ”^{๖๖}

เมื่อนางอาสียะมา มาหมด มาดำเนินงานต่อ จึงมีการติดต่อประสานงานหน่วยงานราชการเพื่อทำการเรียนรู้ด้านการตลาด การผลิต และการพัฒนา กลุ่ม จนกระทั่งกลุ่มได้รับการยอมรับและรับรองจากอุตสาหกรรมจังหวัดปัตตานี และได้เป็นส่วนหนึ่งของ OTOP จังหวัดปัตตานี

๒.๓) วัตถุประสงค์การผลิตสินค้า

- สี คือ กลุ่มยาริงบาติก จะใช้สีธรรมชาติ ซึ่งทางมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานีและมหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา เป็นผู้สนับสนุน และมีบางส่วนซื้อตามท้องตลาดที่มีจำหน่ายทั่วไปในท้องถิ่น

“แต่เรื่องของเทียนก็มีจากราชภัฏให้ เขาก็ส่งเสริม บางทีเขาก็ให้สี ให้ผ้า อาชีวะก็เอาผ้ามาให้ เราก็อสอนเด็กๆ สอนนักศึกษาเขาทำผ้าบาติก.....เราจะใช้สีจากธรรมชาติ ยิ่งได้จากสีที่มีอยู่ในชุมชนแล้วก็จะดี โดยหน่วยงาน มอ.เขาก็วิจัยแล้วก็ส่งเสริมให้เราใช้ของธรรมชาติที่มีในท้องถิ่น เขาก็ฝึกเราทำสีด้วย”^{๖๗}

- ผ้า คือ ผ้าที่จะทำบาติกให้สวยงาม จะต้องไม่หนาจนเกินไป ไม่มีแป้นและสารเคมีตกแต่งผิว เมื่อเขียนเทียนน้ำเทียนจะซึมผ่านอีกด้านหนึ่งได้ไม่เต็มที่ทำให้กันสีได้ไม่ดีเท่าที่ควร ผ้าที่เหมาะสมกับการทำผ้าบาติก ควรใช้ผ้าที่ทำจากเส้นใยธรรมชาติ เช่น ผ้าฝ้าย ผ้าลินิน ผ้าไหม ผ้าرامي ผ้าชาติน ผ้าเรยองผ้าลอน ผ้าที่มีใยสังเคราะห์เจือปนจะทำให้ย้อมสีติดไม่ดีเท่าที่ควร โดยผ้าดังกล่าวบางส่วนจะได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและหาซื้อผ้าจากตลาดในท้องถิ่น

“วัลดูเธอ ท้องถิ่น ผ้าก็ซื้อมาจากในปัตตานีละคะ มีร้านขายผ้าอยู่ หนูก็เอามาจากอาจารย์ที่ราชภัฏ สีนํ้ายา เทียนอะไรอย่างนี้ก็มาจากท้องถิ่นหมดเลย”^{๖๘}

๒.๔) รูปแบบการบริหารจัดการกลุ่มเพื่อให้เกิดความยั่งยืน

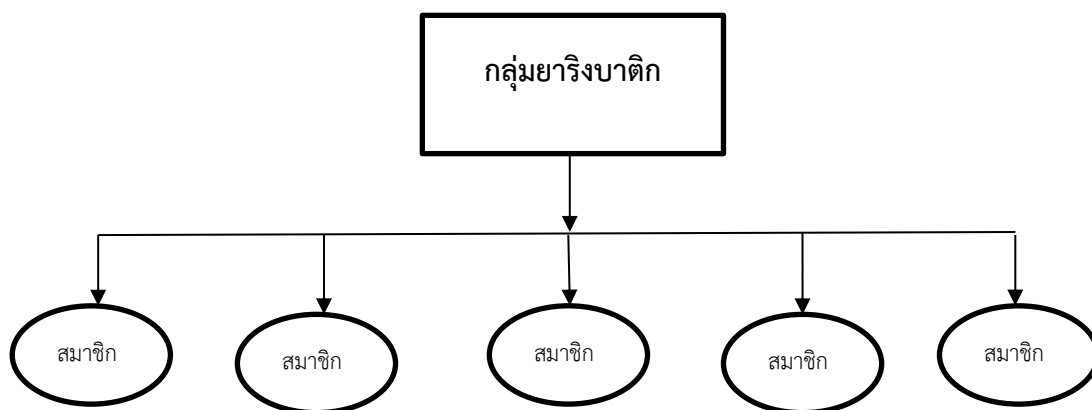
(๑) ภาวะผู้นำกับการบริหาร

การบริหารจัดการกลุ่มยาริงบาติก เป็นรูปแบบการบริหารแบบไม่เป็นทางการ คือ กลุ่มยาริงบาติก มี นางสาวฮัสสือเม๊ะ ดอมา เป็นประธานกลุ่ม โดยมี นางอาสียะมา มาหมด เป็นสมาชิกและผู้ดูแลกลุ่ม สมาชิกภายในกลุ่มส่วนใหญ่เป็นประชาชนในชุมชนหนองแรด ซึ่งลักษณะของสมาชิกเป็นการร่วมผลิตร่วมกันไปทำที่บ้าน หรือมีบางส่วนจะมาร่วมผลิต ณ ที่ทำการกลุ่ม โดยการจัดสรรรายได้ให้แก่สมาชิกจะแบ่งจ่ายเป็นรายชิ้นงาน นอกจากนี้ทางกลุ่มยังกระจายรายได้ให้แก่คนในชุมชน เช่น เด็กนักเรียนหลังเลิกเรียนได้มาช่วยลงสี ชาวบ้านหาฟืนมาจำหน่ายให้ทางกลุ่ม ทำให้เกิดมีรายได้ในชุมชน จากการศึกษาพบว่า ประธานกลุ่มจะมีบทบาทในการบริหารจัดการกลุ่มในทุกส่วน เช่น การออกแบบลาย การจัดวางลาย การซื้อวัตถุดิบ การจัดจำหน่าย การวางแผนการตลาด ฯลฯ

^{๖๖} สัมภาษณ์นางอาสียะมา มาหมด, อังแล้ว

^{๖๗} สัมภาษณ์นางอาสียะมา มาหมด, อังแล้ว

^{๖๘} สัมภาษณ์นางอาสียะมา มาหมด, อังแล้ว

แผนภาพที่ ๑๘ ผังการบริหารจัดการกลุ่มยาริงบาติก

(๒) การบริหารการตลาด

การจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของกลุ่มยาริงบาติก มีรูปแบบการทำการตลาดที่ส่งเสริมการตลาด ดังนี้

- การจัดจำหน่ายที่ทำการกลุ่ม

กลุ่มยาริงบาติก มีที่ทำการกลุ่มอยู่ที่ ตำบลหนองแรด อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี ซึ่งมีความโดดเด่นที่มีลายผ้าเป็นเอกลักษณ์โดยนำวลิตายจากท้องถิ่น เช่น ลายจากวังยะหริ่ง ลายจากท้องทะเล เป็นต้น ส่งผลให้มีหน่วยงานเอกชน ราชการ เข้ามาศึกษาดูงาน และเผยแพร่ข้อมูลในหลายรูปแบบ เมื่อมีชื่อเสียงก็จะมีข้าราชการจากหน่วยงานต่าง ๆ มาชมผ้าที่ทำการกลุ่มและมีการจัดจำหน่ายภายในกลุ่มได้ในระดับหนึ่งของ นางรอปีเยาะ มามะ กล่าว่า

“เราไปดูลายจากบ้านเก่า ๆ ในยะหริ่ง ซึ่งในยะหริ่งเรามีวังยะหริ่งอยู่ เราก็ก็นำเอายามาแล้วดัดแปลงเป็นลายผ้า ส่วนบ้านเราก็คือติดลำคลองยามู มีป่าชายเลน มีสัตว์มาก มีทะเลสวย เราก็นำเอายาพวกนี้แหละมาทำผ้า” ^{๒๙}

- การตลาดออนไลน์

ปัจจุบันการทำการตลาดแบบออนไลน์สามารถจำหน่ายผลิตภัณฑ์ได้ในระดับหนึ่ง ผู้คนที่มาซื้อจะเป็นคนในจังหวัดปัตตานี หรือจังหวัดใกล้เคียง ซึ่งไม่ตอบโจทย์การตลาดในปัจจุบัน ดังนั้นเพื่อให้กลุ่มได้กระจายสินค้าให้ได้ทั่วประเทศ และให้คนได้รู้จักกลุ่มยาริงบาติกมากขึ้น ทางประธานกลุ่มจึงได้จัดทำเพจเฟซบุ๊กขึ้น เพื่อเผยแพร่สินค้าให้เป็นที่รู้จักแก่ประชาชนทั่วประเทศ

จากการศึกษาพบว่า การตลาดออนไลน์สามารถทำให้กลุ่มยาริงบาติกเป็นที่รู้จักเพิ่มมากขึ้นมีการสั่งซื้อสินค้าของทางกลุ่มเพิ่มขึ้น ส่งผลดีต่อรายได้ของกลุ่มที่มีเพิ่มมากขึ้นตามไปด้วย ดังคำสัมภาษณ์ของ นางอาซีเยาะ มาหมัด กล่าว่า

“ตอนเราทำผ้าขายตามงานต่าง ๆ ก็พอมีคนรู้จักบ้าง มาช่วงโควิดไม่มีตลาดไปขายเลย เราจึงทำเพจขึ้นมา แล้วเอาผ้าสวย ๆ ไปลงไว้ให้คนดู พอคนเห็นเขาชอบเขาก็สั่ง ทีนี้สั่งได้จากทั่ว

^{๒๙} สัมภาษณ์นางรอปีเยาะ มามะ, กลุ่มยาริงบาติก ต.หนองแรด อ.ยะหริ่ง จ.ปัตตานี เมื่อวันที่ ๑ มีนาคม ๒๕๖๕

ประเทศ ตลาดเราจึงใหญ่ขึ้น ไม่ใช่เฉพาะคนตานีเห็น คนทั่วโลกเห็นแล้วก็เห็นได้ตลอดเวลาไม่มีปิด”๗๐

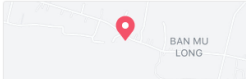

บาติก ยาริง
 บริการในท้องถิ่น

ติดตาม

269 คนถูกใจสิ่งนี้

หน้าหลัก
 โฟลด์
 รีวิว
 วิดีโอ
 รูปภาพ

เกี่ยวกับ

 BAN MU LONG

94150, ยะหริ่ง, Thailand, Yamu, Pattani 94150
 22 คนได้เช็คอินที่นี่
 ดูว่า บาติก ยาริง กำลังทำอะไรใน Messenger
 เริ่มต้นใช้งาน
 094 996 1946
 บริการในท้องถิ่น
 ช่วงราคา - 888

ดูทั้งหมด >

บาติก ยาริง
 4 มีนาคม เวลา 17:45 น. · ๕

มองหาร้านค้าเสื้อผ้าสวยๆที่ปัตตานี ร้านนี้ดีสวยมากแนะนำเลยคะ ร้านในไอจี pt.velyng
 ขอบคณณะจะคุณลูกค้าที่ส่งรูปเสื้อผ้าสวยๆมาแบ่งปันไอเดียกันนะคะ 😊

10

ถูกใจ
 แสดงความคิดเห็น

แผนภาพที่ ๑๙ เฟจเฟสบุ๊คของกลุ่มยาริงบาติก

- การจัดจำหน่ายในงานแสดงสินค้า

การจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของกลุ่มยาริงบาติกอีกหนึ่งรูปแบบคือการนำผลิตภัณฑ์จัดจำหน่ายในงานแสดงสินค้าที่มีการจัดโดยหน่วยงานราชการทั้งในระดับจังหวัดและระดับประเทศ เช่น งานกาชาดประจำจังหวัด งาน OTOP เป็นต้น

- การส่งผลิตภัณฑ์เข้าร่วมประกวด

แนวความคิดการส่งเสริมการตลาดของกลุ่มยาริงบาติกอีกประการคือ การส่งชิ้นงานเข้าประกวดในระดับต่าง ๆ โดยหากผ้าบาติกได้รับรางวัลก็จะเป็นการประชาสัมพันธ์กลุ่มและผ้าของกลุ่มไปในระดับหนึ่ง ซึ่งกลุ่มยาริงบาติกได้เข้าร่วมการประกวดผ้าลายพระราชทาน “ผ้าลายขอเจ้าฟ้าสิริวัณณวรีฯ” ซึ่งผ้าจากกลุ่มยาริงบาติกได้รับการคัดเลือกเป็น ๑ ใน ๕๐ ผ้าที่ได้เข้าร่วมประกวด ซึ่งเมื่อได้รับเกียรติให้เข้าร่วมประกวดจึงได้มีการประชาสัมพันธ์สู่สังคมที่กว้างขึ้น ได้ไปร่วมงานกับหน่วยงาน

^{๗๐} สัมภาษณ์นางอาลิเยะ มาหมัด, กลุ่มยาริงบาติก ต.หนองแรด อ.ยะหริ่ง จ.ปัตตานี เมื่อวันที่ ๑ มีนาคม ๒๕๖๕

ระดับประเทศ ส่งผลให้ผ้าจากกลุ่มยาริงบาติกได้มีคำสั่งซื้อจากทั่วประเทศเพิ่มมากขึ้น ดังคำสัมภาษณ์ของ นางอาซีเยาะ มาหมัด กล่าวว่า

“เราได้รับคัดเลือกให้เป็นผ้าไปประกวดผ้าลายขอพระราชทานระดับประเทศ เราปลาบปลื้มมาก ทำให้มีคนรู้จักผ้าเรามากขึ้น หน่วยงานราชการก็รู้จักมากขึ้นพากันมาสั่งผ้าไปตัดเพื่อใช้ในงานต่าง ๆ ของจังหวัด ตอนนี้เราได้รับคัดเลือกเป็น ๑ ใน ๕๐ ผ้าที่ดีได้เข้าไปประกวดรอบต่อไป เราได้เข้าเฝ้าพระองค์หญิง ท่านใจดีช่วยซื้อเรา เจ้าหน้าที่ตามเสด็จก็ช่วยซื้อ แล้วก็มีทีมงานของท่านมาช่วยเราออกแบบผ้า เอาผ้าเราไปตัดเราจึงได้เป็นที่รู้จักมากขึ้นจากการเข้าประกวดครั้งนี้”^{๗๑}

แผนภาพที่ ๒๐ เข้าเฝ้าฯ ในงานประกวดผ้าลายขอพระราชทาน

(๓) การมีส่วนร่วมของชุมชน

การดำเนินงานของกลุ่มยาริงบาติก ได้รับการมีส่วนร่วมจากประชาชนในชุมชน เนื่องจากสามารถสร้างรายได้ให้แก่ประชาชน เยาวชนในพื้นที่ได้ สามารถสรุปได้ ดังนี้

- กลุ่มแม่บ้านภายในชุมชน

ประชาชนในชุมชนหนองแรด ส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพประมง เกษตรกรรม รับจ้าง และประชาชนบางส่วนไปรับจ้างภายนอกชุมชนรวมถึงประเทศเพื่อนบ้าน ส่งผลให้ในชุมชนหนองแรดมีผู้สูงอายุ สตรี และเด็ก อาศัยอยู่ในชุมชน รายได้ส่วนใหญ่ก็ไม่เพียงพอต่อรายจ่าย ทางกลุ่มยาริงบาติก จึงได้ชักชวนให้กลุ่มสตรีในชุมชนที่ว่างจากการทำงาน มาฝึกอาชีพและมาช่วยกันทำผาบาติก โดยมีการแบ่งงานกันทำ เช่น การเขียนลายเทียน การลงสี เป็นต้น โดยได้รับการสนับสนุนจากกลุ่มแม่บ้านในชุมชนเป็นอย่างดี

“เมื่อก่อนเราไม่รู้จะทำไร เราทำนา ทำสวน รับจ้างบ้าง บางคนก็ไปมาเลย์ เราอยู่บ้านก็แค่นี้ เมื่อก่อนรายจ่ายมากจึงต้องหาอะไรทำ พอมีกลุ่มเราก็ก็นำมาทำ ก็เขาให้ช่วยทำไรก็ได้ทำหมด เขียนลายเทียนบ้าง ทาสีบ้าง หาพื้นมาต้มผ้าบ้าง เราทำหมด ได้ทำงานอยู่ใกล้บ้านด้วย”^{๗๒}

^{๗๑} สัมภาษณ์นางอาซีเยาะ มาหมัด, กลุ่มยาริงบาติก ต.หนองแรด อ.ยะหริ่ง จ.ปัตตานี เมื่อวันที่ ๑ มีนาคม ๒๕๖๕

^{๗๒} สัมภาษณ์นางสาวปาริดา อาดำ, กลุ่มยาริงบาติก ต.หนองแรด อ.ยะหริ่ง จ.ปัตตานี เมื่อวันที่ ๑ มีนาคม ๒๕๖๕

- กลุ่มเยาวชนในชุมชน

ในชุมชนหนองแรด มีเด็กและเยาวชนในวัยเรียนจำนวนมาก ซึ่งในสถานการณ์โควิดทำให้รายได้ของครอบครัวลดลง และเยาวชนในชุมชนต้องเรียนออนไลน์อยู่กับบ้าน ทำให้มีเวลาว่าง ประธานกลุ่มยาริงบาติก จึงได้ชักชวนให้เยาวชนในชุมชนทั้งชายและหญิงมาฝึกการทำผ้าบาติกเพื่อหารายได้เสริมและประกอบเป็นอาชีพในอนาคต โดยมีเยาวชนบางส่วนให้ความสนใจและเข้าร่วมกับกลุ่มยาริงบาติกในกระบวนการผลิตที่สามารถจะทำได้ ดังคำสัมภาษณ์ของ นางอาสียะ มาหมัดกล่าวว่า

“ตอนนี้เด็กเรียนเขาเรียนออนไลน์กัน เห็นเขาว่าง ๆ ก็เลยชวนให้มาช่วยทำงานต่าง ๆ ที่เรามีให้ทำ งานง่าย ๆ เพื่อให้เขาได้เรียนรู้และมีเงินใช้จ่าย ให้เขามาช่วยทั้งชายทั้งหญิงนั้นและ กลุ่มนั้นแหละที่อยู่รอบ ๆ บ้าน ให้ทำสี ลงสี เขียนเทียน พวกอย่างง่าย ๆ เราก็สอนเขาให้ทำเป็น”^{๗๓}

(๔) การสร้างเอกลักษณ์ของผลิตภัณฑ์

การผลิตสินค้าของชุมชนนั้นโดยทั่วไปแล้ว ประชาชนโดยทั่วไปมีฝีมือและเรียนรู้การผลิตมาจากบรรพบุรุษ ส่งผลให้ในภาคใต้รวมถึงภาคอื่น ๆ มีการส่งเสริมสินค้าชุมชนและผลิตขึ้นมาใช้เองเป็นจำนวนมาก ผ้าบาติกก็เช่นกัน ในพื้นที่ภาคใต้หรือแม้แต่ในจังหวัดปัตตานี ก็มีหลายกลุ่มมีการผลิตที่หลากหลายแบบ กลุ่มยาริงบาติกเป็นกลุ่มที่เกิดขึ้นใหม่จึงต้องสร้างเอกลักษณ์เป็นของตนเองให้มีความโดดเด่นแตกต่างจากกลุ่มอื่น ๆ เพื่อจะได้เป็นที่รู้จักของคนทั่วไป ทางกลุ่มยาริงบาติกจึงได้เรียนรู้การสร้างสรรคผลงานแบบสามมิติ เลียนแบบธรรมชาติ และวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยจะเห็นว่าการของกลุ่มใช้ลวดลายธรรมชาติจากป่าชายเลน ซึ่งเป็นสิ่งที่เห็นอยู่ในชุมชนหนองแรด การใช้ลวดลายจากชายคา หรือช่องลมจากบ้านเก่า หรือวังยะหริ่ง ที่มีอยู่ในอำเภอยะหริ่ง มาประยุกต์เป็นลวดลาย จึงทำให้กลุ่มมีความเข้มแข็งและโดดเด่นจากผ้าบาติกกลุ่มอื่น ๆ

๒.๕) ความร่วมมือกับองค์กรภายนอกและการสนับสนุนจากหน่วยงานต่าง ๆ

- มหาวิทยาลัยและหน่วยงานด้านการศึกษาในพื้นที่

กลุ่มยาริงบาติก ได้รับการสนับสนุนจากมหาวิทยาลัยและหน่วยงานด้านการศึกษาในพื้นที่ ในลักษณะการสนับสนุนองค์ความรู้ใหม่ ๆ ที่จะช่วยส่งเสริมคุณภาพของผลิตภัณฑ์และสนับสนุน เช่น การออกแบบการตัดเย็บ การออกแบบลวดลาย เป็นต้น งานวิจัยนำสีที่ใช้ในการผลิตมาให้กลุ่มยาริงบาติก ซึ่งจะส่งผลดีให้กับผลิตภัณฑ์ที่จะมีความคงทน สีสันสดใส มีอายุการใช้งานที่ยาวนาน ตรงตามความต้องการของผู้บริโภค

- พัฒนาชุมชนจังหวัดปัตตานี

กลุ่มยาริงบาติก ได้รับการสนับสนุนจากพัฒนาชุมชนจังหวัดปัตตานี พัฒนาชุมชนอำเภอยะหริ่ง โดยลำดับแรก พัฒนาชุมชนจะเข้ามาส่งเสริมการรวมกลุ่มของสมาชิกให้พร้อมต่อการผลิต และให้องค์ความรู้ด้านการผลิต การตลาด ซึ่งทางพัฒนาชุมชนจะมีทีมที่ปรึกษาคอยให้คำปรึกษา แก่กลุ่มและสมาชิกตลอดเวลา ร่วมส่งเสริมการตลาดให้กับกลุ่มเพื่อนำสินค้าไปจัดจำหน่ายในงาน

^{๗๓} สัมภาษณ์นางอาสียะ มาหมัด, กลุ่มยาริงบาติก ต.หนองแรด อ.ยะหริ่ง จ.ปัตตานี เมื่อวันที่ ๑

แสดงสินค้าต่าง ๆ รวมไปถึงการหางบประมาณในการสนับสนุนกลุ่มยาริงบาติกในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การฝึกอบรม การศึกษาดูงาน การหาวัสดุ อุปกรณ์ รวมถึงวัตถุดิบในการผลิต การส่งเสริมให้กลุ่มได้เป็นส่วนหนึ่งของ OTOP จังหวัดปัตตานี ทำให้เป็นที่รู้จักของประชาชนในพื้นที่และนอกพื้นที่มากขึ้น

- อุตสาหกรรมจังหวัดปัตตานี

กลุ่มยาริงบาติก ได้รับการสนับสนุนจากอุตสาหกรรมจังหวัดปัตตานี ในลักษณะของการสนับสนุนงบประมาณในการผลิตสินค้า การจัดหาวิทยากรช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มและผลิตภัณฑ์ รวมไปถึงการสนับสนุนการขึ้นทะเบียนรับรองสินค้าคุณภาพของอุตสาหกรรมจังหวัดปัตตานี ทำให้กลุ่มเป็นที่รู้จักและได้รับความเชื่อถือจากผู้บริโภคมากยิ่งขึ้น

- หน่วยงานราชการในจังหวัดปัตตานี

กลุ่มยาริงบาติก ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานราชการต่าง ๆ ภายในจังหวัดปัตตานี เนื่องจากนโยบายของภาครัฐและจังหวัดปัตตานี ส่งเสริมให้มีการสวมใส่ผ้าไทยหรือผ้าท้องถิ่นทุกวันศุกร์ และจากการที่ทางกลุ่มยาริงบาติกได้รับรางวัลหลายหน่วยงานรวมถึงได้รับคัดเลือก ๑ ใน ๕๐ ผ้าลายขอพระราชทานระดับประเทศ จึงทำให้เป็นที่รู้จักต่อหน่วยงานราชการและได้มีการสั่งซื้อผ้าลายขอพระราชทานไปตัดเป็นชุดเพื่อใส่ในวันสำคัญต่าง ๆ และในทุกวันศุกร์ ตามนโยบายของทางหน่วยงานราชการ

๓) กลุ่มสตรีสันติสุข บ้านคลองมานิง ตำบลคลองมานิง อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี

๓.๑) บริบทของชุมชนบ้านคลองมานิง

ตำบลคลองมานิง เป็นคำที่เพี้ยนมาจากภาษามลายู “ฆลองมานิง” มีความหมายว่า คลองที่สำหรับ อาบน้ำ ของประชาชนในตำบลและใกล้เคียง เดิมในตำบลคลองมานิง มีน้ำ ลำคลอง ที่ใช้เป็นเส้นทางสัญจรเดินเรือทางการเกษตร ต่อมาลำคลองดังกล่าวตื้นเขิน เรือจึงล่มและเกยตื้น และเป็นส่วนหนึ่งน้ำเป็นวังวน เมื่อเรือล่มทุกคนในเรือหันมาเล่นน้ำที่วังวนนั้น เมื่อผู้คนผ่านมาผ่านไปเห็นก็พูดกันต่อ ๆ มา จนเป็นที่มาของภาษามลายูว่า “ฆลองมานิง จนถึงปัจจุบันนี้

สภาพสังคมและเศรษฐกิจ ตำบลคลองมานิงมีพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบกลุ่ม และมีน้ำลำคลองตลอดสายใช้สำหรับอุปโภค ด้านประมงน้ำจืด และทำการเกษตรผสมผสาน ประชาชนในตำบลคลองมานิง ส่วนใหญ่มีการประกอบอาชีพ ทำนา, ปลูกพืชไร่, ปลูกผัก, เลี้ยงสัตว์ ธุรกิจส่วนตัว (ค้าขาย) และนอกจากนี้ยังประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไปและอื่น ๆ

ด้านศาสนาและวัฒนธรรม ตำบลคลองมานิงเป็นสังคมที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมและภาษาที่ใช้การติดต่อสื่อสารซึ่งใช้ภาษาพื้นบ้าน ภาษามลายูเป็นหลักในการใช้ชีวิตประจำวัน นับถือศาสนาอิสลาม ประเพณียึดหลักคำสอนของศาสนาอิสลาม เป็นบทบัญญัติและปฏิบัติของอิสลาม มีแหล่งปฏิบัติและประกอบศาสนกิจของศาสนา

๓.๒) ความเป็นมาของกลุ่ม

การดำเนินงานของกลุ่มสตรีสันติสุข ตำบลคลองมานิง อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี เริ่มขึ้นในปี ๒๕๕๓ โดยนางสาวสุพัตรา คำตัน เป็นผู้ริเริ่มก่อตั้งกลุ่ม ซึ่ง นางสาวสุพัตรา คำตัน เดิมทีเป็นคนต่างพื้นที่เมื่อมีครอบครัวได้ย้ายตามครอบครัวเข้ามาในพื้นที่ตำบลคลองมานิง โดยมองเห็นศักยภาพของประชาชนในพื้นที่ ซึ่งประชาชนในพื้นที่มีอาชีพรับจ้างทั่วไปตามโรงงานบ้าง ทำการเกษตรบ้าง โดยส่วนใหญ่จะมีผู้หญิงอยู่กับเด็ก ๆ ซึ่งผู้หญิงในพื้นที่จะมีฝีมือการตัดเย็บเสื้อผ้าเป็น

ทุนเดิม มีทรัพยากรในชุมชนหลากหลาย จึงคิดก่อตั้งกลุ่มขึ้นโดยปรึกษากับหน่วยงานภาครัฐหลาย ๆ หน่วยงานถึงกระบวนการการตั้งกลุ่ม จึงได้รวบรวมสมาชิกเพื่อจัดตั้งกลุ่มขึ้น การดำเนินงานในระยะแรกเป็นการผลิตผ้าเพื่อตัดเย็บเป็นสินค้าชิ้นเล็ก ๆ เช่น กระเป๋าผ้า หมวก เป็นต้น ต่อมาเมื่อกลุ่มได้รับการส่งเสริมจากหลายหน่วยงานจึงได้มีการพัฒนาผลิตภัณฑ์ได้หลากหลายมากขึ้น และดำเนินงานจนมาถึงปัจจุบัน

“ตอนนั้นมีเพื่อนก็เลยไปคุยอะไรอย่างนี้ ก็พอดีชาวบ้านของพวกกะในตำบลคลองมานิงเขามีอุตสาหกรรมการตัดเย็บ หมวกอามิเนอะ แล้วก็ชุดรายอ เขาก็ว่าอยากตัดชุดใส่เอง เพราะว่าเขามีพื้นฐานในการตัดเย็บอยู่แล้ว เราก็ออเค เพราะว่าเขามีพื้นฐาน ทุกคนก็มีจักรอยู่แล้ว เราไม่ต้องไปหา ไม่ต้องไปลงทุนซื้ออะไรเยอะ เราก็คุยกับชาวบ้านว่าเราไม่ต้องหากลุ่ม ไม่ต้องลงทุน ก็คุยกันก็ไปของบให้ทางเกษตรให้ทาง อบต อสม ให้ลงงบการตัดเย็บเสื้อผ้า ก็ต่อยอดไปเรื่อย ๆ มีการตัดเย็บเสื้อผ้าใส่เอง ชุดรายออะไรอย่างนี้ เพราะว่าไม่ต้องไปลงทุนอะไรเยอะไง จักรก็มีอยู่แล้วแค่ลงทุนอย่างอื่นสักนิดนึง หลังจากนั้นก็มีการจัดกลุ่ม ก็หลังจากนั้นก็จัดกลุ่ม สัก ๑๕ หรือ ๒๐ คน”^{๗๔}

๓.๓) วัตถุประสงค์การผลิตสินค้า

(๑) สีย้อมผ้าจากธรรมชาติ

การผลิตสินค้าของกลุ่มสตรีสันติสุขมุ่งเน้นให้ผู้ใช้ผลิตภัณฑ์จากทางกลุ่มได้ใช้สินค้าที่มาจากธรรมชาติ โดยสีที่ใช้ผลิตสินค้านั้น จะใช้สีจากธรรมชาติ เช่น คราม พวงแสด เป็นต้น ซึ่งจะใช้พืชที่มาจากธรรมชาติผลิตเป็นสีเพื่อย้อมผ้า หลายชนิดสามารถหาได้จากท้องถิ่น ส่วนครามต้องสั่งซื้อมาจากภาคอีสาน โดยปัจจุบันมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี กำลังทดลองส่งเสริมการผลิตในท้องถิ่น

แผนภาพที่ ๒๑ สีย้อมผ้าจากครามธรรมชาติ

^{๗๔} สัมภาษณ์นางสาวสุพัตรา คำตัน, กลุ่มสตรีสันติสุข ต.คลองมานิง อ.เมือง จ.ปัตตานี เมื่อวันที่ ๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕

(๒) ผ้าผลิตภัณฑ์ของกลุ่มสตรีสันติสุข จะใช้ผ้าที่ทอมาจากเส้นใยธรรมชาติ ซึ่งในพื้นที่ที่ไม่มีการผลิตเส้นใยในลักษณะนี้ จึงจำเป็นต้องสั่งซื้อมาจากพื้นที่ เช่น จังหวัดเชียงใหม่ หรือ กรุงเทพฯ เป็นต้น

แผนภาพที่ ๒๒ ผ้าสำเร็จรูปจากการผลิตในชุมชน

๓.๔) รูปแบบการบริหารจัดการกลุ่มเพื่อให้เกิดความยั่งยืน

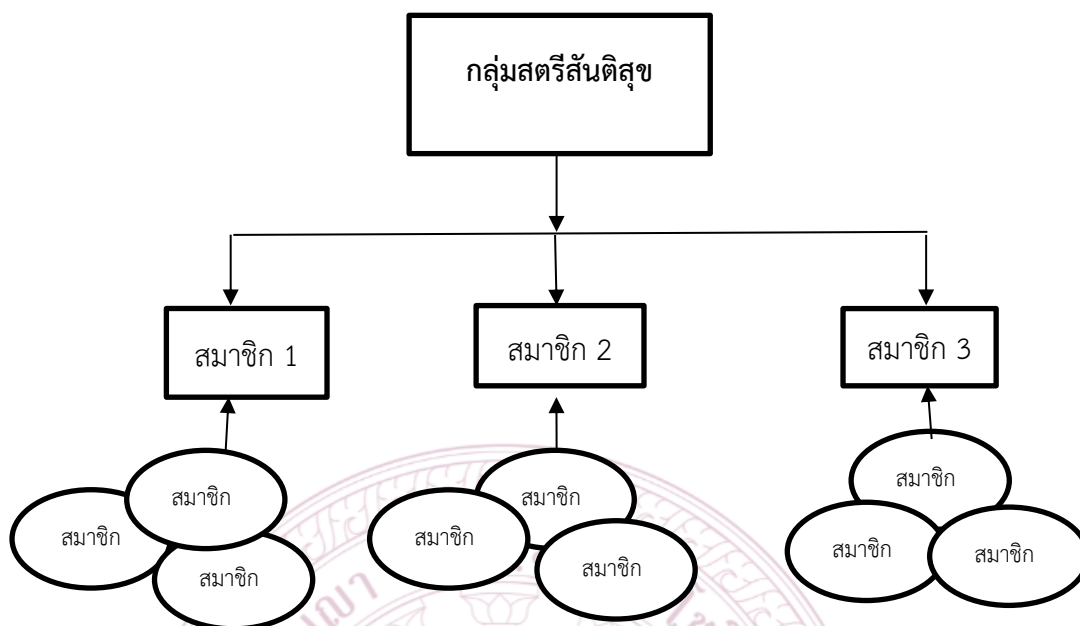
การดำเนินงานของกลุ่มสตรีสันติสุข มีรูปแบบการบริหารจัดการกลุ่มเพื่อให้เกิดความยั่งยืน ดังนี้

(๑) การบริหารจัดการกลุ่ม

การดำเนินงานของกลุ่มสตรีสันติสุข มีการบริหารงานองค์กรแบบไม่เป็นทางการ คือ มี นางสาวสุพัตรา คำตัน เป็นผู้ก่อตั้งกลุ่มและมีหน้าที่เป็นประธานกลุ่มมีสมาชิกภายในกลุ่มจำนวน ๘ คน เป็นสมาชิกที่ดำเนินงานร่วมกับกลุ่มตั้งแต่เริ่มก่อตั้งกลุ่ม การบริหารจัดการโดยการพบปะพูดคุย ประชุมกัน และร่วมระดมทุนในการผลิตสินค้า หากมีคำสั่งซื้อเป็นจำนวนมากก็จะให้สมาชิกภายในกลุ่มไปหาซื้อเครื่องชั่งภายในชุมชนเป็นผู้ร่วมผลิตสินค้า

“ก็จะเองก็ไม่สามารถไปหาชาวบ้านได้เองทั้งหมด ก็ต้องให้น้องที่เป็นเครือข่าย ๘ คน ไปหาเครือข่ายของเขาอีกทีหนึ่ง ก็จะเป็นพวกกระเป๋ ถ้าจะเป็นพวกออเดอร์พันใบอัพ ทุกคนก็จะหาเครือข่าย ก็คือชาวบ้าน แต่ถ้าปกติก็จะมีเครือข่ายทางยะลาที่มี ทางต่างอำเภอก็มีคะ”^{๗๕}

^{๗๕} สัมภาษณ์นางสาวสุพัตรา คำตัน, อ่างแล้ว

แผนภาพที่ ๒๓ ผังการบริหารงานกลุ่มสตรีสันติสุข

สมาชิกทั้ง ๘ คนนั้นมีศักยภาพในการผลิตเมื่อมีงานจำนวนมากต้องฝึกฝนให้ผู้เข้ามาร่วมงานใหม่และคอยตรวจสอบงานซึ่งผู้ร่วมผลิตจะได้รับค่าตอบแทนเป็นรายชิ้น ทำให้การผลิตเป็นไปด้วยความเรียบร้อยและรวดเร็วตรงเวลา

“แต่ศักยภาพบางคนก็แบบว่าเป็นเด็กใหม่นะ ตัดเย็บยังไม่สวย ยังไม่เนียบ งานยังไม่เรียบร้อย คนเก่าเราไม่ต้องพูดถึงแล้ว เขาทำงานกับเรามาเป็น ๑๐ ปี เราไว้วางใจเขาได้ แต่ๆพอคนเก่าไปสร้างเครือข่ายก็จะเป็นคนใหม่มาทำ มันจะเป็นปัญหาตรงนั้นแหละคะ แต่เราก็แก้ คือ เวลาไปส่งงานเราก็จะเขียนในถุงว่าเป็นของใคร ไม่เอามาส่งแล้วตั้งไว้ คือถุงนั้นเขียนชื่อเลย ถุงนั้นเขียนชื่อไว้แล้วก็มันจะได้แก้ถูก”^{๗๖}

(๒) การจัดการตลาด

- การรับผลิตจากคำสั่งผลิต

การผลิตสินค้าของกลุ่มในระยะแรก ๆ จะเป็นการผลิตตามคำสั่งซื้อของหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อนำไปแจกให้กับผู้เข้าร่วมงานหรือเข้าร่วมโครงการที่ทางหน่วยงานที่ได้จัดขึ้น

“เป็นออเดอร์มา ส่วนมากสมัยก่อนจะไม่ให้เป็นตัวเงินเลย ไม่มึงบเป็นตัวเงินในกลุ่มของกะ ส่วนมากจะเป็นออเดอร์ แล้วก็บที่จัดอบรม ทำกิจกรรม ให้วัสดุ ให้ผ้า ก็จะเป็นการแปรรูปอะไรแบบนี้มากกว่า เพราะเวลาเขาไปแจกวันเอดส์โลก กลัวเขาไปเอา ก็เลยต้องใส่ถุงผ้า ใส่ถุงผ้าใส่ลูกอมใส่ไรเข้าไปอะไรอย่างนี้ ล็อตแรกที่เราได้ตั้งคือ ๔๐๐ ใบ ใบละ ๒๐ บาท”^{๗๗}

^{๗๖} สัมภาษณ์นางสาวสุพัตรา คำตัน, อ่างแล้ว

^{๗๗} สัมภาษณ์นางสาวสุพัตรา คำตัน, อ่างแล้ว

ซึ่งในปัจจุบันการรับผลิตจากคำสั่งผลิตเป็นงานประจำของกลุ่มที่จะต้องดำเนินงานให้กับหน่วยงานต่าง ๆ เป็นประจำ ทำให้สมาชิกได้มีรายได้และมีงานแจกจ่ายให้กับสมาชิกภายในกลุ่มเป็นประจำ

- การจัดจำหน่ายในงานแสดงสินค้า

กลุ่มสตรีสันติสุข ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐหลายหน่วยงาน เมื่อมีกิจกรรมของหน่วยงานต่าง ๆ กลุ่มสตรีสันติสุขได้จะได้รับเชิญให้ไปร่วมนำสินค้าของทางกลุ่มไปแสดงและจำหน่ายภายในงาน ทั้งภายในจังหวัดปัตตานี และภายนอกจังหวัดปัตตานี เช่น งานศิลปวัฒนธรรม งาน OTOP งานกาชาด เป็นต้น

- การจัดจำหน่ายที่ทำการกลุ่ม

กลุ่มสตรีสันติสุข มีที่ทำการกลุ่มอยู่ที่ ตำบลคลองมานิง อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี สร้างเอกลักษณ์ของกลุ่มด้วยการทำผ้ามัดย้อมที่ใช้สีจากธรรมชาติ ทำให้เป็นที่สนใจของผู้ที่ชื่นชอบธรรมชาติและความเป็นท้องถิ่นส่งผลให้มีหน่วยงานเอกชน ราชการ เข้ามาศึกษาดูงาน และเผยแพร่ข้อมูลในหลายรูปแบบ เมื่อมีชื่อเสียงก็จะมีข้าราชการจากหน่วยงานต่าง ๆ มาชมผ้าที่ทำการกลุ่มและมีการจัดจำหน่ายภายในกลุ่มได้ในระดับหนึ่ง

แผนภาพที่ ๒๔ สินค้าของกลุ่มสตรีสันติสุขจัดจำหน่ายภายในที่ทำการกลุ่ม

- การตลาดออนไลน์

การจัดการตลาดในปัจจุบันต้องทำให้คนรู้จักในจำนวนมาก และสามารถทำการตลาดได้ตลอดเวลา กลุ่มสตรีสันติสุขจึงได้จัดทำเพจเฟซบุ๊กขึ้นมาโดยได้รับการสนับสนุนจากนักศึกษาฝึกงานของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ทำให้ร้านค้าของกลุ่มสตรีสันติสุขเป็นที่รู้จักของประชาชนทั่วประเทศ และได้มีคำสั่งซื้อจากทั่วประเทศเข้ามา ซึ่งเป็นผลดีต่อกลุ่มเป็นอย่างมาก

“เฟสบุ๊คแต่ก่อนเป็น แต่ก่อนคนไม่ค่อยเล่นเท่าไร ก็ทำเอง ทำเล่นๆไปอย่างนั้นแหละ หัดเล่นๆ แต่พอช่วงหลังๆ น้อง มอ ปัตตานี จะทุกปีเขาก็จะมีการเข้ามา แล้วถามว่า เวลานี้จะจบทำวิจัยก็จะเข้ามา มันก็จะจนกันมาทุกปี การสื่อสารบ้าง ก็ทำรองเท้าจากขยะ ของ มอ ก็ตอนนี้ก็ทำอยู่ น้องเขาทำ ก็ทำหลายอย่างมาก ทุกปีก็จะมีน้องเขาเข้ามาช่วยบ้าง ก็ทำมีโปรเจกต์ เลย์ดีไซน์ให้น้องเขาไป แล้วก็น้องเขาจะช่วยตอบกลับมาด้วย มันเป็นงานที่เราไม่ต้องไปจ้างคนอื่น มันจะมี

เนื่องจาก มอ มาวิจัย วิจัยเสร็จเขาก็ถามว่าอยากให้เราช่วยอะไรบ้าง ก็เลยเพงมืออยู่แล้ว แต่ว่าเรื่องการติดตามก็คือก็ใช้น้องเขานี้แหละ ให้ไปโปรโมต โปรโมตคคไลน์ กดแชร์คนจะได้รู้^{๗๗}

แผนภาพที่ ๒๖ การทำการตลาดออนไลน์ผ่านเพจเฟซบุ๊ก

(๓) การมีส่วนร่วม

การดำเนินงานของกลุ่มสตรีสันติสุข แบบมีส่วนร่วม โดยมีนางสาวสุพัตรา คำตัน เป็นผู้นำของกลุ่ม โดยให้สมาชิกภายในกลุ่มได้มีส่วนร่วม ใช้หลักการพูดคุย ความซื่อสัตย์ ความไว้วางใจ ซึ่งกันและกัน โดยให้ทุกคนได้ร่วมกันเป็นหุ้นส่วนของกลุ่ม

^{๗๗} สัมภาษณ์นางสาวสุพัตรา คำตัน, อ่างแล้ว

“โดยที่ก็จะจะเป็นประธาน แล้วก็นำเสนองานให้กับแต่ละองค์กร แต่ละกับหน่วยงานราชการว่าเราทำนั้น นี่ นั่นนะจากนั้นมันก็เริ่มมีงานเข้า เราก็ประชุมกลุ่มกัน แล้วก็ลงทุนกัน”^{๗๙}

จากการสัมภาษณ์ พบว่ากลุ่มสตรีสันติสุขใช้หลักความไว้วางใจ และการประชุมพูดคุยกันภายในกลุ่ม ให้ทุกคนได้เป็นเสมือนเจ้าขององค์กร

“ก็คือเราไว้วางใจซึ่งกันและกัน เราคุยกันมากกว่า มีอะไรก็บอกกันไปเลย”^{๘๐}

๓.๕) ความร่วมมือกับองค์กรภายนอกและการสนับสนุนจากหน่วยงานต่าง ๆ

การดำเนินงานของกลุ่มสตรีสันติสุข ได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานภาครัฐในจังหวัดปัตตานี ดังนี้

(๑) พัฒนาชุมชนจังหวัดปัตตานี

การดำเนินงานของกลุ่มสตรีสันติสุข ได้รับการสนับสนุนจากพัฒนาชุมชนจังหวัดปัตตานี ในรูปแบบขององค์ความรู้ในการผลิต การสนับสนุนที่ปรึกษา การให้การอบรมการผลิตต่าง ๆ ของกลุ่ม และการสนับสนุนการตลาดโดยการนำกลุ่มสตรีสันติสุขเข้าร่วมงานแสดงสินค้าทั้งในระดับจังหวัดและในระดับประเทศ

(๒) อุตสาหกรรมจังหวัดปัตตานี

การดำเนินงานของกลุ่มสตรีสันติสุข ได้รับการสนับสนุนจากอุตสาหกรรมจังหวัดปัตตานี ในรูปแบบของการส่งเสริมให้กลุ่มได้ขอใบรับรองคุณภาพผลิตภัณฑ์ การส่งเสริมองค์ความรู้ด้านการผลิต การอบรมต่าง ๆ และการสนับสนุนการตลาดโดยการนำกลุ่มสตรีสันติสุขเข้าร่วมงานแสดงสินค้าทั้งในระดับจังหวัดและในระดับประเทศ

(๓) วัฒนธรรมจังหวัดปัตตานี

การดำเนินงานของกลุ่มสตรีสันติสุข ได้รับการสนับสนุนจากวัฒนธรรมจังหวัดปัตตานีในรูปแบบของการส่งเสริมให้ข้าราชการในจังหวัดสวมใส่ผ้าไทย และแนะนำให้ข้าราชการมาซื้อผลิตภัณฑ์จากทางกลุ่ม และช่วยส่งเสริมการตลาดในกลุ่มของวัฒนธรรมจังหวัดระดับประเทศ

(๔) องค์การบริหารส่วนตำบลคลองมานิง

การดำเนินงานของกลุ่มสตรีสันติสุข ได้รับการสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบลคลองมานิง เป็นหน่วยงานแรก ๆ ที่เห็นถึงความสำคัญของการก่อตั้งกลุ่ม โดยให้การสนับสนุนในรูปแบบการจัดตั้งกลุ่มการอำนวยความสะดวกให้กับกลุ่ม

(๕) หน่วยงานด้านการศึกษาในพื้นที่จังหวัดปัตตานี

การดำเนินงานของกลุ่มสตรีสันติสุข ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานด้านการศึกษาในพื้นที่ เช่น การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดปัตตานี ให้การสนับสนุนส่งเสริมและมาอบรมให้สมาชิกได้เรียนรู้การผลิตเสื้อผ้าสำเร็จรูป มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี จะส่งเสริมด้านองค์ความรู้ วิจัยผลิตภัณฑ์ การออกแบบผลิตภัณฑ์และสนับสนุนให้นักศึกษาเข้ามาช่วยการจัดทำตลาดผ่านระบบออนไลน์ให้กับกลุ่ม เป็นต้น

^{๗๙} สัมภาษณ์นางสาวสุพัตรา คำตัน, อ่างแก้ว

^{๘๐} สัมภาษณ์นางสาวฟารีดา ยะโก๊ะ, กลุ่มสตรีสันติสุข ต.คลองมานิง อ.เมือง จ.ปัตตานี เมื่อวันที่ ๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕

สรุปได้ว่า รูปแบบความยั่งยืนของชุมชนภาคอุตสาหกรรมท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดปัตตานี จากการที่คณะผู้วิจัยได้ลงพื้นที่สัมภาษณ์และวิเคราะห์การดำเนินงานกลุ่มชุมชนภาคอุตสาหกรรม พบได้ว่ารูปแบบความยั่งยืนของชุมชนภาคอุตสาหกรรมท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดปัตตานี สามารถสรุปได้ คือ ๑) รูปแบบความยั่งยืนของกลุ่ม ๒) รูปแบบความยั่งยืนของชุมชนและสังคม ๓) รูปแบบความยั่งยืนทางเศรษฐกิจ และ ๔) รูปแบบความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม โดยมีรายละเอียด ดังนี้

๑. รูปแบบความยั่งยืนของกลุ่ม

๑) รูปแบบผู้นำทางปัญญา

การที่คนมารวมเป็นกลุ่มย่อมต้องมีผู้นำในกลุ่มเพื่อคอยดูแลให้กลุ่มสามารถขับเคลื่อนไปได้ มีความเป็นธรรมในการดูแล รวมทั้งเป็นผู้ริเริ่มในสิ่งที่ถูกต้อง ลักษณะผู้นำที่ดีย่อมนำพาให้กลุ่มไปได้ดี ผู้นำชุมชนอุตสาหกรรมจังหวัดปัตตานี เป็นผู้นำที่มีอุทิศตนเป็นแบบอย่างที่สามารถนำพากลุ่มให้บรรลุเป้าหมาย มุ่งผลประโยชน์ของกลุ่มและสมาชิกภายในกลุ่มเป็นที่ตั้ง มีผู้นำเป็นศูนย์รวมจิตใจ ผู้นำที่เสียสละและมีความคิดริเริ่ม มีความมุ่งมั่นจะทำให้กลุ่มชุมชนอุตสาหกรรมมีความเข้มแข็งสามารถจัดสรรทรัพยากรของชุมชนให้เหมาะสมต่อการดำเนินการได้เป็นอย่างดี

๒) รูปแบบการมีส่วนร่วม

การรวมกลุ่มดำเนินงานกิจกรรมหรือการรวมกลุ่มดำเนินงานของกลุ่มผลิตสินค้าภายใต้ชุมชนอุตสาหกรรมในพื้นที่จังหวัดปัตตานี มีความสามัคคี ร่วมคิดร่วมทำ พึ่งพาอาศัยกันในกลุ่ม รู้จักและพึ่งพาอาศัยกันอยู่สม่ำเสมอ ถึงแม้ว่าในพื้นที่จะมีความแตกต่างทางด้านศาสนาและวัฒนธรรมแต่ในสังคมท้องถิ่นนั้น ชาวบ้านจะมีการช่วยเหลือกันเป็นปกติ เมื่อมาดำเนินกิจกรรมร่วมกันทุกคนก็เข้ามาร่วมแรงร่วมใจ ร่วมความคิด ร่วมลงทุน เกิดการค้าขายสินค้าในกลุ่มอาชีพต่างๆ ที่มีผลผลิตนำออกมาจำหน่าย ก่อให้เกิดรายได้ที่หมุนเวียนกันในกลุ่มชนส่งผลให้ประชาชนในชุมชนมีรายได้เสริมจากการประกอบอาชีพปกติ ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง อีกทั้งผลผลิตในชุมชนที่เกินความต้องการในชุมชนก็สามารถนำออกมาจำหน่ายภายนอกชุมชนได้อีกด้วย

๓) รูปแบบการพึ่งพาตนเอง

ความยั่งยืนของชุมชนภาคอุตสาหกรรมในจังหวัดปัตตานี เป็นรูปแบบการพึ่งพาตนเอง โดยชุมชนอุตสาหกรรมจะมีต้นทุนวัตถุดิบที่เกิดขึ้นจากชุมชน หรือท้องถิ่นของตนเอง เช่น มีพืชที่เป็นพืชท้องถิ่นในการนำมาเป็นวัตถุดิบของการผลิต มีการปลูกพืชพันธุ์ที่จะนำมาผลิตระยะยาวให้ลดการใช้ทรัพยากรธรรมชาติเพื่อสร้างความยั่งยืนของวัตถุดิบที่จะนำมาทำเป็นผลิตภัณฑ์ของชุมชนอุตสาหกรรม เป็นต้น สิ่งเหล่านี้เป็นหลักประกันถึงต้นทุนวัตถุดิบที่ไม่ต้องพึ่งพาจากที่อื่น รวมทั้งภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์ของแต่ละพื้นที่ด้วยเช่นกัน ทั้งนี้การรับการช่วยเหลือจากหน่วยงานราชการไม่ได้ถูกปิดกั้น เพียงแต่ไม่พึ่งพาแต่การสนับสนุนของหน่วยงานราชการแต่เพียงอย่างเดียว การรับความช่วยเหลือในความรู้เพื่อต่อยอดการผลิตเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาให้ผลิตภัณฑ์มีมาตรฐาน ตรงตามความต้องการของผู้บริโภค ส่งผลให้ผลิตภัณฑ์เป็นที่ต้องการของตลาดมากขึ้นเช่นกัน

๔) รูปแบบริเริ่มสร้างสรรค์เป็นนวัตกรรมของชุมชน

การสร้างเสริมความเข้มแข็งของกลุ่มชุมชนอุตสาหกรรมจังหวัดปัตตานี โดยการนำองค์ความรู้และภูมิปัญญาที่มีอยู่ภายในชุมชนมาพัฒนาผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม ผลิตภัณฑ์ที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นจะมีลักษณะที่เป็นอัตลักษณ์ เอกลักษณ์เฉพาะถิ่นเป็นของตนเอง ดังนั้น สินค้าหรือผลผลิตของชุมชนดังกล่าวจึงไม่ได้หาได้ทั่วไป แม้ว่าจะเป็นสินค้าแบบเดียวกันแต่ก็จะแตกต่างที่ความเป็นลักษณะเฉพาะตัวไป มีการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชนให้ได้มาตรฐานแต่ยังคงอัตลักษณ์และเอกลักษณ์ของตนเองไว้ เช่น กลุ่มเกษตรกรบ้านทุ่ง นำภูมิปัญญาด้านการสานผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่ซึ่งแต่เดิมจะทำขนาดใหญ่ ไม่มีลวดลายที่ซับซ้อน ทางกลุ่มจึงได้พัฒนาโดยการทำผลิตภัณฑ์ให้มีขนาดเล็กลงแต่มีลวดลายที่สวยงาม ทำให้เพิ่มมูลค่าของผลิตภัณฑ์ได้, กลุ่มสตรีสันติสุข นำภูมิปัญญาด้านการมัดย้อมมาพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้เป็นสินค้าที่โดดเด่นด้านลวดลายท้องถิ่น, กลุ่มยาริงบาติก นำภูมิปัญญาด้านลวดลายท้องถิ่น มาประยุกต์ใช้ทำเป็นลายผ้าบาติก เป็นต้น

๕) รูปแบบการถ่ายทอดองค์ความรู้และการสืบทอดภูมิปัญญา

ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มชุมชนอุตสาหกรรมในจังหวัดปัตตานีที่ได้ทำการศึกษาเป็นผลิตภัณฑ์ที่ต้องใช้เวลา ใช้ความสามารถเฉพาะตัว เป็นงานศิลปะและงานฝีมือที่ต้องใช้ความละเอียดอ่อน ดังนั้น การระบวณการถ่ายทอดองค์ความรู้และสืบทอดภูมิปัญญาให้กับเยาวชนคนรุ่นใหม่จึงสามารถจะสร้างความยั่งยืนให้กับกลุ่มได้สืบทอดงานได้ต่อไป

๒. รูปแบบความยั่งยืนของชุมชนและสังคม

๑) ชุมชนเป็นเจ้าของและผู้ดำเนินการ

การดำเนินงานของกลุ่มซึ่งนำโดยคนในชุมชนเป็นหุ้นส่วนร่วมกันไม่ใช่เป็นลักษณะที่เจ้าของกิจการหรือคนคนเดียวเป็นเจ้าของ ซึ่งวิสาหกิจชุมชนที่ผู้วิจัยได้เข้าไปเก็บข้อมูล มีลักษณะที่เกิดจากมีคนในชุมชนได้ริเริ่มที่ดำเนินกิจการจากความรู้ที่สืบทอดกันมา ทำกันภายในครัวเรือนก่อน จากนั้นเป็นการขยายกิจการโดยจัดตั้งกลุ่มขึ้นในชุมชน การรวมกลุ่มกันของคนในชุมชนส่งผลให้เกิดความรักความสามัคคีกันภายในชุมชน มีการช่วยเหลือ พบปะพูดคุยกันของคนในชุมชน ถึงแม้ในชุมชนมีความหลากหลายทั้งทางด้านศาสนาและวัฒนธรรม และการจัดตั้งกลุ่มเพื่อจุดประสงค์ช่วยเหลือคนในชุมชนนั้นสามารถสลายความหวาดระแวงกันได้ ทำให้สังคมชุมชนเกิดความสันติสุข

๒) การแบ่งปันผลกำไรสู่ชุมชน

การสร้างเสริมความยั่งยืนของชุมชนและสังคมโดยกระบวนการดำเนินงานของกลุ่มชุมชนภาคอุตสาหกรรมในชุมชนนั้นนอกจากจะดำเนินงานโดยคนในชุมชน ใช้วัตถุดิบส่วนใหญ่ที่มีอยู่ภายในชุมชนแล้ว การนำผลกำไรบางส่วนกลับสู่ชุมชนในรูปแบบต่าง ๆ จึงเป็นส่วนหนึ่งในการเสริมสร้างความยั่งยืนให้กับชุมชนและสังคมในอีกรูปแบบหนึ่ง จากการศึกษาพบว่า การแบ่งปันผลกำไรของการดำเนินงานของกลุ่ม มีหลายรูปแบบ เช่น การแบ่งงานให้กลุ่มผู้พิการในชุมชนทำ และนำเงินมอบให้ผู้พิการเป็นค่าตอบแทน ทำให้ผู้พิการมีรายได้และมีกำลังใจในการดำเนินชีวิต เป็นต้น

๓. รูปแบบความยั่งยืนทางเศรษฐกิจ

๑) การสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ที่เป็นนวัตกรรมของชุมชน

การสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ที่เป็นนวัตกรรมของชุมชน ไม่ได้เกิดจากการเลียนแบบงานของผู้อื่นที่มีอยู่ทั่วไปตามท้องตลาดที่มีเหมือนกันในทุกภูมิภาค แต่เป็นผลผลิตของกระบวนการเรียนรู้

การต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือเป็นการค้นคิดอะไรใหม่ๆ จากคนในชุมชนหรือหน่วยงานที่คอยสนับสนุน วิจัย สามารถเพิ่มมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์ของชุมชน รวมทั้งการผลิตสินค้าให้มีคุณภาพที่ดีจนมีความแตกต่างจากสินค้าในท้องถิ่นอื่น จะส่งผลให้เกิดความยั่งยืนของการขายผลิตภัณฑ์ชุมชนนั้นได้

๒) การเสริมรายได้ให้กับสมาชิกและคนภายในชุมชน

การดำเนินงานของกลุ่มเมื่อมีคุณภาพและแตกต่างมีนวัตกรรมเป็นของตัวเอง มีสินค้าที่เป็นอัตลักษณ์และเอกลักษณ์ ส่งผลดีให้กับการขายสินค้าของกลุ่มทำให้สมาชิกภายในกลุ่มมีรายได้เพิ่มขึ้น ได้มีงานทำนอกจากงานประจำ เกิดรายได้หมุนเวียนภายในชุมชน

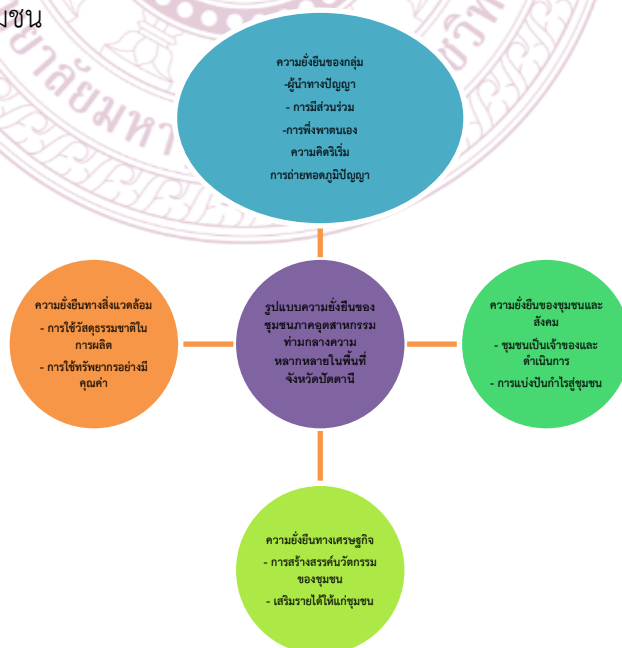
๔. รูปแบบความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม

๑) การนำวัสดุธรรมชาติมาใช้ในการผลิต

การดำเนินงานของกลุ่มชุมชนภาคอุตสาหกรรมทั้งสามกลุ่มพบว่า การผลิตสินค้าได้นำวัสดุจากธรรมชาติมาใช้ในการผลิตในหลายองค์ประกอบ เช่น การใช้สีย้อมผ้าจากคราม การใช้ไม้ไผ่ในการสานตะกร้า ใช้ฟางข้าวผลิตเป็นเป้ายิงธนู เป็นต้น การนำวัสดุธรรมชาติเหล่านี้มาใช้นั้น เป็นการสร้างความปลอดภัยให้กับผู้บริโภคและเป็นทางเลือกหนึ่งให้กับกลุ่มผู้บริโภคที่แพ้สารเคมี ซึ่งวัสดุธรรมชาติหลายอย่างเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติหากไม่นำมาใช้ก็จะเสื่อมสลายไปตามกาลเวลา แต่มีวัสดุบางอย่างใช้แล้วหมดไปการจะหามาใช้ใหม่นั้นจำเป็นต้องใช้เวลา ดังนั้น จึงมีการปลูกเสริมหรือทดแทนเพื่อให้มีวัสดุมาใช้ในการผลิตครั้งต่อไปให้เกิดความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อมอีกด้วย

๒) การใช้ทรัพยากรอย่างมีคุณค่า

การนำวัสดุอุปกรณ์ในท้องถิ่นมาใช้ส่วนใหญ่ทรัพยากรธรรมชาติที่เกิดขึ้นเองมาใช้นั้นหลายอย่างเป็นทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการปลูกขึ้นทดแทน อย่างไรก็ตามทางกลุ่มได้นำมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดและใช้อย่างมีคุณค่า สร้างความยั่งยืนให้กับทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน

แผนภาพที่ ๒๗ องค์ความรู้เรื่องรูปแบบความยั่งยืนของชุมชนภาคอุตสาหกรรมท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดปัตตานี

๔.๓ ผลการศึกษาความยั่งยืนของชุมชนภาคบริการท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดนราธิวาส

จากการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์และสังเกตโดยการลงพื้นที่เพื่อศึกษาในประเด็นรูปแบบการบริการของชุมชนผู้ให้บริการด้านการท่องเที่ยว คณะผู้วิจัยได้แบ่งเป็น ๒ หัวข้อดังนี้

๑) ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับจังหวัดนราธิวาส

(๑) สภาพโดยทั่วไป

นราธิวาสเป็นจังหวัดชายแดนตั้งอยู่บนฝั่งทะเลด้านตะวันออกของแหลม มลายูสุด ชายแดนไทย-มาเลเซีย มีเนื้อที่ทั้งหมด ๔,๔๗๕.๔๓ ตารางกิโลเมตร อยู่ห่างจากกรุงเทพมหานครโดยทางรถยนต์ประมาณ ๑,๑๔๙ กิโลเมตร และทางรถไฟ ประมาณ ๑,๑๑๖ กิโลเมตร สภาพภูมิประเทศของ จังหวัดประมาณ ๒ ใน ๓ ของพื้นที่ทั้งหมดเป็นป่าและภูเขา มีภูเขาหนาแน่นแถบ ทิศตะวันตกเฉียงใต้จดเทือกเขา สันกาลาคีรี ซึ่งเป็นแนวกันพรหมแดนไทยมาเลเซียลักษณะของพื้นที่มีความลาดเอียงจากทิศตะวันตกไปตะวันออก พื้นที่ราบ ส่วนใหญ่อยู่บริเวณติดกับอ่าวไทยและบริเวณแม่น้ำ ๔ สาย คือ แม่น้ำสายบุรี แม่น้ำบางนรา แม่น้ำตากใบ และแม่น้ำโก-ลก มีพื้นที่พรุจำนวนประมาณ ๓๖๑,๘๖๐ ไร่ สภาพภูมิอากาศเป็นแบบมรสุมเขตร้อน แบ่งออกเป็น ๒ ฤดู ได้แก่ ฤดูฝนและฤดูร้อน^{๘๑}

(๒) ประชากร

พื้นที่จังหวัดนราธิวาสได้ชื่อว่าเป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมและศาสนา ที่มีทั้งกลุ่มชาวไทยพุทธ ชาวไทยมุสลิม ชาวไทยคริสต์ ชาวไทยเชื้อสายจีนและชาวไทยที่นับถือศาสนาอื่นซึ่งจากสถิติจำนวนประชากรที่นับถือศาสนาต่าง ๆ ในพื้นที่จังหวัดนราธิวาสพบว่า ประชากรจังหวัดนราธิวาสนับถือศาสนาอิสลามประมาณ ๘๒% นับถือศาสนา พุทธประมาณ ๑๗ % นับถือศาสนาคริสต์และศาสนาอื่นๆ อีกประมาณ ๑% ประชากรใช้ภาษาพูดหลากหลาย เพราะมีหลายกลุ่มมาตั้งถิ่นฐานในจังหวัดนราธิวาส ที่มาจากภาคกลางก็จะใช้ภาษาไทยมาตรฐาน หากมาจากจังหวัดอื่นๆ ในภาคใต้จะมีสำเนียงพูดหลายสำเนียงเช่นสำเนียงภาษาไทยใต้ตอนบนภาษาไทย ใต้ตอนล่าง และยังมีภาษาพูดเป็นพิเศษคือ ภาษาเง๊ะเห มีพูดกันมานานและมีอยู่ในกลุ่มคนไทยพุทธดั้งเดิม เป็นเอกลักษณ์ประจำถิ่นของอำเภอตากใบ สำหรับคน ไทยที่นับถือศาสนาอิสลามจะใช้ " ภาษามลายูถิ่น " หรือเรียกว่า “ภาษายาวี” ใน ชีวิตประจำวันคล้ายคลึงกับภาษามลายูในประเทศมาเลเซีย อินโดนีเซียและบรูไน ปัจจุบันผู้ที่พูดภาษามลายูถิ่น ก็สามารถพูดภาษาไทยได้เป็นส่วนใหญ่ สำหรับ ชาวพุทธที่พูดภาษาไทยก็สามารถพูดภาษามลายูถิ่นได้^{๘๒}

(๓) ลักษณะทางภูมิศาสตร์

จังหวัดนราธิวาสเป็นจังหวัดชายแดน ตั้งอยู่บนฝั่งทะเลด้านตะวันออกของแหลมมลายู ห่างจากกรุงเทพมหานคร โดยทางรถยนต์ประมาณ ๑,๑๔๙ กิโลเมตร และ ทางรถไฟ ประมาณ ๑,๑๑๖ กิโลเมตร สุดชายแดนประเทศไทย- มาเลเซีย ที่สถานีรถไฟสุไหงโก-ลก ทิศเหนือ จดจังหวัดปัตตานีและอ่าวไทย ทิศใต้ จดอ่าวไทยและประเทศมาเลเซีย ทิศตะวันออก จดประเทศมาเลเซีย ทิศตะวันตก จดจังหวัดยะลา มีลักษณะภูมิประเทศเป็นป่าและภูเขาประมาณ ๒ ใน ๓ ของพื้นที่ทั้งหมด

^{๘๑} นราธิวาสวันนี้. <http://www๒.narathiwat.go.th/narab๐๑๖/content/general.pdf>. (ออนไลน์) วันที่ ๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕. หน้า ๔.

^{๘๒} อ้างแล้ว,นราธิวาสวันนี้,หน้า ๔.

มีภูเขาหนาแน่น แถบ ทิศตะวันตกเฉียงใต้จดเทือกเขาสันกาลาศรีซึ่งถือเป็นแนวกันพรหมแดน ไทย มาเลเซีย ลักษณะของพื้นที่ที่มีความลาดเอียงจากทางทิศตะวันตกไปสู่ทิศตะวันออก พื้นที่ราบส่วนใหญ่ อยู่บริเวณติดกับอ่าวไทยและที่ราบลุ่มบริเวณแม่น้ำ ๓ สาย คือ แม่น้ำสายบุรี แม่น้ำบางนราและแม่น้ำ โกลก มีพื้นที่พุ่มจำนวนประมาณ ๓๖๑,๘๖๐ ไร่ ส่วนลักษณะภูมิอากาศเป็นแบบมรสุมเขตร้อน แบ่ง ออกเป็น ๒ ฤดู คือ ฤดูฝนกับฤดูร้อน^{๘๓}

นอกจากนี้ จังหวัดนราธิวาสยังมีแม่น้ำสำคัญ ๓ สาย คือ (๑) แม่น้ำบางนารับน้ำจาก เทือกเขาบูโด-สุไหงปาดี ผ่านคลองสุไหงปาดี คลองยะกัง และคลองตันหยงมัส ไหลผ่านท้องที่อำเภอ ตากใบ อำเภอสุไหงปาดี อำเภอระแง แล้วไหลลงสู่ทะเลที่อำเภอเมืองนราธิวาส มีความยาวประมาณ ๖๐ กิโลเมตร (๒) แม่น้ำโก-ลกเป็นแม่น้ำกันพรหมแดนระหว่างประเทศไทยกับมาเลเซีย ต้นน้ำอยู่ใน เทือกเขาในประเทศมาเลเซียและท้องที่อำเภอแว้ง โดยแม่น้ำสายดังกล่าว จะไหลผ่าน อำเภอสุไหงโก-ลก และไหลลงอ่าวไทยที่อำเภอตากใบ มีความยาว ประมาณ ๑๐๓ กิโลเมตร (๓) แม่น้ำสายบุรีต้นน้ำ เริ่มจากเทือกเขาในอำเภอสุคีริน ไหลผ่านอำเภอ จะแนะอำเภอศรีสาคร อำเภอรือเสาะจังหวัด นราธิวาส อำเภอรามัน จังหวัดยะลา แล้วไหลลงอ่าวไทยที่อำเภอสายบุรีจังหวัดปัตตานี มีความยาว ประมาณ ๑๙๕ กิโลเมตร^{๘๔}

(๔) แหล่งท่องเที่ยว

จังหวัดนราธิวาสนอกจากจะได้ชื่อว่าเป็นดินแดนที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมแล้วยังเป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายด้านแหล่งท่องเที่ยวอีกด้วย โดยแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดนราธิวาส อาจแบ่งเป็น ๒ กลุ่ม คือ

(๔.๑) แหล่งท่องเที่ยวที่มีอยู่เดิม

แหล่งท่องเที่ยวที่มีอยู่เดิมมีหลายประเภทไม่ว่าจะเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศหรือ การท่องเที่ยวแนวธรรมชาติ เช่น ป่าฮาลาบาลา ป่าพรุโต๊ะแดง ทะเลหมอกสุคีริน หมู่บ้านจุฬาภรณ์ พัฒนา ๑๒ น้ำตกบาโจ น้ำตกสุคีริน เป็นต้น การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เช่น มัสยิดวาดีลฮูเซ็น (มัสยิด ๓๐๐ ปี) ซึ่งเป็นอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาวไทยมุสลิม งานประจำปีเจ้าแม่โต๊ะโมะซึ่งเป็น งานประเพณีของชาวไทยเชื้อสายจีน วัดเขากงที่เป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปทักษิณมิ่งมงคลซึ่งเป็น สัญลักษณ์ของชาวไทยพุทธ เป็นต้น การท่องเที่ยวแนวประวัติศาสตร์ เช่น วัดชลธาราสิงเห (วัดพิทักษ์ แผ่นดินไทย) พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นชุมชนละหาร เป็นต้น การท่องเที่ยวแนวพักผ่อนทั่วไป เช่น พระตำหนัก ทักษิณราชนิเวศน์ หาดนราทัศน์ อุทยานแห่งชาติอ่าวมะนาว เมืองสุไหงโก-ลกหรือด่านสุไหงโก-ลก ตลาดตาบาหรือด่านตาบา ตลาดน้ำยะกังหรือชุมชนยะกังที่อยู่ในเขตเทศบาลเมืองนราธิวาสโดยชุมชน ยะกังนี้มีจุดขายอยู่ที่ขนม ๑๐๐ ปี ชุมชนแห่งนี้เป็นชุมชนริมน้ำเก่าแก่ที่มีประวัติศาสตร์ยาวนาน ใน อดีตคือศูนย์กลางเศรษฐกิจและการค้าที่สำคัญของเมืองนราธิวาส เป็นต้น โดยแหล่งท่องเที่ยวเหล่านี้ ล้วนแล้วได้ชื่อว่าเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงและได้รับความนิยมทั้งในกลุ่มชาวไทยและ ชาวต่างชาติโดยเฉพาะนักท่องเที่ยวจากประเทศเพื่อนบ้านคือมาเลเซียและสิงคโปร์เป็นจำนวนมากนับ แต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

^{๘๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๕.

^{๘๔} อ้างแล้ว, นราธิวาสวันนี้, หน้า ๑๖.

(๔.๒) แหล่งท่องเที่ยวเกิดใหม่

แหล่งท่องเที่ยวเกิดใหม่ในที่นี้ ได้แก่ พิพิธภัณฑ์เมืองนราธิวาสพิพิธภัณฑ์เมืองนราธิวาส เป็นแหล่งท่องเที่ยวและแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมของจังหวัดนราธิวาสที่ได้เริ่มเปิดให้บริการตั้งแต่วันที่ ๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑ เป็นต้นมา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความเข้าใจแก่นักท่องเที่ยวและผู้มาเยือน ตลอดจน ประชาชน เด็ก และเยาวชน ในเรื่องราวของพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ มรดกทางวัฒนธรรมศาสนา ขนบธรรมเนียมประเพณี วิถีชีวิต มรดกภูมิปัญญาท้องถิ่นของจังหวัดนราธิวาส ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขของประชาชนหลากหลายเชื้อชาติ ศาสนา ในสังคมพหุวัฒนธรรม ดินแดนที่อุดมสมบูรณ์ปลายด้ามขวานแห่งนี้ โดยในพิพิธภัณฑ์ได้จัดแสดงถึงมิติต่าง ๆ ของจังหวัดนราธิวาส เช่น พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมประเพณี ตลอดจนถึงวิถีชีวิตของชาวเมืองนราธิวาสที่มีความเป็นพหุวัฒนธรรมมาอย่างยาวนานตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ลักษณะทางภูมิศาสตร์ของจังหวัด เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นขุนละหารที่ก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๕๒ ที่ได้รวบรวมและจัดแสดงเรื่องราววัฒนธรรมท้องถิ่น เช่น สิ่งของ เครื่องใช้ต่าง ๆ ที่เป็นอัตลักษณ์ทางภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นต้น อีกด้วย

ประมวลภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดนราธิวาส

แผนภาพที่ ๒๘ พระพุทธทักษิณมิ่งมงคล วัดเขากง

แผนภาพที่ ๒๙ มัสยิดวาตูลูฮ์เซ็น หรือมัสยิด ๓๐๐ ปี

แผนภาพที่ ๓๐ ศาลเจ้าแม่โตะโม๊ะ

แผนภาพที่ ๓๑ เทวสถานองค์พระพิฆเนศ

อย่างไรก็ตาม ในงานวิจัยเรื่องนี้ คณะผู้วิจัยได้เลือกพื้นที่ในการศึกษาจำนวน ๓ พื้นที่ ได้แก่ พื้นที่อำเภอเมือง พื้นที่อำเภอดากใบและพื้นที่อำเภอสุโขทัย-ลกเท่านั้น ดังนั้น ในการกล่าวถึงเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อนี้ คณะผู้วิจัยจะได้กล่าวถึงเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับ ๓ พื้นที่นี้เท่านั้น

๒) รูปแบบการให้บริการ

การท่องเที่ยวถือเป็นส่วนหนึ่งที่ทางจังหวัดนราธิวาสให้ความสำคัญและส่งเสริมอย่างต่อเนื่องมาอย่างยาวนานเพราะกิจการการท่องเที่ยวเป็นส่วนหนึ่งของแหล่งนำรายได้เข้าสู่จังหวัด โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นแหล่งก่อให้เกิดรายได้แก่คนในพื้นที่และชุมชนทำให้ชุมชนเกิดการพึ่งพาตนเองได้และถือเป็นการกระจายรายได้สู่ชุมชนแบบธรรมชาติที่อาศัยต้นทุนที่มีอยู่ในพื้นที่นั่นเอง ซึ่งจากความสำคัญของการท่องเที่ยวที่มีบทบาทต่อการพัฒนาจังหวัดดังกล่าว ในด้านนโยบายการขับเคลื่อนการบริหารจังหวัดจึงมีการให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวจะเห็นได้จาก ประเด็นยุทธศาสตร์พัฒนาจังหวัดกลยุทธ์ ๑ ที่ได้รับขู่ถึงการพัฒนากิจกรรมการผลิต การค้าขายแดน ผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น การท่องเที่ยว และการกีฬาเพื่อเชื่อมโยงประชาคมอาเซียน และในกลยุทธ์ที่ ๑.๓ ที่ต้องส่งเสริมและพัฒนาด้านการท่องเที่ยวให้มีมาตรฐานสอดคล้องกับบริบทของ พื้นที่และเสริมสร้างกิจกรรมกีฬาเพื่อเชื่อมสัมพันธ์และสนับสนุนการท่องเที่ยวกับ ประชาคมอาเซียน^{๕๕} นโยบายดังกล่าวได้ถูกกระจายไปสู่ทุกภาคส่วน

^{๕๕} นราธิวาสวันนี้, หน้า ๕๓-๕๔.

และทุกระดับของการบริหารตั้งแต่ระดับจังหวัดไปสู่ระดับชุมชน ส่งผลให้เกิดเป็นภาพลักษณ์ของจังหวัดนราธิวาสในปัจจุบันที่นอกเหนือจากจะได้ชื่อว่าเป็นดินแดนพหุวัฒนธรรมชายแดนใต้แล้วยังได้ชื่อว่าเป็นดินแดนที่อุดมไปด้วยแหล่งท่องเที่ยวแบบ “พหุลักษณะ” อีกด้วย

จากการมีแหล่งท่องเที่ยวที่หลากหลายดังกล่าวข้างต้นนี้เป็นเหตุให้จังหวัดนราธิวาสในปัจจุบันได้ให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยว มีการร่วมมือกันในทุกภาคส่วนเพื่อขับเคลื่อนงานการท่องเที่ยว มีการประชาสัมพันธ์และส่งเสริมการท่องเที่ยวในลักษณะต่าง ๆ อย่างหลากหลายและมีรูปแบบการให้บริการที่พอพรรณนาได้ดังต่อไปนี้

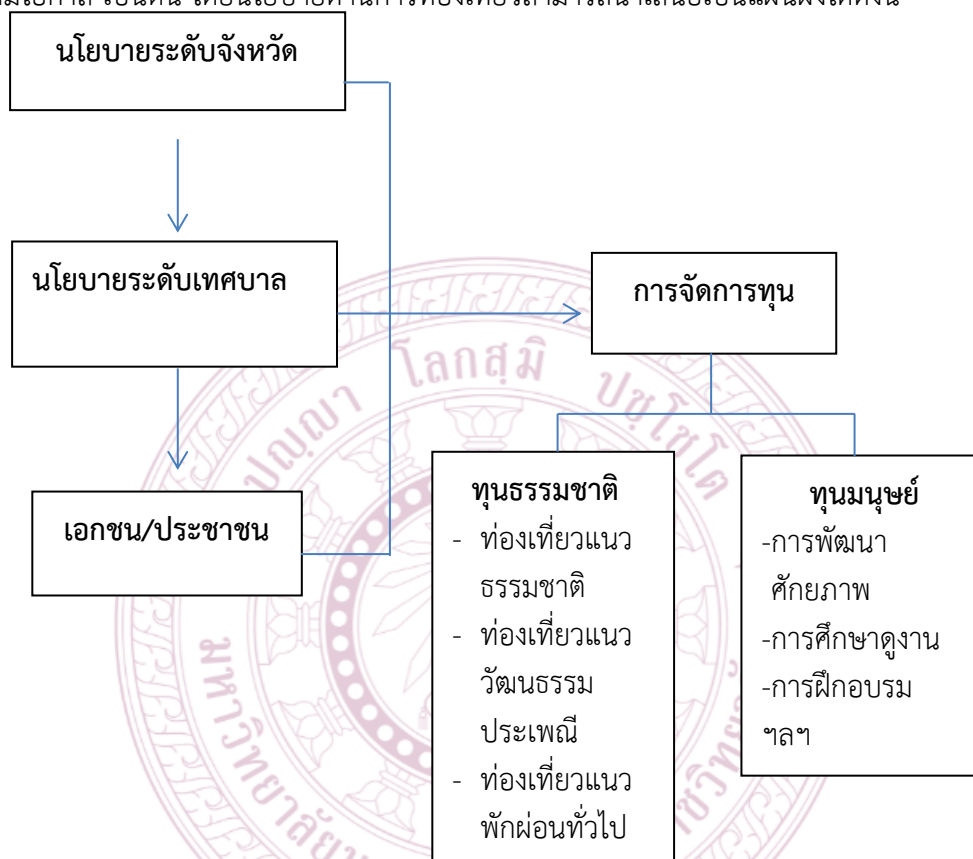
(๑) ด้านนโยบายการท่องเที่ยว

การให้บริการด้านการท่องเที่ยวเป็นหน้าที่ของทุกฝ่ายที่เป็นเจ้าของพื้นที่ที่จะต้องร่วมมือกัน ทั้งภาครัฐและเอกชนผู้ประกอบการ ประชาชนทุกสาขาอาชีพ โดยเฉพาะภาครัฐคือฝ่ายบริหารตั้งแต่ระดับสูงสุดคือจังหวัดจนถึงหน่วยงานการปกครองระดับล่างสุดต้องทำหน้าที่ขับเคลื่อนงานตามนโยบายที่ได้กำหนดขึ้น จึงอาจกล่าวได้ว่ารูปแบบการให้บริการด้านการท่องเที่ยวจึงต้องเริ่มต้นที่การขับเคลื่อนนโยบาย และจากการเป็นพื้นที่ที่มีแหล่งท่องเที่ยวเป็นจำนวนมาก และมีความหลากหลายทั้งแนวธรรมชาติ แนววัฒนธรรมประเพณี แนวประวัติศาสตร์ แนวพักผ่อนทั่วไป และอีกมากมาย ประกอบกับมีชายแดนที่มีพรมแดนติดกับประเทศเพื่อนบ้าน คือ ประเทศมาเลเซียและสิงคโปร์ อันหมายถึงว่านอกเหนือจากจะเป็นที่สนใจของนักท่องเที่ยวภายในประเทศแล้ว ยังเป็นที่สนใจของนักท่องเที่ยวจากประเทศเพื่อนบ้านใกล้เคียงอีกด้วย จังหวัดนราธิวาสจึงให้ความสำคัญกับการขับเคลื่อนงานด้านการท่องเที่ยวโดยมีการกำหนดนโยบายด้านการท่องเที่ยวไว้ในยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดว่า มีการส่งเสริมและพัฒนาด้านการท่องเที่ยวให้มีมาตรฐานสอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ และเสริมสร้างกิจกรรมกีฬาเพื่อเชื่อมสัมพันธ์ และสนับสนุนการท่องเที่ยวกับประชาคมอาเซียน มิติด้านการท่องเที่ยว^{๔๖} ทั้งนี้ การขับเคลื่อนงานด้านท่องเที่ยวเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวนี้ก็เพื่อการประชาสัมพันธ์พื้นที่ให้เป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางอันจะนำไปสู่การพัฒนาจังหวัดโดยที่ที่สุดคือเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตให้กับคนในพื้นที่ เพราะรายได้อันเกิดจากการท่องเที่ยวสามารถเกิดกับคนในพื้นที่แบบกระจายอย่างทั่วถึงโดยอัตโนมัติ

ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า การกำหนดนโยบายพัฒนาจังหวัดโดยให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวนี้เกิดขึ้นภายใต้การมองเห็นถึงทุนที่มีอยู่อย่างมากมาย ทั้งอยู่ในรูปของทรัพยากรทางธรรมชาติ วัฒนธรรมประเพณี ลักษณะที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ของจังหวัดที่อยู่ติดชายแดนกับประเทศเพื่อนบ้าน เป็นต้น ที่สามารถนำมาบริหารจัดการ หรือดำเนินการให้เป็นไปตามยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัด อย่างไรก็ตาม การมีทุนดังกล่าวข้างต้นเพียงอย่างเดียว อาจกล่าวได้ว่า ไม่สามารถทำให้สำเร็จตามยุทธศาสตร์ได้หากขาดทุนมนุษย์ซึ่งเป็นทุนที่สำคัญในการขับเคลื่อนภาระงาน ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่าการขับเคลื่อนงานตามยุทธศาสตร์จำเป็นที่จะต้องอาศัยทุนคือตัวคน ถึงกระนั้น ทุนคือคนก็จำเป็นที่ต้องมีการเตรียมหรือพัฒนาเพื่อให้มีความพร้อมหรือมีศักยภาพพอที่จะทำหน้าที่ให้บริการแก่นักท่องเที่ยว หรือมีส่วนร่วมอย่างใดอย่างหนึ่งอาจจะโดยทางตรงหรือทางอ้อมในการช่วยเสริมสร้างบรรยากาศที่ดีที่เป็นไปเพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยว เช่น การประชาสัมพันธ์ภาพลักษณ์ด้านการ

^{๔๖} นราธิวาสวันนี้, หน้า ๕๓-๕๔.

ท่องเที่ยวของจังหวัดให้ภาคประชาชนได้รับทราบเพื่อขอความร่วมมือ หรือแจ้งให้ทุกคนได้มีส่วนร่วม ในการต้อนรับนักท่องเที่ยวที่จะเข้ามาเที่ยวหรือพักผ่อนในพื้นที่ ประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนได้เข้าใจ ว่าในฐานะเป็นพื้นที่ท่องเที่ยวจะต้องปฏิบัติตัวหรือแสดงออกต่อนักท่องเที่ยวอย่างไร การให้ความรู้ หรืออบรมหรือผ่านการศึกษาดูงานเกี่ยวกับการให้บริการแก่นักท่องเที่ยวกับตัวแทนภาคประชาชน ตามโอกาส เป็นต้น โดยนโยบายด้านการท่องเที่ยวสามารถนำเสนอเป็นแผนผังได้ดังนี้

แผนภาพที่ ๓๒ แสดงรูปแบบการให้บริการด้านการท่องเที่ยวในระดับการขับเคลื่อนนโยบาย

นโยบายที่ถูกกำหนดเป็นยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดนี้ได้นำไปสู่ภาคปฏิบัติแบบมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายดังจะได้กล่าวในหัวข้อต่อไป

(๒) ด้านปฏิบัติการ

การให้บริการด้านการท่องเที่ยวอาจกล่าวได้ว่าเริ่มต้นจากนโยบายที่ถูกกำหนดเป็นยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดโดยและนโยบายดังกล่าวก็ได้รับการถ่ายทอดลงสู่ระดับปฏิบัติการที่เรียกว่ารูปแบบการปฏิบัติหรือรูปแบบการดำเนินการ ในที่นี้ได้รวมถึงลักษณะการให้บริการด้านการท่องเที่ยวด้วย ซึ่งอาจกล่าวได้ว่ามีลักษณะการดำเนินการหรือมีรูปแบบการขับเคลื่อนที่อาจจะสรุปประมวลได้ดังนี้

(๒.๑) การขับเคลื่อนตามนโยบาย

นโยบายที่ถูกกำหนดเป็นยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดโดยอาศัยการท่องเที่ยวอยู่ภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติที่รับผ่านจากกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาที่มีหน้าที่และพันธกิจสำคัญคือการจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายที่สามารถตอบสนองต่อการพัฒนาประเทศและผลักดันนโยบายไปสู่การ

ปฏิบัติตลอดถึงดำเนินการให้ความช่วยเหลือและประสานความร่วมมือกับเครือข่ายด้านการท่องเที่ยว กีฬาและนันทนาการทุกภาคส่วนทั้งในประเทศและต่างประเทศ^{๘๗} และได้ส่งต่อให้แต่ละจังหวัดได้มีการขับเคลื่อนงานด้านการท่องเที่ยวและกีฬา สอดคล้องกับที่นางสาวนพร ชั่วชมเกตต์ ผู้อำนวยการการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย จังหวัดนราธิวาส ได้กล่าวว่า “ภาระงานของหน่วยงานด้านการท่องเที่ยวและกีฬาของจังหวัด อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาอยู่แล้ว และจะต้องทำงานร่วมกันในเชิงนโยบายตั้งแต่ระดับสูงจนถึงระดับล่าง”^{๘๘} ซึ่งจากนโยบายดังกล่าวข้างต้น จึงได้นำมาสู่การปฏิบัติในระดับต่าง ๆ ที่พอประมวลได้ในลักษณะดังต่อไปนี้

- ภาครัฐ

ในการขับเคลื่อนตามนโยบายภาครัฐตั้งแต่ระดับสูงสุดคือจังหวัดและหน่วยงานคือการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดถึงระดับล่างสุดคือองค์การบริหารส่วนตำบลหรือเทศบาลมีหน้าที่ในการดำเนินการในรูปแบบต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการให้บริการด้านการท่องเที่ยว โดยจังหวัดซึ่งเป็นฝ่ายบริหารระดับสูงสุดนอกเหนือจากจะมีหน้าที่ในการมอบนโยบายและกำกับสั่งการให้หน่วยงานการปกครองตามลำดับชั้นได้ปฏิบัติแล้วจะต้องมีการกำกับติดตามและดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวให้เป็นไปตามยุทธศาสตร์อีกด้วย ในขณะที่อยู่กับภาครัฐในระดับรองลงมาก็จะต้องรับสนองนโยบายจากระดับสูงสุดไปปฏิบัติ โดยภาครัฐทุกระดับชั้นมีการทำหน้าที่ต่าง ๆ เช่น

ประชาสัมพันธ์ภาพลักษณ์ด้านการท่องเที่ยวของจังหวัดแก่สาธารณชนเพื่อดึงดูดความสนใจแก่นักท่องเที่ยวหรือผู้สนใจทั่วไปในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ โดยเฉพาะประเทศเพื่อนบ้านที่ใกล้เคียง ดังที่นายธีรวุฒิ แวญโซ๊ะ ได้กล่าวว่า

“งานด้านการท่องเที่ยวที่ทางเทศบาลได้ทำอยู่อย่างต่อเนื่องก็คือการประชาสัมพันธ์ให้นักท่องเที่ยวทางฝั่งมาเลย์เข้ามาเที่ยวกันเยอะ ๆ ก็เพื่อให้ผู้ค้าของเราอยู่ได้ เทศบาลเองก็ได้พูดคุยประชุมหารือกับพาณิชย์จังหวัดและด้านศุลกากรอยู่บ่อยครั้งเพื่อหาความร่วมมือกันและบางทีก็ได้เชิญทางฝั่งมาเลย์มาด้วยเหมือนกัน”^{๘๙}

ประชาสัมพันธ์ให้ภาคประชาชนในพื้นที่ได้รับทราบถึงการสร้างบรรยากาศด้านการท่องเที่ยวเพื่อขอความร่วมมือหรือแจ้งให้ทุกคนได้มีส่วนร่วมในการต้อนรับนักท่องเที่ยวที่จะเข้ามาเที่ยวหรือพักผ่อนในพื้นที่หรือขอความร่วมมือให้ประชาชนได้เข้าใจว่าในฐานะเป็นพื้นที่ท่องเที่ยวจะต้องปฏิบัติตัวหรือแสดงออกต่อนักท่องเที่ยวอย่างไร

การให้ความรู้หรืออบรมหรือการศึกษาดูงานเกี่ยวกับการให้บริการแก่นักท่องเที่ยว แก่ตัวแทนภาคประชาชนหรือสมาชิกในชุมชนตามโอกาสเพื่อพัฒนาด้านทักษะในการให้บริการในฐานะผู้ให้บริการตลอดถึงการติดตาม ส่งเสริมสนับสนุนการปฏิบัติงานของตัวแทนภาคประชาชนที่ทำหน้าที่ให้บริการ

^{๘๗} สำนักงานปลัดกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา.(ออนไลน์). https://secretary.mots.go.th/news_view.php?nid=๑๕๐๘. วันที่ ๓ มีนาคม ๒๕๖๕.

^{๘๘} สัมภาษณ์ นางสาวนพร ชั่วชมเกตต์ ผู้อำนวยการการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยจังหวัดนราธิวาส วันที่ ๒๒ ธันวาคม ๒๕๖๕.

^{๘๙} สัมภาษณ์นายธีรวุฒิ แวญโซ๊ะ รองนายเทศบาลอำเภอตากใบ จ.นราธิวาส. วันที่ ๒๑ มีนาคม ๒๕๖๕.

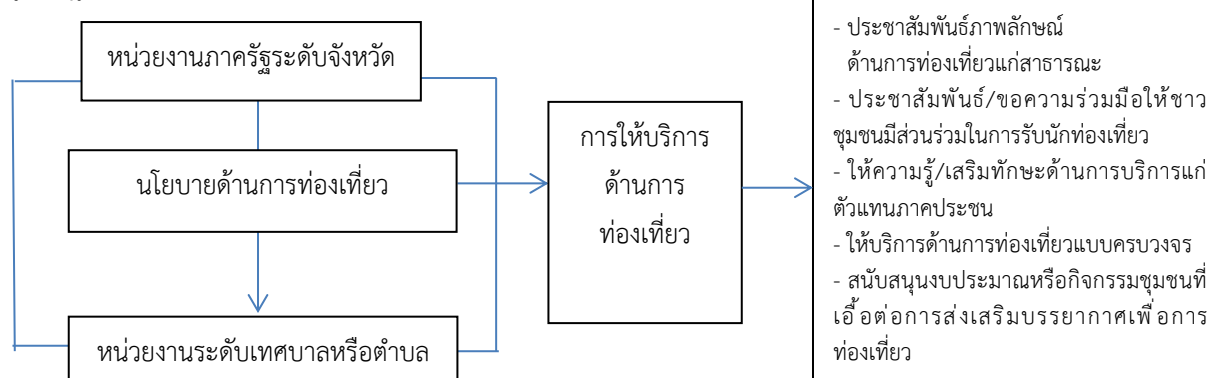
ให้บริการด้านการท่องเที่ยวแก่นักท่องเที่ยวอย่างครอบคลุมในทุกมิติ เช่น ข้อมูลด้านแหล่งท่องเที่ยว เส้นทางสัญจร ร้านอาหาร ร้านของฝากและของที่ระลึก ของดีประจำถิ่น ปฏิทินกิจกรรมที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยว การบริการต่าง ๆ ระบบการให้การช่วยเหลือนักท่องเที่ยวไม่ว่าจะเป็นด้านความสะดวก ปลอดภัย เป็นต้น

สนับสนุนด้านงบประมาณเพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวหรือกิจกรรมชุมชนที่เอื้อต่อการสร้างบรรยากาศการท่องเที่ยว ดังที่นายธีรวุฒิ แวญโซ๊ะ รองนายกเทศบาลอำเภอตากใบได้กล่าวว่า

“ทางเทศบาลเองก็พยายามส่งเสริมการท่องเที่ยวมาโดยตลอด อย่างตลาดตาบาซึ่งเป็นตลาดที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวมาเลย เราก็มีการพัฒนาโดยการสร้างเขื่อนริมแม่น้ำ มีการติดตั้งสิ่งต่าง ๆ เพื่ออำนวยความสะดวกให้กับพ่อค้าแม่ค้าได้ขายของกัน หรือกิจกรรมที่ได้จัดขึ้นในวัดชลธาราลิงเหซิงเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ เช่น วันผู้สูงอายุ เทศกาลหล่อเทียนเข้าพรรษาหรือเทศกาลชักพระหลังออกพรรษา ทางเทศบาลก็สนับสนุนงบประมาณให้อย่างต่อเนื่อง”^{๙๐}

การดำเนินการดังกล่าวนี้แม้ว่าจะไม่ได้เป็นการให้บริการด้านการท่องเที่ยวโดยตรง แต่การสนับสนุนส่งเสริมในลักษณะดังกล่าวก็เป็นการดำเนินการเพื่อหวังผลให้นักท่องเที่ยวได้ทราบหรือรู้จักแหล่งท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น

อาจกล่าวได้ว่ารูปแบบการให้บริการด้านการท่องเที่ยวในระดับภาครัฐเริ่มต้นตั้งแต่การมอบนโยบายให้หน่วยงานภาครัฐด้วยกันรับไปปฏิบัติหรือดำเนินการ ในขณะเดียวกันหน่วยงานภาครัฐตั้งแต่ระดับสูงลงมาถึงระดับล่างสุดก็มีการขับเคลื่อนงานแบบบูรณาการ นั่นคือ หน่วยงานภาครัฐระดับสูงสุดของจังหวัดไม่เพียงแต่จะอยู่ในฐานะผู้มอบนโยบายเท่านั้น แต่อยู่ในฐานะผู้ปฏิบัติเองด้วย นอกเหนือจากนี้ หน่วยงานภาครัฐระดับล่างนอกจากจะมีหน้าที่สนองนโยบายจากหน่วยงานระดับสูงเป็นหลักแล้วยังสามารถมีส่วนร่วมในการเป็นฝ่ายเสนอประเด็นต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวไปยังหน่วยงานระดับสูง เช่น การเสนอของบประมาณเพื่อดำเนินการด้านต่าง ๆ ที่เป็นไปเพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยว การรายงานผลการดำเนินการด้านการท่องเที่ยว เป็นต้นอีกด้วย ซึ่งในระดับของการขับเคลื่อนงานตามนโยบายการบริการด้านการท่องเที่ยวนี้ สามารถเสนอเป็นรูปแผนผังได้ดังนี้

แผนภาพที่ ๓๓ แสดงการขับเคลื่อนนโยบายในการให้บริการด้านการท่องเที่ยวแบบบูรณาการ

^{๙๐} สัมภาษณ์นายธีรวุฒิ แวญโซ๊ะ รองนายกเทศบาลอำเภอตากใบ จ.นราธิวาส. วันที่ ๒๑ มีนาคม ๒๕๖๕.

จากรูปแผนผังข้างต้น อธิบายเพิ่มเติมได้ว่ารูปแบบการให้บริการด้านการท่องเที่ยว เริ่มต้นจากระดับนโยบายของภาครัฐที่มีการทำงานร่วมกันของหน่วยงานฝ่ายปกครองตั้งแต่ระดับสูงสุดคือจังหวัดลงมาถึงระดับล่างสุดคือเทศบาลหรือตำบล โดยหน่วยงานภาครัฐทุกระดับมีการรับนโยบายไปขับเคลื่อนในลักษณะต่าง ๆ ซึ่งรูปแบบการให้บริการดังกล่าวนี้ไม่เพียงแต่จะหมายถึงการอำนวยความสะดวกด้านการท่องเที่ยวเพียงมิติเดียว แต่คำว่ารูปแบบการให้บริการนี้จะครอบคลุมถึงเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการเอื้อประโยชน์แก่นักท่องเที่ยวในทุก ๆ ด้าน เช่น การประชาสัมพันธ์ภาพลักษณ์ด้านการท่องเที่ยวแก่สาธารณชนหรือการประชาสัมพันธ์ขอความร่วมมือกับชาวชุมชนตามแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ ซึ่งเป็นเจ้าของพื้นที่ได้ร่วมมือกันต้อนรับนักท่องเที่ยวด้วยมิตรภาพ เป็นต้น เหล่านี้ถือเป็นส่วนหนึ่งของรูปแบบการให้บริการด้านการท่องเที่ยวเชิงบูรณาการ

อนึ่ง จากการศึกษางานด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวในจังหวัดนราธิวาส พบว่า นอกเหนือจะถูกขับเคลื่อนโดยกระทรวงหรือหน่วยงานที่ดูแลรับผิดชอบด้านการท่องเที่ยวโดยตรงแล้ว ยังมีหน่วยงานที่ดูแลรับผิดชอบด้านวัฒนธรรมอันได้แก่สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดได้เข้ามาสมทบขับเคลื่อนงานส่งเสริมด้านการท่องเที่ยวอีกด้วย โดยวัฒนธรรมจังหวัดได้มีการขับเคลื่อนงานส่งเสริมด้านการท่องเที่ยวในเชิงบูรณาการภายใต้แนวคิด “การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม” ที่มีลักษณะการดำเนินการดูแลและทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นโดยอาศัยแนวคิดด้านการท่องเที่ยวมาเป็นตัวช่วย กล่าวคือ วัฒนธรรมจังหวัดได้มีการนำเอามิติด้านวัฒนธรรมในท้องถิ่นหรือชุมชนมาส่งเสริมและสนับสนุนในลักษณะต่าง ๆ เช่น จัดสรรงบประมาณในการดูแลรักษาทางด้านวัฒนธรรมประเพณีของชุมชนอย่างต่อเนื่อง ประชาสัมพันธ์จุดเด่นทางวัฒนธรรมของชุมชนให้แพร่หลายเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว จัดกิจกรรมหรืองานกึ่งบันเทิงที่เป็นไปเพื่อการดูแลด้านวัฒนธรรมประเพณีต่าง ๆ เพื่อดึงดูดความสนใจจากนักท่องเที่ยวภายใต้แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เป็นต้น ซึ่งลักษณะการดูแลงานด้านวัฒนธรรมประเพณีของวัฒนธรรมจังหวัดนี้ ได้มีการดำเนินการอย่างครอบคลุม ไม่เพียงแต่จะทำนุบำรุงโดยมุ่งที่ตัววัฒนธรรมประเพณีเท่านั้น แต่ยังสามารถมุ่งไปที่การจัดการตัวบุคคลหรือชาวชุมชนซึ่งเป็นเจ้าของวัฒนธรรมประเพณีนั้นเพื่อให้เจ้าของวัฒนธรรมประเพณีนั้นได้มีส่วนร่วมในการดูแลรักษาวัฒนธรรมประเพณีของตนด้วย เช่น การกระตุ้นให้ชาวชุมชนได้เห็นความสำคัญของวัฒนธรรมประเพณีของตน การเปิดโอกาสหรือส่งเสริมให้ชาวชุมชนได้มีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนงานที่เกี่ยวกับวัฒนธรรม มีการจัดอบรมเยาวชนให้เป็นมัคคุเทศก์น้อยและตัวแทนซึ่งเป็นสมาชิกของชุมชนเพื่อทำหน้าที่ต้อนรับและให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวที่ได้เข้ามาเยี่ยมชมศิลปวัฒนธรรมหรือประเพณีในชุมชนของตน เป็นต้น ดังคำกล่าวของนายอนุชา ลือมะระ ที่ได้กล่าวถึงประเด็นนี้ว่า

“สำหรับสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนราธิวาสนี้ก็สังกัดกระทรวงวัฒนธรรมครับ ซึ่งทางวัฒนธรรมของเราก็ได้เริ่มมีการลงไปส่งเสริมด้านการท่องเที่ยว โดยยึดนโยบายของกระทรวง ซึ่งกระทรวงเองก็ได้หันมาให้ความสำคัญกับเรื่องชุมชนท่องเที่ยวเมื่อประมาณ ปี ๒๕๖๐ เป็นต้นมา กิจกรรมแรกที่ได้ลงไปในพื้นที่ที่จะจัดกิจกรรมของการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมซึ่งจริงๆ แล้วกระทรวงอื่นก็มีการพูดถึงการท่องเที่ยวกันอยู่แล้ว ในส่วนของกระทรวงวัฒนธรรมเองก็มีการเข้าไปส่งเสริมเรื่องวัฒนธรรมในพื้นที่นั้นหมายถึงว่าเราไม่เอาวัฒนธรรมจากภายนอกเข้าไป แต่ส่งเสริมวัฒนธรรมที่อยู่ข้างในหรือของ

ชุมชนเอง ทางเราก็ได้จัดทำโครงการการอบรมมัคคุเทศก์ในพื้นที่ โดยนำเอาเยาวชน แล้วก็นักท่องเที่ยวในชุมชนที่ดูแลแหล่งท่องเที่ยวของเขาอยู่แล้วมาเรียนรู้การบริหารจัดการชุมชนท่องเที่ยวว่าจะต้องทำอะไรบ้างถึงจะดึงดูดนักท่องเที่ยวได้ ซึ่งทางเราก็ได้มีการจัดอบรมทุกปี เว้นในช่วงเวลา ๒ ปีที่ผ่านมา เนื่องจากติดสถานการณ์โควิด ทางวัฒนธรรมจังหวัดเราเริ่มตั้งชุมชนท่องเที่ยวใหม่ มีการนำเด็กที่อยู่ในชุมชน เอาผู้นำหรือตัวแทนที่อยู่ในชุมชนมาอบรมทักษะในด้านต้อนรับและให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว ในด้านการส่งเสริมสนับสนุน ทางวัฒนธรรมจังหวัดเราก็ได้มีการอุดหนุนสนับสนุนงบประมาณไปช่วยเหลือด้านการจัดการทุกอย่างที่เป็นไปเพื่อการดูแลรักษาวัฒนธรรมประเพณีในท้องถิ่นทุกที่ที่มีการจุดเด่นด้านวัฒนธรรมหรือที่เป็นชุมชนท่องเที่ยว อย่างเช่น ชุมชนวัดชลธาราสิงเห เป็นต้น”^{๙๑}

คำกล่าวของนักวิชาการด้านวัฒนธรรมข้างต้นมีความสอดคล้องกับคำกล่าวของนางบุญเรือน ไชยรัตน์ ที่ได้กล่าวถึงเรื่องนี้ว่า

“แรก ๆ ทางภาครัฐก็ได้มีการจัดอบรมมัคคุเทศก์ให้กับเยาวชนและตัวแทนชาวชุมชน ซึ่งการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดร่วมกับวัฒนธรรมเป็นเจ้าภาพ และกรมส่งเสริมการท่องเที่ยวได้ร่วมกันจัดโดยเขาก็จะแนะนำวิธีการจัดการการท่องเที่ยวในชุมชนในกรอบแนวคิดชุมชนท่องเที่ยว ในช่วงแรก ๆ ที่มีการดำเนินการใหม่ ๆ พอนักท่องเที่ยวเข้ามาในวัดชลธาราสิงเห ทางเราซึ่งเป็นผู้ผ่านการอบรมมาทำหน้าที่ที่เรียกตัวเองว่า “ผู้สื่อความหมายชุมชน” ที่หมายถึงผู้ทำหน้าที่นำเที่ยวและเล่าเรื่องราวต่าง ๆ ของชุมชนให้กับนักท่องเที่ยว นอกจากนี้ก็ยังมีประสานกับกลุ่มแม่ค้าของดีเมืองตากใบ เช่น ให้มาขายของให้กับนักท่องเที่ยวในวัด มาช่วงหลังก็แนะนำให้นักท่องเที่ยวไปซื้อที่ร้านเองก็จะ เป็นลักษณะแนวนี้ ในขณะที่ทางเทศบาลก็จะช่วยดูแลงานด้านประเพณีวัฒนธรรม เช่น ให้งบประมาณมาดำเนินการประเพณีลากพระ หล่อเทียนพรรษา เป็นต้น”^{๙๒}

จากคำกล่าวของทั้งสองท่านข้างต้นได้แสดงให้เห็นถึงรูปแบบหนึ่งของการให้บริการด้านการท่องเที่ยวและแสดงให้เห็นว่าการขับเคลื่อนงานบริการด้านการท่องเที่ยวตามนโยบายของภาครัฐไม่ได้จำกัดอยู่กับหน่วยงานที่ดูแลรับผิดชอบด้านการท่องเที่ยวโดยตรงแต่เพียงฝ่ายเดียวแต่ยังมีหน่วยงานภาครัฐอื่น ๆ เข้ามามีส่วนร่วมในงานดังกล่าวด้วย ถึงกระนั้น การขับเคลื่อนงานดังกล่าวก็เป็นไปลักษณะของการทำงานร่วมกันแบบพันธมิตร

^{๙๑} สัมภาษณ์นายอนุชา ลือเมะ นักวิชาการด้านวัฒนธรรม สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนราธิวาส วันที่ ๒๒ มีนาคม ๒๕๖๕

^{๙๒} สัมภาษณ์ นางบุญเรือน ไชยรัตน์ รองประธานชุมชนวัดชลธาราสิงเห อำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส วันที่ ๒๑ มีนาคม ๒๕๖๕

- ภาคเอกชนหรือประชาชน

การขับเคลื่อนนโยบายเกี่ยวกับการให้บริการด้านการท่องเที่ยวของภาครัฐใน จังหวัดนราธิวาสตามที่ได้กล่าวในหัวข้อที่ผ่านมามีความเชื่อมโยงกับภาคเอกชนหรือภาคประชาชนใน ลักษณะเครือข่ายความร่วมมือหรือพันธมิตร ภาคเอกชนหรือภาคประชาชนอยู่ในฐานะผู้ช่วย ขับเคลื่อนงานบริการด้านการท่องเที่ยวของภาครัฐ อาจกล่าวได้ว่าภาคเอกชนหรือภาคประชาชนคือผู้ แสดงบทบาทสำคัญในเชิงปฏิบัติการในงานบริการด้านการท่องเที่ยวที่ตรงตัวอย่างแท้จริง แม้ว่า ภาครัฐจะมีหน้าที่หลักคือการกำหนดนโยบายให้ภาคเอกชนหรือภาคประชาชนได้ปฏิบัติ แต่หาก พิจารณาถึงมิติด้านความจำเป็นในการดำรงชีพของภาคเอกชนหรือภาคประชาชนแล้วก็อาจกล่าวได้ว่า การให้บริการด้านการท่องเที่ยวแก่นักท่องเที่ยวถือเป็นการทำเพื่อการดำรงชีพของชาวชุมชนตามปกติ อยู่แล้ว อันหมายความว่าแม้ไม่มีนโยบายจากภาครัฐให้คนในพื้นที่ได้แสดงการบริการด้านการท่องเที่ยว ชาวชุมชนก็ได้ประกอบอาชีพด้านการให้บริการตามปกติในฐานะอาชีพของชาวชุมชนอยู่แล้วนั่นเอง การวางข้อกำหนดนโยบายจากภาครัฐไปกำกับควบคุมการดำเนินการจึงเป็นเสมือนหางเสือและสิ่ง สนับสนุนที่คอยช่วยให้งานด้านการบริการซึ่งเป็นอาชีพของชาวชุมชนเป็นไปอย่างถูกต้องและพึง ประสงค์ มีคุณภาพและมาตรฐานและเป็นเหตุจำเป็นซึ่งความยั่งยืนแก่ชุมชนเท่านั้น ดังนั้น ในฐานะที่ ภาคเอกชนหรือภาคประชาชนได้ให้บริการด้านการท่องเที่ยวตามปกติอยู่แล้ว หน้าที่ของภาครัฐ นอกเหนือจากจะเสนอนโยบายให้ชาวชุมชนได้ปฏิบัติแล้ว ในอีกมิติหนึ่งก็จะต้องร่วมมือกับภาคเอกชน หรือภาคประชาชนในฐานะพันธมิตรในการขับเคลื่อนงานบริการด้านการท่องเที่ยวอีกด้วย ดังที่นายธีร วุฒิ แวญโซ๊ะ ได้กล่าวว่า

“เทศบาลในฐานะเป็นหน่วยงานของรัฐก็ให้การส่งเสริมสนับสนุนการ ท่องเที่ยวอยู่แล้ว อย่างกรณีวัดชลธาราสิงเหซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญของ อำเภอดากใบ ก่อนหน้านีทางเทศบาลก็ได้ให้การสนับสนุนการท่องเที่ยวชุมชนวัด ชลธาราสิงเหโดยการจ้างให้มีเจ้าหน้าที่คอยให้บริการนักท่องเที่ยวระยะหนึ่ง แต่เนื่องจากขาดงบประมาณที่ไม่ต่อเนื่อง จึงได้หยุดไป แต่ทางเทศบาลเองก็กำลัง หางบประมาณก้อนใหม่มาสนับสนุนในส่วนนี้ต่อ หลัก ๆ ทางเทศบาลก็ได้ร่วมมือ กับทางร้านค้าและคอยควบคุมร้านค้ารายย่อย และเทศบาลเองก็มีการเปิดแผงให้ เช่า แต่ในช่วงโควิดระบดทางเทศบาลก็มีการลดราคาเช่า ที่จริงจังหวัดก็มา ประชุมเรื่องนี้ทุกเดือนโดยพ่อค้าแม่ค้าเช่าในราคาถูก บางกรณีก็ไม่เก็บค่าเช่า เทศบาลก็ยอมขาดรายได้ แต่ทางเทศบาลก็ประชาสัมพันธ์ว่าเมื่อโควิดผ่านพ้นไป ทางเทศบาลจะมีการประชาสัมพันธ์ทางฝั่งมาเลยเข้ามาเที่ยวกันเยอะ ๆ เพื่อให้ ผู้ค้าอยู่ได้ เราก็ได้พูดคุยกับพาณิชย์จังหวัด”^{๙๓}

คำกล่าวข้างต้นมีความสอดคล้องกับคำกล่าวของผู้อำนวยการการท่องเที่ยวแห่ง ประเทศไทยจังหวัดนราธิวาสที่ได้กล่าวว่า

“ททท เองมีบทบาทหน้าที่ด้านการตลาด และด้านประชาสัมพันธ์ แม้ว่า เราจะเป็นหน่วยงานในภาครัฐ แต่เราก็ต้องทำงานกับภาคเอกชนและประชาชน เพื่อให้ความร่วมมือเราจำเป็นต้องหาพันธมิตรในการทำงานองค์กรไม่สามารถ

^{๙๓} สัมภาษณ์นายธีรวุฒิ แวญโซ๊ะ รองนายกเทศบาลอำเภอดากใบ จ.นราธิวาส. วันที่ ๒๑ มีนาคม ๒๕๖๕..

ทำงานคนเดียวเพื่อขับเคลื่อนงานได้ และ ททท. เองก็ขับเคลื่อนงานเรื่องท่องเที่ยวและมีความเกี่ยวข้องกับเรื่องเหล่านั้น ไม่ว่าจะเป็นแหล่งพื้นที่ธุรกิจในรูปแบบของโรงแรม ร้านอาหาร แหล่งท่องเที่ยวทุกอย่างที่เป็นเรื่องท่องเที่ยว ทาง ททท.ต้องเข้าไปดำเนินงานร่วมกันกับกลุ่มผู้ประกอบการเหล่านั้น”^{๙๔}

คำกล่าวของรองนายกเทศบาลและผู้อำนวยการการท่องเที่ยวข้างต้นเป็นการสะท้อนให้เห็นว่าทุกภาคส่วนจำเป็นที่จะต้องร่วมมือกันขับเคลื่อนภารกิจด้านการท่องเที่ยวโดยต่างฝ่ายต่างต้องพึ่งพาอาศัยกัน ซึ่งจากการศึกษาได้แสดงให้เห็นว่าภาครัฐไม่เพียงแต่จะอยู่ในฐานะผู้เสนอนโยบายและภาคเอกชนหรือภาคประชาชนก็ไม่เพียงแต่จะอยู่ในฐานะผู้สนองนโยบายเท่านั้น แต่ทั้งสองฝ่ายจะต้องอยู่ในฐานะพันธมิตรที่จะต้องร่วมมือกันขับเคลื่อนงานบริการด้านการท่องเที่ยวทั้งนี้เพื่อความอยู่รอดอย่างยั่งยืนของชุมชนโดยรวม ถึงกระนั้น จากการศึกษาในประเด็นรูปแบบการให้บริการด้านการท่องเที่ยวในด้านที่เกี่ยวข้องกับภาคเอกชนหรือภาคประชาชนในจังหวัดนราธิวาส พบว่าภาคเอกชนหรือภาคประชาชนในพื้นที่ศึกษาถือเป็นกำลังสำคัญและมีบทบาทอย่างยิ่งในการขับเคลื่อนงานบริการด้านการท่องเที่ยว กล่าวได้ว่าภาคเอกชนหรือภาคประชาชนคือผู้อยู่ในฐานะเป็นผู้ปฏิบัติโดยตรงต่องานบริการด้านการท่องเที่ยว ไม่ว่าจะเป็นบริการด้านที่พัก ร้านอาหาร ระบบการขนส่ง หรือการให้บริการในลักษณะอื่น ๆ

อย่างไรก็ตาม ในด้านรูปแบบการให้บริการด้านการท่องเที่ยวของภาคเอกชนหรือภาคประชาชนจากการศึกษา พบว่าในฐานะผู้ประกอบการด้านการบริการที่จะต้องปฏิบัติตามกฎหมายและนโยบายของภาครัฐ ภาคเอกชนหรือภาคประชาชนผู้ประกอบการได้มีการดำเนินการให้บริการที่อยู่ภายใต้นโยบายต่าง ๆ ของภาครัฐตามพื้นที่ที่สถานประกอบการนั้น ๆ สังกัดเป็นหลักสำคัญ อันหมายความว่านอกเหนือจากการที่มีการให้บริการตามปกติแล้ว ผู้ประกอบการด้านการบริการจะต้องปฏิบัติตามระเบียบของภาครัฐตามโอกาสต่าง ๆ หากภาครัฐมีการประกาศบังคับให้สถานประกอบการได้ปฏิบัติหรือขอความร่วมมือให้ปฏิบัติตามเรื่องใด ๆ ผู้ประกอบการด้านการให้บริการก็ต้องปฏิบัติตามคำประกาศนั้น ๆ เช่น คำประกาศหรือระเบียบว่าด้วยความสะอาดของสถานประกอบการ ความได้มาตรฐานของการให้บริการ การเคารพสิทธิของลูกค้า การกำหนดราคาค่าบริการที่เหมาะสมและเป็นธรรม ความปลอดภัยจากโรคระบาด เป็นต้น ดังคำกล่าวของนางสาวชาชียะ อูมาเร้งที่ได้กล่าวว่า

“ทางสมาคมผู้ประกอบการธุรกิจได้เชิญทางเราไปแจ้งเรื่องนโยบายเกี่ยวกับชาร์ที่ว่าด้วยเรื่องมาตรการควบคุมโรคของทางสาธารณสุข โดยแจ้งให้เราทราบถึงรายละเอียดและระเบียบการเข้าร่วมในฐานะผู้ประกอบการด้านโรงแรม ...ถ้าเราจะเข้าร่วมนโยบายชาร์ ความหมายคือเราก็จะต้องความละเอียดเกี่ยวเอกสารมากขึ้น มีขั้นตอนเยอะขึ้นในการที่จะรับนักท่องเที่ยว โดยทางราชการ เช่น

^{๙๔} สัมภาษณ์ นางสาวนพพร ชิวชมเกตต์ ผู้อำนวยการการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยจังหวัดนราธิวาส วันที่ ๒๒ ธันวาคม ๒๕๖๔.

เทศบาล อำเภอ เขาจะส่งเอกสารเกี่ยวกับข้อกำหนดของเขา เราไม่ได้กำหนดขึ้นเอง เพื่อปิดประกาศให้แขกรับทราบ”^{๙๕}

คำกล่าวของนางสาวชาชีวะ อูมาเร้ง ข้างต้นมีความสอดคล้องกับนายสมโภชน์ หงส์กิตติยานนท์ที่ได้กล่าวว่า

“ในช่วงแรก ๆ ของการแพร่ระบาดของโควิด ทางโรงแรมเราได้ปิดให้บริการ เพราะไม่ค่อยมีนักท่องเที่ยวเข้าพัก แต่อีกไม่กี่วันที่จะมาถึงทางการก็ประกาศจะเปิดต้อนรับนักท่องเที่ยว แต่ทางสาธารณสุขกับการท่องเที่ยว (ททท.) การท่องเที่ยวและกีฬา และทางโรงพยาบาล ก็ได้กำหนดนโยบายเรื่องชาติที่เกี่ยวข้องเรื่องมาตรการควบคุมโรคของทางการ ความพร้อมด้านสาธารณสุขและความปลอดภัยจากโรคระบาด จัดให้มีการเตรียมความพร้อมด้านสถานที่พักและต้องให้ความร่วมมือหรือทำข้อตกลงกับทางภาครัฐภายใต้การดูแลของสาธารณสุขในพื้นที่ถึงจะเปิดบริการได้ ซึ่งขณะนี้เรามีโรงแรมในพื้นที่จำนวน ๕ แห่ง ที่ได้ทำข้อตกลงกับทาง รพ. โกลกเรียบร้อยแล้ว”^{๙๖}

คำกล่าวของตัวแทนกลุ่มผู้ประกอบการด้านที่พักข้างต้นนี้ ได้แสดงให้เห็นถึงการปฏิบัติที่เป็นส่วนหนึ่งของการให้บริการด้านการท่องเที่ยวตามนโยบายของภาครัฐ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่าการปฏิบัติตามระเบียบต่าง ๆ ของภาครัฐถือเป็นการขับเคลื่อนงานบริการด้านการท่องเที่ยวตามนโยบายโดยภาคเอกชนหรือประชาชน

ในขณะเดียวกันในระดับประชาชนหรือภาคชุมชนก็ได้มีการขับเคลื่อนงานบริการด้านการท่องเที่ยวที่เป็นไปตามนโยบายของภาครัฐเช่นกัน ซึ่งจากการศึกษาพบว่าในพื้นที่จังหวัดนราธิวาสมีการขับเคลื่อนงานที่เรียกว่า “ชุมชนท่องเที่ยว” ภายใต้แนวคิด “การท่องเที่ยวโดยชุมชน” อันเป็นแนวคิดกระแสหลักด้านการท่องเที่ยวที่ภาครัฐให้ความสำคัญรวมถึงมีการดำเนินการจัดทำเป็นแผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวโดยชุมชน ทั้งนี้เพื่อให้การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นไปในทิศทางที่ยั่งยืนโดยที่สุดคือการที่ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้โดยวิธีการหรือการจัดการของสมาชิกในชุมชนนั่นเอง ดังคำกล่าวของนางบุญเรือน ไชยรัตน์ที่ได้กล่าวว่า

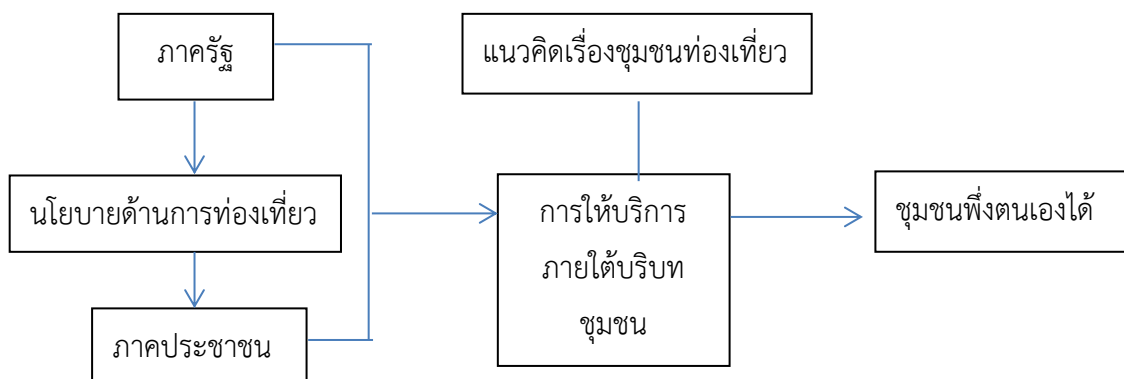
“สำหรับชุมชนวัดชลธาราสิงเหนี้ ทางเราเปิดเป็นชุมชนท่องเที่ยว ซึ่งเป็นแนวคิดที่ทางท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดได้ทำให้เกิดขึ้น ประกอบกับทางชุมชนเองก็อยากจะให้มีขึ้นด้วย ในช่วงแรกทางการมีการสำรวจก่อนว่ามีชุมชนไหนบ้างที่สามารถจะเปิดเป็นชุมชนท่องเที่ยวได้ มีการหาอาสาสมัครในชุมชนว่าใครจะสามารถทำหน้าที่นี้ได้บ้าง ซึ่งทางการท่องเที่ยวและกีฬาก็ได้พาอาสาสมัครในชุมชนไปดูงานในพื้นที่จังหวัดอื่น ๆ ที่มีการดำเนินงานภายใต้แนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อนำประสบการณ์และความรู้ที่ได้มาใช้ในการพัฒนาพื้นที่ของตนเอง ซึ่งนอกจากการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดจะมอบนโยบายให้ทางชุมชนได้ปฏิบัติ

^{๙๕} สัมภาษณ์ นางสาวชาชีวะ อูมาเร้ง เจ้าหน้าที่ฝ่ายการเงิน โรงแรมพลาซ่า อำเภอสุโขทัย-ลก วันที่ ๑๐ มีนาคม ๒๕๖๕.

^{๙๖} สัมภาษณ์นาย นายสมโภชน์ หงส์กิตติยานนท์ กรรมการผู้จัดการใหญ่ โรงแรมเก็นติ้ง อำเภอสุโขทัย-ลก วันที่ ๙ มีนาคม ๒๕๖๕

แล้ว ทางท่องเที่ยวและกีฬาเองก็ยังได้เป็นที่เลื่องและคอยให้การช่วยเหลือทางชุมชนในลักษณะต่าง ๆ อีกด้วย เช่น แจ้างข้อมูลเกี่ยวกับนักท่องเที่ยวให้ทางเรา เป็นผู้ประสานกับนักท่องเที่ยวให้กับทางเรา เพื่อให้ทางชุมชนเราได้เตรียมความพร้อมต้อนรับนักท่องเที่ยวที่จะเข้ามาเที่ยวภายในชุมชน นอกจากนี้แล้ว ท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดจะคอยติดตามการทำงานของเราย้อย่างต่อเนื่อง มีการจัดกิจกรรมพัฒนาตามโอกาสที่เหมาะสม เช่น จัดกิจกรรมอบรมเฉพาะกลุ่มชุมชนท่องเที่ยวร่วมกับพื้นที่ของจังหวัดอื่น ๆ เป็นต้น”^{๑๗}

คำกล่าวของนางบุญเรือน ไชยรัตน์ รองประธานชุมชนในฐานะผู้ปฏิบัติงานผู้สื่อความหมายชุมชนข้างต้น ได้แสดงให้เห็นถึงการที่ภาคประชาชนหรือระดับชุมชนได้มีการขับเคลื่อนงานบริการด้านการท่องเที่ยวภายใต้นโยบายของภาครัฐและการขับเคลื่อนตามนโยบายดังกล่าวอยู่บนพื้นฐานความต้องการของชุมชนด้วยเช่นกัน การขับเคลื่อนงานบริการด้านการท่องเที่ยวจึงถือเป็นความร่วมมือระหว่างภาครัฐกับภาคประชาชนโดยที่ขาดฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่ได้ จำเป็นต้องพึ่งพาอาศัยกัน ลักษณะการขับเคลื่อนงานบริการด้านการท่องเที่ยวภายใต้แนวคิด “การท่องเที่ยวโดยชุมชน” บนความร่วมมือระหว่างภาครัฐและประชาชนจึงมีลักษณะคือ รัฐอยู่ในฐานะเป็นผู้นำในการให้แนวคิดนำทาง ให้แนวทางปฏิบัติ ให้การส่งเสริมช่วยเหลือตามโอกาส ให้ความเป็นอิสระและเสรีในการดำเนินการตามวิธีการหรือจัดการตามสไตร์ของชุมชนเอง ในขณะที่ภาคประชาชนหรือชุมชนก็อยู่ในฐานะเป็นผู้ตามที่ได้รับเอานโยบายจากภาครัฐมาปฏิบัติ เป็นผู้รับการช่วยเหลือหรือสนับสนุนด้าน ต่าง ๆ จากภาครัฐ เช่น การเข้าร่วมอบรมหรือรับการพัฒนาศักยภาพการให้บริการแก่นักท่องเที่ยว การเข้าร่วมกิจกรรมศึกษาดูงานที่ภาครัฐได้จัดให้ เป็นต้น ดำเนินการให้บริการอย่างอิสระเสรีและมีความสอดคล้องกับบริบทชุมชนของตนโดยที่สมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมในการกิจด้านการบริการนั้น ทั้งนี้ การให้สมาชิกในชุมชนได้มีส่วนร่วมในงานบริการดังกล่าวได้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของชาวชุมชนเองด้วย อีกทั้งการดำเนินการให้บริการด้านการท่องเที่ยวของชาวชุมชนดังกล่าวมีเป้าหมายสำคัญคือการที่ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ โดยความร่วมมือระหว่างภาครัฐและภาคประชาชนดังกล่าวสามารถกำหนดเป็นแผนภาพได้ดังนี้

แผนภาพที่ ๓๔ แสดงการให้บริการด้านการท่องเที่ยวโดยชาวชุมชนภายใต้นโยบายรัฐ

^{๑๗} สัมภาษณ์นางบุญเรือน ไชยรัตน์ รองประธานชุมชนวัดชลธาราสিংเห อำเภอดากใบ จังหวัดนราธิวาส วันที่ ๒๑ มีนาคม ๒๕๖๕.

จากรูปแผนผังข้างต้น ได้แสดงให้เห็นถึงลักษณะความร่วมมือในการขับเคลื่อนงานบริการด้านการท่องเที่ยวระหว่างภาครัฐกับภาคประชาชน กระบวนการที่เรียกว่าความร่วมมือกันดังกล่าวเกิดขึ้นได้เพราะอาศัยปัจจัยอย่างน้อย ๓ ประการ อันได้แก่ภาครัฐมีความต้องการรายได้ที่เกิดจากอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ภาครัฐมีแนวคิดต้องการให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ ในขณะที่ชาวชุมชนเองก็มีความต้องการที่จะให้เกิดบรรยากาศการท่องเที่ยวด้วยหวังผลคือ การได้รับผลประโยชน์จากบรรยากาศการท่องเที่ยวนั้นจึงได้นำเอาแนวคิดเรื่องชุมชนท่องเที่ยวมาดำเนินการให้บริการด้านการท่องเที่ยวภายใต้บริบทชุมชนของตนเอง ซึ่งปัจจัยเหล่านี้ล้วนแล้วเป็นเหตุนำไปสู่เป้าหมายคือผลประโยชน์ร่วมกันระหว่างภาครัฐและภาคประชาชน อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาจากฐานการขับเคลื่อนงานบริการด้านการท่องเที่ยวในภาคประชาชนก็จะเห็นได้ว่ามีสาระสำคัญคือ การที่ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน

(๒.๒) การขับเคลื่อนตามธรรมชาติ

การขับเคลื่อนงานบริการตามธรรมชาติคือการให้บริการที่ไม่ได้อยู่ภายใต้กฎเกณฑ์หรือระเบียบใด ๆ ของภาครัฐ เป็นการดำเนินการที่มาจากจิตสำนึกในงานบริการอย่างแท้จริง ซึ่งการนำเสนอประเด็นการขับเคลื่อนงานบริการด้านการท่องเที่ยวตามธรรมชาตินี้เกิดจากการศึกษาที่พบว่า การให้บริการในรูปแบบต่าง ๆ โดยเฉพาะการให้บริการของภาคเอกชนหรือประชาชน แม้ไม่มีนโยบายจากภาครัฐมาคอยกำกับให้เป็นไป แต่อาจกล่าวได้ว่าภาคเอกชนหรือประชาชนก็ทำหน้าที่ให้บริการตามปกติอยู่แล้ว เพราะการให้บริการดังกล่าวเป็นส่วนหนึ่งของการดำรงชีพหรือการประกอบอาชีพของคนในพื้นที่ กล่าวคือ ภาคเอกชนหรือประชาชนบางส่วนในพื้นที่จังหวัดนราธิวาสได้ประกอบอาชีพบริการด้านการท่องเที่ยวเป็นอาชีพหลักอยู่แล้วนั่นเอง เช่น กลุ่มผู้ประกอบการด้านที่พัก ร้านอาหาร ร้านนวดแผนต่าง ๆ ร้านอินเทอร์เน็ต บริการรถรับส่ง เป็นต้น เหล่านี้ถือเป็นการประกอบอาชีพที่ไม่ได้รองรับนักท่องเที่ยวแต่เพียงกลุ่มเดียว แต่เป็นการให้บริการแก่บุคคลทั่วไปในท้องถิ่นของตนและไม่ได้มีการบริการด้านห้องพักเพียงอย่างเดียวแต่ยังมีบริการด้านอื่น ๆ เช่น ความบันเทิง ห้องประชุมสัมมนา เป็นต้น

สรุปได้ว่า จากการศึกษารูปแบบการดำเนินงานให้บริการด้านการท่องเที่ยวที่ขับเคลื่อนตามธรรมชาติจึงพบได้เฉพาะกลุ่ม นั่นคือกลุ่มภาคเอกชนหรือภาคประชาชน การขับเคลื่อนงานบริการด้านการบริการของภาคเอกชนหรือประชาชนตามธรรมชาติดังกล่าวมีลักษณะที่อาจแบ่งได้เป็น ๒ กลุ่ม คือ

๑. การให้บริการที่จำเป็นต้องอาศัยองค์ความรู้เป็นฐาน อันได้แก่ กลุ่มผู้ประกอบการหรือกลุ่มผู้ให้บริการที่มีองค์ความรู้ด้านการให้บริการ มีความเข้าใจในหลักการให้บริการโดยผ่านการศึกษาในระบบและฝึกฝนมาเป็นอย่างดี เช่น กลุ่มผู้ประกอบการด้านโรงแรมหรือที่พัก กลุ่มผู้ประกอบการร้านนวด ร้านอาหารที่มีขนาดใหญ่หรือกลุ่มอื่น ๆ ที่จำเป็นต้องอาศัยองค์ความรู้ในการประกอบกรแบบมืออาชีพ

๒. การให้บริการที่ไม่จำเป็นต้องอาศัยองค์ความรู้เป็นฐาน อันได้แก่ กลุ่มผู้ประกอบการทั่วไปนอกเหนือจากกลุ่มข้างต้น เช่น กลุ่มร้านอาหารขนาดเล็ก กลุ่มรถรับจ้าง กลุ่มผู้ค้าของที่ระลึก กลุ่มพ่อค้าแม่ค้าขายของทั่วไป กลุ่มผู้ให้บริการรายย่อยหรืองานบริการใด ๆ ที่ไม่จำเป็นต้องอาศัยทักษะหรือองค์ความรู้เป็นฐาน

การขับเคลื่อนงานบริการด้านการท่องเที่ยวของทั้งสองกลุ่มข้างต้นกล่าวได้ว่าเป็นการดำเนินการตามธรรมชาติอันเป็นธรรมชาติของการประกอบอาชีพเพื่อการดำรงชีพตามความถนัดของตนเอง การขับเคลื่อนงานบริการของทั้งสองกลุ่มข้างต้นมีรูปแบบการให้บริการที่เป็นของเฉพาะตนที่อยู่บนฐานของความต้องการความสำเร็จในอาชีพหรือเพื่อการดำรงชีพในชีวิตประจำวัน นั่นคือผู้ประกอบการด้านโรงแรมหรือที่พักอาจมีรูปแบบการให้บริการบนฐานคิดหรือปรัชญาการประกอบธุรกิจการโรงแรม เช่น บางกลุ่มมีปรัชญาการให้บริการแบบครบวงจร บางกลุ่มมีปรัชญาการให้บริการแบบมิตรภาพ บางกลุ่มมีปรัชญาการให้บริการแบบรวดเร็วทันใจ บางกลุ่มมีปรัชญาการให้บริการที่เน้นความสะอาดและปลอดภัย เป็นต้น เหล่านี้ล้วนเป็นลักษณะการบริการที่เป็นไปตามธรรมชาติที่ผู้ประกอบการเลือกที่จะใช้โดยลักษณะการบริการบางอย่างไม่ได้อยู่ในเงื่อนไขการบังคับจากภาครัฐแต่กลุ่มผู้ประกอบการเลือกที่จะจัดให้มีรูปแบบการบริการในลักษณะต่าง ๆ เหล่านี้เป็นส่วนหนึ่งของการบริการเพื่อต้องการความสำเร็จคือการได้ใจผู้ใช้บริการและมุ่งหวังให้เหล่าผู้ใช้บริการได้กลับมาใช้บริการของตนในคราวต่อไปอีกนั่นเอง

อย่างไรก็ตาม อาจกล่าวอีกอย่างหนึ่งได้ว่าการขับเคลื่อนงานบริการด้านการท่องเที่ยวแบบธรรมชาตินี้มีมิติที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับการขับเคลื่อนงานบริการตามนโยบายของภาครัฐด้วยเช่นกัน นั่นคือ ในการดำเนินงานการให้บริการจำเป็นที่จะต้องปฏิบัติตามนโยบายหรือกฎหมายของบ้านเมือง เช่น ต้องเป็นสถานประกอบการที่มีระบบความปลอดภัยที่ได้มาตรฐาน ถูกสุขลักษณะ ปราศจากสิ่งเสพติดทุกชนิด เป็นต้น จึงกล่าวได้ว่าการดำเนินงานบริการตามธรรมชาติในลักษณะนี้ถือเป็นส่วนหนึ่งหรือเป็นหน่วยย่อยของการให้บริการตามนโยบายของรัฐนั่นเอง ซึ่งรูปแบบการให้บริการของชุมชนผู้ให้บริการด้านการท่องเที่ยวท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดนราธิวาสนี้เริ่มต้นมาจากระดับนโยบายสู่ระดับปฏิบัติการโดยมีการดำเนินการใน ๒ ภาคส่วน ได้แก่ ภาครัฐที่เป็นฝ่ายขับเคลื่อนด้านนโยบายและภาคเอกชนหรือประชาชนที่เป็นฝ่ายรับนโยบายมาขับเคลื่อนในเชิงปฏิบัติ โดยหน้าที่ของภาครัฐไม่เพียงแต่เป็นผู้อยู่ในฐานะมอบนโยบายให้ภาคเอกชนหรือประชาชนได้ปฏิบัติเท่านั้นแต่ยังเป็นผู้ปฏิบัติไปในตัวในคราวเดียวกันด้วย ทั้งนี้ รูปแบบการให้บริการดังกล่าวไม่เพียงแต่จะมีความหมายถึงการดำเนินการต่าง ๆ ในลักษณะของการปฏิบัติการเพื่อให้บริการด้านการท่องเที่ยวอย่างตรงตัวเท่านั้น แต่ยังหมายถึงภาพรวมของการจัดการที่ครอบคลุมทุกมิติในด้านการท่องเที่ยวอีกด้วย

สรุปได้ว่า จากการลงพื้นที่เพื่อพัฒนาความยั่งยืนของชุมชนภาคการเกษตรในพื้นที่จังหวัดยะลา การพัฒนาความยั่งยืนของชุมชนภาคอุตสาหกรรมในพื้นที่จังหวัดปัตตานี และการพัฒนาความยั่งยืนของชุมชนภาคบริการในพื้นที่จังหวัดนราธิวาส พบว่า

รูปแบบความยั่งยืนของชุมชนภาคการเกษตร ประกอบด้วย

- ๑) แนวความคิดในการทำเกษตรกรรม
- ๒) เป้าหมายในการทำเกษตรกรรม
- ๓) แหล่งที่มาความรู้/ทักษะการทำเกษตรกรรมของเกษตรกร

ในส่วนของการพัฒนากิจกรรมแบบมีส่วนร่วมของชุมชนภาคการเกษตร มีขั้นตอนการดำเนินการ คือ ๑) การสร้างระบบรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วมในพื้นที่ ๒) การสร้างตลาดแนวใหม่โดยใช้ช่องทางการค้าออนไลน์แบบมีส่วนร่วมในพื้นที่

และสุดท้ายการเสริมสร้างเครือข่ายของชุมชนภาคการเกษตร ประกอบไปด้วย

- ๑) การเชื่อมโยงตลาดในพื้นที่ชุมชน
- ๒) หลักเศรษฐกิจพอเพียง
- ๓) การตลาดยุค ๔.๐
- ๔) ตลาดเป็นธรรม
- ๕) การเชื่อมโยงตลาด

ส่วนรูปแบบความยั่งยืนของกลุ่มชุมชนภาคอุตสาหกรรมในพื้นที่จังหวัดปัตตานี มี ๔ รูปแบบใหญ่ ๆ ประกอบไปด้วย

- ๑) รูปแบบความยั่งยืนของกลุ่ม มี ๕ รูปแบบ คือ
 - (๑) รูปแบบผู้นำทางปัญญา
 - (๒) รูปแบบการมีส่วนร่วม
 - (๓) รูปแบบการพึ่งพาตนเอง
 - (๔) รูปแบบริเริ่มสร้างสรรค์เป็นนวัตกรรมของชุมชน
 - (๕) รูปแบบการถ่ายทอดองค์ความรู้และการสืบทอดภูมิปัญญา
- ๒) รูปแบบความยั่งยืนของชุมชนและสังคม มี ๒ รูปแบบ คือ
 - (๑) ชุมชนเป็นเจ้าของและผู้ดำเนินการ
 - (๒) การแบ่งปันผลกำไรสู่ชุมชน
- ๓) รูปแบบความยั่งยืนทางเศรษฐกิจ มี ๒ รูปแบบ คือ
 - (๑) การสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ที่เป็นนวัตกรรมของชุมชน
 - (๒) การเสริมรายได้ให้กับสมาชิกและคนภายในชุมชน
- ๔) รูปแบบความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม มี ๒ รูปแบบ คือ
 - (๑) การนำวัสดุธรรมชาติมาใช้ในการผลิต
 - (๒) การใช้ทรัพยากรอย่างมีคุณค่า

และรูปแบบความยั่งยืนของกลุ่มของชุมชนภาคบริการในพื้นที่จังหวัดนราธิวาส เป็นการเริ่มต้นมาจากกระด้นนโยบายสู่ระดับปฏิบัติการโดยมีการดำเนินการใน ๒ ภาคส่วน ได้แก่ ภาครัฐที่เป็นฝ่ายขับเคลื่อนด้านนโยบายและภาคเอกชนหรือประชาชนที่เป็นฝ่ายรับนโยบายมาขับเคลื่อนในเชิงปฏิบัติ โดยหน้าที่ของภาครัฐไม่เพียงแต่เป็นผู้อยู่ในฐานะมอบนโยบายให้ภาคเอกชนหรือประชาชนได้ปฏิบัติเท่านั้นแต่ยังเป็นผู้ปฏิบัติไปในตัวในคราวเดียวกันด้วย ทั้งนี้ รูปแบบการให้บริการดังกล่าวไม่เพียงแต่จะมีความหมายถึงการดำเนินการต่าง ๆ ในลักษณะของการปฏิบัติการเพื่อให้บริการด้านการท่องเที่ยวอย่างตรงตัวเท่านั้น แต่ยังหมายถึงภาพรวมของการจัดการที่ครอบคลุมทุกมิติในด้านการท่องเที่ยวอีกด้วย

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

บทนี้เป็นการสรุปผลการวิจัย การอภิปรายผล และข้อเสนอแนะ ซึ่งจะกล่าวถึงวัตถุประสงค์ของการวิจัย ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย วิธีการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล สรุปผลการวิจัย การอภิปรายผล ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้และข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป รายละเอียดได้กล่าวเป็นลำดับดังต่อไปนี้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยความยั่งยืนของชุมชนสันติสุขท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ เพื่อการเสริมสร้างในการพัฒนาระบบเกษตรกรรมเพื่อความยั่งยืนของชุมชน เพื่อร่วมกันพัฒนาองค์ความรู้ของเกษตรกรสู่การพัฒนาการเกษตรที่ยั่งยืนและนำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชนจังหวัดยะลา จังหวัดปัตตานี และ จังหวัดนราธิวาส มีวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

๑) เพื่อศึกษาความยั่งยืนของชุมชนภาคการเกษตรท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดยะลา

๒) เพื่อศึกษาความยั่งยืนของชุมชนภาคอุตสาหกรรมท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดปัตตานี

๓) เพื่อศึกษาความยั่งยืนของชุมชนภาคบริการท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดนราธิวาส

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การศึกษานี้ครั้งนี้ คณะผู้วิจัยมุ่งศึกษาวิจัยความยั่งยืนของชุมชนสันติสุขท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยการอาศัยกลไกความร่วมมือของประชาชน ชุมชนท้องถิ่นและนักวิจัยของวิทยาลัยสงฆ์ปัตตานีร่วมกันขับเคลื่อนการทำงานที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของสังคมพหุวัฒนธรรมของคนในพื้นที่ ในการจัดกิจกรรมส่งเสริมชุมชนสร้างสรรค์ ประกอบด้วย ๑) การส่งเสริมการเรียนรู้ ๒) การเสริมสร้างจิตอาสา ๓) การพัฒนาความร่วมมือ ๔) การจัดการทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่สีเขียว และ ๕) การพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศ โดยใช้กิจกรรมการผลิตสื่อ Social Media ด้วยโทรศัพท์มือถือ ซึ่งประชากร และกลุ่มตัวอย่าง ประกอบไปด้วย

๑) ประชากร (Population) ได้แก่ ประชาชนในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ประกอบไปด้วย จังหวัดยะลา จังหวัดปัตตานี และจังหวัดนราธิวาส

๒) กลุ่มตัวอย่าง (Sample) ได้แก่ การคัดเลือกตัวแทนจาก

- ศูนย์เรียนรู้ทฤษฎีใหม่รูปแบบ “โคก หนอง นา โมเดล” บ้านบึงนังกระแจะ ตำบลธารโต อำเภอธารโต จังหวัดยะลา จำนวน ๕ คน
- ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงตำบลยุโป หมู่ที่ ๑ ตำบลยุโป อำเภอเมือง จังหวัดยะลา จำนวน ๕ คน
- หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง บ้านอุแบ หมู่ที่ ๑ ตำบลบาเจาะ อำเภอบันนังสตา จังหวัดยะลา จำนวน ๕ คน
- บริษัท รอยัลฟู้ดส์ จำกัด สาขาปัตตานี ๑๓๒/๘ หมู่ที่ ๘ ถ. นาเกลือ ตำบล บานา อำเภอเมืองปัตตานี ปัตตานี จำนวน ๕ คน
- กลุ่มลูกหยีวีระวงศ์ ตำบลยะรัง อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี จำนวน ๕ คน
- กลุ่มวิสาหกิจชุมชนกือโป๊ะตราดอกแก้ว ตำบลตะลุโบะ อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี จำนวน ๕ คน
- ชุมชนท่องเที่ยว โก-ลก จังหวัดนราธิวาส จำนวน ๕ คน
- สาธารณสุข อำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส จำนวน ๕ คน
- กุ๊ยกัย จิตอาสา อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส จำนวน ๕ คน

รวมทั้งสิ้น ๓ จังหวัด เท่ากับ ๔๕ คน โดยการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยการจัดฝึกอบรมเป็นเวลา ๓ วันต่อเนื่อง

๓) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) ได้แก่ ภาครัฐ ภาคประชาชน และ ภาคเอกชน จำนวน ๓ จังหวัด ๆ ละ ๖ คน รวมทั้งสิ้น ๑๘ คน โดยการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ตามความสำคัญของเรื่อง คือ เป็นบุคคลที่มีบทบาทและความสัมพันธ์เกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาความยั่งยืนของชุมชนสันติสุขท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยการสัมภาษณ์ และทำสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) กับกลุ่มเป้าหมายที่เข้าร่วมโครงการวิจัยฯ จังหวัดละ ๑๕ คน รวม ๔๕ คน

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัย

ในเรื่องของเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัยนั้น มุ่งเน้นการศึกษาวเคราะห์จากการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) การศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) และการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ส่วนการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลนั้นเน้นวิธีการแสวงหาความรู้ จากการตั้งประเด็นหลักในการศึกษาเชิงพื้นที่เพื่อให้ได้มาซึ่งความสัมพันธ์และสอดคล้องกับ “ความยั่งยืนของชุมชนสันติสุขท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้” ก่อนที่เสนอเป็นองค์ความรู้ต่อสาธารณชน โดยมีการดำเนินการและใช้เครื่องมือที่สำคัญ ได้แก่

๑) แบบสัมภาษณ์ (Interview Guideline) โดยคณะผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) กับภาครัฐ ภาคประชาชน และ ภาคเอกชน จำนวน ๓ จังหวัด ๆ ละ ๖ คน รวมทั้งสิ้น ๑๘ คน โดยการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ตามความสำคัญของเรื่อง คือ เป็นบุคคลที่มี

บทบาทและความสัมพันธ์เกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาความยั่งยืนของชุมชนสันติสุขท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้

๒) การศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) โดยการจัดกิจกรรมส่งเสริมชุมชนสร้างสรรค์ ประกอบด้วย ๑) การส่งเสริมการเรียนรู้ ๒) การเสริมสร้างจิตอาสา ๓) การพัฒนาความร่วมมือ ๔) การจัดการทรัพยากรธรรมชาติด้านพื้นที่สีเขียว และ ๕) การพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศ โดยจัดฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ในภาคสนาม (Field Study) โดยใช้กิจกรรมการผลิตสื่อ Social Media ด้วยโทรศัพท์มือถือ ซึ่งทำการศึกษาและคัดเลือกตัวแทน จังหวัดละ ๓ กลุ่ม ๆ ละ ๕ คน รวม ๑๕ คน รวมทั้ง ๓ จังหวัด เท่ากับ ๔๕ คน โดยการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

๓) แบบสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) กับกลุ่มเป้าหมายที่เข้าร่วมโครงการวิจัยฯ จังหวัดละ ๑๕ คน รวม ๔๕ คน แล้วนำมาสรุปผลและวิเคราะห์ผล

๔) ทำการสร้างเครือข่ายท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ โดยการจัดเวทีประกวดแข่งขัน “กิจกรรมส่งเสริมชุมชนสร้างสรรค์ท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่” การนำข้อมูลคืนสู่ชุมชน

การเก็บรวบรวมข้อมูล

สำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูลนั้น คณะผู้วิจัยจะใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่หลากหลายเพื่อให้ได้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา โดยมีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

๑) การลงพื้นที่เพื่อสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) กับภาครัฐ ภาคประชาชน และภาคเอกชน จำนวน ๓ จังหวัด ๆ ละ ๖ คน รวมทั้งสิ้น ๑๘ คน โดยการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ตามความสำคัญของเรื่อง คือ เป็นบุคคลที่มีบทบาทและความสัมพันธ์เกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาความยั่งยืนของชุมชนสันติสุขท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้

๒) จัดกิจกรรมส่งเสริมชุมชนสร้างสรรค์ ประกอบด้วย ๑) การส่งเสริมการเรียนรู้ ๒) การเสริมสร้างจิตอาสา ๓) การพัฒนาความร่วมมือ ๔) การจัดการทรัพยากรธรรมชาติด้านพื้นที่สีเขียว และ ๕) การพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศ โดยจัดฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ในภาคสนาม (Field Study) โดยใช้กิจกรรมการผลิตสื่อ Social Media ด้วยโทรศัพท์มือถือ ซึ่งทำการศึกษาและคัดเลือกตัวแทน จังหวัดละ ๓ กลุ่ม ๆ ละ ๕ คน รวม ๑๕ คน รวมทั้ง ๓ จังหวัด เท่ากับ ๔๕ คน โดยการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

๓) ทำการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) กับกลุ่มเป้าหมายที่เข้าร่วมโครงการวิจัยฯ จังหวัดละ ๑๕ คน รวม ๔๕ คน แล้วนำมาสรุปผลและวิเคราะห์ผล

๔) ทำการสร้างเครือข่ายท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ โดยการจัดเวทีประกวดแข่งขัน “กิจกรรมส่งเสริมชุมชนสร้างสรรค์ท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่” การนำข้อมูลคืนสู่ชุมชน

การวิเคราะห์ข้อมูล

สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลนั้น ในการศึกษาทั้งในเชิงเอกสาร (Documentary Research) และข้อมูลเชิงประจักษ์เชิงพื้นที่ที่ได้จากการสังเกต (Observations) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth

Interviews) การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ซึ่งเป็นกระบวนการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยคณะผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล โดยมุ่งเน้นการวิเคราะห์โดยการสรุปตามสาระสำคัญด้านเนื้อหาที่กำหนดไว้ โดยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) ตามประเด็นหัวข้อดังนี้

๑) วิเคราะห์แนวคิด ความหมายที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบความยั่งยืนของชุมชนสันติสุขท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้

๒) ศึกษาวิเคราะห์เพื่อให้ได้กรอบความคิดที่นำไปสู่การสร้างกรอบคำถามเพื่อนำไปสู่การลงพื้นที่สัมภาษณ์เชิงลึกและเก็บข้อมูลจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

๓) นำผลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก ไปจัดกิจกรรมส่งเสริมชุมชนสร้างสรรค์ ประกอบด้วย ๑) การส่งเสริมการเรียนรู้ ๒) การเสริมสร้างจิตอาสา ๓) การพัฒนาความร่วมมือ ๔) การจัดการทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่สีเขียว และ ๕) การพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศ โดยจัดฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ในภาคสนาม (Field Study) โดยใช้กิจกรรมการผลิตสื่อ Social Media ด้วยโทรศัพท์มือถือ ซึ่งทำการศึกษาและคัดเลือกตัวแทน จังหวัดละ ๓ กลุ่ม ๆ ละ ๕ คน รวม ๑๕ คน รวมทั้ง ๓ จังหวัด เท่ากับ ๔๕ คน โดยการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

๔) วิเคราะห์ผลสรุปที่ได้จากการฝึกอบรมสัมมนาเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ในรูปแบบการประเมิน (Pretest-Posttest) และผลสรุปจากตัวแทนผู้เข้ารับการฝึกอบรม เพื่อนำเข้าสู่กระบวนการวิเคราะห์ (SWOT Analysis) ในเชิงพื้นที่หรือหมู่บ้านชุมชนที่เป็นตัวแทนในแต่ละจังหวัด

๕) นำผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้ทั้งจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผลวิเคราะห์บริบทเชิงปัญหาและข้อเท็จจริงที่รวบรวมได้จากการลงพื้นที่สัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และจากการฝึกอบรมสัมมนาเชิงปฏิบัติการ นำเข้าสู่การประชุมสนทนากลุ่มเฉพาะกับกลุ่มเป้าหมายที่เข้าร่วมโครงการวิจัยฯ จังหวัดละ ๑๕ คน รวม ๔๕ คน แล้วนำมาสรุปผลและวิเคราะห์ผล

๖) นำปัญหาและข้อเสนอแนะที่ได้ จัดเวทีประกวดแข่งขัน “กิจกรรมส่งเสริมชุมชนสร้างสรรค์ท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่” การนำข้อมูลคืนสู่ชุมชน

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัย เรื่อง ความยั่งยืนของชุมชนสันติสุขท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยการอาศัยกลไกความร่วมมือของประชาชน ชุมชน ท้องถิ่นและนักวิจัยของวิทยาลัยสงฆ์ปัตตานีร่วมกันขับเคลื่อนการทำงานที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของสังคมพหุวัฒนธรรมของคนในพื้นที่ พบว่า

๑. ผลการศึกษารูปแบบความยั่งยืนของชุมชนภาคการเกษตรท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดยะลา

การศึกษารูปแบบความยั่งยืนของชุมชนภาคการเกษตรท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดยะลา คณะผู้วิจัยได้ศึกษาในด้านแนวความคิดในการทำเกษตรกรรม ด้านเป้าหมายของเกษตรกร และด้านแหล่งที่มาความรู้/ทักษะการทำเกษตรของเกษตรกร ซึ่งผลการวิจัยครั้งนี้ สามารถ

สรุปประเด็นสำคัญได้ดังนี้ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการศึกษารูปแบบความยั่งยืนของชุมชนภาคการเกษตรท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดยะลา พบว่า

๑.๑ แนวความคิดในการทำเกษตรกรรม

ส่วนใหญ่เป็นเพราะอยากมีอาชีพหรือรายได้เพื่อมาใช้จ่ายในครัวเรือน ได้แก่ปัจจัย ๔ ที่มีความจำเป็นพื้นฐานในการดำรงชีพ และสิ่งทีนอกเหนือจากความจำเป็นพื้นฐาน อาทิ สิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เช่น รถยนต์ จักรยานยนต์ ของใช้ในครัวเรือน เป็นต้น ส่วนมากที่ทำเกษตรเชิงเดี่ยวเพราะความจำเป็น โดยมีผลตอบแทนและกำไรเป็นเป้าหมายหลัก และการทำเกษตรเชิงเดียวนั้นถึงแม้จะลำบากแต่ก็เป็นอาชีพเดียวที่ตนสามารถทำได้ในพื้นที่ ได้ผลตอบแทนสูง ที่สำคัญการเพาะปลูก การดูแลจัดการง่ายกว่าการทำเกษตรทางเลือก ซึ่งคิดว่ายุ่งยากบวกกับการไม่มีองค์ความรู้ในการทำเกษตรด้านนี้ อีกทั้งยังไม่สามารถสร้างรายได้ให้กับครอบครัวอีกด้วย การปลูกพืชเชิงเดี่ยวจึงเป็นทางเดียวที่สามารถสร้างรายได้ให้กับครอบครัวได้เป็นอย่างดี เพราะค่าตอบแทนที่ได้มานั้นก็เพื่อจะได้นำมาใช้จ่าย ในการดำเนินชีวิต

๑.๒ เป้าหมายในการทำเกษตรกรรม

คือ การสร้างความมั่นคงให้กับตัวเองให้มีคุณภาพที่ดียิ่งขึ้น อาชีพในการทำเกษตรเป็นอาชีพหนึ่งที่มีอยู่ทั่วประเทศไทย หรือทั่วโลก โดยมีเป้าหมาย คือ เงิน สิ่งที่มีมนุษย์ทุกคนล้วนต้องการ เป็นตัวแปรสำคัญที่สามารถหล่อเลี้ยงในการดำรงชีวิตประจำวัน โดยการสร้างอาชีพตัวเอง การทำเกษตรถือเป็นอาชีพหนึ่งที่สามารถสร้างรายได้เป็นอย่างดี อาจมีผลกระทบต่อบริเวณข้างเคียง ก็เป็นอาชีพที่ยั่งยืนสำหรับเกษตรกรของไทย

สามารถจัดเก็บบริโภคเองได้ ลดภาระใช้จ่าย แต่เมื่อทำเกษตรแล้ว โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างรายได้ให้กับตัวเองและครอบครัว แต่สิ่งที่ได้รับจากการทำเกษตรทางเลือก ๑) ความสุข ทุกคนที่ทำเกษตรทางเลือกนั้นจะทำด้วยความสุข ทำด้วยความใส่ใจ การใช้เวลาว่างในการปลูกผักและได้บริโภคผักที่สะอาดปลอดภัย ๒) เกิดการพึ่งพาตนเอง ซึ่งกระบวนการหรือขั้นตอนการทำงานต่างๆเป็นการลงมือปฏิบัติ ด้วยตนเองทั้งสิ้น มีการเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์เพื่อไว้ปลูกต่อไป มีความหลากหลายของพืชผักที่ปลูก ซึ่งมีผลดีในระยะยาว เช่น การมีพืชผักไว้บริโภคเกือบทั้งปี การไม่ต้องซื้อเมล็ดพันธุ์เป็นต้น สิ่งสำคัญอีกข้อของการพึ่งพาตนเอง คือ การพอเพียงและพอประมาณ ๓) เกษตรเป็นพื้นฐานของการดำรงชีวิต เพราะเกษตรทางเลือกสามารถทำได้ทุกคน ทุกเพศ ทุกวัย อีกทั้งยังเป็นการใช้พื้นที่ให้เกิดประโยชน์มากที่สุดและเกษตรกรได้ยังสืบทอดวิถีชีวิตของคนในชุมชน

๑.๓ แหล่งที่มาความรู้ / ทักษะการทำเกษตรกรรมของเกษตรกร

ได้จาก หน่วยงาน/องค์กร สื่อสาธารณะ วิทยุ อินเทอร์เน็ต โทรศัพท์ ปรชาญชาวบ้าน ผู้นำท้องถิ่น เครือข่าย การมีเครือข่ายนั้นเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการทำเกษตรทางเลือกและการลงมือทดลอง การทำเกษตรทางเลือกนั้นไม่มีสูตรหรือองค์ความรู้ที่ตายตัว แต่จะสามารถเกิดองค์ความรู้ใหม่ๆได้จากการลงมือปฏิบัติแบบลองผิดลองถูก ซึ่งไม่ยึดติดกับตำราที่ได้เรียน อยู่กับการปรับแนวคิด

กับพื้นที่ของตนเอง ๑) การถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น การทำเกษตรกรรม จึงต้องมีการถ่ายทอดให้คนรุ่นหลังได้ทำ ผ่านการลงมือปฏิบัติทำให้เกิด การเรียนรู้และลงมือปฏิบัติต่อ ๆ กันมาจนถึงปัจจุบัน ๒) การลองผิดลองถูก การทำเกษตรทางเลือกนั้นไม่มีสูตรหรือองค์ความรู้ที่ตายตัว แต่จะ สามารถเกิดองค์ความรู้ใหม่ ๆ ได้จากการลงมือปฏิบัติแบบลองผิดลองถูก ซึ่งไม่ยึดติดกับตำราที่ได้เรียน อยู่กับการปรับแนวคิดกับพื้นที่ของตนเอง ๓) เครือข่าย การมีเครือข่ายนั้นเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการทำเกษตรทางเลือก ซึ่งจะมีส่วนช่วยในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันถึงการทำเกษตรทางเลือก อีกทั้งยังช่วยหนุนเสริมในส่วนที่บางคน ขาด และยังช่วยสร้างพลังในการทำเกษตรให้กับกลุ่มและเครือข่าย ๔) สื่อ การเรียนรู้จากสื่อ那也是เป็นอีกช่องทางหนึ่งที่สามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง และเปิดกว้าง สำหรับการศึกษาหาองค์ความรู้ ซึ่งการทำเกษตรทางเลือกนั้นก็เป็นอย่างหนึ่งเรื่องที่สามารถหาองค์ความรู้ ผ่านสื่อตามความต้องการของเกษตรกร ๕) หน่วยงาน องค์กรต่างๆ เป็นอีกหนึ่งช่องทางสำหรับการเรียนรู้ และเสริมทักษะในการทำเกษตรทางเลือก ซึ่งปัจจุบันมีหน่วยงานท้องถิ่นที่เข้ามามอบองค์ความรู้ต่างๆ เกี่ยวกับการทำเกษตรทางเลือกให้เกษตรกรได้เรียนรู้เพิ่มมากขึ้น ๖) มีการจัดอบรมให้เกษตรกรในอำเภอบันนังสตา อำเภอธารโต เกษตรกรในชุมชนบางส่วนมีโอกาส ได้เข้าร่วมอบรมเรื่องการทำน้ำหมักบำรุงพืช น้ำหมักไล่แมลง การทำสารชีวภัณฑ์ต่าง ๆ เพื่อลดต้นทุนการผลิต ๗) หน่วยงาน/องค์กร สื่อสาธารณะ วิทยุ อินเทอร์เน็ต โทรศัพท์ ปรaxyชาวบ้าน ผู้นำท้องถิ่น

๒. การพัฒนากิจกรรมแบบมีส่วนร่วมท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดยะลาพบว่า

๒.๑ การสร้างระบบรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วมในพื้นที่ชุมชนหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง บ้านอุแบ ตำบลบาเจาะ อำเภอบันนังสตา และบ้านบันนังกะจะ ตำบลธารโต อำเภอธารโต กลุ่มเกษตรกร ปรaxyชุมชน ได้ร่วมกันขับเคลื่อนการสร้างเครือข่ายระบบการรับรองมาตรฐานแบบมีส่วนร่วม (PGS) เพื่อเป็นการสร้างระบบการรับรองผลผลิตเกษตรอินทรีย์ ในพื้นที่ชุมชนหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง บ้านอุแบ ตำบลบาเจาะ อำเภอบันนังสตา และบ้านบันนังกะจะ ตำบลธารโต อำเภอธารโต ในการสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ผู้บริโภคและตัวเกษตรกร ผู้ผลิตเกษตรอินทรีย์เอง ในการสร้างมาตรฐานของการทำเกษตรอินทรีย์ว่ากลุ่มเกษตรกรหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง บ้านอุแบ ตำบลบาเจาะ อำเภอบันนังสตา และบ้านบันนังกะจะ ตำบลธารโต อำเภอธารโต นั้นได้ทำเกษตรอินทรีย์จริง มีมาตรฐานรองรับ สามารถสื่อสารกับผู้บริโภคได้อย่างเต็มภาคภูมิว่าผลผลิตที่ออกมาเป็นผลผลิตอินทรีย์ ซึ่งกระบวนการรับรองมาตรฐานอย่างมีส่วนร่วม นั้นมีกระบวนการส่วนหนึ่งที่ ผู้บริโภคหน่วยงานภาคีที่เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมในการตรวจ/เยี่ยมชมแปลงเกษตรกรได้สื่อสารให้แก่ผู้บริโภคโดยตรง ผู้บริโภครู้ถึงแหล่งที่มาของผลผลิต ทำให้เกิดความเชื่อมั่นและเกิดการบอกต่อ เป็นการเพิ่มช่องทางการตลาดในรูปแบบหนึ่ง การรับรองมาตรฐานแบบมีส่วนร่วม (PGS) นอกจากการสร้างเชื่อมั่นให้แก่ผู้บริโภค เป็นเครื่องรับรองการันตี ผลผลิตเกษตรอินทรีย์แล้วนั้น การรับการรับรองมาตรฐานแบบมีส่วนร่วม (PGS) ยังเป็นสิ่งที่ใช้ในการ จำแนกผลผลิตในพื้นที่ว่าเป็นผลผลิตอินทรีย์ ผลผลิตผักปลอดภัย ผลผลิตผักไฮโดรโปนิก หรือผลผลิต พืชผักทั่วไป

๒.๒ การสร้างตลาดแนวใหม่โดย ใช้ช่องทางการค้าออนไลน์แบบมีส่วนร่วมในพื้นที่ชุมชน
หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง บ้านอุแบ ตำบลบาเจาะ อำเภอบันนังสตา และบ้านบันนังกะเจาะ ตำบลธารโต อำเภอธารโต การทำการตลาดก็หันมาใช้ช่องทางการสร้างตลาดแนวใหม่โดย ใช้ช่องทางการค้าออนไลน์มากยิ่งขึ้น ซึ่งเกษตรกรรุ่นใหม่ในพื้นที่ต้องปรับตัว และพร้อมกับการใช้เทคโนโลยีมาช่วยในการจำหน่าย การทำการตลาดรูปแบบใหม่ เช่น การทำการตลาดเพื่อการเข้าถึงลูกค้าโดยตรงอย่างการขายพืชมัก ผลผลิตอินทรีย์ผ่านทาง Facebook, Line, Instagram, Tik Tok เป็นต้น

ผลการพัฒนากิจกรรมแบบมีส่วนร่วมท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดยะลา สรุปได้ว่า จากกระบวนการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม (PGS) และการสร้างตลาดแนวใหม่โดย ใช้ช่องทางการค้าออนไลน์แบบมีส่วนร่วมในพื้นที่ชุมชนหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง บ้านอุแบ ตำบลบาเจาะ อำเภอบันนังสตา และบ้านบันนังกะเจาะ ตำบลธารโต อำเภอธารโต ผู้สังคมแห่งการบริโภค อาหารอินทรีย์อย่างยั่งยืนในพื้นที่ อำเภอบันนังสตา และอำเภอธารโต จังหวัดยะลา ได้มีการรวมกลุ่มและจัดกลุ่มเกษตรกร เพื่อขับเคลื่อนกระบวนการรับรองมาตรฐานแบบมีส่วนร่วมและการสร้างตลาดแนวใหม่โดยใช้ช่องทางการค้าออนไลน์แบบมีส่วนร่วม สร้างความไว้วางใจ สร้างความเชื่อมั่นซึ่งกันและกันภายในกลุ่ม ด้วยการกำหนดเป้าหมายและกฎกติการ่วมกันตามกระบวนการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม (PGS) และการสร้างตลาดแนวใหม่โดย ใช้ช่องทางการค้าออนไลน์แบบมีส่วนร่วม โดยมีการแบ่งกลุ่มในการขับเคลื่อน และทำการตรวจสอบร่วมกันในการรับรองมาตรฐานและการสร้างตลาดแนวใหม่โดย ใช้ช่องทางการค้าออนไลน์แบบมีส่วนร่วม

๓ ผลการเสริมสร้างเครือข่ายท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดยะลา พบว่า

๓.๑ แนวทางการเสริมสร้างเครือข่ายท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดยะลา

การสร้างการมีส่วนร่วมในชุมชน หน่วยงานภายนอก การสร้างการมีส่วนร่วมของคนรุ่นใหม่ เกษตรกรในชุมชน โดยเริ่มจากการทำความเข้าใจร่วมกันของเกษตรกรในชุมชน เกี่ยวกับการสร้างแหล่งอาหารของตนเอง ที่มีความปลอดภัย และความหลากหลายของพืชมัก ทั้งนี้จะทำให้เกษตรกรได้ตระหนักถึงคุณค่าของการสร้างแหล่งอาหารของตนเอง หน่วยงานภายนอกที่เข้ามามีส่วนร่วมเกี่ยวข้องกับการพัฒนาวิถีการผลิต เกษตรกรรม เพื่อสร้างความมั่นคงทางอาหารและพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืนของชุมชน ได้แก่ พัฒนาชุมชน ซึ่งทั้งหน่วยงานนี้จะเข้ามามีบทบาทในเรื่องของการสร้างองค์ความรู้และการพัฒนาเกษตรกรให้มีความสมดุลเพิ่มมากขึ้น และแนวคิดที่จะช่วยกันพัฒนาชุมชนบนพื้นฐานศักยภาพของชุมชน

๑) การเชื่อมโยงตลาดในพื้นที่ชุมชน การเชื่อมโยงตลาดในพื้นที่หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง บ้านอุแบ ตำบลบาเจาะ อำเภอบันนังสตา และบ้านบันนังกะเจาะ ตำบลธารโต อำเภอธารโต เป็นกระบวนการขับเคลื่อนที่เกิดจากการทำงานร่วมกันของกลุ่มเกษตรกร ประชาชนชุมชน ในการเชื่อมโยงประสาน สร้างความเข้าใจแก่ผู้บริโภค หน่วยงานภาคีเครือข่ายในพื้นที่ทั้งหน่วยงานของรัฐ

และหน่วยงานเอกชน โดยเน้นการเชื่อมโยงกับหน่วยงานที่ให้ความสำคัญต่อการขับเคลื่อนการทำงาน เกษตรอินทรีย์ ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบล สาธารณสุขอำเภอ ศูนย์การเรียนรู้ เกษตรอำเภอ และ พัฒนาชุมชนอำเภอ เป็นต้น โดยใช้หลักในการขับเคลื่อนและยึดโยงสร้างความเข้าใจร่วมกัน

๒) หลักเศรษฐกิจพอเพียง เป็นการใช้ปรัชญาหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ และชี้ให้เห็น ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับบุคคล ครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนฐานรากในพื้นที่ เพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ โดยยึดหลักความพอเพียง มาเป็นแนวทางในการ ดำเนินชีวิตของคนในพื้นที่ ซึ่งความพอเพียงในที่นี้หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความ จำเป็นที่จะต้องมีการมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควร ต่อการมีผลกระทบ ใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลง ทั้งภายนอกและภายใน ซึ่งจะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังในการนำความรู้ต่างๆ ที่เกิดจากการศึกษาและพัฒนาตนเองมาใช้ในการวางแผน และการดำเนินการทุกขั้นตอน และที่สำคัญจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชุมชนให้มีสำนึก ในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญาและความ รอบคอบ เพื่อให้สามารถปรับการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนให้สมดุลและพร้อมต่อการรับมือกับการ เปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ทั้งด้านวัตถุ สิ่งแวดล้อม และ วัฒนธรรมจากโลกภายนอก บนฐานความ พอเพียงและการทำเกษตรอินทรีย์

๓) การตลาดยุค ๔.๐ เป็นการนำความรู้หลักการตลาดที่นำเอาเทคโนโลยีต่างๆ เข้ามาช่วย เพื่อให้เข้าถึงผู้บริโภคสินค้าหรือผลผลิตเกษตรอินทรีย์ การตลาดยุค ๔.๐ นั้น มีการพัฒนา มาจากการตลาด ยุค ๑.๐ คือ การตลาดที่เน้นสินค้าเป็นหลัก ยุค ๒.๐ คือ การตลาดที่เน้นผู้บริโภค เป็นหลัก และ ยุค ๓.๐ คือ การตลาดที่เน้นให้ความสำคัญกับความเป็นมนุษย์เป็นหลัก และการตลาด ยุค ๔.๐ เน้นอยู่ ๓ เรื่องใหญ่ๆ คือ ๑) เปลี่ยนแปลงจากการผลิตสินค้าทั่วไป เป็นสินค้าเชิงนวัตกรรม มากขึ้น ๒) มีการใช้เทคโนโลยี นวัตกรรม และความคิดสร้างสรรค์มาใช้ในอุตสาหกรรม และ ๓) เปลี่ยนจากประเทศที่รับจ้างการผลิตในเชิงอุตสาหกรรม เป็นการเน้นภาคบริการมากกว่าเดิม ซึ่ง การตลาดยุค ๔.๐ นั้นจะเห็นได้จากการทำอาชีพเกษตรแบบดั้งเดิม ที่ใช้แรงงานคนในการเก็บเกี่ยว ก็หันมาใช้เทคโนโลยี ใช้อุปกรณ์ช่วยเก็บเกี่ยวที่ทันสมัย เพื่อเพิ่มผลผลิตมากขึ้นกว่าเดิม การทำ การตลาดก็หันมาใช้ช่องทางในการสร้างตลาดแนวใหม่โดย ใช้ช่องทางการค้าออนไลน์มากยิ่งขึ้น ซึ่ง เกษตรกรรุ่นใหม่ในพื้นที่ต้องปรับตัว และพร้อมกับการใช้เทคโนโลยีมาใช้เป็นตัวช่วยในการเพาะปลูก และดูแลพืชผัก เช่น การใช้ระบบการให้น้ำแก่พืชผักอัจฉริยะ ระบบการตรวจสอบคุณภาพของดินก่อน เพาะปลูก เป็นต้น และการทำการตลาดรูปแบบใหม่ เช่น การทำการตลาดเพื่อการเข้าถึงลูกค้าโดยตรง อย่างการขายพืชผัก ผลผลิตอินทรีย์ผ่านทาง Facebook, Line, Instagram เป็นต้น

๔) ตลาดเป็นธรรม เป็นการสร้างระบบตลาดที่ไม่ใช่แค่เป็นแหล่งซื้อขาย แต่เป็น แหล่งแลกเปลี่ยนเรียนรู้ แลกเปลี่ยนประสบการณ์ แลกเปลี่ยนวิถีชีวิตซึ่งกันและกัน ทั้งในส่วนของกลุ่ม

เกษตรกรและผู้บริโภค โดยในส่วนเกษตรกรคนรุ่นใหม่จะได้ในส่วนของการกำหนดราคาที่เป็นธรรมจากทั้งสองฝ่าย ผู้บริโภคก็จะได้อินค้าที่ตรงตามความต้องการของตนเอง และได้บริโภคอาหารที่ดีและปลอดภัย มีราคาที่เป็นธรรม ถือได้เป็นตลาดที่เกื้อกูลกันและกัน ได้ประโยชน์ทั้งสองฝ่าย ทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภค ที่สำคัญของตลาดเป็นธรรม ทำให้ผู้บริโภครู้ถึงแหล่งผลิตสินค้า ใครเป็นผู้ผลิต กระบวนการผลิต ทั้งนี้เพื่อสร้างความไว้วางใจกัน ระหว่างผู้ผลิตกับผู้บริโภค

๕) การเชื่อมโยงตลาด ในอนาคตอาจเป็นไปได้ว่าการซื้อขายผลผลิตอินทรีย์ทำให้ผู้บริโภคเข้าถึงแหล่งผลิตได้ง่าย การซื้อขายจะเป็นในลักษณะการซื้อขายถึงสวนเกษตรกร รวมไปถึงผู้บริโภคสามารถเยี่ยมชมสวนเกษตรอินทรีย์ของกลุ่มเกษตรกรได้ ทั้งนี้เมื่อการตลาดเกิดความเข้มแข็งและยั่งยืน ผู้บริโภคในชุมชนและชุมชนใกล้เคียงก็สามารถที่จะเข้าถึงแหล่งอาหาร และหันมาใส่ใจสุขภาพตนเองและคนรอบข้าง ให้ได้บริโภคอาหารที่ปลอดภัยมากยิ่งขึ้น การสร้างข้อตกลงร่วมระหว่างผู้ผลิต ผู้บริโภค และ หน่วยงานภาคที่เกี่ยวข้องผ่านกระบวนการสร้างระบบการรับรองมาตรฐานแบบมีส่วนร่วม(PGS) จึงเป็นทางออกของเกษตรกรคนรุ่นใหม่ในพื้นที่ในการสร้างการเชื่อมโยงตลาดที่เห็นในเชิงรูปธรรม และเป็นการสร้างความเชื่อมั่นแก่ผู้บริโภคในการเข้าถึงอาหารอินทรีย์ในพื้นที่ชุมชนบ้านอุแบ ตำบลบาเจาะ อำเภอบันนังสตา และบ้านบันนังกะแจ ตำบลธารโต อำเภอธารโต

ดังนั้นพอจะสรุปได้ว่า ความยั่งยืนของชุมชนภาคการเกษตรท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดยะลา เป็นการเสริมสร้างในการพัฒนาระบบเกษตรกรรมเพื่อความยั่งยืนของชุมชน เพื่อร่วมกันพัฒนาองค์ความรู้ของเกษตรกรสู่การพัฒนาการเกษตรที่ยั่งยืนและนำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชนจังหวัดยะลา จากการศึกษาจะพบว่าชุมชนบ้านอุแบ ตำบลบาเจาะ อำเภอบันนังสตา และบ้านบันนังกะแจ ตำบลธารโต อำเภอธารโต ส่วนใหญ่มีอาชีพทำการเกษตรกรรม โดยอาศัยแหล่งน้ำในการทำเกษตรกรรม สามารถจำแนกได้ดังนี้ (๑) สถานการณ์การผลิตเกษตรกรรมทางเลือกในพื้นที่ชุมชนบ้านอุแบ ตำบลบาเจาะ อำเภอบันนังสตา และบ้านบันนังกะแจ ตำบลธารโต อำเภอธารโต การทำเกษตรทางเลือกในชุมชนนั้น มีการปลูกพืชผักตามฤดูกาลที่สามารถสร้างเป็น แหล่งอาหารให้กับครอบครัวของตนเองได้ โดยจะมีการผลิตตามช่วงฤดูกาล แต่ละฤดูจะมีการปลูกพืชที่เหมือนและต่างกัน สามารถจำแนกพืชผัก ไม้ล้มลุกหรือไม้ยืนต้นได้ ๖ ประเภท ได้แก่ พืชผัก ไม้ยืนต้น ไม้ล้มลุก ไม้พุ่ม ไม้เลื้อย และ พืชสมุนไพร การผลิตเกษตรกรรมทางเลือกนั้นไม่ส่งผลกระทบต่อสุขภาพที่เนื่องจากไม่ได้ใช้ สารเคมี และไม่ได้หักโหมการทำงานมากเหมือนการทำเกษตรเชิงเดี่ยว ในการทำเกษตรกรรมทางเลือกนั้น มีการถ่ายทอดองค์ความรู้จากรุ่นสู่รุ่น โดยอาศัยประสบการณ์ และการลงมือปฏิบัติ เป็นการทำเกษตรโดย การพึ่งพาตนเองเป็นหลัก ทำให้เกษตรกรลดต้นทุนในการผลิต และลดรายจ่ายในครัวเรือน (๒) แนวทางการพัฒนาวิถีการผลิตเกษตรกรรม เพื่อสร้างความมั่นคงทางอาหาร ชุมชนบ้านอุแบ ตำบลบาเจาะ อำเภอบันนังสตา และบ้านบันนังกะแจ ตำบลธารโต อำเภอธารโต มีปราชญ์ซึ่งเป็นผู้ที่มีองค์ความรู้และภูมิปัญญาด้านการเกษตรกรรมของชุมชน ในด้านการเพาะปลูกจะมีการเลือกพื้นที่เพาะปลูกที่เหมาะสม และการเตรียมพื้นที่สำหรับเพาะปลูก ด้านการ

วางแผนเพาะปลูกก็จะการเลือกพืชที่เหมาะสมกับการเพาะปลูกตามฤดูกาล ด้านการจัดการวัชพืชและจัดการโรค แมลง พร้อมทั้งยังเป็นการดูแลจัดการกันเองของพืช เพราะพืชบางชนิดจะมีประโยชน์ในการคลุมหญ้า พืชบางชนิดจะเป็นตัวล่อ แมลง พืชบางชนิดจะเป็นตัวไล่แมลง ดังนั้นจะต้องมีการรวบรวมองค์ความรู้ ภูมิปัญญาด้านการทำเกษตรกรรมในชุมชน เพื่อให้คนรุ่นใหม่เรียนรู้ได้ อีกทั้งยังให้คนใน ชุมชนเรียนรู้องค์ความรู้ที่ยังไม่ได้ทราบ เพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้ที่ได้ให้กับคนรุ่นต่อไป และยังเป็น การ พัฒนาวิธีการผลิตเพื่อสร้างความมั่นคงอาหารในชุมชนต่อไป

๔. รูปแบบความยั่งยืนของชุมชนภาคอุตสาหกรรมท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดปัตตานี

จากการที่คณะผู้วิจัยได้ลงพื้นที่สัมภาษณ์และวิเคราะห์การดำเนินงานกลุ่มชุมชนภาคอุตสาหกรรม พบได้ว่ารูปแบบความยั่งยืนของชุมชนภาคอุตสาหกรรมท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดปัตตานี สามารถสรุปได้ คือ ๑)รูปแบบความยั่งยืนของกลุ่ม ๒)รูปแบบความยั่งยืนของชุมชนและสังคม ๓)รูปแบบความยั่งยืนทางเศรษฐกิจ และ ๔)รูปแบบความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม โดยมีรายละเอียด ดังนี้

รูปแบบความยั่งยืนของกลุ่ม

๑) รูปแบบผู้นำทางปัญญา การที่คนมารวมเป็นกลุ่มย่อมต้องมีผู้นำในกลุ่มเพื่อคอยดูแลให้กลุ่มสามารถขับเคลื่อนไปได้ ความเป็นธรรมในการดูแล รวมทั้งเป็นผู้นำริเริ่มในสิ่งที่ถูกต้อง ลักษณะผู้นำที่ดีย่อมนำพาให้กลุ่มไปได้ดี ผู้นำชุมชนอุตสาหกรรมจังหวัดปัตตานี เป็นผู้นำที่มีอิทธิพลเป็นแบบอย่างที่สามารถนำพาให้กลุ่มให้บรรลุเป้าหมาย มุ่งผลประโยชน์ของกลุ่มและสมาชิกภายในกลุ่มเป็นที่ตั้ง มีผู้นำเป็นศูนย์รวมจิตใจ ผู้นำที่เสียสละและมีความคิดริเริ่ม มีความมุ่งมั่นจะทำให้กลุ่มชุมชนอุตสาหกรรมมีความเข้มแข็ง สามารถจัดสรรทรัพยากรของชุมชนให้เหมาะสมต่อการดำเนินการได้เป็นอย่างดี

๒) รูปแบบการมีส่วนร่วม การรวมกลุ่มดำเนินงานกิจกรรมหรือการรวมกลุ่มดำเนินงานของกลุ่มผลิตสินค้าภายใต้ชุมชนอุตสาหกรรมในพื้นที่จังหวัดปัตตานี มีความสามัคคี ร่วมคิด ร่วมทำ พึ่งพาอาศัยกันในชุมชน รู้จักและพึ่งพาอาศัยกันอยู่เสมอ ถึงแม้ว่าในพื้นที่ที่จะมีความแตกต่างทางด้านศาสนาและวัฒนธรรมแต่ ในสังคมท้องถิ่นนั้น ชาวบ้านจะมีการช่วยเหลือกันเป็นปกติ เมื่อมาดำเนินกิจกรรมร่วมกันทุกคนก็เข้ามาร่วมแรงร่วมใจ ร่วมความคิด ร่วมลงทุน เกิดการค้าขายสินค้าในชุมชนโดยมีกลุ่มอาชีพต่างๆ ที่มีผลผลิตนำออกมาจำหน่าย ก่อให้เกิดรายได้ที่หมุนเวียนกันภายในชุมชนส่งผลให้ประชาชนในชุมชนมีรายได้เสริมจากการประกอบอาชีพปกติ ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง อีกทั้งผลผลิตในชุมชนที่เกินความต้องการในชุมชนก็สามารถนำออกมาจำหน่ายภายนอกชุมชนได้อีกด้วย

๓) รูปแบบการพึ่งพาตนเอง ความยั่งยืนของชุมชนภาคอุตสาหกรรมในจังหวัดปัตตานี เป็นรูปแบบการพึ่งพาตนเอง โดยชุมชนอุตสาหกรรมจะมีต้นทุนวัตถุดิบที่เกิดขึ้นจากชุมชนหรือท้องถิ่นของตนเอง เช่น มีพืชที่เป็นพืชท้องถิ่นในการนำมาเป็นวัตถุดิบของการผลิต มีการปลูกพืชพันธุ์ที่จะนำในการผลิตระยะยาวให้ลดการใช้ทรัพยากรธรรมชาติเพื่อสร้างความยั่งยืนของวัตถุดิบที่จะนำมาทำเป็นผลิตภัณฑ์ของชุมชน อุตสาหกรรม เป็นต้น สิ่งเหล่านี้เป็นหลักประกันถึงต้นทุนวัตถุดิบที่

ไม่ต้องพึ่งพาจากที่อื่น รวมทั้งภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์ของแต่ละพื้นที่ด้วยเช่นกัน ทั้งนี้การรับความช่วยเหลือจากหน่วยงานราชการไม่ได้ถูกปิดกั้น เพียงแต่ไม่พึ่งพาแต่การสนับสนุนของหน่วยงานราชการแต่เพียงอย่างเดียว การรับความช่วยเหลือในความรู้เพื่อต่อยอดการผลิตเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาให้ผลิตภัณฑ์มีมาตรฐาน ตรงตามความต้องการของผู้บริโภค ส่งผลให้ผลิตภัณฑ์เป็นที่ต้องการของตลาดมากขึ้นเช่นกัน

๔) รูปแบบริเริ่มสร้างสรรค์เป็นนวัตกรรมของชุมชน การสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มชุมชนอุตสาหกรรมจังหวัดปัตตานี โดยการนำองค์ความรู้และภูมิปัญญาที่มีอยู่ภายในชุมชนมาพัฒนาผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม ผลิตภัณฑ์ที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นจะมีลักษณะที่เป็นอัตลักษณ์ เอกลักษณ์ เฉพาะถิ่นเป็นของตัวเอง ดังนั้น สินค้าหรือผลผลิตของชุมชนดังกล่าวจึงไม่ได้หาได้ทั่วไป แม้ว่าจะเป็นสินค้าแบบเดียวกันแต่ก็จะแตกต่างที่ความเป็นลักษณะเฉพาะตัวไป มีการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชนให้ได้มาตรฐานแต่ยังคงอัตลักษณ์และเอกลักษณ์ของตัวเองไว้ เช่น กลุ่มเกษตรกรบ้านทุ่ง นำภูมิปัญญาด้านการสานผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่ซึ่งแต่เดิมจะทำขนาดใหญ่ ไม่มีลวดลายที่ซับซ้อน ทางกลุ่มจึงได้พัฒนาโดยการทำผลิตภัณฑ์ให้มีขนาดเล็กลงแต่มีลวดลายที่สวยงาม ทำให้เพิ่มมูลค่าของผลิตภัณฑ์ได้, กลุ่มสตรีสันติสุข นำภูมิปัญญาด้านการมัดย้อมมาพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้เป็นสินค้าที่โดดเด่นด้านลวดลายท้องถิ่น, กลุ่มยาริงบาติก นำภูมิปัญญาด้านลวดลายท้องถิ่น มาประยุกต์ใช้ทำเป็นลายผ้าบาติก เป็นต้น

๕) รูปแบบการถ่ายทอดองค์ความรู้และการสืบทอดภูมิปัญญา ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มชุมชนอุตสาหกรรมในจังหวัดปัตตานีที่ได้ทำการศึกษาเป็นผลิตภัณฑ์ที่ต้องใช้เวลา ใช้ความสามารถเฉพาะตัว เป็นงานศิลปะและงานฝีมือที่ต้องใช้ความละเอียดอ่อน ดังนั้น กระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้และสืบทอดภูมิปัญญาให้กับเยาวชนคนรุ่นใหม่จึงสามารถจะสร้างความยั่งยืนให้กับกลุ่มได้สืบทอดงานได้ต่อไป

รูปแบบความยั่งยืนของชุมชนและสังคม

๑) ชุมชนเป็นเจ้าของและผู้ดำเนินการ การดำเนินงานของกลุ่มซึ่งนำโดยคนในชุมชนเป็นหุ้นส่วนร่วมกันไม่ใช่เป็นลักษณะที่เจ้าของกิจการหรือคนคนเดียวเป็นเจ้าของ ซึ่งวิสาหกิจชุมชนที่ผู้วิจัยได้เข้าไปเก็บข้อมูล มีลักษณะที่เกิดจากมีคนในชุมชนได้ริเริ่มที่ดำเนินกิจการจากความรู้ที่สืบทอดกันมา ทำกันภายในครัวเรือนก่อน จากนั้นเป็นการขยายกิจการโดยจัดตั้งกลุ่มขึ้นในชุมชน การรวมกลุ่มกันของคนในชุมชนส่งผลให้เกิดความรักความสามัคคีกันภายในชุมชน มีการช่วยเหลือ พบปะ พูดคุยกันของคนในชุมชน ถึงแม้ในชุมชนมีความหลากหลายทั้งทางด้านศาสนาและวัฒนธรรม และการจัดตั้งกลุ่มเพื่อจุดประสงค์ช่วยเหลือคนในชุมชนนั้นสามารถสลายความหวาดระแวงกันได้ ทำให้สังคมชุมชนเกิดความสันติสุข

๒) การแบ่งปันผลกำไรสู่ชุมชน การสร้างความยั่งยืนของชุมชนและสังคมโดยกระบวนการดำเนินงานของกลุ่มชุมชนภาคอุตสาหกรรมในชุมชนนั้นนอกจากจะดำเนินงานโดยคนในชุมชน ใช้วัตถุดิบส่วนใหญ่ที่มีอยู่ภายในชุมชนแล้ว การนำผลกำไรบางส่วนกลับสู่ชุมชนในรูปแบบต่างๆ จึงเป็นส่วนหนึ่งในการเสริมสร้างความยั่งยืนให้กับชุมชนและสังคมในอีกรูปแบบหนึ่ง จากการศึกษาพบว่า การแบ่งปันผลกำไรของการดำเนินงานของกลุ่ม มีหลายรูปแบบ เช่น การแบ่งงานให้กลุ่มผู้พิการในชุมชนทำ และนำเงินมอบให้ผู้พิการเป็นค่าตอบแทน ทำให้ผู้พิการมีรายได้และมีกำลังใจในการดำเนินชีวิต เป็นต้น

รูปแบบความยั่งยืนทางเศรษฐกิจ

๑) การสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ที่เป็นนวัตกรรมของชุมชน การสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ที่เป็นนวัตกรรมของชุมชน ไม่ได้เกิดจากการเลียนแบบงานของผู้อื่นที่มีอยู่ทั่วไปตามท้องตลาดที่มีเหมือนกันในทุกภูมิภาค แต่เป็นผลผลิตของกระบวนการเรียนรู้ การต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือเป็นการค้นคิดอะไรใหม่ๆ จากคนในชุมชนหรือหน่วยงานที่คอยสนับสนุน วิจัย สามารถเพิ่มมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์ของชุมชน รวมทั้งการผลิตสินค้าให้มีคุณภาพที่ดีจนมีความแตกต่างจากสินค้าในท้องถิ่นอื่น จะส่งผลให้เกิดความยั่งยืนของการขายผลิตภัณฑ์ชุมชนนั้นได้

๒) การเสริมรายได้ให้กับสมาชิกและคนภายในชุมชน การดำเนินงานของกลุ่มเมื่อมีคุณภาพและแตกต่างมีนวัตกรรมเป็นของตัวเอง มีสินค้าที่เป็นอัตลักษณ์และเอกลักษณ์ ส่งผลดีให้กับการขายสินค้าของกลุ่มทำให้สมาชิกภายในกลุ่มมีรายได้เพิ่มขึ้น ได้มีงานทำนอกจากงานประจำ เกิดรายได้หมุนเวียนภายในชุมชน

รูปแบบความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม

๑) การนำวัสดุธรรมชาติมาใช้ในการผลิต การดำเนินงานของกลุ่มชุมชนภาคอุตสาหกรรมทั้งสามกลุ่มพบว่า การผลิตสินค้าได้นำวัสดุจากธรรมชาติมาใช้ในการผลิตในหลายองค์ประกอบ เช่น การใช้สีย้อมผ้าจากคราม การใช้ไม้ไผ่ในการสานตะกร้า ใช้ฟางข้าวผลิตเป็นเป้ายิงธนู เป็นต้น การนำวัสดุธรรมชาติเหล่านี้มาใช้นั้น เป็นการสร้างความปลอดภัยให้กับผู้บริโภคและเป็นทางเลือกหนึ่งให้กับกลุ่มผู้บริโภคที่แพ้สารเคมี ซึ่งวัสดุธรรมชาติหลายอย่างเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ หากไม่นำมาใช้ก็จะเสื่อมสลายไปตามกาลเวลา แต่มีวัสดุบางอย่างใช้แล้วหมดไปการจะหามาใช้ใหม่นั้นจำเป็นต้องใช้เวลา ดังนั้น จึงมีการปลูกเสริมหรือทดแทนเพื่อให้มีวัสดุมาใช้ในการผลิตครั้งต่อไปให้เกิดความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อมอีกด้วย

๒) การใช้ทรัพยากรอย่างมีคุณค่า การนำวัสดุอุปกรณ์ในท้องถิ่นมาใช้ส่วนใหญ่ทรัพยากรธรรมชาติที่เกิดขึ้นเองมาใช้นั้นหลายอย่างเป็นทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดจำเป็นต้องใช้จะต้องมีการปลูกขึ้นทดแทน อย่างไรก็ตามทางกลุ่มได้นำมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดและใช้อย่างมีคุณค่า สร้างความยั่งยืนให้กับทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน

๕. กิจกรรมแบบมีส่วนร่วมท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดปัตตานี

การสร้างกิจกรรมแบบมีส่วนร่วมท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดปัตตานี ได้รวบรวมข้อมูลและความต้องการของสมาชิกของชุมชนอุตสาหกรรมในพื้นที่จังหวัดปัตตานี ผู้วิจัยได้สร้างโครงสร้างขึ้นจากการใช้ข้อมูลพื้นฐานซึ่งผลการศึกษาจากเอกสาร ผลการศึกษภาคสนามในขั้นที่ ๑ มากำหนดเป็นหลักการและเหตุผล วัตถุประสงค์เนื้อหา และเทคนิคหรือกิจกรรมการพัฒนาให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการ ได้ผ่านการตรวจสอบและให้ข้อเสนอแนะจากที่ปรึกษาโครงการวิจัยและผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับเรื่องนี้และได้นำข้อเสนอแนะมาปรับปรุงแผนประชุมปฏิบัติการพัฒนาการมีส่วนร่วมของผู้นำกลุ่มชุมชนอุตสาหกรรมรวมถึงสมาชิกในกลุ่มชุมชนอุตสาหกรรมในพื้นที่เป้าหมาย ในการจัดทำแผนพัฒนากิจกรรมแบบมีส่วนร่วมท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดปัตตานีให้สมบูรณ์ก่อนนำไปใช้ต่อไป

ขั้นที่ ๑ ผลการกำหนดเป้าหมายวัตถุประสงค์และขอบเขตของกิจกรรมแบบมีส่วนร่วมท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดปัตตานี

ส่วนที่ ๑ ศึกษาและวิเคราะห์แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับความเข้มแข็งของชุมชน การสร้างความเข้มแข็งให้กับกลุ่มอาชีพ การสร้างความยั่งยืน การมีส่วนร่วม จากเอกสาร หนังสือ ตำราวารสาร บทความ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศรวมถึงแหล่งข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ต่าง ๆ และตรวจสอบยืนยันข้อมูลที่ได้จากการศึกษาโดยผู้เชี่ยวชาญ

ส่วนที่ ๒ ศึกษาความคิดเห็นของสมาชิกภายในกลุ่มชุมชนอุตสาหกรรมในพื้นที่เป้าหมายเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันและปัญหาการสร้าง ความเข้มแข็ง ความยั่งยืน และแนวทางสร้างความเข้มแข็ง ความยั่งยืนให้กับกลุ่มชุมชนอุตสาหกรรม โดยการสนทนากลุ่ม ผลการศึกษา สรุปได้ว่า

- สภาพปัจจุบันและปัญหาการสร้าง ความเข้มแข็ง ความยั่งยืน การดำเนินงานของกลุ่มชุมชนอุตสาหกรรมในพื้นที่จังหวัดปัตตานี มีการดำเนินงานเป็นกลุ่มอาชีพซึ่งส่วนใหญ่จะดำเนินงานโดยกลุ่มสตรีและผู้สูงอายุในชุมชน ปัญหาการสร้าง ความเข้มแข็งและยั่งยืนเกิดจากปัญหาการสืบทอดโดยสมาชิกรุ่นใหม่จะเข้ามาร่วมงานจำนวนน้อยและส่วนใหญ่จะเข้ามาแบบชั่วคราว จึงอาจทำให้ประสบปัญหาในอนาคต สภาพปัญหาอีกประการ คือ ไม่มีผู้สืบทอดตำแหน่งประธานกลุ่ม เนื่องจากการดำเนินงานของกลุ่มอุตสาหกรรมในพื้นที่จังหวัดปัตตานี มีประธานกลุ่มในการติดต่อประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ หรือแม้แต่การติดต่อกับบริษัทในการผลิตสินค้า แต่ยังไม่มีการสืบทอดการเป็นประธานกลุ่มได้ ทำให้กลุ่มเกิดปัญหาในอนาคต

- แนวทางสร้างความเข้มแข็ง ความยั่งยืน ให้กับกลุ่มชุมชนอุตสาหกรรมในพื้นที่จังหวัดปัตตานี ประเด็นที่หนึ่ง คือ การสร้างผู้สืบทอดเจตนารมณ์ของกลุ่ม โดยการสืบทอดเจตนารมณ์ของกลุ่มแบ่งเป็นการหาสมาชิกเข้าร่วมกิจกรรม และการหาผู้สืบทอดความเป็นผู้นำกลุ่ม ประเด็นที่สอง คือ การสร้างเครือข่ายการทำงานร่วมกัน ระหว่างกลุ่มชุมชนอุตสาหกรรมในพื้นที่จังหวัดปัตตานี กับหน่วยงานราชการต่าง ๆ รวมไปถึงการสร้างเครือข่ายการทำงานระหว่างกลุ่มชุมชนอุตสาหกรรมในพื้นที่จังหวัดปัตตานี ในรูปแบบต่าง ๆ

ส่วนที่ ๓ นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาจากส่วนที่ ๑ และ ส่วนที่ ๒ มากำหนดเป้าหมายวัตถุประสงค์และขอบเขตของกิจกรรมแบบมีส่วนร่วมท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดปัตตานีได้

ขั้นที่ ๒ ผลการออกแบบกิจกรรม

ผลการออกแบบกิจกรรมการมีส่วนร่วมของชุมชนอุตสาหกรรมในพื้นที่จังหวัดปัตตานี ผู้วิจัยนำเสนอแนวคิดการออกแบบกิจกรรม

ขั้นที่ ๓ ผลการดำเนินกิจกรรมแบบมีส่วนร่วม

การจัดกิจกรรมแบบมีส่วนร่วมของชุมชนอุตสาหกรรมในพื้นที่จังหวัดปัตตานี โดยนำขั้นตอนที่ ๑ และขั้นตอนที่ ๒ มาวิเคราะห์กำหนดกิจกรรมตามความต้องการของกลุ่มชุมชนอุตสาหกรรมเพื่อสร้างความเข้มแข็ง ยั่งยืน และการสร้างเครือข่ายภายในภายนอกกลุ่มชุมชนอุตสาหกรรมในพื้นที่จังหวัดปัตตานี โดยการดำเนินกิจกรรมที่ได้วางแผนไว้

ขั้นที่ ๔ การประเมินผลการจัดกิจกรรม

จากการนำกิจกรรมแบบมีส่วนร่วมมาใช้ในการสร้างความเข้มแข็ง ยั่งยืน การสร้างเครือข่าย และการประเมินจัดกิจกรรมแล้วนั้นผู้วิจัยได้นำผลจากข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิ วิทยากร และผู้เข้าร่วมกิจกรรม ดังนี้

๑) การจัดกิจกรรมแบบมีส่วนร่วมของชุมชนอุตสาหกรรมในพื้นที่จังหวัดปัตตานี ในการสร้างความเข้มแข็ง ยั่งยืน การสร้างเครือข่าย ควรจัดให้มีการฝึกเรื่องภาวะผู้นำ โดยฝึกให้สมาชิกในการนำข้อดีของกลุ่มต่าง ๆ มาร่วมวิเคราะห์และนำมาผลิตสินค้าโดยการแบ่งงานกันตามความถนัดของกลุ่มนั้น ๆ

๒) การจัดกิจกรรมแบบมีส่วนร่วมของชุมชนอุตสาหกรรมในพื้นที่จังหวัดปัตตานี ในการสร้างความเข้มแข็ง ยั่งยืน การสร้างเครือข่าย ควรจัดให้มีการฝึกเรื่องภาวะผู้นำ โดยฝึกให้สมาชิกในกลุ่มทดลองการเป็นผู้นำกลุ่ม การติดต่อประสานงาน เพื่อทำการสืบทอดกลุ่มในอนาคต

๓) การจัดกิจกรรมแบบมีส่วนร่วมของชุมชนอุตสาหกรรมในพื้นที่จังหวัดปัตตานี ในการสร้างความเข้มแข็ง ยั่งยืน การสร้างเครือข่าย ควรจัดให้มีการฝึกอบรมเรื่องการออกแบบผลิตภัณฑ์โดยให้สมาชิกในกลุ่มร่วมกันคิดออกแบบผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ

๔) การจัดกิจกรรมแบบมีส่วนร่วมของชุมชนอุตสาหกรรมในพื้นที่จังหวัดปัตตานี ในการสร้างความเข้มแข็ง ยั่งยืน การสร้างเครือข่าย ควรจัดให้มีการเรียนรู้แบบสัญจรไปตามกลุ่มต่าง ๆ เพื่อได้เรียนรู้วิธีการผลิต เทคนิคการผลิตต่าง ๆ เพื่อจะได้สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับกลุ่มอื่น ๆ

๕) การจัดกิจกรรมแบบมีส่วนร่วมของชุมชนอุตสาหกรรมในพื้นที่จังหวัดปัตตานี ในการสร้างความเข้มแข็ง ยั่งยืน การสร้างเครือข่าย ควรจัดให้มีการกิจกรรมสหนาการ เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมและการแสดงออกของสมาชิกในกลุ่ม

๖. การเสริมสร้างเครือข่ายท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดปัตตานี

กระบวนการทำงานที่เริ่มต้นจากจุดเล็ก ๆ กลุ่มคนไม่กี่คนในบางพื้นที่ บางท้องถิ่น และขยายเป็นหน่วยใหญ่จนกลายเป็นเครือข่ายที่เชื่อมโยงนั้นเป็นสิ่งที่สามารถพบเห็นได้ทั่วไปในชุมชนและในกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งในด้านการพัฒนาสังคม การศึกษาเรียนรู้ และการประสานผลประโยชน์ ในชุมชนอุตสาหกรรมในพื้นที่จังหวัดปัตตานี มีการดำเนินงานในลักษณะของเครือข่าย ดังนี้

๖.๑ ลักษณะเครือข่ายท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดปัตตานีที่มีอยู่ในปัจจุบัน

๑) เครือข่ายภายในชุมชนอุตสาหกรรม เพื่อดำเนินกิจกรรมร่วมกัน เป็นการดำเนินงาน

เครือข่ายที่ใช้ประเด็นกิจกรรมหรือสถานการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นปัจจัยหลักในการรวมกลุ่มองค์กร โดยมองข้ามมิติในเชิงพื้นที่ มุ่งเน้นการจัดการในประเด็นกิจกรรมนั้น ๆ อย่างจริงจัง และพัฒนาให้เกิดความร่วมมือกับภาคอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

๒) เครือข่ายตามบทบาทหน้าที่ เครือข่ายที่เกิดขึ้นโดยอาศัยภารกิจ/กิจกรรม และการก่อตัวของกลุ่มผลประโยชน์ในสังคมเป็นแนวทางในการแบ่งเครือข่าย ซึ่งอาจแบ่งเป็นเครือข่ายภาครัฐ ภาคประชาชน ภาคธุรกิจเอกชน และภาคองค์กรพัฒนาเอกชน โดยเครือข่ายต่าง ๆ ดังกล่าว มุ่งเน้นการดำเนินการภายใต้กรอบแนวคิด หลักการ วัตถุประสงค์และเป้าหมายหลักของหน่วยงานหรือโครงสร้างหลักของกลุ่มผลประโยชน์นั้น ๆ ซึ่งในพื้นที่ชุมชนอุตสาหกรรมมีเครือข่ายภาครัฐ เช่น อุตสาหกรรมจังหวัดปัตตานี พัฒนาชุมชนจังหวัดปัตตานี พาณิชย์จังหวัดปัตตานี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี เป็นต้น

๖.๒ ผลสัมฤทธิ์ของความเป็นเครือข่ายท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดปัตตานี

การดำเนินงานของชุมชนอุตสาหกรรมในพื้นที่จังหวัดปัตตานี มีการดำเนินงานในลักษณะของเครือข่ายทั้งภายในและภายนอกชุมชน สิ่งที่ได้รับนอกจากจะได้รับผลสำเร็จตามเป้าหมายของกลุ่มที่ได้วางไว้ ยังก่อให้เกิดความสัมพันธ์อันดีระหว่างคนในชุมชนและหน่วยงานต่าง ๆ ที่เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานและการพัฒนากลุ่มอาชีพและชุมชน ความเป็นเครือข่ายยังช่วยให้เกิดการเรียนรู้และการพัฒนาชุมชนอุตสาหกรรมอย่างต่อเนื่อง ดังนี้

๑) เกิดกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง การดำเนินงานของกลุ่มชุมชนอุตสาหกรรมที่มีเครือข่ายการดำเนินงานนั้น สมาชิกในกลุ่มสามารถเรียนรู้จากวิทยากร หรือผู้เชี่ยวชาญที่ได้เข้ามามีส่วนร่วมกับกลุ่ม ทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ของสมาชิกในกลุ่ม เพื่อพัฒนาตนเองให้มีศักยภาพเพิ่มขึ้น สามารถนำมาพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีคุณภาพ โดยกระบวนการเรียนรู้นี้ นอกจากสมาชิกภายในกลุ่มเกิดการเรียนรู้แล้ว ยังสามารถถ่ายทอดองค์ความรู้ไปยังกลุ่มอื่น ๆ หรือผู้ที่สนใจได้อีกด้วย

๒) เกิดประสบการณ์ในการแก้ไขปัญหา การดำเนินงานของกลุ่มชุมชนอุตสาหกรรมมักจะเผชิญปัญหาที่เกิดขึ้นหลากหลาย ดังนั้น ประธานกลุ่มและสมาชิกในกลุ่มจึงจำเป็นต้องเรียนรู้ปัญหาและหาแนวทางการแก้ปัญหานั้นให้ได้เร็วที่สุดและทันท่วงที เพื่อจะทำให้กลุ่มตั้งอยู่ได้อย่างยั่งยืน และเกิดการพัฒนาคูณภาพของสินค้าให้ตรงตามความต้องการของตลาด การมีเครือข่ายจึงเป็นส่วนหนึ่งที่จะคอยดูแลให้คำปรึกษาแก่กลุ่มชุมชนอุตสาหกรรม และนำองค์ความรู้ประสบการณ์ที่มีไว้เป็นบทเรียนเพื่อเป็นกรณีศึกษาให้แก่กลุ่มอื่น ๆ ได้อีกด้วย

๓) เกิดการพึ่งพาตนเอง การได้รับความร่วมมือของกลุ่มชุมชนอุตสาหกรรมและเครือข่ายความร่วมมือต่าง ๆ ส่งผลให้กลุ่มชุมชนอุตสาหกรรมเกิดความเข้มแข็งและสามารถแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ ก่อให้เกิดการเรียนรู้และการพัฒนาศักยภาพของกลุ่ม ทำให้กลุ่มสามารถเข้มแข็งและพึ่งพาตนเองได้ในที่สุด เมื่อกลุ่มเกิดความเข้มแข็งก็จะส่งผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจภายในชุมชนและสังคมในภาพรวม

๔) เกิดการจัดการทรัพยากรในท้องถิ่น ผลิตภัณฑ์ของชุมชนอุตสาหกรรมในพื้นที่จังหวัดปัตตานี เกิดจากการเห็นคุณค่าของทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนท้องถิ่นของตนแล้วนำมาพัฒนาให้เกิดมูลค่าขึ้น ดังนั้น การนำทรัพยากรในท้องถิ่นมาใช้จำนวนมากจึงอาจจะก่อให้เกิดการขาดแคลนหรือเกิดการทำลายทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น และส่งผลต่อความเข้มแข็งของกลุ่มอีกด้วย กลุ่มชุมชนอุตสาหกรรมในพื้นที่จังหวัดปัตตานี ได้เล็งเห็นปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นในภายภาคหน้า จึงได้ร่วมมือกันดูแลทรัพยากรในท้องถิ่นของตนในทุกมิติ ทั้ง ดิน น้ำ ป่าไม้ อากาศ ให้มีความอุดมสมบูรณ์

๕) เกิดพลังของกลุ่มชุมชนอุตสาหกรรม การมีเครือข่ายของกลุ่มชุมชนอุตสาหกรรมในพื้นที่จังหวัดปัตตานี สามารถก่อให้เกิดพลังและอำนาจในการต่อรองกับหน่วยงานภาครัฐต่าง ๆ ให้มีการจัดสรรทรัพยากรมายังกลุ่มหรือชุมชนท้องถิ่นตามความต้องการของประชาชนได้ง่ายขึ้น เนื่องจากการรวมกลุ่มนั้นเกิดพลังของการพัฒนา ความต้องการการพัฒนาของสมาชิกในกลุ่มซึ่งอยู่ในชุมชนนั้น ๆ เมื่อการดำเนินงานของกลุ่มประสบความสำเร็จเป็นที่ยอมรับของคนภายในชุมชนและภายนอกชุมชนแล้ว หน่วยงานต่าง ๆ ก็ akan เห็นความสำคัญก่อให้เกิดการสนับสนุนทั้งทางตรงและ

ทางอ้อมเพิ่มมากขึ้น แม้แต่การต่อรองให้กำหนดนโยบายและงบประมาณเพื่อมาสนับสนุนกลุ่มในด้านต่าง ๆ ได้ด้วย

๖.๓ แนวทางการเสริมสร้างเครือข่ายท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดปัตตานี

แนวทางการเสริมสร้างเครือข่ายของชุมชนอุตสาหกรรมจังหวัดปัตตานี เพื่อให้เกิดความเข้มแข็งและยั่งยืน สามารถแบ่งได้ ดังนี้

๑) พัฒนาศักยภาพของแกนนำ/ประธานกลุ่ม การสร้างความเข้มแข็งให้กับกลุ่มชุมชนอุตสาหกรรมในพื้นที่จังหวัดปัตตานี ที่มีความหลากหลายในด้านทรัพยากร และมีความหลากหลายทางเชื้อชาติและศาสนา ซึ่งในแต่ละกลุ่มมีสมาชิกที่มีความแตกต่างกันหรือแม้แต่ระหว่างกลุ่มของแต่ละชุมชนหรือในชุมชนเดียวกัน ก็มีความแตกต่างกันออกไปตามบริบทของชุมชนนั้น ๆ การพัฒนาศักยภาพของแกนนำกลุ่มหรือประธานกลุ่มนั้นจึงมีความสำคัญ ที่จะทำให้เกิดความสามัคคีกันภายในกลุ่มและในกลุ่มเครือข่าย ในการพัฒนาศักยภาพนั้นควรให้ประธานกลุ่มเรียนรู้วัฒนธรรมประเพณีของแต่ละศาสนา เพื่อให้เกิดความเข้าใจและเรียนรู้ในการอยู่ร่วมกัน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของกลุ่มที่ตั้งไว้

๒) กำหนดวัตถุประสงค์ให้ชัดเจน การรวมกลุ่มกันเพื่อดำเนินงานของชุมชนอุตสาหกรรมในพื้นที่จังหวัดปัตตานี ต้องมีการกำหนดวัตถุประสงค์ให้มีความชัดเจนโดยให้สมาชิกภายในกลุ่มได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมาย และวัตถุประสงค์ของกลุ่มเพื่อที่จะให้สังคมภายนอกได้รับรู้และเพื่อให้สมาชิกภายในกลุ่มดำเนินงานไปตามวัตถุประสงค์นั้นให้เกิดผลสำเร็จ

๓) การกระจายงานและแบ่งภาระหน้าที่ให้ชัดเจน การแบ่งงานออกเป็นส่วน ๆ แล้วให้สมาชิกแต่ละคนรับผิดชอบงานที่ตนเองถนัด จะทำให้เกิดความชำนาญในหน้าที่งาน ซึ่งเรียกว่าความชำนาญเฉพาะอย่าง และจะทำให้เกิดประสิทธิภาพในการผลิต ดังนั้น การแบ่งงานในองค์กรจึงเป็นการแบ่งงานทุกชนิดขององค์กรให้อยู่ในรูปของกลุ่มงานต่างๆ เพื่อให้เกิดความชำนาญเฉพาะอย่าง และเกิดประสิทธิภาพ การสร้างเครือข่ายในชุมชนอุตสาหกรรมในพื้นที่จังหวัดปัตตานี ซึ่งมีกลุ่มผลิตสินค้าที่มีความหลากหลาย และมีความถนัดที่แตกต่างกัน ดังนั้น หากการผลิตสินค้าที่มีการผลิตที่ต้องใช้ส่วนประกอบที่หลากหลาย รวมถึงความถนัดที่แตกต่างกัน จึงควรแบ่งงานกันตามความถนัดของกลุ่มนั้น ๆ แล้วจึงนำมาประกอบร่วมกัน ก็จะทำให้เครือข่ายเกิดความเข้มแข็งมีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น

๔) มีระเบียบ กฎเกณฑ์ ข้อตกลงร่วมกัน การสร้างเครือข่ายชุมชนอุตสาหกรรมจังหวัดปัตตานี ที่มีความแตกต่างหลากหลายทั้งภายในชุมชนและภายนอกชุมชน จึงต้องมีระเบียบ กฎเกณฑ์ ข้อตกลงที่ทุกคนสามารถยอมรับได้ เพื่อให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

๕) มีกิจกรรมที่ทำให้สมาชิกมีโอกาสพบปะแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและการทำงานร่วมกันอย่างใกล้ชิดโดยสม่ำเสมอ เช่น การประชุมประจำปี การจัดเวทีชุมชนเพื่อแก้ปัญหาาร่วมกัน

๖) มีการติดตามประเมินผลและการรายงานผล เป็นส่วนสำคัญที่กลุ่มชุมชนอุตสาหกรรมในพื้นที่จังหวัดปัตตานี ต้องมีการดำเนินการ เพื่อทบทวนสิ่งที่ทำไป ประเมินผลความสำเร็จของกิจกรรมของกลุ่มว่าในแต่ละปี มีข้อผิดพลาดอย่างไร เพื่อนำไปพัฒนากระบวนการทำงานในปีถัดไปได้

๗) มีการสร้างผู้นำรุ่นใหม่ การสืบทอดกลุ่มชุมชนอุตสาหกรรมในพื้นที่จังหวัดปัตตานีให้มีความเข้มแข็ง และยั่งยืน การสร้างผู้นำรุ่นใหม่โดยเน้นการถ่ายทอดกระบวนการคิด และการสร้างสรรค์ผลงานที่เกิดจากชุมชนเป็นที่ตั้ง และการสร้างสัมพันธ์ภาพอันดีกับกลุ่มอื่น ๆ และหน่วยงานที่เป็นเครือข่ายอย่างใกล้ชิด

๘. การศึกษารูปแบบการบริการของชุมชนผู้ให้บริการด้านการท่องเที่ยวท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดนราธิวาส

โดยการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์และสังเกตโดยการลงพื้นที่เพื่อศึกษาในประเด็นรูปแบบการบริการของชุมชนผู้ให้บริการด้านการท่องเที่ยว คณะผู้วิจัยพบว่าพื้นที่จังหวัดนราธิวาสมีแหล่งท่องเที่ยวที่หลากหลาย และจากการมีแหล่งท่องเที่ยวที่หลากหลายดังกล่าวเป็นเหตุให้จังหวัดนราธิวาสในปัจจุบันได้ให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยว มีการร่วมมือกันในทุกภาคส่วนเพื่อขับเคลื่อนงานการท่องเที่ยว มีการประชาสัมพันธ์และส่งเสริมการท่องเที่ยวในลักษณะต่าง ๆ อย่างหลากหลาย และมีรูปแบบการให้บริการที่พอพรรณนาได้ดังต่อไปนี้

๑) ด้านนโยบายการท่องเที่ยว

การให้บริการด้านการท่องเที่ยวเป็นหน้าที่ของทุกฝ่ายที่เป็นเจ้าของพื้นที่ที่จะต้องร่วมมือกันทั้งภาครัฐและเอกชนผู้ประกอบการ ประชาชนทุกสาขาอาชีพ โดยเฉพาะภาครัฐคือฝ่ายบริหารตั้งแต่ระดับสูงสุดคือจังหวัดจนถึงหน่วยงานการปกครองระดับล่างสุดต้องทำหน้าที่ขับเคลื่อนงานตามนโยบายที่ได้กำหนดขึ้น จึงอาจกล่าวได้ว่ารูปแบบการให้บริการด้านการท่องเที่ยวจึงต้องเริ่มต้นที่การขับเคลื่อนนโยบายและจากการเป็นพื้นที่ที่มีแหล่งท่องเที่ยวเป็นจำนวนมากและความหลากหลายทั้งแนวธรรมชาติ แนวประเพณีและวัฒนธรรม แนวประวัติศาสตร์ แนวพักผ่อนทั่วไปและอีกมากมาย ประกอบกับมีชายแดนที่มีพรมแดนติดกับประเทศเพื่อนบ้านคือประเทศมาเลเซียและสิงคโปร์ อันหมายถึงว่านอกเหนือจากจะเป็นที่สนใจของนักท่องเที่ยวภายในประเทศแล้ว ยังเป็นที่สนใจของนักท่องเที่ยวจากประเทศเพื่อนบ้านใกล้เคียงอีกด้วย จังหวัดนราธิวาสจึงให้ความสำคัญกับการขับเคลื่อนงานด้านการท่องเที่ยวโดยมีการกำหนดนโยบายด้านการท่องเที่ยวไว้ในยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดว่ามีการส่งเสริมและพัฒนาด้านการท่องเที่ยวให้มีมาตรฐานสอดคล้องกับบริบทของพื้นที่และเสริมสร้างกิจกรรมกีฬาเพื่อเชื่อมสัมพันธ์และสนับสนุนการท่องเที่ยวกับประชาคมอาเซียนมิติด้านการท่องเที่ยว ทั้งนี้ การขับเคลื่อนงานด้านท่องเที่ยวเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวนี้ก็เพื่อการประชาสัมพันธ์พื้นที่ให้เป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางอันจะนำไปสู่การพัฒนาจังหวัดโดยที่สุดคือเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตให้กับคนในพื้นที่ เพราะรายได้อันเกิดจากการท่องเที่ยวสามารถเกิดกับคนในพื้นที่แบบกระจายอย่างทั่วถึงโดยอัตโนมัติ

ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่าการกำหนดนโยบายพัฒนาจังหวัดโดยให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวนี้เกิดขึ้นภายใต้การมองเห็นถึงทุนที่มีอยู่อย่างมากมายทั้งอยู่ในรูปของทรัพยากรทางธรรมชาติ วัฒนธรรมประเพณี ลักษณะที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ของจังหวัดที่อยู่ติดชายแดนกับประเทศ

เพื่อนบ้าน เป็นต้น ที่สามารถนำมาบริหารจัดการหรือดำเนินการให้เป็นไปตามยุทธศาสตร์การพัฒนา จังหวัด อย่างไรก็ตาม การมีทุนดังกล่าวข้างต้นเพียงอย่างเดียวอาจกล่าวได้ว่าไม่สามารถทำให้สำเร็จตามยุทธศาสตร์ได้หากขาดทุนมนุษย์ซึ่งเป็นทุนที่สำคัญในการขับเคลื่อนภาระงาน ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่าการขับเคลื่อนงานตามยุทธศาสตร์จำเป็นที่จะต้องอาศัยทุนคือตัวคน ถึงกระนั้น ทุนคือคนก็จำเป็นต้องมีการเตรียมหรือพัฒนาเพื่อให้ความพร้อมหรือมีศักยภาพพอที่จะทำหน้าที่ให้บริการแก่นักท่องเที่ยวหรือมีส่วนร่วมอย่างใดอย่างหนึ่งอาจจะโดยตรงหรือทางอ้อมในการช่วยเสริมสร้างบรรยากาศที่ดีที่เป็นไปเพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยว เช่น การประชาสัมพันธ์ภาพลักษณ์ด้านการท่องเที่ยวของจังหวัดให้ภาคประชาชนได้รับทราบเพื่อขอความร่วมมือหรือแจ้งให้ทุกคนได้มีส่วนร่วมในการต้อนรับนักท่องเที่ยวที่จะเข้ามาเที่ยวหรือพักผ่อนในพื้นที่ ประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนได้เข้าใจว่าในฐานะเป็นพื้นที่ท่องเที่ยวจะต้องปฏิบัติตัวหรือแสดงออกต่อนักท่องเที่ยวอย่างไร การให้ความรู้หรืออบรมหรือผ่านการศึกษาดูงานเกี่ยวกับการให้บริการแก่นักท่องเที่ยวกับตัวแทนภาคประชาชนตามโอกาส เป็นต้น

๒) ด้านปฏิบัติการ

การให้บริการด้านการท่องเที่ยวจากกล่าวได้ว่าเริ่มต้นจากนโยบายที่ถูกกำหนดเป็นยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดโดยและนโยบายดังกล่าวก็ได้รับการถ่ายทอดลงสู่ระดับปฏิบัติการที่เรียกว่ารูปแบบการปฏิบัติหรือรูปแบบการดำเนินการ ในที่นี้ได้รวมถึงลักษณะการให้บริการด้านการท่องเที่ยวด้วย ซึ่งอาจกล่าวได้ว่ามีลักษณะการดำเนินการหรือมีรูปแบบการขับเคลื่อนที่อาจจะสรุปประมวลได้ดังนี้

๒.๑) การขับเคลื่อนตามนโยบาย

นโยบายที่ถูกกำหนดเป็นยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดโดยอาศัยการท่องเที่ยวนี้อยู่ภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติที่รับผ่านจากกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาที่มีหน้าที่และพันธกิจสำคัญคือการจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายที่สามารถตอบสนองต่อการพัฒนาประเทศและผลักดันนโยบายไปสู่การปฏิบัติตลอดถึงดำเนินการให้ความช่วยเหลือและประสานความร่วมมือกับเครือข่ายด้านการท่องเที่ยวกีฬาและนันทนาการทุกภาคส่วนทั้งในประเทศและต่างประเทศ และได้ส่งต่อให้แต่ละจังหวัดได้มีการขับเคลื่อนงานด้านการท่องเที่ยวและกีฬา ซึ่งจากนโยบายดังกล่าวข้างต้น จึงได้นำมาสู่การปฏิบัติในระดับต่าง ๆ ที่พอประมวลได้ในลักษณะดังต่อไปนี้

๒.๑.๑) ภาครัฐ

ในการขับเคลื่อนตามนโยบาย ภาครัฐตั้งแต่ระดับสูงสุดคือจังหวัด และหน่วยงานคือการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดถึงระดับล่างสุดคือองค์การบริหารส่วนตำบลหรือเทศบาลมีหน้าที่ในการดำเนินการในรูปแบบต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการให้บริการด้านการท่องเที่ยว โดยจังหวัดซึ่งเป็นฝ่ายบริหารระดับสูงสุดนอกเหนือจากจะมีหน้าที่ในการมอบนโยบายและกำกับสั่งการให้หน่วยงานการปกครองตามลำดับชั้นได้ปฏิบัติแล้วจะต้องมีการกำกับติดตามและดำเนินงานด้านการ

ท่องเที่ยวให้เป็นไปตามยุทธศาสตร์อีกด้วย ในขณะที่อยู่กับภาครัฐในระดับรองลงมาจะต้องรับสนองนโยบายจากระดับสูงสุดไปปฏิบัติ โดยภาครัฐทุกระดับชั้นมีการทำหน้าที่ต่าง ๆ เช่น ประชาสัมพันธ์ ภาพลักษณ์ด้านการท่องเที่ยวของจังหวัดแก่สาธารณชนเพื่อดึงดูดความสนใจแก่นักท่องเที่ยวหรือผู้สนใจทั่วไปในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งภายในประเทศและต่างประเทศโดยเฉพาะประเทศเพื่อนบ้านที่ใกล้เคียง ประชาสัมพันธ์ให้ภาคประชาชนในพื้นที่ได้รับทราบถึงการสร้างบรรยากาศด้านการท่องเที่ยวเพื่อขอความร่วมมือหรือแจ้งให้ทุกคนได้มีส่วนร่วมในการต้อนรับนักท่องเที่ยวที่จะเข้ามาเที่ยวหรือพักผ่อนในพื้นที่หรือขอความร่วมมือให้ประชาชนได้เข้าใจว่าในฐานะเป็นพื้นที่ท่องเที่ยวจะต้องปฏิบัติตัวหรือแสดงออกต่อนักท่องเที่ยวอย่างไร

- การให้ความรู้หรืออบรมหรือการศึกษาดูงานเกี่ยวกับการให้บริการแก่นักท่องเที่ยวแก่ตัวแทนภาคประชาชนหรือสมาชิกในชุมชนตามโอกาสเพื่อพัฒนาด้านทักษะในการให้บริการในฐานะผู้ให้บริการตลอดถึงการติดตาม ส่งเสริมสนับสนุนการปฏิบัติงานของตัวแทนภาคประชาชนที่ทำหน้าที่ให้บริการ

- อาจกล่าวได้ว่ารูปแบบการให้บริการด้านการท่องเที่ยวในระดับภาครัฐเริ่มต้นตั้งแต่การมอบนโยบายให้หน่วยงานภาครัฐด้วยกันรับไปปฏิบัติหรือดำเนินการ ในขณะที่ด้วยกันหน่วยงานภาครัฐตั้งแต่ระดับสูงลงมาถึงระดับล่างสุดก็มีการขับเคลื่อนงานแบบบูรณาการ นั่นคือ หน่วยงานภาครัฐระดับสูงสุดของจังหวัดไม่เพียงแต่จะอยู่ในฐานะผู้มอบนโยบายเท่านั้น แต่อยู่ในฐานะผู้ปฏิบัติเองด้วย นอกเหนือจากนี้ หน่วยงานภาครัฐระดับล่างนอกจากจะมีหน้าที่สนองนโยบายจากหน่วยงานระดับสูงเป็นหลักแล้วยังสามารถมีส่วนร่วมในการเป็นฝ่ายเสนอประเด็นต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวไปยังหน่วยงานระดับสูง เช่น การเสนอของบประมาณเพื่อดำเนินการด้านต่าง ๆ ที่เป็นไปเพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยว การรายงานผลการดำเนินการด้านการท่องเที่ยว เป็นต้น อีกด้วย

อนึ่ง จากการศึกษางานด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวในจังหวัดนราธิวาส พบว่า นอกเหนือจะถูกขับเคลื่อนโดยกระทรวงหรือหน่วยงานที่ดูแลรับผิดชอบด้านการท่องเที่ยวโดยตรงแล้ว ยังมีหน่วยงานที่ดูแลรับผิดชอบด้านวัฒนธรรมอันได้แก่สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดได้เข้ามาสมทบขับเคลื่อนงานส่งเสริมด้านการท่องเที่ยวอีกด้วย โดยวัฒนธรรมจังหวัดได้มีการขับเคลื่อนงานการส่งเสริมด้านการท่องเที่ยวในเชิงบูรณาการภายใต้แนวคิด “การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม” ที่มีลักษณะการดำเนินการดูแลและทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นโดยอาศัยแนวคิดด้านการท่องเที่ยวมาเป็นตัวช่วย กล่าวคือ วัฒนธรรมจังหวัดได้มีการนำเอามิติด้านวัฒนธรรมในท้องถิ่นหรือชุมชนมาส่งเสริมและสนับสนุนในลักษณะต่าง ๆ เช่น จัดสรรงบประมาณในการดูแลรักษาทางด้านวัฒนธรรมประเพณีของชุมชนอย่างต่อเนื่อง ประชาสัมพันธ์จุดเด่นทางวัฒนธรรมของชุมชนให้แพร่หลายเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว จัดกิจกรรมหรืองานกึ่งบันเทิงที่เป็นไปเพื่อการดูแลด้านวัฒนธรรมประเพณีต่าง ๆ เพื่อดึงดูดความสนใจจากนักท่องเที่ยวภายใต้แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เป็น

ต้น ซึ่งลักษณะการดูแลงานด้านวัฒนธรรมประเพณีของวัฒนธรรมจังหวัดนี้ ได้มีการดำเนินการอย่างครอบคลุม ไม่เพียงแต่จะทำนุบำรุงโดยมุ่งที่ตัววัฒนธรรมประเพณีเท่านั้น แต่ยังสามารถมุ่งไปที่การจัดการตัวบุคคลหรือชาวชุมชนซึ่งเป็นเจ้าของวัฒนธรรมประเพณีนั้นเพื่อให้เจ้าของวัฒนธรรมประเพณีนั้นได้มีส่วนร่วมในการดูแลรักษาวัฒนธรรมประเพณีของตนด้วย เช่น การกระตุ้นให้ชาวชุมชนได้เห็นความสำคัญของวัฒนธรรมประเพณีของตน การเปิดโอกาสหรือส่งเสริมให้ชาวชุมชนได้มีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนงานที่เกี่ยวกับวัฒนธรรม มีการจัดอบรมเยาวชนให้เป็นมัคคุเทศก์น้อยและตัวแทนซึ่งเป็นสมาชิกของชุมชนเพื่อทำหน้าที่ต้อนรับและให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวที่ได้เข้ามาเยี่ยมชมศิลปวัฒนธรรมหรือประเพณีในชุมชนของตน เป็นต้น

๒.๑.๒) ภาคเอกชนหรือประชาชน

การขับเคลื่อนนโยบายเกี่ยวกับการให้บริการด้านการท่องเที่ยวของภาครัฐในจังหวัดนราธิวาสตามที่กล่าวในหัวข้อที่ผ่านมามีความเชื่อมโยงกับภาคเอกชนหรือภาคประชาชนในลักษณะเครือข่ายความร่วมมือหรือพันธมิตร ภาคเอกชนหรือภาคประชาชนอยู่ในฐานะผู้ช่วยขับเคลื่อนงานบริการด้านการท่องเที่ยวของภาครัฐ อาจกล่าวได้ว่าภาคเอกชนหรือภาคประชาชนคือผู้แสดงบทบาทสำคัญในเชิงปฏิบัติการในงานบริการด้านการท่องเที่ยวที่ตรงตัวอย่างแท้จริง แม้ว่าภาครัฐจะมีหน้าที่หลักคือการกำหนดนโยบายให้ภาคเอกชนหรือภาคประชาชนได้ปฏิบัติ แต่หากพิจารณาถึงมิติด้านความจำเป็นในการดำรงชีพของภาคเอกชนหรือภาคประชาชนแล้วก็อาจกล่าวได้ว่าการให้บริการด้านการท่องเที่ยวแก่นักท่องเที่ยวถือเป็นการทำเพื่อการดำรงชีพของชาวชุมชนตามปกติอยู่แล้ว อันหมายความว่าแม้ไม่มีนโยบายจากภาครัฐให้คนในพื้นที่ได้แสดงการบริการด้านการท่องเที่ยว ชาวชุมชนก็ได้ประกอบอาชีพด้านการให้บริการตามปกติในฐานะอาชีพของชาวชุมชนอยู่แล้วนั่นเอง การวางข้อกำหนดนโยบายจากภาครัฐไปกำกับควบคุมการดำเนินการจึงเป็นเสมือนหางเสือและสิ่งสนับสนุนที่คอยช่วยให้งานด้านการบริการซึ่งเป็นอาชีพของชาวชุมชนเป็นไปอย่างถูกต้องและพึงประสงค์ มีคุณภาพและมาตรฐานและเป็นเหตุนำมาซึ่งความยั่งยืนแก่ชุมชนเท่านั้น ดังนั้น ในฐานะที่ภาคเอกชนหรือภาคประชาชนได้ให้บริการด้านการท่องเที่ยวตามปกติอยู่แล้ว หน้าที่ของภาครัฐนอกเหนือจากจะเสนอนโยบายให้ชาวชุมชนได้ปฏิบัติแล้ว ในอีกมิติหนึ่งก็จะต้องร่วมมือกับภาคเอกชนหรือภาคประชาชนในฐานะพันธมิตรในการขับเคลื่อนงานบริการด้านการท่องเที่ยวอีกด้วย

อย่างไรก็ตาม ในด้านรูปแบบการให้บริการด้านการท่องเที่ยวของภาคเอกชนหรือภาคประชาชนจากการศึกษา พบว่าในฐานะผู้ประกอบการด้านการบริการที่จะต้องปฏิบัติตามกฎหมายและนโยบายของภาครัฐ ภาคเอกชนหรือภาคประชาชนผู้ประกอบการได้มีการดำเนินการให้บริการที่อยู่ภายใต้นโยบายต่าง ๆ ของภาครัฐตามพื้นที่ที่สถานประกอบการนั้น ๆ สังกัดเป็นหลักสำคัญ อันหมายความว่านอกเหนือจากการที่มีการให้บริการตามปกติแล้ว ผู้ประกอบการด้านการบริการจะต้องปฏิบัติตามระเบียบของภาครัฐตามโอกาสต่าง ๆ หากภาครัฐมีการประกาศบังคับให้สถานประกอบการได้ปฏิบัติหรือขอความร่วมมือให้ปฏิบัติตามเรื่องใด ๆ ผู้ประกอบการด้านการ

ให้บริการก็ต้องปฏิบัติตามคำประภาศนั้น ๆ เช่น คำประกาศหรือระเบียบว่าด้วยเรื่องความสะอาดของสถานประกอบการ ความได้มาตรฐานของการให้บริการ การเคารพสิทธิของลูกค้า การกำหนดราคาค่าบริการที่เหมาะสมและเป็นธรรม ความปลอดภัยจากโรคระบาด เป็นต้น

๒.๒) การขับเคลื่อนตามธรรมชาติ

การขับเคลื่อนงานบริการตามธรรมชาติคือการให้บริการที่ไม่ได้อยู่ภายใต้กฎเกณฑ์หรือระเบียบใด ๆ ของภาครัฐ เป็นการดำเนินการที่มาจากจิตสำนึกในงานบริการอย่างแท้จริง ซึ่งการนำเสนอประเด็นการขับเคลื่อนงานบริการด้านการท่องเที่ยวตามธรรมชาตินี้เกิดจากการศึกษาที่พบว่า การให้บริการในรูปแบบต่าง ๆ โดยเฉพาะการให้บริการของภาคเอกชนหรือประชาชน แม้ไม่มีนโยบายจากภาครัฐมากอภัยกำกับให้เป็นไป แต่อาจกล่าวได้ว่าภาคเอกชนหรือประชาชนก็ทำหน้าที่ให้บริการตามปกติอยู่แล้ว เพราะการให้บริการดังกล่าวเป็นส่วนหนึ่งของการดำรงชีพหรือการประกอบอาชีพของคนในพื้นที่ กล่าวคือ ภาคเอกชนหรือประชาชนบางส่วนในพื้นที่จังหวัดนราธิวาสได้ประกอบอาชีพบริการด้านการท่องเที่ยวเป็นอาชีพหลักอยู่แล้วนั่นเอง เช่น กลุ่มผู้ประกอบการด้านที่พัก ร้านอาหาร ร้านนวดแผนต่าง ๆ ร้านอินเทอร์เน็ต บริการรถรับส่ง เป็นต้น เหล่านี้ถือเป็นการประกอบอาชีพที่ไม่ได้รองรับนักท่องเที่ยวแต่เพียงกลุ่มเดียว แต่เป็นการให้บริการแก่บุคคลทั่วไปในท้องถิ่นของตนและไม่ได้มีการบริการด้านห้องพักเพียงอย่างเดียวแต่ยังมีบริการด้านอื่น ๆ เช่น ความบันเทิง ห้องประชุมสัมมนา เป็นต้น

ดังนั้น จากการศึกษารูปแบบการดำเนินงานให้บริการด้านการท่องเที่ยวที่ขับเคลื่อนตามธรรมชาตินี้จึงพบได้เฉพาะกลุ่ม นั่นคือกลุ่มภาคเอกชนหรือภาคประชาชน การขับเคลื่อนงานบริการด้านการบริการของภาคเอกชนหรือประชาชนตามธรรมชาติดังกล่าวมีลักษณะที่อาจแบ่งได้เป็น ๒ กลุ่ม คือ

๑) การให้บริการที่จำเป็นต้องอาศัยองค์ความรู้เป็นฐาน อันได้แก่ กลุ่มผู้ประกอบการหรือกลุ่มผู้ให้บริการที่มีองค์ความรู้ด้านการให้บริการ มีความเข้าใจในหลักการให้บริการ โดยผ่านการศึกษาในระบบและฝึกฝนมาเป็นอย่างดี เช่น กลุ่มผู้ประกอบการด้านโรงแรมหรือที่พัก กลุ่มผู้ประกอบการร้านนวด ร้านอาหารที่มีขนาดใหญ่หรือกลุ่มอื่น ๆ ที่จำเป็นต้องอาศัยองค์ความรู้ในการประกอบการแบบมืออาชีพ

๒) การให้บริการที่ไม่จำเป็นต้องอาศัยองค์ความรู้เป็นฐาน อันได้แก่ กลุ่มผู้ประกอบการทั่วไปนอกเหนือจากกลุ่มข้างต้น เช่น กลุ่มร้านอาหารขนาดเล็ก กลุ่มรถรับจ้าง กลุ่มผู้ค้าของที่ระลึก กลุ่มพ่อค้าแม่ค้าขายของทั่วไป กลุ่มผู้ให้บริการรายย่อยหรืองานบริการใดๆ ที่ไม่จำเป็นต้องอาศัยทักษะหรือองค์ความรู้เป็นฐาน

การขับเคลื่อนงานบริการด้านการท่องเที่ยวของทั้งสองกลุ่มข้างต้นกล่าวได้ว่าเป็นการดำเนินการตามธรรมชาติอันเป็นธรรมชาติของการประกอบอาชีพเพื่อการดำรงชีพตามความถนัดของตนเอง การขับเคลื่อนงานบริการของทั้งสองกลุ่มข้างต้นมีรูปแบบการให้บริการที่เป็น

ของเฉพาะตนที่อยู่บนฐานของความต้องการความสำเร็จในอาชีพหรือเพื่อการดำรงชีพในชีวิตประจำวัน นั่นคือ ผู้ประกอบการด้านโรงแรมหรือที่พักอาจมีรูปแบบการให้บริการบนฐานคิดหรือปรัชญาการประกอบธุรกิจการโรงแรม เช่น บางกลุ่มมีปรัชญาการให้บริการแบบครบวงจร บางกลุ่มมีปรัชญาการให้บริการแบบมิตรภาพ บางกลุ่มมีปรัชญาการให้บริการแบบรวดเร็วทันใจ บางกลุ่มมีปรัชญาการให้บริการที่เน้นความสะอาดและปลอดภัย เป็นต้น เหล่านี้ล้วนเป็นลักษณะการบริการที่เป็นไปตามธรรมชาติที่ผู้ประกอบการเลือกที่จะใช้โดยลักษณะการบริการบางอย่างไม่ได้อยู่ในเงื่อนไขการบังคับจากภาครัฐ แต่กลุ่มผู้ประกอบการเลือกที่จะจัดให้มีรูปแบบการบริการในลักษณะต่าง ๆ เหล่านี้เป็นส่วนหนึ่งของการบริการเพื่อต้องการความสำเร็จคือการได้ใจผู้ใช้บริการและมุ่งหวังให้เหล่าผู้ใช้บริการได้กลับมาใช้บริการของตนในคราวต่อไปอีกนั่นเอง

กล่าวโดยสรุปได้ว่า รูปแบบการให้บริการของชุมชนผู้ให้บริการด้านการท่องเที่ยวท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดนราธิวาสเริ่มต้นมาจากระดับนโยบายสู่ระดับปฏิบัติการโดยมีการดำเนินการใน ๒ ภาคส่วน ได้แก่ ภาครัฐที่เป็นฝ่ายขับเคลื่อนด้านนโยบายและภาคเอกชนหรือประชาชนที่เป็นฝ่ายรับนโยบายมาขับเคลื่อนในเชิงปฏิบัติ โดยหน้าที่ของภาครัฐไม่เพียงแต่เป็นผู้อยู่ในฐานะมอบนโยบายให้ภาคเอกชนหรือประชาชนได้ปฏิบัติเท่านั้นแต่ยังเป็นผู้ปฏิบัติไปในตัวในคราวเดียวกันด้วย ทั้งนี้ รูปแบบการให้บริการดังกล่าวไม่เพียงแต่จะมีความหมายถึงการดำเนินการต่าง ๆ ในลักษณะของการปฏิบัติการเพื่อให้บริการด้านการท่องเที่ยวอย่างตรงตัวเท่านั้น แต่ยังหมายถึงภาพรวมของการจัดการที่ครอบคลุมทุกมิติในด้านการท่องเที่ยวอีกด้วย

๙. การพัฒนากิจกรรมแบบมีส่วนร่วมในงานบริการของชุมชนภาคบริการด้านการท่องเที่ยวท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดนราธิวาส

จากการศึกษาเรื่องความยั่งยืนของชุมชนภาคบริการด้านการท่องเที่ยวท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดนราธิวาสในด้านการพัฒนากิจกรรมแบบมีส่วนร่วมของกลุ่มเป้าหมายสามารถอภิปรายผลโดยสรุปได้ดังต่อไปนี้

เนื่องจากพื้นที่จังหวัดนราธิวาสถือเป็นพื้นที่ที่มีต้นทุนสนับสนุนด้านการท่องเที่ยวที่หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นต้นทุนด้านทรัพยากรทางธรรมชาติที่ยังคงอุดมสมบูรณ์และมีความหลากหลายซึ่งมีทั้งผืนป่าในลักษณะต่าง ๆ เช่น ป่าพรุ ป่าดงดิบ ป่าต้นน้ำ ป่าซึ่งเป็นเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ป่าหายาก เป็นต้น น้ำตกตามธรรมชาติอีกทั้งมีชายฝั่งทะเลที่สวยงาม ต้นทุนด้านทรัพยากรบุคคลที่มีความพร้อม ต้นทุนด้านวัฒนธรรมที่มีความหลากหลายน่าสนใจ เป็นต้น ซึ่งอาจกล่าวสรุปต้นทุนที่กล่าวมาได้เป็น ๒ กลุ่ม ได้แก่ ต้นทุนด้านทรัพยากรคือมนุษย์และต้นทุนด้านทรัพยากรที่ไม่ใช่มนุษย์ โดยต้นทุนเหล่านี้สามารถส่งเสริมและพัฒนาในบริบทของการท่องเที่ยวให้เกิดความยั่งยืนได้ ดังนั้น ในการพัฒนากิจกรรมเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนจึงกล่าวได้ว่าอยู่บนฐานของความพร้อมด้านทรัพยากรดังกล่าวโดยมีทรัพยากรด้านบุคคลเป็นศูนย์กลางหรือเป็นจุดเริ่มต้นของการขับเคลื่อน นั่นคือ กิจกรรมการพัฒนาจำเป็นต้องอาศัยความพร้อมด้านต้นทุนทางทรัพยากรที่มีอยู่ในพื้นที่นั่นเอง

ทรัพยากรทุกด้านที่มีอยู่ถือเป็นปัจจัยที่ต่างก็เกื้อหนุนซึ่งกันและกันอันทำให้บรรยากาศด้านการท่องเที่ยวสามารถขับเคลื่อนไปสู่ความยั่งยืนได้ โดยนัยนี้ หากมีทรัพยากรด้านแหล่งท่องเที่ยวที่เพียงพอ แต่ขาดทรัพยากรด้านตัวบุคคลที่จะคอยทำหน้าที่บริหารจัดการให้เป็นระบบ บรรยากาศด้านการท่องเที่ยวก็ไม่สามารถเกิดขึ้นได้ ในขณะเดียวกัน หากขาดทรัพยากรที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ แม้มีความพร้อมด้านทรัพยากรคือตัวบุคคลก็อาจจะเป็นเรื่องยากลำบากในการขับเคลื่อนกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวให้เกิดขึ้นได้เช่นกัน ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่ากิจกรรมพัฒนาเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวจำเป็นต้องอาศัยต้นทุนด้านทรัพยากรมนุษย์ในการทำหน้าที่บริหารจัดการต้นทุนด้านทรัพยากรที่ไม่ใช่มนุษย์อันได้แก่แหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ รวมไปถึงการบริหารจัดการด้านการบริการเพื่อมุ่งไปสู่ความยั่งยืนด้านการท่องเที่ยวต่อไป

อย่างไรก็ตาม คำว่าความพร้อมด้านตัวบุคคลดังที่ได้กล่าวข้างต้น ไม่ได้หมายถึงศักยภาพหรือความสามารถของตัวบุคคลที่เกิดจากความรู้เกี่ยวกับหลักการให้บริการอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล แต่หมายถึงความพร้อมด้านจิตบริการตามธรรมชาติที่จะมีให้แก่นักท่องเที่ยวเป็นสำคัญ โดยการให้บริการในลักษณะต่าง ๆ ของชาวชุมชนรวมถึงผู้ประกอบการด้านการให้บริการนี้ถือเป็นการประกอบอาชีพเพื่อหารายได้ตามธรรมชาติของการดำรงชีพอยู่แล้ว ดังนั้น การแสดงการเชิญชวนและต้อนรับนักท่องเที่ยวให้เข้าไปเที่ยวในพื้นที่ซึ่งเกิดจากความต้องการประกอบอาชีพเพื่อให้เกิดรายได้และให้บริการแก่นักท่องเที่ยวในฐานะผู้ประกอบการอาชีพให้บริการในลักษณะต่าง ๆ เท่านั้น เช่น การให้บริการของกลุ่มรถรับจ้าง การให้บริการของร้านอาหาร เป็นต้น ที่มีอยู่ตามปกติโดยทั่วไปอยู่แล้ว ซึ่งจากการศึกษาภาคสนามพบว่าการให้บริการแก่นักท่องเที่ยวของชาวชุมชนหรือกลุ่มผู้ประกอบการมีทั้งกลุ่มที่ให้บริการแบบมีทักษะหรือแบบมีอาชีพหรือกลุ่มผู้ประกอบการรายใหญ่และกลุ่มที่ให้บริการแบบขาดทักษะหรือกลุ่มผู้ประกอบการรายย่อยที่ประกอบอาชีพบริการโดยทั่วไป และจากการได้รับข้อมูลจากภาคสนามนี้จึงเป็นที่มาของการดำเนินกิจกรรมพัฒนาเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนและความเข้มแข็งให้กับภาคบริการโดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มผู้ประกอบการรายย่อยที่จำเป็นต้องเสริมในเรื่องทักษะให้บริการที่จำเป็นต้องมีการพัฒนาเป็นพิเศษ

การพัฒนาความพร้อมด้านตัวบุคคลถือเป็นการพัฒนาทรัพยากรที่มีความจำเป็นมากที่สุด เป็นการนำทุนคือมนุษย์มาเป็นตัวจักรหรือเครื่องมือสำคัญในการขับเคลื่อนงานบริการด้านการท่องเที่ยว ซึ่งในการเตรียมความพร้อมด้านทรัพยากรบุคคลเพื่อขับเคลื่อนงานบริการอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลที่ดีนั้น แม้ว่ากลุ่มผู้ให้บริการที่ขาดทักษะจะเป็นกลุ่มที่ต้องได้รับการเสริมสร้างและพัฒนาทักษะเป็นพิเศษ แต่กลุ่มที่มีทักษะหรือเป็นมืออาชีพอยู่แล้วก็ควรได้รับการเสริมสร้างอย่างต่อเนื่องเช่นกันด้วยเหตุที่กลุ่มผู้ให้บริการทุกระดับและทุกประเภทจำเป็นที่จะต้องร่วมมือกันในเชิงเครือข่ายในการขับเคลื่อนงานบริการไปด้วยกัน ที่ต้องเรียนรู้ร่วมกัน

จากความจำเป็นในการเตรียมความพร้อมด้านทรัพยากรบุคคลเพื่อส่งเสริมงานบริการด้านการท่องเที่ยวข้างต้นจึงเป็นที่มาของการพัฒนากิจกรรมแบบมีส่วนร่วมในงานบริการของชุมชนภาคบริการด้านการท่องเที่ยวท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดนราธิวาส โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๑) การพัฒนาความเข้มแข็งของกลุ่มผู้ให้บริการ

จากการลงพื้นที่เพื่อรวบรวมข้อมูลทำให้พบว่ากลุ่มผู้ให้บริการมีทุนเชิงนามธรรมที่สำคัญอย่างหนึ่งคือการมีจิตยินดีบริการแก่นักท่องเที่ยวเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว สิ่งที่จะต้องพัฒนาหรือเสริมสร้างให้เกิดขึ้นคือความเข้มแข็งของกลุ่มผู้ให้บริการ และเนื่องจากพื้นที่จังหวัดนราธิวาสเป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายทั้งผู้คน ศาสนาและวัฒนธรรม ตลอดถึงทรัพยากรทางธรรมชาติ จึงมีความจำเป็นที่จะต้องแสวงหาจุดร่วมและสวญจุดต่างเพื่อให้ขับเคลื่อนไปด้วยกัน เอื้อประโยชน์ให้เกิดขึ้นแก่ชุมชนและทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง หากความหลากหลายดังกล่าวอยู่ในฐานะเป็นจุดอ่อนก็พัฒนาให้กลายเป็นจุดแข็ง

อย่างไรก็ตาม ในการพัฒนาความเข้มแข็งให้เกิดขึ้น ควรเริ่มต้นจากระดับหน่วยย่อยคือชุมชนแต่ละชุมชนเป็นเบื้องต้นก่อน ชุมชนควรมีการกำหนดแนวคิดแนวทางปฏิบัติเป็นของตนเองโดยความร่วมมือของสมาชิกในชุมชน ซึ่งในการพัฒนานั้น อาจจะมีการกำหนดเป็นตัวแทนบุคคลของชุมชนเพื่อดำเนินกิจกรรมของกลุ่มตน การดำเนินการในลักษณะดังกล่าวเป็นการสร้างความเข้มแข็งให้กับกลุ่มของตน เมื่อแต่ละพื้นที่หรือแต่ละชุมชนมีความเข้มแข็งในตัวเองแล้วจึงยกระดับไปสู่การเชื่อมประสานกับชุมชนภายนอกหรือขยายระดับความเข้มแข็งให้กว้างออกไปถึงชุมชนใกล้เคียงหรือชุมชนอื่น ๆ ตลอดถึงภาคส่วนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานบริการด้านการท่องเที่ยว ซึ่งในการพัฒนาชุมชนท่องเที่ยวรวมถึงการบริการให้เกิดความเข้มแข็งได้นั้นจำเป็นที่จะต้องมีการช่วยส่งเสริมสนับสนุน โดยเฉพาะองค์กรหรือหน่วยงานภาครัฐที่กำกับดูแลด้านการท่องเที่ยว โดยองค์กรหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับงานบริการท่องเที่ยวเหล่านั้นจะต้องให้การสนับสนุนช่วยเหลือในลักษณะต่าง ๆ

อย่างไรก็ตาม เมื่อกล่าวโดยสรุปในกระบวนการพัฒนาด้านการสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มผู้ให้บริการนี้ กระบวนการดังกล่าวทำให้ผู้เข้าร่วมประชุมกลุ่มย่อยได้รับองค์ความรู้เกี่ยวกับการนำความหลากหลายในพื้นที่มาใช้ประโยชน์ให้เกิดความเข้มแข็งและพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชน โดยในการประชุมกลุ่มย่อยดังกล่าวได้มีการบรรยายประกอบสื่อจากวิทยากรผู้มีความรู้ มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันจนนำไปสู่แนวปฏิบัติที่ดีด้านการสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มผู้ให้บริการ มีการวัดและประเมินผลโดยการสอบถามความเข้าใจในเนื้อหาของกิจกรรมกับตัวแทนผู้เข้าร่วมการประชุมกลุ่มย่อย

๒) การสร้างความร่วมมือภายในและภายนอกชุมชน

จากแนวคิดที่ว่าไม่มีใครที่จะสามารถดำรงอยู่ได้ตามลำพังตัวเองโดยไม่ต้องพึ่งพาผู้อื่น จึงเป็นที่มาของการพัฒนาแนวทางความร่วมมือในการขับเคลื่อนงานบริการไปด้วยกันทั้งนี้เพื่อประโยชน์ที่จะได้รับร่วมกันอย่างยั่งยืน หากต่างคนต่างทำโดยไม่คำนึงถึงผู้อื่นแล้ว ไม่เพียงแต่จะไม่

สามารถรักษาสภาพเดิมที่ทรงอยู่แล้วเอาไว้ได้เท่านั้น แต่จะยังไม่สามารถพัฒนาสิ่งใหม่ให้เกิดขึ้นได้อันหมายความว่า หากต่างฝ่ายต่างขับเคลื่อนงานบริการในบริบทของตนเองโดยไม่สนใจที่จะเชื่อมโยงการทำงานหรือคำนึงถึงการปฏิสัมพันธ์กับภาคส่วนที่ให้บริการด้านอื่น ๆ ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นอาจจะตกอยู่ในภาวะที่เรียกว่า “ทรงกับทรุด” ดังนั้น งานบริการอย่างมีประสิทธิภาพที่จะนำไปสู่การเกิดประสิทธิผลขึ้นได้ก็ด้วยอาศัยความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันภายใต้ความร่วมมือกัน โดยความสำคัญของการสร้างความร่วมมือคือสัมฤทธิ์ผลของงานที่เอื้อประโยชน์ให้กับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องทั้งระดับปัจเจกบุคคลและส่วนรวม

๓) การบริการต้องอยู่ภายใต้ระบบ

คำว่าระบบในที่นี้หมายถึงระเบียบการปฏิบัติที่ถูกต้องดีงาม กลไกการดำเนินงาน หรือกฎเกณฑ์ข้อตกลงที่ถูกกำหนดขึ้นโดยกลุ่มคนที่เรียกว่าสมาชิกหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในเรื่องนั้น ๆ โดยระบบดังกล่าวจะอยู่บนพื้นฐานของการได้รับประโยชน์ร่วมกันของสมาชิก ระบบที่ถูกกำหนดขึ้นจะต้องเป็นไปเพื่อผลประโยชน์ของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องผ่านการประชุมหารือ หากเกิดปัญหาอุปสรรคในการดำเนินการก็ต้องดำเนินการแก้ปัญหาร่วมกัน หากมีการดำเนินงานที่เป็นระบบอยู่แล้วก็ต้องจัดการระบบนั้นให้มีความเข้มแข็งคึกคักดีเลิศที่สามารถให้คุณให้โทษกับสมาชิกที่ไม่ยอมปฏิบัติตามเงื่อนไขของกลุ่มตามที่ตกลงกันได้ อาจจะมีการตั้งเป็นสมาคมหรือสมาพันธ์ผู้ประกอบการหรือผู้ให้บริการเพื่อการดำเนินงานเป็นการเฉพาะ ทำหน้าที่ควบคุมระบบกลไกการดำเนินงานให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ตลอดถึงการสามารถลงโทษผู้ทำผิดกฎระเบียบที่กลุ่มได้กำหนดขึ้นและให้แรงเสริมหรือรางวัลแก่ผู้ทำดีหรือทำถูกต้อง

๔) ภาคบริการจะต้องไม่แข่งขันกันอย่างไม่เป็นธรรม

ลักษณะของการแข่งขันอาจแยกได้เป็น ๒ แบบ คือ แข่งขันกันในกรอบหรือแข่งขันกันในระบบหรือกฎเกณฑ์ที่ถูกต้องที่ตกลงกันในนามสมาชิก ซึ่งเป็นการแข่งขันในเชิงบวก หรือแข่งขันกันทำในสิ่งที่ดี เช่น การแข่งขันกันปรับปรุงพัฒนา ยกระดับมาตรฐานสถานประกอบการของตน จัดโปรโมชั่นหรือแคมเปญต่าง ๆ เพื่อดึงดูดความสนใจและเอื้อประโยชน์แก่ลูกค้าที่จะมาใช้บริการ หลีกเลี่ยงการโจมตีให้ร้ายคู่แข่ง เป็นต้น การแข่งขันในลักษณะนี้จะเป็นผลดีและส่งเสริมบรรยากาศการท่องเที่ยวในพื้นที่ และแข่งขันกันนอกกรอบหรือแข่งขันกันนอกกรอบซึ่งเป็นการแข่งขันกันในเชิงลบ เช่น แข่งขันแย่งลูกค้าอย่างไม่สุจริตโดยไม่คำนึงถึงผลกระทบต่อสมาชิกโดยวิธีใดวิธีหนึ่ง ใช้วิธีการแสวงหากู้ค่าที่อาจก่อให้เกิดเป็นความขัดแย้งระหว่างกัน เป็นต้น การแข่งขันในลักษณะนี้นอกจากจะไม่เอื้อประโยชน์ต่อสภาพการท่องเที่ยวแล้ว ยังก่อให้เกิดผลเสียแก่ระบบการท่องเที่ยวในพื้นที่อีกด้วย คำว่าภาคบริการจะต้องไม่แข่งขันกันเองจึงหมายความว่า การแข่งขันนอกกรอบที่ผิดกติกาหรือมารยาทในการประกอบอาชีพ กลุ่มผู้ประกอบการหรือผู้ให้บริการต้องไม่มีการแข่งขันกันในลักษณะดังกล่าวนี้ เช่น ไม่แข่งขันกันเสนอราคาเพื่อตัดโอกาสของเพื่อนร่วมอาชีพ เป็นต้น

๕) ต้องช่วยเหลือเอื้อประโยชน์ให้แก่กันและกัน

นอกจากที่ผู้ประกอบการหรือผู้ให้บริการจะต้องร่วมมือกันภายในเขตหรือชุมชนเดียวกันแล้ว แนวทางปฏิบัติเพื่อการรับประโยชน์ร่วมกันอีกอย่างหนึ่งคือขยายพื้นที่การช่วยเหลือส่งเสริมสนับสนุนพื้นที่ใกล้เคียงอื่น ๆ ที่อยู่ใกล้เคียงกันตามโอกาสในรูปแบบภาคีหรือเครือข่ายความร่วมมือ โดยนับนี้ก็จำเป็นที่จะต้องแสวงหาความร่วมมือกับกลุ่มผู้ประกอบการหรือผู้ให้บริการต่างเขตต่างชุมชนอีกด้วย เช่น ผู้ประกอบการด้านที่พัก อาจจะทำแผนพับแนะนำข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยว ที่พัก การเดินทางไปในพื้นที่ใกล้เคียงอื่น ๆ ให้นักท่องเที่ยวได้รู้จัก เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม องค์กรหรือหน่วยงานราชการเองก็ต้องแสดงบทบาทในการช่วยเหลือหรือส่งเสริมสนับสนุนกลุ่มผู้ประกอบการหรือผู้ให้บริการด้วยเช่นกัน การให้การช่วยเหลือสนับสนุนผู้ประกอบการถือเป็นภาระหน้าที่ของหน่วยงานราชการ หน่วยงานหรือองค์กรภาครัฐอาจจะกำหนดเป็นนโยบายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการสนับสนุนการท่องเที่ยว เช่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) จะต้องกำหนดนโยบายในภาพรวม เสนอแนวปฏิบัติแก่ผู้ประกอบการหรือผู้ให้บริการ ตลอดจนกำกับติดตามการขับเคลื่อนงานที่เกี่ยวข้องหรือส่งเสริมการท่องเที่ยว เช่น เทศบาลเมืองสุโขทัยได้จัดให้มีตลาดนัดถนนคนเดิน กำหนดให้มีกิจกรรมบันเทิงเสริมความน่าสนใจทั้งแก่ชาวชุมชนเจ้าของพื้นที่ กำหนดให้คนในพื้นที่ได้ออกร้านขายอาหาร ผลิตภัณฑ์หรือสินค้าพื้นบ้านรองรับนักท่องเที่ยว โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวจากประเทศเพื่อนบ้าน

กล่าวโดยสรุปในกระบวนการพัฒนา คือ การพัฒนากิจกรรมตามประเด็นดังที่กล่าวมาข้างต้น ถือเป็นการพัฒนากิจกรรมที่เป็นตัวแบบของความยั่งยืนในการให้บริการด้านการท่องเที่ยว กิจกรรมที่ได้รับการพัฒนาดังกล่าวจะเป็นส่วนส่งเสริมสนับสนุนที่สำคัญต่อการท่องเที่ยวที่จะนำประโยชน์มาสู่ชุมชนในพื้นที่จังหวัดนราธิวาสอย่างกว้างขวาง แม้ว่าการศึกษาในครั้งนี้จะมีการกำหนดพื้นที่ศึกษาเพียง ๓ พื้นที่ แต่ผลการศึกษาก็สามารถนำไปพัฒนาในพื้นที่ส่วนที่เหลือต่อไป โดยการพัฒนาดังกล่าวจะส่งผลเป็นความยั่งยืนของการดำรงชีพของคนในพื้นที่เอง กล่าวได้ว่าผลลัพธ์จากการพัฒนาข้างต้นจะส่งผลต่อระบบนิเวศของการท่องเที่ยวอย่างกว้างขวาง เช่น เกิดบรรยากาศการท่องเที่ยว การให้บริการแก่นักท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล เกิดการหวงแหนในแผ่นดินเกิดหรือพื้นที่ทำกินของตน เกิดความรักสามัคคีในหมู่ชาวชุมชน ชาวชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี

๑๐. การเสริมสร้างเครือข่ายความร่วมมือในงานบริการของชุมชนภาคบริการด้านการท่องเที่ยวท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดนราธิวาส

จากการศึกษาภาคสนามโดยการสำรวจเครือข่ายความร่วมมือในงานบริการของชุมชนภาคบริการด้านการท่องเที่ยวพบว่าภาคส่วนที่ทำหน้าที่บริการด้านการท่องเที่ยวในพื้นที่ประกอบไปด้วยอย่างน้อย ๒ ภาคส่วนซึ่งจะได้กล่าวถึงพร้อมพรรณนาบทบาทหน้าที่โดยสรุปได้ดังนี้

๑) หน่วยงานภาครัฐ

หน่วยงานภาครัฐถือเป็นหน่วยงานสูงสุดที่ทำหน้าที่ในการออกนโยบายต่าง ๆ และมีอำนาจในการกำกับควบคุม และใช้กฎหมายข้อบังคับต่าง ๆ งานบริการด้านการท่องเที่ยวจะเป็นไปในทิศทางใด จึงขึ้นอยู่กับนโยบายจากภาครัฐเป็นสำคัญซึ่งจากการศึกษาภาคสนาม คณะผู้วิจัยได้กำหนดผู้ให้ข้อมูลจากตัวแทนของภาครัฐแบบสุ่มเลือกจากพื้นที่ที่เป็นเป้าหมายคือ สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดนราธิวาสซึ่งเป็นตัวแทนของพื้นที่อำเภอเมือง ศูนย์บริการข้อมูลนักท่องเที่ยวสุโข-ลกซึ่งเป็นตัวแทนพื้นที่อำเภอสุโข-ลก และเทศบาลเมืองตากใบซึ่งเป็นตัวแทนพื้นที่อำเภอตากใบ และจากการศึกษาพบว่าทั้ง ๓ ส่วนงานมีบทบาทสำคัญต่องานบริการด้านการท่องเที่ยวเป็นอย่างยิ่ง กล่าวคือ สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดนราธิวาสถือเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบด้านการท่องเที่ยวโดยตรงซึ่งมีหน้าที่เริ่มต้นตั้งแต่ จัดทำนโยบายและยุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาของประเทศ กำหนดแนวทางในการจัดสรรทรัพยากรเพื่อสนับสนุนการดำเนินงานของทุกภาคส่วนไปจนถึงนำ นโยบายและยุทธศาสตร์ไปสู่การปฏิบัติจริงอย่างได้ผล รวมถึงพัฒนาปัจจัยสนับสนุนด้านการท่องเที่ยวที่จำเป็น ทั้งในด้านบุคลากร โครงสร้างพื้นฐาน และปัจจัย สนับสนุนอื่นๆ ที่จำเป็น

๒) ภาคประชาชน

ภาคประชาชนในที่นี้หมายถึงเอากลุ่มผู้ประกอบการให้บริการต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นที่พัก ร้านอาหาร รถให้บริการ ตลอดไปถึงร้านค้ารายย่อยที่ประกอบการตามสถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ ภาคกล่าวได้ว่าภาคประชาชนคือภาคที่มีบทบาทขับเคลื่อนงานบริการด้านการท่องเที่ยวอย่างแท้จริง เพราะเหตุที่ถึงไม่มีนโยบายจากภาครัฐมากำกับดูแล ภาคประชาชนผู้ให้บริการด้านต่างๆ ก็ยังให้บริการอยู่ตามปกติ เพราะเป็นการประกอบอาชีพเพื่อการดำรงชีพตามปกตินั่นเอง

อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาเชิงพื้นที่พบว่ามีการทำงานเชิงเครือข่ายอยู่แล้ว แต่ยังไม่เป็นระบบ ซึ่งการทำงานเชิงเครือข่ายที่ไม่เป็นระบบนี้อาจทำให้กลุ่มผู้ให้บริการขาดความเข้มแข็ง และไม่เกิดความยั่งยืนต่องานบริการได้ ดังนั้น จึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีระบบเครือข่าย โดยมีวัตถุประสงค์คือ

(๑) เพื่อความเป็นเอกภาพ

คำว่าเอกภาพในที่นี้หมายถึง ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ความเข้าใจและให้ความสำคัญในงานบริการอย่างมีประสิทธิภาพ ความไม่พยายามทำลายชื่อเสียงของเพื่อนร่วมอาชีพ ความสำนึกรับผิดชอบในงานบริการที่ถูกต้อง ความสำนึกในความเป็นเจ้าของพื้นที่ที่จะต้องสร้างชื่อเสียงให้เกิดขึ้นในพื้นที่ร่วมกัน เป็นต้น แม้ว่ากลุ่มผู้ประกอบการจะมีลักษณะการให้บริการที่แตกต่างกัน แต่ก็สามารถสร้างเป็นเอกภาพให้เกิดขึ้นได้ ความเป็นเอกภาพจะนำมาซึ่งความเข้มแข็งแก่กลุ่มผู้ประกอบการ อันจะนำไปสู่ความยั่งยืนด้านการให้บริการด้านการท่องเที่ยวในที่สุด

(๒) เพื่อประโยชน์ร่วมกัน

การรวมกลุ่มในลักษณะเครือข่ายเพื่อขับเคลื่อนงานบริการไปด้วยกันย่อมก่อให้เกิดประโยชน์กับทุกฝ่าย และเป็นประโยชน์แบบกระจายที่ทำให้กลุ่มผู้ให้บริการสามารถได้รับอย่างทั่วถึง โดยประโยชน์ที่เกิดขึ้นแบบกระจายนี้ ย่อมทำให้ทุกฝ่ายที่ได้รับประโยชน์มีความพึงพอใจ สมาชิกในเครือข่ายจะให้การช่วยเหลือกันและกันแบบอัตโนมัติ ด้วยการอยู่บนพื้นฐานคือการมีประโยชน์ร่วมกันสมาชิกในเครือข่ายจึงจำเป็นต้องช่วยเหลือซึ่งกันและกันไม่ทางตรงก็ทางอ้อม

(๓) เพื่อเป็นที่พึ่งพาซึ่งกันและกัน

การมีเครือข่ายความร่วมมือที่เป็นทางการทำให้สมาชิกที่อยู่ในเครือข่ายมีการร่วมมือกันในการทำงานด้านการบริการ ลักษณะการร่วมมือกันคือการช่วยเหลือซึ่งกันและกันตามระบบที่กลุ่มได้ร่วมกันกำหนดขึ้น ไม่มีการถือโอกาสหยิบฉวยผลประโยชน์เฉพาะตน ไม่เอารัดเอาเปรียบกัน ดำเนินงานด้านการบริการที่เอื้อประโยชน์แก่กลุ่มสมาชิกโดยรวม เช่น เมื่อตนเองไม่ได้อยู่ในวิสัยหรือมีความสามารถที่จะให้บริการได้ก็ควรเสนอแนะให้ผู้รับบริการเข้าใช้บริการในสถานประกอบการของสมาชิกในเครือข่ายแทน เป็นต้น

ในการดำเนินกิจกรรมพัฒนามีการเสนอแนะแนวทางในประเด็นการเสริมสร้างเครือข่ายที่ประมวลได้ตามลำดับดังนี้

๑) ความจำเป็นในการมีเครือข่าย

เนื่องจากแนวคิดเรื่องความร่วมมือจะเป็นทางนำไปสู่ความยั่งยืนของงานบริการด้านการท่องเที่ยว ดังนั้น ในการจัดกิจกรรมส่งเสริมในรูปแบบของการประชุมกลุ่มย่อย สมาชิกที่อยู่ในฐานะเครือข่ายได้มีการกล่าวถึงความจำเป็นในการมีเครือข่ายความร่วมมืออย่างจริงจังเพื่อเอื้อประโยชน์ให้แก่กันและกันของผู้ที่อยู่ในอาชีพบริการด้านการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

๒) เครือข่ายที่จำเป็นต้องมีระบบ

จากการศึกษาการให้บริการด้านการท่องเที่ยวในพื้นที่จังหวัดนราธิวาสพบว่าการช่วยเหลือกันในลักษณะเครือข่ายในลักษณะบาง ๆ คือเป็นการช่วยเหลือกันเฉพาะในกลุ่มที่รู้จักคุ้นเคยกัน เช่น รถบริการรับส่งมีการแนะนำนักท่องเที่ยวให้เข้ารับบริการร้านอาหารที่ตัวเองรู้จักมักคุ้น หรือแนะนำให้เข้าพักในสถานที่พักของกลุ่มผู้ประกอบการที่ตัวเองรู้จัก ซึ่งลักษณะการช่วยเหลือเอื้อประโยชน์ให้แก่กันและกันแบบนี้อาจจะก่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ประกอบการบางกลุ่ม ดังนั้น ในกิจกรรมประชุมกลุ่มย่อยจึงมีความเห็นเป็นแนวเดียวกันว่าควรพัฒนาความร่วมมือให้มีความเป็นระบบเพื่อเอื้อประโยชน์แบบกระจาย ควรมีการรวมกลุ่มในลักษณะต่าง ๆ เช่น สมาคมผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยว เป็นต้น มีชุดกรรมการเพื่อทำหน้าที่บริหาร โดยให้ตัวแทนสมาชิกจากทุกภาคส่วนได้ร่วมเป็นสมาชิกเพื่อขับเคลื่อนงานด้านการท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบผ่านการประชุมตามวาระ

๓) การวิเคราะห์บทบาทสมาชิกในเครือข่าย

ในการรวมกลุ่มเพื่อการทำงานที่เป็นระบบ จำเป็นที่จะต้องวิเคราะห์สมาชิกที่จะเข้ามาร่วมทำงานบริการว่าแต่ละคนหรือแต่ละฝ่ายมีบทบาทในปัจจุบันอย่างไร รวมถึงบทบาทที่แต่ละคนแต่ละฝ่ายจะต้องทำในอนาคต การวิเคราะห์บทบาทของผู้จะเป็นสมาชิกในกลุ่มมีความสำคัญต่องานบริการด้านการท่องเที่ยว การวิเคราะห์ถึงบทบาทที่แตกต่างกันของกลุ่มผู้ให้บริการด้านการท่องเที่ยวนี้จะนำไปสู่การตกลงร่วมกันในการทำงานบริการด้านการท่องเที่ยวในแบบบูรณาการที่แต่ละคนแต่ละฝ่ายไม่เพียงแต่ทำหน้าที่หลักของตนเท่านั้น แต่ต้องทำหน้าที่รองซึ่งอยู่ในบริบทที่เกี่ยวข้องกับการบริการด้านการท่องเที่ยวอีกด้วย

๔) ผลประโยชน์จากการทำงานเชิงเครือข่าย

การคำนึงถึงประโยชน์ที่จะได้รับร่วมกันจากการทำงานเชิงเครือข่ายคือเป้าหมายที่สำคัญ ดังนั้น สมาชิกต้องให้ความสำคัญ ต้องคำนึงอยู่เสมอว่านอกเหนือจากการทำหน้าที่ของตนในการให้บริการให้เกิดความสมบูรณ์และมีประสิทธิภาพแล้ว การทำหน้าที่นั้นต้องเอื้อประโยชน์แก่มวลสมาชิกด้วย อาจเรียกได้ว่าเป็นการทำงานในเชิงบูรณาการนั่นเอง การทำหน้าที่ให้บริการด้านการท่องเที่ยวของแต่ละฝ่ายในเชิงบูรณาการที่ไม่ได้เน้นเฉพาะงานที่เกี่ยวข้องกับส่วนของตนเท่านั้น ถือเป็นการเอื้อประโยชน์ต่อสมาชิกในเครือข่ายที่ให้บริการด้านอื่นๆ ดังนั้น สมาชิกในเครือข่ายจึงจำเป็นต้องตระหนักถึงสาระสำคัญจุดนี้ อย่างไรก็ตาม แม้ว่าการทำหน้าที่ของแต่ละฝ่ายตามที่ได้กล่าวมานี้จะเอื้อประโยชน์ต่อสมาชิกตามปกติอยู่แล้ว แต่เพื่อให้ประโยชน์อันจะพึงเกิดขึ้นแก่สมาชิกผู้ประกอบการเกิดความยั่งยืน สมาชิกควรมีการทำงานอย่างเป็นระบบเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับกลุ่มโดยอาจจะมีการตั้งเป็นคณะทำงานเฉพาะกิจเพื่อทำหน้าที่ประสานหรือเป็นตัวกลางในการขับเคลื่อนภารกิจด้านการให้บริการด้านการท่องเที่ยว

๕.๒ การอภิปรายผล

จากการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับความยั่งยืนของชุมชนสันติสุขท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ คณะผู้วิจัยจะขออภิปรายผลดังต่อไปนี้

๑. ผลการศึกษารูปแบบความยั่งยืนของชุมชนภาคการเกษตรท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดยะลา

การศึกษารูปแบบความยั่งยืนของชุมชนภาคการเกษตรท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดยะลา คณะผู้วิจัยได้ศึกษาในด้านแนวความคิดในการทำเกษตรกรรม ด้านเป้าหมายของเกษตรกร และด้านแหล่งที่มาความรู้/ทักษะการทำเกษตรของเกษตรกร ซึ่งผลการวิจัยครั้งนี้ สามารถสรุปประเด็นสำคัญได้ดังนี้ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการศึกษารูปแบบความยั่งยืนของชุมชนภาคการเกษตรท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดยะลา พบว่า

๑.๑ แนวความคิดในการทำเกษตรกรรม ส่วนใหญ่เป็นเพราะอยากมีอาชีพหรือรายได้เพื่อมาใช้จ่ายในครัวเรือน ได้แก่ปัจจัย ๔ ที่มีความจำเป็นพื้นฐานในการดำรงชีพ และสิ่งทีนอกเหนือจาก ความจำเป็นพื้นฐาน อาทิ สิ่งอำนวยความสะดวก ต่าง ๆ เช่น รถยนต์ จักรยานยนต์ ของใช้ในครัวเรือน เป็นต้น ส่วนมากที่ทำเกษตรเชิงเดี่ยว เพราะความจำเป็น โดยมีผลตอบแทนและกำไรเป็นเป้าหมายหลัก และการทำเกษตรเชิงเดียวนั้นถึงแม้จะลำบากแต่ก็เป็นอาชีพเดียวที่ตนสามารถทำได้ในพื้นที่ได้ ผลตอบแทนสูง ที่สำคัญการเพาะปลูก การดูแลจัดการง่ายกว่าการทำเกษตรทางเลือก ซึ่งคิดว่ายุ่งยาก บวกกับการไม่มีองค์ความรู้ในการทำเกษตรด้านนี้ อีกทั้งยังไม่สามารถสร้างรายได้ให้กับครอบครัวอีกด้วย การปลูกพืชเชิงเดี่ยวจึงเป็นทางเดียว ที่สามารถสร้างรายได้ให้กับครอบครัวได้เป็นอย่างดี เพราะค่าตอบแทนที่ได้มานั้นก็เพื่อจะได้นำมาใช้จ่าย ในการดำเนินชีวิต สอดคล้องกับงานวิจัยของพัชรพรรณ ยานโน^{๙๘} ได้ศึกษาวิถีชีวิตกับการพัฒนาอาชีพของเกษตรกรแบบผสมผสาน พบว่า ๑) รูปแบบการทำเกษตรผสมผสานมีหลักการสอดคล้องกับการเกษตรทฤษฎีใหม่ ของแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และยังสอดคล้องกับระบบเกษตรกรรมยั่งยืนอื่น ๆ เช่น วนเกษตร เกษตรอินทรีย์ พุทธเกษตร เกษตรกรรมธรรมชาติ อีกทั้งพบว่า อาชีพเกษตรกรรมนอกจากจะทำได้เพื่อเป็นการหาเลี้ยงชีพแล้วยังเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตและเป็นหนทางแห่งการพัฒนาตนเองไปสู่ความสมบูรณ์ของการเป็นมนุษย์ ๒) หลักคิดและแนวทางในการดำเนินชีวิตของเกษตรกรแบบผสมผสานสอดคล้องกับแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในระดับบุคคล ระดับครอบครัว และระดับชุมชน มีการดำเนินชีวิตอย่างพอเพียง คือ มีความพอประมาณ มีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกันในตัวเอง และปฏิบัติตนสอดคล้องกับเงื่อนไขความรู้ และเงื่อนไขคุณธรรม นอกเหนือจากการยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินชีวิตแล้ว ยังยึดหลักการปฏิบัติตามวิถีทางธรรมชาติ ทำให้ประสบความสำเร็จในการดำเนินชีวิต มีครอบครัวที่อบอุ่น มีความพึงพอใจในชีวิตและ มีความสุขอย่างยั่งยืน ๓) อุปสรรคและความสำเร็จ พบว่าปัญหาและอุปสรรคที่พบ คือ ปัญหาจากภัยธรรมชาติและจากการทำการเกษตรแบบสวนกระแสสังคมในอดีต ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จคือ ความมุ่งมั่น อดทน ความเพียรและการเรียนรู้การทำเกษตรกรรมด้วยรูปแบบของตนเอง ๔) การเชื่อมโยงทางสังคม พบว่า เกษตรกรแบบผสมผสานมีการขยายผลความสำเร็จของตนเองเพื่อเชื่อมโยงกับสังคม เช่น มีการสร้างศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงและรวมตัวกันเป็นกลุ่มสหกรณ์ ๕) การพัฒนาอาชีพ พบว่า การเข้าสู่อาชีพของเกษตรกรแบบผสมผสานได้รับอิทธิพลจากครอบครัวหรืออาชีพของบิดามารดา มีความพึงพอใจในอาชีพของตนเองและมีการพัฒนาอาชีพอย่างต่อเนื่อง

๑.๒) เป้าหมายในการทำเกษตรกรรม คือ การสร้างความมั่นคงให้กับตัวเองให้มีคุณภาพที่ดียิ่งขึ้น อาชีพในการทำเกษตรเป็นอาชีพหนึ่งที่มีอยู่ทั่วประเทศไทย หรือทั่วโลก โดยมีเป้าหมาย คือ เงิน

^{๙๘} พัชรพรรณ ยานโน (๒๕๕๒) วิถีชีวิตกับการพัฒนาอาชีพของเกษตรกรแบบผสมผสานในจังหวัดชุมพร. สารนิพนธ์มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ หลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาจิตวิทยาการแนะแนว.

สิ่งที่มนุษย์ทุกคนล้วนต้องการ เป็นตัวแปรสำคัญที่สามารถหล่อเลี้ยงในการดำรงชีวิตประจำวัน โดย การสร้างอาชีพตัวเอง การทำเกษตรถือเป็นอาชีพหนึ่งที่สามารถสร้างรายได้เป็นอย่างดี อาจมีผลกระทบต่อ ระบบนิเวศน์บ้าง ก็เป็นอาชีพที่ยั่งยืนสำหรับเกษตรกรของไทยและสามารถจัดเก็บบริโภคเองได้ ลด ภาระใช้จ่าย แต่เมื่อทำเกษตรแล้ว โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างรายได้ให้กับตัวเองและครอบครัว แต่สิ่งที่ ได้รับจากการทำเกษตรทางเลือก ๑) ความสุข ทุกคนที่ทำเกษตรทางเลือกนั้นจะทำได้ด้วยความสุข ทำ ด้วยความใส่ใจ การใช้เวลาว่างในการปลูกผักและได้บริโภคผักที่สะอาดปลอดภัย ๒) เกิดการพึ่งพา ตนเอง ซึ่งกระบวนการหรือขั้นตอนการทำงานต่างๆเป็นการลงมือปฏิบัติ ด้วยตนเองทั้งสิ้น มีการเก็บ รักษาเมล็ดพันธุ์เพื่อไว้ปลูกต่อไป มีความหลากหลายของพืชผักที่ปลูก ซึ่งมีผลดีในระยะยาว เช่น การมี พืชผักไว้บริโภคเกือบทั้งปี การไม่ต้องซื้อเมล็ดพันธุ์เป็นต้น สิ่งสำคัญอีกข้อของการพึ่งพาตนเอง คือ การพอเพียงและพอประมาณ ๓) เกษตรเป็นพื้นฐานของการดำรงชีวิต เพราะเกษตรกรทางเลือกสามารถ ทำได้ทุกคน ทุกเพศ ทุกวัย อีกทั้งยังเป็นการใช้พื้นที่ให้เกิดประโยชน์มากที่สุดและเกษตรกรได้ยังสืบทอด วิถีชีวิตของคนในชุมชน สอดคล้องกับงานวิจัยของง่ายงาม ประจวบวัน^{๙๙} ที่ได้ศึกษาถึงการพัฒนาระบบเกษตรกรรมยั่งยืน ชุมชนบ้านหลักเมตร ตำบลทุ่งขวาง อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ คือ พัฒนาระบบเกษตรกรรมยั่งยืนของชุมชน บ้านหลักเมตรตำบลทุ่งขวาง อำเภอกำแพงแสนจังหวัดนครปฐมซึ่งมีการศึกษา พัฒนาการในการผลิตทางการเกษตรศักยภาพ ข้อจำกัดของระบบการผลิตความ ตระหนักรู้เรื่องอาหารเกษตรปลอดภัย ปัญหาและโอกาสในการ พัฒนาการผลิต รวมทั้งปัจจัยเงื่อนไขต่อการสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อปรับเปลี่ยนรูปแบบการ ผลิตสู่ระบบเกษตรกรรมยั่งยืน งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยที่เกษตรกรมีส่วนร่วม (Farmer Participatory Research: FPR) ตามแนวคิดงานวิจัยระบบการทำฟาร์ม (Farming Systems Research) ซึ่งมี ขั้นตอน คือ การตั้งวัตถุประสงค์การสำรวจพื้นที่เพื่อกำหนด พื้นที่เป้าหมาย การวิเคราะห์ปัญหาและ โอกาสในการพัฒนา การวางแผนและ การทดสอบเทคโนโลยีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อการขยายผล และการประเมิน ผลการเรียนรู้เทคโนโลยี ผลการศึกษาพบว่า การเรียนรู้พัฒนาการในการผลิตทาง การเกษตร ทำให้เห็นความเชื่อมโยงของความเข้มแข็งของระบบชุมชนในมิติทั้งทางด้าน เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมสัมพันธ์อยู่กับรูปแบบการผลิต เมื่อเกษตรกร เรียนรู้ระบบนิเวศเกษตรกรรม ศักยภาพ และข้อจำกัด ทำให้เกษตรกรมีความ รู้สึกเป็นเจ้าของการพัฒนาทางการผลิตร่วมกับ นักวิชาการ คือ การจัดการความ เค็มของน้ำเพื่อการปลูกพืชผักการปรับปรุงระบบการให้น้ำแบบสปริงเกอร์และ แนวทางการปฏิบัติที่ดีในการบำรุงรักษาดิน การพัฒนาระบบเกษตรกรรมยั่งยืน ในชุมชน หลักเมตรเป็นการพัฒนาเชิงระบบประกอบด้วย ระบบนิเวศเกษตรกรรม ระบบการรวมกลุ่ม ระบบ มาตรฐาน และระบบตลาด การยอมรับเทคโนโลยีจาก นักวิชาการจนเกษตรกรสามารถประยุกต์ใช้ได้

^{๙๙} ง่ายงาม ประจวบวัน. (๒๕๕๘). การพัฒนาระบบเกษตรกรรมยั่งยืน ชุมชนบ้านหลักเมตร ตำบลทุ่งขวาง อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม, วารสารวิจัยเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่, ๗(๔) ตุลาคม-ธันวาคม ๒๕๕๘.

อย่างต่อเนื่องซึ่งขึ้นอยู่กับ กระบวนการสร้างการเรียนรู้ร่วมกันเพื่อให้เกษตรกรสามารถเกิดการ เรียนรู้ด้วย ตนเอง และการวางบทบาทอย่างเสมอภาคกันระหว่างเกษตรกรกับนักวิชาการ นอกจากนี้ ปัจจัยด้านกายภาพ (Physical factor) และปัจจัยทางด้านเทคนิค (Technical factor) แล้วปัจจัย ทางด้านเศรษฐกิจ (Economic factor) และปัจจัยทาง ด้านสังคม (Social factor) ก็มีผลต่อการปรับ รูปแบบการผลิตสู่ระบบเกษตรกรรมยั่งยืน

๑.๓) แหล่งที่มาความรู้/ทักษะการทำเกษตรกรรมของเกษตรกรได้จาก หน่วยงาน/องค์กร สื่อ สารณะ วิทยุ อินเทอร์เน็ต โทรศัพท์ ปรชาญชาวบ้าน ผู้นำท้องถิ่น เครือข่าย การมีเครือข่ายนั้นเป็น องค์ประกอบที่สำคัญในการทำเกษตรทางเลือกและการลองผิดลองถูก การทำเกษตรทางเลือกนั้นไม่มี สูตรหรือองค์ความรู้ที่ตายตัว แต่จะสามารถเกิดองค์ความรู้ใหม่ๆได้จากการลงมือปฏิบัติแบบลองผิด ลองถูก ซึ่งไม่ยึดติดกับตำราที่ได้เรียน อยู่ที่มีการปรับแนวคิดกับพื้นที่ของตนเอง ๑) การถ่ายทอดจากรุ่น สู่รุ่น การทำเกษตรกรรม จึงต้องมีการถ่ายทอดให้คนรุ่นหลังได้ทำ ผ่านการลงมือปฏิบัติทำให้เกิด การ เรียนรู้และลงมือปฏิบัติต่อ ๆ กันมาจนถึงปัจจุบัน ๒) การลองผิดลองถูก การทำเกษตรทางเลือกนั้นไม่ มีสูตรหรือองค์ความรู้ที่ตายตัว แต่จะ สามารถเกิดองค์ความรู้ใหม่ ๆ ได้จากการลงมือปฏิบัติแบบลอง ผิดลองถูก ซึ่งไม่ยึดติดกับตำราที่ได้เรียน อยู่ที่มีการปรับแนวคิดกับพื้นที่ของตนเอง ๓) เครือข่าย การมี เครือข่ายนั้นเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการทำเกษตรทางเลือก ซึ่งจะมีส่วนช่วยในการแลกเปลี่ยน เรียนรู้ร่วมกันถึงการทำเกษตรทางเลือก อีกทั้งยังช่วยหนุนเสริมในส่วนที่บางคน ขาด และยังช่วยสร้าง พลังในการทำเกษตรให้กับกลุ่มและเครือข่าย ๔) สื่อ การเรียนรู้จากสื่อนั้นก็เป็อีกช่องทางหนึ่งที่ สามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง และเปิดกว้าง สำหรับการศึกษาหาองค์ความรู้ ซึ่งการทำเกษตรทางเลือก นั้นก็เป็นอีกหนึ่งเรื่องที่สามารถหาองค์ความรู้ ผ่านสื่อตามความต้องการของเกษตรกร ๕) หน่วยงาน องค์กรต่าง ๆ เป็นอีกหนึ่งช่องทางสำหรับการเรียนรู้และเสริมทักษะในการทำเกษตรทางเลือก ซึ่ง ปัจจุบันมีหน่วยงานท้องถิ่นที่เข้ามาบอองค์ความรู้ต่าง ๆ เกี่ยวกับการทำเกษตรทางเลือกให้เกษตรกร ได้เรียนรู้เพิ่มมากขึ้น ๖) มีการจัดอบรมให้เกษตรกรในอำเภอบ้านนังस्ता อำเภอรือโต เกษตรกรใน ชุมชนบางส่วนมีโอกาส ได้เข้าร่วมอบรมเรื่องการทำน้ำหมักบำรุงพืช น้ำหมักไล่แมลง การทำสารชีว ภัณฑ์ต่าง ๆ เพื่อลดต้นทุนการผลิต ๗) หน่วยงาน/องค์กร สื่อสารณะ วิทยุ อินเทอร์เน็ต โทรศัพท์ ปรชาญชาวบ้าน ผู้นำท้องถิ่น อีกทั้งยังสอดคล้องกับงานวิจัยของจุฬารณ์ ธารว (๒๕๕๐) ได้ศึกษา ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการทำเกษตรกรรมยั่งยืน พบว่าสาเหตุที่ทำให้แกนนำเกษตรกรเปลี่ยนมาทำ เกษตรกรรมยั่งยืนเนื่องจาก แกนนำเกษตรกรที่ทำเกษตรกรรมยั่งยืนมีปัญหา อุปสรรค ดังนี้ ๑) ปัญหา ด้านสุขภาพ เช่น อาการ แพ้ยา อาการที่สารพิษตกค้างในร่างกายทำให้เกิดการช็อก หรือเลือดมีสีดำ เข้ม เป็นลม วิงเวียน ศีรษะ ผิวหนังมีลักษณะไหม้เกรียม เป็นต้น ๒) ด้านเศรษฐกิจ ค่าใช้จ่าย ต้นทุน การเพาะปลูกใช้ เงินจำนวนมากเนื่องจากการใช้สารเคมี การเป็นหนี้จากการกู้ยืมเงินทั้งในระบบและ นอกกระบบ ๓) สภาพดิน เนื่องจากหน้าดินถูกทำลายจากการใช้สารเคมี ดินขาดแร่ธาตุที่อุดมสมบูรณ์ และระบบ นิเวศบริเวณนาถูกทำลาย ลักษณะทางสังคม พบว่า การสนับสนุนทางสังคมต่อการทำ

เกษตรกรรมยั่งยืนของแกนนำเกษตรกรมีส่วนสำคัญทั้งการสนับสนุนทางสังคมจากครอบครัวซึ่งอยู่ใกล้ชิดและเป็นกำลังใจสำคัญในการทำงาน การสนับสนุนทางสังคมจากเพื่อนบ้าน การสนับสนุนทางสังคมจากครูหรือผู้รู้ และการสนับสนุนทางสังคมจากหน่วยงาน องค์กรต่าง ๆ ที่เข้ามามีส่วนสัมพันธ์ในชุมชน การถ่ายทอดทางสังคมผ่านอาชีพ ผ่านตัวแทน เช่น สถาบัน องค์กร หรือกลุ่ม และการถ่ายทอดผ่านสื่อสารมวลชนทั้งโทรทัศน์และวิทยุซึ่งเป็นการสนับสนุนให้เกิดกระบวนการเรียนแลกเปลี่ยน และเกิดประโยชน์ในการทำเกษตรกรรมยั่งยืนลักษณะทางจิตใจของแกนนำเกษตรกรพบว่า ลักษณะทางจิตใจมีความสำคัญที่ทำให้แกนนำเกษตรกรสามารถแก้ปัญหา อุปสรรคในการประกอบอาชีพได้ดีมีดังนี้ แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ลักษณะใฝ่เรียนใฝ่รู้ของแกนนำเกษตรกร ได้แก่ การคิดแบบวิทยาศาสตร์ ลักษณะกล้าเสี่ยง การควบคุมตนเอง โดยคิดไตร่ตรองถี่ถ้วนด้วยความตั้งใจให้เกิดผลสำเร็จที่ดีและมีคุณภาพในการทำเกษตรกรรมยั่งยืนของแกนนำเกษตรกร

๒. การพัฒนากิจกรรมแบบมีส่วนร่วมท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดยะลาพบว่า

๒.๑ การสร้างระบบรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วมในพื้นที่ชุมชนหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง บ้านอุแบ ตำบลบาเจาะ อำเภอบันนังสตา และบ้านบันนังกะเจาะ ตำบลธารโต อำเภอดุสิต กลุ่มเกษตรกร ปรารภชุมชน ได้ร่วมกันขับเคลื่อนการสร้างเครือข่ายระบบการรับรองมาตรฐานแบบมีส่วนร่วม (PGS) เพื่อเป็นการสร้างระบบการรับรองผลผลิตเกษตรอินทรีย์ ในพื้นที่ชุมชนหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง บ้านอุแบ ตำบลบาเจาะ อำเภอบันนังสตา และบ้านบันนังกะเจาะ ตำบลธารโต อำเภอดุสิต ในการสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ผู้บริโภคและตัวเกษตรกร ผู้ผลิตเกษตรอินทรีย์เอง ในการสร้างมาตรฐานของการทำเกษตรอินทรีย์ว่ากลุ่มเกษตรหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง บ้านอุแบ ตำบลบาเจาะ อำเภอบันนังสตา และบ้านบันนังกะเจาะ ตำบลธารโต อำเภอดุสิต นั้นได้ทำเกษตรอินทรีย์จริง มีมาตรฐานรองรับ สามารถสื่อสารกับผู้บริโภคได้อย่างเต็มภาคภูมิว่าผลผลิตที่ ออกมาเป็นผลผลิตอินทรีย์ ซึ่งกระบวนการรับรองมาตรฐานอย่างมีส่วนร่วม นั้นมีกระบวนการส่วนหนึ่งที่ ผู้บริโภคหน่วยงานภาคีที่เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมในการตรวจ/เยี่ยมชมแปลงเกษตรกรได้ สื่อสารให้แก่ผู้บริโภคโดยตรง ผู้บริโภครู้ถึงแหล่งที่มาของผลผลิต ทำให้เกิดความเชื่อมั่นและเกิดการบอกต่อ เป็นการเพิ่มช่องทางการตลาดในรูปแบบหนึ่ง การรับรองมาตรฐานแบบมีส่วนร่วม (PGS) นอกจากการสร้างเชื่อมั่นให้แก่ผู้บริโภค เป็นเครื่องรับรองการันตี ผลผลิตเกษตรอินทรีย์แล้วนั้น การรับการรับรองมาตรฐานแบบมีส่วนร่วม (PGS) ยังเป็นสิ่งที่ใช้ในการ จำแนกผลผลิตในพื้นที่ว่าเป็นผลผลิตอินทรีย์ ผลผลิตผักปลอดภัย ผลผลิตผักไฮโดรโปนิก หรือผลผลิต พืชผักทั่วไป สอดคล้องกับงานวิจัยของสุภาธิณี สุขเกษม^{๑๐๐} ได้การศึกษาแนวทางการพัฒนาเกษตรแบบยั่งยืนของโครงการเมืองเกษตรสีเขียว (Green Agriculture City) มีวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อประเมินผลและวิเคราะห์ศักยภาพของโครงการเมืองเกษตรสีเขียว จังหวัดราชบุรี ศึกษาการจัดการห่วงโซ่อุปทานของสินค้าเกษตรปลอดภัย และแนวทางการพัฒนาไปสู่รูปแบบธุรกิจการเกษตรแบบ

^{๑๐๐} สุภาธิณี สุขเกษม. (๒๕๕๙). การศึกษาแนวทางการพัฒนาเกษตรแบบยั่งยืนกรณีศึกษาโครงการเมืองเกษตรสีเขียวของกลุ่มเกษตรกร ตำบลบ้านสิงห์ จังหวัดราชบุรี, เศรษฐศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ธุรกิจคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ยั่งยืน โดยใช้ข้อมูลปฐมภูมิจากการสัมภาษณ์เชิงลึกและแบบสอบถามเชิงโครงสร้างจากกลุ่มเกษตรกร ตัวอย่าง ผู้นำชุมชนและผู้เชี่ยวชาญของหน่วยงานภาครัฐ ผลการวิจัยพบว่า การประเมินผลของโครงการเพื่อประเมินคุณภาพชีวิตของเกษตรกรจากการเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มเกษตรกรปลูกผักปลอดสารพิษกับกลุ่มปลูกผักแบบเคมีทั่วไปพบว่า กลุ่มปลูกผักปลอดสารพิษมีรายได้เฉลี่ยต่อไร่เท่ากับ ๑๙,๗๔๒ บาทซึ่งต่ำกว่ากลุ่มปลูกผักแบบเคมีรายได้เฉลี่ยต่อไร่เท่ากับ ๓๖,๒๙๘ บาท เป็นผลมาจากการลดใช้ปุ๋ยเคมีเพื่อเร่งผลผลิตทำให้ปริมาณผลผลิตต่อไร่ต่ำกว่า ข้อมูลด้านต้นทุนเฉลี่ยพบว่า กลุ่มปลูกผักปลอดสารพิษมีต้นทุนเฉลี่ยต่อไร่ต่ำกว่าการผลิตแบบเคมีเท่ากับ ๔,๗๘๒ บาทต่อไร่ ข้อมูลด้านสุขภาพอนามัยพบว่า ผลตรวจเลือดจากความเสี่ยงการสัมผัสสารเคมีกำจัดศัตรูพืชเกษตรกรกลุ่มปลูกผักปลอดสารพิษมีผลเลือดอยู่ในระดับปลอดภัยแต่เกษตรกรกลุ่มเคมีผลตรวจเลือดอยู่ในระดับเสี่ยงและไม่ปลอดภัย จากผลการวิจัยสรุปได้ว่า เกษตรกรกลุ่มตัวอย่าง ภายใต้โครงการเมืองเกษตรสีเขียวมีคุณภาพชีวิตที่ดีโดยสามารถลดต้นทุนการผลิตและมีสุขภาพอนามัยที่ดี ผลการวิเคราะห์ด้านการจัดการห่วงโซ่อุปทานกระบวนการต้นน้ำถึงปลายน้ำมีการจัดการที่มีประสิทธิภาพ การสร้างมูลค่าเพิ่มและความเชื่อมโยงภายในห่วงโซ่อุปทานตั้งแต่กระบวนการผลิต การรวบรวมผลผลิตและการจำหน่ายผลผลิตให้กับผู้บริโภค ผลการประเมินศักยภาพของกลุ่มเกษตรกรมีจุดแข็งด้านผลผลิตได้รับรองมาตรฐานความปลอดภัย (GAP) ใช้ระบบเกษตรแบบผสมผสานทำให้มีการจัดการด้านปัจจัยการผลิตอย่างมีประสิทธิภาพประกอบด้วย ที่ดินน้ำ และปุ๋ย ได้รับการสนับสนุนจากนโยบายของจังหวัดในการอบรมความรู้ด้านการเกษตรและสนับสนุนด้านงบประมาณ การสร้างช่องทางการจำหน่ายผลผลิตผ่านตลาดเกษตรกรซึ่งเกษตรกรมีอำนาจในการกำหนดราคาผลผลิต การพัฒนาชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรช่วยสร้างรายได้ให้กับเกษตรกรในการจำหน่ายผลผลิตและสินค้าแปรรูป

๒.๒ การสร้างตลาดแนวใหม่โดยใช้ช่องทางการค้าออนไลน์แบบมีส่วนร่วมในพื้นที่ชุมชนหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง บ้านอูแบ ตำบลบาเจาะ อำเภอบันนังสตา และบ้านบันนังกะเจาะ ตำบลธารโต อำเภอธารโต การทำการตลาดก็หันมาใช้ช่องทางในการสร้างตลาดแนวใหม่โดยใช้ช่องทางการค้าออนไลน์มากยิ่งขึ้น ซึ่งเกษตรกรรุ่นใหม่ในพื้นที่ต้องปรับตัว และพร้อมกับการใช้เทคโนโลยีมาใช้เป็นตัวช่วยในการจำหน่าย การทำการตลาดรูปแบบใหม่ เช่น การทำการตลาดเพื่อการเข้าถึงลูกค้าโดยตรงอย่างการขายพืชผัก ผลผลิตอินทรีย์ผ่านทาง Facebook, Line, Instagram, Tik Tok เป็นต้น สอดคล้องกับงานวิจัยของสุภาธิณี สุขเกษม^{๑๐๑} ได้การศึกษาแนวทางการพัฒนาเกษตรแบบยั่งยืนของโครงการเมืองเกษตรสีเขียว (Green Agriculture City) มีวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อประเมินผลและวิเคราะห์ศักยภาพของโครงการเมืองเกษตรสีเขียว จังหวัดราชบุรี ศึกษาการจัดการห่วงโซ่อุปทานของสินค้าเกษตรปลอดภัย และแนวทางการพัฒนาไปสู่รูปแบบธุรกิจการเกษตรแบบยั่งยืน โดยใช้ข้อมูลปฐมภูมิจากการสัมภาษณ์เชิงลึกและแบบสอบถามเชิงโครงสร้างจากกลุ่มเกษตรกรตัวอย่าง ผู้นำชุมชนและผู้เชี่ยวชาญของหน่วยงานภาครัฐ จากผลการวิจัยสรุปได้ว่า เกษตรกรกลุ่มตัวอย่าง ภายใต้โครงการเมืองเกษตรสีเขียวมีคุณภาพชีวิตที่ดีโดยสามารถลดต้นทุนการผลิตและมีสุขภาพอนามัยที่ดี ผลการวิเคราะห์ด้านการจัดการห่วงโซ่อุปทานกระบวนการต้นน้ำถึง

^{๑๐๑} สุภาธิณี สุขเกษม. (๒๕๕๙). การศึกษาแนวทางการพัฒนาเกษตรแบบยั่งยืนกรณีศึกษาโครงการเมืองเกษตรสีเขียวของกลุ่มเกษตรกร ตำบลบ้านสิงห์ จังหวัดราชบุรี, เศรษฐศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ธุรกิจคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ปลายน้ำมีการจัดการที่มีประสิทธิภาพ การสร้างมูลค่าเพิ่มและความเชื่อมโยงภายในห่วงโซ่อุปทาน ตั้งแต่กระบวนการผลิต การรวบรวมผลผลิตและการจำหน่ายผลผลิตให้กับผู้บริโภค ผลการประเมิน ศักยภาพของกลุ่มเกษตรกรมีจุดแข็งด้านผลผลิตได้รับรองมาตรฐานความปลอดภัย (GAP) ใช้ระบบ เกษตรแบบผสมผสานทำให้การจัดการด้านปัจจัยการผลิตอย่างมีประสิทธิภาพประกอบด้วย ที่ดินน้ำ และปุ๋ย ได้รับการสนับสนุนจากนโยบายของจังหวัดในการอบรมความรู้ด้านการเกษตรและสนับสนุน ด้านงบประมาณ การสร้างช่องทางการจำหน่ายผลผลิตผ่านตลาดเกษตรกรซึ่งเกษตรกรมีอำนาจใน การกำหนดราคาผลผลิต การพัฒนาชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรช่วยสร้างรายได้ให้กับ เกษตรกรในการจำหน่ายผลผลิตและสินค้าแปรรูป

๓. ผลการเสริมสร้างเครือข่ายท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดยะลา พบว่า

๓.๑ แนวทางการเสริมสร้างเครือข่ายท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัด ยะลา

การสร้างการมีส่วนร่วมในชุมชน หน่วยงานภายนอก การสร้างการมีส่วนร่วมของคนรุ่นใหม่ เกษตรกรในชุมชน โดยเริ่มจากการทำความเข้าใจร่วมกันของเกษตรกรในชุมชน เกี่ยวกับการ สร้างแหล่งอาหารของตนเอง ที่มีความปลอดภัย และความหลากหลายของพืชผัก ทั้งนี้จะทำให้ เกษตรกรได้ตระหนักถึงคุณค่าของการสร้างแหล่งอาหารของตนเอง หน่วยงานภายนอกที่เข้ามามีส่วน ร่วมเกี่ยวข้องกับการพัฒนาวิธีการผลิต เกษตรกรรม เพื่อสร้างความมั่นคงทางอาหารและพึ่งพาตนเอง ได้อย่างยั่งยืนของชุมชน ได้แก่ พัฒนาชุมชน ซึ่งทั้งหน่วยงานนี้จะเข้ามามีบทบาทในเรื่องของการสร้าง องค์ความรู้และการพัฒนาเกษตรกรให้มีความสมดุลเพิ่มมากขึ้น และแนวคิดที่จะช่วยกันพัฒนาชุมชน บนพื้นฐานศักยภาพของชุมชน

๑) การเชื่อมโยงตลาดในพื้นที่ชุมชน

การเชื่อมโยงตลาดในพื้นที่หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง บ้านอุแบ ตำบลบาเจาะ อำเภอบันนังสตา และบ้านบันนังกะแจ ตำบลธารโต อำเภอธารโต เป็นกระบวนการขับเคลื่อนที่เกิดจากการ ทำงานร่วมกันของกลุ่มเกษตรกร ปรากฏชุมชน ในการเชื่อมโยงประสาน สร้างความเข้าใจแก่ผู้บริโภค หน่วยงานภาคีเครือข่ายในพื้นที่ทั้งหน่วยงานของรัฐและหน่วยงานเอกชน โดยเน้นการเชื่อมโยงกับ หน่วยงานที่ให้ความสำคัญต่อการขับเคลื่อนการทำเกษตรอินทรีย์ ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบล สาธารณสุขอำเภอ ศูนย์การเรียนรู้ เกษตรอำเภอ และพัฒนาชุมชนอำเภอ เป็นต้น โดยใช้หลักในการ ขับเคลื่อนและยึดโยงสร้างความเข้าใจร่วมกันสอดคล้องกับงานวิจัยของ จุฬารักษ์ ถาวร^{๑๐๒} ได้ศึกษา ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการทำเกษตรกรรมยั่งยืน พบว่าสาเหตุที่ทำให้แกนนำเกษตรกรเปลี่ยนมาทำ เกษตรกรรมยั่งยืนเนื่องจาก แกนนำเกษตรกรที่ทำเกษตรกรรมยั่งยืนมีปัญหา อุปสรรค ดังนี้ ๑) ปัญหา ด้านสุขภาพ เช่น อาการ แพ้ยา อาการที่สารพิษตกค้างในร่างกายทำให้เกิดการช็อก หรือเลือดมีสีดำ เข้ม เป็นลม วิงเวียน ศีรษะ ผิวหนังมีลักษณะไหม้เกรียม เป็นต้น ๒) ด้านเศรษฐกิจ ค่าใช้จ่าย ต้นทุน

^{๑๐๒} จุฬารักษ์ ถาวร. (๒๕๕๐). การศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการทำเกษตรกรรมยั่งยืนของแกนนำเกษตรกรจังหวัด สุพรรณบุรี มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์.

การเพาะปลูกใช้ เงินจำนวนมากเนื่องจากการใช้สารเคมี การเป็นหนี้จากการกู้ยืมเงินทั้งในระบบและนอกระบบ ๓) สภาพดิน เนื่องจากหน้าดินถูกทำลายจากการใช้สารเคมี ดินขาดแร่ธาตุที่อุดมสมบูรณ์ และระบบ นิเวศบริเวณนาถูกทำลาย ลักษณะทางสังคม พบว่า การสนับสนุนทางสังคมต่อการทำเกษตรกรรมยั่งยืนของแกนนำเกษตรกรมีส่วนสำคัญทั้งการสนับสนุนทางสังคมจากครอบครัวซึ่งอยู่ใกล้ชิดและเป็นกำลังใจสำคัญในการทำงาน การสนับสนุนทางสังคมจากเพื่อนบ้าน การสนับสนุนทางสังคมจากครูหรือผู้รู้ และการสนับสนุนทางสังคมจากหน่วยงาน องค์กรต่าง ๆ ที่เข้ามามีส่วนสัมพันธ์ในชุมชน การถ่ายทอดทางสังคมผ่านอาชีพ ผ่านตัวแทน เช่น สถาบัน องค์กร หรือกลุ่ม และการถ่ายทอดผ่านสื่อสารมวลชนทั้งโทรทัศน์และวิทยุซึ่งเป็นการสนับสนุนให้เกิดกระบวนการเรียนแลกเปลี่ยน และเกิดประโยชน์ในการทำเกษตรกรรมยั่งยืนลักษณะทางจิตใจของแกนนำเกษตรกรพบว่า ลักษณะทางจิตใจมีความสำคัญที่ทำให้แกนนำเกษตรกรสามารถแก้ปัญหา อุปสรรคในการประกอบอาชีพได้ดีมีดังนี้ แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ลักษณะใฝ่เรียนใฝ่รู้ของแกนนำเกษตรกร ได้แก่ การคิดแบบวิทยาศาสตร์ ลักษณะกล้าเสี่ยง การควบคุมตนเอง โดยคิดไตร่ตรองถี่ถ้วนด้วยความตั้งใจให้เกิดผลสำเร็จที่ดีและมีคุณภาพในการทำเกษตรกรรมยั่งยืนของแกนนำเกษตรกร

๒) หลักเศรษฐกิจพอเพียง เป็นการใช้ปรัชญาหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ และชี้ให้เห็น ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับบุคคล ครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนฐานรากในพื้นที่ เพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ โดยยึดหลักความพอเพียงมาเป็นแนวทางในการ ดำเนินชีวิตของคนในพื้นที่ ซึ่งความพอเพียงในที่นี้หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความ จำเป็นที่จะต้องมียุทธศาสตร์ภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควร ต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลง ทั้งภายนอกและภายใน ซึ่งจะต้องอาศัยความรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังในการนำความรู้ต่างๆ ที่เกิดจากการศึกษาและพัฒนาตนเองมาใช้ในการวางแผน และการดำเนินการทุกขั้นตอน และที่สำคัญจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชุมชนให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญาและความรอบคอบ เพื่อให้สามารถปรับการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนให้สมดุลและพร้อมต่อการรับมือกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ทั้งด้านวัตถุ สิ่งแวดล้อม และ วัฒนธรรมจากโลกภายนอก บนฐานความพอเพียงและการทำเกษตรอินทรีย์สอดคล้องกับงานวิจัยของนิชชา สุขสบาย และคณะ^{๑๐๓} สรุปได้ว่าการจัดการรูปแบบการผลิตและการจัดการผลผลิตสู่ตลาดของเกษตรกรคลองจินดาทั้ง ๕ สวน นั้น เป็นการผลิตในหลากหลายลักษณะทางการเกษตรแบบผสมผสาน วนเกษตร เกษตรยั่งยืน และการจัดการผลผลิตสู่ตลาดในท้องถิ่นที่มีขนาดเล็กรวมถึงตลาดกลุ่มผู้บริโภคที่สนใจสุขภาพ ทำให้รูปแบบ

^{๑๐๓} นิชชา สุขสบาย และคณะ. (๒๕๕๔). รูปแบบการเกษตรของชาวลองจินดาที่สอดคล้องกับ แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง. กรุงเทพมหานคร: คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัย ศิลปากร.

การผลิตและ การจัดการผลผลิตของชาวบ้านตำบลคลองจินดาทั้ง ๕ สวนมีความแตกต่างจากการทำเกษตร โดยทั่วไปที่เน้นการค้าเป็นด้านหลัก กล่าวคือ เน้นความสุขของผู้ผลิตรวมทั้งมุ่งหวังให้ผู้บริโภคเกิดความพอใจ ในผลผลิตที่มีคุณภาพและปลอดภัย เหตุผลเบื้องหลังในการผลิตและการจัดการผลผลิตของเกษตรกรยัง สอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงที่เน้นเพียงนี้ก็พอ ไม่สุดโต่ง ไม่โลภอย่างมาก แต่บูรณาการแนวความคิด การทำเกษตรที่หลากหลายให้เข้ากับสภาพพื้นที่ที่แตกต่างกัน จึงเป็นตัวอย่างหนึ่งของการนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการทำการเกษตรที่เหมาะสมกับพื้นที่ราบน้ำท่วมถึง และประสบความสำเร็จอย่างเป็นรูปธรรม และสอดคล้องกับงานวิจัยของพัชรพรรณ ยาโน^{๑๐๔} ได้ศึกษาวิถีชีวิตกับการพัฒนาอาชีพของเกษตรกรแบบผสมผสาน พบว่า ๑. รูปแบบการทำเกษตรผสมผสานมีหลักการสอดคล้องกับการเกษตรทฤษฎีใหม่ ของแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและยังสอดคล้องกับระบบเกษตรกรรมยั่งยืนอื่นๆ เช่น วนเกษตร เกษตรอินทรีย์ พุทธเกษตร เกษตรกรรมธรรมชาติ อีกทั้งพบว่า อาชีพเกษตรกรรมนอกจากจะทำได้เพื่อเป็นการหาเลี้ยงชีพแล้วยังเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตและเป็นหนทางแห่งการพัฒนาตนเองไปสู่ความสมบูรณ์ของการเป็นมนุษย์ ๒. หลักคิดและแนวทางในการดำเนินชีวิตของเกษตรกรแบบผสมผสานสอดคล้องกับแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในระดับบุคคล ระดับครอบครัว และระดับชุมชน มีการดำเนินชีวิตอย่างพอเพียง คือ มีความพอประมาณ มีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกันในตัว และปฏิบัติตนสอดคล้องกับเงื่อนไขความรู้และเงื่อนไขคุณธรรม นอกเหนือจากการยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินชีวิตแล้ว ยังยึดหลักการปฏิบัติตามวิถีทางธรรมชาติ ทำให้ประสบความสำเร็จในการดำเนินชีวิต มีครอบครัวที่อบอุ่น มีความพึงพอใจในชีวิตและมีความสุขอย่างยั่งยืน ๓. อุปสรรคและความสำเร็จ พบว่าปัญหาและอุปสรรคที่พบ คือ ปัญหาจากภัยธรรมชาติและการทำการเกษตรแบบสวนกระแสสังคมในอดีต ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จคือ ความมุ่งมั่น อดทน ความเพียรและการเรียนรู้การทำเกษตรกรรมด้วยรูปแบบของตนเอง ๔. การเชื่อมโยงทางสังคม พบว่า เกษตรกรแบบผสมผสานมีการขยายผลความสำเร็จของตนเองเพื่อเชื่อมโยงกับสังคม เช่น มีการสร้างศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงและรวมตัวกันเป็นกลุ่มสหกรณ์ ๕. การพัฒนาอาชีพ พบว่า การเข้าสู่อาชีพของเกษตรกรแบบผสมผสานได้รับอิทธิพลจากครอบครัวหรืออาชีพของบิดามารดา มีความพึงพอใจในอาชีพของตนเองและมีการพัฒนาอาชีพอย่างต่อเนื่อง

๓) การตลาดยุค ๔.๐ เป็นการนำความรู้หลักการการตลาดที่นำเอาเทคโนโลยีต่าง ๆ เข้ามาช่วย เพื่อให้เข้าถึงผู้บริโภคสินค้าหรือผลผลิตเกษตรอินทรีย์ การตลาดยุค ๔.๐ นั้น มีการพัฒนาจากการตลาด ยุค ๑.๐ คือ การตลาดที่เน้นสินค้าเป็นหลัก ยุค ๒.๐ คือ การตลาดที่เน้นผู้บริโภคเป็นหลัก และ ยุค ๓.๐ คือ การตลาดที่เน้นให้ความสำคัญกับความเป็นมนุษย์เป็นหลัก และการตลาดยุค ๔.๐ เน้นอยู่ ๓ เรื่องใหญ่ ๆ คือ ๑) เปลี่ยนแปลงจากการผลิตสินค้าทั่วไป เป็นสินค้าเชิงนวัตกรรม

^{๑๐๔} พัทธพรรณ ยาโน (๒๕๕๒) วิถีชีวิตกับการพัฒนาอาชีพของเกษตรกรแบบผสมผสานในจังหวัดชุมพร. สารนิพนธ์มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ หลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาจิตวิทยาการแนะแนว.

มากขึ้น ๒) มีการใช้เทคโนโลยี นวัตกรรม และความคิดสร้างสรรค์มาใช้ในอุตสาหกรรม และ ๓) เปลี่ยนจากประเทศที่รับจ้างการผลิตในเชิงอุตสาหกรรม เป็นการเน้นภาคบริการมากกว่าเดิม ซึ่งการตลาดยุค ๔.๐ นั้นจะเห็นได้จากการทำอาชีพเกษตรแบบดั้งเดิม ที่ใช้แรงงานคนในการเก็บเกี่ยวก็หันมาใช้เทคโนโลยี ใช้อุปกรณ์ช่วยเก็บเกี่ยวที่ทันสมัย เพื่อเพิ่มผลผลิตมากขึ้นกว่าเดิม การทำการตลาดก็หันมาใช้ช่องทางในการสร้างตลาดแนวใหม่โดยใช้ช่องทางการค้าออนไลน์มากยิ่งขึ้น ซึ่งเกษตรกรรุ่นใหม่ในพื้นที่ต้องปรับตัว และพร้อมกับการใช้เทคโนโลยีมาใช้เป็นตัวช่วยในการเพาะปลูก และดูแลพืชผัก เช่น การใช้ระบบการให้น้ำแก่พืชผักอัจฉริยะ ระบบการตรวจสอบคุณภาพของดินก่อนเพาะปลูก เป็นต้น และการทำการตลาดรูปแบบใหม่ เช่น การทำการตลาดเพื่อการเข้าถึงลูกค้าโดยตรง อย่างการขายพืชผัก ผลผลิตอินทรีย์ผ่านทาง Facebook, Line, instagram เป็นต้น สอดคล้องกับงานวิจัยของง่ายงาม ประจวบวัน^{๑๐๕} ที่ศึกษาถึงการพัฒนากระบวนกรเกษตรกรรมยั่งยืน ชุมชนบ้านหลักเมตร ตำบลทุ่งขวาง อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ คือ พัฒนาระบบเกษตรกรรมยั่งยืนของชุมชน บ้านหลักเมตรตำบลทุ่งขวางอำเภอกำแพงแสนจังหวัดนครปฐมซึ่งมีการศึกษา พัฒนาการในการผลิตทางการเกษตรศักยภาพ ข้อจำกัดของระบบการผลิตความตระหนักรู้เรื่องอาหารเกษตรปลอดภัย ปัญหาและโอกาสในการพัฒนาการผลิต รวมทั้งปัจจัยเงื่อนไขต่อการสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิตสู่ระบบเกษตรกรรมยั่งยืน งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยที่เกษตรกรมีส่วนร่วม(Farmer Participatory Research: FPR) ตามแนวคิดงานวิจัยระบบการทำฟาร์ม (Farming Systems Research) ซึ่งมีขั้นตอน คือ การตั้งวัตถุประสงค์การสำรวจพื้นที่เพื่อกำหนด พื้นที่เป้าหมาย การวิเคราะห์ปัญหาและโอกาสในการพัฒนา การวางแผนและ การทดสอบเทคโนโลยีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อการขยายผล และการประเมิน ผลการเรียนรู้เทคโนโลยี ผลการศึกษาพบว่า การเรียนรู้พัฒนาการในการผลิตทางการเกษตร ทำให้เห็นความเชื่อมโยงของความเข้มแข็งของระบบชุมชนในมิติทั้งทางด้าน เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมสัมพันธ์อยู่กับรูปแบบการผลิต เมื่อเกษตรกร เรียนรู้ระบบนิเวศเกษตรกรรม ศักยภาพ และข้อจำกัด ทำให้เกษตรกรมีความ รู้สึกเป็นเจ้าของการพัฒนาทางการผลิตร่วมกับนักวิชาการ คือ การจัดการความ เค็มของน้ำเพื่อการปลูกพืชผักการปรับปรุงระบบการให้น้ำแบบสปริงเกอร์และ แนวทางการปฏิบัติที่ดีในการบำรุงรักษาดิน การพัฒนาระบบเกษตรกรรมยั่งยืน ในชุมชนหลักเมตรเป็นการพัฒนาเชิงระบบประกอบด้วย ระบบนิเวศเกษตรกรรม ระบบการรวมกลุ่ม ระบบมาตรฐาน และระบบตลาด การยอมรับเทคโนโลยีจากนักวิชาการจนเกษตรกรสามารถประยุกต์ใช้ได้อย่างต่อเนื่องซึ่งขึ้นอยู่กับ กระบวนการสร้างการเรียนรู้ร่วมกันเพื่อให้เกษตรกรสามารถเกิดการเรียนรู้ด้วย ตนเอง และการวางบทบาทอย่างเสมอภาคกันระหว่างเกษตรกรกับนักวิชาการ นอกจากปัจจัยด้านกายภาพ (Physical factor) และปัจจัยทางด้าน

^{๑๐๕} ง่ายงาม ประจวบวัน. (๒๕๕๘). การพัฒนาระบบเกษตรกรรมยั่งยืน ชุมชนบ้านหลักเมตร ตำบลทุ่งขวาง อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม, วารสารวิจัยเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่, ๗(๔) ตุลาคม-ธันวาคม ๒๕๕๘.

เทคนิค (Technical factor) แล้วปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ(Economic factor)และปัจจัยทาง ด้านสังคม(Social factor)ก็มีผลต่อการปรับปรุงแบบการผลิตสู่ระบบเกษตรกรรมยั่งยืน

๔) ตลาดเป็นธรรม เป็นการสร้างระบบตลาดที่ไม่ใช่แค่เป็นแหล่งซื้อขาย แต่เป็นแหล่งแลกเปลี่ยนเรียนรู้ แลกเปลี่ยนประสบการณ์ แลกเปลี่ยนวิถีชีวิตซึ่งกันและกัน ทั้งในส่วนของกลุ่มเกษตรกรและผู้บริโภค โดยในส่วนของเกษตรกรคนรุ่นใหม่จะได้ในส่วนของกำหนดยุทธศาสตร์ที่เป็นธรรมจากทั้งสองฝ่าย ผู้บริโภคก็จะได้สินค้าที่ตรงตามความต้องการของตนเอง และได้บริโภคอาหารที่ดีและปลอดภัย มีราคาที่เป็นธรรม ถือได้เป็นตลาดที่เกื้อกูลกันและกัน ได้ประโยชน์ทั้งสองฝ่าย ทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภค ที่สำคัญของตลาดเป็นธรรม ทำให้ผู้บริโภครู้ถึงแหล่งผลิตสินค้า ใครเป็นผู้ผลิต กระบวนการผลิต ทั้งนี้เพื่อสร้างความไว้วางใจกัน ระหว่างผู้ผลิตกับผู้บริโภค สอดคล้องกับงานวิจัยของง่ายงาม ประจวบวัน^{๑๐๖} ที่ศึกษาถึงการพัฒนาระบบเกษตรกรรมยั่งยืน ชุมชนบ้านหลักเมตร ตำบลทุ่งขวาง อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ คือ พัฒนาระบบเกษตรกรรมยั่งยืนของชุมชน บ้านหลักเมตรตำบลทุ่งขวางอำเภอกำแพงแสนจังหวัดนครปฐมซึ่งมีการศึกษา พัฒนาการในการผลิตทางการเกษตรศักยภาพ ข้อจำกัดของระบบการผลิตความ ตระหนักรู้เรื่องอาหารเกษตรปลอดภัย ปัญหาและโอกาสในการพัฒนาการผลิต รวมทั้งปัจจัยเงื่อนไขต่อการสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิตสู่ระบบเกษตรกรรมยั่งยืน งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยที่เกษตรกรมีส่วนร่วม(Farmer Participatory Research: FPR) ตามแนวคิดงานวิจัยระบบการทำฟาร์ม (Farming Systems Research) ซึ่งมีขั้นตอน คือ การตั้งวัตถุประสงค์การสำรวจพื้นที่เพื่อกำหนด พื้นที่เป้าหมาย การวิเคราะห์ปัญหาและโอกาสในการพัฒนา การวางแผนและ การทดสอบเทคโนโลยีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อการขยายผล และการประเมิน ผลการเรียนรู้เทคโนโลยี ผลการศึกษาพบว่า การเรียนรู้พัฒนาการในการผลิตทางการเกษตร ทำให้เห็นความเชื่อมโยงของความเข้มแข็งของระบบชุมชนในมิติทั้งทางด้าน เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมสัมพันธ์อยู่กับรูปแบบการผลิต เมื่อเกษตรกร เรียนรู้ระบบนิเวศเกษตรกรรม ศักยภาพ และข้อจำกัด ทำให้เกษตรกรมีความ รู้สึกเป็นเจ้าของการพัฒนาทางการผลิตร่วมกับนักวิชาการ คือ การจัดการความ เค็มของน้ำเพื่อการปลูกพืชผักการปรับปรุงระบบการให้น้ำแบบสปริงเกอร์และ แนวทางการปฏิบัติที่ดีในการบำรุงรักษาดิน การพัฒนาระบบเกษตรกรรมยั่งยืน ในชุมชนหลักเมตรเป็นการพัฒนาเชิงระบบประกอบด้วย ระบบนิเวศเกษตรกรรม ระบบการรวมกลุ่ม ระบบมาตรฐาน และระบบตลาด การยอมรับเทคโนโลยีจาก นักวิชาการจนเกษตรกรสามารถประยุกต์ใช้ได้อย่างต่อเนื่องซึ่งขึ้นอยู่กับ กระบวนการสร้างการเรียนรู้ร่วมกันเพื่อให้เกษตรกรสามารถเกิดการเรียนรู้ด้วย ตนเอง และการวางบทบาทอย่างเสมอภาคกันระหว่างเกษตรกรกับนักวิชาการ นอกจากปัจจัยด้านกายภาพ (Physical factor) และปัจจัยทางด้านเทคนิค

^{๑๐๖} ง่ายงาม ประจวบวัน. (๒๕๕๘). การพัฒนาระบบเกษตรกรรมยั่งยืน ชุมชนบ้านหลักเมตร ตำบลทุ่งขวาง อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม, วารสารวิจัยเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่, ๗(๔) ตุลาคม-ธันวาคม ๒๕๕๘.

(Technical factor) แล้วปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ (Economic factor) และปัจจัยทาง ด้านสังคม (Social factor) ก็มีผลต่อการปรับรูปแบบการผลิตสู่ระบบเกษตรกรรมยั่งยืน

๕) การเชื่อมโยงตลาด ในอนาคตอาจเป็นไปได้ว่าการซื้อขายผลผลิตอินทรีย์ทำให้ผู้บริโภคเข้าถึงแหล่งผลิตได้ง่าย การซื้อขายจะเป็นในลักษณะการซื้อขายถึงสวนเกษตรกร รวมไปถึงผู้บริโภคสามารถเยี่ยมชมสวนเกษตรอินทรีย์ของกลุ่มเกษตรกรได้ ทั้งนี้เมื่อการตลาดเกิดความเข้มแข็งและยั่งยืน ผู้บริโภคในชุมชนและชุมชนใกล้เคียงก็สามารถที่จะเข้าถึงแหล่งอาหาร และหันมาใส่ใจสุขภาพตนเองและคนรอบข้าง ให้ได้บริโภคอาหารที่ปลอดภัยมากยิ่งขึ้น การสร้างข้อตกลงร่วมระหว่างผู้ผลิต ผู้บริโภค และ หน่วยงานภาคีที่เกี่ยวข้องผ่านกระบวนการสร้างระบบการรับรองมาตรฐานแบบมีส่วนร่วม (PGS) จึงเป็นทางออกของเกษตรกรคนรุ่นใหม่ในพื้นที่ในการสร้างการเชื่อมโยงตลาดที่เห็นในเชิงรูปธรรม และเป็นการสร้างความเชื่อมั่นแก่ผู้บริโภคในการเข้าถึงอาหารอินทรีย์ในพื้นที่ชุมชนบ้านอุบะ ตำบลบาเจาะ อำเภอบันนังสตา และบ้านบันนังกะแจ ตำบลธารโต อำเภอธารโต สอดคล้องกับงานวิจัยของณิชา สุขสบาย และคณะ.^{๑๐๗} สรุปได้ว่า การจัดการรูปแบบการผลิตและการจัดการผลผลิตสู่ตลาดของเกษตรกรคลองจินดาทั้ง ๕ สวน นั้น เป็นการผลิตในหลากหลายลักษณะทางการเกษตรแบบผสมผสาน วนเกษตร เกษตรยั่งยืน และการจัดการผลผลิตสู่ตลาดในท้องถิ่นที่มีขนาดเล็กรวมถึงตลาดกลุ่มผู้บริโภคที่สนใจสุขภาพ ทำให้รูปแบบ การผลิตและ การจัดการผลผลิตของชาวบ้านตำบลคลองจินดาทั้ง ๕ สวนมีความแตกต่างจากการทำเกษตร โดยทั่วไปที่เน้นการค้าเป็นด้านหลัก กล่าวคือ เน้นความสุขของผู้ผลิตรวมทั้งมุ่งหวังให้ผู้บริโภคเกิดความพอใจ ในผลผลิตที่มีคุณภาพและปลอดภัย เหตุผลเบื้องหลังในการผลิตและการจัดการผลผลิตของเกษตรกรยัง สอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงที่เน้นเพียงนี้ก็พอ ไม่สุดโต่ง ไม่โลภอย่างมาก แต่บูรณาการแนวความคิด การทำเกษตรที่หลากหลายให้เข้ากับสภาพพื้นที่ที่แตกต่างกัน จึงเป็นตัวอย่างหนึ่งของการนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการทำการเกษตรที่เหมาะสมกับพื้นที่ราบน้ำท่วมถึง และประสบความสำเร็จอย่างเป็นรูปธรรม

๔. ผลการวิจัยรูปแบบความยั่งยืนของชุมชนภาคอุตสาหกรรมท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดปัตตานี คือ ๑) รูปแบบความยั่งยืนของกลุ่ม ๒) รูปแบบความยั่งยืนของชุมชนและสังคม ๓) รูปแบบความยั่งยืนทางเศรษฐกิจ และ ๔) รูปแบบความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม

การดำเนินงานของกลุ่มชุมชนอุตสาหกรรมในจังหวัดปัตตานี สามารถสรุปรูปแบบความยั่งยืนของกลุ่ม คือ ๑) รูปแบบผู้นำทางปัญญา การที่คนมารวมเป็นกลุ่มย่อมต้องมีผู้นำในกลุ่มเพื่อคอยดูแลให้กลุ่มสามารถขับเคลื่อนไปได้ ความเป็นธรรมในการดูแล รวมทั้งเป็นผู้นำริเริ่มในสิ่งที่ถูกต้องลักษณะผู้นำที่ดียอมนำพาให้กลุ่มไปได้ดี ผู้นำชุมชนอุตสาหกรรมจังหวัดปัตตานี เป็นผู้นำที่มีอุทิศตนเป็นแบบอย่างที่สามารถนำพาให้กลุ่มให้บรรลุเป้าหมาย มุ่งผลประโยชน์ของกลุ่มและสมาชิกภายในกลุ่มเป็นที่ตั้ง มีผู้นำเป็นศูนย์รวมจิตใจ ผู้นำที่เสียสละและมีความคิดริเริ่ม มีความมุ่งมั่นจะทำให้กลุ่มชุมชนอุตสาหกรรมมีความเข้มแข็ง สามารถจัดสรรทรัพยากรของชุมชนให้เหมาะสมต่อการดำเนินการได้เป็น

^{๑๐๗} ณิชา สุขสบาย และคณะ. (๒๕๕๔). รูปแบบการเกษตรของชาวลองจินดาที่สอดคล้องกับ แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง. กรุงเทพมหานคร: คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัย ศิลปากร.

อย่างดี ๒) รูปแบบการมีส่วนร่วม การรวมกลุ่มดำเนินงานกิจกรรมหรือการรวมกลุ่มดำเนินงานของกลุ่มผลิตสินค้าภายใต้ชุมชนอุตสาหกรรมในพื้นที่จังหวัดปัตตานี มีความสามัคคี ร่วมคิดร่วมทำ พึ่งพาอาศัยกันในชุมชน รู้จักและพึ่งพาอาศัยกันอยู่สม่ำเสมอ ถึงแม้ว่าในพื้นที่จะมีความแตกต่างทางด้านศาสนาและวัฒนธรรมแต่ในสังคมท้องถิ่นนั้น ชาวบ้านจะมีการช่วยเหลือกันเป็นปกติ เมื่อมาดำเนินกิจกรรมร่วมกันทุกคนก็เข้ามาร่วมแรงร่วมใจ ร่วมความคิด ร่วมลงทุน เกิดการค้าขายสินค้าในชุมชน โดยมีกลุ่มอาชีพต่างๆ ที่มีผลผลิตนำออกมาจำหน่าย ก่อให้เกิดรายได้ที่หมุนเวียนกันในชุมชนส่งผลให้ประชาชนในชุมชนมีรายได้เสริมจากการประกอบอาชีพปกติ ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง อีกทั้งผลผลิตในชุมชนที่เกินความต้องการในชุมชนก็สามารถนำออกมาจำหน่ายภายนอกชุมชนได้อีกด้วย ๓) รูปแบบการพึ่งพาตนเอง ความยั่งยืนของชุมชนภาคอุตสาหกรรมในจังหวัดปัตตานี เป็นรูปแบบการพึ่งพาตนเอง โดยชุมชนอุตสาหกรรมจะมีต้นทุนวัตถุดิบที่เกิดขึ้นจากชุมชน หรือท้องถิ่นของตนเอง เช่น มีพืชที่เป็นพืชท้องถิ่นในการนำมาเป็นวัตถุดิบของการผลิต มีการปลูกพืชพันธุ์ที่จะนำไปในการผลิตระยะยาวให้ลดการใช้ทรัพยากรธรรมชาติเพื่อสร้างความยั่งยืนของวัตถุดิบที่จะนำมาทำเป็นผลิตภัณฑ์ของชุมชนอุตสาหกรรม เป็นต้น สิ่งเหล่านี้เป็นหลักประกันถึงต้นทุนวัตถุดิบที่ไม่ต้องพึ่งพาจากที่อื่น รวมทั้งภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์ของแต่ละพื้นที่ด้วยเช่นกัน ทั้งนี้การรับการช่วยเหลือจากหน่วยงานราชการไม่ได้ถูกปิดกั้น เพียงแต่ไม่พึ่งพาแต่การสนับสนุนของหน่วยงานราชการแต่เพียงอย่างเดียว การรับความช่วยเหลือในความรู้เพื่อต่อยอดการผลิตเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาให้ผลิตภัณฑ์มีมาตรฐาน ตรงตามความต้องการของผู้บริโภค ส่งผลให้ผลิตภัณฑ์เป็นที่ต้องการของตลาดมากขึ้นเช่นกัน ๔) รูปแบบริเริ่มสร้างสรรค์เป็นนวัตกรรมของชุมชน การสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มชุมชนอุตสาหกรรมจังหวัดปัตตานี โดยการนำองค์ความรู้และภูมิปัญญาที่มีอยู่ภายในชุมชนมาพัฒนาผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม ผลิตภัณฑ์ที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นจะมีลักษณะที่เป็นอัตลักษณ์ เอกลักษณ์ เฉพาะถิ่นเป็นของตนเอง ดังนั้น สินค้าหรือผลผลิตของชุมชนดังกล่าวจึงไม่ได้หาได้ทั่วไป แม้ว่าจะเป็นสินค้าแบบเดียวกันแต่ก็จะแตกต่างที่ความเป็นลักษณะเฉพาะตัวไป มีการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชนให้ได้มาตรฐานแต่ยังคงอัตลักษณ์และเอกลักษณ์ของตัวเองไว้ เช่น กลุ่มเกษตรกรบ้านทุ่ง นำภูมิปัญญาด้านการสานผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่ซึ่งแต่เดิมจะทำขนาดใหญ่ ไม่มีลวดลายที่ซับซ้อน ทางกลุ่มจึงได้พัฒนาโดยการทำผลิตภัณฑ์ให้มีขนาดเล็กลงแต่มีลวดลายที่สวยงาม ทำให้เพิ่มมูลค่าของผลิตภัณฑ์ได้ กลุ่มสตรีสันติสุข นำภูมิปัญญาด้านการมัดย้อมมาพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้เป็นสินค้าที่โดดเด่นด้านลวดลายท้องถิ่น กลุ่มยาริงบาติก นำภูมิปัญญาด้านลวดลายท้องถิ่น มาประยุกต์ใช้ทำเป็นลายผ้าบาติก เป็นต้น ๕) รูปแบบการถ่ายทอดองค์ความรู้และการสืบทอดภูมิปัญญา ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มชุมชนอุตสาหกรรมในจังหวัดปัตตานีที่ได้ทำการศึกษาเป็นผลิตภัณฑ์ที่ต้องใช้เวลา ใช้ความสามารถเฉพาะตัว เป็นงานศิลปะและงานฝีมือที่ต้องใช้ความละเอียดอ่อน ดังนั้น กระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้และสืบทอดภูมิปัญญาให้กับเยาวชนคนรุ่นใหม่จึงสามารถจะสร้างความยั่งยืนให้กับกลุ่มได้สืบทอดงานได้ต่อไป

รูปแบบความยั่งยืนของชุมชนและสังคม ประกอบด้วย ๑) ชุมชนเป็นเจ้าของและผู้ดำเนินการ การดำเนินงานของกลุ่มซึ่งนำโดยคนในชุมชนเป็นหุ้นส่วนร่วมกันไม่ใช่เป็นลักษณะที่เจ้าของกิจการหรือคนคนเดียวเป็นเจ้าของ ซึ่งวิสาหกิจชุมชนที่ผู้วิจัยได้เข้าไปเก็บข้อมูล มีลักษณะที่เกิดจากมีคนในชุมชนได้ริเริ่มที่ดำเนินกิจการจากความรู้ที่สืบทอดกันมา ทำกันภายในครัวเรือนก่อนจากนั้นเป็นการขยายกิจการโดยจัดตั้งกลุ่มขึ้นในชุมชน การรวมกลุ่มกันของคนในชุมชนส่งผลให้เกิด

ความรักความสามัคคีกันภายในชุมชน มีการช่วยเหลือ พบปะพูดคุยกันของคนในชุมชน ถึงแม้ในชุมชนมีความหลากหลายทั้งทางด้านศาสนาและวัฒนธรรม และการจัดตั้งกลุ่มเพื่อจุดประสงค์ช่วยเหลือคนในชุมชนนั้นสามารถสลายความหวาดระแวงกันได้ ทำให้สังคมชุมชนเกิดความสันติสุข ๒) การแบ่งปันผลกำไรสู่ชุมชน การสร้างความยั่งยืนของชุมชนและสังคมโดยกระบวนการดำเนินงานของกลุ่มชุมชนภาคอุตสาหกรรมในชุมชนนั้นนอกจากจะดำเนินงานโดยคนในชุมชน ใช้วัตถุดิบส่วนใหญ่ที่มีอยู่ภายในชุมชนแล้ว การนำผลกำไรบางส่วนกลับสู่ชุมชนในรูปแบบต่าง ๆ จึงเป็นส่วนหนึ่งในการเสริมสร้างความยั่งยืนให้กับชุมชนและสังคมในอีกรูปแบบหนึ่ง จากการศึกษาพบว่า การแบ่งปันผลกำไรของการทำงานของกลุ่ม มีหลายรูปแบบ เช่น การแบ่งงานให้กลุ่มผู้พิการในชุมชนทำ และนำเงินมอบให้ผู้พิการเป็นค่าตอบแทน ทำให้ผู้พิการมีรายได้และมีกำลังใจในการดำเนินชีวิต เป็นต้น

รูปแบบความยั่งยืนทางเศรษฐกิจ ประกอบด้วย ๑) การสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ที่เป็นนวัตกรรมของชุมชน การสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ที่เป็นนวัตกรรมของชุมชน ไม่ได้เกิดจากการเลียนแบบงานของผู้อื่นที่มีอยู่ทั่วไปตามท้องตลาดที่มีเหมือนกันในทุกภูมิภาค แต่เป็นผลผลิตของกระบวนการเรียนรู้ การต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือเป็นการค้นคิดอะไรใหม่ๆ จากคนในชุมชนหรือหน่วยงานที่คอยสนับสนุน วิจัย สามารถเพิ่มมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์ของชุมชน รวมทั้งการผลิตสินค้าให้มีคุณภาพที่ดีจนมีความแตกต่างจากสินค้าในท้องถิ่นอื่น จะส่งผลให้เกิดความยั่งยืนของการขายผลิตภัณฑ์ชุมชนนั้นได้ ๒) การเสริมรายได้ให้กับสมาชิกและคนภายในชุมชน การดำเนินงานของกลุ่มเมื่อมีคุณภาพและแตกต่างมีนวัตกรรมเป็นของตัวเอง มีสินค้าที่เป็นอัตลักษณ์และเอกลักษณ์ ส่งผลดีให้กับการขายสินค้าของกลุ่มทำให้สมาชิกภายในกลุ่มมีรายได้เพิ่มขึ้น ได้มีงานทำนอกจากงานประจำ เกิดรายได้หมุนเวียนภายในชุมชน

รูปแบบความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วย ๑) การนำวัสดุธรรมชาติมาใช้ในการผลิต การดำเนินงานของกลุ่มชุมชนภาคอุตสาหกรรมทั้งสามกลุ่มพบว่า การผลิตสินค้าได้นำวัสดุจากธรรมชาติมาใช้ในการผลิตในหลายองค์ประกอบ เช่น การใช้สีย้อมผ้าจากคราม การใช้ไม้ไผ่ในการสานตะกร้า ใช้ฟางข้าวผลิตเป็นเป้ายิงธนู เป็นต้น การนำวัสดุธรรมชาติเหล่านี้มาใช้นั้น เป็นการสร้างความปลอดภัยให้กับผู้บริโภคและเป็นทางเลือกหนึ่งให้กับกลุ่มผู้บริโภคที่แพ้สารเคมี ซึ่งวัสดุธรรมชาติหลายอย่างเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติหากไม่นำมาใช้ก็จะเสื่อมสลายไปตามกาลเวลา แต่มีวัสดุบางอย่างใช้แล้วหมดไปการจะหามาใช้ใหม่นั้นจำเป็นต้องใช้เวลา ดังนั้น จึงมีการปลูกเสริมหรือทดแทนเพื่อให้มีวัสดุมาใช้ในการผลิตครั้งต่อไปให้เกิดความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อมอีกด้วย ๒) การใช้ทรัพยากรอย่างมีคุณค่า การนำวัสดุอุปกรณ์ในท้องถิ่นมาใช้ส่วนใหญ่ทรัพยากรธรรมชาติที่เกิดขึ้นเองมาใช้นั้นหลายอย่างเป็นทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการปลูกขึ้นทดแทน อย่างไรก็ตามทางกลุ่มได้นำมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดและใช้อย่างมีคุณค่า สร้างความยั่งยืนให้กับทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน

สอดคล้องกับการศึกษาแนวคิดและองค์ประกอบการพัฒนาที่ยั่งยืนของกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม^{๑๐๘} กล่าวว่า การพัฒนาที่ยั่งยืน คือการพัฒนาที่เน้นให้มนุษย์คำนึงถึงขีดจำกัดของทรัพยากรธรรมชาติบนโลก และให้มีการดำเนินการพัฒนาควบคู่ไปกับการ

^{๑๐๘} กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืน. (กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, ๒๕๕๖). หน้า ๑๒.

อนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยให้เป็นการพัฒนาที่ตอบสนองความต้องการของคนทั้งในยุคปัจจุบัน และยุคต่อไป อย่างเท่าเทียมกันหลักการสำคัญของการพัฒนาที่ยั่งยืน คือ การสร้างสมดุลระหว่าง ๓ มิติของการพัฒนา อันได้แก่

๑. มิติการพัฒนาเศรษฐกิจที่ยั่งยืน ซึ่งเป็นการพัฒนาเศรษฐกิจให้เจริญเติบโตอย่างมีคุณภาพ กระจายรายได้ให้เอื้อประโยชน์ต่อคนส่วนใหญ่ในสังคม โดยเฉพาะคนที่มีรายได้น้อย

๒. มิติการพัฒนาสังคมที่ยั่งยืน ซึ่งเป็นการพัฒนาคนให้มีความรู้ มีสมรรถนะและมีผลิตภาพสูงขึ้น ส่งเสริมให้เกิดสังคมที่มีคุณภาพ และเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้

๓. มิติการพัฒนาสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน ซึ่งเป็นการใช้ทรัพยากรธรรมชาติในปริมาณที่ระบบนิเวศสามารถฟื้นตัวกลับสู่สภาพเดิมได้ การปล่อยมลพิษออกสู่สิ่งแวดล้อมในระดับที่ระบบนิเวศสามารถดูดซับและทำลายมลพิษนั้นได้ โดยให้สามารถผลิตมาทดแทนทรัพยากร ประเภทที่ใช้แล้วหมดไปได้

นอกจากนั้นแล้วแนวคิดเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืนจะสำเร็จได้จะต้องพัฒนาคนให้มีจริยธรรม พระพรหมคุณาภรณ์^{๑๐๙} ได้สรุปให้เห็นว่า ปัญหาในการพัฒนาที่ยั่งยืนที่ไม่ประสบความสำเร็จนั้น เกิดจากกิเลส ๓ อย่าง ที่ขัดขวางจริยธรรม คือ ตัณหา มานะ และทิฐิ เราจึงต้องพัฒนาคนและเศรษฐกิจให้คู่ขนานไปกับการพัฒนาจริยธรรม ดังนั้น ระบบการพัฒนาที่ยั่งยืน จึงขึ้นกับ ๔ ปัจจัย ได้แก่

๑. มนุษย์: ต้องพัฒนาคนให้มีคุณภาพ มีสุขภาพดี ขยัน อดทน รับผิดชอบ มีฝีมือ มีความรู้ความสามารถ ความเชี่ยวชาญ พร้อมทั้งจะเป็นกำลังสำคัญในระบบเศรษฐกิจและสังคมที่จัดสรรให้เกื้อหนุน และนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนโดยให้การศึกษาและจัดสรรปัจจัยเกื้อหนุน

๒. สังคม: จัดระบบสังคม ทั้งด้านเศรษฐกิจ การเมือง การบริหาร ตลอดจนกิจการต่างๆ ให้ผสมกลมกลืนสอดคล้องเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันบนพื้นฐานแห่งความรู้ความเป็นจริง สร้างบรรยากาศแห่งความไม่เบียดเบียน บรรยากาศแห่งความช่วยเหลือเกื้อกูล พิทักษ์ปกป้องคนที่อยู่ในสถานะต่างๆ ซึ่งมีโอกาสและความสามารถต่างกัน

๓. ธรรมชาติ: วิธีการพัฒนาต้องยึดหลักให้มนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติและดำรงชีวิตให้สอดคล้องและกลมกลืนกับธรรมชาติ

๔. เทคโนโลยี : การพัฒนาเทคโนโลยี การใช้เทคโนโลยีที่เกื้อกูล ไม่ทำลายธรรมชาติ นำของเสียมาผลิตเวียนใช้ประโยชน์ใหม่ สังคมไทยต้องพัฒนาเทคโนโลยีควบคู่ไปกับการพัฒนาตนเอง ต้องใช้เทคโนโลยีเป็นส่วนประติสฐ์เสกสรรของมนุษย์อย่างไม่ประมาทและเพื่อเกื้อหนุนให้ตนเองมีชีวิตดีงาม สมบูรณ์ มีอิสรภาพและสันติสุข

ซึ่งแนวคิดดังกล่าวของท่านพระพรหมคุณาภรณ์ มีความสอดคล้องกับผลการวิจัยใน ๒ ประเด็น คือ ด้านประเด็นทางสังคม และธรรมชาติ ท่านยังมีแนวคิดเพิ่มเติมด้านความยั่งยืนในเรื่องมนุษย์ที่จะต้องมีการพัฒนาและด้านเทคโนโลยี ให้ทันสมัยเกื้อกูลต่อธรรมชาติ

^{๑๐๙} เรื่องเดียวกัน

๕. รูปแบบการบริการของชุมชนผู้ให้บริการด้านการท่องเที่ยวท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดนราธิวาส

จากการศึกษาในประเด็นรูปแบบการบริการของชุมชนผู้ให้บริการด้านการท่องเที่ยวท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดนราธิวาส สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

๑) ประเด็นความสัมพันธ์ระหว่างภาครัฐและชุมชน

สาระสำคัญของรูปแบบการให้บริการของชุมชนผู้ให้บริการด้านการท่องเที่ยวคือการขับเคลื่อนงานตามนโยบายของรัฐส่วนหนึ่งและอีกส่วนหนึ่งคือการที่ภาคประชาชนขับเคลื่อนงานบริการตามธรรมชาติ โดยภาครัฐจะอยู่ทั้งในฐานะผู้กำหนดนโยบายและผู้ปฏิบัติการตามนโยบาย ในขณะที่ภาคประชาชนเองก็อยู่ในฐานะผู้ปฏิบัติการตามนโยบายเช่นเดียวกัน โดยนัยนี้ ภาครัฐจึงเป็นจุดเชื่อมต่อระหว่างภาครัฐกับภาคประชาชน ตั้งแต่การเป็นผู้กำหนดนโยบายและการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติที่ทั้งภาครัฐและภาคประชาชนจะต้องมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนไปด้วยกันทั้งนี้เพื่อประโยชน์ที่จะพึงเกิดขึ้นแก่ส่วนรวม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการปฏิบัติตามนโยบายจากภาครัฐของภาคประชาชนที่อยู่บนฐานของประโยชน์ที่ตนเองจะพึงได้เป็นสำคัญ กล่าวคือ การที่ภาคประชาชนให้ความร่วมมือในการปฏิบัติตามนโยบายต่าง ๆ จากภาครัฐเป็นเพราะภาคประชาชนได้ตระหนักรู้ประโยชน์ที่จะเกิดแก่ตนนั่นเอง

อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาพบว่าภาคประชาชนมีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนงานบริการด้านการท่องเที่ยวในฐานะผู้ปฏิบัติการอย่างแท้จริง ถึงกระนั้น การขับเคลื่อนภารกิจเกี่ยวกับงานบริการด้านการท่องเที่ยวของภาคประชาชน ในมิติหนึ่งก็อยู่ภายใต้กลไกการดูแลของรัฐ ซึ่งรัฐจะทำการส่งเสริมสนับสนุนและสร้างโอกาสให้ประชาชนในชุมชน ไม่ว่าจะในรูปแบบบุคคล กลุ่มคนต่าง ๆ ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานร่วมกัน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์และนโยบายการพัฒนาที่กำหนดไว้ ดังนั้นรูปแบบการให้บริการของชุมชนผู้ให้บริการด้านการท่องเที่ยวจึงอาจจะสรุปได้เป็น ๒ ส่วน คือการขับเคลื่อนตามนโยบายของรัฐและการขับเคลื่อนตามธรรมชาติ

๒) ประเด็นความหลากหลายของพื้นที่

พื้นที่จังหวัดนราธิวาสเป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายทั้งผู้คน วัฒนธรรมและธรรมชาติที่ถือเป็นจุดเด่นและเอื้อต่อการนำมาเป็นจุดขายเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว ซึ่งผลจากการศึกษาพบว่าความหลากหลายดังกล่าวถือเป็นทุนสำคัญในการส่งเสริมบรรยากาศการท่องเที่ยว โดยเฉพาะอย่างยิ่งความหลากหลายแตกต่างของผู้คนที่นับถือศาสนาต่างกัน แต่ความต่างต่างนั้นก็ไม่ได้อยู่ในฐานะเป็นอุปสรรคในการร่วมมือกันขับเคลื่อนงานบริการด้านการท่องเที่ยวแต่อย่างใด เช่น เจ้าหน้าที่รัฐที่เป็นศาสนิกของศาสนาหนึ่งสามารถทำหน้าที่ให้การช่วยเหลือหรือกำกับดูแลกิจการของต่างศาสนาได้เป็นอย่างดี การทำงานของหน่วยงานภาครัฐ เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล ก็สามารถจัดสรรงบประมาณให้กับทุกภาคส่วนที่มีวัฒนธรรมแตกต่างกันเพื่อดำเนินกิจกรรมทางวัฒนธรรมของตน

การแสดงถึงการร่วมมือกันระหว่างภาครัฐและภาคประชาชนบนฐานของความหลากหลาย ดังที่กล่าวมานี้ถือเป็นสาระสำคัญอย่างหนึ่งที่แสดงถึงรูปแบบความร่วมมือของชาวชุมชนในการขับเคลื่อนกิจกรรมต่าง ๆ ที่สะท้อนถึงวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชาวชุมชนเอง ซึ่งการร่วมมือกันดังกล่าวนอกจากจะเป็นไปเพื่อตอบสนองวิถีชุมชนแล้วยังส่งผลต่อมิติด้านการท่องเที่ยวอีกด้วย ดังเช่นกรณี การเกิดแนวคิด “ผู้สื่อความหมายชุมชนท่องเที่ยว” ที่ได้รับการส่งเสริมสนับสนุนจากภาครัฐคือสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด ซึ่งแนวคิดดังกล่าวได้ถูกดำเนินการโดยชาวชุมชนเจ้าของพื้นที่เอง และการทำหน้าที่ของผู้สื่อความหมายชุมชนท่องเที่ยวนี้ก็ไม่เพียงแต่จะให้บริการด้านข้อมูลแก่นักท่องเที่ยวเฉพาะเรื่องที่เกี่ยวข้องกับบริบททางวัฒนธรรมของตนเองเท่านั้นแต่ยังสามารถให้บริการด้านข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมใกล้เคียงหรือของเพื่อนบ้านที่มีวัฒนธรรมต่างจากตนอีกด้วย

ดังนั้น จึงอาจสรุปได้ว่ารูปแบบการบริการของชุมชนผู้ให้บริการด้านการท่องเที่ยวท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดนราธิวาสมีระบบความสัมพันธ์หลายมิติซึ่งนอกเหนือจากมิติที่ผู้ขับเคลื่อนงานบริการจะมีความสัมพันธ์กันระหว่างรัฐกับประชาชนแล้วยังมีมิติที่สัมพันธ์กันระหว่างวัฒนธรรมอีกด้วย

๖. การพัฒนากิจกรรมแบบมีส่วนร่วมในงานบริการของชุมชนภาคบริการด้านการท่องเที่ยวท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดนราธิวาส

ในการดำเนินการพัฒนากิจกรรมแบบมีส่วนร่วมในงานบริการของชุมชนภาคบริการด้านการท่องเที่ยวท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดนราธิวาสได้มีตัวแทนจากภาคส่วนต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและภาคประชาชนที่อยู่ในกลุ่มผู้ให้บริการด้านการท่องเที่ยวเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมพัฒนา โดยในกิจกรรมพัฒนาดังกล่าวได้เปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนได้กล่าวถึงบทบาทหลักของตนเองในด้านการบริการด้านการท่องเที่ยว และบทบาทรองคือการทำหน้าที่ให้บริการด้านอื่น ๆ ที่ไม่เกี่ยวข้องกับหน้าที่ของตนเองโดยตรงแต่มีความสัมพันธ์กับการท่องเที่ยว พร้อมกับให้ทุกฝ่ายได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับประเด็นกิจกรรมแบบมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนและแนวทางการพัฒนาหรือขับเคลื่อนกิจกรรมนั้นให้บรรลุเป้าหมาย โดยกิจกรรมการพัฒนามีเป้าหมายสำคัญคือการเกิดประโยชน์แก่ทุกภาคส่วนอย่างยั่งยืนโดยเฉพาะภาคประชาชนหรือชุมชนที่ความจำเป็นต้องพึ่งพาการท่องเที่ยวในระดับสูง

สาระสำคัญของการพัฒนาในทุก ๆ ด้านคือการร่วมมือกันของทุกภาคส่วน การร่วมมือกันคือการรวมพลังในการขับเคลื่อนกิจกรรมไปสู่เป้าหมายที่ตั้งไว้คือการได้รับประโยชน์กลับคืนมาสู่ทุกฝ่าย โดยเฉพาะภาคประชาชนดังที่ คาสเปอร์สัน และเบรทแบงค์ ได้กล่าวถึงสาระสำคัญของการร่วมมือจากภาคประชาชนว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน คือ การที่ประชาชนทำตนเป็นผู้สร้างสรรค์กิจกรรมในกระบวนการพัฒนาซึ่งจะบังเกิดผล คือ สามารถแสดงบทบาทที่สร้างสรรค์ได้และผลของกิจกรรมจะต้องย้อนกลับมาสู่พวกเขาเอง ประชาชนอาจร่วมมือกันระหว่างประชาชนหรือร่วมมือกับรัฐในการขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนาดังกล่าว

การพัฒนากิจกรรมแบบมีส่วนร่วมคือแนวทางในการสร้างความยั่งยืนในงานบริการด้านการท่องเที่ยวของชุมชนที่มีความหมายรวมไปถึงความมั่นคงในการดำรงชีพของชาวชุมชนโดยมีภาครัฐคอยให้การส่งเสริมสนับสนุนช่วยเหลือ

๗. การเสริมสร้างเครือข่ายความร่วมมือในงานบริการของชุมชนภาคบริการด้านการท่องเที่ยวท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดนราธิวาส

ขั้นตอนการเสริมสร้างเครือข่ายความร่วมมือในงานบริการของชุมชนภาคบริการด้านการท่องเที่ยวท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดนราธิวาสเป็นขั้นตอนที่มีความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กับประเด็นการพัฒนากิจกรรมแบบมีส่วนร่วม โดยการเสริมสร้างเครือข่ายนี้เริ่มต้นด้วยการสำรวจลักษณะการทำงานด้านการบริการของกลุ่มต่าง ๆ ว่าแต่ละกลุ่มทำงานด้านการบริการกันอย่างไร บทบาทหลักคืออะไร บทบาทรองคืออะไร เช่น บทบาทหลักของสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดคือการกำกับดูแลบริบทต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมของชาวชุมชน ในขณะที่สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดเองก็ยังมีบทบาทรองคือการช่วยส่งเสริมสนับสนุนกิจกรรมที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวแต่เน้นที่การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมซึ่งอยู่ในขอบเขตงานของตนอีกด้วย มีการสำรวจว่าการทำหน้าที่บทบาทหลักและบทบาทรองของฝ่ายต่าง ๆ นั้นจะเอื้อประโยชน์ให้แก่สมาชิกในเครือข่ายได้อย่างไร แล้วจึงให้แต่ละฝ่ายได้นำเสนอประเด็นหรือแนวทางที่แต่ละฝ่ายจะสามารถช่วยเหลือสมาชิกในเครือข่าย

อย่างไรก็ตาม กิจกรรมเสริมสร้างเครือข่ายความร่วมมือในครั้งนี้ ได้ดำเนินการบนพื้นฐานแนวคิดของ แอนดรูว์ และสตีเฟล ๔ ประการ คือ ๑) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ๒) การมีส่วนร่วมในขั้นปฏิบัติการ ๓) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ ๔) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล ซึ่งผู้เป็นสมาชิกมีความเข้าใจตรงกันในสาระของความร่วมมือ โดยเริ่มตั้งแต่การมีส่วนร่วมในการออกแบบการทำงานเชิงเครือข่าย มีส่วนร่วมในการนำไปปฏิบัติ การได้มองเห็นประโยชน์ที่จะพึงเกิดขึ้นแก่ตนและสรุปผลลัพธ์ในการทำงานเชิงเครือข่ายว่ามีความสำเร็จมากน้อยเพียงใด

อนึ่ง แม้ว่าในพื้นที่จังหวัดนราธิวาสจะมีความหลากหลายและแตกต่างทางวัฒนธรรมกัน แต่ในแง่ของความร่วมมือกันก็อาจกล่าวได้ว่าทุกภาคส่วนมีความพร้อมในด้านการร่วมมือในลักษณะเครือข่าย ด้วยค่านึงประโยชน์ที่จะได้รับร่วมกัน

๕.๓ องค์ความรู้จากการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง ความยั่งยืนของชุมชนสันติสุขท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้องค์ความรู้จากการวิจัยในประเด็น ดังนี้

๑. แนวความคิดในการทำเกษตรกรรม

๑) แนวคิดของกลุ่มเกษตรกรตัวอย่างที่ทำเกษตรเคมี ส่วนใหญ่เป็นเพราะอยากมีอาชีพหรือรายได้เพื่อมาใช้จ่ายในครัวเรือน ได้แก่ปัจจัย ๔ ที่มีความ จำเป็นพื้นฐานในการดำรงชีพ และสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เช่น รถยนต์ จักรยานยนต์ ของใช้ใน ครัวเรือน และกลุ่มเกษตรกรตัวอย่าง

ที่ทำเกษตรเคมีที่มีแนวคิดต่อการทำเกษตรทางเลือก ว่าทำยาก มี กระบวนการทำที่ยุ่งยากหลากหลาย ขั้นตอน ทั้งยังขาดองค์ความรู้ความเข้าใจในการทำ ที่สำคัญไม่ได้สร้างรายได้ที่มากแก่ครอบครัว การที่กลุ่มเกษตรกรที่ทำเกษตรเคมีที่มีแนวคิดต่อการทำเกษตรเคมีด้วยกัน ว่า การทำเกษตรเคมีนั้นมีความจำเป็นต่อรายจ่าย ไม่ว่าจะเป็นค่าใช้จ่ายสำหรับการศึกษาของบุตร ค่าใช้จ่าย ในครัวเรือนจำพวกอาหาร สิ่งอำนวยความสะดวกในครัวเรือน เครื่องมือการทำเกษตรหรือเครื่องมือเลี้ยง ชีพ ซึ่งการทำเกษตรเคมีนั้นจะทำงานและให้ผลผลิตที่มาก สามารถจำหน่ายได้ ให้ค่าตอบแทนสูง

๒) แนวคิดของกลุ่มเกษตรกรตัวอย่างที่ทำเกษตรทางเลือก เป็นการทำให้ยังชีพ ทำเพื่อการดำรงชีวิตประจำวัน โดยมุ่งเน้นที่การบริโภคไม่ได้มุ่งเน้นที่การขาย ปลุกเพื่อบริโภค ลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือน พืชผักปลอดภัย และแบ่งปันกันในกลุ่ม ซึ่งกลุ่มเกษตรกร ที่ทำเกษตรทางเลือกนั้นมีแนวคิดต่อการทำเกษตรทางเลือกด้วยกัน คือเกษตรแบบมีขั้นตอน พิถีพิถัน ยุ่งยาก ต้องใส่ใจในการทำ สิ่งที่ได้คือ ความสุข เกิดการพึ่งพาตนเอง และเกษตรเป็นพื้นฐานของการดำรงชีวิต กลุ่มเกษตรกรที่ทำเกษตรทางเลือกนั้นมีแนวคิดต่อการทำเกษตรเคมีคือ ทำเพราะความจำเป็น เพื่อส่งลูกเรียน เพื่อใช้จ่ายในครัวเรือน การใช้ทรัพยากรเยอะ ทั้งน้ำ อุปกรณ์ในการทำ แรงงาน ปัจจัยในการเพาะปลูก มีต้นทุนการผลิตที่สูง ทั้งค่าปุ๋ย และยา ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม คุณภาพดินเสื่อม มีการบุกรุกพื้นที่ขยะอันตรายเพิ่มมากขึ้น

๒. เป้าหมายของการทำเกษตร

๑) เป้าหมายของการทำเกษตรเคมีคือ การสร้างรายได้ให้กับตัวเองและครอบครัว เพื่อใช้จ่ายใน ครัวเรือน ในชีวิตประจำวัน สิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ เช่น บ้าน รถยนต์ สิ่งของเครื่องใช้ จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องใช้ในชีวิตประจำวัน แต่ต้องแลกกับหนี้สินที่ต้องจ่าย อีกทั้งมีการการสูญเสียให้ลูกให้เรียนหนังสือ ซึ่งจำเป็นต้องใช้ค่าใช้จ่ายด้วย สิ่งสุดท้ายคือการลงทุนต่อยอดในการทำเกษตรเคมีที่มีค่าใช้จ่ายที่สูงอยู่ เช่นกัน

๒) เป้าหมายของเกษตรกรที่ทำเกษตรทางเลือก คือ การพึ่งพาตนเอง ไม่จำเป็นก็จะพึ่งพาสิ่งอื่นที่ไม่จำเป็น เน้นการบริโภคเอง เหลือก็นำไปแบ่งปันหรือจำหน่ายในกลุ่ม เกษตรกรจะมีความสุขกับสิ่งที่ ได้ทำ ได้ปลูก ได้กิน และแบ่งปัน

๓. แหล่งที่มาความรู้/ ทักษะการทำเกษตรของกลุ่มเกษตรกร

๑) แหล่งที่มาความรู้/ ทักษะการทำเกษตรของกลุ่มเกษตรกรที่ทำเกษตรเคมี แหล่งที่มาของความรู้และ ทักษะการทำเกษตรของเกษตรกรในกลุ่มที่ใช้ในการทำเกษตรมาจาก ร้านค้า จำหน่ายสินค้าทางการเกษตร นายทุน เพื่อนบ้าน บริษัทจำหน่ายสินค้าทางการเกษตร หน่วยงาน/องค์กร และสื่อสาธารณะ วิทยุ อินเทอร์เน็ต โทรศัพท์

๒) แหล่งที่มาความรู้/ ทักษะการทำเกษตรทางเลือก แหล่งที่มาความรู้ / ทักษะการทำเกษตรของเกษตรกรได้จาก หน่วยงาน/องค์กร สื่อสาธารณะ วิทยุ อินเทอร์เน็ต โทรศัพท์ ประชาชน ชาวบ้าน ผู้นำท้องถิ่น เครือข่าย การมีเครือข่ายนั้นเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการทำเกษตรทางเลือก

และการลองผิดลองถูก การทำเกษตรทางเลือกนั้นไม่มีสูตรหรือองค์ความรู้ที่ตายตัว แต่จะสามารถเกิดองค์ความรู้ใหม่ ๆ ได้จากการลงมือปฏิบัติแบบลองผิดลองถูก ซึ่งไม่ยึดติดกับตำราที่ได้เรียน อยู่ที่ยังปรับเปลี่ยนกับพื้นที่ของตนเอง

๔. การจัดการดิน โรคแมลงวัชพืช การจัดการดิน สภาพดินในปัจจุบันที่เสื่อมสภาพเรื่อย ๆ การทำเกษตรจึงใช้ปุ๋ยเคมีเพื่อการเจริญเติบโตของพืช ปุ๋ยที่มีสูตรธาตุอาหารตามที่พืชต้องการ จะมีการใช้ปูนขาวในการปรับความเป็นกรดเป็นด่างในดินบ้าง โรคและแมลงก็เป็นปัญหาใหญ่ต่อเกษตรปัจจุบัน มีการกำจัดโรคและแมลงโดยใช้สารเคมีเพื่อประหยัดแรงงานและหย่นระยะเวลาในการทำงาน วัชพืชก็เป็นอีกหนึ่งปัญหาของเกษตรกร และส่วนใหญ่ก็จะใช้สารเคมีในการกำจัดเช่นกัน

๕. องค์ความรู้ ภูมิปัญญา ความเชื่อ พิธีกรรม

๑) องค์ความรู้ ภูมิปัญญา ความเชื่อ พิธีกรรม ที่เกี่ยวกับการทำเกษตรทางเลือกนั้น มีการเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์ โดยการรมควัน การตากแห้ง การฝังในดินและการคลุกขี้เถ้า และมีการแลกเปลี่ยนเมล็ดพันธุ์กัน มีการนำภูมิปัญญาในการจัดการโรคแมลง และการปรับปรุงบำรุงดิน ตั้งแต่การปลูกแบบผสมผสาน การใช้ความร้อนหรือการเผาเพื่อฆ่าเชื้อโรคและเมล็ดวัชพืช การใช้สมุนไพรไล่แมลง การใช้ขี้เถ้าสำหรับไล่แมลง ส่วนความเชื่อและพิธีกรรม มีการดูฤกษ์ยามในการเพาะปลูกและการเก็บเกี่ยว การเรียกขวัญหลังการเพาะปลูกและเก็บเกี่ยว มีความเชื่อในการเลี้ยงเจ้าที่ที่ปกปักรักษาช่วยให้การเพาะปลูกได้ผลผลิตดี

๒) องค์ความรู้ และภูมิปัญญา และความเชื่อ พิธีกรรมที่เกี่ยวกับการทำเกษตรเคมี คือ การเก็บรักษา เมล็ดพันธุ์เพื่อการเพาะขยายพันธุ์ต่อ การใช้สมุนไพรในท้องถิ่นเพื่อป้องกันแมลง และการทำเกษตรกรรม ยังมีความเชื่อและพิธีกรรมดั้งเดิมอยู่ มีการดูฤกษ์ยามในการเพาะปลูก

๖. ปัญหาและอุปสรรคในการทำเกษตร

๑) ปัญหาและอุปสรรคในการทำเกษตรเคมี ปัญหาหลัก ๆ ของการทำเกษตรเคมี คือ ปัญหาการขาดแคลนน้ำในฤดูร้อน โรคและแมลงที่ดื้อยา และเพิ่มมากขึ้น วัตถุดิบของการเพาะปลูกพืชเชิงเดี่ยวส่วนใหญ่จะซื้อจากร้านค้าเกือบทั้งหมด แรงงานที่ ช่วยกันทำ และราคาที่ไม่แน่นอน

๒) ปัญหา และอุปสรรคของการทำเกษตรทางเลือก ปัญหาหลัก ๆ คือ โรคและแมลง ซึ่งตัวเกษตรกรเองก็ขาดความรู้ด้านการใช้สมุนไพรไล่แมลง ขาดแรงงานที่จะมาช่วยงาน ขาดแคลนน้ำในฤดูแล้ง ขาดมูลสัตว์ที่ใช้ทำปุ๋ยหมัก เพราะโค กระบือ ในชุมชนเริ่มน้อยลงจึงทำให้มีไม่เพียงพอ

๗. การสร้างความเข้มแข็งและยั่งยืนให้กับกลุ่มตามหลักวิชาการ ได้แสดงไว้ดังนี้

๑) ideology อุดมการณ์ การมีอุดมการณ์ มีวิสัยทัศน์ คือการที่คนในกลุ่มมีแนวคิดเดียวกัน หรือมองเห็นอนาคต ช่างหน้าร่วมกัน ถือเป็นสิ่งสำคัญที่จะยึดเหนี่ยวความสัมพันธ์และการรวมตัวของกลุ่ม ให้พยายาม ปฏิบัติหน้าที่ของแต่ละคนจนสุดความสามารถ เพื่อจะบรรลุอุดมการณ์ และวิสัยทัศน์ที่มีร่วมกัน โดย ไม่แตกแยก

๒) goal เป้าหมาย การมีเป้าหมายเดียวกันหรือมีผลประโยชน์ร่วมกัน จะทำให้สมาชิกในกลุ่มมีทิศทางดำเนินงานที่สอดคล้องกันเพื่อไปสู่จุดมุ่งหมายนั้น เน้นให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ของกลุ่มมากกว่าทรัพย์สินหรือสิ่งมีค่าทางวัตถุ เพื่อจัดข้อขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้นภายหลัง

๓) participation การมีส่วนร่วม การมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายในการบริหารจัดการ เป็นเงื่อนไขที่ทำให้สมาชิกมีสำนึกความเป็นส่วนหนึ่งในกลุ่ม และตระหนักในความรับผิดชอบร่วมกัน เกิดการรับรู้ ตัดสินใจและร่วมลงมือปฏิบัติในนามของกลุ่ม หากดำเนินการอย่างมีประสิทธิภาพ ด้วยความโปร่งใส เปิดเผย และมีการกระจายผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม จะทำให้กลุ่มมีความเข้มแข็ง

๔) need ความต้องการ กิจกรรมการดำเนินงานของกลุ่มมีความเหมาะสมสอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของสมาชิก มีแผนงานที่ประกอบด้วยการพัฒนาทุก ๆ ด้าน ไม่เป็นการส่งเสริมหรือสร้างความขัดแย้ง และมีการเคลื่อนไหวเพื่อพัฒนาให้ดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง สามารถบริหารจัดการได้ภายในกลุ่มโดยไม่ต้องพึ่งพิงปัจจัยต่าง ๆ จากภายนอก ภายใต้การสนับสนุนของผู้นำองค์กรชุมชน

๕) harmonious สามัคคี มีบรรยากาศที่เป็นมิตร มีความรัก เอื้ออาทร สมานฉันท์และสามัคคีความรักและความสมานฉันท์จะเป็นเหตุให้เกิดความร่วมมืออย่างมีพลัง

๖) communication การสื่อสาร ระบบการสื่อสารของกลุ่มควรเป็นแนวราบไม่ใช่แนวตั้ง เนื่องจากจะทำให้เกิดความรู้สึกเท่าเทียมกัน และยอมให้ความร่วมมือด้วยความเต็มใจ ไม่เหมือนถูกบังคับมีความรัก

๗) leader ผู้นำ

- มีผู้นำกลุ่มที่เข้มแข็ง มีภาวะผู้นำ เสียสละ มีวิสัยทัศน์

- สมาชิกกลุ่มในกลุ่ม พร้อมที่จะจัดการกับปัญหาของตนเองและชุมชน ให้ความร่วมมือและมีส่วนร่วมในกิจกรรมทั้งทางความคิด การวางแผน การตัดสินใจ และการติดตามประเมินผล โดยปฏิบัติหน้าที่ของตนได้อย่างดีเชื่อมั่นในความสามารถของเพื่อนสมาชิก มีความไว้วางใจกัน โดยสมาชิกในกลุ่มยอมรับข้อเสนอแนะ คำวิจารณ์ ข้อมูล และการติชมซึ่งกันและกัน และพร้อมที่จะช่วยเหลือกันและกันเสมอ

๘) Budget งบประมาณ มีงบประมาณดำเนินงานที่เพียงพอ ซึ่งในระยะแรกอาจต้องระดมเงินจากสมาชิกกลุ่มหรือขอรับการสนับสนุนจากภายนอกเพื่อใช้ในกิจกรรมแรกเริ่ม

๘. รูปแบบความยั่งยืนของชุมชนภาคอุตสาหกรรมท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดปัตตานี สามารถสรุปได้ คือ ๑) รูปแบบความยั่งยืนของกลุ่ม ๒) รูปแบบความยั่งยืนของชุมชนและสังคม ๓) รูปแบบความยั่งยืนทางเศรษฐกิจ และ ๔) รูปแบบความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม โดยมีรายละเอียด ดังนี้

รูปแบบความยั่งยืนของกลุ่ม

๑) รูปแบบผู้นำทางปัญญา ผู้นำริเริ่มในสิ่งที่ถูกต้อง ลักษณะผู้นำที่ดีย่อมนำพาให้กลุ่มไปได้ดี เป็นผู้นำที่มีอุทิศตนเป็นแบบอย่างที่สามารถนำพากลุ่มให้บรรลุเป้าหมาย

๒) รูปแบบการมีส่วนร่วม มีความสามัคคี ร่วมคิดร่วมทำ พึ่งพาอาศัยกันในชุมชน รู้จักและพึ่งพาอาศัยกันอยู่สม่ำเสมอ ถึงแม้ว่าในพื้นที่จะมีความแตกต่างทางด้านศาสนาและวัฒนธรรม

๓) รูปแบบการพึ่งพาตนเอง โดยชุมชนอุตสาหกรรมจะมีต้นทุนวัตถุดิบที่เกิดขึ้นจากชุมชน หรือท้องถิ่นของตัวเอง

๔) รูปแบบริเริ่มสร้างสรรค์เป็นนวัตกรรมของ โดยการนำองค์ความรู้และภูมิปัญญาที่มีอยู่ภายในชุมชนมาพัฒนาผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม ผลิตภัณฑ์ที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นจะมีลักษณะที่เป็นอัตลักษณ์ เอกลักษณ์เฉพาะถิ่นเป็นของตัวเอง

๕) รูปแบบการถ่ายทอดองค์ความรู้และการสืบทอดภูมิปัญญา ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มเป็นผลิตภัณฑ์ที่ต้องใช้เวลา ใช้ความสามารถเฉพาะตัว เป็นงานศิลปะและงานฝีมือที่ต้องใช้ความละเอียดอ่อน

รูปแบบความยั่งยืนของชุมชนและสังคม

๑) ชุมชนเป็นเจ้าของและผู้ดำเนินการ การดำเนินงานของกลุ่มซึ่งนำโดยคนในชุมชนเป็นหุ้นส่วนร่วมกันไม่ใช่เป็นลักษณะที่เจ้าของกิจการหรือคนคนเดียวเป็นเจ้าของ

๒) การแบ่งปันผลกำไรสู่ชุมชน การนำผลกำไรบางส่วนกลับสู่ชุมชนในรูปแบบต่าง ๆ จึงเป็นส่วนหนึ่งในการเสริมสร้างความยั่งยืนให้กับชุมชนและสังคมในอีกรูปแบบหนึ่ง เช่น การแบ่งงานให้กลุ่มผู้พิการในชุมชนทำ และนำเงินมอบให้ผู้พิการเป็นค่าตอบแทน ทำให้ผู้พิการมีรายได้และมีกำลังใจในการดำเนินชีวิต เป็นต้น

รูปแบบความยั่งยืนทางเศรษฐกิจ

๑) การสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ที่เป็นนวัตกรรมของชุมชน การสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ที่เป็นนวัตกรรมของชุมชน ไม่ได้เกิดจากการเลียนแบบงานของผู้อื่นที่มีอยู่ทั่วไปตามท้องตลาดที่มีเหมือนกันในทุกภูมิภาค แต่เป็นผลผลิตของกระบวนการเรียนรู้ การต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่น

๒) การเสริมรายได้ให้กับสมาชิกและคนภายในชุมชน การดำเนินงานของกลุ่มเมื่อมีคุณภาพและแตกต่างมีนวัตกรรมเป็นของตัวเอง มีสินค้าที่เป็นอัตลักษณ์และเอกลักษณ์

รูปแบบความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม

๑) การนำวัสดุธรรมชาติมาใช้ในการผลิต การผลิตสินค้าได้นำวัสดุจากธรรมชาติมาใช้ในการผลิตในหลายองค์ประกอบ

๒) การใช้ทรัพยากรอย่างมีคุณค่า การนำวัสดุอุปกรณ์ในท้องถิ่นมาใช้ส่วนใหญ่ทรัพยากรธรรมชาติที่เกิดขึ้นเองมาใช้นั้นหลายอย่างเป็นทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการปลูกขึ้นทดแทน อย่างไรก็ตามทางกลุ่มได้นำมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดและใช้อย่างมีคุณค่า สร้างความยั่งยืนให้กับทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน

๙. รูปแบบการบริการของชุมชนผู้ให้บริการด้านการท่องเที่ยวท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดนราธิวาส

รูปแบบการบริการได้ปรากฏใน ๒ มิติ คือ มิติที่ ๑ การบริการที่เริ่มต้นจากนโยบายด้านการท่องเที่ยวจากภาครัฐและได้ส่งต่อมาสู่ระดับปฏิบัติการที่ทั้งภาครัฐและภาคประชาชนจะต้องปฏิบัติร่วมกันโดยภาครัฐจะอยู่ทั้งในฐานะเป็นผู้กำหนดนโยบายและเป็นผู้ปฏิบัติตามนโยบายควบคู่กับภาคประชาชน มิติที่ ๒ การบริการที่เป็นการขับเคลื่อนตามธรรมชาติอันได้แก่ภาคประชาชนที่อยู่ในกลุ่มผู้ประกอบการต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยว เช่น โรงแรม ร้านอาหาร รถบริการรับจ้าง ซึ่งเป็นการประกอบการเพื่อเลี้ยงชีพของตนตามปกติที่ถึงแม้จะไม่มีนโยบายด้านการบริการจากภาครัฐมากำกับ

ดูแล กลุ่มผู้ประกอบการดังกล่าวก็มีรูปแบบการให้บริการด้านการท่องเที่ยวที่เป็นของเฉพาะตนอยู่แล้ว

๑๐. การพัฒนากิจกรรมแบบมีส่วนร่วมในงานบริการของชุมชนภาคบริการด้านการท่องเที่ยวท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดนราธิวาส

ในการพัฒนากิจกรรมแบบมีส่วนร่วมในงานบริการของชุมชนภาคบริการ จำเป็นที่จะต้อง ๑) พัฒนาด้านความเข้มแข็งของกลุ่มผู้ให้บริการ ๒) สร้างความร่วมมือภายในและภายนอกชุมชน นอกจากนี้ การสร้างความร่วมมือระหว่างกันจะต้องอยู่ภายใต้ระบบที่กำหนดและภาคบริการจะต้องไม่แข่งขันกันอย่างไม่เป็นธรรมตลอดถึงต้องช่วยเหลือเอื้อประโยชน์ให้แก่กันและกัน

๑๑. การเสริมสร้างเครือข่ายความร่วมมือในงานบริการของชุมชนภาคบริการด้านการท่องเที่ยวท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดนราธิวาส

เครือข่ายความร่วมมือที่ใหญ่และสำคัญที่สุดคือหน่วยงานภาครัฐกับภาคประชาชน รองลงมาคือเครือข่ายภาคประชาชนกับประชาชนที่ประกอบอาชีพด้านการบริการที่แตกต่างกัน โดยในประเด็นการเสริมสร้างเครือข่ายสรุปได้ว่าสมาชิกในเครือข่ายจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเข้าใจถึง ๑) ความจำเป็นในการมีเครือข่าย ๒) ความเป็นเครือข่ายจำเป็นต้องมีระบบ ๓) การวิเคราะห์บทบาทสมาชิกในเครือข่าย ๔) ผลประโยชน์จากการทำงานเชิงเครือข่าย เมื่อเข้าใจในสาระสำคัญทั้ง ๔ ประการนี้แล้วจึงควรทำหน้าที่ที่จะเอื้อประโยชน์ให้แก่พลสมาชิกในเครือข่าย

๕.๔ ข้อเสนอแนะ

๑ ข้อเสนอแนะต่อกลุ่มวิจัยและชุมชน

๑) การมีส่วนร่วมของเยาวชนในชุมชนรวมถึงนักเรียนในการร่วมเรียนรู้กระบวนการงานวิจัยให้มากกว่านี้ เพราะงานวิจัยครั้งนี้ขาดการมีส่วนร่วมของนักเรียนในชุมชนมาร่วมกระบวนการเรียนรู้ชุมชน รวมถึงการเรียนรู้เรื่องประวัติของชุมชน

๒) ควรมีการศึกษากลุ่มตัวอย่างของงานวิจัยให้มีจำนวนมากกว่านี้ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์ เพิ่มขึ้น

๓) จากสถานการณ์เรื่องโรคระบาดไวรัสโคโรนา โควิด-๑๙ ระบานั้น ได้ส่งผลกระทบต่อการดำเนินงานในพื้นที่ชุมชนเป็นอย่างมาก เพราะจากมาตรการการเฝ้าระวังของรัฐบาลที่ออกกฎหมายมานั้น ส่งผลกระทบต่อการดำเนินงานวิจัย เช่น การร่วมกลุ่มกันในการอบรม การศึกษาดูงาน การเก็บข้อมูล ซึ่ง ทำให้ได้ข้อมูลที่ล่าช้า รวมถึงผลกระทบต่อการบริหารโครงการในการทำกิจกรรม

๒. ข้อเสนอแนะต่อการดำเนินงานหรือเชิงนโยบาย เพื่อให้งานวิจัยฉบับนี้สมบูรณ์หรือจะดีขึ้นกว่านี้ควรมีการศึกษาหรือขยายผลในเรื่องดังนี้

๑) ศึกษาเรื่องผลกระทบต่อสุขภาพจากการใช้เคมี เพราะปัจจุบันในพื้นที่ที่จะมีการทำเกษตรเคมี หรือเกษตรเชิงเดี่ยว มีการใช้สารเคมีในปริมาณที่มาก และปัจจุบันคนในพื้นที่เริ่มมีปัญหาเกี่ยวกับสุขภาพ ที่เพิ่มมากขึ้นถ้าเทียบกับสมัยก่อน เพราะปัจจุบันมีโรคที่เพิ่มมากขึ้นเช่น

โรคเบาหวาน โรคความดันสูง โรคสุขภาพจิต โรคมะเร็ง เป็นต้น ซึ่งโรคเหล่านี้จะไม่ค่อยพบในสมัยก่อน จึงอยากให้มีการศึกษาเรื่อง ผลกระทบต่อสุขภาพจากการใช้สารเคมี

๒) ศึกษาเรื่องผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมจากการใช้สารเคมี เพราะการทำเกษตรเคมีหรือเชิงเดี่ยว นั้นใช้พื้นที่มาก และใช้สารเคมีมาก อาจจะส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ทั้ง ดิน น้ำ ป่า เพราะการทำเกษตรเคมีนั้นไม่มีการอนุรักษ์ดิน ไม่มีการดูแลปรับปรุงดิน อาจจะทำให้ดินเสื่อมคุณภาพ เรื่องของน้ำ มีการใช้ในปริมาณที่มากขึ้นในหน้าร้อน ทำให้มีน้ำไม่เพียงพอ และอาจส่งผลกระทบต่อสิ่งมีชีวิตในน้ำได้ เรื่องป่าจะมีการบุกรุกพื้นที่ป่าเพิ่มมากขึ้นเนื่องจากการทำเกษตรเคมีนั้น จะใช้พื้นที่ในปริมาณที่มาก อาจจะส่งผลกระทบต่อป่าไม้รวมทั้งที่อยู่อาศัยของสิ่งมีชีวิตในป่าได้ จึงอยากให้มีการศึกษาเรื่องผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมจากการใช้สารเคมี เพื่อเป็นข้อมูลและเครื่องมือในการยืนยันให้กับคนในชุมชน

๓) การทำให้เกิดรูปธรรมในการขับเคลื่อนเชิงพื้นที่ ควรมีความต่อเนื่องในการดำเนินโครงการ อย่างน้อยควรจะเป็นโครงการต่อเนื่อง ๓ ปี เพื่อให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้ เข้าใจ สามารถจัดการตนเองได้ ทั้งประเด็นการจัดการองค์ความรู้ การใช้ประโยชน์จากองค์ความรู้ ตลอดจนการในความรู้ไปขยายผล เพื่อทำให้เกิดความยั่งยืนในการพัฒนาเชิงพื้นที่อย่างแท้จริง

๔) เพื่อส่งเสริมให้ชุมชนเป็นชุมชนแห่งการบริโภคและการเข้าถึงอาหารอินทรีย์สู่สังคมแห่งการบริโภคอาหารอินทรีย์อย่างยั่งยืน หน่วยงานภาครัฐ โดยเฉพาะหน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรเข้ามามีบทบาทในการสนับสนุน ส่งเสริม และร่วมขับเคลื่อน โดยการหนุนเสริมแก่ชุมชนหรือกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ในด้านงบประมาณ ด้านการพัฒนาศักยภาพและการอบรมให้ความรู้ และด้านการประชาสัมพันธ์

๕) องค์การบริหารส่วนท้องถิ่นควรมีการกำหนดโครงการ และงบประมาณในการสนับสนุนการรวมกลุ่มอาชีพของชุมชนและมีการสนับสนุนองค์ความรู้ให้กับชุมชนเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับสมาชิกในชุมชน

๖) หน่วยงานภาครัฐ สถาบันการศึกษาควรมีบูรณาการร่วมกันในการพัฒนากลุ่มอาชีพของชุมชน ซึ่งในปัจจุบันไม่มีการบูรณาการร่วมกันต่างหน่วยงานก็ดำเนินของตนบางครั้งเกิดปัญหาจากการเข้าไปพัฒนาที่ซ้ำซ้อนและไม่เป็นไปตามความต้องการของชุมชน

๗) หน่วยงานภาครัฐที่ทำหน้าที่ดูแลด้านการท่องเที่ยวควรร่วมมือกับชุมชนหรือท้องถิ่นอย่างเข้มในการส่งเสริมสนับสนุนกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว

๘) ภาคประชาชนควรร่วมมือกับภาครัฐจัดทำแผนพัฒนาชุมชนท่องเที่ยว และมีการกำกับการดำเนินงานตามแผน ตลอดถึงการติดตามประเมินผลอย่างใกล้ชิด

๓. ข้อเสนอแนะในการนำผลงานวิจัยไปใช้

๑) จากผลการวิจัยการดำเนินงานกลุ่มชุมชนอุตสาหกรรมในพื้นที่จังหวัดปัตตานี ส่วนใหญ่ประสบปัญหามาก แต่ยังคงขาดการสนับสนุนจากองค์กรภาครัฐในด้านต่างๆ เท่าที่ควร ถ้าหาก

ประธานกลุ่มได้ประสานกับหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องให้สนับสนุนช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ กลุ่มอาจจะเติบโตได้เร็วสมาชิกกลุ่มมีรายได้เพิ่มขึ้นก็จะเป็นการสร้างงานสร้างรายได้ให้กับชุมชน

๒) จากผลการวิจัยสมาชิกกลุ่มควรจะได้รับ การส่งเสริมด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้หลากหลายอาจจะมีผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ เพิ่มจากเดิมที่มีอยู่และสามารถขยายตลาดให้กว้างขึ้น

๔. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

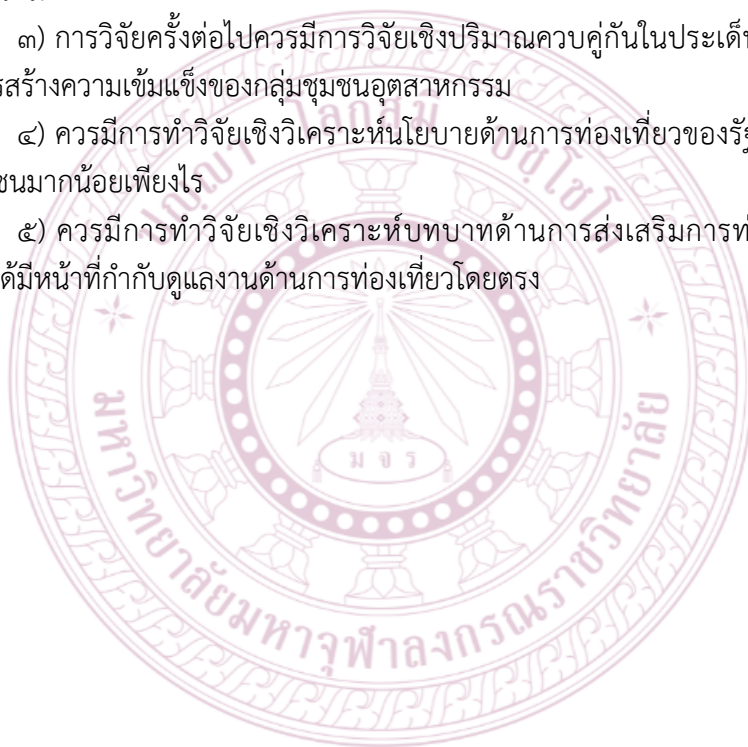
๑) การวิจัยครั้งต่อไปควรจะศึกษาในเชิงการมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่มและเจ้าหน้าที่ของรัฐที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับโครงการในชุมชนเพื่อจะได้รับข้อมูลข่าวสารจากหลายๆ ฝ่ายรวมทั้งแนวความคิดและปัญหาต่างๆ ในการดำเนินกิจกรรมกลุ่ม

๒) การวิจัยครั้งต่อไปควรจะศึกษาถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จในการทำงานเป็นกลุ่มหรือเป็นทีม

๓) การวิจัยครั้งต่อไปควรมีการวิจัยเชิงปริมาณควบคู่กันในประเด็นผลการพัฒนาการมีส่วนร่วมการสร้างเสริมความเข้มแข็งของกลุ่มชุมชนอุตสาหกรรม

๔) ควรมีการทำวิจัยเชิงวิเคราะห์นโยบายด้านการท่องเที่ยวของรัฐว่าเอื้อประโยชน์แก่ภาคประชาชนมากน้อยเพียงไร

๕) ควรมีการทำวิจัยเชิงวิเคราะห์บทบาทด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวขององค์กรภาครัฐที่ไม่ได้มีหน้าที่กำกับดูแลงานด้านการท่องเที่ยวโดยตรง

บรรณานุกรม

- กรมการพัฒนาชุมชน. (๒๕๖๓). **การพัฒนาหมู่บ้านและชุมชนท้องถิ่นตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง**. กรุงเทพฯ: กรมการพัฒนาชุมชน.
- กรมส่งเสริมวัฒนธรรม. (๒๕๖๒). **วัฒนธรรม คุณค่าสู่มูลค่า**. [ออนไลน์] แหล่งที่มา: http://www.culture.go.th/culture_th/ewt_news.php?nid=๓๙๗๒&filename=index
- กรมส่งเสริมวัฒนธรรม. (๒๕๕๙). **ชุมชนต้นแบบสืบสานมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมสู่เศรษฐกิจสร้างสรรค์**. กลุ่มส่งเสริมเครือข่ายท้องถิ่นและชุมชน กองกิจการเครือข่ายทางวัฒนธรรม กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม
- กองบริหารมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน สำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม. มาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน. สืบค้นเมื่อ วันที่ ๘ เมษายน ๒๕๖๕ จาก <https://tcps.tisi.go.th/public/certificatelist.aspx?province=๙๔&provincename=>
- กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (๒๕๕๖). **ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืน**. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- เกศินี ประทุมสุวรรณ. (๒๕๕๙). **เมืองสี่สร้างสรรค์: ตัวชี้วัดเพื่อการพัฒนาเยาวชน**. วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, ปีที่ ๓๖(๒) เมษายน - มิถุนายน
- เกษศิริพันธ์ สาริการ และ การุณย์ บัวเผื่อน. (๒๕๕๘). **วิถีชีวิตชาวบ้านริมแม่น้ำโขงในชุมชนตลาดท่าเตี๋ย อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย**. วารสารสหวิทยาการวิจัย: ฉบับบัณฑิตศึกษา ปีที่ ๔ (๒), เมษายน-มิถุนายน.
- ข้อมูลจากองค์การบริหารส่วนจังหวัดยะลา. ที่มา: <https://old.yalapao.go.th/๒๐๑๗/main/content.php?page=sub&category=๒๑&id=๖๙> สืบค้นเมื่อ ๑ เมษายน ๒๕๖๕.
- คณะกรรมการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ. (๒๕๖๓). **คุณธรรมนำการพัฒนา ป ๒๕๖๓ ภายใต้แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑ (พ.ศ. ๒๕๕๙ - ๒๕๖๔)**. กรมการศาสนา, กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.
- งายงาม ประจวบวัน. (๒๕๕๘). **การพัฒนากระบวนการเกษตรกรรมยั่งยืน ชุมชนบ้านหลักเมตร ตำบลทุ่งขวาง อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม**, วารสารวิจัยเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่, ๗ (๔) ตุลาคม-ธันวาคม ๒๕๕๘.
- จักรกฤษณ์ ดาวไธสง. (๒๕๕๔). **โรงเรียนพิมายวิทยา**. แหล่งที่มา <http://www.pm.ac.th> ๑ มีนาคม ๒๕๕๔.
- จินตนา กลิ่นนันท. (๒๕๖๐). **สี่สร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างจิตสำนึกรักษ์น้ำของเยาวชน กรณีศึกษา : คนปลายน้ำคลองท่าแนะ จังหวัดพัทลุง**. วารสารร่วมพฤษ มหาวิทยาลัยเกริก ปีที่ ๓๕(๒) พฤษภาคม - สิงหาคม.

- จุฬากรณ์ ถาวร. (๒๕๕๐). **การศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการทำเกษตรกรรม ยั่งยืนของแทนนำ**
เกษตรกรจังหวัดสุพรรณบุรี มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์.
- ชาติ สุขราช. (๒๕๕๙). “โปรแกรมการพัฒนาตนเองด้านคุณธรรมพื้นฐานสำหรับนักเรียนระดับ
มัธยมศึกษา”. **วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต** ปีที่ ๑๒(๑) มกราคม-มิถุนายน.
- ชัยพงศ์ รัตนภิรมย์. (๒๕๖๒). **พหุวัฒนธรรม : ความแตกต่างที่กลมเกลียว**. OCSC Wiki
คลังกลางความรู้ด้าน HR, แหล่งที่มา https://wiki.ocsc.go.th/_media/ชัยพงศ์_รัตนภิรมย์ ๐๐๙.pdf
- ณิตา ทรัพย์สินวิวัฒน์ และ รัตนาศ์ตุลวรรณ. (๒๕๖๑). **การสร้างสรรค์สื่อเพื่อการเรียนรู้**
จากงานวิจัย. **วารสารวิชาการ นวัตกรรมสื่อสารสังคม** ปีที่ ๖(๑)
- ณัฐจุฑา ทรัพย์อุบลมภ์. (๒๕๕๘). **ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน**. สาขาวิชาการพัฒนาชุมชน
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.
- ณัฐยาภรณ์ ธาตุมนิ. (๒๕๖๔). **หน้าที่พลเมือง**. บทเรียนออนไลน์. แหล่งที่มา
<https://sites.google.com/site/kroonath๒๐๒๐๖/home>
- ณัฐพงษ์ พระลัทธิรักษา. (๒๕๕๙). **การผลิตสื่อมัลติมีเดียเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยการมี**
ส่วนร่วมของชุมชน. รายงานการวิจัย สาขาเทคโนโลยีมัลติมีเดียแอนิเมชัน คณะเทคโนโลยี
สารสนเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.
- ณัฐจุฑา สุวรรณทิพย์ ทศนาวดีแก้วสนิท และ กรกฎ จำเนียร. (๒๕๖๐). **การสื่อสารการตลาดเชิง**
วัฒนธรรมเพื่อการอนุรักษ์ความหลากหลายทางศิลปวัฒนธรรมตลาดน้ำคลองแดน: ตลาดน้ำ
สามคลองสองเมืองของจังหวัดสงขลาและจังหวัดนครศรีธรรมราช. **วารสารการจัดการ**
สมัยใหม่ ปีที่ ๑๕(๒) กรกฎาคม – ธันวาคม.
- ณิชา สุขสบาย และคณะ. (๒๕๕๔). **รูปแบบการเกษตรของชาวคลองจินดาที่สอดคล้องกับ**
แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง. กรุงเทพมหานคร: คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- เทิดชาย ช่วยบำรุง. (๒๕๕๔). **ภูมิปัญญาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นเชิงสร้างสรรค์**. วิทยาลัยพัฒนาการ
ปกครองท้องถิ่น กรุงเทพฯ : สถาบันพระปกเกล้า.
- นราธิวาสวันนี้. <http://www๒.narathiwat.go.th/nara๒๐๑๖/content/general.pdf>.
(ออนไลน์). วันที่ ๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕.
- ประสิทธิ์ สิงหาสิน. (๒๕๖๐). **การออกแบบและพัฒนาสื่อประชาสัมพันธ์เทศกาลรับตะวันใหม่**
ก่อนใครในสยาม. ปริญญาศิลปประยุกต์บัณฑิต สาขาวิชาออกแบบอุตสาหกรรม คณะศิลป
ประยุกต์และสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.
- ปรีศนา เพชรบุรณิน และ อธิวัฒน์ รัตนวงศ์แซ. (๒๕๖๐). **ศึกษาแนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูวิถี**
ชีวิต วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และการใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพของ
ชุมชนบ้านคว่ำ. **สมาคมสถาบันอุดมศึกษาเอกชนแห่งประเทศไทย ในพระราชูปถัมภ์ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี** ปีที่ ๒๓(๑), มกราคม-กรกฎาคม.

ผู้จัดการออนไลน์. (๒๕๖๔). เริ่มจาก “พื้นที่สันติสุขขนาดเล็ก” ที่ตอบโจทย์การแก้ไขปัญหา

ชุมชนสู่สันติสุขอันยั่งยืนของชายแดนใต้. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา,

<https://mgronline.com/south/detail/๙๖๔๐๐๐๐๖๑๓๒๘>, เผยแพร่: ๒๔ มิ.ย. ๒๕๖๔

พงศ์เทพ สุธีรัฐ. (๒๕๔๘). เวทีนโยบายสาธารณะเรื่อง การเสริมสร้างสันติสุขใน ๓ จังหวัด

ชายแดนภาคใต้. สถาบันวิจัยระบบสุขภาพภาคใต้ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, แหล่งที่มา

<http://www.thaigoodview.com/node/๒๐๓๙๔๓>

พระมหามงคลกานต์ จิตธมโม คงสุภัญญ์ แพงทรัพย์ และ พูนศักดิ์ กมล. (๒๕๖๒). การอยู่ร่วมกัน

ของคนในสังคมพหุวัฒนธรรมในประเทศไทย กรณีศึกษาสังคมพหุวัฒนธรรมในอำเภอเมือง

จังหวัดเชียงใหม่, วารสารมหาจุฬาริชาการ ปีที่ ๖(๒),

พระราชบัญญัติ กองทุนพัฒนาสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์ พ.ศ. ๒๕๕๘. สืบค้นจาก

<http://www.m-culture.go.th/surveillance/files/๘๓๕/๕๘/safe-creative-media-law-๕๘.pdf>

พัชรพรรณ ยาโน. (๒๕๕๒). วิถีชีวิตกับการพัฒนาอาชีพของเกษตรกรแบบผสมผสานในจังหวัด

ชุมพร. สารนิพนธ์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ หลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต

สาขาวิชาจิตวิทยาการแนะแนว.

ภัทรพงศ์ อินทรกำเนต และคณะ. (๒๕๕๓). รายงานการวิจัยระบบนวัตกรรมรายสาขาเพื่อพัฒนา

ระบบเศรษฐกิจฐานความรู้และเชิงสร้างสรรค์: กรณีศึกษาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวเชิง

สร้างสรรค์. กรุงเทพมหานคร: บริษัทพิมพ์ดีการพิมพ์ จำกัด.

รัตติกาล จงวิศาล. (๒๕๕๖). ภาวะผู้นำ : ทฤษฎีการวิจัยและแนวทางการพัฒนา.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วิจิตต์ เรืองแป้น นุমান หะยิมะแซ อีสมาแอ กาเต๊ะ รอมสัน หมาดมานัง และดวงพร หนูจันทร์.

(๒๕๕๑). ความหลากหลายทางวัฒนธรรมในการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ของความ

หลากหลายทางชีวภาพในพื้นที่ลุ่มน้ำปัตตานี. รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ มหาวิทยาลัย

ราชภัฏยะลา

ศรินญา ภูผาจิตต. (๒๕๕๔). การจัดการความหลากหลายทางชีวภาพเชิงวัฒนธรรมและประเพณี

เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนของชนเผ่าผู้ไทยบ้านโคกโก่ง ตำบลกุดหวา อำเภอกุฉินารายณ์

จังหวัดกาฬสินธุ์. หลักสูตรวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (การจัดการสิ่งแวดล้อม) คณะพัฒนาสังคม

และสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

ศิริจิต สุนันตะ. (๒๕๖๑). “สถานะการโต้แย้งเรื่องพหุวัฒนธรรมในประเทศไทย.” [ออนไลน์].

แหล่งที่มา <http://www.lc.mahidol.ac.th/lcjournal/FullPaper/JLC๓๒-๑-Sirijit-SN.pdf>.

สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย. (๒๕๕๘). “รายงานฉบับสมบูรณ์ โครงการข้อมูล

กฎหมาย

อาเซียนระยะต่อเนื่อง เรื่อง กฎหมายของประเทศสิงคโปร์และข้อมูลกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับ

สังคม วัฒนธรรม การเมือง และความมั่นคงของประเทศสิงคโปร์.” [ออนไลน์]. แหล่งที่มา

<http://web.krisdika.go.th/asean/index.php/files/download/ed๑๘c๔a๔de๘๓๗๑๑>.

สิริกานต์ ทองพูน คัมภีร์ ทองพูน และ คงทัต ทองพูน. (๒๕๖๓). **อัตลักษณ์ชุมชนเพื่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนบ้านลานคา จังหวัดสุพรรณบุรี**. proceedings, การประชุมมหาดใหญ่วิชาการระดับชาติและนานาชาติครั้งที่๑๑. มหาวิทยาลัยหาดใหญ่.

สิริยา รัตนช่วย. (๒๕๖๐). การพัฒนาชุมชนท้องถิ่นภายใต้พลวัตของโลกยุคใหม่.

วารสารการเมืองการปกครอง ปีที่ ๗(๑) มกราคม – เมษายน

สุธาทิพย์ จันทมาศ ชลธิชา จำนงค์ วรัญญู หนองมา เสฎฐวุฒิ จันทรเส้ง สุวีรยา สังข์แก้ว และชลลดา แสงมณี ศิริสาธิตกิจ. (๒๕๖๔). **ประเพณีสองศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรมกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชนกรณีศึกษา: ชุมชนตำบลตะโหมด อำเภอตะโหมด จังหวัดพัทลุง**. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ.

สุภาธิณี สุขเกษม. (๒๕๕๙). **การศึกษาแนวทางการพัฒนาเกษตรแบบยั่งยืนกรณีศึกษา**

โครงการเมืองเกษตรสีเขียวของกลุ่มเกษตรกร ตำบลบ้านสิงห์ จังหวัดราชบุรี. เศรษฐศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ธุรกิจคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สุวิทย์ มูลคำ และอรทัย มูลคำ. (๒๕๕๒) **๑๙ วิธีจัดการเรียนรู้: เพื่อพัฒนาความรู้และทักษะ**.

พิมพ์ครั้งที่ ๘. กรุงเทพฯ : ภาพพิมพ์.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจสังคมแห่งชาติ. (๒๕๕๙). **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๖**. สำนักนายกรัฐมนตรี.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (๒๕๕๒). **รายงานการศึกษาเบื้องต้น เศรษฐกิจสร้างสรรค์ (The Creative Economy)**. กรุงเทพมหานคร: บริษัท พี.ซี. เพรส (บุญชิน) จำกัด.

สำนักงานปลัดกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (ออนไลน์).

https://secretary.mots.go.th/news_view.php?nid=๑๕๐๘. วันที่ ๓ มีนาคม ๒๕๖๕.

หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ ฉบับวันที่ ๑๕ ธันวาคม ๒๕๕๓, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา <http://www.thairath.co.th>

อาคม เต็มพิทยาไพสิฐ. (๒๕๕๓). **อ้างอิงในจุฬาริธานุกรม**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา <http://www.chulapedia.chula.ac.th>

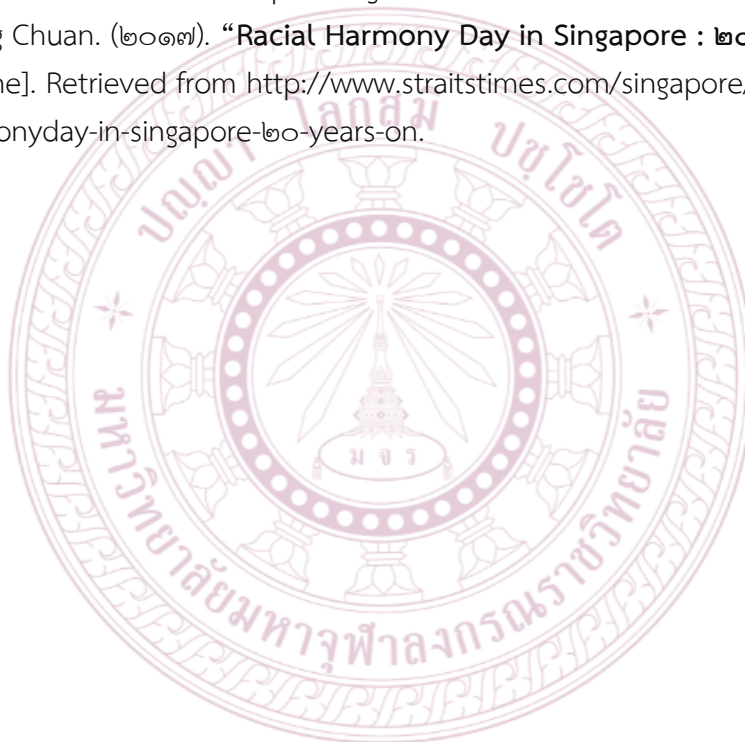
อนันท์ กาญจนพันธุ์. (๒๕๔๔). **มิติชุมชน: วิธีคิดท้องถิ่นด้วยสิทธิ อำนาจและการจัดการทรัพยากร**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

เอกนถน บางท่าไม้ สิริธร บุญประเสริฐ และนรภัทร เสนีย์วงศ์ ณ อยุธยา. (๒๕๕๘). **การพัฒนาสื่อการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมกับชุมชนโดยใช้แหล่งเรียนรู้โบราณคดีหนองราชวัตร จังหวัดสุพรรณบุรี เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์**. Veridian E-Journal, Silpakorn University, ฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ ปีที่ ๘(๑) มกราคม – เมษายน

Beach, Dale S. (๑๙๗๐). **Personnel : The Management of People at Work**. New York : Macmilan Publishing Co.

Dale, Edgar. (๑๙๖๙). **Audio-Visual Methods in Teaching**. ๓ Ed. New York :

- The Dryden Press Holt, Rineheart and Winston. Inc
 Department of Culture, Medi a and Sport. (๒๕๕๔). อ้างถึงในจุฬารัตนวิทยา, [ออนไลน์].
 แหล่งที่มา [http:// www.chulapedia.chula.ac.th](http://www.chulapedia.chula.ac.th)
- Good, Carter V. (๑๙๗๓). **Dictionary of Education**. New York : McGraw-Hill Book
 Company.
- Kolb,A.David. (๑๙๘๔). **Experiential Learning:Experience as The source of Learning
 and Development**. New Jersey : Prentice-Hall.
- Open Development Thailand, (๒๕๖๑). เป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน. [ออนไลน์],
 แหล่งที่มา [https://thailand.opendevlopmmentmekong.net/th
 /topics/sustainable-development-goals/](https://thailand.opendevlopmmentmekong.net/th/topics/sustainable-development-goals/)
- Toh Yong Chuan. (๒๐๑๗). “Racial Harmony Day in Singapore : ๒๐ Year on.”
 [Online]. Retrieved from [http://www.straitstimes.com/singapore/racial-
 harmonyday-in-singapore-๒๐-years-on](http://www.straitstimes.com/singapore/racial-harmonyday-in-singapore-๒๐-years-on).

ภาคผนวก ก

เครื่องมือวิจัย

๒.๑ ท่านคิดว่า ความยั่งยืนของชุมชนภาคการเกษตร ควรมีลักษณะอย่างไร (กรุณาอธิบายพร้อมยกตัวอย่างประกอบ)

๒.๒ มีใคร หรือ หน่วยงานใดบ้าง ที่จะเป็นหลัก หรือ แก่นสำคัญ ที่ทำให้ชุมชนภาคการเกษตรของท่านเกิดความยั่งยืนในพื้นที่

.....

.....

.....

.....

.....

๒.๓ ชุมชนภาคการเกษตรของท่าน เป็นต้นแบบของการพัฒนาชุมชนภาคการเกษตรที่อื่น ๆ ได้หรือไม่ เพราะเหตุใด

.....

.....

.....

.....

.....

๒.๔ ท่านใช้แนวคิด หรือ หลักการใดบ้างในการส่งเสริมชุมชนภาคการเกษตรท่ามกลางความหลากหลาย (กรุณายกตัวอย่าง)

.....

.....

.....

.....

.....

๒.๕ ในการพัฒนาชุมชนภาคการเกษตรท่ามกลางความหลากหลายของท่าน มีโครงการหรือกิจกรรมอะไรบ้าง ที่ชุมชนของท่านจัดเอง หรือ จัดร่วมกับหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน หรือ หน่วยงานภาครัฐเป็นผู้จัดให้ (กรุณาอธิบายพร้อมยกตัวอย่างประกอบ)

.....

.....

.....

.....

.....

ตอนที่ ๓ ข้อเสนอแนะอื่น ๆ เพื่อการพัฒนาชุมชนภาคการเกษตรในพื้นที่จังหวัดยะลา ที่จะทำให้ชุมชนภาคการเกษตรของท่านเกิดความยั่งยืนในอนาคต

๓.๑ ด้านการพัฒนาการเกษตรอย่างยั่งยืน

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

๓.๒ ด้านการพัฒนากิจกรรมการแปรรูปสินค้าทางการเกษตรอย่างยั่งยืน

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

๓.๓ ด้านช่องทางการจัดจำหน่ายสินค้าทางการเกษตรอย่างยั่งยืน

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ขอกราบขอบพระคุณท่านที่เสียสละเวลาอันมีค่าในการให้สัมภาษณ์
คณะผู้วิจัย

แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview)

เรื่อง “ความยั่งยืนของชุมชนภาคอุตสาหกรรมท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดปัตตานี”

คำชี้แจง แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview) ประกอบไปด้วย ๓ ตอน คือ ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ถูกสัมภาษณ์ ตอนที่ ๒ ข้อคำถามเกี่ยวกับแนวคิด หลักการ กระบวนการ พัฒนาชุมชนภาคอุตสาหกรรมท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดปัตตานี และ ตอนที่ ๓ ข้อเสนอแนะอื่น ๆ เพื่อการพัฒนาชุมชนภาคอุตสาหกรรมท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดปัตตานี อันจะทำให้ชุมชนภาคอุตสาหกรรมของท่านเกิดความยั่งยืน

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ถูกสัมภาษณ์

ชื่อ-นามสกุล.....

ตำแหน่งการทำงาน.....

ที่อยู่สถานที่ทำงาน.....

อายุ..... ปี นับถือศาสนา เพศ ☐ ชาย ☐ หญิง

บ้านที่อยู่อาศัย.....

หมู่ที่..... ตำบล..... อำเภอ.....

จังหวัด..... รหัสไปรษณีย์.....

เบอร์โทรศัพท์ที่สามารถติดต่อได้.....

E-mail..... ไลน์.....

วัน/เดือน/ปี ที่เข้าร่วม.....

ตอนที่ ๒ ข้อคำถามเกี่ยวกับแนวคิด หลักการ กระบวนการ และความสัมพันธ์ของการพัฒนาชุมชนภาคอุตสาหกรรมในพื้นที่จังหวัดปัตตานี

๒.๑ ขอให้ท่านเล่าประวัติความเป็นมาของชุมชนภาคอุตสาหกรรมของท่านว่ามีความเป็นมาอย่างไร และท่านคิดชุมชนของท่านมีจุดอ่อนและจุดแข็งอย่างไร (กรุณาอธิบายพร้อมยกตัวอย่างประกอบ)

.....

.....

.....

๒.๒ ท่านคิดว่า ความยั่งยืนของชุมชนภาคอุตสาหกรรม ควรมีลักษณะหรือรูปแบบอย่างไร (กรุณาอธิบายพร้อมยกตัวอย่างประกอบ)

.....

.....

.....

๒.๓ ในการดำเนินงานด้านภาคชุมชนภาคอุตสาหกรรม ท่านคิดควรมีหน่วยงานของทางภาครัฐหรือบุคคลใดที่จะเป็นหลักในการทำให้ชุมชนภาคอุตสาหกรรมของท่านเกิดความยั่งยืนในพื้นที่ได้ เพราะเหตุใด

๒.๔ ท่านคิดว่าในการดำเนินกิจการด้านชุมชนภาคอุตสาหกรรมของท่าน สามารถเป็นต้นแบบของการพัฒนาชุมชนภาคอุตสาหกรรมในพื้นที่อื่น ๆ ได้หรือไม่ เพราะเหตุใด

๒.๕ ท่านมีรูปแบบหรือหลักการอย่างไรในการมีส่วนร่วมส่งเสริมชุมชนภาคอุตสาหกรรมท่ามกลางความหลากหลาย ให้มีความเข้มแข็งและยั่งยืน (กรุณาอธิบายพร้อมยกตัวอย่าง)

๒.๖ ในการพัฒนาชุมชนภาคอุตสาหกรรมท่ามกลางความหลากหลายของท่าน มีโครงการหรือกิจกรรมอะไรบ้าง ที่ชุมชนของท่านจัดเอง หรือ จัดร่วมกับหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน หรือ หน่วยงานภาครัฐเป็นผู้จัดให้ (กรุณาอธิบายพร้อมยกตัวอย่างประกอบ)

ภาคอุตสาหกรรม

ตอนที่ ๓ ข้อเสนอแนะอื่น ๆ เพื่อการพัฒนาชุมชนภาคอุตสาหกรรมในพื้นที่จังหวัดปัตตานี ที่จะทำให้ชุมชนภาคอุตสาหกรรมของท่านเกิดความยั่งยืน

๓.๑ ด้านการพัฒนาภาคอุตสาหกรรมอย่างยั่งยืน

๓.๒ ด้านการพัฒนากิจกรรมของชุมชนภาคอุตสาหกรรมให้เกิดความยั่งยืน

๓.๓ ด้านช่องทางการจัดจำหน่ายสินค้าของภาคชุมชนอุตสาหกรรม

๓.๔ ด้านการสร้างเครือข่ายของชุมชนภาคอุตสาหกรรมชุมชน

ขอกราบขอบพระคุณท่านที่เสียสละเวลาอันมีค่าในการให้สัมภาษณ์
คณะผู้วิจัย

คำชี้แจง แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview) ประกอบไปด้วย ๓ ตอน คือ ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ถูกสัมภาษณ์ ตอนที่ ๒ ข้อคำถามเกี่ยวกับแนวคิด หลักการ กระบวนการ และการดำเนินการพัฒนาชุมชนภาคบริการการท่องเที่ยวในพื้นที่จังหวัดนราธิวาส และตอนที่ ๓ ข้อเสนอแนะอื่น ๆ เพื่อการพัฒนาชุมชนภาคบริการการท่องเที่ยวในพื้นที่จังหวัดนราธิวาส ที่จะทำให้ชุมชนภาคบริการการท่องเที่ยวเกิดความยั่งยืนในอนาคต

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ถูกสัมภาษณ์

ชื่อ-นามสกุล.....

ตำแหน่งการทำงาน

ที่อยู่สถานที่ทำงาน.....

อายุ.....ปี นั้บถึอศานาเพศ ☐ ชาย ☐ หญิง

บ้านที่อยู่อาศัย.....

หมู่ที่.....ตำบล.....อำเภอ.....

จังหวัด..... รหัสไปรษณีย์.....

เบอร์โทรศัพท์ที่สามารถติดต่อได้.....

E-mail.....ไลน์.....

วัน/เดือน/ปี ที่เข้าร่วม.....

ตอนที่ ๒ ข้อคำถามเกี่ยวกับแนวคิด หลักการ กระบวนการ และการดำเนินการพัฒนาชุมชนภาค
บริการการท่องเที่ยวในพื้นที่จังหวัดนราธิวาส

๒.๑ ความยั่งยืนของชุมชนภาคบริการด้านการท่องเที่ยวควรมีลักษณะอย่างไร (กรุณาอธิบายพร้อมยกตัวอย่างประกอบ)

[illegible]

๒.๒ รัฐในฐานะเป็นผู้ปกครองมีปรัชญาหรือแนวคิดเกี่ยวกับงานด้านการบริการการท่องเที่ยวอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

๒.๓ ท่านคิดว่า ภาครัฐมีบทบาทหน้าที่กำกับดูแลงานด้านการบริการการท่องเที่ยวอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

๒.๔ ในการพัฒนาชุมชนภาคบริการ ผู้นำชุมชน และชาวชุมชนมีบทบาทในการขับเคลื่อนงานด้านการบริการการท่องเที่ยวอย่างไร (กรุณาอธิบายพร้อมยกตัวอย่างประกอบ)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

๒.๕ รัฐมีบทบาทในการขับเคลื่อนงานในลักษณะเครือข่ายการบริการในพื้นที่อย่างไร (กรุณาอธิบายพร้อมยกตัวอย่างประกอบ)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

๒.๖ ลักษณะกิจกรรมที่ชาวชุมชนได้ใช้เป็นเครื่องมือในการให้บริการด้านการท่องเที่ยวเป็นอย่างไร (กรุณาอธิบายพร้อมยกตัวอย่างประกอบ)

.....

.....

๒.๗ ลักษณะความร่วมมือจากทุกภาคส่วนในการดำเนินกิจกรรมแบบมีส่วนร่วมเป็นอย่างไร
(กรุณาอธิบายพร้อมยกตัวอย่างประกอบ)

๒.๘ ท่านคิดว่ามีภาคส่วนไหนบ้างที่ควรอยู่ในเครือข่ายด้านการบริการการท่องเที่ยว (กรุณา
อธิบายพร้อมยกตัวอย่างประกอบ)

๒.๙ ความหลากหลายทางวัฒนธรรมเป็นอุปสรรคหรือไม่อย่างไรต่อการทำงานเชิงเครือข่าย

ตอนที่ ๓ ข้อเสนอแนะอื่น ๆ เพื่อการพัฒนาชุมชนภาคบริการในพื้นที่จังหวัดจันทราธิวาส ที่จะทำ
ให้ชุมชนภาคบริการของท่านเกิดความยั่งยืนในอนาคต

๓.๑ ด้านการพัฒนาการเกษตรอย่างยั่งยืน

๓.๒ ด้านการพัฒนากิจกรรมของชุมชนภาคบริการให้เกิดอย่างยั่งยืน

๓.๓ ด้านช่องทางการจัดการท่องเที่ยวของภาคบริการอย่างยั่งยืน

๓.๔ ด้านการสร้างเครือข่ายบริการการท่องเที่ยวของชุมชนภาคบริการ

ขอกราบขอบพระคุณท่านที่เสียสละเวลาอันมีค่าในการให้สัมภาษณ์
คณะผู้วิจัย

แบบสนทนากลุ่ม (Focus Groups Discussion)

เรื่อง ความยั่งยืนของชุมชนภาคการเกษตรท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดยะลา

คำชี้แจง แบบสนทนากลุ่ม (Focus Groups Discussion) ประกอบไปด้วย ๓ ตอน คือ ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่ม ตอนที่ ๒ ข้อคำถามเกี่ยวกับความยั่งยืนของชุมชนภาคการเกษตรท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดยะลา และตอนที่ ๓ ที่เกี่ยวกับโครงการความยั่งยืนของชุมชนภาคการเกษตรท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดยะลา

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่ม

ชื่อ-นามสกุล.....

ตำแหน่งการทำงาน.....

ที่อยู่สถานที่ทำงาน.....

อายุ.....ปี

บ้านที่อยู่อาศัย.....

หมู่ที่..... ตำบล..... อำเภอ.....

จังหวัด..... รหัสไปรษณีย์.....

เบอร์โทรศัพท์ที่สามารถติดต่อได้.....

E-mail.....ไลน์.....

วัน/เดือน/ปี ที่เข้าร่วม.....

ตอนที่ ๒ ข้อคำถามเกี่ยวกับ ความยั่งยืนของชุมชนภาคการเกษตรท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดยะลา

๒.๑ ปัญหาของประชาชนส่วนใหญ่ในการประกอบอาชีพเกษตรกรรมไม่ประสบความสำเร็จเพราะอะไร

๒.๒ ท่านมีความรู้ความเข้าใจถึง ความยั่งยืนของชุมชนภาคการเกษตรท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่อย่างไร

๒.๓ ท่านมีความรู้ความเข้าใจหลักการของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างไร

๒.๔ ท่านคิดว่าโครงการโคกหนองนาตอบโจทย์ความยั่งยืนของชุมชนภาคการเกษตรท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดยะลาอย่างไร

๒.๕ ท่านได้รับประโยชน์อะไรจากโครงการความยั่งยืนของชุมชนภาคการเกษตรท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดยะลา

ตอนที่ ๓ ข้อเสนอแนะอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับโครงการความยั่งยืนของชุมชนภาคการเกษตรท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดยะลา

ขอกราบขอบพระคุณทุกท่านที่เสียสละเวลาอันมีค่าในการเข้าร่วมการสนทนากลุ่ม

คณะผู้วิจัย

วันที่ / /

กำหนดการจัดกิจกรรมอบรมเชิงปฏิบัติการ
การสร้างเพจในการเพิ่มช่องทางการจำหน่ายสู่ตลาดออนไลน์
วันที่ ๒๓ - ๒๔ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๖๕
ณ ห้องประชุมธารโตโฮมสเตย์ หมู่ ๕ ตำบลธารโต อำเภอธารโต จังหวัดยะลา

วันเสาร์ ที่ ๒๓ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๖๕

- ๐๘.๓๐ น. ลงทะเบียน รับเอกสาร
- ๐๙.๐๐ น. ประธานในพิธีเปิด พระมหาวิเชียร วชิรธมฺโม, ผศ. ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี
ผู้อำนวยการแผนโครงการวิจัย
กล่าวรายงาน โดย พระครูสุวรรณสุตาลังการ, ดร. หัวหน้าโครงการย่อยที่ ๑
- ๐๙.๓๐ น. แนะนำผลิตภัณฑ์ชุมชนของบ้านบันนังกระเจาะ ตำบลธารโต อำเภอธารโต เพื่อการสร้างเพจในการ
เพิ่มช่องทางการจำหน่ายสู่ตลาดออนไลน์ โดย นายอาบีดิน เลห์ทองคำ นักวิชาการ
พัฒนาชุมชนปฏิบัติการอำเภอธารโต จังหวัดยะลา
- ๑๐.๓๐ น. แนะนำผลิตภัณฑ์ชุมชนของบ้านอูแบ หมู่ ๑ ตำบลบาเจาะ อำเภอบันนังสตา เพื่อการสร้างเพจ
ในการเพิ่มช่องทางการจำหน่ายสู่ตลาดออนไลน์ โดย นางสาวอานิตา เจ๊ะสนิ นักวิชาการ
พัฒนาชุมชนชำนาญการ รักษาการแทนพัฒนาการอำเภอบันนังสตา
- ๑๑.๓๐ น. ฉันทาอาหาร / รับประทานอาหารกลางวัน
- ๑๓.๐๐ น. เรียนรู้การสร้างอีเมลบนโทรศัพท์มือถือ โดย นางสาวจุฑามาศ เทพทอง
- ๑๔.๑๕ น. พักฉันทาน้ำปานะ/รับประทานอาหารว่าง
- ๑๔.๓๐ น. เรียนรู้การสร้างเพจ โดย นางสาวคณิสันย์ สมวงศ์
- ๑๖.๐๐ น. เดินทางกลับ/เข้าที่พัก ธารโตโฮมสเตย์ พักผ่อนตามอัธยาศัย

วันอาทิตย์ ที่ ๒๔ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๖๕

- ๐๙.๐๐ น. การออกแบบปกเพจและสร้างโลโก้ร้านง่าย ๆ สำหรับมือใหม่บนโปรแกรม Canva
โดย นางสาวสุภารัตน์ ลิมคำรงค์
- ๑๑.๐๐ น. ฉันทาอาหาร / รับประทานอาหารกลางวัน
- ๑๓.๐๐ น. เรียนรู้การตัดต่อวิดีโอบนมือถือ โดย นางสาวรอชี๊ะ อิหม่าหมาด และ นางสาวรุสนีย์ สماعيل
- ๑๔.๔๕ น. พักฉันทาน้ำปานะ/รับประทานอาหารว่าง
- ๑๕.๐๐ น. นำเสนอผลงาน
- ๑๖.๐๐ น. พิธีปิด / เสร็จกิจกรรม

หมายเหตุ กำหนดการนี้อาจเปลี่ยนแปลงได้ตามความเหมาะสม
นางสาวจุฑามาศ เทพทอง พิธีกรดำเนินรายการ

หนังสือแสดงเจตนายินยอมเข้าร่วมวิจัย (Informed Consent)
รับรองโดยคณะกรรมการพิจารณาโครงการวิจัย สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

โครงการวิจัย เรื่อง ความยั่งยืนของชุมชนภาคการเกษตรท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัด
 ยะลา

The sustainability of the agricultural community amid the diversity in
 Yala Province.

วันที่ลงนาม.....

ก่อนที่จะลงนามในใบยินยอมให้ทำการวิจัยนี้ ข้าพเจ้าได้รับการอธิบายจากคณะผู้วิจัยถึง
 วัตถุประสงค์ของการวิจัย วิธีการวิจัย อันตราย รวมทั้งประโยชน์ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการวิจัยอย่าง
 ละเอียด และมีความเข้าใจดีแล้ว

คณะผู้วิจัยรับรองว่าจะตอบคำถามที่ข้าพเจ้าสงสัยด้วยความเต็มใจ จะไม่ปิดบังซ่อนเร้น จน
 ข้าพเจ้าพอใจ

ข้าพเจ้าเข้าร่วมในโครงการวิจัยนี้ด้วยความสมัครใจ โดยปราศจากการบังคับหรือชักจูง

ข้าพเจ้ามีสิทธิที่จะบอกเลิกการเข้าร่วมในโครงการวิจัยเมื่อใดก็ได้ และการบอกเลิกนี้จะไม่
 ผลต่อข้าพเจ้าจะพึงได้รับในปัจจุบันและในอนาคต

คณะผู้วิจัยรับรองว่าจะเก็บข้อมูลเกี่ยวกับตัวข้าพเจ้าเป็นความลับ และจะเปิดเผยเฉพาะใน
 ของสรุปผลการวิจัยโดยไม่มีการระบุชื่อนามสกุลของข้าพเจ้า การเปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับตัวข้าพเจ้าต่อ
 หน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง จะกระทำด้วยเหตุผลทางวิชาการเท่านั้น

คณะผู้วิจัยรับรองว่าหากเกิดอันตรายใด ๆ จากการวิจัย ข้าพเจ้าจะได้รับการรักษาพยาบาล
 ตามที่ระบุในเอกสารชี้แจงข้อมูลแก่ผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย

ข้าพเจ้าจะได้รับเอกสารชี้แจงและหนังสือยินยอมที่มีข้อความเดียวกันกับที่คณะผู้วิจัยเก็บไว้
 เป็นส่วนตัวข้าพเจ้า ๑ ชุด

ข้าพเจ้าได้รับทราบข้อความข้างต้นแล้ว มีความเข้าใจดีทุกประการ และลงนามในใบยินยอม
 ด้วยความเต็มใจ

ลงชื่อ.....ผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย

(.....ชื่อ-นามสกุล ตัวบรรจง)

ลงชื่อ.....ผู้ดำเนินโครงการวิจัย

(.....ชื่อ-นามสกุล ตัวบรรจง)

ลงชื่อ.....พยาน

(.....ชื่อ-นามสกุล ตัวบรรจง)

ลงชื่อ.....พยาน

(.....ชื่อ-นามสกุล ตัวบรรจง)

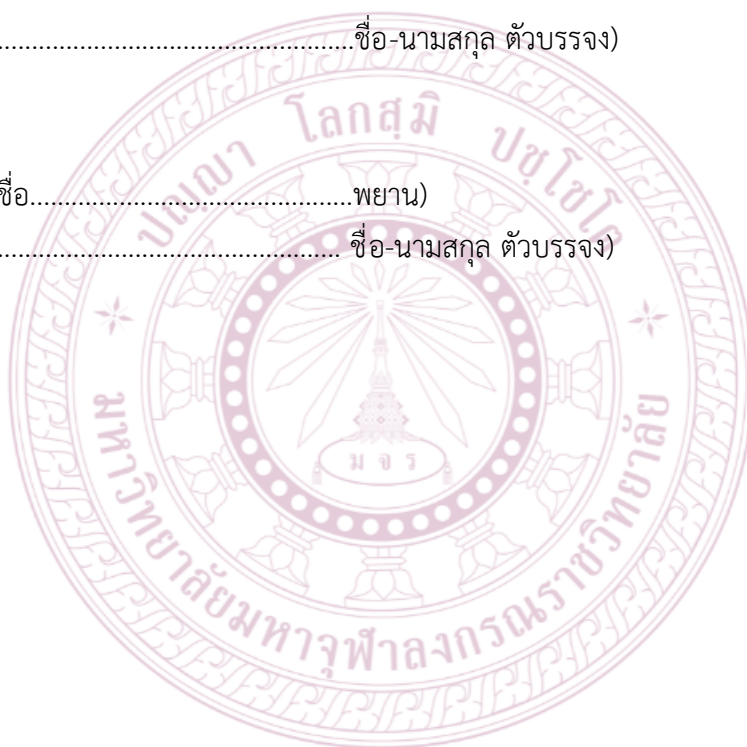
ในกรณีที่ผู้เข้าร่วมในโครงการวิจัย อายุต่ำกว่า ๑๘ ปี/ไม่สามารถตัดสินใจได้ด้วยตนเอง
และไม่สามารถลงลายชื่อด้วยตนเอง

ข้าพเจ้า.....ในฐานะเป็น.....(ผู้แทนโดยชอบ
ธรรมตามกฎหมาย/ผู้ปกครอง/บิดา-มารดา/สามี-ภรรยา) ของ.....อนุญาต
ให้.....เข้าร่วมในโครงการวิจัยในครั้งนี้

ลงชื่อ.....ผู้แทนโดยชอบธรรมตามกฎหมาย/ผู้ปกครอง/บิดา-
มารดาสามี-ภรรยา)

ลงชื่อ.....พยาน)
(.....ชื่อ-นามสกุล ตัวบรรจง)

ลงชื่อ.....พยาน)
(.....ชื่อ-นามสกุล ตัวบรรจง)

เอกสารชี้แจงข้อมูลแก่ผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย (Participant information sheet)

ชื่อโครงการวิจัย

ความยั่งยืนของชุมชนภาคการเกษตรท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดยะลา
The sustainability of the agricultural community amid the diversity in Yala Province.

ภายใต้แผนงานวิจัยเรื่อง

ความยั่งยืนของชุมชนสันติสุขท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้
Sustainability of a peaceful community amid diversity in the Southern Border Provinces.

วันที่ชี้แจง ๑๗ ธันวาคม ๒๕๖๔

ชื่อที่ทำงานของผู้วิจัย

พระครูสุวรรณสุตาลังการ, ดร.

นายวรปรัชญ์ ลาวัณย์วิไลวงศ์

นายรังสรรค์ วัฒนาชัยวนิช

นายวีระศักดิ์ บุญญดิษฐ์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี ๓๐๘ หมู่ ๖ ซอย ๑๐ ถนน
สามัคคีสาย ข ตำบลรูสะมิแล อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี ๙๔๐๐๐

ที่ปรึกษาโครงการวิจัย

ดร.ทวีศักดิ์ พุฒสุชี จากมหาวิทยาลัยทักษิณ

ผู้ให้ทุนวิจัย

ท่านได้รับการเชิญชวนให้เข้าร่วมโครงการวิจัยนี้ แต่ก่อนที่ท่านจะตกลงใจเข้าร่วมหรือไม่ โปรดอ่านข้อความในเอกสารนี้ทั้งหมด เพื่อให้ทราบว่า เหตุใดท่านได้รับเชิญให้เข้าร่วมในโครงการวิจัยนี้ โครงการวิจัยนี้เพื่ออะไร หากท่านเข้าร่วมโครงการวิจัยนี้ ท่านจะต้องทำอะไรบ้าง รวมทั้งข้อดีและข้อเสียอาจเกิดขึ้นในระหว่างการศึกษาวิจัย

ในเอกสารนี้ อาจมีข้อความที่ท่านอ่านแล้วยังไม่เข้าใจ โปรดสอบถามคณะผู้วิจัยหรือผู้ช่วยผู้วิจัยที่ทำโครงการนี้ เพื่อให้อธิบายจนกว่าท่านจะเข้าใจ ท่านจะได้รับเอกสารนี้ ๑ ชุด กลับไปอ่านที่บ้านเพื่อปรึกษาหารือกับผู้ปกครอง ญาติพี่น้อง เพื่อน หรือแพทย์ที่ท่านรู้จัก ให้ช่วยตัดสินใจว่าควรเข้าร่วมโครงการวิจัยนี้หรือไม่ การเข้าร่วมในโครงการวิจัยนี้จะต้องเป็น **ความสมัครใจ**ของท่าน ไม่มีการบังคับหรือชักจูง ถึงแม้ท่านจะไม่เข้าร่วมในโครงการวิจัย ท่านก็จะปฏิบัติกิจวัตรประจำวันตามปกติ การไม่เข้าร่วมหรือถอนตัวจากโครงการวิจัยนี้ จะไม่มีผลกระทบต่อผลการศึกษาของท่านแต่อย่างใด

โปรดอย่าลงลายมือชื่อของท่านในเอกสารนี้จนกว่าท่านจะแน่ใจว่ามีความประสงค์จะเข้าร่วมในโครงการวิจัยนี้ คำว่า “ท่าน” ในเอกสารนี้ หมายถึง ผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยในฐานะอาสาสมัครในโครงการวิจัยนี้ หากท่านเป็นผู้แทนโดยชอบธรรมตามกฎหมายของผู้ที่จะเข้าร่วมโครงการวิจัย และลงนามแทนในเอกสารนี้ โปรดเข้าใจว่า “ท่าน” ในเอกสารนี้หมายถึง ผู้เข้าร่วมในโครงการวิจัยเท่านั้น

โครงการวิจัยนี้มีที่มาอย่างไร และวัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

ประเทศไทยมีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ ๓๒๐.๖๙ ล้านไร่ แบ่งเป็นพื้นที่ป่า ๑๐๗.๒๔ ล้านไร่ พื้นที่เกษตรกรรม ๑๔๙.๒๔ ล้านไร่ และที่เหลือเป็นพื้นที่ใช้ประโยชน์นอกภาคการเกษตร^๑ จะเห็นว่าประเทศไทยมีที่ดินที่ใช้เพื่อการเกษตรถึงร้อยละ ๔๖.๕๓ ของพื้นที่ทั้งหมด แต่การใช้ประโยชน์ในปัจจุบันยังไม่เกิดประสิทธิภาพเท่าที่ควร จะเห็นว่าที่ผ่านมา การเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรของเกษตรกรไทยจะเป็นการเพิ่มพื้นที่ หรือขยายขนาดที่ดินในการทำการเกษตรมากกว่าการปรับปรุงประสิทธิภาพการผลิตต่อพื้นที่ ทรัพยากรที่ดินถือเป็นทรัพยากรพื้นฐานในการสร้างปัจจัยการผลิตของภาคเกษตรกรรมที่มีความจำเป็นต่อการดำรงชีวิตของคนไทยหลายด้าน แต่ในช่วงประมาณสี่สิบปีที่ผ่านมา การเกษตรของไทยเน้นการผลิตเพื่อการส่งออกมากขึ้น หน่วยงานหลายภาคส่วนจึงเร่งส่งเสริมให้เกษตรกรใช้ประโยชน์ที่ดินด้วยการปลูกพืชเศรษฐกิจเชิงเดี่ยวในพื้นที่ขนาดใหญ่ ใช้พันธุ์พืชที่ให้ผลผลิตสูง ซึ่งจะต้องใช้ปุ๋ยและสารเคมีในปริมาณมาก เมื่อใช้ต่อเนื่องเป็นเวลานานทำให้ดินมีสภาพเสื่อมโทรม ส่งผลให้ผลผลิตทางการเกษตรลดลงต้องใช้ปัจจัยการผลิตมากขึ้นเรื่อย ๆ นำมาซึ่งต้นทุนการผลิตที่สูงขึ้นอย่างรวดเร็วไม่สมดุลกับรายได้จากการขายผลผลิต ทำให้เกษตรกรประสบภาวะขาดทุนและมีหนี้สิน นำไปสู่การขยายพื้นที่เพื่อเพิ่มผลผลิต บางรายต้องขายที่ดินทำกิน แล้วบุกรุกพื้นที่ป่า มีการละทิ้งถิ่นฐานหรือพื้นที่เกษตรกรรมเพื่อไปประกอบอาชีพในเมืองใหญ่เพิ่มมากขึ้น การผลิตที่ขาดการตระหนักถึงสิ่งแวดล้อมยังส่งผลทำให้ทรัพยากรที่ดิน น้ำ และป่าเสื่อมโทรมลงอย่างรวดเร็ว กล่าวคือ เกิดผลเสียไม่เฉพาะต่อผลผลิตที่ลดลงเท่านั้น แต่ยังสร้างความเสียหายต่อระบบนิเวศ ที่เห็นได้ชัดคือ ความหลากหลายทางชีวภาพลดลง นอกจากนี้ ผลจากการขยายตัวทางเศรษฐกิจในปัจจุบันทำให้มีการนำที่ดิน ที่เหมาะสมกับการเกษตรไปใช้เพื่อกิจกรรมอื่น ซึ่งอาจทำให้เกิดผลกระทบต่อความมั่นคงทางอาหารของประเทศ และความเป็นอยู่ของเกษตรกรในอนาคตได้

ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีการผลิตสินค้าเกษตรสำคัญของโลก มีมูลค่าส่งออกสินค้าทางการเกษตรไปยังประเทศต่างๆ ทั่วโลก ในปี ๒๕๕๘ ถึง ๒๕๕๙ ประมาณ ๔,๙๐๐ ล้านบาท^๒ แต่ผลกระทบจากสภาพภูมิอากาศที่แปรปรวน ประกอบกับความเสื่อมโทรมจากการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีผลกระทบต่อผลผลิตภาคการเกษตรทั้งด้านปริมาณการผลิตที่ลดลงและผลผลิตคุณภาพต่ำส่งผลกระทบต่อรายได้ของประชาชนในภาคการเกษตร เนื่องจากจำนวนแรงงานที่ทำงานในภาคเกษตรร้อยละ ๓๐.๑๘ จากจำนวนแรงงานผู้มีงานทำทั้งหมดจำนวน ๓๗.๑๔ ล้านคน ซึ่งสัดส่วนมากเกือบครึ่งหนึ่งของแรงงานนอกภาคการเกษตรที่มีร้อยละ ๖๙.๘๒ (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, ๒๕๕๙) ส่งผลให้ภาคการเกษตรมีความสำคัญต่อเศรษฐกิจของประเทศที่รัฐบาลต้องมีการดำเนินนโยบายที่ส่งเสริมให้มีการพัฒนาในภาคการเกษตรอย่างยั่งยืน เพราะปัญหาของประชาชน

^๑ สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. ๒๕๕๙. แผนพัฒนาการเกษตรในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ (พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๖๔) [ออนไลน์]. สืบค้นจาก http://www.oae.go.th/download/journal/development_plan2559.pdf.

^๒ อ้างแล้ว, สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. ๒๕๕๙.

ส่วนใหญ่ในภาคการเกษตรมีความเหลื่อมล้ำทางด้านรายได้เมื่อเทียบกับ นอกภาคการเกษตร ปัญหาความยากจนและหนี้สินในครัวเรือน จากข้อมูลของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ปี ๒๕๕๘ แสดงรายได้ของครัวเรือนเฉลี่ยเดือนละ ๒๖,๙๑๕ บาทและหนี้สินเฉลี่ยต่อปี ๑๕๖,๗๗๐ บาท ซึ่งพบว่า กำไรสุทธิจากการทำการเกษตรอยู่ในระดับต่ำ เมื่อเทียบกับรายได้จากค่าจ้างและเงินเดือนที่สูงกว่าหลายเท่า รวมถึงระดับของหนี้สินที่ใช้ลงทุนในการเกษตรสูงกว่าการลงทุนในการทำธุรกิจ

ผลการศึกษาวิจัยหลายแห่งยืนยันตรงกันว่า ในระยะที่ผ่านมาภาคเกษตรของไทยมีบทบาทสำคัญอย่างมากต่อการ พัฒนาเศรษฐกิจและสังคม แต่ผลสำเร็จของการพัฒนาดังกล่าว ได้ก่อให้เกิดความเสื่อมโทรมของฐานทรัพยากรธรรมชาติ ความหลากหลายทางชีวภาพ และคุณภาพสิ่งแวดล้อมโดยรวม จนเริ่มส่งผลเป็นข้อจำกัดต่อการเพิ่มผลผลิตมวลรวมทางการเกษตร และเริ่มเป็นที่ตระหนักแล้วว่า การพัฒนาการเกษตรที่ผ่านมาเป็นไปอย่างไม่ยั่งยืน และจะส่งผลกระทบเป็นข้อจำกัดต่อการเพิ่มผลผลิตและรายได้ของเกษตรกรและยุวเกษตรกรไทยต่อไปหากไม่เร่งรีบแก้ไข^๓

สุวินัย รันดา^๔ กล่าวว่าตลอดระยะเวลาของการพัฒนาการเกษตรที่ผ่านมามาภาครัฐที่เกี่ยวข้องได้ใช้ยุทธวิธีที่ไม่สอดคล้องกับหลักปรัชญาในการส่งเสริมการเกษตรที่ว่า “จะต้องพัฒนาเกษตรกรให้สามารถช่วยเหลือตนเองได้” แต่กลับใช้วิธีการส่งเสริมการเกษตรแบบสำเร็จรูปในรูปแบบของ “เกษตรสงเคราะห์” ที่ให้การสนับสนุนปัจจัยการผลิตที่จำเป็นแก่เกษตรกรในการเพิ่มผลผลิตของตน เกษตรกรพึ่งพาตนเองได้ ลดน้อยลง เกษตรกรที่เคยเป็นเจ้าของที่ดินกลายเป็นผู้เช่าหรือ ผู้รับจ้างผู้ขายแรงงาน ระบบนิเวศในท้องถิ่นและชุมชนเปลี่ยนไปจนยากที่จะกลับคืน

ดร.เพิ่มศักดิ์ มกราภิรมย์ สมาชิกสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ^๕ ชี้ให้เห็นว่าปัจจุบันและแนวโน้มในอนาคตของเกษตรกรค่อนข้างมืดมนเพราะมีข้อมูลเชิงประจักษ์ที่สำคัญ๕ ประการ คือ เรื่องที่ดินทำกิน การเข้าถึงทรัพยากร หนี้สินการตลาดและสุขภาวะที่ทำให้เกษตรกรอยู่ไม่รอดส่งผลให้จำนวนเกษตรกรของไทยมีแนวโน้มลดลง จึงได้เสนอแนวคิดในเชิงหลักการเพื่อก้าวข้ามภาวะวิกฤต คือ ๑. ต้องมีความเชื่อมั่นในคุณค่าของการเกษตรและเกษตรกรว่าเป็นฐานรากสำคัญของประเทศ หากไร้การเกษตร ประเทศไทยจะกลายเป็นประเทศที่อ่อนแอและพึ่งตนเองไม่ได้แม้แต่ด้านอาหารและยา ๒. ปัญหาการเกษตรทุกปัญหาแก้ไขได้ด้วยวิถีทางที่สร้างสรรค์และเป็นระบบ ๓. เกษตรกรต้องแก้ปัญหาของเกษตรกรเองไม่มีใครแก้ไขปัญหาเกษตรกรได้นอกจากตัวเกษตรกรเอง ๔. รัฐต้องสนับสนุนเกษตรกรให้แก้ปัญหาตนเอง รัฐต้องมีบทบาทเป็นพี่เลี้ยงประคับประคองให้กลุ่มองค์กรเกษตรกรยืนหยัดได้ด้วยตนเอง ๕. ภาคธุรกิจเอกชนต้องไม่เอารัดเอาเปรียบเกษตรกร ต้องร่วมรับความเสี่ยงกับเกษตรกร

ดังนั้นคณะผู้วิจัยสนใจที่ศึกษาวิจัยความยั่งยืนของชุมชนภาคการเกษตรท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดยะลา เพื่อการเสริมสร้างในการพัฒนาระบบเกษตรกรรมเพื่อความยั่งยืน

^๓ อรุณ อวนสกุล. ๒๕๔๓. การพัฒนาเกษตรยั่งยืน : แนวทางและดัชนีชี้วัด. รายงานการสัมมนา ระบบเกษตรแห่งชาติ กรุงเทพฯ ๑๕-๑๗ พฤศจิกายน ๒๕๔๓.

^๔ สุวินัย รันดา. ๒๕๔๓. การพัฒนาเกษตรยั่งยืน : มิติใหม่และการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม. รายงานการสัมมนา ระบบเกษตรแห่งชาติ กรุงเทพฯ ๑๕-๑๗ พฤศจิกายน ๒๕๔๓.

^๕ วารสารวิจัยเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่, ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๔ ตุลาคม-ธันวาคม ๒๕๕๘. หน้า ๙๒.

ของชุมชน เพื่อร่วมกันพัฒนาองค์ความรู้ของเกษตรกรสู่การพัฒนาการเกษตรที่ยั่งยืนและนำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑) เพื่อศึกษารูปแบบความยั่งยืนของชุมชนภาคการเกษตรท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดยะลา
- ๒) เพื่อพัฒนากิจกรรมแบบมีส่วนร่วมท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดยะลา
- ๓) เพื่อเสริมสร้างเครือข่ายท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดยะลา

ท่านได้รับเชิญให้เข้าร่วมโครงการวิจัยนี้เพราะคุณสมบัติที่เหมาะสมดังต่อไปนี้

ผู้นำชุมชน (พัฒนากรหมู่บ้าน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน), ผู้นำทางศาสนา (พระสงฆ์, อิหม่าม, บาทหลวง) ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน หรือบุคคล ผู้เชี่ยวชาญด้านการสร้างความปรองดอง วิศวกรพื้นที่/ปราชญ์ชาวบ้าน บุคคลที่ประชาชนเคารพนับถือ และเป็นผู้ที่มีความสนใจเข้าร่วมโครงการวิจัยในครั้งนี้ จาก ศูนย์เรียนรู้ทฤษฎีใหม่รูปแบบ “โคก หนอง นา โมเดล” บ้านบันนังกระเจาะ ตำบลธารโต อำเภอธารโต จังหวัดยะลา ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงตำบลยุโป หมู่ที่ ๑ ตำบลยุโป อำเภอเมือง จังหวัดยะลา และ หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง บ้านอุแบ ม. ๑ ต.บาเจาะ อ.บันนังสตา จังหวัดยะลา จำนวน ๒๔ คน

ท่านไม่สามารถเข้าร่วมโครงการวิจัยได้หากท่านมีคุณสมบัติดังต่อไปนี้

ไม่ได้อาศัยอยู่ในพื้นที่ ศูนย์เรียนรู้ทฤษฎีใหม่รูปแบบ “โคก หนอง นา โมเดล” บ้านบันนังกระเจาะ ตำบลธารโต อำเภอธารโต จังหวัดยะลา ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงตำบลยุโป หมู่ที่ ๑ ตำบลยุโป อำเภอเมือง จังหวัดยะลา และ หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง บ้านอุแบ ม.๑ ต.บาเจาะ อ.บันนังสตา จังหวัดยะลา

จะมีการทำโครงการวิจัยนี้ที่ใด และมีจำนวนผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยนี้ทั้งสิ้นเท่าไร

โครงการวิจัยนี้จะทำที่ ศูนย์เรียนรู้ทฤษฎีใหม่รูปแบบ “โคก หนอง นา โมเดล” บ้านบันนังกระเจาะ ตำบลธารโต อำเภอธารโต จังหวัดยะลา ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงตำบลยุโป หมู่ที่ ๑ ตำบลยุโป อำเภอเมือง จังหวัดยะลา และ หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง บ้านอุแบ ม.๑ ต.บาเจาะ อ.บันนังสตา จังหวัดยะลา มีผู้เข้าร่วมโครงการจำนวน ๒๔ คน

ระยะเวลาที่ท่านจะต้องร่วมโครงการวิจัยและจำนวนครั้งทั้งหมด

ท่านจะได้รับการสอบถามข้อมูลพื้นฐาน และรับคำอธิบายเกี่ยวกับการวิจัย ก่อนการดำเนินการวิจัย รวมกิจกรรมที่ต้องเข้าร่วมทั้งสิ้น จำนวน ๔ ครั้ง

หากท่านเข้าร่วมโครงการวิจัยครั้งนี้ ท่านจะต้องปฏิบัติตามขั้นตอน หรือได้รับการปฏิบัติอย่างไรบ้าง

ตอบแบบสอบถามข้อมูลเบื้องต้น ให้สัมภาษณ์เชิงลึก เข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมชุมชนสร้างสรรค์ เข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ และเข้าร่วมการประชุมสัมมนา รวมกิจกรรมที่ต้องเข้าร่วมทั้งสิ้น จำนวน ๔ ครั้ง ซึ่งทางคณะผู้วิจัยจะให้คำชี้แนะและให้คำปรึกษาตลอดโครงการวิจัยนี้

ความไม่สุขสบาย หรือความเสี่ยงต่ออันตรายที่อาจจะได้รับจากกรรมวิธีการวิจัยมีอะไรบ้าง และวิธีการป้องกัน/แก้ไขที่คณะผู้วิจัยเตรียมไว้หากมีเหตุการณ์ดังกล่าวเกิดขึ้น

ไม่มีความเสี่ยงอันตรายที่จะได้รับจากกรรมวิธีการวิจัย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากโครงการวิจัย

- ๑) ได้รูปแบบความยั่งยืนของชุมชนภาคการเกษตรท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดยะลา
- ๒) ได้กิจกรรมแบบมีส่วนร่วมท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดยะลา
- ๓) ได้ทราบถึงการเสริมสร้างเครือข่ายท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดยะลา

ค่าใช้จ่ายที่ผู้เข้าร่วมในโครงการวิจัยจะต้องรับผิดชอบ (ถ้ามี)

ผู้เข้าร่วมในโครงการวิจัยไม่มีค่าใช้จ่ายใด ๆ ทั้งสิ้น

ค่าตอบแทนที่จะได้รับเมื่อเข้าร่วมโครงการวิจัย

มีใบประกาศเกียรติคุณ และสินน้ำใจ มอบให้

หากท่านไม่เข้าร่วมโครงการวิจัยนี้ ท่านมีทางเลือกอื่นอย่างไรบ้าง
ไม่มี

หากเกิดอันตรายที่เกี่ยวข้องกับโครงการวิจัยนี้ จะติดต่อกับใครบ้าง และได้รับการปฏิบัติอย่างไร

หากเกิดอันตรายที่เกี่ยวข้องกับโครงการวิจัยนี้ ท่านสามารถติดต่อกับ

- ๑) นายวีระศักดิ์ บุญญดิษฐ์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี

๓๐๘ หมู่ ๖ ซอย ๑๐ ถนนสามัคคีสาย ข ตำบลรูสะมิแล อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี

๙๔๐๐๐

เบอร์โทร ๐๙๓-๔๕๐๐๗๑ , ๐๙๓-๖๒๓-๕๔๔๔

- ๒) พระครูสุวรรณสุตาลังการ, ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี

๓๐๘ หมู่ ๖ ซอย ๑๐ ถนนสามัคคีสาย ข ตำบลรูสะมิแล อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี

๙๔๐๐๐

เบอร์โทร ๐๙๓-๔๕๐๐๗๑ , ๐๘๖-๓๒๕-๘๔๘๘

หากท่านมีคำถามที่เกี่ยวข้องกับโครงการวิจัย จะถามใคร ระบุชื่อผู้วิจัยหรือผู้วิจัยร่วม

หากท่านมีคำถามที่เกี่ยวข้องกับโครงการวิจัย โปรดสอบถามได้ที่

๑) พระครูสุวรรณสุตาลังการ, ดร.	หัวหน้าโครงการวิจัย
๒) นายวรปรัชญ์ ลาวัณย์วิไลวงศ์	ผู้ร่วมวิจัย
๓) นายรังสรรค์ วัฒนาชัยวนิช	ผู้ร่วมวิจัย
๔) นายวีระศักดิ์ บุญญดิษฐ์	ผู้ร่วมวิจัย
๕) ดร.ทวีศักดิ์ พุฒสุชี	ประธานที่ปรึกษา

หากท่านรู้สึกว่าการปฏิบัติอย่างไม่เป็นธรรมในระหว่างโครงการวิจัยนี้ ท่านอาจแจ้งเรื่องได้ที่

สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลลำไทร อำเภอน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐ เบอร์โทร. ๐๓๕-๒๔๘-๐๗๓

ข้อมูลส่วนตัวของท่านที่ได้จากโครงการวิจัยครั้งนี้จะถูกนำไปใช้ดังต่อไปนี้

คณะผู้วิจัยจะนำเสนอข้อมูลที่ได้จากโครงการวิจัย เพื่อประโยชน์ทางวิชาการโดยไม่เปิดเผยชื่อนามสกุล ที่อยู่ของผู้เข้าร่วมในโครงการวิจัยทุกคน คณะผู้วิจัยจะเก็บรักษาข้อมูลส่วนตัวและข้อมูลที่ได้จากโครงการวิจัยไว้ในงานวิจัยของ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี

ท่านจะถอนตัวออกจากโครงการวิจัยหลังจากได้ลงนามเข้าร่วมโครงการวิจัยแล้วได้หรือไม่

ท่านสามารถถอนตัวออกจากโครงการวิจัยได้ตลอดเวลาที่ท่านต้องการ โดยจะไม่มีผลเสียใด ๆ เกิดขึ้นหรือท่านอาจถูกขอให้ออกจากโครงการวิจัยเมื่อท่านมีโรคที่มีอาการป่วยเกิดขึ้น ไม่สามารถร่วมกิจกรรมได้

ภาคผนวก ข

หนังสือเชิญ และอื่น ๆ

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน โครงการวิจัย (MCU ๖๕๐๓๐) โทร ๐-๗๓๔๕-๐๐๗๓

ที่ MCU ๖๕๐๓๐.๑ ๓/๒๕๖๔

วันที่ ๓๓ ธันวาคม ๒๕๖๔

เรื่อง ขอเชิญนักวิจัยโครงการย่อยที่ ๑ และผู้ช่วยนักวิจัย ลงสำรวจพื้นที่ในการวิจัย (ครั้งที่ ๑)

เรียน/เจริญพร ทีมงานนักวิจัยฯ และผู้ช่วยนักวิจัยทุกท่าน

สิ่งที่ส่งมาด้วย กำหนดการเดินทางลงพื้นที่วิจัย (ครั้งที่ ๑)

ตามที่ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี ได้รับการจัดสรรงบประมาณโครงการวิจัยย่อยที่ ๑ เรื่อง “ความยั่งยืนของชุมชนภาคการเกษตรท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดยะลา” ภายใต้แผนงานวิจัย เรื่อง “ความยั่งยืนของชุมชนสันติสุขท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้” (MCU ๖๕๐๓๐) ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๕ ตามรายละเอียดทราบแล้ว นั้น

เพื่อให้การดำเนินโครงการวิจัยย่อยที่ ๑ เรื่อง “ความยั่งยืนของชุมชนภาคการเกษตรท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดยะลา” ภายใต้แผนงานวิจัย เรื่อง “ความยั่งยืนของชุมชนสันติสุขท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้” (MCU ๖๕๐๓๐) ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๕ เป็นไปด้วยความเรียบร้อย มีประสิทธิภาพและบรรลุวัตถุประสงค์ ตามนโยบายของมหาวิทยาลัย ขอเชิญนักวิจัยโครงการย่อยที่ ๑ และผู้ช่วยนักวิจัย ลงสำรวจพื้นที่ในการวิจัย (ครั้งที่ ๑) ในวันที่ ๒๒ - ๒๔ ธันวาคม ๒๕๖๔ เพื่อเตรียมความพร้อมในการจัดทำเครื่องมือวิจัย และดำเนินการของใบรับรองการวิจัยในมนุษย์ จากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ต่อไป

จึงเรียน/เจริญพร มาเพื่อทราบและเข้าร่วมลงสำรวจพื้นที่ในการวิจัย (ครั้งที่ ๑) อย่างเคร่งครัด

(พระครูสุธรรมสุตาลังการ, ดร.)

หัวหน้าโครงการวิจัยย่อยที่ ๑

ที่ ฮว ๕๐๒๕ / ๐๐๐๒๕

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี
ถนนสามัคคีสาย ข ซอย ๑๐ ตำบลรูสะมิแล
อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี ๙๕๐๐๐

๒๐ กรกฎาคม ๒๕๖๕

เรื่อง ขอเชิญเป็นวิทยากรและเข้าร่วมกิจกรรมการสร้างเพจเพื่อเพิ่มช่องทางการจัดจำหน่าย
สู่ตลาดออนไลน์

เจริญพร นายอาบิเด็น เล่ทองคำ นักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการ สำนักงานพัฒนาชุมชน
อำเภอธารโต จังหวัดยะลา

สิ่งที่แนบมาด้วย กำหนดการในการจัดกิจกรรม จำนวน ๑ ฉบับ

ตามที่ คณะผู้วิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี
โครงการวิจัยย่อย ที่ ๑ เรื่อง “ความยั่งยืนของชุมชนภาคเกษตรท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่
จังหวัดยะลา” ภายใต้แผนงานวิจัยเรื่อง ความยั่งยืนของชุมชนสันติสุขท่ามกลางความหลากหลายใน
พื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้มีการลงพื้นที่เก็บรวบรวมข้อมูลภาคการเกษตรในพื้นที่บ้านบันนัง
กระแจะ ตำบลธารโต อำเภอธารโต บ้านอุแบ หมู่ ๑ ตำบลบาเจาะ อำเภอบันนังสตา และศูนย์การ
เรียนรู้ หมู่ ๑ ตำบลยุโป อำเภอเมือง รายละเอียดตามที่ทราบแล้วนั้น

ในการนี้ ทางมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี ได้จัด
กิจกรรมการสร้างเพจเพื่อเพิ่มช่องทางการจัดจำหน่ายสู่ตลาดออนไลน์ให้กับผู้เข้าร่วมโครงการ จึงขอ
เชิญท่านเป็นวิทยากรและนำประชาชนผู้สนใจ จำนวน ๕ คน เข้าร่วมกิจกรรม ในวันที่ ๒๓ - ๒๔
กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๖๕ ณ ธารโตโฮมสเตย์ หมู่ ๕ ตำบลธารโต อำเภอธารโต จังหวัดยะลา

หวังว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านเป็นอย่างดียิ่ง จึงขอเจริญพรขอคุณมา ณ
โอกาสนี้ด้วย

ขอเจริญพร

(พระครูสุวรรณสุตาสิงการ, ดร.)

หัวหน้าโครงการวิจัยย่อย ที่ ๑

ผู้ประสานงาน นายวีรศักดิ์ บุญยดิษฐ์ เลขานุการโครงการฯ ย่อย ที่ ๑ โทร ๐๙๒๖๒๓๕๔๔๔
นางสาวจุฑามาศ เทพทอง ผู้ประสานงานโครงการ ฯ โทร ๐๘๐๑๔๗๐๕๕๖

ที่ ฮว ๘๐๒๔/๐๐๐๒๘

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี
ถนนสามัคคีสาย ข ซอย ๑๐ ตำบลรูสะมิแล
อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี ๙๔๐๐๐

๒๐ กรกฎาคม ๒๕๖๕

เรื่อง ขอเชิญเป็นวิทยากรและเข้าร่วมกิจกรรมการสร้างเพจเพื่อเพิ่มช่องทางการจัดจำหน่าย
สู่ตลาดออนไลน์

เจริญพร นางสาวอานีตา เจ๊ะสนี นักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการ สำนักงานพัฒนาชุมชน
อำเภอบันนังสตา จังหวัดยะลา

สิ่งที่แนบมาด้วย กำหนดการในการจัดกิจกรรม จำนวน ๑ ฉบับ

ตามที่ คณะผู้วิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี
โครงการวิจัยย่อย ที่ ๑ เรื่อง “ความยั่งยืนของชุมชนภาคเกษตรท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่
จังหวัดยะลา” ภายใต้แผนงานวิจัยเรื่อง ความยั่งยืนของชุมชนสันติสุขท่ามกลางความหลากหลายใน
พื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้มีการลงพื้นที่เก็บรวบรวมข้อมูลภาคการเกษตรในพื้นที่บ้านบันนัง
กระแจะ ตำบลธารโต อำเภอธารโต บ้านอูแบ หมู่ ๑ ตำบลบาเจาะ อำเภอบันนังสตา และศูนย์การ
เรียนรู้ หมู่ ๑ ตำบลลุโป อำเภอเมือง รายละเอียดตามที่ทราบแล้วนั้น

ในการนี้ ทางมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี ได้จัด
กิจกรรมการสร้างเพจเพื่อเพิ่มช่องทางการจัดจำหน่ายสู่ตลาดออนไลน์ให้กับผู้เข้าร่วมโครงการ จึงขอ
เชิญท่านเป็นวิทยากรและนำประชาชนผู้ที่สนใจ จำนวน ๕ คน เข้าร่วมกิจกรรม ในวันที่ ๒๓ - ๒๔
กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๖๕ ณ ธารโตโฮมสเตย์ หมู่ ๕ ตำบลธารโต อำเภอธารโต จังหวัดยะลา

หวังว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านเป็นอย่างดี จึงขอเจริญพรขอบคุณมา ณ
โอกาสนี้ด้วย

ขอเจริญพร

(พระครูสุวรรณสุตาลังการ, ดร.)
หัวหน้าโครงการวิจัยย่อย ที่ ๑

ผู้ประสานงาน นายวีรศักดิ์ บุญญติษฐ์ เลขานุการโครงการฯ ย่อย ที่ ๑ โทร ๐๙๓๖๒๓๕๔๔๔
นางสาวจุฑามาศ เทพทอง ผู้ประสานงานโครงการฯ โทร ๐๘๐๑๔๙๙๕๖

ที่ MCU๖๕๐๓๐.๒ ๑/๒๕๖๕

วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ถนนสามัคคี สาย ข ซอย ๑๐ ตำบลรูสะมิแล

อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี ๙๔๐๐๐

มกราคม ๒๕๖๕

เรื่อง ขอสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรียน อุตสาหกรรมจังหวัดปัตตานี

ตามที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี ได้รับการจัดสรรงบประมาณโครงการวิจัย เรื่อง “ความยั่งยืนของชุมชนสันติสุขท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้”(MCU ๖๕๐๓๐) ประจำปีงบประมาณ๒๕๖๕

เพื่อให้การดำเนินการของโครงการวิจัยเป็นไปด้วยความเรียบร้อย จึงขออนุญาตให้ทีมงานนักวิจัยได้สัมภาษณ์ท่าน หรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องเพื่อรวบรวมข้อมูลในการดำเนินงานวิจัย ในประเด็น นโยบายด้านอุตสาหกรรม การส่งเสริมชุมชนภาคอุตสาหกรรม การพัฒนาเกี่ยวกับชุมชนภาคอุตสาหกรรม การสนับสนุนชุมชน และอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับความยั่งยืนของชุมชนภาคอุตสาหกรรมท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดปัตตานี

หวังเป็นอย่างยิ่งว่าท่านนักวิจัยจะได้รับเกิ

ยรติจากท่านหรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการให้สัมภาษณ์ จึงขอขอบคุณ มา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา

ขอแสดงความนับถือ

(นายอำพร มณีเนียม)

ที่ MCU๖๕๐๓๐.๒ ๒/๒๕๖๕

วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ถนนสามัคคี สาย ข ซอย ๑๐ ตำบลรูสะมิแล

อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี ๙๔๐๐๐

✓ มกราคม ๒๕๖๕

เรื่อง ขอสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรียน พัฒนาการจังหวัดปัตตานี

ตามที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี ได้รับการจัดสรรงบประมาณโครงการวิจัย เรื่อง “ความยั่งยืนของชุมชนสันติสุขท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้”(MCU ๖๕๐๓๐) ประจำปีงบประมาณ๒๕๖๕

เพื่อให้การดำเนินการของโครงการวิจัยเป็นไปด้วยความเรียบร้อย จึงขออนุญาตให้ทีมงานนักวิจัยได้สัมภาษณ์ท่าน หรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องเพื่อรวบรวมข้อมูลในการดำเนินงานวิจัย ในประเด็น นโยบายด้านการพัฒนาชุมชน การส่งเสริมชุมชนเข้มแข็ง การพัฒนาเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ชุมชน การสร้างเครือข่ายระดับชุมชน และอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับความยั่งยืนของชุมชนภาคอุตสาหกรรมท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดปัตตานี

หวังเป็นอย่างยิ่งว่าท่านนักวิจัยจะได้รับเกียรติจากท่านหรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการให้สัมภาษณ์ จึงขอขอบคุณ มา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา

ขอแสดงความนับถือ

(นายอำพร มณีเนียม)

หัวหน้าโครงการวิจัย

หากท่านมีข้อสงสัยประการใด ติดต่อโดยตรงได้ที่

นายไชยฤทธิ์ อินบัว เลขานุการ เบอร์โทร ๐๙๘-๗๑๓-๐๒๙๑

ที่ MCU๖๕๐๓๐.๒ ๘/๒๕๖๕

วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ถนนสามัคคี สาย ข ซอย ๑๐ ตำบลรูสะมิแล

อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี ๙๔๐๐๐

สิงหาคม ๒๕๖๕

เรื่อง ขออนุมัติบุคลากรเพื่อเป็นวิทยากร

เรียน ผู้อำนวยการสถาบันกัลยาณิวัฒนา

ด้วยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี ได้รับการจัดสรรงบประมาณโครงการวิจัย เรื่อง “ความยั่งยืนของชุมชนสันติสุขท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้”(MCU ๖๕๐๓๐) ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๕

เพื่อให้การดำเนินการของโครงการวิจัยเป็นไปด้วยความเรียบร้อยและบรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการวิจัยทางผู้วิจัยจึงได้จัด “กิจกรรมฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนภาคอุตสาหกรรมในพื้นที่จังหวัดปัตตานี” ในวันอาทิตย์ที่ ๒๘ สิงหาคม ๒๕๖๕ ตั้งแต่เวลา ๑๓.๐๐ น. - ๑๖.๐๐ น. ณ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี ถ.สามัคคีสาย ข ต.รูสะมิแล อ.เมือง จ.ปัตตานี จึงเรียนมาเพื่อขออนุมัตินายประสิทธิ์ รัตนมณี บุคลากรในสังกัดของท่านมาเป็นวิทยากรให้ความรู้ เรื่องการสร้างคามเข้มแข็งและยั่งยืนของกลุ่มตามกำหนดการที่ได้แนบมานี้

หวังเป็นอย่างยิ่งว่าทางโครงการวิจัยจะได้ร่วมมือจากท่านเป็นอย่างดี จึงขอขอบคุณ มา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา

เรียนมาด้วยความนับถือ

(นายอำพร มณีเนียม)

หัวหน้าโครงการวิจัย

หากท่านมีข้อสงสัยประการใด ติดต่อโดยตรงได้ที่

ดร.ไชยยุทธ อินบัว เลขานุการ เบอร์โทร ๐๙๘-๗๑๓-๐๒๙๑

ที่ MCUB๕๐๓๐.๒ ๗/๒๕๖๕

วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ถนนสามัคคี สาย ข ซอย ๑๐ ตำบลรูสะมิแล

อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี ๙๔๐๐๐

สิงหาคม ๒๕๖๕

เรื่อง ขอต้อนรับบุคลากรเพื่อเป็นวิทยากร

เรียน อุตสาหกรรมจังหวัดปัตตานี

ด้วยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี ได้รับการจัดสรรงบประมาณโครงการวิจัย เรื่อง “ความยั่งยืนของชุมชนสันติสุขท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้”(MCUB๕๐๓๐) ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๕

เพื่อให้การดำเนินการของโครงการวิจัยเป็นไปด้วยความเรียบร้อยและบรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการวิจัยทางผู้วิจัยจึงได้จัด “กิจกรรมฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนภาคอุตสาหกรรมในพื้นที่จังหวัดปัตตานี” ในวันอาทิตย์ที่ ๒๘ สิงหาคม ๒๕๖๕ ตั้งแต่เวลา ๑๓.๐๐ น. – ๑๖.๐๐ น. ณ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี ถ.สามัคคีสาย ข ต.รูสะมิแล อ.เมือง จ.ปัตตานี จึงเรียนมาขอรบกวนขอตัวคุณชวลักษณ์ นุรักษ์ นักวิชาการมาตรฐาน มาเป็นวิทยากรให้ความรู้ เรื่องการสร้างเสริมความเข้มแข็งและยั่งยืนของกลุ่ม ตามกำหนดการที่ได้แนบมานี้

หวังเป็นอย่างยิ่งว่าทางโครงการวิจัยจะได้ร่วมมือจากท่านเป็นอย่างดี จึงขอขอบคุณ มา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา

เรียนมาด้วยความนับถือ

(นายอำพร มณีเนียม)

หัวหน้าโครงการวิจัย

หากท่านมีข้อสงสัยประการใด ติดต่อโดยตรงได้ที่

นายไชยยุทธ์ อินบัว เลขานุการ เบอร์โทร ๐๙๘-๗๑๓๓-๐๒๙๑

ภาคผนวก ค

ภาพถ่ายกิจกรรมวิจัยต่าง ๆ

ภาพประกอบการเก็บข้อมูลการวิจัย

เรื่อง ความยั่งยืนของชุมชนภาคการเกษตรท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดยะลา

ภาพประกอบการเก็บข้อมูลการวิจัย

เรื่อง ความยั่งยืนของชุมชนภาคอุตสาหกรรมท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดปัตตานี

ภาพลงพื้นที่โครงการความยั่งยืนของชุมชนภาคบริการท่ามกลางความหลากหลาย
ในพื้นที่จังหวัดนราธิวาส

ภาพการสนทนากลุ่มงานวิจัย

ภาคผนวก ง

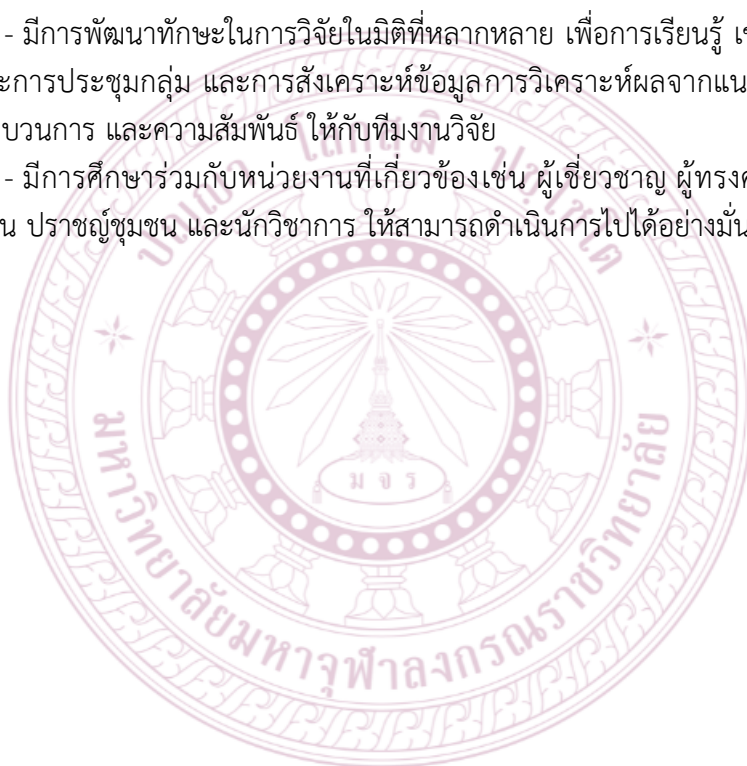
การรับรองการนำวิจัยไปใช้ประโยชน์

๑. กิจกรรมด้านการศึกษาความยั่งยืนของชุมชนภาคการเกษตรท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดยะลา

- นำกระบวนการวิจัยวิจัยหน่วยงานภาครัฐที่ทำหน้าที่กำกับดูแลกิจการด้านความมั่นคง ติดตามและประทับประคองการดำเนินงานด้านการเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนภาคการเกษตร ท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดยะลาอย่างใกล้ชิด
- นำผลการวิจัยเกี่ยวกับหน่วยงานภาครัฐที่กำกับดูแลกิจการด้านความมั่นคงควรให้การ สนับสนุนงบประมาณอย่างเหมาะสมและต่อเนื่อง ทั้งนี้เพื่อให้การดำเนินการที่เกี่ยวกับกิจกรรมแบบมี ส่วนร่วมท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดยะลาดำเนินไปได้
- นำผลภาคประชาชนซึ่งเป็นชาวชุมชนให้การสนับสนุนส่งเสริมกิจกรรมแบบมีส่วนร่วม ท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดยะลาต่าง ๆ ตามสมควร

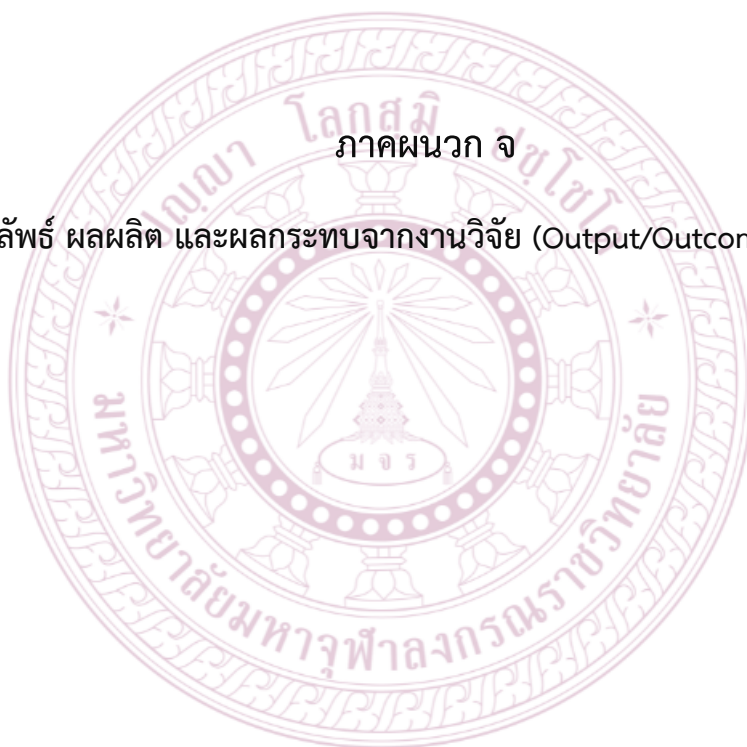
๒. กิจกรรมด้านวิชาการ

- มีการพัฒนาทักษะในการวิจัยในมิติที่หลากหลาย เพื่อการเรียนรู้ เช่น การเก็บข้อมูลเชิง คุณภาพและการประชุมกลุ่ม และการสังเคราะห์ข้อมูลการวิเคราะห์ผลจากแนวคิด หลักการ ความ เป็นมา กระบวนการ และความสัมพันธ์ ให้กับทีมงานวิจัย
- มีการศึกษาร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเช่น ผู้เชี่ยวชาญ ผู้ทรงคุณวุฒิ ระดับจังหวัด ระดับท้องถิ่น ปราชญ์ชุมชน และนักวิชาการ ให้สามารถดำเนินการไปได้อย่างมั่นคง

ภาคผนวก จ

ผลลัพธ์ ผลผลิต และผลกระทบจากงานวิจัย (Output/Outcome/Impact)

**ตารางเปรียบเทียบวัตถุประสงค์ กิจกรรมที่วางแผนไว้ และกิจกรรมที่ได้ดำเนินการมา
และผลที่ได้รับของโครงการ**

วัตถุประสงค์ กิจกรรมที่วางแผนไว้	กิจกรรมที่ดำเนินการมา	ผลที่ได้รับของโครงการ
๑) เพื่อศึกษารูปแบบความยั่งยืนของ ชุมชนภาคการเกษตรท่ามกลาง ความหลากหลายในพื้นที่จังหวัด ยะลา	- สํารวจรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร และหลักฐานที่เกี่ยวข้องทั้งหนังสือ รายงานการวิจัย และเอกสารอื่นๆ โดยอาศัยข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับ แนวคิด ทฤษฎีการพัฒนาที่ยั่งยืน, แนวคิด การพัฒนาเกษตรแบบยั่งยืน, นโยบายการส่งเสริมภาคการเกษตร อย่างยั่งยืนในประเทศไทย,แนวคิด บทบาทแกนนำชุมชน แนวคิด เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง,แนวคิด เกี่ยวกับเครือข่ายทางสังคมและ บริบทพื้นที่จังหวัดยะลา เป็นต้น	รูปแบบความยั่งยืนของชุมชนภาค การเกษตร ประกอบด้วย ๑) แนวความคิดในการทำเกษตรกรรม ๒) เป้าหมายในการทำเกษตรกรรม ๓) แหล่งที่มาความรู้/ทักษะการทำ เกษตรกรรมของเกษตรกร
๒) เพื่อพัฒนากิจกรรมแบบมีส่วน ร่วมท่ามกลางความหลากหลายใน พื้นที่จังหวัดยะลา	- ลงพื้นที่ทำการจัดกิจกรรมส่งเสริม ชุมชนสร้างสรรค์ ประกอบด้วย ๑) การส่งเสริมการเรียนรู้ ๒) การ เสริมสร้างจิตอาสา ๓) การพัฒนา ความร่วมมือ ๔) การจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติด้านพื้นที่สีเขียว และ ๕) การพัฒนาเทคโนโลยี สารสนเทศ โดยจัดฝึกอบรมเชิง ปฏิบัติการ (Action Research) ใน ภาคสนาม (Field Study) ซึ่ง ทำการศึกษาและคัดเลือกตัวแทน จังหวัดยะลา รวม ๑๕ คน โดยการ สุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling)	- การพัฒนากิจกรรมแบบมีส่วนร่วม ของชุมชนภาคการเกษตร มีขั้นตอนการ ดำเนินการ คือ ๑) การสร้างระบบ รับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์แบบมี ส่วนร่วมในพื้นที่ ๒) การสร้างตลาดแนว ใหม่โดยใช้ช่องทางการค้าออนไลน์แบบ มีส่วนร่วมในพื้นที่
๓) เพื่อเสริมสร้างเครือข่ายท่ามกลาง ความหลากหลายในพื้นที่จังหวัด ยะลา	- ลงพื้นที่จัดโต๊ะเสวนาสันทนา ปัญหาอุปสรรคในการจัดกิจกรรม และประมวลผลข้อมูลนำข้อมูลที่ได้ คืนให้กับชุมชน และสร้างเครือข่าย ประชาชนในสามจังหวัดชายแดน ภาคใต้	- การเสริมสร้างเครือข่ายของชุมชนภาค การเกษตร ประกอบไปด้วย ๑) การ เชื่อมโยงตลาดในพื้นที่ชุมชน ๒) หลัก เศรษฐกิจพอเพียง ๓) การตลาดยุค ๔.๐ ๔) ตลาดเป็นธรรม ๕) การเชื่อมโยง ตลาด

ผลลัพธ์ (ตามวัตถุประสงค์)	ผลผลิต	ผลกระทบจากการวิจัย
๑. เพื่อศึกษารูปแบบความยั่งยืนของชุมชนภาคอุตสาหกรรมท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดปัตตานี ผลลัพธ์ ที่ได้รับการวิจัย มีดังนี้ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลของชุมชนอุตสาหกรรมมีรูปแบบความยั่งยืนของชุมชนภาคอุตสาหกรรมท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดปัตตานี สามารถสรุปได้ คือ ๑)รูปแบบความยั่งยืนของกลุ่ม ๒)รูปแบบความยั่งยืนของชุมชนและสังคม ๓)รูปแบบความยั่งยืนทางเศรษฐกิจ และ ๔)รูปแบบความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม	ผลผลิตจากการวิจัยครั้งนี้ วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี ชุมชนและหน่วยงานเครือข่ายที่เกี่ยวข้องมีรูปแบบความยั่งยืนของชุมชนอุตสาหกรรมเพื่อนำไปถ่ายทอดบทเรียนให้กับกลุ่มอื่น ๆ ต่อไป	ชุมชนอุตสาหกรรมในพื้นที่จังหวัดปัตตานี เกิดความตระหนักรู้ในการสร้างความยั่งยืนให้กับกลุ่ม นำองค์ความรู้จากงานวิจัยไปต่อยอดในการสร้างกลุ่มอาชีพของชุมชนให้มีรายได้เพิ่มขึ้น และมีการสร้างผู้นำกลุ่มที่เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงอย่างแท้จริง
๒. เพื่อพัฒนากิจกรรมแบบมีส่วนร่วมท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดปัตตานี ผลลัพธ์ จากการวิเคราะห์ข้อมูลสามารถพัฒนากิจกรรมตามลำดับ ดังนี้ ขั้นที่ ๑ ผลการกำหนดเป้าหมายวัตถุประสงค์และขอบเขตของกิจกรรมแบบมีส่วนร่วมท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดปัตตานี ขั้นที่ ๒ ผลการออกแบบกิจกรรม ขั้นที่ ๓ ผลการดำเนินกิจกรรมแบบมีส่วนร่วม ขั้นที่ ๔ การประเมินผลการจัดกิจกรรม	วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี หน่วยงานราชการ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนากลุ่มอาชีพมีองค์ความรู้ไปใช้ในการพัฒนากลุ่มอาชีพอื่น ๆ รวมไปถึงการสร้างความเข้มแข็งให้กับกลุ่มอาชีพในพื้นที่จังหวัดปัตตานี	หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องนำบทเรียนที่ได้รับไปพัฒนากิจกรรมเพื่อให้กลุ่มอาชีพของชุมชนมีความเข้มแข็งมีส่วนร่วมในการพัฒนาสินค้า และมีความเข้มแข็งในการทำงานร่วมกับทุกภาคส่วนที่มีความหลากหลายในพื้นที่
๓. เพื่อเสริมสร้างเครือข่ายท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดปัตตานี	วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี และหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง มีองค์ความรู้นำไป	ชุมชนมีการสร้างเครือข่ายอาชีพที่เข้มแข็ง ร่วมกันผลิต

ผลลัพธ์ แนวทางการเสริมสร้างเครือข่ายของชุมชนอุตสาหกรรมจังหวัดปัตตานี เพื่อให้เกิดความเข้มแข็งและยั่งยืน สามารถแบ่งได้ดังนี้ ๑. พัฒนาศักยภาพของแกนนำ/ประธานกลุ่ม การสร้างความเข้มแข็งให้กับกลุ่ม ๒. กำหนดวัตถุประสงค์ให้ชัดเจน ๓. การกระจายงานและแบ่งภาระหน้าที่ให้ชัดเจน ๔. มีระเบียบ กฎเกณฑ์ ข้อตกลงร่วมกัน ๕. มีกิจกรรมที่ทำให้สมาชิกมีโอกาสพบปะแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และการทำงานร่วมกัน ๖. มีการติดตามประเมินผล และการรายงานผล	พัฒนาการสร้างเครือข่ายอาชีพให้เกิดความเข้มแข็งตามความต้องการของชุมชน	สินค้าชุมชนเพิ่มรายได้ให้กับชุมชน ชุมชนมีการกระจายงานกระจายรายได้ให้กับคนในชุมชน และต่างชุมชน
--	---	---

แบบสรุปโครงการวิจัย

ชื่อโครงการ

- (ภาษาไทย) ความยั่งยืนของชุมชนภาคการเกษตรท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดยะลา
- (ภาษาอังกฤษ) Sustainability of the agricultural community amid the diversity in Yala Province.

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑) เพื่อศึกษารูปแบบความยั่งยืนของชุมชนภาคการเกษตรท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดยะลา
- ๒) เพื่อพัฒนากิจกรรมแบบมีส่วนร่วมท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดยะลา
- ๓) เพื่อเสริมสร้างเครือข่ายท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดยะลา

ที่มาของการวิจัย

ประเทศไทยมีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ ๓๒๐.๖๙ ล้านไร่ แบ่งเป็นพื้นที่ป่า ๑๐๗.๒๔ ล้านไร่ พื้นที่เกษตรกรรม ๑๔๙.๒๔ ล้านไร่ และที่เหลือเป็นพื้นที่ใช้ประโยชน์นอกภาคการเกษตร^๑ จะเห็นว่าประเทศไทยมีที่ดินที่ใช้เพื่อการเกษตรถึงร้อยละ ๔๖.๕๓ ของพื้นที่ทั้งหมด แต่การใช้ประโยชน์ในปัจจุบันยังไม่เกิดประสิทธิภาพเท่าที่ควร จะเห็นว่าที่ผ่านมา การเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรของเกษตรกรไทยจะเป็นการเพิ่มพื้นที่ หรือขยายขนาดที่ดินในการทำการเกษตรมากกว่าการปรับปรุงประสิทธิภาพการผลิตต่อพื้นที่ ทรัพยากรที่ดินถือเป็นทรัพยากรพื้นฐานในการสร้างปัจจัยการผลิตของภาคเกษตรกรรมที่มีความจำเป็นต่อการดำรงชีวิตของคนไทยหลายด้าน แต่ในช่วงประมาณสี่สิบปีที่ผ่านมา การเกษตรของไทยเน้นการผลิตเพื่อการส่งออกมากขึ้น หน่วยงานหลายภาคส่วนจึงเร่งส่งเสริมให้เกษตรกรใช้ประโยชน์ที่ดินด้วยการปลูกพืชเศรษฐกิจเชิงเดี่ยวในพื้นที่ขนาดใหญ่ ใช้พันธุ์พืชที่ให้ผลผลิตสูง ซึ่งจะต้องใช้ปุ๋ยและสารเคมีในปริมาณมาก เมื่อใช้ต่อเนื่องเป็นเวลานานทำให้ดินมีสภาพเสื่อมโทรม ส่งผลให้ผลผลิตทางการเกษตรลดลงต้องใช้ปัจจัยการผลิตมากขึ้นเรื่อย ๆ นำมาซึ่งต้นทุนการผลิตที่สูงขึ้นอย่างรวดเร็วไม่สอดคล้องกับรายได้จากการขายผลผลิต ทำให้เกษตรกรประสบภาวะขาดทุนและมีหนี้สิน นำไปสู่การขยายพื้นที่เพื่อเพิ่มผลผลิต บางรายต้องขายที่ดินทำกิน แล้วบุกรุกพื้นที่ป่า มีการละทิ้งถิ่นฐานหรือพื้นที่เกษตรกรรมเพื่อไปประกอบอาชีพในเมืองใหญ่เพิ่มมากขึ้น การผลิตที่ขาดการตระหนักถึงสิ่งแวดล้อมยังส่งผลทำให้ทรัพยากรที่ดิน น้ำ และป่าเสื่อมโทรมลงอย่างรวดเร็ว กล่าวคือ เกิดผลเสียไม่เฉพาะต่อผลผลิตที่ลดลงเท่านั้น แต่ยังสร้างความเสียหายต่อระบบนิเวศ ที่เห็นได้ชัดคือ ความหลากหลายทางชีวภาพลดลง นอกจากนี้ ผลจากการขยายตัวทางเศรษฐกิจในปัจจุบันทำให้มีการนำที่ดิน ที่เหมาะสมกับการเกษตรไปใช้เพื่อกิจกรรมอื่น ซึ่งอาจทำให้เกิดผลกระทบต่อความมั่นคงทางอาหารของประเทศ และความเป็นอยู่ของเกษตรกรในอนาคตได้

^๑ สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. ๒๕๕๙. แผนพัฒนาการเกษตรในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ (พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๖๔) [ออนไลน์]. สืบค้นจาก http://www.oae.go.th/download/journal/development_plan๒๕๕๙.pdf.

ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีการผลิตสินค้าเกษตรสำคัญของโลก มีมูลค่าการส่งออกสินค้าทางการเกษตรไปยังประเทศต่างๆ ทั่วโลก ในปี ๒๕๕๘ ถึง ๒๕๕๙ ประมาณ ๔,๙๐๐ ล้านบาท^๒ แต่ผลกระทบจากสภาพภูมิอากาศที่แปรปรวน ประกอบกับความเสื่อมโทรมจากการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีผลกระทบต่อผลผลิตภาคการเกษตรทั้งด้านปริมาณการผลิตที่ลดลงและผลผลิตคุณภาพต่ำส่งผลกระทบต่อรายได้ของประชาชนในภาคการเกษตร เนื่องจากจำนวนแรงงานที่ทำงานในภาคเกษตรร้อยละ ๓๐.๑๘ จากจำนวนแรงงานผู้มีงานทำทั้งหมดจำนวน ๓๗.๑๔ ล้านคน ซึ่งสัดส่วนมากเกือบครึ่งหนึ่งของแรงงานนอกภาคการเกษตรที่มีร้อยละ ๖๙.๘๒ (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, ๒๕๕๙) ส่งผลให้ภาคการเกษตรมีความสำคัญต่อเศรษฐกิจของประเทศที่รัฐบาลต้องมีการดำเนินนโยบายที่ส่งเสริมให้มีการพัฒนาในภาคการเกษตรอย่างยั่งยืน เพราะปัญหาของประชาชนส่วนใหญ่ในภาคการเกษตรมีความเหลื่อมล้ำทางด้านรายได้เมื่อเทียบกับ นอกภาคการเกษตร ปัญหาความยากจนและหนี้สินในครัวเรือน จากข้อมูลของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ปี ๒๕๕๘ แสดงรายได้ของครัวเรือนเฉลี่ยเดือนละ ๒๖,๙๑๕ บาทและหนี้สินเฉลี่ยต่อปี ๑๕๖,๗๗๐ บาท ซึ่งพบว่า กำไรสุทธิจากการทำการเกษตรอยู่ในระดับต่ำ เมื่อเทียบกับรายได้จากค่าจ้างและเงินเดือนที่สูงกว่าหลายเท่า รวมถึงระดับของหนี้สินที่ใช้ลงทุนในการเกษตรสูงกว่าการลงทุนในการทำธุรกิจ

ผลการศึกษาวิจัยหลายแห่งยืนยันตรงกันว่า ในระยะที่ผ่านมาภาคเกษตรของไทยมีบทบาทสำคัญอย่างมากต่อการ พัฒนาเศรษฐกิจและสังคม แต่ผลสำเร็จของการพัฒนาดังกล่าว ได้ก่อให้เกิดความเสื่อมโทรมของฐานทรัพยากรธรรมชาติ ความหลากหลายทางชีวภาพ และคุณภาพสิ่งแวดล้อมโดยรวม จนเริ่มส่งผลเป็นข้อจำกัดต่อการเพิ่มผลผลิตมวลรวมทางการเกษตร และเริ่มเป็นที่ตระหนักแล้วว่าการพัฒนาการเกษตรที่ผ่านมาเป็นไปอย่างไม่ยั่งยืน และจะส่งผลกระทบเป็นข้อจำกัดต่อการเพิ่มผลผลิตและรายได้ของเกษตรกรและยุวเกษตรกรไทยต่อไปหากไม่เร่งรีบแก้ไข^๓

สุนัย รันดา^๔ กล่าวว่าตลอดระยะเวลาของการพัฒนาการเกษตรที่ผ่านมาภาครัฐที่เกี่ยวข้องได้ใช้ยุทธวิธีที่ไม่สอดคล้องกับหลักปรัชญาในการส่งเสริมการเกษตรที่ว่า “จะต้องพัฒนาเกษตรกรให้สามารถช่วยเหลือตนเองได้” แต่กลับใช้วิธีการส่งเสริมการเกษตรแบบสำเร็จรูปในรูปแบบของ “เกษตรสงเคราะห์” ที่ให้การสนับสนุนปัจจัยการผลิตที่จำเป็นแก่เกษตรกรในการเพิ่มผลผลิตของตน เกษตรกรพึ่งพาตนเองได้ ลดน้อยลง เกษตรกรที่เคยเป็นเจ้าของที่ดินกลายเป็นผู้เช่าหรือ ผู้รับจ้างผู้ขายแรงงาน ระบบนิเวศในท้องถิ่นและชุมชนเปลี่ยนไปจนยากที่จะกลับคืน

^๒ อ้างแล้ว,สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. ๒๕๕๙.

^๓ อรุณ อวนสกุล. ๒๕๕๓. การพัฒนาเกษตรยั่งยืน : แนวทางและดัชนีชี้วัด. รายงานการสัมมนากระบวนเกษตรแห่งชาติ กรุงเทพฯ ๑๕-๑๗ พฤศจิกายน ๒๕๕๓.

^๔ สุนัย รันดา. ๒๕๕๓. การพัฒนาเกษตรยั่งยืน : มิติใหม่และการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม. รายงานการสัมมนากระบวนเกษตรแห่งชาติ กรุงเทพฯ ๑๕-๑๗ พฤศจิกายน ๒๕๕๓.

ดร.เพิ่มศักดิ์ มกราภิรมย์ สมาชิกสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ^๕ ชี้ให้เห็นว่า ปัจจุบันและแนวโน้มในอนาคตของเกษตรกรค่อนข้างมีดมนเพราะมีข้อมูลเชิงประจักษ์ที่สำคัญ ๕ ประการ คือ เรื่องที่ดินทำกิน การเข้าถึงทรัพยากร หนี้สินการตลาดและสุขภาวะที่ทำให้เกษตรกรอยู่ไม่รอดส่งผลให้จำนวนเกษตรกรของไทยมีแนวโน้มลดลง จึงได้เสนอแนวคิดในเชิงหลักการเพื่อก้าวข้ามภาวะวิกฤต คือ ๑. ต้องมีความเชื่อมั่นในคุณค่าของการเกษตรและเกษตรกรว่าเป็นฐานรากสำคัญของประเทศ หากไร้การเกษตร ประเทศไทยจะกลายเป็นประเทศที่อ่อนแอและพึ่งตนเองไม่ได้แม้แต่ด้านอาหารและยา ๒. ปัญหาการเกษตรทุกปัญหาแก้ไขได้ด้วยวิถีทางที่สร้างสรรค์และเป็นระบบ ๓. เกษตรกรต้องแก้ปัญหาของเกษตรกรเองไม่มีใครแก้ไขปัญหาเกษตรกรได้นอกจากตัวเกษตรกรเอง ๔. รัฐต้องสนับสนุนเกษตรกรให้แก้ปัญหาดตนเอง รัฐต้องมีบทบาทเป็นพี่เลี้ยงประคับประคองให้กลุ่มองค์กรเกษตรกรยืนหยัดได้ด้วยตนเอง ๕. ภาคธุรกิจเอกชนต้องไม่เอาเปรียบเกษตรกร ต้องร่วมรับผิดชอบต่อเกษตรกร

ดังนั้นคณะผู้วิจัยสนใจที่ศึกษาวิจัยความยั่งยืนของชุมชนภาคการเกษตรท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดยะลา เพื่อการเสริมสร้างในการพัฒนาระบบเกษตรกรรมเพื่อความยั่งยืนของชุมชน เพื่อร่วมกันพัฒนาองค์ความรู้ของเกษตรกรสู่การพัฒนาการเกษตรที่ยั่งยืนและนำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชนต่อไป

การดำเนินงานและผลงานที่ได้รับจากการวิจัย (โดยสังเขป) พร้อมภาพประกอบ

๑. การดำเนินงานวิจัย

๑.๑ รูปแบบการวิจัย

การดำเนินการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development (R&D) ในพื้นที่จังหวัดยะลา โดยใช้วิธีทวิภาคีวิจัย มุ่งศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับ แนวคิดทฤษฎีการพัฒนาที่ยั่งยืน, แนวคิดการพัฒนาเกษตรแบบยั่งยืน, นโยบายการส่งเสริมภาคการเกษตรอย่างยั่งยืนในประเทศไทย,แนวคิดบทบาทแกนนำชุมชน แนวคิดเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่ายทางสังคมและบริบทพื้นที่จังหวัดยะลา เป็นต้น โดยมีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เพื่อการรวบรวมและสืบค้นคุณค่าทางคุณค่าทางการพัฒนาเกษตรแบบยั่งยืน แนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืน นโยบายการส่งเสริมภาคการเกษตรอย่างยั่งยืนในประเทศไทยบนพื้นฐานแห่งความหลากหลายในด้านพหุวัฒนธรรม ของเกษตรในพื้นที่จังหวัดยะลาผ่านผู้เชี่ยวชาญ ผู้ทรงคุณวุฒิ ระดับจังหวัด ระดับท้องถิ่น ประชาชน ชุมชน นักวิชาการ ที่ตอบวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบความยั่งยืนของชุมชนภาคการเกษตรท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดยะลา เพื่อพัฒนากิจกรรม

^๕ วารสารวิจัยเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่, ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๔ ตุลาคม-ธันวาคม ๒๕๕๘. หน้า ๙๒.

แบบมีส่วนร่วมท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่และเพื่อเสริมสร้างเครือข่ายท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่

๑.๒ วิธีการทดลอง

๑.๒.๑ การศึกษาการวิจัย

๑.๒.๑. การศึกษาในเชิงเอกสาร (Documentary Study) ทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้องศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และข้อมูลจากการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) รวมถึงงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑.๒.๒. การศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ในภาคสนาม (Field Study) เพื่อทราบถึงแนวคิด หลักการ ความเป็นมา รูปแบบ ความสัมพันธ์ กระบวนการบริหารจัดการชุมชนบนพื้นฐานแห่งความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดยะลา แนวคิดทฤษฎีการพัฒนาที่ยั่งยืน, แนวคิดการพัฒนาเกษตรแบบยั่งยืน, นโยบายการส่งเสริมภาคการเกษตรอย่างยั่งยืนในประเทศไทย, แนวคิดบทบาทแกนนำชุมชน แนวคิดเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง, แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่ายทางสังคมของเกษตรกรในพื้นที่จังหวัดยะลา

๑.๓ พื้นที่ศึกษา ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

เนื่องจากการศึกษาวิจัยในลักษณะของความยั่งยืนของชุมชนภาคการเกษตรท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดยะลา ดังนั้น คณะผู้วิจัยจึงกำหนดพื้นที่ในการศึกษาเครือข่ายการสร้างชุมชนภาคการเกษตรที่ประชาชนได้รับการพัฒนาคุณภาพและศักยภาพ บนพื้นฐานแห่งชุมชนและสังคมตาม แนวคิดการพัฒนาเกษตรแบบยั่งยืน, นโยบายการส่งเสริมภาคการเกษตรอย่างยั่งยืนในประเทศไทย, แนวคิดบทบาทแกนนำชุมชน แนวคิดเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง, แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่ายทางสังคมและแก้ไขปัญหาหรือร่วมขับเคลื่อนเครือข่ายท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดยะลา ในระดับต่าง ๆ ดังนั้น คณะผู้วิจัยจึงกำหนดประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ดังนี้

พื้นที่ในการวิจัยครั้งนี้ มุ่งเป้าหมายที่ค้นหาและพัฒนาปัจจัยแห่งความสำเร็จเพื่อประโยชน์และการพัฒนาความยั่งยืนในชุมชนภาคการเกษตรท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดยะลาและต่อยอดแก่ชุมชนอื่น ๆ ต่อไป ได้แก่

- ศูนย์เรียนรู้ทฤษฎีใหม่รูปแบบ “โคก หนอง นา โมเดล” บ้านบันนังกระเจาะ ตำบลธารโต อำเภอรือเสาะ จังหวัดยะลา

- ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงตำบลยุโป หมู่ที่ ๑ ตำบลยุโป อำเภอเมือง จังหวัดยะลา

- หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง บ้านอูแบ ม.๑ ต.บาเจาะ อ.บันนังสตา จังหวัดยะลา

ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร (Population) ได้แก่ กลุ่มเกษตรกรของโครงการ ๓ กลุ่ม ๆ ละ ๕ คน รวมทั้งสิ้น ๑๕ คน

กลุ่มตัวอย่าง (Sample) ได้แก่ การคัดเลือกตัวแทนการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวนกลุ่มละ ๓ คน รวมทั้งสิ้น ๙ คน

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) ได้แก่ สมาชิกในศูนย์เรียนรู้วิถีเกษตรใหม่รูป แบบ “โคกหนองนา โมเดล” บ้านบันนังกระเจาะ ตำบลธารโต อำเภอธารโต จังหวัดยะลา จำนวน ๕ คน สมาชิกในศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงตำบลยุโป หมู่ที่ ๑ ตำบลยุโป อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ๕ คน สมาชิกในหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง บ้านอูแบ ม.๑ต.บาเจาะ อ.บันนังสตา จังหวัดยะลา จำนวน ๕ คน กลุ่มผู้นำรัฐฯ ๓ คน ผู้ชุมชน ๓ คน เครือข่ายประคม ๓ คน โดยการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ตามความสำคัญของเรื่อง คือ เป็นบุคคลที่มีบทบาทและความสัมพันธ์เกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาและแนวทางความยั่งยืนของชุมชนภาคการเกษตรท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดยะลาโดยการสัมภาษณ์ และทำสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) กับเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการรวม ๒๔ คน

๒. ผลที่ได้รับจากงานวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยความยั่งยืนของชุมชนภาคการเกษตรท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดยะลา เพื่อการเสริมสร้างในการพัฒนาระบบเกษตรกรรมเพื่อความยั่งยืนของชุมชน เพื่อร่วมกันพัฒนาองค์ความรู้ของเกษตรกรสู่การพัฒนาการเกษตรที่ยั่งยืนและนำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชนจังหวัดยะลา จากการศึกษาจะพบว่าชุมชนบ้านอูแบ ตำบลบาเจาะ อำเภอบันนังสตา และบ้านบันนังกระเจาะ ตำบลธารโต อำเภอธารโต ส่วนใหญ่มีอาชีพทำการเกษตรกรรมโดยอาศัยแหล่งน้ำในการทำเกษตรกรรม สามารถจำแนกได้ดังนี้

๑) สถานการณ์การผลิตเกษตรกรรมทางเลือกในพื้นที่ชุมชนบ้านอูแบ ตำบลบาเจาะ อำเภอบันนังสตา และบ้านบันนังกระเจาะ ตำบลธารโต อำเภอธารโต การทำเกษตรทางเลือกในชุมชนนั้น มีการปลูกพืชผักตามฤดูกาลที่สามารถสร้างเป็น แหล่งอาหารให้กับครอบครัวของตนเองได้ โดยจะมีการผลิตตามช่วงฤดูกาล แต่ละฤดูจะมีการปลูกพืชที่เหมือนและต่างกัน สามารถจำแนกพืชผัก ไม้ล้มลุก หรือไม้ยืนต้นได้ ๖ ประเภท ได้แก่ พืชผัก ไม้ยืนต้น ไม้ล้มลุก ไม้พุ่ม ไม้เลื้อย และ พืชสมุนไพร การผลิตเกษตรกรรมทางเลือกนั้นไม่ส่งผลกระทบต่อสุขภาพที่ เนื่องจากไม่ได้ใช้ สารเคมี และไม่ได้หักโหมการทำงานมากเหมือนการทำเกษตรเชิงเดี่ยว ในการทำเกษตรกรรมทางเลือกนั้น มีการถ่ายทอดองค์ความรู้จากรุ่นสู่รุ่น โดยอาศัยประสบการณ์ และการลงมือปฏิบัติ เป็นการทำการเกษตรโดย การพึ่งพาตนเองเป็นหลัก ทำให้เกษตรกรลดต้นทุนในการผลิต และลดรายจ่ายในครัวเรือน

๒) แนวทางการพัฒนาวิธีการผลิตเกษตรกรรม เพื่อสร้างความมั่นคงทางอาหาร ชุมชนบ้านอูแบ ตำบลบาเจาะ อำเภอบันนังสตา และบ้านบันนังกระเจาะ ตำบลธารโต อำเภอธารโต มีปราชญ์ซึ่งเป็นผู้ที่มีองค์ความรู้และภูมิปัญญาด้านการเกษตรกรรมของชุมชน ในด้านการเพาะปลูกจะมีการเลือกพื้นที่เพาะปลูกที่เหมาะสม และการเตรียมพื้นที่สำหรับเพาะปลูก ด้านการวางแผนเพาะปลูกก็จะการเลือกพืชที่เหมาะสมกับการเพาะปลูกตามฤดูกาล ด้านการจัดการวัชพืชและการจัดการโรค แมลง พร้อมทั้งยังเป็น การดูแลจัดการกันเองของพืช เพราะพืชบางชนิดจะมีประโยชน์ในการคลุมหญ้า พืชบาง

ชนิดจะเป็นตัวล่อ แมลง พืชบางชนิดจะเป็นตัวไล่แมลง ดังนั้นจะต้องมีการรวบรวมองค์ความรู้ ภูมิปัญญาด้านการทำเกษตรกรรมในชุมชน เพื่อให้คนรุ่นใหม่เรียนรู้ได้ อีกทั้งยังให้คนใน ชุมชนเรียนรู้องค์ความรู้ที่ยังไม่ได้ทราบ เพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้ที่ได้ให้กับคนรุ่นต่อไป และยังเป็น การ พัฒนาวิธีการผลิตเพื่อสร้างความมั่นคงอาหารในชุมชนต่อไป

๑. ผลการศึกษารูปแบบความยั่งยืนของชุมชนภาคการเกษตรท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดยะลา

การศึกษารูปแบบความยั่งยืนของชุมชนภาคการเกษตรท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดยะลา คณะผู้วิจัยได้ศึกษาในด้านแนวความคิดในการทำเกษตรกรรม ด้านเป้าหมายของเกษตรกร และด้านแหล่งที่มาความรู้/ทักษะการทำเกษตรของเกษตรกร ซึ่งผลการวิจัยครั้งนี้ สามารถสรุปประเด็นสำคัญได้ดังนี้ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการศึกษารูปแบบความยั่งยืนของชุมชนภาคการเกษตรท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดยะลา พบว่า

๑.๑ แนวความคิดในการทำเกษตรกรรม

ส่วนใหญ่เป็นเพราะอยากมีอาชีพหรือรายได้เพื่อมาใช้จ่ายในครัวเรือน ได้แก่ปัจจัย ๔ ที่มี ความจำเป็นพื้นฐานในการดำรงชีพ และสิ่งทีนอกเหนือจากความจำเป็นพื้นฐาน อาทิ สิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เช่น รถยนต์ จักรยานยนต์ ของใช้ในครัวเรือน เป็นต้น ส่วนมากที่ทำเกษตรเชิงเดี่ยว เพราะความจำเป็น โดยมีผลตอบแทนและกำไรเป็นเป้าหมายหลัก และการทำเกษตรเชิงเดียวนั้น ถึงแม้จะลำบากแต่ก็เป็นอาชีพเดียวที่ตนสามารถทำได้ในพื้นที่ ได้ผลตอบแทนสูง ที่สำคัญการเพาะปลูก การดูแลจัดการง่ายกว่าการทำเกษตรทางเลือก ซึ่งคิดว่ายุ่งยากบวกกับการไม่มีองค์ความรู้ในการทำเกษตรด้านนี้ อีกทั้งยังไม่สามารถสร้างรายได้ให้กับครอบครัวอีกด้วย การปลูกพืชเชิงเดี่ยวจึงเป็นทางเดียว ที่สามารถสร้างรายได้ให้กับครอบครัวได้เป็นอย่างดี เพราะค่าตอบแทนที่ได้มานั้นก็เพื่อจะได้นำมาใช้จ่าย ในการดำเนินชีวิต

๑.๒ เป้าหมายในการทำเกษตรกรรม

คือ การสร้างความมั่นคงให้กับตัวเองให้มีคุณภาพที่ดียิ่งขึ้น อาชีพในการทำเกษตรเป็นอาชีพหนึ่งที่มีอยู่ทั่วประเทศไทย หรือทั่วโลก โดยมีเป้าหมาย คือ เงิน สิ่งทีมนุษย์ทุกคนล้วนต้องการ เป็นตัวแปรสำคัญที่สามารถหล่อเลี้ยงในการดำรงชีวิตประจำวัน โดยการสร้างอาชีพตัวเอง การทำเกษตรถือเป็นอาชีพหนึ่งทีสร้างรายได้เป็นอย่างดี อาจมีผลกระทบต่อระบบนิเวศบ้าง ก็เป็นอาชีพที่ยั่งยืนสำหรับเกษตรกรของไทย

สามารถจัดเก็บบริโภคเองได้ ลดภาระใช้จ่าย แต่เมื่อทำเกษตรแล้ว โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างรายได้ให้กับตัวเองและครอบครัว แต่สิ่งที่ได้รับการจากการทำเกษตรทางเลือก ๑) ความสุข ทุกคนที่ทำเกษตรทางเลือกนั้นจะทำความสุข ทำด้วยความใส่ใจ การใช้เวลาว่างในการปลูกผักและได้บริโภคผักที่สะอาดปลอดภัย ๒) เกิดการพึ่งพาตนเอง ซึ่งกระบวนการหรือขั้นตอนการทำงานต่างๆเป็นการลงมือปฏิบัติ ด้วยตนเองทั้งสิ้น มีการเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์เพื่อไว้ปลูกต่อไป มีความหลากหลายของพืชผัก

ที่ปลูก ซึ่งมีผลดีในระยะยาว เช่น การมีพืชผักไว้บริโภคเกือบทั้งปี การไม่ต้องซื้อเมล็ดพันธุ์เป็นต้น สิ่งสำคัญอีกข้อของการพึ่งพาตนเอง คือ การพอเพียงและพอประมาณ ๓) เกษตรเป็นพื้นฐานของการดำรงชีวิต เพราะเกษตรทางเลือกสามารถทำได้ทุกคน ทุกเพศ ทุกวัย อีกทั้งยังเป็นการใช้พื้นที่ให้เกิดประโยชน์มากที่สุดและเกษตรได้ยังสืบลองวิถีชีวิตของคนในชุมชน

๑.๓ แหล่งที่มาความรู้ / ทักษะการทำเกษตรกรรมของเกษตรกร

ได้จาก หน่วยงาน/องค์กร สื่อสาธารณะ วิทยุ อินเทอร์เน็ต โทรศัพท์ ปรชาญชาวบ้าน ผู้นำท้องถิ่น เครือข่าย การมีเครือข่ายนั้นเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการทำเกษตรทางเลือกและการลงมือทดลอง การทำเกษตรทางเลือกนั้นไม่มีสูตรหรือองค์ความรู้ที่ตายตัว แต่จะสามารถเกิดองค์ความรู้ใหม่ๆได้จากการลงมือปฏิบัติแบบลองผิดลองถูก ซึ่งไม่ยึดติดกับตำราที่ได้เรียน อยู่กับการปรับแนวคิดกับพื้นที่ของตนเอง ๑) การถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น การทำเกษตรกรรม จึงต้องมีการถ่ายทอดให้คนรุ่นหลังได้ทำ ผ่านการลงมือปฏิบัติทำให้เกิด การเรียนรู้และลงมือปฏิบัติต่อ ๆ กันมาจนถึงปัจจุบัน ๒) การลงมือทดลอง การทำเกษตรทางเลือกนั้นไม่มีสูตรหรือองค์ความรู้ที่ตายตัว แต่จะสามารถเกิดองค์ความรู้ใหม่ๆได้จากการลงมือปฏิบัติแบบลองผิดลองถูก ซึ่งไม่ยึดติดกับตำราที่ได้เรียน อยู่กับการปรับแนวคิดกับพื้นที่ของตนเอง ๓) เครือข่าย การมีเครือข่ายนั้นเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการทำเกษตรทางเลือก ซึ่งจะมีส่วนช่วยในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันถึงการทำเกษตรทางเลือก อีกทั้งยังช่วยหนุนเสริมในส่วนที่บางคน ขาด และยังช่วยสร้างพลังในการทำเกษตรให้กับกลุ่มและเครือข่าย ๔) สื่อ การเรียนรู้จากสื่อนั้นก็เป็อีกช่องทางหนึ่งที่สามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง และเปิดกว้าง สำหรับการศึกษาค้นคว้าหาองค์ความรู้ ซึ่งการทำเกษตรทางเลือกนั้นก็เป็อีกหนึ่งเรื่องที่สามารถหาองค์ความรู้ ผ่านสื่อตามความต้องการของเกษตรกร ๕) หน่วยงาน องค์กรต่างๆ เป็อีกหนึ่งช่องทางสำหรับการเรียนรู้และเสริมทักษะในการทำเกษตรทางเลือก ซึ่งปัจจุบันมีหน่วยงานท้องถิ่นที่เข้ามามอบองค์ความรู้ต่างๆเกี่ยวกับการทำเกษตรทางเลือกให้เกษตรกรได้เรียนรู้เพิ่มมากขึ้น ๖) มีการจัดอบรมให้เกษตรกรในอำเภอบ้านน้ิงस्ता อำเภอรารโต เกษตรกรในชุมชนบางส่วนมีโอกาส ได้เข้าร่วมอบรมเรื่องการทำน้ำหมักบำรุงพืช น้ำหมักไล่แมลง การทำสารชีวภัณฑ์ต่าง ๆ เพื่อลดต้นทุนการผลิต ๗) หน่วยงาน/องค์กร สื่อสาธารณะ วิทยุ อินเทอร์เน็ต โทรศัพท์ ปรชาญชาวบ้าน ผู้นำท้องถิ่น

๒. การพัฒนากิจกรรมแบบมีส่วนร่วมท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดยะลาพบว่า

๒.๑ การสร้างระบบรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วมในพื้นที่ชุมชนหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง บ้านอุแบ ตำบลบาเจาะ อำเภอบ้านน้ิงस्ता และบ้านบันนังกะจะ ตำบลธารโต อำเภอรารโต กลุ่มเกษตรกร ปรชาญชุมชน ได้ร่วมกันขับเคลื่อนการสร้างเครือข่ายระบบการรับรองมาตรฐานแบบมีส่วนร่วม (PGS) เพื่อเป็นการสร้างระบบการรับรองผลผลิตเกษตรอินทรีย์ ในพื้นที่ชุมชนหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง บ้านอุแบ ตำบลบาเจาะ อำเภอบ้านน้ิงस्ता และบ้านบันนังกะจะ ตำบลธารโต อำเภอรารโต ในการสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ผู้บริโภคและตัวเกษตรกร ผู้ผลิตเกษตรอินทรีย์เอง ในการสร้างมาตรฐานของการทำเกษตรอินทรีย์ว่ากลุ่มเกษตรกรหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง

บ้านอุแบ ตำบลบาเจาะ อำเภอบันนังสตา และบ้านบันนังกะเจาะ ตำบลธารโต อำเภอดุสิต นั้นได้ทำเกษตรอินทรีย์จริง มีมาตรฐานรองรับ สามารถสื่อสารกับผู้บริโภคได้อย่างเต็มภาคภูมิว่าผลผลิตที่ออกมาเป็นผลผลิตอินทรีย์ ซึ่งกระบวนการรับรองมาตรฐานอย่างมีส่วนร่วม นั้นมีกระบวนการส่วนหนึ่งที่ ผู้บริโภคหน่วยงานภาคีที่เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมในการตรวจ/เยี่ยมชมแปลงเกษตรกรได้สื่อสารให้แก่ผู้บริโภคโดยตรง ผู้บริโภครู้ถึงแหล่งที่มาของผลผลิต ทำให้เกิดความเชื่อมั่นและเกิดการบอกต่อ เป็นการเพิ่มช่องทางการตลาดในรูปแบบหนึ่ง การรับรองมาตรฐานแบบมีส่วนร่วม (PGS) นอกจากการสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ผู้บริโภค เป็นเครื่องรับรองการันตี ผลผลิตเกษตรอินทรีย์แล้วนั้น การรับการรับรองมาตรฐานแบบมีส่วนร่วม (PGS) ยังเป็นสิ่งที่ใช้ในการ จำแนกผลผลิตในพื้นที่ว่าเป็นผลผลิตอินทรีย์ ผลผลิตผักปลอดภัย ผลผลิตผักไฮโดรโปนิก หรือผลผลิต พืชผักทั่วไป

๒.๒ การสร้างตลาดแนวใหม่โดยใช้ช่องทางการค้าออนไลน์แบบมีส่วนร่วมในพื้นที่ชุมชนหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง บ้านอุแบ ตำบลบาเจาะ อำเภอบันนังสตา และบ้านบันนังกะเจาะ ตำบลธารโต อำเภอดุสิต

การทำการตลาดก็หันมาใช้ช่องทางในการสร้างตลาดแนวใหม่โดยใช้ช่องทางการค้าออนไลน์มากยิ่งขึ้น ซึ่งเกษตรกรรุ่นใหม่ในพื้นที่ต้องปรับตัว และพร้อมกับการใช้เทคโนโลยีมาใช้เป็นตัวช่วยในการจำหน่าย การทำการตลาดรูปแบบใหม่ เช่น การทำการตลาดเพื่อการเข้าถึงลูกค้าโดยตรงอย่างการขายพืชผัก ผลผลิตอินทรีย์ผ่านทาง Facebook, Line, Instagram, Tik Tok เป็นต้น

ผลการพัฒนากิจกรรมแบบมีส่วนร่วมท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดยะลา สรุปได้ว่า จากกระบวนการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม (PGS) และการสร้างตลาดแนวใหม่โดยใช้ช่องทางการค้าออนไลน์แบบมีส่วนร่วมในพื้นที่ชุมชนหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง บ้านอุแบ ตำบลบาเจาะ อำเภอบันนังสตา และบ้านบันนังกะเจาะ ตำบลธารโต อำเภอดุสิต ผู้สังคมแห่งการบริโภค อาหารอินทรีย์อย่างยั่งยืนในพื้นที่ อำเภอบันนังสตา และอำเภอดุสิต จังหวัดยะลา ได้มีการรวมกลุ่มและจัดกลุ่มเกษตรกร เพื่อขับเคลื่อนกระบวนการรับรองมาตรฐานแบบมีส่วนร่วมและการสร้างตลาดแนวใหม่โดยใช้ช่องทางการค้าออนไลน์แบบมีส่วนร่วม สร้างความไว้วางใจ สร้างความเชื่อมั่นซึ่งกันและกันภายในกลุ่ม ด้วยการกำหนดเป้าหมายและกฎกติการ่วมกันตามกระบวนการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม (PGS) และการสร้างตลาดแนวใหม่โดยใช้ช่องทางการค้าออนไลน์แบบมีส่วนร่วม โดยมีการแบ่งกลุ่มในการขับเคลื่อน และทำการตรวจสอบร่วมกันในการรับรองมาตรฐานและการสร้างตลาดแนวใหม่โดยใช้ช่องทางการค้าออนไลน์แบบมีส่วนร่วม

๓ ผลการเสริมสร้างเครือข่ายท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดยะลา พบว่า

๓.๑ แนวทางการเสริมสร้างเครือข่ายท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดยะลา

การสร้างการมีส่วนร่วมในชุมชน หน่วยงานภายนอก การสร้างการมีส่วนร่วมของคนรุ่นใหม่ เกษตรกรในชุมชน โดยเริ่มจากการทำความเข้าใจร่วมกันของเกษตรกรในชุมชน เกี่ยวกับการสร้างแหล่งอาหารของตนเอง ที่มีความปลอดภัย และความหลากหลายของพืชผัก ทั้งนี้จะทำให้เกษตรกรได้ตระหนักถึงคุณค่าของการสร้างแหล่งอาหารของตนเอง หน่วยงานภายนอกที่เข้ามามีส่วนร่วม

เกี่ยวข้องกับการพัฒนาวิธีการผลิต เกษตรกรรม เพื่อสร้างความมั่นคงทางอาหารและพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืนของชุมชน ได้แก่ พัฒนาชุมชน ซึ่งทั้งหน่วยงานนี้จะเข้ามามีบทบาทในเรื่องของการสร้างองค์ความรู้และการพัฒนาเกษตรกรให้มีความสมดุลเพิ่มมากขึ้น และแนวคิดที่จะช่วยกันพัฒนาชุมชนบนพื้นฐานศักยภาพของชุมชน

๑) การเชื่อมโยงตลาดในพื้นที่ชุมชน การเชื่อมโยงตลาดในพื้นที่หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง บ้านอุแบ ตำบลบาเจาะ อำเภอบันนังสตา และบ้านบันนังกะแจ ตำบลธารโต อำเภอธารโต เป็นกระบวนการขับเคลื่อนที่เกิดจากการทำงานร่วมกันของกลุ่มเกษตรกร ปรชาญชุมชน ในการเชื่อมโยงประสาน สร้างความเข้าใจแก่ผู้บริโภค หน่วยงานภาคีเครือข่ายในพื้นที่ทั้งหน่วยงานของรัฐและหน่วยงานเอกชน โดยเน้นการเชื่อมโยงกับหน่วยงานที่ให้ความสำคัญต่อการขับเคลื่อนการทำเกษตรอินทรีย์ ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบล สาธารณสุขอำเภอ ศูนย์การเรียนรู้ เกษตรอำเภอ และพัฒนาชุมชนอำเภอ เป็นต้น โดยใช้หลักในการขับเคลื่อนและยึดโยงสร้างความเข้าใจร่วมกัน

๒) หลักเศรษฐกิจพอเพียง เป็นการใช้ปรัชญาหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้และชี้ให้เห็น ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับบุคคล ครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนฐานรากในพื้นที่ เพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ โดยยึดหลักความพอเพียงมาเป็นแนวทางในการ ดำเนินชีวิตของคนในพื้นที่ ซึ่งความพอเพียงในที่นี้หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความ จำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควร ต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลง ทั้งภายนอกและภายใน ซึ่งจะต้องอาศัยความรู้รอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังในการนำความรู้ต่างๆ ที่เกิดจากการศึกษาและพัฒนาตนเองมาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และที่สำคัญจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชุมชนให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญาและความรอบคอบ เพื่อให้สามารถปรับการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนให้สมดุลและพร้อมต่อการรับมือกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ทั้งด้านวัตถุ สิ่งแวดล้อม และ วัฒนธรรมจากโลกภายนอก บนฐานความพอเพียงและการทำเกษตรอินทรีย์

๓) การตลาดยุค ๔.๐ เป็นการนำความรู้หลักการการตลาดที่นำเอาเทคโนโลยีต่างๆ เข้ามาช่วย เพื่อให้เข้าถึงผู้บริโภคสินค้าหรือผลผลิตเกษตรอินทรีย์ การตลาดยุค ๔.๐ นั้น มีการพัฒนามาจากการตลาด ยุค ๑.๐ คือ การตลาดที่เน้นสินค้าเป็นหลัก ยุค ๒.๐ คือ การตลาดที่เน้นผู้บริโภคเป็นหลัก และ ยุค ๓.๐ คือ การตลาดที่เน้นให้ความสำคัญกับความเป็นมนุษย์เป็นหลัก และการตลาดยุค ๔.๐ เน้นอยู่ ๓ เรื่องใหญ่ๆ คือ ๑) เปลี่ยนแปลงจากการผลิตสินค้าทั่วไป เป็นสินค้าเชิงนวัตกรรมมากขึ้น ๒) มีการใช้เทคโนโลยี นวัตกรรม และความคิดสร้างสรรค์มาใช้ในอุตสาหกรรม และ ๓) เปลี่ยนจากประเทศที่รับจ้างการผลิตในเชิงอุตสาหกรรม เป็นการเน้นภาคบริการมากกว่าเดิม ซึ่งการตลาดยุค ๔.๐ นั้นจะเห็นได้จากการทำอาชีพเกษตรแบบดั้งเดิม ที่ใช้แรงงานคนในการเก็บเกี่ยว ก็หันมาใช้

เทคโนโลยี ใช้อุปกรณ์ช่วยเก็บเกี่ยวที่ทันสมัย เพื่อเพิ่มผลผลิตมากขึ้นกว่าเดิม การทำการตลาดก็หันมาใช้ช่องทางในการสร้างตลาดแนวใหม่โดยใช้ช่องทางการค้าออนไลน์มากยิ่งขึ้น ซึ่งเกษตรกรรุ่นใหม่ในพื้นที่ต้องปรับตัว และพร้อมกับการใช้เทคโนโลยีมาใช้เป็นตัวช่วยในการเพาะปลูก และดูแลพืชผัก เช่น การใช้ระบบการให้น้ำแก่พืชผักอัจฉริยะ ระบบการตรวจสอบคุณภาพของดินก่อนเพาะปลูก เป็นต้น และการทำการตลาดรูปแบบใหม่ เช่น การทำการตลาดเพื่อการเข้าถึงลูกค้าโดยตรงอย่างการขายพืชผัก ผลผลิตอินทรีย์ผ่านทาง Facebook, Line, instagram เป็นต้น

๔) ตลาดเป็นธรรม เป็นการสร้างระบบตลาดที่ไม่ใช่แค่เป็นแหล่งซื้อขาย แต่เป็นแหล่งแลกเปลี่ยนเรียนรู้ แลกเปลี่ยนประสบการณ์ แลกเปลี่ยนวิถีชีวิตซึ่งกันและกัน ทั้งในส่วนของกลุ่มเกษตรกรและผู้บริโภค โดยในส่วนเกษตรกรคนรุ่นใหม่จะได้ในส่วนของการกำหนดราคาที่เป็นธรรมจากทั้งสองฝ่าย ผู้บริโภคก็จะได้สินค้าที่ตรงตามความต้องการของตนเอง และได้บริโภคอาหารที่ดีและปลอดภัย มีราคาที่เป็นธรรม ถือได้เป็นตลาดที่เกื้อกูลกันและกัน ได้ประโยชน์ทั้งสองฝ่าย ทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภค ที่สำคัญในตลาดเป็นธรรม ทำให้ผู้บริโภคเข้าถึงแหล่งผลิตสินค้า ใครเป็นผู้ผลิต กระบวนการผลิต ทั้งนี้เพื่อสร้างความไว้วางใจกัน ระหว่างผู้ผลิตกับผู้บริโภค

๕) การเชื่อมโยงตลาด ในอนาคตอาจเป็นไปได้ว่าการซื้อขายผลผลิตอินทรีย์ทำให้ผู้บริโภคเข้าถึงแหล่งผลิตได้ง่าย การซื้อขายจะเป็นในลักษณะการซื้อขายถึงสวนเกษตรกร รวมไปถึงผู้บริโภคสามารถเยี่ยมชมสวนเกษตรอินทรีย์ของกลุ่มเกษตรกรได้ ทั้งนี้เมื่อการตลาดเกิดความเข้มแข็งและยั่งยืน ผู้บริโภคในชุมชนและชุมชนใกล้เคียงก็สามารถที่จะเข้าถึงแหล่งอาหาร และหันมาใส่ใจสุขภาพตนเองและครอบครัว ให้ได้บริโภคอาหารที่ปลอดภัยมากยิ่งขึ้น การสร้างข้อตกลงร่วมระหว่างผู้ผลิตผู้บริโภค และ หน่วยงานภาคีที่เกี่ยวข้องผ่านกระบวนการสร้างระบบการรับรองมาตรฐานแบบมีส่วนร่วม (PGS) จึงเป็นทางออกของเกษตรกรคนรุ่นใหม่ในพื้นที่ในการสร้างการเชื่อมโยงตลาดที่เห็นในเชิงรูปธรรม และเป็นการสร้างความเชื่อมั่นแก่ผู้บริโภคในการเข้าถึงอาหารอินทรีย์ในพื้นที่ชุมชนบ้านอุบะ ตำบลบาเจาะ อำเภอบันนังสตา และบ้านบันนังกะแจะ ตำบลธารโต อำเภอดงแก้ว

บทสรุป

การศึกษารูปแบบความยั่งยืนของชุมชนภาคการเกษตรท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดยะลา คณะผู้วิจัยได้ศึกษาในด้านแนวความคิดในการทำเกษตรกรรม ด้านเป้าหมายของเกษตรกร และด้านแหล่งที่มาความรู้ / ทักษะการทำเกษตรของเกษตรกร ซึ่งผลการวิจัยครั้งนี้สามารถสรุปประเด็นสำคัญได้ดังนี้ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการศึกษารูปแบบความยั่งยืนของชุมชนภาคการเกษตรท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดยะลา พบว่า

๑. แนวความคิดในการทำเกษตรกรรม ส่วนใหญ่เป็นเพราะอยากมีอาชีพหรือรายได้เพื่อมาใช้จ่ายในครัวเรือน ได้แก่ปัจจัย ๔ ที่มีความจำเป็นพื้นฐานในการดำรงชีพ และสิ่งที่นอกเหนือจากความเป็นพื้นฐาน อาทิ สิ่งอำนวยความสะดวก ต่าง ๆ เช่น รถยนต์ จักรยานยนต์ ของใช้ในครัวเรือน เป็นต้น ส่วนมากที่ทำเกษตรเชิงเดี่ยว เพราะความจำเป็น โดยมีผลตอบแทนและกำไรเป็นเป้าหมายหลัก

และการทำเกษตรเชิงเดี่ยวนั้นถึงแม้จะลำบากแต่ก็เป็นอาชีพเดียวที่ตนสามารถทำได้ในพื้นที่ ได้ผลตอบแทนสูง ที่สำคัญการเพาะปลูก การดูแลจัดการง่ายกว่าการทำเกษตรทางเลือก ซึ่งคิดว่ายุ่งยาก บวกกับการไม่มีองค์ความรู้ในการทำเกษตรด้านนี้ อีกทั้งยังไม่สามารถสร้างรายได้ให้กับครอบครัวอีกด้วย การปลูกพืชเชิงเดี่ยวจึงเป็นทางเดียว ที่สามารถสร้างรายได้ให้กับครอบครัวได้เป็นอย่างดี เพราะค่าตอบแทนที่ได้มานั้นก็เพื่อจะได้นำมาใช้จ่าย ในการดำเนินชีวิต สอดคล้องกับงานวิจัยของพัชรพรรณ ยาโน (๒๕๕๒) ได้ศึกษาวิถีชีวิตกับการพัฒนาอาชีพของเกษตรกรแบบผสมผสาน พบว่า ๑. รูปแบบการทำเกษตรผสมผสานมีหลักการสอดคล้องกับการเกษตรทฤษฎีใหม่ ของแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและยังสอดคล้องกับระบบเกษตรกรรมยั่งยืนอื่น ๆ เช่น วนเกษตร เกษตรอินทรีย์ พุทธเกษตร เกษตรกรรมธรรมชาติ อีกทั้งพบว่า อาชีพเกษตรกรรมนอกจากจะทำการหาเลี้ยงชีพแล้วยังเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตและเป็นหนทางแห่งการพัฒนาตนเองไปสู่ความสมบูรณ์ของการเป็นมนุษย์ ๒. หลักคิดและแนวทางในการดำเนินชีวิตของเกษตรกรแบบผสมผสานสอดคล้องกับแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในระดับบุคคล ระดับครอบครัว และระดับชุมชน มีการดำเนินชีวิตอย่างพอเพียง คือ มีความพอประมาณ มีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกันในตัวเอง และปฏิบัติตนสอดคล้องกับเงื่อนไขความรู้และเงื่อนไขคุณธรรม นอกเหนือจากการยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินชีวิตแล้ว ยังยึดหลักการปฏิบัติตามวิถีทางธรรมชาติ ทำให้ประสบความสำเร็จในการดำเนินชีวิต มีครอบครัวที่อบอุ่น มีความพึงพอใจในชีวิตและ มีความสุขอย่างยั่งยืน ๓. อุปสรรคและความสำเร็จพบว่าปัญหาและอุปสรรคที่พบ คือ ปัญหาจากภัยธรรมชาติและจากการทำการเกษตรแบบสวน กระแสสังคมในอดีต ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จคือ ความมุ่งมั่น อดทน ความเพียรและการเรียนรู้ การทำเกษตรกรรมด้วยรูปแบบของตนเอง ๔. การเชื่อมโยงทางสังคม พบว่า เกษตรกรแบบผสมผสานมีการขยายผลความสำเร็จของตนเองเพื่อเชื่อมโยงกับสังคม เช่น มีการสร้างศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงและรวมตัวกันเป็นกลุ่มสหกรณ์ ๕. การพัฒนาอาชีพ พบว่า การเข้าสู่อาชีพของเกษตรกรแบบผสมผสานได้รับอิทธิพลจากครอบครัวหรืออาชีพของบิดามารดา มีความพึงพอใจในอาชีพของตนเอง และมีการพัฒนาอาชีพอย่างต่อเนื่อง

๒. เป้าหมายในการทำเกษตรกรรม คือ การสร้างความมั่นคงให้กับตัวเองให้มีคุณภาพที่ดียิ่งขึ้น อาชีพในการทำเกษตรเป็นอาชีพหนึ่งที่มีอยู่ทั่วประเทศไทย หรือทั่วโลก โดยมีเป้าหมาย คือ เงิน สิ่งที่มีมนุษย์ทุกคนล้วนต้องการ เป็นตัวแปรสำคัญที่สามารถหล่อเลี้ยงในการดำรงชีวิตประจำวัน โดยการสร้างอาชีพตัวเอง การทำเกษตรถือเป็นอาชีพหนึ่งที่สามารถสร้างรายได้เป็นอย่างดี อาจมีผลกระทบต่อบริเวณนั้นบ้าง ก็เป็นอาชีพที่ยั่งยืนสำหรับเกษตรกรของไทยและสามารถจัดเก็บบริโภคเองได้ ลดภาระใช้จ่าย แต่เมื่อทำเกษตรแล้ว โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างรายได้ให้กับตัวเองและครอบครัว แต่สิ่งที่ได้รับจากการทำเกษตรทางเลือก ๑) ความสุข ทุกคนที่ทำเกษตรทางเลือกนั้นจะทำความสุข ทำด้วยความใส่ใจ การใช้เวลาร่วมในการปลูกผักและได้บริโภคผักที่สะอาดปลอดภัย ๒) เกิดการพึ่งพาตนเอง ซึ่งกระบวนการหรือขั้นตอนการทำงานต่างๆเป็นการลงมือปฏิบัติ ด้วยตนเองทั้งสิ้น มีการเก็บ

รักษาเมล็ดพันธุ์เพื่อไว้ปลูกต่อไป มีความหลากหลายของพืชผักที่ปลูก ซึ่งมีผลดีในระยะยาว เช่น การมีพืชผักไว้บริโภคเกือบทั้งปี การไม่ต้องซื้อเมล็ดพันธุ์เป็นต้น สิ่งสำคัญอีกข้อของการพึ่งพาตนเอง คือ การพอเพียงและพอประมาณ ๓) เกษตรเป็นพื้นฐานของการดำรงชีวิต เพราะเกษตรทางเลือกสามารถทำได้ทุกคน ทุกเพศ ทุกวัย อีกทั้งยังเป็นการใช้พื้นที่ให้เกิดประโยชน์มากที่สุดและเกษตรกรได้ยังสืบทอดวิถีชีวิตของคนในชุมชน สอดคล้องกับงานวิจัยของง่ายงาม ประจวบวัน การพัฒนาระบบเกษตรกรรมยั่งยืน ชุมชนบ้านหลักเมตร ตำบลทุ่งขวาง อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ คือ พัฒนาระบบเกษตรกรรมยั่งยืนของชุมชน บ้านหลักเมตรตำบลทุ่งขวางอำเภอกำแพงแสนจังหวัดนครปฐมซึ่งมีการศึกษา พัฒนาการในการผลิตทางการเกษตรศักยภาพ ข้อจำกัดของระบบการผลิตความ ตระหนักรู้เรื่องอาหารเกษตรปลอดภัย ปัญหาและโอกาสในการพัฒนาการผลิต รวมทั้งปัจจัยเงื่อนไขต่อการสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิตสู่ระบบเกษตรกรรมยั่งยืน งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยที่เกษตรกรมีส่วนร่วม (Farmer Participatory Research: FPR) ตามแนวคิดงานวิจัยระบบการทำฟาร์ม (Farming Systems Research) ซึ่งมีขั้นตอน คือ การตั้งวัตถุประสงค์การสำรวจพื้นที่เพื่อกำหนด พื้นที่เป้าหมาย การวิเคราะห์ปัญหาและโอกาสในการพัฒนา การวางแผนและ การทดสอบเทคโนโลยีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อการขยายผล และการประเมิน ผลการเรียนรู้เทคโนโลยี ผลการศึกษาพบว่า การเรียนรู้พัฒนาการในการผลิตทางการเกษตรทำให้เห็นความเชื่อมโยงของความเข้มแข็งของระบบชุมชนในมิติทั้งทางด้าน เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมสัมพันธ์อยู่กับรูปแบบการผลิต เมื่อเกษตรกร เรียนรู้ระบบนิเวศเกษตรกรรม ศักยภาพ และข้อจำกัด ทำให้เกษตรกรมีความ รู้สึกเป็นเจ้าของการพัฒนาทางการผลิตร่วมกับนักวิชาการ คือ การจัดการความ เค็มของน้ำเพื่อการปลูกพืชผักการปรับปรุงระบบการให้น้ำแบบสปริงเกอร์และแนวทางการปฏิบัติที่ดีในการบำรุงรักษาดิน การพัฒนาระบบเกษตรกรรมยั่งยืน ในชุมชนหลักเมตรเป็นการพัฒนาเชิงระบบประกอบด้วย ระบบนิเวศเกษตรกรรม ระบบการรวมกลุ่ม ระบบมาตรฐาน และระบบตลาด การยอมรับเทคโนโลยีจาก นักวิชาการจนเกษตรกรสามารถประยุกต์ใช้ได้อย่างต่อเนื่องซึ่งขึ้นอยู่กับ กระบวนการสร้างการเรียนรู้ร่วมกันเพื่อให้เกษตรกรสามารถเกิดการเรียนรู้ด้วย ตนเอง และการวางบทบาทอย่างเสมอภาคกันระหว่างเกษตรกรกับนักวิชาการ นอกจากปัจจัยด้านกายภาพ (Physical factor) และปัจจัยทางด้านเทคนิค (Technical factor) แล้วปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ (Economic factor) และปัจจัยทาง ด้านสังคม (Social factor) ก็มีผลต่อการปรับเปลี่ยนการผลิตสู่ระบบเกษตรกรรมยั่งยืน

๓. แหล่งที่มาความรู้/ทักษะการทำเกษตรกรรมของเกษตรกรได้จาก หน่วยงาน/องค์กร สื่อสาธารณะ วิทยุ อินเทอร์เน็ต โทรทัศน์ ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำท้องถิ่น เครือข่าย การมีเครือข่ายนั้นเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการทำเกษตรทางเลือกและการลองผิดลองถูก การทำเกษตรทางเลือกนั้นไม่มีสูตรหรือองค์ความรู้ที่ตายตัว แต่จะสามารถเกิดองค์ความรู้ใหม่ๆได้จากการลงมือปฏิบัติแบบลองผิดลองถูก ซึ่งไม่ยึดติดกับตำราที่ได้เรียน อยู่ที่มีการปรับแนวคิดกับพื้นที่ของตนเอง ๑) การถ่ายทอดจาก

รุ่นสู่รุ่น การทำเกษตรกรรม จึงต้องมีการถ่ายทอดให้คนรุ่นหลังได้ทำ ผ่านการลงมือปฏิบัติทำให้เกิดการเรียนรู้และลงมือปฏิบัติต่อ ๆ กันมาจนถึงปัจจุบัน ๒) การลองผิดลองถูก การทำเกษตรทางเลือก นั้นไม่มีสูตรหรือองค์ความรู้ที่ตายตัว แต่จะ สามารถเกิดองค์ความรู้ใหม่ๆ ได้จากการลงมือปฏิบัติแบบลองผิดลองถูก ซึ่งไม่ยึดติดกับตำราที่ได้เรียน อยู่ที่มีการปรับแนวคิดกับพื้นที่ของตนเอง ๓) เครือข่าย การมีเครือข่ายนั้นเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการทำเกษตรทางเลือก ซึ่งจะมีส่วนช่วยในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันถึงการทำเกษตรทางเลือก อีกทั้งยังช่วยหนุนเสริมในส่วนที่บางคน ขาด และ ยังช่วยสร้างพลังในการทำเกษตรให้กับกลุ่มและเครือข่าย ๔) สื่อ การเรียนรู้จากสื่อ那也是เป็นอีกช่องทางหนึ่งที่สามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง และเปิดกว้าง สำหรับการศึกษาหาองค์ความรู้ ซึ่งการทำเกษตรทางเลือกนั้นก็เป็นอย่างหนึ่งเรื่องที่สามารถหาองค์ความรู้ ผ่านสื่อตามความต้องการของเกษตรกร ๕) หน่วยงาน องค์กรต่าง ๆ เป็นอีกหนึ่งช่องทางสำหรับการเรียนรู้และเสริมทักษะในการทำเกษตรทางเลือก ซึ่งปัจจุบันมีหน่วยงานท้องถิ่นที่เข้ามามอบองค์ความรู้ต่างๆ เกี่ยวกับการทำเกษตรทางเลือก ให้เกษตรกรได้เรียนรู้เพิ่มมากขึ้น ๖) มีการจัดอบรมให้เกษตรกรในอำเภอบ้านนังस्ता อำเภอรือเสาะ เกษตรกรในชุมชนบางส่วนมีโอกาส ได้เข้าร่วมอบรมเรื่องการทำน้ำหมักบำรุงพืช น้ำหมักไล่แมลง การทำสารชีวภัณฑ์ต่างๆ เพื่อลดต้นทุนการผลิต ๗) หน่วยงาน/องค์กร สื่อสาธารณะ วิทยุ อินเทอร์เน็ต โทรศัพท์ ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำท้องถิ่น อีกทั้งยังสอดคล้องกับงานวิจัยของจุฬารณ์ ธาร (๒๕๕๐) ได้ศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการทำเกษตรกรรมยั่งยืน พบว่าสาเหตุที่ทำให้แกนนำเกษตรกรเปลี่ยนมา ทำเกษตรกรรมยั่งยืนเนื่องจาก แกนนำเกษตรกรที่ทำเกษตรกรรมยั่งยืนมีปัญหา อุปสรรค ดังนี้ ๑) ปัญหาด้านสุขภาพ เช่น อาการ แพ้ยา อาการที่สารพิษตกค้างในร่างกายทำให้เกิดการช็อก หรือเลือด มีสีดำเข้ม เป็นลม วิงเวียน ศีรษะ ผิวหนังมีลักษณะไหม้เกรียม เป็นต้น ๒) ด้านเศรษฐกิจ ค่าใช้จ่าย ต้นทุนการเพาะปลูกใช้ เงินจำนวนมากเนื่องจากการใช้สารเคมี การเป็นหนี้จากการกู้ยืมเงินทั้งในระบบและนอกระบบ ๓) สภาพดิน เนื่องจากหน้าดินถูกทำลายจากการใช้สารเคมี ดินขาดแร่ธาตุที่อุดมสมบูรณ์และระบบ นิเวศบริเวณนาถูกทำลาย ลักษณะทางสังคม พบว่า การสนับสนุนทางสังคมต่อการทำเกษตรกรรมยั่งยืนของแกนนำเกษตรกรมีส่วนสำคัญทั้งการสนับสนุนทางสังคมจากครอบครัวซึ่งอยู่ใกล้ชิดและเป็นกำลังใจสำคัญในการทำงาน การสนับสนุนทางสังคมจากเพื่อนบ้าน การสนับสนุนทางสังคมจากครูหรือผู้รู้ และการสนับสนุนทางสังคมจากหน่วยงาน องค์กรต่างๆ ที่เข้ามามีส่วนสัมพันธ์ในชุมชน การถ่ายทอดทางสังคมผ่านอาชีพ ผ่านตัวแทน เช่น สถาบัน องค์กร หรือกลุ่ม และการถ่ายทอดผ่านสื่อสารมวลชนทั้งโทรทัศน์และวิทยุซึ่งเป็นการสนับสนุนให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ แลกเปลี่ยน และเกิดประโยชน์ในการทำเกษตรกรรมยั่งยืนลักษณะทางจิตใจของแกนนำเกษตรกร พบว่า ลักษณะทางจิตใจมีความสำคัญที่ทำให้แกนนำเกษตรกรสามารถแก้ปัญหา อุปสรรค ในการประกอบอาชีพได้ดีมีดังนี้ แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ลักษณะใฝ่เรียนรู้ของแกนนำเกษตรกร ได้แก่ การคิดแบบวิทยาศาสตร์ ลักษณะกล้าเสี่ยง การควบคุมตนเอง โดยคิดไตร่ตรองถี่ถ้วนด้วยความตั้งใจให้เกิดผลสำเร็จที่ดีและมีคุณภาพในการทำเกษตรกรรมยั่งยืนของแกนนำเกษตรกร

ในส่วนของการพัฒนากิจกรรมแบบมีส่วนร่วมท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัด ยะลา ควรสร้างระบบรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วมในพื้นที่ชุมชนหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง บ้านอุแบ ตำบลบาเจาะ อำเภอบันนังสตา และบ้านบันนังกะแจะ ตำบลธารโต อำเภอธารโต กลุ่มเกษตรกร ราษฎรชุมชน ได้ร่วมกันขับเคลื่อนการสร้างเครือข่ายระบบการรับรองมาตรฐานแบบมีส่วนร่วม (PGS) เพื่อเป็นการสร้างระบบการรับรองผลผลิตเกษตรอินทรีย์ ในพื้นที่ชุมชนหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง บ้านอุแบ ตำบลบาเจาะ อำเภอบันนังสตา และบ้านบันนังกะแจะ ตำบลธารโต อำเภอธารโต ในการสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ผู้บริโภคและตัวเกษตรกร ผู้ผลิตเกษตรอินทรีย์เอง ในการสร้างมาตรฐานของการทำเกษตรอินทรีย์ว่ากลุ่มเกษตรกรหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง บ้านอุแบ ตำบลบาเจาะ อำเภอบันนังสตา และบ้านบันนังกะแจะ ตำบลธารโต อำเภอธารโต นั้นได้ทำเกษตรอินทรีย์จริง มีมาตรฐานรองรับ สามารถสื่อสารกับผู้บริโภคได้อย่างเต็มภาคภูมิว่าผลผลิตที่ ออกมาเป็นผลผลิตอินทรีย์ ซึ่งกระบวนการรับรองมาตรฐานอย่างมีส่วนร่วม นั้นมีกระบวนการส่วนหนึ่งที่ ผู้บริโภคหน่วยงานภาคีที่เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมในการตรวจ/เยี่ยมชมแปลงเกษตรกรได้ สื่อสารให้แก่ผู้บริโภคโดยตรง ผู้บริโภครู้ถึงแหล่งที่มาของผลผลิต ทำให้เกิดความเชื่อมั่นและเกิดการบอกต่อ เป็นการเพิ่มช่องทางการตลาดในรูปแบบหนึ่ง การรับรองมาตรฐานแบบมีส่วนร่วม (PGS) นอกจากการสร้างเชื่อมั่นให้แก่ผู้บริโภค เป็นเครื่องรับรองการันตี ผลผลิตเกษตรอินทรีย์แล้วนั้น การรับการรับรองมาตรฐานแบบมีส่วนร่วม (PGS) ยังเป็นสิ่งที่ใช้ในการ จำแนกผลผลิตในพื้นที่ว่าเป็นผลผลิตอินทรีย์ ผลผลิตผักปลอดภัย ผลผลิตผักไฮโดรโปนิก หรือผลผลิต พืชผักทั่วไป สอดคล้องกับงานวิจัยของสุภาดิณี สุขเกษม (๒๕๕๙) ได้การศึกษาแนวทางการพัฒนาเกษตรแบบยั่งยืนของโครงการเมืองเกษตรสีเขียว (Green Agriculture City) มีวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อประเมินผลและวิเคราะห์ศักยภาพของโครงการเมืองเกษตรสีเขียว จังหวัดราชบุรี ศึกษาการจัดการห่วงโซ่อุปทานของสินค้าเกษตรปลอดภัย และแนวทางการพัฒนาไปสู่รูปแบบธุรกิจการเกษตรแบบยั่งยืน โดยใช้ข้อมูลปฐมภูมิจากการสัมภาษณ์เชิงลึกและแบบสอบถามเชิงโครงสร้างจากกลุ่มเกษตรกรตัวอย่าง ผู้นำชุมชนและผู้เชี่ยวชาญของหน่วยงานภาครัฐ ผลการวิจัยพบว่า การประเมินผลของโครงการเพื่อประเมินคุณภาพชีวิตของเกษตรกรจากการเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มเกษตรกรปลูกผักปลอดสารพิษกับกลุ่มปลูกผักแบบเคมีทั่วไป พบว่า กลุ่มปลูกผักปลอดสารพิษมีรายได้เฉลี่ยต่อไร่เท่ากับ ๑๙,๗๔๒ บาทซึ่งต่ำกว่ากลุ่มปลูกผักแบบเคมีมีรายได้เฉลี่ยต่อไร่เท่ากับ ๓๖,๒๙๘ บาท เป็นผลมาจากการลดใช้ปุ๋ยเคมีเพื่อเร่งผลผลิตทำให้ปริมาณผลผลิตต่อไร่ต่ำกว่า ข้อมูลด้านต้นทุนเฉลี่ยพบว่า กลุ่มปลูกผักปลอดสารพิษมีต้นทุนเฉลี่ยต่อไร่ต่ำกว่าการผลิตแบบเคมีเท่ากับ ๔,๗๘๒ บาทต่อไร่ ข้อมูลด้านสุขภาพอนามัยพบว่า ผลตรวจเลือดจากความเสี่ยงการสัมผัสสารเคมีกำจัดศัตรูพืชเกษตรกรกลุ่มปลูกผักปลอดสารพิษมีผลเลือดอยู่ในระดับปลอดภัยแต่เกษตรกรกลุ่มเคมีผลตรวจเลือดอยู่ในระดับเสี่ยงและไม่ปลอดภัย จากผลการวิจัยสรุปได้ว่า เกษตรกรกลุ่มตัวอย่าง ภายใต้โครงการเมืองเกษตรสีเขียวมีคุณภาพชีวิตที่ดีโดยสามารถลดต้นทุนการผลิตและมีสุขภาพอนามัยที่ดี ผลการวิเคราะห์ด้านการจัดการห่วงโซ่อุปทาน

กระบวนการต้นน้ำถึงปลายน้ำมีการจัดการที่มีประสิทธิภาพ การสร้างมูลค่าเพิ่มและความเชื่อมโยงภายในห่วงโซ่อุปทานตั้งแต่กระบวนการผลิต การรวบรวมผลผลิตและการจำหน่ายผลผลิตให้กับผู้บริโภค ผลการประเมินศักยภาพของกลุ่มเกษตรกรมีจุดแข็งด้านผลผลิตได้รับรองมาตรฐานความปลอดภัย (GAP) ใช้ระบบเกษตรแบบผสมผสานทำให้มีการจัดการด้านปัจจัยการผลิตอย่างมีประสิทธิภาพประกอบด้วย ที่ดินน้ำ และปุ๋ย ได้รับการสนับสนุนจากนโยบายของจังหวัดในการอบรมความรู้ด้านการเกษตรและสนับสนุนด้านงบประมาณ การสร้างช่องทางการจำหน่ายผลผลิตผ่านตลาดเกษตรกรซึ่งเกษตรกรมีอำนาจในการกำหนดราคาผลผลิต การพัฒนาชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรช่วยสร้างรายได้ให้กับเกษตรกรในการจำหน่ายผลผลิตและสินค้าแปรรูป

การสร้างตลาดแนวใหม่โดยใช้ช่องทางการค้าออนไลน์แบบมีส่วนร่วมในพื้นที่ชุมชนหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง บ้านอุแบ ตำบลบาเจาะ อำเภอบันนังสตา และบ้านบันนังกะจะ ตำบลธารโต อำเภอธารโต การทำการตลาดก็หันมาใช้ช่องทางในการสร้างตลาดแนวใหม่โดยใช้ช่องทางการค้าออนไลน์มากยิ่งขึ้น ซึ่งเกษตรกรรุ่นใหม่ในพื้นที่ต้องปรับตัว และพร้อมกับการใช้เทคโนโลยีมาใช้เป็นตัวช่วยในการจำหน่าย การทำการตลาดรูปแบบใหม่ เช่น การทำการตลาดเพื่อการเข้าถึงลูกค้าโดยตรงอย่างการขายพืชมัก ผลผลิตอินทรีย์ผ่านทาง Facebook, Line, Instagram, Tik Tok เป็นต้น สอดคล้องกับงานวิจัยของสุภาธินี สุขเกษม (๒๕๕๙) ได้การศึกษาแนวทางการพัฒนาเกษตรแบบยั่งยืนของโครงการเมืองเกษตรสีเขียว (Green Agriculture City) มีวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อประเมินผลและวิเคราะห์ศักยภาพของโครงการเมืองเกษตรสีเขียว จังหวัดราชบุรี ศึกษาการจัดการห่วงโซ่อุปทานของสินค้าเกษตรปลอดภัย และแนวทางการพัฒนาไปสู่รูปแบบธุรกิจการเกษตรแบบยั่งยืน โดยใช้ข้อมูลปฐมภูมิจากการสัมภาษณ์เชิงลึกและแบบสอบถามเชิงโครงสร้างจากกลุ่มเกษตรกรตัวอย่าง ผู้นำชุมชนและผู้เชี่ยวชาญของหน่วยงานภาครัฐ จากผลการวิจัยสรุปได้ว่า เกษตรกรกลุ่มตัวอย่าง ภายใต้โครงการเมืองเกษตรสีเขียวมีคุณภาพชีวิตที่ดีโดยสามารถลดต้นทุนการผลิตและมีสุขภาพอนามัยที่ดี ผลการวิเคราะห์ด้านการจัดการห่วงโซ่อุปทานกระบวนการต้นน้ำถึงปลายน้ำมีการจัดการที่มีประสิทธิภาพ การสร้างมูลค่าเพิ่มและความเชื่อมโยงภายในห่วงโซ่อุปทานตั้งแต่กระบวนการผลิต การรวบรวมผลผลิตและการจำหน่ายผลผลิตให้กับผู้บริโภค ผลการประเมินศักยภาพของกลุ่มเกษตรกรมีจุดแข็งด้านผลผลิตได้รับรองมาตรฐานความปลอดภัย (GAP) ใช้ระบบเกษตรแบบผสมผสานทำให้มีการจัดการด้านปัจจัยการผลิตอย่างมีประสิทธิภาพประกอบด้วย ที่ดินน้ำ และปุ๋ย ได้รับการสนับสนุนจากนโยบายของจังหวัดในการอบรมความรู้ด้านการเกษตรและสนับสนุนด้านงบประมาณ การสร้างช่องทางการจำหน่ายผลผลิตผ่านตลาดเกษตรกรซึ่งเกษตรกรมีอำนาจในการกำหนดราคาผลผลิต การพัฒนาชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรช่วยสร้างรายได้ให้กับเกษตรกรในการจำหน่ายผลผลิตและสินค้าแปรรูป

อีกทั้งควรสร้างการมีส่วนร่วมในชุมชนกับหน่วยงานภายนอก ซึ่งการสร้างการมีส่วนร่วมของคนรุ่นใหม่ เกษตรกรในชุมชน โดยเริ่มจากการทำความเข้าใจร่วมกันของเกษตรกรในชุมชน เกี่ยวกับ

การสร้างแหล่งอาหารของตนเอง ที่มีความปลอดภัย และความหลากหลายของพืชผัก ทั้งนี้ทำให้เกษตรกรได้ตระหนักถึงคุณค่าของการสร้างแหล่งอาหารของตนเอง หน่วยงานภายนอกที่เข้ามามีส่วนร่วมเกี่ยวข้องกับการพัฒนาวิธีการผลิต เกษตรกรรม เพื่อสร้างความมั่นคงทางอาหารและพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืนของชุมชน ได้แก่ พัฒนาชุมชน ซึ่งทั้งหน่วยงานนี้จะเข้ามามีบทบาทในเรื่องของการสร้างองค์ความรู้และการพัฒนาเกษตรกรให้มีความสมดุลเพิ่มมากขึ้น และแนวคิดที่จะช่วยกันพัฒนาชุมชนบนพื้นฐานศักยภาพของชุมชน

๑) การเชื่อมโยงตลาดในพื้นที่ชุมชน

การเชื่อมโยงตลาดในพื้นที่หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง บ้านอุแบ ตำบลบาเจาะ อำเภอบันนังสตา และบ้านบันนังกะเจาะ ตำบลธารโต อำเภอธารโต เป็นกระบวนการขับเคลื่อนที่เกิดจากการทำงานร่วมกันของกลุ่มเกษตรกร ปรากฏชุมชน ในการเชื่อมโยงประสาน สร้างความเข้าใจแก่ผู้บริโภค หน่วยงานภาคีเครือข่ายในพื้นที่ทั้งหน่วยงานของรัฐและหน่วยงานเอกชน โดยเน้นการเชื่อมโยงกับหน่วยงานที่ให้ความสำคัญต่อการขับเคลื่อนการทำเกษตรอินทรีย์ ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบล สาธารณสุขอำเภอ ศูนย์การเรียนรู้ เกษตรอำเภอ และพัฒนาชุมชนอำเภอ เป็นต้น โดยใช้หลักในการขับเคลื่อนและยึดโยงสร้างความเข้าใจร่วมกันสอดคล้องกับงานวิจัยของ จุฬารัตน์ ถาวร (๒๕๕๐) ได้ศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการทำเกษตรกรรมยั่งยืน พบว่าสาเหตุที่ทำให้แกนนำเกษตรกรเปลี่ยนมาทำเกษตรกรรมยั่งยืนเนื่องจาก แกนนำเกษตรกรที่ทำเกษตรกรรมยั่งยืนมีปัญหา อุปสรรค ดังนี้ ๑) ปัญหาด้านสุขภาพ เช่น อาการ แพ้ยา อาการที่สารพิษตกค้างในร่างกายทำให้เกิดการช็อกหรือเลือดมีสีดำเข้ม เป็นลม วิงเวียน ศีรษะ ผิวน้ำมีลักษณะไหม้เกรียม เป็นต้น ๒) ด้านเศรษฐกิจ ค่าใช้จ่าย ต้นทุนการเพาะปลูกใช้ เงินจำนวนมากเนื่องจากการใช้สารเคมี การเป็นหนี้จากการกู้ยืมเงินทั้งในระบบและนอกระบบ ๓) สภาพดิน เนื่องจากหน้าดินถูกทำลายจากการใช้สารเคมี ดินขาดแร่ธาตุที่อุดมสมบูรณ์และระบบ นิเวศบริเวณนาถูกทำลาย ลักษณะทางสังคม พบว่า การสนับสนุนทางสังคมต่อการทำเกษตรกรรมยั่งยืนของแกนนำเกษตรกรมีส่วนสำคัญทั้งการสนับสนุนทางสังคมจากครอบครัวซึ่งอยู่ใกล้ชิดและเป็นกำลังใจสำคัญในการทำงาน การสนับสนุนทางสังคมจากเพื่อนบ้าน การสนับสนุนทางสังคมจากครูหรือผู้รู้ และการสนับสนุนทางสังคมจากหน่วยงาน องค์กรต่าง ๆ ที่เข้ามามีส่วนสัมพันธ์ในชุมชน การถ่ายทอดทางสังคมผ่านอาชีพ ผ่านตัวแทน เช่น สถาบัน องค์กร หรือกลุ่ม และการถ่ายทอดผ่านสื่อสารมวลชนทั้งโทรทัศน์และวิทยุซึ่งเป็นการสนับสนุนให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ แลกเปลี่ยน และเกิดประโยชน์ในการทำเกษตรกรรมยั่งยืนลักษณะทางจิตใจของแกนนำเกษตรกร พบว่า ลักษณะทางจิตใจมีความสำคัญที่ทำให้แกนนำเกษตรกรสามารถแก้ปัญหา อุปสรรคในการประกอบอาชีพได้ดีมีดังนี้ แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ลักษณะใฝ่เรียนรู้ของแกนนำเกษตรกร ได้แก่ การคิดแบบวิทยาศาสตร์ ลักษณะกล้าเสี่ยง การควบคุมตนเอง โดยคิดไตร่ตรองถี่ถ้วนด้วยความตั้งใจให้เกิดผลสำเร็จที่ดีและมีคุณภาพในการทำเกษตรกรรมยั่งยืนของแกนนำเกษตรกร

๒) หลักเศรษฐกิจพอเพียง เป็นการใช้ปรัชญาหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้และชี้ให้เห็น ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับบุคคล ครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนฐานรากในพื้นที่ เพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ โดยยึดหลักความพอเพียงมาเป็นแนวทางในการ ดำเนินชีวิตของคนในพื้นที่ ซึ่งความพอเพียงในที่นี้หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความ จำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควร ต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลง ทั้งภายนอกและภายใน ซึ่งจะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังในการนำความรู้ต่างๆ ที่เกิดจากการศึกษาและพัฒนาตนเองมาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และที่สำคัญจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชุมชนให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญาและความรอบคอบ เพื่อให้สามารถปรับการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนให้สมดุลและพร้อมต่อการรับมือกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ทั้งด้านวัตถุ สิ่งแวดล้อม และ วัฒนธรรมจากโลกภายนอก บนฐานความพอเพียงและการทำเกษตรอินทรีย์สอดคล้องกับงานวิจัยของนิชชา สุขสบาย และคณะ, (๒๕๕๔ : บทคัดย่อ) สรุปได้ว่า การจัดการรูปแบบการผลิตและการจัดการผลผลิตสู่ตลาดของเกษตรกรคลองจินดาทั้ง ๕ สวน นั้น เป็นการผลิตในหลากหลายลักษณะทางการเกษตรแบบผสมผสาน วนเกษตร เกษตรยั่งยืน และการจัดการผลผลิตสู่ตลาดในท้องถิ่นที่มีขนาดเล็กรวมถึงตลาดกลุ่มผู้บริโภคที่สนใจสุขภาพ ทำให้รูปแบบ การผลิตและ การจัดการผลผลิตของชาวบ้านตำบลคลองจินดาทั้ง ๕ สวนมีความแตกต่างจากการทำเกษตร โดยทั่วไปที่เน้นการค้าเป็นด้านหลัก กล่าวคือ เน้นความสุขของผู้ผลิต รวมทั้งมุ่งหวังให้ผู้บริโภคเกิดความพอใจ ในผลผลิตที่มีคุณภาพและปลอดภัย เหตุผลเบื้องหลังในการผลิตและการจัดการผลิตของเกษตรกรที่ยั่งยืน สอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงที่เน้นเพียงนี้ก็พอ ไม่สุดโต่ง ไม่โลภอย่างมาก แต่บูรณาการแนวความคิดการ ทำเกษตรที่หลากหลายให้เข้ากับสภาพพื้นที่ที่แตกต่างกัน จึงเป็นตัวอย่างหนึ่งของการนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการทำการเกษตรที่เหมาะสมกับพื้นที่ราบน้ำท่วมถึง และประสบความสำเร็จอย่างเป็นรูปธรรม และสอดคล้องกับงานวิจัยของพัชรพรรณ ยาโน (๒๕๕๒) ได้ศึกษาวิถีชีวิตกับการพัฒนาอาชีพของเกษตรกรแบบผสมผสาน พบว่า ๑. รูปแบบการทำเกษตรผสมผสานมีหลักการสอดคล้องกับการเกษตรทฤษฎีใหม่ ของแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและยังสอดคล้องกับระบบเกษตรกรรมยั่งยืนอื่นๆ เช่น วนเกษตร เกษตรอินทรีย์ พุทธเกษตร เกษตรกรรมธรรมชาติ อีกทั้งพบว่า อาชีพเกษตรกรนอกจากจะทำการหาเลี้ยงชีพแล้วยังเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตและเป็นหนทางแห่งการพัฒนาตนเองไปสู่ความสมบูรณ์ของการเป็นมนุษย์ ๒. หลักคิดและแนวทางในการดำเนินชีวิตของเกษตรกรแบบผสมผสานสอดคล้องกับแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในระดับบุคคล ระดับครอบครัว และระดับชุมชน มีการดำเนินชีวิตอย่างพอเพียง คือ มีความพอประมาณ มีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกันในตัวเอง และปฏิบัติตนสอดคล้องกับเงื่อนไขความรู้และเงื่อนไขคุณธรรม นอกเหนือจากการยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินชีวิต

แล้ว ยังยึดหลักการปฏิบัติตามวิถีทางธรรมชาติ ทำให้ประสบความสำเร็จในการดำเนินชีวิต มีครอบครัวที่อบอุ่น มีความพึงพอใจในชีวิตและ มีความสุขอย่างยั่งยืน ๓. อุปสรรคและความสำเร็จ พบว่าปัญหาและอุปสรรคที่พบ คือ ปัญหาจากภัยธรรมชาติและจากการทำการเกษตรแบบสวน กระแสสังคมในอดีต ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จคือ ความมุ่งมั่น อดทน ความเพียรและการเรียนรู้ การทำการเกษตรกรรมด้วยรูปแบบของตนเอง ๔. การเชื่อมโยงทางสังคม พบว่า เกษตรกรแบบผสมผสาน มีการขยายผลความสำเร็จของตนเองเพื่อเชื่อมโยงกับสังคม เช่น มีการสร้างศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงและรวมตัวกันเป็นกลุ่มสหกรณ์ ๕. การพัฒนาอาชีพ พบว่า การเข้าสู่อาชีพของเกษตรกรแบบผสมผสานได้รับอิทธิพลจากครอบครัวหรืออาชีพของบิดามารดา มีความพึงพอใจในอาชีพของตนเอง และมีการพัฒนาอาชีพอย่างต่อเนื่อง

๓) การตลาดยุค ๔.๐ เป็นการนำความรู้หลักการการตลาดที่นำเอาเทคโนโลยีต่างๆ เข้ามาช่วย เพื่อให้เข้าถึงผู้บริโภคสินค้าหรือผลผลิตเกษตรอินทรีย์ การตลาดยุค ๔.๐ นั้น มีการพัฒนามาจากการตลาด ยุค ๑.๐ คือ การตลาดที่เน้นสินค้าเป็นหลัก ยุค ๒.๐ คือ การตลาดที่เน้นผู้บริโภคเป็นหลัก และ ยุค ๓.๐ คือ การตลาดที่เน้นให้ความสำคัญกับความเป็นมนุษย์เป็นหลัก และการตลาดยุค ๔.๐ เน้นอยู่ ๓ เรื่องใหญ่ๆ คือ ๑) เปลี่ยนแปลงจากการผลิตสินค้าทั่วไป เป็นสินค้าเชิงนวัตกรรมมากขึ้น ๒) มีการใช้เทคโนโลยี นวัตกรรม และความคิดสร้างสรรค์มาใช้ในอุตสาหกรรม และ ๓) เปลี่ยนจากประเทศที่รับจ้างการผลิตในเชิงอุตสาหกรรม เป็นการเน้นภาคบริการมากกว่าเดิม ซึ่งการตลาดยุค ๔.๐ นั้นจะเห็นได้จากการทำอาชีพเกษตรแบบดั้งเดิม ที่ใช้แรงงานคนในการเก็บเกี่ยว ก็หันมาใช้เทคโนโลยี ใช้อุปกรณ์ช่วยเก็บเกี่ยวที่ทันสมัย เพื่อเพิ่มผลผลิตมากขึ้นกว่าเดิม การทำการตลาดก็หันมาใช้ช่องทางในการสร้างตลาดแนวใหม่โดยใช้ช่องทางการค้าออนไลน์มากยิ่งขึ้น ซึ่งเกษตรกรรุ่นใหม่ในพื้นที่ต้องปรับตัว และพร้อมกับการใช้เทคโนโลยีมาใช้เป็นตัวช่วยในการเพาะปลูก และดูแลพืชผัก เช่น การใช้ระบบการให้น้ำแก่พืชผักอัจฉริยะ ระบบการตรวจสอบคุณภาพของดินก่อนเพาะปลูก เป็นต้น และการทำการตลาดรูปแบบใหม่ เช่น การทำการตลาดเพื่อการเข้าถึงลูกค้าโดยตรงอย่างการขายพืชผัก ผลผลิตอินทรีย์ผ่านทาง Facebook, Line, instagram เป็นต้น สอดคล้องกับงานวิจัยของง่างาม ประจวบวัน การพัฒนาระบบเกษตรกรรมยั่งยืน ชุมชนบ้านหลักเมตร ตำบลทุ่งขวาง อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ คือ พัฒนาระบบเกษตรกรรมยั่งยืนของชุมชนบ้านหลักเมตรตำบลทุ่งขวางอำเภอกำแพงแสนจังหวัดนครปฐมซึ่งมีการศึกษา พัฒนาการในการผลิตทางการเกษตรศักยภาพ ข้อจำกัดของระบบการผลิตความ ตระหนักรู้เรื่องอาหารเกษตรปลอดภัย ปัญหาและโอกาสในการพัฒนาการผลิต รวมทั้งปัจจัยเงื่อนไขต่อการสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิตสู่ระบบเกษตรกรรมยั่งยืน งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยที่เกษตรกรมีส่วนร่วม (Farmer Participatory Research: FPR) ตามแนวคิดงานวิจัยระบบการทำฟาร์ม (Farming Systems Research) ซึ่งมีขั้นตอน คือ การตั้งวัตถุประสงค์การสำรวจพื้นที่เพื่อกำหนด พื้นที่เป้าหมาย การวิเคราะห์ปัญหาและโอกาสในการพัฒนา การวางแผนและ การทดสอบเทคโนโลยีการ

แลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อการขยายผล และการประเมิน ผลการเรียนรู้เทคโนโลยี ผลการศึกษาพบว่า การเรียนรู้พัฒนาการในการผลิตทางการเกษตร ทำให้เห็นความเสื่อมถอยของความเข้มแข็งของระบบชุมชนในมิติทั้งทางด้าน เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมสัมพันธ์อยู่กับรูปแบบการผลิต เมื่อเกษตรกรเรียนรู้ระบบนิเวศเกษตรกรรม ศักยภาพ และข้อจำกัด ทำให้เกษตรกรมีความ รู้สึกเป็นเจ้าของการพัฒนาทางการผลิตร่วมกับนักวิชาการ คือ การจัดการความ เค็มของน้ำเพื่อการปลูกพืชผักการปรับปรุงระบบการให้น้ำแบบสปริงเกอร์และ แนวทางการปฏิบัติที่ดีในการบำรุงรักษาดิน การพัฒนาระบบเกษตรกรรมยั่งยืน ในชุมชนหลักเมตรเป็นการพัฒนาเชิงระบบประกอบด้วย ระบบนิเวศเกษตรกรรม ระบบการรวมกลุ่ม ระบบมาตรฐาน และระบบตลาด การยอมรับเทคโนโลยีจากนักวิชาการจนเกษตรกรสามารถประยุกต์ใช้ได้อย่างต่อเนื่องซึ่งขึ้นอยู่กับ กระบวนการสร้างการเรียนรู้ร่วมกันเพื่อให้เกษตรกรสามารถเกิดการเรียนรู้ด้วย ตนเอง และการวางบทบาทอย่างเสมอภาคกันระหว่างเกษตรกรกับนักวิชาการ นอกจากปัจจัยด้านกายภาพ (Physical factor) และปัจจัยทางด้านเทคนิค (Technical factor) แล้วปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ(Economic factor)และปัจจัยทาง ด้านสังคม(Social factor)ก็มีผลต่อการปรับรูปแบบการผลิตสู่ระบบเกษตรกรรมยั่งยืน

๔) ตลาดเป็นธรรม เป็นการสร้างระบบตลาดที่ไม่ใช่แค่เป็นแหล่งซื้อขาย แต่เป็นแหล่งแลกเปลี่ยนเรียนรู้ แลกเปลี่ยนประสบการณ์ แลกเปลี่ยนวิถีชีวิตซึ่งกันและกัน ทั้งในส่วนของกลุ่มเกษตรกรและผู้บริโภค โดยในส่วนเกษตรกรคนรุ่นใหม่จะได้ในส่วนของกำหนดยุทธศาสตร์ที่เป็นธรรมจากทั้งสองฝ่าย ผู้บริโภคก็จะได้สินค้าที่ตรงตามความต้องการของตนเอง และได้บริโภคอาหารที่ดีและปลอดภัย มีราคาที่เป็นธรรม ถือได้เป็นตลาดที่เกื้อกูลกันและกัน ได้ประโยชน์ทั้งสองฝ่าย ทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภค ที่สำคัญในตลาดเป็นธรรม ทำให้ผู้บริโภคเข้าถึงแหล่งผลิตสินค้า ใครเป็นผู้ผลิต กระบวนการผลิต ทั้งนี้เพื่อสร้างความไว้วางใจกัน ระหว่างผู้ผลิตกับผู้บริโภค สอดคล้องกับงานวิจัยของง่างาม ประจวบวัน การพัฒนาระบบเกษตรกรรมยั่งยืน ชุมชนบ้านหลักเมตร ตำบลทุ่งขวาง อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ คือ พัฒนาระบบเกษตรกรรมยั่งยืนของชุมชน บ้านหลักเมตรตำบลทุ่งขวางอำเภอกำแพงแสนจังหวัดนครปฐมซึ่งมีการศึกษาพัฒนาการในการผลิตทางการเกษตรศักยภาพ ข้อจำกัดของระบบการผลิตความ ตระหนักรู้เรื่องอาหารเกษตรปลอดภัย ปัญหาและโอกาสในการพัฒนาการผลิต รวมทั้งปัจจัยเงื่อนไขต่อการสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิตสู่ระบบเกษตรกรรมยั่งยืน งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยที่เกษตรกรมีส่วนร่วม(Farmer Participatory Research: FPR) ตามแนวคิดงานวิจัยระบบการทำฟาร์ม (Farming Systems Research) ซึ่งมีขั้นตอน คือ การตั้งวัตถุประสงค์การสำรวจพื้นที่เพื่อกำหนด พื้นที่เป้าหมาย การวิเคราะห์ปัญหาและโอกาสในการพัฒนา การวางแผนและ การทดสอบเทคโนโลยีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อการขยายผล และการประเมิน ผลการเรียนรู้เทคโนโลยี ผลการศึกษาพบว่า การเรียนรู้พัฒนาการในการผลิตทางการเกษตร ทำให้เห็นความเสื่อมถอยของความเข้มแข็งของระบบชุมชนในมิติทั้งทางด้าน เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมสัมพันธ์อยู่กับรูปแบบการ

ผลิต เมื่อเกษตรกร เรียนรู้ระบบนิเวศเกษตรกรรม ศักยภาพ และข้อจำกัด ทำให้เกษตรกรมีความรู้สึกเป็นเจ้าของการพัฒนาทางการผลิตร่วมกับนักวิชาการ คือ การจัดการความ เค็มของน้ำเพื่อการปลูกพืชผักการปรับปรุงระบบการให้น้ำแบบสปริงเกอร์และ แนวทางการปฏิบัติที่ดีในการบำรุงรักษา ดิน การพัฒนาระบบเกษตรกรรมยั่งยืน ในชุมชนหลักเมตรเป็นการพัฒนาเชิงระบบประกอบด้วย ระบบนิเวศเกษตรกรรม ระบบการรวมกลุ่ม ระบบมาตรฐาน และระบบตลาด การยอมรับเทคโนโลยี จาก นักวิชาการจนเกษตรกรสามารถประยุกต์ใช้ได้อย่างต่อเนื่องซึ่งขึ้นอยู่กับ กระบวนการสร้างการเรียนรู้ร่วมกันเพื่อให้เกษตรกรสามารถเกิดการเรียนรู้ด้วย ตนเอง และการวางบทบาทอย่างเสมอภาคกันระหว่างเกษตรกรกับนักวิชาการ นอกจากปัจจัยด้านกายภาพ (Physical factor) และปัจจัยทางด้านเทคนิค (Technical factor) แล้วปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ(Economic factor)และปัจจัยทาง ด้านสังคม(Social factor)ก็มีผลต่อการปรับปรุงแบบการผลิตสู่ระบบเกษตรกรรมยั่งยืน

๕) การเชื่อมโยงตลาด ในอนาคตอาจเป็นไปได้ว่าการซื้อขายผลผลิตอินทรีย์ทำให้ผู้บริโภค เข้าถึงแหล่งผลิตได้ง่าย การซื้อขายจะเป็นในลักษณะการซื้อขายถึงสวนเกษตรกร รวมไปถึงผู้บริโภค สามารถเยี่ยมชมสวนเกษตรอินทรีย์ของกลุ่มเกษตรกรได้ ทั้งนี้เมื่อการตลาดเกิดความเข้มแข็งและ ยั่งยืน ผู้บริโภคในชุมชนและชุมชนใกล้เคียงก็สามารถที่จะเข้าถึงแหล่งอาหาร และหันมาใส่ใจสุขภาพ ตนเองและครอบครัว ให้ได้บริโภคอาหารที่ปลอดภัยมากยิ่งขึ้น การสร้างข้อตกลงร่วมระหว่างผู้ผลิต ผู้บริโภค และ หน่วยงานภาคีที่เกี่ยวข้องผ่านกระบวนการสร้างระบบการรับรองมาตรฐานแบบมีส่วนร่วม(PGS) จึงเป็นทางออกของเกษตรกรคนรุ่นใหม่ในพื้นที่ในการสร้างการเชื่อมโยงตลาดที่เห็นในเชิง รูปธรรม และเป็นการสร้างความเชื่อมั่นแก่ผู้บริโภคในการเข้าถึงอาหารอินทรีย์ในพื้นที่ชุมชนบ้านอุแบ ตำบลบาเจาะ อำเภอบันนังสตา และบ้านบันนังกะแจ ตำบลธารโต อำเภอธารโต สอดคล้องกับ งานวิจัยของณิชา สุขสบาย และคณะ, (๒๕๕๔ : บทคัดย่อ) สรุปได้ว่า การจัดการรูปแบบการผลิต และการจัดการผลผลิตสู่ตลาดของเกษตรกรคลองจินดาทั้ง ๕ สวน นั้น เป็นการผลิตในหลากหลาย ลักษณะทางการเกษตรแบบผสมผสาน วนเกษตร เกษตรยั่งยืน และการจัดการผลผลิตสู่ตลาดใน ท้องถิ่นที่มีขนาดเล็กรวมถึงตลาดกลุ่มผู้บริโภคที่สนใจสุขภาพ ทำให้รูปแบบ การผลิตและ การจัดการ ผลผลิตของชาวบ้านตำบลคลองจินดาทั้ง ๕ สวนมีความแตกต่างจากการทำเกษตร โดยทั่วไปที่เน้น การค้าเป็นด้านหลัก กล่าวคือ เน้นความสุขของผู้ผลิตรวมทั้งมุ่งหวังให้ผู้บริโภคเกิดความพอใจ ใน ผลผลิตที่มีคุณภาพและปลอดภัย เหตุผลเบื้องหลังในการผลิตและการจัดการผลิตของเกษตรกรยัง สอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงที่เน้นเพียงนี้ก็พอ ไม่สุดโต่ง ไม่โลภอย่างมาก แต่บูรณาการ แนวคิดการ ทำเกษตรที่หลากหลายให้เข้ากับสภาพพื้นที่ที่แตกต่างกัน จึงเป็นตัวอย่างหนึ่งของการนำ หลักเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการทำการเกษตรที่เหมาะสมกับพื้นที่ราบน้ำท่วมถึง และประสบ ความสำเร็จอย่างเป็นรูปธรรม

การนำผลงานวิจัยไปประยุกต์ใช้

งานวิจัยมุ่งหวังในเรื่องของความยั่งยืนของชุมชนภาคการเกษตรท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดยะลา ประกอบไปด้วย ๑) แนวความคิดในการทำเกษตรกรรม เป็นแนวคิดของกลุ่มเกษตรกรตัวอย่างที่ทำเกษตรเคมี ส่วนใหญ่เป็นเพราะอยากมีอาชีพหรือรายได้เพื่อมาใช้จ่ายในครัวเรือน ได้แก่ปัจจัย ๔ ที่มีความจำเป็นพื้นฐานในการดำรงชีพ และสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เช่น รถยนต์ จักรยานยนต์ ของใช้ใน ครัวเรือน และกลุ่มเกษตรกรตัวอย่างที่ทำเกษตรเคมีที่มีแนวคิดต่อการทำเกษตรทางเลือก ว่าทำยาก มี กระบวนการทำที่ยุ่งยากหลากหลายขั้นตอน ทั้งยังขาดองค์ความรู้ความเข้าใจในการทำ ที่สำคัญไม่ได้สร้างรายได้ที่มากแก่ครอบครัว การที่กลุ่มเกษตรกรที่ทำเกษตรเคมีที่มีแนวคิดต่อการทำเกษตรเคมีด้วยกัน ว่า การทำเกษตรเคมีนั้นมีความจำเป็นต่อรายจ่าย ไม่ว่าจะเป็นค่าใช้จ่ายสำหรับการศึกษาของบุตร ค่าใช้จ่าย ในครัวเรือนจำพวกอาหาร สิ่งอำนวยความสะดวกในครัวเรือน เครื่องมือการทำเกษตรหรือเครื่องมือเลี้ยง ชีพ ซึ่งการทำเกษตรเคมีนั้นจะทำงานและให้ผลผลิตที่มาก สามารถจำหน่ายได้ ให้ค่าตอบแทนสูง ส่วนแนวคิดของกลุ่มเกษตรกรตัวอย่างที่ทำเกษตรทางเลือก เป็นการทำเพื่อยังชีพ ทำเพื่อการดำรงชีวิตประจำวัน โดยมุ่งเน้นที่การบริโภคไม่ได้มุ่งเน้นที่การขาย ปลุกเพื่อบริโภค ลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือน พืชผักปลอดภัย และแบ่งปันกันในชุมชน ซึ่งกลุ่มเกษตรกร ที่ทำเกษตรทางเลือกนั้นมีแนวคิดต่อการทำเกษตรทางเลือกด้วยกัน คือเกษตรแบบมีขั้นตอน พิถีพิถัน ยุ่งยาก ต้องใส่ใจในการทำ สิ่งที่ได้คือ ความสุข เกิดการพึ่งพาตนเอง และเกษตรเป็นพื้นฐานของการดำรงชีวิต กลุ่มเกษตรกรที่ทำเกษตรทางเลือกนั้นมีแนวคิดต่อการทำเกษตรเคมีคือ ทำเพราะความจำเป็น เพื่อส่งลูกเรียน เพื่อใช้จ่ายในครัวเรือน การใช้ทรัพยากรเยอะ ทั้งน้ำ อุปกรณ์ในการทำ แรงงาน ปัจจัยในการเพาะปลูก มีต้นทุนการผลิตที่สูง ทั้งค่าปุ๋ย และยา ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม คุณภาพดินเสื่อม มีการบุกรุกพื้นที่ ขยะอันตรายเพิ่มมากขึ้น ๒) เป้าหมายของการทำเกษตร ประกอบไปด้วย ๒ เป้าหมาย คือ หนึ่ง เป้าหมายของการทำเกษตรเคมีคือ การสร้างรายได้ให้กับตัวเองและครอบครัว เพื่อใช้จ่ายใน ครัวเรือน ในชีวิตประจำวัน สิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ เช่น บ้าน รถยนต์ สิ่งของเครื่องใช้ จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องใช้ในชีวิตประจำวัน แต่ต้องแลกกับหนี้สินที่ต้องจ่าย อีกทั้งมีการการสูญเสียให้ลูกให้เรียนหนังสือ ซึ่งจำเป็นต้องใช้ค่าใช้จ่ายด้วย สิ่งสุดท้ายคือการลงทุนต่อยอดในการทำเกษตรเคมีที่มีค่าใช้จ่ายที่สูงอยู่เช่นกัน และสอง เป้าหมายของเกษตรกรที่ทำเกษตรทางเลือก คือ การพึ่งพาตนเอง ไม่จำเป็นก็จะพึ่งพาสินอื่นที่ไม่จำเป็น เน้นการบริโภคเอง เหลือก็จะนำไปแบ่งปันหรือจำหน่ายในชุมชน เกษตรกรจะมีความสุขกับสิ่งที่ ได้ทำ ได้ปลูก ได้กิน และแบ่งปัน

ผลงานวิจัย/ผลผลิต สิ่งประดิษฐ์ นวัตกรรม หรืออื่น ๆ ที่ได้จากการทำวิจัย และมี Impact ต่อสังคม, ประเทศชาติได้รับประโยชน์อะไร

ผลจากงานวิจัยจะทำให้ทราบถึงความยั่งยืนของชุมชนภาคการเกษตรท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดยะลา โดยการอาศัยกลไกความร่วมมือของประชาชน ชุมชน ท้องถิ่นและนักวิจัยของวิทยาลัยสงฆ์ปัตตานีร่วมกันขับเคลื่อนการทำงานที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของสังคมพหุวัฒนธรรมของคนในพื้นที่ ซึ่งหากดำเนินการโครงการวิจัยนี้เสร็จสิ้น สามารถตอบโจทย์ยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี นำไปสู่ความเข้มแข็งของประชาชนคนในชุมชนจนเกิดคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นและสามารถพึ่งตนเองได้ ด้วยการนำองค์ความรู้จากการวิจัยไปสังเคราะห์เป็นนโยบายและแนวทางการพัฒนาประชาชนในสังคมไทยในหน่วยงานที่เกี่ยวข้องร่วมจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายมอบให้หน่วยงานทั้งระดับท้องถิ่นและระดับชาติแล้วนำผลงานวิจัยเชิงนโยบายไปพัฒนาต่อยอดกำหนดแผนงานการส่งเสริมและพัฒนาประชาชนในสังคมไทย การพัฒนาผู้คนทุกกลุ่มที่ทำงาน เพื่อจะได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจตั้งแต่ระดับชุมชนไปถึงระดับประเทศให้มีความเข้มแข็งและยั่งยืน

ซึ่งหน่วยงานที่นำผลการวิจัยและนวัตกรรมไปใช้ประโยชน์ประกอบไปด้วย

๑) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย สามารถนำองค์ความรู้จากการวิจัยไปใช้ในการบูรณาการในกระบวนการเรียนการสอนและทำการวิจัยต่อยอดได้

๒) หน่วยงานภาครัฐสามารถนำองค์ความรู้จากการวิจัยไปสังเคราะห์เป็นนโยบายและแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนได้

๓) หน่วยงานภาคเอกชนสามารถนำองค์ความรู้จากการวิจัยไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาบุคลากรภายในองค์กรรวมถึงการวิจัยต่อยอดได้

๔) เยาวชนและชุมชนสามารถนำชุดองค์ความรู้จากการวิจัยไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันที่สามารถเสริมสร้างการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีได้

ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นจากการทำวิจัย

เนื่องจากงานวิจัยเรื่องความยั่งยืนของชุมชนภาคการเกษตรท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดยะลา ต้องลงศึกษาในพื้นที่ที่มีความเสี่ยงเรื่องความปลอดภัยของการเดินทาง และผู้ให้ข้อมูลบางท่าน จะให้ข้อมูลเป็นภาษาถิ่น ภาษามลายู รวมถึงการกรอกข้อมูลที่เป็นภาษาไทยที่เป็นอุปสรรคกับทางผู้ให้ข้อมูลที่เป็นชาวมุสลิม ทางคณะผู้วิจัยจึงต้องหาลำม จึงเป็นอุปสรรคที่เกิดขึ้นจากการทำวิจัยในครั้งนี้

ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ

ควรจัดหาทีมงานที่เข้าใจภาษาถิ่น เพื่อให้สะดวกต่อการลงพื้นที่วิจัยในครั้งต่อไป

งานวิจัยที่คาดว่าจะดำเนินการต่อไป

การทำวิจัยครั้งต่อไปควรศึกษาความยั่งยืนของชุมชนภาคการเกษตรท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่ แต่ละภูมิภาคเพื่อเป็นการได้รับข้อมูลที่มีความหลากหลายเพิ่มขึ้น

สัญญาเลขที่ ว.๐๓๓/๒๕๖๕

ชื่อโครงการ “ความยั่งยืนของชุมชนภาคอุตสาหกรรมท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดปัตตานี” ภายใต้แผนงานวิจัย เรื่อง “ความยั่งยืนของชุมชนสันติสุขท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้”

หัวหน้าโครงการ นายอำพร มณีเนียม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี โทรศัพท์ ๐๗๓-๔๕๐๐๗๕ โทรสาร. ๐๗๓-๔๕๐๐๗๔ มือถือ ๐๘๑-๐๙๖๐๗๗๔

ความเป็นมาและความสำคัญ

กระแสการพัฒนาที่ยั่งยืนในภาคธุรกิจอุตสาหกรรม เริ่มมาตั้งแต่ปีค.ศ. ๑๙๘๐ โดย John Elkington ได้เขียนหนังสือเรื่อง The Ecology of Tomorrow's World Industry's Environment ที่ได้กล่าวถึงการจัดทำรายงานผลการประกอบการธุรกิจที่ยั่งยืน เรียกว่า “Triple Bottom Line” ซึ่งเป็นรายงานที่ไม่ได้มุ่งเน้นการนำเสนอผลประกอบการและผลกำไรทางธุรกิจเพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่ยังให้ความสำคัญกับคุณค่าทางสังคมและการใช้ทรัพยากรของภาคธุรกิจด้วย การพัฒนาอย่างยั่งยืนมุ่งเน้นการสร้างสมดุลใน ๓ ด้าน ได้แก่ เศรษฐกิจ (Economic) สังคม (Social) และสิ่งแวดล้อม (Environment)^๖

ในขณะที่กระแสความทันสมัยและโลกาภิวัตน์ได้สร้างมาตรฐานการพัฒนาให้กับประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก ประเทศมหาอำนาจ องค์การระหว่างประเทศ และระบบตลาดได้เข้าไปมีบทบาทในการกำกับการทำงานของรัฐบาลซึ่งถือเป็นตัวแทนของการพัฒนาประเทศ โดยจุดมุ่งหมายสำคัญของการพัฒนา ก็คือการมุ่งไปสู่สังคมทันสมัย (Modernity) การเป็น อุตสาหกรรม (Industrialization) หรือการไล่ตามประเทศตะวันตกที่พัฒนาแล้ว ซึ่งการพัฒนาเช่นนี้ได้ถูกตั้งคำถามเป็นอย่างมาก เนื่องจากการเปลี่ยนไปสู่ความทันสมัยอาจไม่ใช่สิ่งที่น่าดึงดูดอีกต่อไปเพราะสิ่งที่ติดตามมาของความทันสมัย อุตสาหกรรม และการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศและสภาพสังคมวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นอย่างมาก การเปลี่ยนไปสู่ความเป็นสากลตามแบบประเทศตะวันตก (Westernization) นอกจากจะไม่ได้ให้คุณค่าต่อวัฒนธรรมท้องถิ่นและความหลากหลายทางวัฒนธรรมแล้ว การพัฒนาในหลายสิบปีที่ผ่านมาของประเทศในแถบแอฟริกา ลาตินอเมริกา และเอเชียใต้ยังไม่มีท่าทีว่าจะประสบผลสำเร็จตามที่คาดหวัง การพัฒนาตามมาตรฐานแบบตะวันตกก่อให้เกิดความแบ่งแยกความแตกต่างระหว่างสิ่งที่เรียกว่า “พัฒนา” (Developed) กับ “ด้อยพัฒนา” (Underdeveloped) ซึ่งปรากฏอยู่ทั่วไปทั้งในการพัฒนาระดับโลก ภูมิภาค ประเทศ และภายในประเทศ เช่น การแบ่งแยกโลกฝ่ายเหนือ- ฝ่ายใต้ ความแตกต่างระหว่างประเทศที่พัฒนาแล้วกับประเทศด้อยพัฒนา จนถึงความแตกต่างระหว่างเมืองกับชนบท อิทธิพลจากจากประเทศตะวันตกทั้งในบริบททางสังคม การเมือง และเศรษฐกิจส่งผลต่อการพัฒนาอุตสาหกรรม การพาณิชย์ และความทันสมัยในระดับโลกหรือนานาชาติ ระดับภูมิภาค ระดับชาติ จนถึงระดับเมือง และทำให้เกิดข้อขัดแย้งของการพัฒนา อาทิ ประเทศด้อยพัฒนาและประเทศกำลังพัฒนาในประเทศโลกที่สาม จนถึงชุมชนท้องถิ่นในชนบทห่างไกลที่ยังอยู่ภายใต้บริบทของวัฒนธรรมดั้งเดิม ซึ่งการพัฒนาทางเศรษฐกิจที่นักพัฒนาในประเทศโลกที่หนึ่งหรือโลก

^๖J. Elkington, Cannibals with Forks: The Triple Bottom Line of 21st Century Business, Oxford, 1997.

ตะวันตกสร้างขึ้นเพื่อมุ่งไปสู่ความทันสมัยของประเทศต่างๆ รวมถึงประเทศไทย เป็นการพัฒนาแบบไม่ยั่งยืน (Unsustainable development) เพราะเน้นที่การพัฒนาเศรษฐกิจระดับมหภาคและอุตสาหกรรมอย่างเข้มข้น ทำให้มีการทำลายสิ่งแวดล้อมสูงขาดการพัฒนามนุษย์ ครอบครัวยุคใหม่ และสังคม เป็นเหตุให้สังคมชนบทล่มสลาย และเกิดปัญหาสังคมต่าง ๆ ตามมา เช่น การอพยพเข้าเมือง อาชญากรรม โสเภณี การละเมิดสิทธิเด็ก และอุบัติเหตุต่าง ๆ^๗

ในขณะเดียวกันการพัฒนาประเทศไทยช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ (พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔) อยู่ในห้วงเวลาของการปฏิรูปประเทศเพื่อแก้ปัญหาพื้นฐานหลายด้านที่สั่งสมมานานท่ามกลางสถานการณ์โลกที่เปลี่ยนแปลงรวดเร็วและเชื่อมโยงกันใกล้ชิดมากขึ้น การแข่งขันด้านเศรษฐกิจจะเข้มข้นมากขึ้นสังคมโลกจะมีความเชื่อมโยงใกล้ชิดกันมากขึ้นเป็นสภาพไร้พรมแดน การพัฒนาเทคโนโลยีจะมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและจะกระทบชีวิตความเป็นอยู่ในสังคมและการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจอย่างมาก ขณะที่ประเทศไทยมีข้อจำกัดของปัจจัยพื้นฐานเชิงยุทธศาสตร์เกือบทุกด้านและจะเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาที่ชัดเจนขึ้น ช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๒ นับเป็นจังหวะเวลาที่ท้าทายอย่างมากที่ประเทศไทยต้องปรับตัวขนานใหญ่ โดยจะต้องเร่งพัฒนาวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี การวิจัยและพัฒนา และนวัตกรรมให้เป็นปัจจัยหลักในการขับเคลื่อนการพัฒนาในทุกด้านเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศไทย ท่ามกลางการแข่งขันในโลกที่รุนแรงขึ้นมากแต่ประเทศไทยมีข้อจำกัดหลายด้าน อาทิคุณภาพคนไทยยังต่ำ แรงงานส่วนใหญ่มีปัญหาทั้งในเรื่ององค์ความรู้ ทักษะ และทัศนคติ สังคมขาดคุณภาพและมีความเหลื่อมล้ำสูงที่เป็นอุปสรรคต่อการยกระดับศักยภาพการพัฒนา โครงสร้างประชากรเข้าสู่สังคมสูงวัยส่งผลให้ขาดแคลนแรงงานจำนวนประชากรวัยแรงงานลดลงตั้งแต่ปี ๒๕๕๘ และโครงสร้างประชากรจะเข้าสู่สังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์ภายในสิ้นแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๒ ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมก็ร่อยหรอหรือเสื่อมโทรมอย่างรวดเร็วซึ่งเป็นทั้งต้นทุนในเชิงเศรษฐกิจและผลกระทบร้ายแรงต่อคุณภาพชีวิตประชาชน ในขณะที่การบริหารจัดการภาครัฐยังด้อยประสิทธิภาพ ขาดความโปร่งใส และมีปัญหา คอร์รัปชันเป็นวงกว้าง จึงส่งผลให้การผลักดันขับเคลื่อนการพัฒนาไม่เกิดผลสัมฤทธิ์เต็มที่ บางภาคส่วนของสังคมจึงยังถูกทิ้งอยู่ข้างหลัง ท่ามกลางปัญหาท้าทายหลากหลายที่เป็นอุปสรรคสำคัญสำหรับการพัฒนาประเทศในระยะยาวดังกล่าว ก็เป็นที่ตระหนักร่วมกันในทุกภาคส่วนว่าการพัฒนาประเทศไทยไปสู่การเป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว มีความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืนในระยะยาวได้นั้น ประเทศต้องเร่งพัฒนาปัจจัยพื้นฐานเชิงยุทธศาสตร์ในทุกด้านได้แก่ การเพิ่มการลงทุนเพื่อการวิจัยและพัฒนา การพัฒนาวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรม ซึ่งต้องดำเนินการควบคู่กับการเร่งยกระดับทักษะฝีมือแรงงานกลุ่มที่กำลังจะเข้าสู่ตลาดแรงงานและกลุ่มที่อยู่ในตลาดแรงงานในปัจจุบันให้สอดคล้องกับสาขาการผลิตและบริการเป้าหมาย และการเปลี่ยนแปลงด้านเทคโนโลยี รวมถึงการพัฒนาคนในภาพรวมให้เป็นคนที่สมบูรณ์ในทุกช่วงวัยที่สามารถบริหารจัดการการเปลี่ยนแปลงที่เป็นสภาพแวดล้อมการดำเนินชีวิตได้อย่างดีโดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาทุนมนุษย์จากการยกระดับคุณภาพการศึกษา การเรียนรู้ การพัฒนาทักษะ และยกระดับคุณภาพบริการสาธารณสุขให้ทั่วถึงในทุกพื้นที่ พร้อมทั้งต้อง

^๗ประเวศ วะสี. (2548). การจัดการความรู้ : กระบวนการปลดปล่อยมนุษย์สู่ศักยภาพ เสรีภาพ. และความสุข. กรุงเทพฯ: สถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม.

ส่งเสริมบทบาทสถาบันทางสังคมในการกล่อมเกลาสรางคนดี มีวินัย มีค่านิยมที่ดีและมีความรับผิดชอบตอสังคม นอกจากนั้น ในช่วงเวลาตอจากนี้การพัฒนาตองมนุงเน้นการพัฒนาเชิงพื้นที่และเพิ่มศักยภาพทางเศรษฐกิจของเมืองตางๆ ให้สูงขึ้นภายใต้การใชมาตรฐานด้านสิ่งแวดล้อม ลักษณะการใช้ที่ดินการจัดระเบียบผังเมืองและความปลอดภัยตามเกณฑ์เมืองน่าอยู่ที่เหมาะสมเพื่อกระจายโอกาสทางเศรษฐกิจและสังคมให้ทั่วถึงและเป็นการสร้างฐานเศรษฐกิจและรายได้จากพื้นที่เศรษฐกิจใหม่มากขึ้น ซึ่งจะช่วยลดความเหลื่อมล้ำภายในสังคมไทยลง และในขณะเดียวกันก็เป็น การสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันจากการพัฒนาเมืองให้น่าอยู่ เป็นพื้นที่เศรษฐกิจใหม่ทั้ง ตอนในและตามแนวจุดขายแดนหลัก^๔ถึงอย่างไรก็ตามการพัฒนาประเทศของไทยให้พัฒนาไป พร้อม ๆ กันตองมองถึงสภาพความแตกต่างทางสังคม ศาสนา และวัฒนธรรม เพื่อนำการพัฒนาให้ สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนและสังคม เมื่อเรามองถึงการพัฒนาในพื้นที่สามจังหวัด ชายแดนภาคใต้ สถานการณ์ความรุนแรงในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นปัญหาที่ส่งสมมา ยาวนานมีความละเอียดอ่อน ซับซ้อน และเชื่อมโยงกันหลายมิติ ทั้งความไม่เข้าใจ ใน วัฒนธรรม การดำเนินนโยบายบางประการของรัฐที่ไม่สอดคล้องกับอัตลักษณ์ในพื้นที่ ได้ก่อให้เกิด ปัญหาทั้งระดับวัฒนธรรม ซึ่งเป็นเรื่องของจิตใจหรืออุดมการณ์ และปัญหาระดับโครงสร้าง ที่เป็น พื้นฐานของจังหวัดชายแดนภาคใต้ทั้งเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม รวมทั้งปัญหาระดับผิวหน้า อัน เป็นอาการที่แสดงออกในรูปแบบตางๆ โดยเฉพาะการก่อเหตุร้ายรายวันเริ่มบานปลายขึ้น ส่งผลให้ ชีวิตความเป็นอยู่ของคนในพื้นที่เกิดความเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ลดลง สภาพสังคมโดยทั่วไปก็ ไม่เกิดการพัฒนา ด้วยเหตุนี้หลายฝ่ายทั้งภาครัฐเอง หรือภาคประชาสังคมก็ต่างให้ความสำคัญกับ การแก้ไขปัญหาเพื่อให้เหตุการณ์ตางๆ คลี่คลายลง และเพื่อให้สภาพชีวิตและสังคมเกิดการ พัฒนา ไปในทางที่ดีขึ้น ในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ผ่านมาหลายฝ่ายได้เข้ามา มี ส่วนร่วมในการเสริมสร้างสันติสุขในพื้นที่ด้วยวิธีที่หลากหลายบนฐานความคิดความเชื่อมีแนวคิด แนวทางปฏิบัติและอุดมการณ์ที่มีลักษณะเฉพาะของหน่วยงานหรือองค์กรนั้นๆ^๕ ซึ่งในปัจจุบันนี้ สถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดภาคใต้ชายแดนดีขึ้นตามลำดับ จะเห็นได้ว่าจำนวน เหตุการณ์ จำนวนผู้ได้รับบาดเจ็บและจำนวนผู้เสียชีวิตลดลงต่อเนื่อง ทุกภาคส่วนไม่ว่าจะเป็น รัฐบาล ราษฎรและเอกชน ร่วมกันปกป้องดูแลพื้นที่ไม่ให้เกิดการใช้ความรุนแรงทุกรูปแบบ นำไปสู่ การสร้างสันติสุขและการพัฒนาอย่างยั่งยืนในพื้นที่

ดังนั้น การพัฒนาอย่างเต็มรูปแบบ จึงได้นำมิติเศรษฐกิจมาเป็นแนวทางหลักนำไปสู่การ เปลี่ยนแปลงเพื่อสร้างโอกาสการพัฒนากลุ่มจังหวัดภาคใต้ชายแดน มีเป้าหมายการพัฒนา เศรษฐกิจจังหวัดชายแดนใต้และเศรษฐกิจของประเทศ เพื่อให้เกิดผลต่อเนื่องไปสู่การพัฒนา คุณภาพชีวิตให้กับประชาชนในพื้นที่ เน้นการสร้างโอกาสและการเข้าถึงโอกาสให้กับประชาชนใน พื้นที่อย่างเท่าเทียมกัน การยกระดับคุณภาพชีวิตที่ลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคม เพิ่มมูลค่าด้านการท่องเที่ยวเพิ่มอัตราการจ้างงานเป็นการกระจายรายได้สู่ท้องถิ่น ลดปัญหาความ

^๔สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานยกรัฐมนตรี.แผนพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่สิบสอง พ.ศ. ๒๕๖๐ – ๒๕๖๔. หน้า ๑.

^๕ศูนย์ศึกษายุทธศาสตร์ สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ. (๒๕๖๒). อนาคต/ทิศทางการแก้ปัญหา ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้. กรุงเทพฯ : กองศึกษาวิจัยทางยุทธศาสตร์และความมั่นคง. หน้า ๑๑.

ยากจนของประชาชน และเป็นการสร้างความมั่นใจด้านความปลอดภัยให้กับประชาชน นักท่องเที่ยวและผู้มาเยือน เป็นกลยุทธ์สำคัญที่มุ่งไปสู่การแก้ไขปัญหาในมิติด้านความมั่นคงและพัฒนาในจังหวัดภาคใต้ชายแดนสอดคล้องและเป็นส่วนหนึ่งของการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๐ – ๒๕๗๙) ซึ่งเป็นแผนหลักของการพัฒนาประเทศ และเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals : SDGs) รวมทั้งการปรับโครงสร้างประเทศไทยไปสู่ประเทศไทย ๔.๐ และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ (พ.ศ. ๒๕๖๐ – ๒๕๖๔) ที่ว่าการปฏิรูปประเทศและสถานการณ์โลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและเชื่อมโยงกันใกล้ชิดกันมากขึ้น โดยได้น้อมนำหลัก “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” มาเป็นปรัญยานำทางในการพัฒนาประเทศสืบเนื่องไป

แนวคิดการแก้ปัญหาความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้โดยใช้ระบบเศรษฐกิจที่ได้น้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ในพื้นที่นั้นทำให้ประชาชนได้มีการรวมกลุ่มกันประกอบอาชีพเป็น อุตสาหกรรมชุมชน ผลผลิตสินค้าออกจำหน่ายทำให้มีรายได้เลี้ยงชีพดูแลครอบครัวส่งผลให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งอุตสาหกรรมชุมชน เป็นส่วนหนึ่งของเศรษฐกิจฐานรากที่มีความสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศ ซึ่งก่อให้เกิดการสร้างงาน สร้างอาชีพ สร้างรายได้ ช่วยลดปัญหาความยากจนในชุมชนชนบทได้ ซึ่งทำให้เกิดการกระจายรายได้อย่างทั่วถึง แต่เพื่อให้อุตสาหกรรมชุมชน มีศักยภาพในการดำเนินธุรกิจได้อย่างเข้มแข็งและยั่งยืนสามารถแข่งขันได้ในตลาดทุกระดับ พร้อมทั้งเป็นการพัฒนาให้ทันกับกระแสการเปลี่ยนแปลงในระบบเศรษฐกิจยุคปัจจุบัน อุตสาหกรรมจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาในทุกด้าน ทั้งด้านการผลิต การบริหารจัดการ ด้านการจำหน่าย ด้านการเงิน รวมทั้งด้านการเชื่อมโยงเครือข่ายในห่วงโซ่อุปทานเพื่อเสริมสร้างพลังในการแข่งขันในระดับสากล ซึ่งเป็นแนวทางที่สอดคล้องกับความต้องการ ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ซึ่งประกอบด้วย ผู้ประกอบอุตสาหกรรมชุมชนที่ได้รับบริการ ที่ปรึกษาเครือข่าย ผู้ประกอบการค้า และหน่วยงานภาครัฐที่เป็นหน่วย ร่วมดำเนินงานผ่านกระบวนการประเมินศักยภาพและ จัดทำแผนแม่บทการพัฒนาโดยการมีส่วนร่วมของอุตสาหกรรมชุมชน^{๑๐} จากฐานข้อมูลกรมการปกครองกระทรวงมหาดไทย ปี ๒๕๖๔ จังหวัดปัตตานี มีจำนวน ๖๔๒ หมู่บ้าน หมู่บ้านหลายแห่งรวมกันเป็นชุมชน ซึ่งเป็นฐานรากของสังคมไทย แต่ผู้ประกอบการอุตสาหกรรมชุมชนยังประสบปัญหาจากการประกอบธุรกิจ เนื่องจากขาดความรู้ความเข้าใจในการบริหารจัดการอย่างมีระบบ การพัฒนาสินค้าและบริการให้ตรงกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย การใช้เครื่องมือสารสนเทศ รวมถึงขาดความรู้ในการวางแผนการพัฒนาธุรกิจให้มีความเติบโตอย่างมั่นคง ทั้งนี้ ปัญหาดังกล่าวส่งผลต่อการเติบโตของเศรษฐกิจฐานราก และการพัฒนาเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศ^{๑๑}

ดังนั้น การศึกษาเรื่อง “ความยั่งยืนของชุมชนภาคอุตสาหกรรมท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดปัตตานี” จะเป็นส่วนหนึ่งในการช่วยส่งเสริมการทำกิจกรรมด้านเศรษฐกิจอย่างยั่งยืนบนความหลากหลายของทรัพยากรธรรมชาติ และประชาชนในพื้นที่ให้เกิดความร่วมมือในการสร้างสังคมเข้มแข็งและสันติสุขในจังหวัดปัตตานี และในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ต่อไป

^{๑๐} กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม. สืบค้นเมื่อ ๕ กันยายน ๒๕๖๔ จาก <https://www.dip.go.th/th/category/>

^{๑๑} กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม. เรื่องเดียวกัน.

วัตถุประสงค์โครงการ

๑. เพื่อศึกษารูปแบบความยั่งยืนของชุมชนภาคอุตสาหกรรมท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดปัตตานี
๒. เพื่อพัฒนากิจกรรมแบบมีส่วนร่วมท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดปัตตานี
๓. เพื่อเสริมสร้างเครือข่ายท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดปัตตานี

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยแจ้งเป็นประเด็นได้ดังนี้

๑. รูปแบบความยั่งยืนของชุมชนภาคอุตสาหกรรมท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดปัตตานี

จากการที่คณะผู้วิจัยได้ลงพื้นที่สัมภาษณ์และวิเคราะห์การดำเนินงานกลุ่มชุมชนภาคอุตสาหกรรม พบได้ว่ารูปแบบความยั่งยืนของชุมชนภาคอุตสาหกรรมท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดปัตตานี สามารถสรุปได้ คือ ๑)รูปแบบความยั่งยืนของกลุ่ม ๒)รูปแบบความยั่งยืนของชุมชนและสังคม ๓)รูปแบบความยั่งยืนทางเศรษฐกิจ และ ๔)รูปแบบความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม โดยมีรายละเอียด ดังนี้

รูปแบบความยั่งยืนของกลุ่ม

๑) รูปแบบผู้นำทางปัญญา การที่คนมารวมเป็นกลุ่มย่อมต้องมีผู้นำในกลุ่มเพื่อคอยดูแลให้กลุ่มสามารถขับเคลื่อนไปได้ มีความเป็นธรรมในการดูแล รวมทั้งเป็นผู้นำริเริ่มในสิ่งที่ถูกต้อง ลักษณะผู้นำที่ดีย่อมนำพาให้กลุ่มไปได้ดี ผู้นำชุมชนอุตสาหกรรมจังหวัดปัตตานี เป็นผู้นำที่มีอุทิศตนเป็นแบบอย่างที่สามารถนำพาให้บรรลุเป้าหมาย มุ่งผลประโยชน์ของกลุ่มและสมาชิกภายในกลุ่มเป็นที่ตั้ง มีผู้นำเป็นศูนย์รวมจิตใจ ผู้นำที่เสียสละและมีความคิดริเริ่ม มีความมุ่งมั่นจะทำให้กลุ่มชุมชนอุตสาหกรรมมีความเข้มแข็ง สามารถจัดสรรทรัพยากรของชุมชนให้เหมาะสมต่อการดำเนินการได้เป็นอย่างดี

๒) รูปแบบการมีส่วนร่วม การรวมกลุ่มดำเนินงานกิจกรรมหรือการรวมกลุ่มดำเนินงานของกลุ่มผลิตสินค้าภายใต้ชุมชนอุตสาหกรรมในพื้นที่จังหวัดปัตตานี มีความสามัคคี ร่วมคิดร่วมทำ พึ่งพาอาศัยกันในกลุ่ม รู้จักและพึ่งพาอาศัยกันอยู่สม่ำเสมอ ถึงแม้ว่าในพื้นที่จะมีความแตกต่างทางด้านศาสนาและวัฒนธรรมแต่ ในสังคมท้องถิ่นนั้น ชาวบ้านจะมีการช่วยเหลือกันเป็นปกติ เมื่อมาดำเนินกิจกรรมร่วมกันทุกคนก็เข้าร่วมแรงร่วมใจ ร่วมความคิด ร่วมลงทุน เกิดการค้าขายสินค้าในชุมชนโดยมีกลุ่มอาชีพต่างๆ ที่มีผลผลิตนำออกมาจำหน่าย ก่อให้เกิดรายได้ที่หมุนเวียนกันในชุมชนส่งผลให้ประชาชนในชุมชนมีรายได้เสริมจากการประกอบอาชีพปกติ ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง อีกทั้งผลผลิตในชุมชนที่เกินความต้องการในชุมชนก็สามารถนำออกมาจำหน่ายภายนอกชุมชนได้อีกด้วย

๓) รูปแบบการพึ่งพาตนเอง ความยั่งยืนของชุมชนภาคอุตสาหกรรมในจังหวัดปัตตานี เป็นรูปแบบการพึ่งพาตนเอง โดยชุมชนอุตสาหกรรมจะมีต้นทุนวัตถุดิบที่เกิดขึ้นจากชุมชนหรือท้องถิ่นของตนเอง เช่น มีพืชที่เป็นพืชท้องถิ่นในการนำมาเป็นวัตถุดิบของการผลิต มีการปลูกพืชพันธุ์ที่จะนำไปในการผลิตระยะยาวให้ลดการใช้ทรัพยากรธรรมชาติเพื่อสร้างความยั่งยืนของวัตถุดิบที่จะนำมาทำเป็นผลิตภัณฑ์ของชุมชน อุตสาหกรรม เป็นต้น สิ่งเหล่านี้เป็นหลักประกันถึง

ต้นทุนวัตถุดิบที่ไม่ต้องพึ่งพาจากที่อื่น รวมทั้งภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์ของแต่ละพื้นที่ด้วยเช่นกัน ทั้งนี้การรับการช่วยเหลือจากหน่วยงานราชการไม่ได้ถูกปิดกั้น เพียงแต่ไม่พึ่งพาแต่การสนับสนุนของหน่วยงานราชการแต่เพียงอย่างเดียว การรับความช่วยเหลือในความรู้เพื่อต่อยอดการผลิตเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาให้ผลิตภัณฑ์มีมาตรฐาน ตรงตามความต้องการของผู้บริโภค ส่งผลให้ผลิตภัณฑ์เป็นที่ต้องการของตลาดมากขึ้นเช่นกัน

๔) รูปแบบริเริ่มสร้างสรรค์เป็นนวัตกรรมของชุมชน การสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มชุมชนอุตสาหกรรมจังหวัดปัตตานี โดยการนำองค์ความรู้และภูมิปัญญาที่มีอยู่ภายในชุมชนมาพัฒนาผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม ผลิตภัณฑ์ที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นจะมีลักษณะที่เป็นอัตลักษณ์เอกลักษณ์เฉพาะถิ่นเป็นของตัวเอง ดังนั้น สินค้าหรือผลผลิตของชุมชนดังกล่าวจึงไม่ได้หาได้ทั่วไป แม้ว่าจะเป็นสินค้าแบบเดียวกันแต่ก็จะแตกต่างที่ความเป็นลักษณะเฉพาะตัวไป มีการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชนให้ได้มาตรฐานแต่ยังคงอัตลักษณ์และเอกลักษณ์ของตัวเองไว้ เช่น กลุ่มเกษตรกรบ้านทุ่ง นำภูมิปัญญาด้านการสานผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่ซึ่งแต่เดิมจะทำขนาดใหญ่ ไม่มีลวดลายที่ซับซ้อน ทางกลุ่มจึงได้พัฒนาโดยการทำผลิตภัณฑ์ให้มีขนาดเล็กลงแต่มีลวดลายที่สวยงาม ทำให้เพิ่มมูลค่าของผลิตภัณฑ์ได้ กลุ่มสตรีสันติสุข นำภูมิปัญญาด้านการมัดย้อมมาพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้เป็นสินค้าที่โดดเด่นด้านลวดลายท้องถิ่น, กลุ่มยาริงบาติก นำภูมิปัญญาด้านลวดลายท้องถิ่น มาประยุกต์ใช้ทำเป็นลายผ้าบาติก เป็นต้น

๕) รูปแบบการถ่ายทอดองค์ความรู้และการสืบทอดภูมิปัญญา ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มชุมชนอุตสาหกรรมในจังหวัดปัตตานีที่ได้ทำการศึกษาเป็นผลิตภัณฑ์ที่ต้องใช้เวลา ใช้ความสามารถเฉพาะตัว เป็นงานศิลปะและงานฝีมือที่ต้องใช้ความละเอียดอ่อน ดังนั้น กระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้และสืบทอดภูมิปัญญาให้กับเยาวชนคนรุ่นใหม่จึงสามารถจะสร้างความยั่งยืนให้กับกลุ่มได้สืบทอดงานต่อไป

รูปแบบความยั่งยืนของชุมชนและสังคม

๑) ชุมชนเป็นเจ้าของและผู้ดำเนินการ การดำเนินงานของกลุ่มซึ่งนำโดยคนในชุมชนเป็นหุ้นส่วนร่วมกันไม่ใช่เป็นลักษณะที่เจ้าของกิจการหรือคนคนเดียวเป็นเจ้าของ ซึ่งวิสาหกิจชุมชนที่ผู้วิจัยได้เข้าไปเก็บข้อมูล มีลักษณะที่เกิดจากมีคนในชุมชนได้ริเริ่มที่ดำเนินกิจการจากความรู้ที่สืบทอดกันมา ทำกันภายในครัวเรือนก่อน จากนั้นเป็นการขยายกิจการโดยจัดตั้งกลุ่มขึ้นในชุมชน การรวมกลุ่มกันของคนในชุมชนส่งผลให้เกิดความรักความสามัคคีกันภายในชุมชน มีการช่วยเหลือ พบปะพูดคุยกันของคนในชุมชน ถึงแม้ในชุมชนมีความหลากหลายทั้งทางด้านศาสนา และวัฒนธรรม และการจัดตั้งกลุ่มเพื่อจุดประสงค์ช่วยเหลือคนในชุมชนนั้นสามารถสลายความหวาดระแวงกันได้ ทำให้สังคมชุมชนเกิดความสันติสุข

๒) การแบ่งปันผลกำไรสู่ชุมชน การสร้างความยั่งยืนของชุมชนและสังคมโดยกระบวนการดำเนินงานของกลุ่มชุมชนภาคอุตสาหกรรมในชุมชนนั้นนอกจากจะดำเนินงานโดยคนในชุมชน ใช้วัตถุดิบส่วนใหญ่ที่มีอยู่ภายในชุมชนแล้ว การนำผลกำไรบางส่วนกลับสู่ชุมชนในรูปแบบต่าง ๆ จึงเป็นส่วนหนึ่งในการเสริมสร้างความยั่งยืนให้กับชุมชนและสังคมในอีกรูปแบบหนึ่งจากการศึกษาพบว่า การแบ่งปันผลกำไรของการดำเนินงานของกลุ่ม มีหลายรูปแบบ เช่น การแบ่ง

งานให้กลุ่มผู้พิการในชุมชนทำ และนำเงินมอบให้ผู้พิการเป็นค่าตอบแทน ทำให้ผู้พิการมีรายได้ และมีกำลังใจในการดำเนินชีวิต เป็นต้น

รูปแบบความยั่งยืนทางเศรษฐกิจ

๑) การสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ที่เป็นนวัตกรรมของชุมชน การสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ที่เป็นนวัตกรรมของชุมชน ไม่ได้เกิดจากการเลียนแบบงานของผู้อื่นที่มีอยู่ทั่วไปตามท้องตลาดที่มีเหมือนกันในทุกภูมิภาค แต่เป็นผลผลิตของกระบวนการเรียนรู้ การต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือเป็นการค้นคิดอะไรใหม่ๆ จากคนในชุมชนหรือหน่วยงานที่คอยสนับสนุน วิจัย สามารถเพิ่มมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์ของชุมชน รวมทั้งการผลิตสินค้าให้มีคุณภาพที่ดีจนมีความแตกต่างจากสินค้าในท้องถิ่นอื่น จะส่งผลให้เกิดความยั่งยืนของการขายผลิตภัณฑ์ชุมชนนั้นได้

๒) การเสริมรายได้ให้กับสมาชิกและคนภายในชุมชน การดำเนินงานของกลุ่มเมื่อมีคุณภาพและแตกต่างมีนวัตกรรมเป็นของตัวเอง มีสินค้าที่เป็นอัตลักษณ์และเอกลักษณ์ ส่งผลดีให้กับการขายสินค้าของกลุ่มทำให้สมาชิกภายในกลุ่มมีรายได้เพิ่มขึ้น ได้มีงานทำนอกจากงานประจำ เกิดรายได้หมุนเวียนภายในชุมชน

รูปแบบความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม

๑) การนำวัสดุธรรมชาติมาใช้ในการผลิต การดำเนินงานของกลุ่มชุมชนภาคอุตสาหกรรมทั้งสามกลุ่มพบว่า การผลิตสินค้าได้นำวัสดุจากธรรมชาติมาใช้ในการผลิตในหลายองค์ประกอบ เช่น การใช้สีย้อมผ้าจากคราม การใช้ไม้ไผ่ในการสานตะกร้า ใช้ฟางข้าวผลิตเป็นเป้ายิงธนู เป็นต้น การนำวัสดุธรรมชาติเหล่านี้มาใช้นั้น เป็นการสร้างความปลอดภัยให้กับผู้บริโภคและเป็นทางเลือกหนึ่งให้กับกลุ่มผู้บริโภคที่แพ้สารเคมี ซึ่งวัสดุธรรมชาติหลายอย่างเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติหากไม่นำมาใช้ก็จะเสื่อมสลายไปตามกาลเวลา แต่มีวัสดุบางอย่างใช้แล้วหมดไปการจะหามาใช้ใหม่นั้นจำเป็นต้องใช้เวลา ดังนั้น จึงมีการปลูกเสริมหรือทดแทนเพื่อให้มีวัสดุมาใช้ในการผลิตครั้งต่อไปให้เกิดความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อมอีกด้วย

๒) การใช้ทรัพยากรอย่างมีคุณค่า การนำวัสดุอุปกรณ์ในท้องถิ่นมาใช้ส่วนใหญ่ทรัพยากรธรรมชาติที่เกิดขึ้นเองมาใช้นั้นหลายอย่างเป็นทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการปลูกขึ้นทดแทน อย่างไรก็ตามทางกลุ่มได้นำมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดและใช้อย่างมีคุณค่า สร้างความยั่งยืนให้กับทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน

๒. กิจกรรมแบบมีส่วนร่วมท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดปัตตานี

การสร้างกิจกรรมแบบมีส่วนร่วมท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดปัตตานี ได้รวบรวมข้อมูลและความต้องการของสมาชิกของชุมชนอุตสาหกรรมในพื้นที่จังหวัดปัตตานี ผู้วิจัยได้วิจัยได้สร้างโครงสร้างขึ้นจากการใช้ข้อมูลพื้นฐานซึ่งผลการศึกษาจากเอกสาร ผลการศึกษภาคสนาม ในขั้นที่ ๑ มากำหนดเป็นหลักการและเหตุผล วัตถุประสงค์เนื้อหา และเทคนิคหรือกิจกรรมการพัฒนาให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการ ได้ผ่านการตรวจสอบและให้ข้อเสนอแนะจากที่ปรึกษาโครงการวิจัยและผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับเรื่องนี้และได้นำข้อเสนอแนะมาปรับปรุงแผนประชุมปฏิบัติการพัฒนาการมีส่วนร่วมของผู้นำกลุ่มชุมชนอุตสาหกรรมรวมถึงสมาชิกในกลุ่มชุมชนอุตสาหกรรมในพื้นที่เป้าหมาย ในการจัดทำแผนพัฒนากิจกรรมแบบมีส่วนร่วมท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดปัตตานีให้สมบูรณ์ก่อนนำไปใช้ต่อไป

ขั้นที่ ๑ ผลการกำหนดเป้าหมายวัตถุประสงค์และขอบเขตของกิจกรรมแบบมีส่วนร่วมท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดปัตตานี

ส่วนที่ ๑ ศึกษาและวิเคราะห์แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับความเข้มแข็งของชุมชน การสร้างความเข้มแข็งให้กับกลุ่มอาชีพ การสร้างความยั่งยืน การมีส่วนร่วม จากเอกสาร หนังสือ ตำรา วารสาร บทความ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศรวมถึงแหล่งข้อมูล อิเล็กทรอนิกส์ต่าง ๆ และตรวจสอบยืนยันข้อมูลที่ได้จากการศึกษาโดยผู้เชี่ยวชาญ

ส่วนที่ ๒ ศึกษาความคิดเห็นของสมาชิกภายในกลุ่มชุมชนอุตสาหกรรมในพื้นที่ เป้าหมายเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันและปัญหาการสร้าง ความเข้มแข็ง ความยั่งยืน และแนวทางสร้างความเข้มแข็ง ความยั่งยืนให้กับกลุ่มชุมชนอุตสาหกรรม โดยการสนทนากลุ่ม ผลการศึกษา สรุปได้ว่า

- สภาพปัจจุบันและปัญหาการสร้าง ความเข้มแข็ง ความยั่งยืน การดำเนินงานของกลุ่มชุมชนอุตสาหกรรมในพื้นที่จังหวัดปัตตานี มีการดำเนินงานเป็นกลุ่มอาชีพซึ่งส่วนใหญ่จะดำเนินงานโดยกลุ่มสตรีและผู้สูงอายุในชุมชน ปัญหาการสร้าง ความเข้มแข็งและยั่งยืนเกิดจากปัญหาการสืบทอด โดยสมาชิกรุ่นใหม่จะเข้ามาร่วมงานจำนวนน้อยและส่วนใหญ่จะเข้ามาแบบชั่วคราว จึงอาจทำให้ประสบปัญหาในอนาคต สภาพปัญหาอีกประการ คือ ไม่มีผู้สืบทอดตำแหน่งประธานกลุ่ม เนื่องจากการดำเนินงานของกลุ่มอุตสาหกรรมในพื้นที่จังหวัดปัตตานี มีประธานกลุ่มในการติดต่อประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ หรือแม้แต่การติดต่อกับบริษัทในการผลิตสินค้า แต่ยังไม่มีผู้สืบทอดการเป็นประธานกลุ่มได้ ทำให้กลุ่มเกิดปัญหาในอนาคต

- แนวทางสร้างความเข้มแข็ง ความยั่งยืน ให้กับกลุ่มชุมชนอุตสาหกรรมในพื้นที่จังหวัดปัตตานี ประเด็นที่หนึ่ง คือ การสร้างผู้สืบทอดเจตนารมณ์ของกลุ่ม โดยการสืบทอดเจตนารมณ์ของกลุ่มแบ่งเป็นการหาสมาชิกเข้าร่วมกิจกรรม และการหาผู้สืบทอดความเป็นผู้นำกลุ่ม ประเด็นที่สอง คือ การสร้างเครือข่ายการทำงานร่วมกัน ระหว่างกลุ่มชุมชนอุตสาหกรรมในพื้นที่จังหวัดปัตตานี กับหน่วยงานราชการต่าง ๆ รวมไปถึงการสร้างเครือข่ายการทำงานระหว่างกลุ่มชุมชนอุตสาหกรรมในพื้นที่จังหวัดปัตตานี ในรูปแบบต่าง ๆ

ส่วนที่ ๓ นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาจากส่วนที่ ๑ และ ส่วนที่ ๒ มากำหนดเป้าหมาย วัตถุประสงค์และขอบเขตของกิจกรรมแบบมีส่วนร่วมท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดปัตตานีได้

ขั้นที่ ๒ ผลการออกแบบกิจกรรม

ผลการออกแบบกิจกรรมการมีส่วนร่วมของชุมชนอุตสาหกรรมในพื้นที่จังหวัดปัตตานี ผู้วิจัยนำเสนอแนวคิดการออกแบบกิจกรรม

ขั้นที่ ๓ ผลการดำเนินกิจกรรมแบบมีส่วนร่วม

การจัดกิจกรรมแบบมีส่วนร่วมของชุมชนอุตสาหกรรมในพื้นที่จังหวัดปัตตานี โดยนำขั้นตอนที่ ๑ และขั้นตอนที่ ๒ มาวิเคราะห์กำหนดกิจกรรมตามความต้องการของกลุ่มชุมชนอุตสาหกรรมเพื่อสร้างความเข้มแข็ง ยั่งยืน และการสร้างเครือข่ายภายในภายนอกกลุ่มชุมชนอุตสาหกรรมในพื้นที่จังหวัดปัตตานี โดยการดำเนินกิจกรรมที่ได้วางแผนไว้

ขั้นที่ ๔ การประเมินผลการจัดกิจกรรม

จากการนำกิจกรรมแบบมีส่วนร่วมมาใช้ในการสร้างความเข้มแข็ง ยั่งยืน การสร้างเครือข่าย และการประเมินจัดกิจกรรมแล้วนั้นผู้วิจัยได้นำผลจากข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิ วิทยากร และผู้เข้าร่วมกิจกรรม ดังนี้

๑. การจัดกิจกรรมแบบมีส่วนร่วมของชุมชนอุตสาหกรรมในพื้นที่จังหวัดปัตตานี ในการสร้างความเข้มแข็ง ยั่งยืน การสร้างเครือข่าย ควรจัดให้มีกิจกรรมเชิงปฏิบัติการในการผลิตสินค้า โดยการนำข้อดีข้อกลุ่มต่าง ๆ มาร่วมวิเคราะห์และนำมาผลิตสินค้าโดยการแบ่งงานกันตามความถนัดของกลุ่มนั้น ๆ

๒. การจัดกิจกรรมแบบมีส่วนร่วมของชุมชนอุตสาหกรรมในพื้นที่จังหวัดปัตตานี ในการสร้างความเข้มแข็ง ยั่งยืน การสร้างเครือข่าย ควรจัดให้มีการฝึกเรื่องภาวะผู้นำ โดยฝึกให้สมาชิกในกลุ่มทดลองการเป็นผู้นำกลุ่ม การติดต่อประสานงาน เพื่อทำการสืบทอดกลุ่มในอนาคต

๓. การจัดกิจกรรมแบบมีส่วนร่วมของชุมชนอุตสาหกรรมในพื้นที่จังหวัดปัตตานี ในการสร้างความเข้มแข็ง ยั่งยืน การสร้างเครือข่าย ควรจัดให้มีการฝึกอบรมเรื่องการออกแบบผลิตภัณฑ์โดยให้สมาชิกในกลุ่มร่วมกันคิดออกแบบผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ

๔. การจัดกิจกรรมแบบมีส่วนร่วมของชุมชนอุตสาหกรรมในพื้นที่จังหวัดปัตตานี ในการสร้างความเข้มแข็ง ยั่งยืน การสร้างเครือข่าย ควรจัดให้มีการเรียนรู้แบบสัญจรไปตามกลุ่มต่าง ๆ เพื่อได้เรียนรู้วิธีการผลิต เทคนิคการผลิตต่าง ๆ เพื่อจะได้สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับกลุ่มอื่น ๆ

๕. การจัดกิจกรรมแบบมีส่วนร่วมของชุมชนอุตสาหกรรมในพื้นที่จังหวัดปัตตานี ในการสร้างความเข้มแข็ง ยั่งยืน การสร้างเครือข่าย ควรจัดให้มีกิจกรรมสนทนากลุ่ม เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมและการแสดงออกของสมาชิกในกลุ่ม

๓. การเสริมสร้างเครือข่ายท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดปัตตานี

กระบวนการทำงานที่เริ่มต้นจากจุดเล็ก ๆ กลุ่มคนไม่กี่คนในบางพื้นที่ บางท้องถิ่น และขยายเป็นหน่วยใหญ่จนกลายเป็นเครือข่ายที่เชื่อมโยงนั้นเป็นสิ่งที่สามารถพบเห็นได้ทั่วไปในชุมชนและในกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งในด้านการพัฒนาสังคม การศึกษาเรียนรู้ และการประสานผลประโยชน์ ในชุมชนอุตสาหกรรมในพื้นที่จังหวัดปัตตานี มีการดำเนินงานในลักษณะของเครือข่าย ดังนี้

๑. ลักษณะเครือข่ายท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดปัตตานีที่มีอยู่ในปัจจุบัน

๑) เครือข่ายภายในชุมชนอุตสาหกรรม เพื่อดำเนินกิจกรรมร่วมกัน เป็นการดำเนินงาน

เครือข่ายที่ใช้ประเด็นกิจกรรมหรือสถานการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นปัจจัยหลักในการรวมกลุ่มองค์กร โดยมองข้ามมิติในเชิงพื้นที่ มุ่งเน้นการจัดการในประเด็นกิจกรรมนั้น ๆ อย่างจริงจัง และพัฒนาให้เกิดความร่วมมือกับภาคอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

๒) เครือข่ายตามบทบาทหน้าที่ เครือข่ายที่เกิดขึ้นโดยอาศัยภารกิจ/กิจกรรม และการก่อตัวของกลุ่มผลประโยชน์ในสังคมเป็นแนวทางในการแบ่งเครือข่าย ซึ่งอาจแบ่งเป็นเครือข่ายภาครัฐ ภาคประชาชน ภาคธุรกิจเอกชน และภาคองค์กรพัฒนาเอกชน โดยเครือข่ายต่าง ๆ ดังกล่าวมุ่งเน้นการดำเนินการภายใต้กรอบแนวคิด หลักการ วัตถุประสงค์และเป้าหมายหลักของหน่วยงาน หรือโครงสร้างหลักของกลุ่มผลประโยชน์นั้น ๆ ซึ่งในพื้นที่ชุมชนอุตสาหกรรมมีเครือข่าย

ภาครัฐ เช่น อุตสาหกรรมจังหวัดปัตตานี พัฒนาชุมชนจังหวัดปัตตานี พาณิชย์จังหวัดปัตตานี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี เป็นต้น

๒. ผลสัมฤทธิ์ของความเป็นเครือข่ายท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดปัตตานี

การดำเนินงานของชุมชนอุตสาหกรรมในพื้นที่จังหวัดปัตตานี มีการดำเนินงานในลักษณะของเครือข่ายทั้งภายในและภายนอกชุมชน สิ่งที่ได้รับนอกจากจะได้รับผลสำเร็จตามเป้าหมายของกลุ่มที่ได้วางไว้ ยังก่อให้เกิดความสัมพันธ์อันดีระหว่างคนในชุมชนและหน่วยงานต่าง ๆ ที่เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานและการพัฒนากลุ่มอาชีพและชุมชน ความเป็นเครือข่ายยังช่วยให้เกิดการเรียนรู้และการพัฒนาชุมชนอุตสาหกรรมอย่างต่อเนื่อง ดังนี้

๑) เกิดกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง การดำเนินงานของกลุ่มชุมชนอุตสาหกรรมที่มีเครือข่ายการดำเนินงานนั้น สมาชิกในกลุ่มสามารถเรียนรู้จากวิทยากร หรือผู้เชี่ยวชาญที่ได้เข้ามามีส่วนร่วมกับกลุ่ม ทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ของสมาชิกในกลุ่ม เพื่อพัฒนาตนเองให้มีศักยภาพเพิ่มขึ้น สามารถนำมาพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีคุณภาพ โดยกระบวนการเรียนรู้นี้ นอกจากสมาชิกภายในกลุ่มเกิดการเรียนรู้แล้ว ยังสามารถถ่ายทอดองค์ความรู้ไปยังกลุ่มอื่น ๆ หรือผู้ที่สนใจได้อีกด้วย

๒) เกิดประสบการณ์ในการแก้ไขปัญหา การดำเนินงานของกลุ่มชุมชนอุตสาหกรรมมักจะเผชิญปัญหาที่เกิดขึ้นหลากหลาย ดังนั้น ประธานกลุ่มและสมาชิกในกลุ่มจึงจำเป็นต้องเรียนรู้ปัญหาและหาแนวทางการแก้ปัญหานั้นให้ได้เร็วที่สุดและทันที่ เพื่อจะทำให้กลุ่มตั้งอยู่ได้อย่างยั่งยืน และเกิดการพัฒนาคูณภาพของสินค้าให้ตรงตามความต้องการของตลาด การมีเครือข่ายจึงเป็นส่วนหนึ่งที่จะคอยดูแลให้คำปรึกษาแก่กลุ่มชุมชนอุตสาหกรรม และนำองค์ความรู้ประสบการณ์ที่มีไว้เป็นบทเรียนเพื่อเป็นกรณีศึกษาให้แก่กลุ่มอื่น ๆ ได้อีกด้วย

๓) เกิดการพึ่งพาตนเอง การได้รับความร่วมมือของกลุ่มชุมชนอุตสาหกรรมและเครือข่ายความร่วมมือต่าง ๆ ส่งผลให้กลุ่มชุมชนอุตสาหกรรมเกิดความเข้มแข็งและสามารถแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ ก่อให้เกิดการเรียนรู้และการพัฒนาระดับความสามารถของกลุ่ม ทำให้กลุ่มสามารถเข้มแข็งและพึ่งพาตนเองได้ในที่สุด เมื่อกลุ่มเกิดความเข้มแข็งก็จะส่งผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจภายในชุมชนและสังคมในภาพรวม

๔) เกิดการจัดการทรัพยากรในท้องถิ่น ผลิตภัณฑ์ของชุมชนอุตสาหกรรมในพื้นที่จังหวัดปัตตานี เกิดจากการเห็นคุณค่าของทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนท้องถิ่นของตนแล้วนำมาพัฒนาให้เกิดมูลค่าขึ้น ดังนั้น การนำทรัพยากรในท้องถิ่นมาใช้จำนวนมากจึงอาจก่อให้เกิดการขาดแคลนหรือเกิดการทำลายทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น และส่งผลต่อความเข้มแข็งของกลุ่มอีกด้วย กลุ่มชุมชนอุตสาหกรรมในพื้นที่จังหวัดปัตตานี ได้เล็งเห็นปัญหาที่อาจเกิดขึ้นในภายภาคหน้า จึงได้ร่วมมือกันดูแลทรัพยากรในท้องถิ่นของตนในทุกมิติ ทั้ง ดิน น้ำ ป่าไม้ อากาศ ให้มีความอุดมสมบูรณ์

๕) เกิดพลังของกลุ่มชุมชนอุตสาหกรรม การมีเครือข่ายของกลุ่มชุมชนอุตสาหกรรมในพื้นที่จังหวัดปัตตานี สามารถก่อให้เกิดพลังและอำนาจในการต่อรองกับหน่วยงานภาครัฐต่าง ๆ ให้มีการจัดสรรทรัพยากรมายังกลุ่มหรือชุมชนท้องถิ่นตามความต้องการของประชาชนได้ง่ายขึ้น เนื่องจากการรวมกลุ่มนั้นเกิดพลังของการพัฒนา ความต้องการการพัฒนาของสมาชิกในกลุ่มซึ่งอยู่

ในชุมชนนั้น ๆ เมื่อการดำเนินงานของกลุ่มประสบความสำเร็จเป็นที่ยอมรับของคนภายในชุมชน และภายนอกชุมชนแล้ว หน่วยงานต่าง ๆ ก็จะเห็นความสำคัญก่อให้เกิดการสนับสนุนทั้งทางตรง และทางอ้อมเพิ่มมากขึ้น แม้แต่การต่อรองให้กำหนดนโยบายและงบประมาณเพื่อมาสนับสนุนกลุ่ม ในด้านต่าง ๆ ได้ด้วย

๓. แนวทางการเสริมสร้างเครือข่ายท่ามกลางความหลากหลายในพื้นที่จังหวัดปัตตานี

แนวทางการเสริมสร้างเครือข่ายของชุมชนอุตสาหกรรมจังหวัดปัตตานี เพื่อให้เกิดความเข้มแข็งและยั่งยืน สามารถแบ่งได้ ดังนี้

๑) พัฒนาศักยภาพของแกนนำ/ประธานกลุ่ม การสร้างความเข้มแข็งให้กับกลุ่มชุมชน อุตสาหกรรมในพื้นที่จังหวัดปัตตานี ที่มีความหลากหลายในด้านทรัพยากร และมีความหลากหลายทางเชื้อชาติและศาสนา ซึ่งในแต่ละกลุ่มมีสมาชิกที่มีความแตกต่างกันหรือแม้แต่ว่างกลุ่มของแต่ละชุมชนหรือในชุมชนเดียวกัน ก็มีความแตกต่างกันออกไปตามบริบทของชุมชนนั้น ๆ การพัฒนาศักยภาพของแกนนำกลุ่มหรือประธานกลุ่มนั้นจึงมีความสำคัญ ที่จะทำให้เกิดความสามัคคีกันภายในกลุ่มและในกลุ่มเครือข่าย ในการพัฒนาศักยภาพนั้นควรให้ประธานกลุ่มเรียนรู้วัฒนธรรม ประเพณีของแต่ละศาสนา เพื่อให้เกิดความเข้าใจและเรียนรู้ในการอยู่ร่วมกัน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของกลุ่มที่ได้ตั้งไว้

๒) กำหนดวัตถุประสงค์ให้ชัดเจน การรวมกลุ่มกันเพื่อดำเนินงานของชุมชน อุตสาหกรรมในพื้นที่จังหวัดปัตตานี ต้องมีการกำหนดวัตถุประสงค์ให้มีความชัดเจนโดยให้สมาชิกภายในกลุ่มได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมาย และวัตถุประสงค์ของกลุ่มเพื่อที่จะให้สังคมภายนอกได้รับรู้และเพื่อให้สมาชิกภายในกลุ่มดำเนินงานไปตามวัตถุประสงค์นั้นให้เกิดผลสำเร็จ

๓) การกระจายงานและแบ่งภาระหน้าที่ให้ชัดเจน การแบ่งงานออกเป็นส่วน ๆ แล้ว ให้สมาชิกแต่ละคนรับผิดชอบงานที่ตนเองถนัด จะทำให้เกิดความชำนาญในหน้าที่งาน ซึ่งเรียกว่า ความชำนาญเฉพาะอย่าง และจะทำให้เกิดประสิทธิภาพในการผลิต ดังนั้น การแบ่งงานในองค์กร จึงเป็นการแบ่งงานทุกชนิดขององค์กรให้อยู่ในรูปของกลุ่มงานต่างๆ เพื่อให้เกิดความชำนาญเฉพาะอย่าง และเกิดประสิทธิภาพ การสร้างเครือข่ายในชุมชนอุตสาหกรรมในพื้นที่จังหวัดปัตตานี ซึ่งมีกลุ่มผลิตสินค้าที่มีความหลากหลาย และมีความถนัดที่แตกต่างกัน ดังนั้น หากการผลิตสินค้าที่มีการผลิตที่ต้องใช้ส่วนประกอบที่หลากหลาย รวมถึงความถนัดที่แตกต่างกัน จึงควรแบ่งงานกัน ตามความถนัดของกลุ่มนั้น ๆ แล้วจึงนำมาประกอบร่วมกัน ก็จะทำให้เครือข่ายเกิดความเข้มแข็งมีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น

๔) มีระเบียบ กฎเกณฑ์ ข้อตกลงร่วมกัน การสร้างเครือข่ายชุมชนอุตสาหกรรม จังหวัดปัตตานี ที่มีความแตกต่างหลากหลายทั้งภายในชุมชนและภายนอกชุมชน จึงต้องมีระเบียบ กฎเกณฑ์ ข้อตกลงที่ทุกคนสามารถยอมรับได้ เพื่อให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

๕) มีกิจกรรมที่ทำให้สมาชิกมีโอกาสพบปะแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและการทำงาน ร่วมกันอย่างใกล้ชิดโดยสม่ำเสมอ เช่น การประชุมประจำปี การจัดเวทีชุมชนเพื่อแก้ปัญหาาร่วมกัน

๖) มีการติดตามประเมินผลและการรายงานผล เป็นส่วนสำคัญที่กลุ่มชุมชน อุตสาหกรรมในพื้นที่จังหวัดปัตตานี ต้องมีการดำเนินการ เพื่อทบทวนสิ่งที่ทำไป ประเมินผล

ความสำเร็จของกิจกรรมของกลุ่มว่าในแต่ละปี มีข้อผิดพลาดอย่างไร เพื่อนำไปพัฒนากระบวนการทำงานในปีถัดไปได้

๓) มีการสร้างผู้นำรุ่นใหม่ การสืบทอดกลุ่มชุมชนอุตสาหกรรมในพื้นที่จังหวัดปัตตานี ให้มีความเข้มแข็ง และยั่งยืน การสร้างผู้นำรุ่นใหม่โดยเน้นการถ่ายทอดกระบวนการคิด และการสร้างสรรค์ผลงานที่เกิดจากชุมชนเป็นที่ตั้ง และการสร้างสัมพันธ์ภาพอันดีกับกลุ่มอื่น ๆ และหน่วยงานที่เป็นเครือข่ายอย่างใกล้ชิด

การนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์

๑. ประโยชน์ทางวิชาการ

๑) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานีสามารถนำองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยไปบูรณาการการเรียนการสอนในรายวิชาของหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาศาสนา หลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต และหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต เช่น วัฒนธรรมไทย ประเพณีทางพระพุทธศาสนา

๒) นำองค์ความรู้ไปต่อยอดในการศึกษา ทำวิจัยในประเด็นอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อพัฒนาองค์ความรู้ต่อไป

๒. ประโยชน์ทางนโยบาย

๑) หน่วยงานภาครัฐโดยเฉพาะนำแนวคิดการพัฒนาชุมชนโดยใช้หลักการทางศาสนาและวัฒนธรรมของคนในชุมชนมาเป็นพื้นฐานของการพัฒนาให้สอดคล้องกับการพัฒนาพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางศาสนาและวัฒนธรรม

๒) ใช้เป็นแหล่งข้อมูลในการกำหนดนโยบายการพัฒนาชุมชนให้เกิดความเข้มแข็ง และเป็นแหล่งอ้างอิงในการกำหนดงบประมาณในการพัฒนาชุมชน

๓. ประโยชน์ด้านเศรษฐกิจ

การวิจัยครั้งนี้ สามารถเรียนรู้การดำเนินงานของชุมชนและสามารถพัฒนากระบวนการคิด การสร้างความยั่งยืนให้กลุ่มชุมชนอุตสาหกรรม เพื่อเพิ่มรายได้ให้กับคนในชุมชนสามารถยืนบนพื้นฐานทางเศรษฐกิจฐานรากของชุมชน ใช้ชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง

๔. ประโยชน์ต่อชุมชนและสังคม

การวิจัยในครั้งนี้ช่วยส่งเสริมให้คนในชุมชนเห็นมองเห็นคุณค่าของการรวมกลุ่มเพื่อการผลิต การร่วมแรงร่วมใจกันในชุมชนเพื่อเป็นพลังในการต่อรองและในการขอรับการสนับสนุนด้านต่าง ๆ ต่อหน่วยงานภาครัฐ และช่วยส่งเสริมการอยู่ร่วมกันของคนต่างศาสนาวัฒนธรรม ให้อยู่ในสังคมร่วมกันอย่างสันติสุข

การประชาสัมพันธ์

มีการประชาสัมพันธ์ผลงานวิจัยทางอินเทอร์เน็ต <http://www.mcupn.com>

ประวัติผู้วิจัย

ที่ปรึกษาชุดโครงการวิจัย

ชื่อ - นามสกุล

ดร.ทวีศักดิ์ พุ่มสุขชี

วัน/เดือน/ปีเกิด

๑๑ มิถุนายน ๒๕๐๑

ที่อยู่ปัจจุบัน

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยทักษิณ

๑๔๐ ถ.กาญจนวนิช ม.๔ ต.เขารูปช้าง อ.เมือง

จังหวัด สงขลา ๙๐๐๐๐

ประวัติการศึกษา

ค.ศ. ๑๙๙๖.

Ph.D. Education University of Paris (Sorbonne).

ค.ศ. ๑๙๙๐.

(Diplôme d'Etudes Approfondies - DEA),

University of Paris (Sorbonne) and University of Normandy,

ค.ศ. ๑๙๘๑.

M.A. Education University of Paris (Sorbonne),

ค.ศ. ๑๙๘๗.

Bachelor of Arts (Education)

Prince of Songkla University, Pattani Campus,

การทำงานปัจจุบัน

ตำแหน่งอาจารย์ประจำ

มหาวิทยาลัยทักษิณ

ผลงานที่ได้รับการตีพิมพ์

สมศักดิ์ ตันติเศรณี ทวีศักดิ์ พุ่มสุขชี และประมาณ เทพสงเคราะห์. (๒๕๖๐). “การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของย่านเมืองเก่าในเขตเทศบาลนครสงขลา,” วารสารการเมือง การบริหาร และกฎหมาย. ๙(๒), ๓๖๑-๔๐๒.

ซัชวาล ชุมรักษา ทวีศักดิ์ พุ่มสุขชี คุณอนันท์ นิรมล และเรวดี กระโหมวงค์. (๒๕๕๙). “เครือข่ายวิทย์ชุมชนกับการพัฒนาที่ยั่งยืนในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา,” วารสารคณะศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยทักษิณ. ๑๖(๒), ๖๗-๘๗.

สุदारตน์ สุดสมบูรณ์ ทวีศักดิ์ พุ่มสุขชี และบุญญพัฒน์ ไชยเมธ. (๒๕๕๙). “บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการดูแลผู้สูงอายุไทย,” วารสารเทคโนโลยีภาคใต้. ๙(๑), ๑๒๑-๑๒๗.

พรณรงค์ การอรัญชัย ทวีศักดิ์ พุ่มสุขชี เรวดี กระโหมวงค์ และเสกสัน เครือดำ. (๒๕๕๗). “เครือข่ายอาสาสมัครชุมชนเพื่อป้องกันอาชญากรรม,” วารสารมนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยทักษิณ. ๑๑(๑), ๑๔๕-๑๖๙.

หัวหน้าโครงการวิจัย

ชื่อ – นามสกุล พระมหาวิเชียร วชิรธมโม (กุลมณี), ผศ.
วัน/เดือน/ปีเกิด ๑๓ ธันวาคม ๒๕๐๗
ที่อยู่ปัจจุบัน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี
ถนนสามัคคีสาย ข ตำบล รุสะมิแล อำเภอ เมืองปัตตานี
จังหวัด ปัตตานี ๙๔๐๐๐

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. น.ธ.เอก, ป.ธ.๔
พ.ศ. ๒๕๓๖ ปริญญาตรี พธ.บ. (ภาษาอังกฤษ)
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ ราชวิทยาลัย
พ.ศ. ๒๕๓๘ ปริญญาโท M.A.(ภาษาศาสตร์) Formerly University of Poona

การทำงานปัจจุบัน ตำแหน่งอาจารย์ประจำ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี

ผลงานที่ได้รับการตีพิมพ์

ผลงานวิจัย

พ.ศ. ๒๕๕๖

รศ.สมบูรณ์ บุญฤทธิ์ และ พระมหาวิเชียร วชิรธมโม ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาผลกระทบต่อการปฏิบัติศาสนกิจ ของพระภิกษุ สามเณรในจังหวัดยะลา ปัตตานี และนราธิวาส จากเหตุการณ์ความไม่สงบใน ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้” (ตำแหน่งนักวิจัย)

พ.ศ. ๒๕๖๐

นายรังสรรค์ วัฒนาชัยวณิช และ พระมหาวิเชียร วชิรธมโม ศึกษาวิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นของประชาชนอำเภอเมืองจังหวัดปัตตานี ต่อภาพลักษณ์ของ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี” (ตำแหน่งนักวิจัย)

นายรังสรรค์ วัฒนาชัยวณิช พระมหาวิเชียร วชิรธมโม นางสาวขวัญใจ ศรีพรัตน์ นางชบา บัวอ่อน และ นายธวัชชัย สมอเนื้อ งานวิจัยเรื่อง “วิเคราะห์กระบวนการใช้จ่ายงบประมาณตามนโยบายและยุทธศาสตร์ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในเขตพื้นที่ภาคใต้ตอนล่าง” (ตำแหน่งนักวิจัย)

พ.ศ. ๒๕๖๑

พระมหาสมคิด สมปนโน (อินทร์แก้ว) นายวีระศักดิ์ บุญญดิษฐ์ นายรังสรรค์ วัฒนาชัยวณิช และ พระมหาวิเชียร วชิรธมโม (กุลมณี) ศึกษาวิจัยเรื่อง “การปลูกฝังหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาให้กับเด็กและเยาวชนในสถานพินิจ สามจังหวัดชายแดนภาคใต้” (ตำแหน่งนักวิจัย)

พ.ศ. ๒๕๖๓

พระมหาวิเชียร วชิรธมโม, ผศ. (กุลมณี), พระครูสุตกิจโสธร โกตัน, พระพันธ์ ธมมวิโส (อนันตะพงศ์), ดร.สุชาติ ไหมอ่อน, นายรังสรรค์ วัฒนาชัยวณิช, นายวีระศักดิ์ บุญญดิษฐ์, นางสาวภมรรัตน์ ชุมภูประวิโร และ นางสาวปานวลัย รัตนบุตรศรี. (๒๕๖๓). การเสริมสร้างจิตสำนึกต่อสาธารณะและเครือข่ายการจัดการของชุมชนสร้างสรรค์ในสังคมไทย แหล่งทุนจาก กองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม (กสว.) :

งบประมาณปกติ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๓ งบประมาณ ๓๘๐,๐๐๐ บาท (ตำแหน่งหัวหน้าโครงการวิจัย)

บทความทางวิชาการ

๑) รศ.สมบุญ บุญฤทธิ และ พระมหาวิเชียร วชิรธมโม (๒๕๕๖) เรื่อง “การศึกษาผลกระทบต่อการปฏิบัติศาสนกิจของพระภิกษุสามเณรในจังหวัดยะลา ปัตตานี และนราธิวาส จากเหตุการณ์ความไม่สงบใน ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้” อ้างจาก http://www.mcu.ac.th/site/articlecontent_desc.php?article_id=๑๖๖๔&articlegroup_id=๑๕๒

๒) นายรังสรรค์ วัฒนาชัยวนิช และ พระมหาวิเชียร วชิรธมโม เรื่อง “ความคิดเห็นของประชาชนอำเภอเมืองจังหวัดปัตตานี ต่อภาพลักษณ์ของ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี” การประชุมวิชาการระดับชาติ ศึกษาสาส์นวิจัย ครั้งที่ ๔ “นวัตกรรมการศึกษาเพื่อ Thailand ๔.๐” วันที่ ๒๕- ๒๗ กรกฎาคม ๒๕๖๐ ณ โรงแรมทรราช เจบี หาดใหญ่ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา พิมพ์ครั้งที่ ๑ พ.ศ. ๒๕๖๐ จำนวน ๓๐๐ เล่ม หน้า ๑๓๓

๓) นายรังสรรค์ วัฒนาชัยวนิช พระมหาวิเชียร วชิรธมโม ขวัญใจ ศรีพารัตน์ และชบา บัวอ่อน งานวิจัยเรื่อง “วิเคราะห์กระบวนการใช้จ่ายงบประมาณตามนโยบายและยุทธศาสตร์ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในเขตพื้นที่ภาคใต้ตอนล่าง” The ๕th National and ๓rd International Conference on Education (NICE) ๒๐๑๘. July ๕-๗, ๒๐๑๘ at Phuket, Thailand. P ๑๖๘

๔) Phramahasomkhid Sompanno, Veerasak Bunyadit, Rangsan Wattanachaiwanich, and Phramaha Wichien Kulmanee “Cultivation of Buddhist Doctrines to Children and Youth in the Three Southern Provinces (NICE ๒๐๑๖)” The ๕th National and ๓rd International Conference on Education (NICE) ๒๐๑๘. July ๕-๗, ๒๐๑๘ at Phuket, Thailand. P ๔๕

๕) วาสนา คงจันทร์, รังสรรค์ วัฒนาชัยวนิช, พระมหาวิเชียร วชิรธมโม, ไชยฤทธิ์ อินบัว, นิเวศน์ มณีรัตนวงศ์ บทความวิชาการ เรื่อง การเขียนบทความในรายวิชาเทคนิคการศึกษาในระดับอุดมศึกษาของวิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี. วารสารมหาจุฬาทานีปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๑ (๒๕๖๒): January - June ๒๐๑๘

๖) พระมหาวิเชียร วชิรธมโม, ผศ., พระครูสุตกิจโสธร, พระสิริจริยาลังการ, พระพันธ์ ธมมวิโส, รังสรรค์ วัฒนาชัยวนิช บทความวิชาการ เรื่อง พุทธธรรมกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. วารสารมหาจุฬาทานีปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๑ (๒๕๖๒): January - June ๒๐๑๘

๗) ธนาคม รื่นพานิช, พระมหาวิเชียร วชิรธมโม, พงศ์ศักดิ์ บุญมาศ, ยรรยง ศรีฟ้า และสุนทร อรุณโณ บทความวิชาการ เรื่อง การบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของระบบราชการไทยในยุคปัจจุบัน. วารสารมหาจุฬาทานีปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๒ (๒๕๖๒): July - December ๒๐๑๘

๘) พระมหาวิเชียร วชิรธมโม, ประลอง นนธ์ณรงค์, อำพร มณีเนียม และจารึก ศิริบุหงศ์ บทความวิชาการ เรื่อง องค์การภาครัฐแบบมุ่งผลสำเร็จตามหลักสาราณียธรรม. วารสารมหาจุฬาทานีปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๓ (๒๕๖๓): January - June ๒๐๒๐

๙) พระมหาสมคิด สมปนโน, พระศรีปัญญาคุณ, พระมหาวิเชียร วชิรธมโม และ พระใบฎีกาไพจิตร รัตนญาโณ (คงฉิม) บทความวิชาการ เรื่อง หลักธรรมนำประโยชน์สร้างสรรค์สู่ธรรมบุญชีวิต. วารสารมหาจุฬาทานีปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๓ (๒๕๖๓): January - June ๒๐๒๐

ตานี ปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๓ (๒๕๖๓): January - June ๒๐๒๐

๑๐) พระมหาวิเชียร วชิรธมฺโม, ธนาคม รื่นพานิช, พระครูสุตกิจสโมสร และจารึก ศิริบุพผะ บทความวิชาการ เรื่อง ภาวะผู้นำในสังคมไทย. วารสารมหาจุฬาทานี ปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๓ (๒๕๖๓): July - December ๒๐๒๐

๑๑) พระมหาวิเชียร วชิรธมฺโม, สมณีก กุลมณี, อังคาร กาญจนเพชร, และพระครูสุตกิจสโมสร บทความวิชาการ เรื่อง บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคมไทยยุคปัจจุบัน. วารสารมหาจุฬาทานี ปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๖ (๒๕๖๔): July - December ๒๐๒๑

ผู้ร่วมวิจัย

ชื่อ - นามสกุล

พระครูสุวรรณสุตาลังการ, ดร.

วัน/เดือน/ปีเกิด

๓ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๑๑

ที่อยู่ปัจจุบัน

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี
ถนนสามัคคีสาย ข ตำบล รุสะมิแล อำเภอ เมืองปัตตานี
จังหวัด ปัตตานี ๙๔๐๐๐

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. ๒๕๔๐

ป.ธ.๓ จากสำนักเรียน วัดราษฎร์บูรณะ (ข้างให้) คณะจังหวัดปัตตานี

พ.ศ. ๒๕๔๒

น.ธ.เอก จากสำนักเรียนวัดราชโอรสาราม เขตจอมทอง กรุงเทพมหานคร

พ.ศ. ๒๕๔๔

ปริญญาตรี พธ.บ. (พระพุทธศาสนา) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ ราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๔๔

พ.ศ. ๒๕๖๒

ปริญญาตรี น.บ. (นิติศาสตรบัณฑิต) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ ราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๕๙

พ.ศ. ๒๕๕๔

ปริญญาโท กศ.ม.(การบริหารการศึกษา) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พ.ศ. ๒๕๕๙

พ.ศ. ๒๕๖๑

น.ม (กำลังศึกษา) (นิติศาสตรมหาบัณฑิต)มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๖๑

พ.ศ. ๒๕๖๑

ปริญญาเอก พธ.ด. (การจัดการเชิงพุทธ) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ ราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๕๔

การทำงานปัจจุบัน

ตำแหน่งอาจารย์ประจำ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี

ผลงานที่ได้รับการตีพิมพ์

ผลงานวิจัย

พ.ศ. ๒๕๕๙

พระครูสุวรรณสุตาลังการ, ดร.และพระพันธ์ ธรรมวิโส. (๒๕๕๙). มิติแห่งศรัทธาของชาวพุทธที่มีต่อองค์หลวงพ่อดาววัดช้างให้ วัดราษฎร์บูรณะ (ข้างให้) ๑ หมู่ที่ ๒ ตำบลควนโนรี อำเภอกะป้อ จังหวัดปัตตานี MCU RS ๖๑๗๕๙๐๗๙ (ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย).

บทความทางวิชาการ

๑) เพิ่มพร ดำรงเกียรติ, พระครูสุวรรณสุตาลังการ, ณัฐกร ยกชูธนชัย, พชรมน ระฆัง และสมพร เขียวจันทร์ บทความ เรื่อง การพัฒนาภาวะผู้นำของนายกเทศมนตรีตามหลักธรรมาภิบาลในยุคปัจจุบัน. วารสารมหาจุฬาลงกรณปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๑ (๒๕๖๒): January - June ๒๐๑๙

๒) ไชยสิทธิ์ อุดมโชคนามอ่อน, วิทยา เจริญศิริ, สัญญา เคนาภูมิ, พระครูวุฒิชัยธรรมบัณฑิต และ พระครูสุวรรณสุตาลังการ บทความ เรื่อง พุทธกับการบริหาร. วารสารมหาจุฬาลงกรณปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๒ (๒๕๖๒): July - December ๒๐๑๙

๓) พระครูสุวรรณสุตาลังการ, พงษ์ศักดิ์ สุวรรณมัลย์, รัชเมธ จันทนวล และนิเวศน์ มณรัตน์วงศ์
บทความ เรื่อง หลักพุทธธรรมสำหรับนักศึกษาในการเรียนรู้ยุคปัจจุบัน. วารสารมหาจุฬาทานีปริทรรศน์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๔ (๒๕๖๓): July - December ๒๐๒๐

๔) จักรพงศ์ ธรรมธรรณภัทร, พระครูสุวรรณสุตาลังการ, พระศรีปัญญาคุณ, และพระใบฎีกาไพจิตร
รัตนญาโณ (คงฉิม) บทความ เรื่อง หลักทฤษฎีธรรมมีกัตถประโยชน์กับการแก้ไขปัญหาความยากจนในสังคมไทย.
วารสารมหาจุฬาทานีปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๗ (๒๕๖๕):
January - June ๒๐๒๒

ผู้ร่วมวิจัย

ชื่อ -สกุล (ภาษาไทย) นายอำพร มณีเนียม
 ชื่อ-สกุล (ภาษาอังกฤษ) Mr.Umporn Maneeniam
 ที่อยู่ปัจจุบัน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี
 ถนนสามัคคีสาย ข ตำบล รุสะมิแล อำเภอ เมืองปัตตานี
 จังหวัด ปัตตานี ๙๔๐๐๐

ประวัติการศึกษา

ทางธรรม เปรียญธรรม ๕ ประโยค
 ทางโลก พธ.บ. (จิตวิทยา) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 ศส.ม. (สังคมสงเคราะห์) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

การทำงานปัจจุบัน

ตำแหน่งอาจารย์ประจำ
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี

ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย

วิจัย

ผู้ร่วมวิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดการทางสังคมของชุมชนชาวพุทธวัดมุจลินทวาปีวิหารเพื่อการดำรงอยู่ ด้านประเพณี และวัฒนธรรมในสถานการณ์ปัจจุบัน” ได้รับทุนสนับสนุนจากเงินรายได้มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

ผู้ร่วมวิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดการทางประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่นของชาวไทยพุทธในจังหวัดปัตตานี” ได้รับทุนสนับสนุนจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทความทางวิชาการ

พ.ศ. ๒๕๖๒

ภมรรัตน์ ชุมภูประวีโร, พระมหากริช ภิธมโม, ชนิศร์ ชูเลื่อน, รัชเมธ จันทนวล และอำพร มณีเนียม (๒๕๖๒). ความพึงพอใจของนิสิตหลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี ต่อการจัดการเรียนการสอนในรายวิชาสัมมนาปัญหาทางการเมืองไทย. วารสารมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปรีทรรศน์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๑(๑) มกราคม – มิถุนายน ๒๕๖๒.

พ.ศ. ๒๕๖๓

พระมหาวิเชียร วชิรธมโม, ประลอง นนทธรรงค์, อำพร มณีเนียม และจารึก ศิริบุพผะ. (๒๕๖๓). องค์การภาครัฐแบบมุ่งผลสำเร็จตามหลักสาราณียธรรม. วารสารมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปรีทรรศน์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒(๓) มกราคม – มิถุนายน ๒๕๖๓.

อำพร มณีเนียม, ยรรยง ศรีฟ้า, พระมหาเสาวนันท สุกาจาโร และณัฐธินิชา วรณมณี. (๒๕๖๓). การพัฒนาสังคมไทยตามหลักขรวาธรรม. วารสารมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปรีทรรศน์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒(๓) มกราคม – มิถุนายน ๒๕๖๓.

จารึก ศิริพงษ์, โยธิน ทองเนื้อแข็ง, รังสรรค์ วัฒนาชัยวิชและอำพร มณีเนียม. (๒๕๖๓). การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของภาครัฐแนวใหม่. วารสารมหาจุฬาทานีปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒(๔) กรกฎาคม – ธันวาคม ๒๕๖๓.

พ.ศ. ๒๕๖๔

อำพร มณีเนียม, ศदानนท์ วัตรธรรม, ประลอง นนธ์ณรงค์ และรังสรรค์ วัฒนาชัยวิช. (๒๕๖๔). การพัฒนาศักยภาพการบริหารจัดการภาครัฐ. วารสารมหาจุฬาทานีปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๓(๖) กรกฎาคม – ธันวาคม ๒๕๖๔.

ผู้ร่วมวิจัย

ชื่อ – นามสกุล พระมหาสมคิด สมปนโน
วัน/เดือน/ปีเกิด ๒๕ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๐๘
ที่อยู่ปัจจุบัน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี
ถนนสามัคคีสาย ข ตำบล รุสะมิแล อำเภอ เมืองปัตตานี
จังหวัด ปัตตานี ๙๔๐๐๐

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. ๒๕๔๙ ปรัชญา (พธ.บ.) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พ.ศ. ๒๕๕๑ รัฐประศาสนศาสตร์ (รป.ม.) มหาวิทยาลัยปทุมธานี
การทำงานปัจจุบัน ตำแหน่งอาจารย์ประจำ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี

ผลงานที่ได้รับการตีพิมพ์

ผลงานวิจัย

พ.ศ. ๒๕๕๘

งานวิจัยเรื่อง “ทัศนคติของเด็กและเยาวชนในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนต่อการฝึกปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน” ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากโครงการอบรมธรรมแก่เยาวชนในสถานพินิจ. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี. ในตำแหน่งหัวหน้าโครงการ

พ.ศ. ๒๕๖๑

งานวิจัยเรื่อง “ความรุนแรงในครอบครัวมีผลต่อความก้าวร้าวของเด็กใน ๓ จังหวัดภาคใต้” ในตำแหน่งผู้ร่วมวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “การปลูกฝังหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาให้กับเด็กและเยาวชนในสถานพินิจ สามจังหวัดชายแดนภาคใต้” ในตำแหน่งหัวหน้าโครงการ

บทความทางวิชาการ

พ.ศ. ๒๕๖๑

Phramahasomkhid Sompanno, Veerasak Bunyadit, Rangsan Wattanachaiwanich, and Phramaha Wichien Kulmanee “Cultivation of Buddhist Doctrines to Children and Youth in the Three Southern Provinces (NICE ๒๐๖)” The ๕th National and ๓rd International Conference on Education (NICE) ๒๐๑๘. July ๕-๗, ๒๐๑๘ at Phuket, Thailand. P ๔๕

Panwalai Sriram, Phramahasomkhid Sompanno (Inkaew), and Rangsan Wattanachaiwanich “Family Violence Affecting Aggression of Children in Three Southern Provinces (NICE ๒๐๘)” The ๕th National and ๓rd International Conference on Education (NICE) ๒๐๑๘. July ๕-๗, ๒๐๑๘ at Phuket, Thailand. P ๔๗

พ.ศ. ๒๕๖๒

ธนกร สิทธิศักดิ์, เตชิต ยอดเมืองนาย, จารึก ศิริบุพผะ, พระมหาสมคิด สมปนโน และจิตต์ นิลวิเชียร. (๒๕๖๒). อิทธิพลของสังคมที่มีต่อประชาชนปัตตานี เกี่ยวกับการสร้างครอบครัว. วารสารมหาจุฬาทานีปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๑(๑) มกราคม – มิถุนายน ๒๕๖๒.

สมนึก กุลมณี, พระมหาสมคิด สมปนโน, ธนาคม รื่นพานิช, ชุมศักดิ์ นรรัตน์วงศ์ และอังคาร กาญจนเพชร. (๒๕๖๒). การวิเคราะห์หลักสุจริต ๓ กับนักการเมืองในสังคมไทย. วารสารมหาจุฬาทานีปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๑(๒) กรกฎาคม – ธันวาคม ๒๕๖๒.

พ.ศ. ๒๕๖๓

พระพันธ์ ธมมวิโส, พระสิริจริยาลังการ, ดร., พระมหาสมคิด สมปนโน และเกษศิริรินทร์ ปัญญาเอก. (๒๕๖๓). รูปแบบการพัฒนากฎมีปัญญาท้องถิ่นในพิธีกรรมทางพุทธศาสนา. วารสารมหาจุฬาทานีปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒(๓) มกราคม – มิถุนายน ๒๕๖๓.

พ.ศ. ๒๕๖๔

พระมหาสมคิด สมปนโน, อังคาร กาญจนเพชร, สมนึก กุลมณี, และสุภารัตน์ ลีมดำรงค์. (๒๕๖๔). การนำหลักสุจริตมาพัฒนาศักยภาพของนักการเมืองท้องถิ่น. วารสารมหาจุฬาทานีปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๓(๕) มกราคม – มิถุนายน ๒๕๖๔.

พระมหาสมคิด สมปนโน, จักรธร สุริแสง, นิเวศน์ มณรัตน์วงศ์ และพระมหาเสาวนันท สภาจาโร. (๒๕๖๔). การดำเนินชีวิตตามหลักสุคติที่ปรากฏในสังคมไทย. วารสารมหาจุฬาทานีปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๓(๖) กรกฎาคม – ธันวาคม ๒๕๖๔.

ผู้ร่วมวิจัย

ชื่อ – นามสกุล นายจารึก ศิริनुพงศ์
วัน/เดือน/ปีเกิด ๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๑๓
ที่อยู่ปัจจุบัน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี
ถนนสามัคคีสาย ข ตำบล รุสะมิแล อำเภอ เมืองปัตตานี
จังหวัด ปัตตานี ๙๔๐๐๐

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. ๒๕๒๙ น.ธ.เอก,
พ.ศ. ๒๕๓๖ ป.ธ.๗
พ.ศ. ๒๕๓๘ ปริญญาตรี พธ.บ. (จิตวิทยา) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พ.ศ. ๒๕๔๑ ปริญญาโท M.A.(Public Administration) Madras Christian college
พ.ศ. ๒๕๕๑ ปริญญาตรี รัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
การทำงานปัจจุบัน ตำแหน่งอาจารย์ประจำ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี

ผลงานที่ได้รับการตีพิมพ์

ผลงานวิจัย

พ.ศ. ๒๕๕๔

นายจารึก ศิริनुพงศ์ นายอำพร มณีเนียม และ นายชินศรี ชูเลื่อน. (๒๕๕๔). รูปแบบการจัดการทาง
ประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่นของชาวไทยพุทธในจังหวัดปัตตานี (ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทความทางวิชาการ

พ.ศ. ๒๕๖๒

ธนกร สิริศักดิ์, เตชิต ยอดเมื่อนาย, จารึก ศิริनुพงศ์, พระมหาสมคิด สมปนโน และจิตต์ นิลวิเชียร.
(๒๕๖๒). อิทธิพลของสังคมที่มีต่อประชาชนปัตตานี เกี่ยวกับการสร้างครอบครัว. วารสารมหาจุฬาทานี
ปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๑(๑) มกราคม – มิถุนายน ๒๕๖๒.

พ.ศ. ๒๕๖๓

พระมหาวิเชียร วชิรธมโม, ประลอง นนทร์ณรงค์, อำพร มณีเนียม และจารึก ศิริनुพงศ์. (๒๕๖๓).
องค์กรภาครัฐแบบมุ่งผลสำเร็จตามหลักสราณียธรรม. วารสารมหาจุฬาทานี ปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยมหา
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒(๔) มกราคม – มิถุนายน ๒๕๖๓.

พระมหาวิเชียร วชิรธมโม, ธนาคม รื่นพานิช, พระครูสุตกิจสโมสร และจารึก ศิริनुพงศ์. (๒๕๖๓).
ภาวะผู้นำในสังคมไทย. วารสารมหาจุฬาทานี ปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒(๔)
กรกฎาคม – ธันวาคม ๒๕๖๓.

จารึก ศิริบุพผัง, โยธิน ทองเนื้อแข็ง, รังสรรค์ วัฒนาชัยวิชและอำพร มณีเนียม. (๒๕๖๓). การพัฒนา
ทรัพยากรมนุษย์ของภาครัฐแนวใหม่. วารสารมหาจุฬาทานีปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย ๒(๔) กรกฎาคม – ธันวาคม ๒๕๖๓.

ผู้ร่วมวิจัย

ชื่อ – นามสกุล นายรังสรรค์ วัฒนาชัยวณิช
วัน/เดือน/ปีเกิด ๑๓ มิถุนายน พ.ศ.๒๕๒๔
ที่อยู่ปัจจุบัน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี
ถนนสามัคคีสาย ข ตำบล รุสะมิแล อำเภอ เมืองปัตตานี
จังหวัด ปัตตานี ๙๔๐๐๐

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. ๒๕๖๒ กำลังศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (การพัฒนาที่ยั่งยืน)
มหาวิทยาลัยทักษิณ
พ.ศ. ๒๕๕๘ ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
พ.ศ. ๒๕๕๖ พุทธศาสตรบัณฑิต (พธ.บ) (รัฐศาสตร์การปกครอง)
(เกียรตินิยมอันดับสอง) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี

การทำงานปัจจุบัน

รัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต (รป.บ.) (การบริหารทรัพยากรมนุษย์)
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
ตำแหน่งนักวิเคราะห์นโยบายและแผน
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี

ทุนการศึกษา

๑. ทุนการศึกษาต่อปริญญาโท จากพระครูวรนาถโพธิคุณ เจ้าอาวาสวัดอรุณวาสการาม (วัดห้วยเงาะ) จังหวัดปัตตานี
๒. ทุนอุดหนุนการวิจัยเพื่อวิทยานิพนธ์ จากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ โดยได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยระดับปริญญาโท จากสถาบันวิจัยพหุวัฒนธรรมศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน(สพย.)

รางวัล

๑. ได้รับคัดเลือกเป็นนักวิจัย "ระดับดี" ประจำปี พ.ศ. ๒๕๖๐ ผู้ให้รางวัล พระพรหมบัณฑิต, ศ.ดร. อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เมื่อวันที่ ๒ เมษายน ๒๕๖๑ ณ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษ
๒. ได้รับคัดเลือกเป็นนักวิจัย "ระดับดีมาก" ประจำปี พ.ศ. ๒๕๖๔ ผู้ให้รางวัล พระธรรมวัชรบัณฑิต, ศ.ดร. อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เมื่อวันที่ ๑๙ มีนาคม ๒๕๖๕ ณ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน

ประสบการณ์วิจัย/ผลงานวิจัย

พ.ศ. ๒๕๖๐ งานวิจัยเรื่อง “วิเคราะห์กระบวนการใช้จ่ายงบประมาณตามนโยบายและยุทธศาสตร์ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในเขตพื้นที่ภาคใต้ตอนล่าง” ในตำแหน่งผู้วิจัย

พ.ศ. ๒๕๖๑ งานวิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการความเสี่ยงขององค์กร พระพุทธศาสนาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้” ในตำแหน่งผู้ร่วมวิจัย

พ.ศ. ๒๕๖๑ งานวิจัยเรื่อง “การวิจัยการปลูกฝังความสุจริตของเยาวชนในสามจังหวัดชายแดนใต้” ในตำแหน่งผู้ร่วมวิจัย

พ.ศ. ๒๕๖๑ งานวิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์และการพัฒนาสังคมของ พระสังฆาธิการในสามจังหวัดชายแดนใต้” ในตำแหน่งผู้ร่วมวิจัย

พ.ศ. ๒๕๖๑ งานวิจัยเรื่อง “ความรุนแรงในครอบครัวมีผลต่อความก้าวร้าวของเด็กใน ๓ จังหวัดภาคใต้” ในตำแหน่งผู้ร่วมวิจัย

พ.ศ. ๒๕๖๑ งานวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมในการสร้างทักษะการเรียนรู้ของบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้องกับสถานศึกษาในด้านการบริหารงานบุคคลตามทัศนะของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๑๕” ในตำแหน่งผู้ร่วมวิจัย

พ.ศ. ๒๕๖๑ งานวิจัยเรื่อง “การสร้างมาตรฐานความปลอดภัยสำหรับชุมชนชาวพุทธใน ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้” ในตำแหน่งผู้ร่วมวิจัย

พ.ศ. ๒๕๖๑ งานวิจัยเรื่อง “การปลูกฝังหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาให้กับเด็กและเยาวชนในสถานพินิจ สามจังหวัดชายแดนภาคใต้” ในตำแหน่งผู้ร่วมวิจัย

พ.ศ. ๒๕๖๓ งานวิจัยเรื่อง “การเสริมสร้างจิตสำนึกต่อสาธารณะและเครือข่ายการจัดการของชุมชนสร้างสรรค์ในสังคมไทย” ในตำแหน่งผู้ร่วมวิจัย

พ.ศ. ๒๕๖๓ งานวิจัยเรื่อง “การวิเคราะห์องค์ประกอบและตัวชี้วัดชุมชนสร้างสรรค์ในสังคมไทย” ในตำแหน่งผู้ร่วมวิจัย

พ.ศ. ๒๕๖๓ งานวิจัยเรื่อง “นวัตกรรมวัฒนธรรมชุมชนกับการสำรวจวรรณกรรมใบลาน ในเขตลุ่มน้ำโขง” ในตำแหน่งผู้ร่วมวิจัย

พ.ศ. ๒๕๖๓ งานวิจัยเรื่อง “วิจัยย่อยที่ ๓ นวัตกรรมวัฒนธรรมชุมชนกับการสำรวจวรรณกรรมใบลาน ในเขตลุ่มน้ำโขงตอนล่าง” ในตำแหน่งผู้ร่วมวิจัย

พ.ศ. ๒๕๖๓ งานวิจัยเรื่อง “การสร้างเครือข่ายจิตสาธารณะในสังคมพหุวัฒนธรรมกับการพัฒนาสู่เมืองสันติภาพไร้รอยต่อ” ในตำแหน่งผู้ร่วมวิจัย

พ.ศ. ๒๕๖๓ งานวิจัยเรื่อง “การพัฒนาหมู่บ้านต้นแบบสันติสุขตามหลักคำสอนทางศาสนาในพื้นที่ภาคกลางและภาคใต้” ในตำแหน่งผู้ร่วมวิจัย

พ.ศ. ๒๕๖๔ งานวิจัยเรื่อง “แท็กซีคุณธรรม : เครือข่ายและการจัดการในการยกระดับความมีจิตให้บริการที่ดีของผู้ขับแท็กซี่ในเขตกรุงเทพมหานคร” ในตำแหน่งผู้ร่วมวิจัย

การเผยแพร่ผลงานวิจัย/การตีพิมพ์/การนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์

๑) นายรังสรรค์ วัฒนาชัยวิชและร.ต.ต.พิชัย โอพารศิริ งานวิจัยเรื่อง “การดำเนินงานในการพัฒนาวิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี ตามนโยบายของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย” การประชุมวิชาการระดับชาติ ศิษยาภิบาลครั้งที่ ๑ วันที่ ๒๙ – ๓๐ พฤษภาคม ๒๕๕๗ ณ โรงแรมहरราช เจบี หาดใหญ่ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา พิมพ์ครั้งที่ ๑ พ.ศ. ๒๕๕๗ จำนวน ๕๐๐ เล่ม หน้า ๕๒

๒) นายรังสรรค์ วัฒนาชัยวิช, เอกรินทร์ สังข์ทอง, เรชา ชูสุวรรณ งานวิจัยเรื่อง “สภาพการดำเนินงาน ปัญหาและแนวทางการพัฒนาวิทยาลัยสงฆ์ สังกัดมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย” วารสารศึกษาศาสตร์ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ปีที่ ๒๗ ฉบับที่ ๒ พฤษภาคม - สิงหาคม ๒๕๕๙ ได้รับทุนวิจัยจากสถาบันวิจัยพหุวัฒนธรรมศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (สพย.)

๓) พระครูสุตกิจสโมสรและนายรังสรรค์ วัฒนาชัยวิช งานวิจัยเรื่อง “แนวทางส่งเสริมศีลธรรมและคุณธรรมไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันของนักเรียนโรงเรียนดาวนายร้อย อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา” การประชุมวิชาการระดับชาติ ศาสนาและวัฒนธรรม ครั้งที่ ๓ “การพัฒนาคุณภาพการศึกษา: แนวโน้ม ความท้าทาย และความยั่งยืน” วันที่ ๒๘ - ๒๙ กรกฎาคม ๒๕๕๙ ณ โรงแรมहरรรษา เจบี หาดใหญ่ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา พิมพ์ครั้งที่ ๑ พ.ศ. ๒๕๕๙ จำนวน ๓๐๐ เล่ม หน้า ๙๕

๔) นายรังสรรค์ วัฒนาชัยวิช และพระมหาวิเชียร วิชรธมโม งานวิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นของประชาชนอำเภอเมืองจังหวัดปัตตานี ต่อภาพลักษณ์ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี” การประชุมวิชาการระดับชาติ ศาสนาและวัฒนธรรม ครั้งที่ ๔ “นวัตกรรมการศึกษาเพื่อ Thailand ๔.๐” วันที่ ๒๕ - ๒๗ กรกฎาคม ๒๕๖๐ ณ โรงแรมहरรรษา เจบี หาดใหญ่ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา พิมพ์ครั้งที่ ๑ พ.ศ. ๒๕๖๐ จำนวน ๓๐๐ เล่ม หน้า ๑๓๓

๕) นางสาวเพ็ญพิมล นิธิสุนทรวงศ์ และนายรังสรรค์ วัฒนาชัยวิช งานวิจัยเรื่อง “เหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคมสู่การเมืองการปกครองของไทย” การประชุมวิชาการระดับชาติ ศาสนาและวัฒนธรรม ครั้งที่ ๔ “นวัตกรรมการศึกษาเพื่อ Thailand ๔.๐” วันที่ ๒๕ - ๒๗ กรกฎาคม ๒๕๖๐ ณ โรงแรมहरรรษา เจบี หาดใหญ่ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา พิมพ์ครั้งที่ ๑ พ.ศ. ๒๕๖๐ จำนวน ๓๐๐ เล่ม หน้า ๑๓๐

๖) นายรังสรรค์ วัฒนาชัยวิช พระมหาวิเชียร วิชรธมโม ขวัญใจ ศรีพารัตน์ และชบา บัวอ่อน งานวิจัยเรื่อง “วิเคราะห์กระบวนการใช้จ่ายงบประมาณตามนโยบายและยุทธศาสตร์ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในเขตพื้นที่ภาคใต้ตอนล่าง” The ๕th National and ๓rd International Conference on Education (NICE) ๒๐๑๘. July ๕-๗, ๒๐๑๘ at Phuket, Thailand. P ๑๖๘

๗) เกศินี นันทเสนีย์ ธัญวรรณ์ แม่นยำ และนายรังสรรค์ วัฒนาชัยวิช งานวิจัยเรื่อง “ความพึงพอใจของประชาชนต่อการให้บริการของศูนย์บริการเบ็ดเสร็จ ณ จุดเดียว (One Stop Service) ของเทศบาลเมืองปัตตานี อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี” The ๕th National and ๓rd International Conference on Education (NICE) ๒๐๑๘. July ๕-๗, ๒๐๑๘ at Phuket, Thailand. P ๑๖๖

๘) Phramahasomkhid Sompanno, Veerasak Bunyadit, Rangsan Wattanachaiwanich, and Phramaha Wichien Kulmanee “Cultivation of Buddhist Doctrines to Children and Youth in the Three Southern Provinces (NICE ๒๐๖)” The ๕th National and ๓rd International Conference on Education (NICE) ๒๐๑๘. July ๕-๗, ๒๐๑๘ at Phuket, Thailand. P ๔๕

๙) Pamonrat Chumpoopraviro, Phrakhrusutakitsamosom, and Rangsan Wattanachaiwanich “Cultivating Integrity of Youth in the three Southern Provinces of

Thailand (NICE ๒๐๗)” The ๕th National and ๓rd International Conference on Education (NICE) ๒๐๑๘. July ๕-๗, ๒๐๑๘ at Phuket, Thailand. P ๔๖

๑๐) Panwalai Sriram, Phramahasomkhid Sompanno (Inkaew), and Rangsan Wattanachaiwanich “Family Violence Affecting Aggression of Children in Three Southern Provinces (NICE ๒๐๘)” The ๕th National and ๓rd International Conference on Education (NICE) ๒๐๑๘. July ๕-๗, ๒๐๑๘ at Phuket, Thailand. P ๔๗

๑๑) Veerasak Bunyadit, Pamonrat Chumpoopraviro, and Rangsan Wattanachaiwanich “Teachers’ Perceptions on Participation in Building Cognitive Skills of People Involved in Education in the Field of Personnel Management under Secondary Educational Service Area Office Area XV (NICE ๒๐๙)” The ๕th National and ๓rd International Conference on Education (NICE) ๒๐๑๘. July ๕-๗, ๒๐๑๘ at Phuket, Thailand. P ๔๘

๑๒) Phramaha Wichien Kulmanee, Rangsan Wattanachaiwanich, Kwanjai Sriparat, and Ekkarin Sungtong “The Enterprise Risk Management Model of Buddhism in the Three Southern Border Provinces (NICE ๒๑๐)” The ๕th National and ๓rd International Conference on Education (NICE) ๒๐๑๘. July ๕-๗, ๒๐๑๘ at Phuket, Thailand. P ๔๙

๑๓) Phrakhrusutakitsamosom (Kotan), Chit Nilwichean, and Rangsan Wattanachaiwanich “The Sangha Administration of Official Monk in three Southern Provinces of Thailand (NICE ๒๑๑)” The ๕th National and ๓rd International Conference on Education (NICE) ๒๐๑๘. July ๕-๗, ๒๐๑๘ at Phuket, Thailand. P ๕๐

๑๔) วาสนา คงจันทร์, รังสรรค์ วัฒนาชัยวณิช, พระมหาวิเชียร วชิรธมโม, ไชยยุทธ์ อินบัว, นิเวศน์ มณีรัตนวงศ์ บทความวิชาการ เรื่อง การเขียนบทความในรายวิชาเทคนิคการศึกษาในระดับอุดมศึกษาของวิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี. วารสารมหาจุฬาทานีปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๑ (๒๕๖๒): January - June ๒๐๑๙

๑๕) พระมหาวิเชียร วชิรธมโม, ผศ., พระครูสุตกิจโสโมสร, พระสิริจริยาลังการ, พระพันธ์ ธรรมวิโส, รังสรรค์ วัฒนาชัยวณิช บทความวิชาการ เรื่อง พุทธธรรมกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. วารสารมหาจุฬาทานีปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๑ (๒๕๖๒): January - June ๒๐๑๙

๑๖) เกศินี สังข์เพ็ชร, นฤมล สุขรัตน์, รังสรรค์ วัฒนาชัยวณิช บทความวิชาการ เรื่อง การดำเนินงานของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ตำบลท่าข้าม อำเภอปะนาเระ จังหวัดปัตตานี ภายใต้การกำกับดูแลองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น. วารสารมหาจุฬาทานีปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๒ (๒๕๖๒): July - December ๒๐๑๙

๑๗) พรครูภูมิธรรมบัณฑิต, สมนึก จันทโรสดา, ไชยสิทธิ์ อุดมโชคนามอ่อน, รังสรรค์ วัฒนาชัยวณิช บทความวิชาการ เรื่อง หลักการสื่อสารทางการเมืองสู่กระบวนการการเมืองของไทย. วารสารมหาจุฬาทานีปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๓ (๒๕๖๓): January - June ๒๐๒๐

๑๘) นายรังสรรค์ วัฒนาชัยวณิช, พระครูสุตกิจสโมสร (โกตัน), นายจิตต์ นิลวิเชียร, พระมหาวิเชียร วชิรธมโม และ นายไชยสิทธิ์ อุดมโชคนามอ่อน บทความเรื่อง “การบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้” การประชุมวิชาการระดับชาติ มหาจุฬาฯ สุรินทร์ ครั้งที่ ๑ (แบบออนไลน์) “พุทธบูรณาการ อารยธรรมวนันมฏองแหวก สู่อการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน” Buddhist Integration on Vanam Dongrak Civilization towards Sustainable Social Development. วันที่ ๓ เดือน เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๓ ณ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์

๑๙) นายจิตต์ นิลวิเชียร, นางสาวปานวลัย ศรีราม และ นายรังสรรค์ วัฒนาชัยวณิช นำเสนอผลงานวิจัยประเภทโปสเตอร์ เรื่อง “การสร้างมาตรฐานความปลอดภัยสำหรับชุมชนชาวพุทธ ใน ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้” ในการประชุมวิชาการระดับชาติศึกษาศาสตร์วิจัย ครั้งที่ ๗ “นวัตกรรมการศึกษาเพื่อการเปลี่ยนแปลงสู่ความเสมอภาค” Moving Towards Innovative, Transformative, and Equitable Education. ระหว่างวันที่ ๒-๓ กรกฎาคม ๒๕๖๓

๒๐) รังสรรค์ วัฒนาชัยวณิช, โยธิน ทองเนื้อแข็ง, จารึก ศิริบุหงศ์, อำพร มณีเนียม บทความวิชาการ เรื่อง การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของภาครัฐแนวใหม่. วารสารมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๔ (๒๕๖๓): July - December ๒๐๒๐

๒๑) ดร.สุชาติ ใหม่อ่อน, ศดานนท์ วัตตธรรม, รังสรรค์ วัฒนาชัยวณิช, ไชยฤทธิ์ อินบัว บทความวิชาการ เรื่อง เทคนิคการเขียนบทความวิจัยและบทความวิชาการด้านสังคมศาสตร์. วารสารมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๔ (๒๕๖๓): July - December ๒๐๒๐

๒๒) ไชยสิทธิ์ อุดมโชคนามอ่อน, พระสังฆา สายเนตร, พระครูสุตกิจสโมสร, รังสรรค์ วัฒนาชัยวณิช บทความวิชาการ เรื่อง หลักพุทธธรรมกับการเชื่อมโยงในปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. วารสารมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๕ (๒๕๖๔): January - June ๒๐๒๑

๒๓) Chaiyasit Udomchokenamon, Rangsan Wattanachaiwanich, Phracharan Suvaco (Sathan), Thananchai Pattanasing, Phrasarit Sumano, Sanya Kenaphoom. “Innovative Ways of Community Culture and Palm Leaf Literature Survey in Lower Mekong River Basin”. Design Engineering. Articles. VOL ๒๐๒๑: ISSUE ๐๘.

๒๔) Chaiyasit Udomchokenamorn, Phrakrukhsit Wattananukul, Thananchai Pattanasing and Rangsan Wattanachaiwanich. “Innovative Ways of Community Culture and Palm Leaf Literature Survey in Lower Mekong River Basin”. Design Engineering. Articles. VOL ๒๐๒๑: ISSUE ๐๘.